

THOMAS MERTON

*A csend
szava*

THOMAS MERTON

A CSEND SZAVA

VÁLOGATÁS MŰVEIBŐL

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1983

THOMAS MERTON MŰVEIBŐL ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS FORDÍTOTTA

LUKÁCS LÁSZLÓ

NIHIL OBSTAT
DR. JÓZSEF GIANITS CANONICUS, CENSOR

NR. 704-17/83. IMPRIMATUR
ESZTERGOM, DIE 12. MAII A. 1983. LÁSZLÓ CARD. LÉKAI,
ARCHIEPISCOPIVS ESZTERGOM, PRIMAS HUNGARIAE

AZ EREDETI MŰ CÍME

NOMMAN IS AN ISLAND AND OTHER WRITINGS BY THOMAS MERTON
(See the attached specification of selection)

MERTON LEGACY TRUST,
c/o Curtis Brown Ltd. 575 Madison Avenue New York, N. Y. 10022, USA

A VÁLOGATÁS AZ ALÁBBI MŰVEKBŐL KÉSZÜLT

COPYRIGHT, ©

No Man Is an Island - Harcourt, Brace and World Inc. 1955
The Silent Life - Farrar, Straus and Cudahy New York 1956
The Sign of Jonas - Harcourt, Brace and Company 1953
Conjectures of a Guilty Bystander - Doubleday and Company 1966
The Asian Journal - New Directions Publishing Corporation 1968
Seeds of Contemplation - New Directions Publishing Col 1949
The Living Bread - Farrar, Straus 1956
Thoughts in Solitude - Farrar, Straus 1958

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bármintemű eljárással
való sokszorosítás jogát is*

TARTALOMJEGYZÉK

Első rész

SENKI SEM SZIGET

Előszó.....	11
1. A szeretetet csak úgy őrizhetjük meg, ha továbbadjuk	19
2. A reményről	25
3. Lelkiismeret, szabadság, imádság	31
4. A tiszta szándék	49
5. A keresztszava	64
6. Aszkézis és áldozat.....	76
7. Létünk és tetteink.....	89
8. Hivatásunk.....	98
9. A szeretet mértéke.....	118
10. Őszinteség	133
11. Irgalom.....	145
12. Összeszedettség	152
13. „Lelkem Istenre emlékezik”.....	160
14. A szél ott fúj, ahol akar.....	164
15. A belső magány.....	168
16. Csend	174

Második rész

EGY SZERZETES NAPLÓJÁBÓL

<i>Ki a szerzetes?</i>	185
<i>A monasztikus béke</i>	190
1. Puritas cordis (A szív tisztasága).....	190
2. In Veritate (Igazságban)	201
3. In Laboribus Multis (Sokféle munkában)	204

4. In Tabernaculo Altissimi (A Magasságbeli Szentélyében) ..	208
5. In Unitate (Egységben).....	214
<i>Jónás jele</i>	219
1947.....	219
1948.....	226
1949.....	236
1950.....	266
1951.....	274
1952.....	277
Epilógus.....	282
<i>Egy bűnrészes szemlélő megjegyzéseiből.</i>	293
<i>Ázsiai útinapló</i>	305
Körlevél a barátaimnak 1968 szeptemberében	305
A monasztikus tapasztalat és a kelet-nyugati párbeszéd (Calcutta 1968).....	314
Záróimádság (Calcutta, 1968. október)	322
Levél Flavian Burns apáthoz.....	323

Harmadik rész

SZEMLÉLŐDÉS A MAGÁNYBAN

<i>A szemlélődés magvai.</i>	329
<i>Előszó.</i>	329
1. Minden szent, ami van.....	330
2. A dolgok azonossága	332
3. Imádkozz önmagad fölfedezéséért.....	335
4. Mindnyájan egyek vagyunk.....	339
5. A megtört csontú test.....	348
6. A magány	351
7. A Gonosz erkölctana	352
8. Belső egységünk	354
9. A háború gyökere a félelem	356
10. A pokol: gyűlölet	357
11. A hit	358
12. Hagyomány és forradalom	361
13. Nagyítóüvegen át	364
14. Electa ut sol (Napként kiválasztott)	368

15. Qui non est mecum (Aki nincs velem)	370
16. Alázat a kétségbeesés ellen	371
17. Szabadság az engedelmességben	374
18. Mi a szabadság?	376
19. Függetlenség	378
20. A belső ima	382
21. A szórakozottság	385
22. A megértés ajándéka	386
23. Az érzékek éjszakája	390
24. A hamis láng	395
25. Lemondás	397
26. Belső nyomorúságunk	402
27. Contemplata aliis tradere (Szemlélődésünk gyümölcsét megosztani másokkal)	404
28. Tiszta szeretet	407
<i>Az élő kenyér</i>	412
1. Bűntudat és bűnbánat	412
2. A szentmise áldozata	413
3. Utunk Istenhez	418
4. O sacrum convivium	422
5. Az Eukarisztia és az Egyház	426
6. Az új parancs	429
7. A paruzia felé	432
<i>Gondolatok a magányban</i>	436
Az előszóból	436
A lelkiéletről	437
A magány szeretete	457

ELSŐ RÉSZ

SENKI SEM SZIGET

ELŐSZÓ

Mindegy, hogy az ember és az őt körülvevő világ milyen elpusztultnak látszik, és az sem számít, hogy milyen szörnyű kilátástalanság vesz erőt rajta: az embernek, mindaddig, amíg ember marad, embervolta sugallja élete értelmét. Ez az egyik ok, amiért az ember hajlamos fellázadni önmaga ellen. Ha erőfeszítés nélkül megtalálhatná léte értelmét, ha gond nélkül betölthetné végső küldetését, sohasem kérdőjelezné meg azt, hogy érdemes élni. Vagy ha azonnal látná, hogy sem célja, sem értelme nincs életének, a kérdés akkor sem merülne fel. Legalábbis egyik esetben sem tartanánk magunkat olyan nagy problémának.

Akár önálló személynek tekintjük magunkat, akár egy zaklatott, küszködő faj tagjainak, – életünk azzal a kézenfekvő ténnyel szembesít bennünket, hogy feltétlenül van értelme. Sohasem tudjuk egészen feltárni, mégis az a célunk, hogy ezt az értelmet fölfedezzük és szerinte éljünk. Van tehát valami, amiért élünk. Hogy mi ez a valami, arra fokozatosan ébredünk rá életünk folyamán, növekedésünk és személyiséggé válásunk során. Ez sok szempontból nehéz feladat.

Először is, bár mindnyájunknak közös a hivatása mégis minden egyes embernek meg kell küzdenie a saját üdvösségéért, „félelemmel és rettegéssel”. Kétségtelenül segíthetjük egymást abban, hogy az élet értelmét megtaláljuk. Végeredményben azonban ki-ki maga felelős azért, hogy a saját életét élje és önmagát megtalálja. Ha ezt a felelősséget másra igyekszik áthárítani, akkor nem fogja megtalálni saját létének értelmét. Te nem mondhatod meg, hogy ki vagyok én, és én sem tudom megmondani, hogy ki vagy te. Ha te nem ismered saját személyazonosságodat, ugyan ki fog azonosítani téged? Mások adhatnak neked nevet, számot, de sohasem tudják megmondani, valójában ki vagy. Ez az, amit csakis te magad fedezhetsz fel belülről önmagadban.

Ez fölvet egy másik problémát is. Bár végül csakis egyedül tudhatjuk meg, ki vagyunk, mégis ösztönös képességünk van arra, hogy megfigyeljük, miként élnek meg önmagukat mások. Másokkal együtt, mások példája nyomán tanulunk meg élni. Ennek a folyamatnak megvan a hátránya és az előnye is.

Legnagyobb hátránya, hogy túlságosan könnyen helyeseljük mások rossz megoldásait. Természetünknel fogva lusták vagyunk, így aztán a legkönnyebb megoldást választjuk, azt, amelyik leginkább tetszést arat barátaink körében is. Ez az, amiért nem szükségképpen erény az optimista életszemlélet. Az ilyen korban, mint a miénk, csak vastag bőrrel lehet megőrizni a jókedvet, az aggodalmak felhőitől mentes látásmódot. Az ilyen optimizmus lehet kényelmes, de ad-e biztonságot? Egy olyan világban, ahol minden hazugság kelendő, nem az aggodás-e az igazabb és emberibb válasz?

Az aggodás a lelki bizonytalanság jele, a megválaszolatlan kérdések gyümölcse. De akkor nem marad kérdés válasz nélkül, ha el sem kezdünk kérdezni. És itt egy még nagyobb aggodalom, még nagyobb bizonytalanság bukkan elő: félünk attól, hogy az igazi kérdéseket feltegyük, – mert kiderülhet, hogy nincs rá válaszuk. Erkölcsei nyavalyáink egyike, amellyel egymást fertőzzük, onnan származik, hogy gyávaságból fel sem tett kérdésekre adott elégtelen válaszok homályában kuporgunk.

Más betegségek is kínozzák korunkat. Például a lustaság, amely szereti a kétségbeesés címkéjével fémjelezni magát, arra tanítván bennünket, hogy hanyagoljuk el mind a kérdést, mind a választ. Van olyan kétségbeesés is, amely tudományként vagy filozófiaként mutatkozik be, és abban tetszeleg, hogy elmés válaszokat ad elmés kérdésekre, – csak éppen egyiknek sincs semmi köze a valósághoz. Végül a legrosszabb és a legalattomosabb kétségbeesés a misztika vagy a prófétálás álarcát ölti fel, és prófétai választ vél adni prófétai kérdésre. Úgy gondolom, ez a veszély – hivatásánál fogva – leginkább a szerzetest fenyegeti, ezért ettől mindjárt most elhatárolom magam Ámosz próféta szavaival: „Nem voltam én próféta, sem prófétának fia: pásztor voltam és szikomort gyűjtöttem” (Ámosz 7, 14).

A prófétai önámítás – ami elég általános manapság – éppen ellenpólusa a tömeg önámításának, amely még általánosabb minden korban. A hamis prófétának bármi válasz alkalmas, ha azt a sajátjának mondhatja és ha nem egyezik a nyáj válaszával. A csordaszellem vi-

szont akármilyen választ elfogad, ami népszerű a saját körében, csak ne egy, mondjuk ötszáz éve halott prófétától származzék.

Ha van némi fogalmam a szellemi becsületességről – s erről nem vagyok meggyőződve – a helyes álláspont valahol középben van. Az volt a szándékom, hogy az itt következő elmélkedések egyszerre legyenek hagyományosak és modernek, ugyanakkor az enyéim is. Egyetlen kérdésben sem akarok eltávolodni a katolikus hagyománytól, viszont vakon és értelmetlenül sem fogadhatom el a tételeit, anélkül, hogy igazán a magamévá ne tettem volna őket. A hívő ember legnagyobb felelőssége ugyanis szerintem az, hogy hitét élete részévé tegye: ne csak gondolkozzék róla, hanem élje is.

Ezek az elmélkedések tehát azokban a kérdésekben mélyednek el, amelyek számomra érdekesek, vagy éppen mindennél fontosabbak. Nem szándékoznak mindig végső választ adni végső kérdésekre, még csak nem is a legrészletesebben foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel. Mégis remélem, hogy olyanok, amelyeket én magam becsületesen végig gondoltam, és amelyek fontosak, nekem és azoknak, akikkel együtt élek. Ezért arra irányulnak, ami számomra az élet értelmét jelenti. Nem akarnak átfogni mindent, amit az élet jelenthet, nem is adnak általános képet az élet minden részletéről. Egyszerű megfigyelések néhány számomra fontos dologról. Ha fölfűzhető egységes vezérfonalra, akkor az a következő:

Élete folyamán minden ember a saját üdvösségét keresi és azokét, akikkel együtt él. Az üdvösség számomra mindenekelőtt azt jelenti, hogy egészen felfedezzük igazi önmagunkat, Isten-adta képességeinket pedig a mások és az Isten iránti szeretetben bontakoztatjuk ki. Fel kell fedoznünk azt is, hogy önmagunkat nem tudjuk pusztán sajátmagunkban megtalálni, hanem másokban és mások által. Az Evangélium mindezeket két sorban összegezi: „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt” (Mt 16, 25) és „Szeressétek egymást, mint ahogy én szerettelek titeket” (Jn 15, 12). Ugyanezt Szent Pál így fogalmazta meg: „Egymásnak tagjai vagyunk” (Róm 12, 6).

Az üdvösség, amiről beszélek, nem pusztán szubjektív, lélektani tény – önmegvalósítás a természet rendjében; hanem objektív, misztikus valóság: önmagunk megtalálása Krisztusban, a Lélekben, vagy ha jobban tetszik, a természetfölötti rendben. Ez magába foglalja, át-lényegíti és tökéletesíti természetes kibontakozásunkat: bizonyos mértékben feltételezi, rendszerint átformálja, és mindig túlhaladja. Ezért önmagunk fölfedezése mindig önmagunk elvesztése is – halál

és föltámadás. „Életetek Krisztussal az Istenben van elrejtve” (Kol 3, 3). Önmagunkat Istenben fedezzük föl, és Istent önmagunkban a szeretet által; így önmagunkkal együtt minden emberre is rátalálunk Istenben: tehát már nem önmagunkat találjuk meg, hanem Krisztust. Mindenekelőtt azt ismerjük fel, hogy „élek ugyan, de nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2, 20), valamint abba a hatalmas titokba hatolunk be, amelyet Szent Pál olyan merészen – és rejtelemmel – vázolt leveleiben: Isten Krisztusban mint főben foglal össze mindent. Krisztusban kell szemlélnünk a világot, hiszen ő a kezdet és a vég. Észre kell vennünk, hogy minden Istentől származik az Igében, aki testté lett, aki leszáll teremtésének legmélyebb mélységeibe és maga köré gyűjt mindent és mindenkit, hogy az idők végén visszaadja őket az Atyának.

Ha „önmagunkat” megtaláljuk tehát, akkor nemcsak a mi szegény, korlátozott, zaklatott lelkünkre lelünk rá, hanem Isten erejére is, amely feltámasztotta Krisztust a halálból és minket is egybeépít benne „a Lélek által Isten hajlékává” (Ef 2, 22).

Krisztust csupán úgy fedezhetjük föl, ha elfordulunk önmagunktól. Ez azonban nem lehet menekülés, – beteljesedésnek kell lennie. Nem fedezhetem fel Istent magamban és magamat Őbenne, csak akkor, ha megvan bennem a bátorság, hogy szembenézzek önmagammal, összes korlátaimmal, és el tudom fogadni a többieket is olyanoknak, amilyenek, összes korlátaikkal együtt. A vallás válaszának teljesen valóságosnak kell lennie. A kibúvás a babona válasza.

Az „üdvözülés” első pillantásra igen egyszerű. De ha jobban belétekintünk, látszólagos ellentmondások szövevénye. Úgy válunk önmagunkká, ha meghalunk önmagunknak. Csak az lesz a miénk, amiről lemondunk, és ha mindenről lemondunk, minden a miénk lesz. Nem találhatjuk meg magunkat önmagunkban, csak másokban; viszont mielőtt másokhoz fordulnánk, önmagunkat kell megtalálnunk. Meg kell feledkeznünk önmagunkról, hogy tökéletesen tudatára ébredjünk annak, kik is vagyunk. Az önszeretet legjobb módja a mások iránti szeretet, viszont nem szerethetünk másokat, csak akkor, ha magunkat szeretjük, hiszen írva van: „Szeresd felebarátodat mint önmagadat” (Mt 22, 39). Ha azonban helytelenül szeretjük magunkat, képtelenek leszünk bárki mást szeretni. Valóban, ha nem szeretjük jól önmagunkat, akkor gyűlöljük, ha pedig gyűlöljük önmagunkat, szükségképpen gyűlölni fogunk másokat is. Másfelől viszont bizonyos értelemben gyűlölnünk kell másokat és el kell hagynunk őket,

hogy Istent megtalálhassuk. Jézus azt mondta: „Aki hozzám jön és nem gyűlöli atyját és anyját . . . sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom” (Lk 14, 26). Ami Isten megtalálását illeti, addig keresni sem tudjuk Őt, míg meg nem találtuk, s addig nem találhatjuk meg, amíg Ő előbb ránk nem talál. Még a kereséséhez sem foghatunk kegyelmének különleges adománya nélkül, ha viszont arra várunk, hogy Ő szólítson bennünket, mielőtt keresésére indulnánk, akkor valószínűleg sohasem fogunk útrakelni.

Az üdvösség problémájának egyetlen kielégítő megoldása: egyszerre kell elfogadnunk az ellentmondás mindkét pólusát. Ez pedig egyedül a természetfölöttiben jöhet létre. Ezért aztán minden nem természetfölötti megoldás tökéletlen is: vagyis mindig csak az ellentétes fogalmak egyikét állítja, a másikat viszont figyelmen kívül hagyja.

Vegyük az önszeretetet és a mások iránti szeretetet ellentétét. Mindaddig, amíg anyagi természetű dolgokról van szó, a kétféle szeretet kizárja egymást. Mennél több anyagi értéket tartunk meg saját élvezetünkre, annál kevesebb jut a többinek. Örömet és kényelmet bizonyos szempontból valaki mástól veszem el. Ha pedig féktelenül törekszem az öröme és a kényelemre, nemcsak egyszerűen elveszem mástól, hanem valósággal ellopom. Meg kell tanulnom megfosztani magamat jó dolgoktól azért, hogy ezeket másoknak adhassam, akiknek nagyobb szükségünk van rájuk. Így tehát bizonyos értelemben „gyűlölöm” kell magam, hogy másokat szerethessek. Létezik szellemi önzés is, amely még az adás jócselekedetét is megmérgezi. A szellemi javak értékesebbek, mint az anyagiak, és előfordulhat, hogy éppen akkor szeretek önzően, amikor megfosztom magam anyagi javaktól valaki más javára. Ha adományom azt a célt szolgálja, hogy őt magamhoz kössem, hogy magamnak lekötelezzem, a rejtett erkölcsi zsarnokság egy fajtáját gyakorlom, vagyis a szeretet leple alatt tulajdonképpen önmagamot szeretem. Ez pedig nagyobb és sokkal ártalmasabb önzés, mert nem a testet veszi célba, hanem a személyt. A természetes aszkézis is tartogat néhány felemás választ erre a kérdésre. Mindegyik valamilyen rejtett kísértést takar. Az első az Erosz gyönyörének kísértése: csak annyira tagadjuk meg magunkat, amennyi elég ahhoz, hogy az élet örömeit valaki mással megosszuk. Bizonyos önzést elfogadhatónak tartunk és úgy érezzük, ez hozzá tartozik az élethez. Önmegtagadásunk így éppen elég ahhoz, hogy kölcsönös önelégültségünk egészségesen növekedjék. A polgári világban az Erosz tudja, hogyan tetszelegjen a keresztény szeretet álarcában.

A következő kísértés arra indít, hogy a másik szeretetéért elpusztítsuk önmagunkat. Az egyetlen érték a másik szeretete. Az önfeláldozás pedig önmagában abszolút érték. Abszolút a másik kívánsága is. Nem számít, mit kíván a szerelmes, odadobjuk életünket, akár még a lelkünket is, hogy kedvére tegyünk. Ez az Erosz aszkézise, amely erénnyé teszi, ha a szeretett személyt akár a pokolba is követjük. Mert vihet-e nagyobb áldozatot az ember a szeretet oltárára, mint azt, hogy saját halhatatlan lelkét adja áldozatul? Ebben az áldozatban a hősiesség nagyságát az örültséggel mérjük: annál nagyobb, mennél alantasabb indítékból vállalkoznak rá.

Van olyan kísértés is, amely az ellenkező végletbe visz. Sartre-ral együtt mondja: „L'enfer, c'est les autres!” (A másik – a pokol!). Itt maga a szeretet a nagy kísértés, a nagy bűn, és mivel nem tud menekülni tőle, pokollá válik a számára. De ez is csak az Erosz egyik álruhás alakja: a magány Eroszáé. Ez a szeretet halálos sebet kap attól, hogy képtelen szeretni másokat. Menekül tőlük, nehogy önmagát kelljen odaadnia. De ez az Erosz éppen a magányban győtrődik legjobban, mert elkerülhetetlenül szüksége van a másokra, nem a másik kedvéért, hanem önmaga kiteljesítésére.

Mindhárom válasz elégtelennek bizonyul. A harmadik azt mondja, hogy csak önmagunkat kell szeretnünk, a második szerint csak a másikat kell szeretnünk. Az első azt bizonygatja, hogy a másikat szeretve egyszerűen csak önszeretetünk leghatékonyabb módját keressük. Az igazi megoldás – a természetfölötti – azt mondja, hogy azért kell szeretnünk önmagunkat, hogy képesek legyünk másokat szeretni, és a másoknak való önátadás által kell önmagunkat megtalálnunk. Krisztus szavai világosak: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (Mt 22, 39).

Ez nem pusztán segítő jótanács, hanem az emberi lét alaptörvénye. Része az első és legnagyobb parancsolatnak, és abból következik, hogy Istent teljes szívünkben, teljes lelkünkben és minden erőnkben kell szeretnünk. Ez a kettős parancs ugyanannak a szeretetnek két oldalát fejezi ki, s másféle aszkézisre kötelez bennünket, amelyre nem az Erosz, hanem az Agapé indít.

Ezen az alapon nyugszik mindaz, amit az itt következő oldalakon elmondok. Az embert önzése távolítja el önmagától és Istentől, ugyanez választja el a másik embertől is. Ez a megosztottság pedig nem gyógyítható olyan szeretettel, amely megtorpan a szakadék egyik oldalán. A szeretetnek mindkét partot el kell érnie és össze kell köt-

nie. Nem szerethetjük önmagunkat, ha másokat nem szeretünk, és másokat sem szerethetünk önmagunk elfogadása nélkül. Önmagunk önző szeretete azonban képtelenné tesz a mások iránti szeretetre. A szeretet parancsa azért nehéz, mert önzetlen szeretetet kíván tőlünk: éppen önmagunk szeretete az, amivel másoknak tartozunk.

Ez az igazság mindaddig homályban marad, amíg azt hisszük, hogy mindegyikünk külön-külön a világegyetem központja. Egyedül önmagunknak nem élhetünk. Mihelyt ezt a tényt felismerjük, akkor kezdjük megfelelő módon szeretni önmagunkat és így másokat is. Mit értek én azon, hogy megfelelő módon? Mindenekelőtt az élet akarását, az életnek mint nagy ajándéknak és nagy kincsnek elfogadását, nem azért, amit nekünk ad, hanem azért, amit általunk másoknak adhat. A modern világ kezdi egyre inkább fölfedezni, hogy az ember életének minősége és ereje saját élniakarásától függ. Van bennünk egy sötét, pusztító erő, amit valaki „halálösztönnek” nevezett. Ez a félelmes hatalom az önmagával viaskosó, kudarcba fulladt önszeretet szülötte. Öngyűlöletbe fordult önszeretetünk hatalma: önmagát imádvá azt a szörnyeteget bálványozza, amely őt elnyeli.

Ezért rendkívül fontos, hogy ne magunknak, hanem másoknak éljünk. Ha ezt megtesszük, akkor képesek leszünk meglátni és elfogadni saját korlátainkat. Mindaddig, míg titokban tömjénezük magunkat, fogyatékoságaink lelepleződése meggyötör. Ha azonban másokért élünk, lassan rájövünk, hogy senki sem várja el tőlünk, hogy tökéletesek legyünk. Megtapasztaljuk, hogy ugyanolyan emberek vagyunk, mint mások, hogy vannak gyöngé pontjaink, fogyatékoságaink, és hogy korlátaink igen fontos szerepet játszanak egész életünkben. Ezért van szükségünk másokra, és másoknak ránk. Mindannyiunknak más és más a gyöngé pontja, így támogatjuk, kiegészítjük egymást; mindenki a magáéból pótolja azt, ami a másikból hiányzik.

Ha önmagunkat igazi, emberi viszonylatainkban látjuk – mint egy faj tagjait, amely egy szervezetet, egy testet alkot –, akkor kezdjük megérteni nemcsak sikereink, de hibáink és kudarcaink hallatlan jelentőségét is. Az én sikerem nem a sajátom. A hozzá vezető utat mások építették. Munkám gyümölcse nem az enyém: mások eredményeit készítem elő. Hibáim sem az enyéme. Mások tévedéseiből eredhetnek, és talán mások fogják helyrehozni. Ezért életem értelmét nem kereshetem pusztán saját eredményeim végösszegében. Eredményeimet és kudarcaimat egész nemzedékem, a társadalom és

a kor eredményeivel és kudarcaival együtt kell vizsgálnom. Életem értelme mindenekelőtt azon mérhető le, hogy mennyire váltam eggyé Krisztus misztériumával. Erre ébredt rá John Donne, a költő, súlyos betegsége idején, amikor a lélekharangot hallotta szólni valakiért. „Az Egyház katolikus, egyetemes – mondta –, így minden cselekedete, mindaz, amit tesz, mindenkire tartozik... Ki ne figyelne fel a harang szavára, bármilyen alkalomból szóljon is? És ki ne hallaná meg azt a harangszót, amely életének egy darabját kíséri ki a világból?”

Minden ember hozzám tartozó részecske, hiszen én is része, tagja vagyok az emberiségnek. Minden keresztény a saját testem egy darabja, mert mi mind tagjai vagyunk Krisztusnak. Amit én teszek, azt értük, velük és általuk teszem. Amit ők tesznek, azt bennem, általam és értem teszik. De mindegyikünk külön-külön felelős a maga részéért az egész test életében. A szeretet nem bontakozhatik ki mindaddig, amíg meg nem látom, hogy életem szerves részévé lesz annak a természetfölötti szervezet életének, amelyhez tartozom. Csak ha ez az igazság válik mindennek alapjává, akkor nyerhetik el megfelelő helyüket más értékek is. Magány, alázatosság, önmegtagadás, tevékenység és szemlélődés, a szentségek, a szerzetesi élet, a család, háború és béke – mindezeknek semmi értelmük sincs, hacsak nincsenek kapcsolatban a központi valósággal: Isten szeretetével, amely azokban él és működik, akiket Ő Krisztusban egyesített. Semminek nincs értelme, hacsak John Donne-nal együtt nem valljuk: „Senki sem sziget, senki sem egész önmagában; mindenki a kontinens egy darabja, az egésznek része.”

1. A szeretetet csak úgy őrizhetjük meg, ha továbbadjuk

1. Ha csupán önmagunknak keressük a boldogságot, sohasem találjuk meg: mert az a boldogság, amely megosztva csökken, nem elég nagy ahhoz, hogy boldoggá tegyen.

Az önelégültség hamis és pillanatnyi öröme mindig szomorúsághoz vezet, mert beszűkíti és elsorvasztja szellemünket. Az igazi boldogság az önzetlen szeretet gyümölcse, azé a szereteté, amely a szétosztás arányában növekszik. A szeretet megosztásának nincs határa, ezért az igazi szeretetből fakadó boldogság is határtalan. A véget nem érő osztogatás Isten belső életének törvénye. Ő tette legbenső törvényünké önmagunk szétosztását: akkor szeretjük legjobban magunkat, ha másokban szerethetjük. A cselekvésre és az életre kapott képességeinket az érdek nélküli tevékenységben teljesítjük ki legjobban.

A kényszer azonban sohasem teremhet boldogságot. A szeretetet nem elég megosztani: nekünk kell odadnunk, nem elég, ha elveszik tőlünk. Az önző emberre pazarolt önzetlen szeretet nem tesz tökéletesen boldoggá: nem azért, mert a szeretet viszonzást vagy jutalmat vár, hanem azért, mert az általunk szeretett másik ember boldogságából fakad a miénk is. Nem adhat kielégülést az a szeretet, amelyet önzően fogadnak. Hiszen bármennyire is szeret valaki, látnia kell, hogy szeretetével nem sikerült boldoggá tennie a másikat. Innen az a paradoxon, hogy az önzetlen szeretet csak a tökéletes viszonzásban található megnyugvást, mert tudja, hogy igazi békét csak az önzetlen szeretetben találhat. Az önzetlen szeretet a másik érdekében vágyódik arra, hogy önzetlenül szeressék viszont. Így válhat a szeretet tökéletessé.

A szeretet ajándéka erőt és képességet ad a teljes szeretetre, amely ad és elfogad egyszerre. Csak úgy tarthatjuk meg, ha odadjuk, és csak úgy adhatjuk egészen oda, ha el is fogadják.

2. A szeretet nemcsak előnyben részesíti a másik érdekét a sajátjával szemben, de még csak össze se hasonlítja a kettőt. Egyetlen érdeke van, a szeretett másiké, ezt érzi a sajátjának is. A szeretet nem úgy részesít az örömben, hogy megosztozik rajta a másikkal, hanem azonosul vele, s így az ő örömét teszi magáévá. Ugyanazt az örömet teljes egészében élvezik mindketten, egy lélekke egyesülten, nem fe-

lezgetik, nem osztogatják ketté. Ha a szeretet igazán önzetlen, akkor eszünkbe se jut a kérdés, vajon jut-e nekünk abból az örömből, amit a másiknak készítünk. Egészen beléfeledkezünk a másik örömébe. Ha elvinnénk magunknak a másik örömeiből, akkor csökkenne a szeretetünk, s ezáltal az örömünk is. A szeretet nem hatásának gyümölcsként akarja leszületelni az örömet, hanem önmagában leli örömét. Vagyis ha a szeretetem tiszta, akkor még a szeretet örömét se keresem. Csupán egyetlenegy dolog érdekel: annak az öröme, akit szeretek. Ehhez képest minden másodlagos tényező elhanyagolható. A szeretet önmagában hordja jutalmát.

3. Ha szeretek valakit, akkor a másik igazi javát akarom. Az ilyen szeretetnek az igazságra kell épülnie. Az a szeretet, amely nem lát különbséget jó és rossz között, csak vakon, pusztán a szeretés kedvéért szeret, valójában gyűlölet, nem szeretet. Aki vakon szeret, az önzően szeret, mert nem a szeretett másik igazi érdekeire figyel, hanem csak a szeretet érzését ápolgatja önmagában. Az ilyen szeretet hamar lelepleződik, hacsak nem színleli azt, hogy a másik érdekeit szolgálja. Mivel pedig nem törődik az igazsággal és eszébe se jut, hogy fölsülhet, hamar kiderül mennyire önző. Nem tesz jót a másinak, de önmagának sem. Nem az igazság érdekli, hanem önmaga. Béri a jó látszatával: pusztán magának a szeretetnek az élményéért szeret, nem törődve azzal, hogy jóra vezet-e vagy rosszra. Ha ez a szeretet a testi szenvedélyek síkján mozog, könnyen fölismerhető. Pusztán önzés, nem pedig szeretet. Akiknek szeretete nem lép túl a test kívánságain, többnyire még jogcímet se keresnek hozzá. Követik az ösztöneiket. S mert nem áltatják önmagukat, becsületesebbek, de szánandóbbak is azoknál, akik úgy tesznek, mintha lelki szinten szeretnének, s nem ébrednek rá arra, hogy „önzetlenségük” csak önámítás.

4. A szeretet nem gyöngé és nem vak. Lényege szerint okos, igazságos, mértékletes és erős. Szeretetünk csak akkor igazi, ha az összes többi erényt egyesíti magában. Ha igazán akarjuk a másikat szeretni, nem egyezhetünk bele hamis szeretetbe. Ha egyáltalán szeretni akarunk másokat, akkor mindent meg kell tennünk azért, hogy jól szeressük őket, különben szeretetünk pusztán ámtítás.

Az önzetlen szeretet felé vezető úton az első lépés annak felismerése, hogy szeretetünk csalódhat. Legelőször meg kell tisztítanunk

szeretetünket úgy, hogy lemondunk a szeretés öncélú örömről. Mindaddig, amíg élvezetre törekszünk, becsapjuk önmagunkat, és azokat is, akiket szeretünk: nem az ő javukat keressük, hanem a saját kielégülésünket.

5. Mások helyes szeretetéhez tehát csak az igazság szeretetével juthatunk el. És minthogy a szeretet fogható és konkrét emberi kapcsolatot, a szeretet igazsága sem pusztán okoskodás. Ennek az erkölcsi igazságnak a mi sorsunkban és a másikéban meg kell testesülnie, életre kell kelnie. Ehhez nem elég szenvtelenül elfogadnunk valami erkölcsi szabályból eredő kötelességet. A szeretet igazsága, konkrét rendeltetése az a szentség, amelyre Isten szeretete hívja őket. Aki igazán szeret valakit, az nem éri be avval, hogy megelégedettnek, egészségesnek és sikeresnek látja őt. A szeretet nem nyugszik bele semmi töredékesbe. Ha szeretni akarom testvéremet, akkor bele kell hatolnom abba a mélységes titokba, ahogyan Isten szereti őt. Az emberi együttérzés helyett annak az isteni együttérzésnek kell irányítania, amely Jézusban megnyilvánult, s amely életünket gazdaggá teszi a szívünkbe árasztott Szentlélek által.

A szeretetem igazsága nem elvont filozófiai okoskodás. Természetfölöttinek és konkrétanak, kézzel foghatónak és elevennek kell lennie. Úgy gondolom, hogy ezek a szavak nem átvitt értelműek. A szeretet igazsága maga a testvéremben élő Isten; az Ő Lelkének életét kell megkeresnem benne. Ezt a titokzatos életet pedig csak ugyanannak a Szentléleknek segítségével tudom fölismerni és megközelíteni, aki ott él és hat az én szívem mélyén is.

6. A szeretet arra készlet, hogy sokkal többet keressek vágyaim kielégítésénél, még akkor is, ha ezek a vágyak mások javára irányulnak. Isten gondviselésének eszközévé kell válnom az életükben. Megragad és átjár annak fölismerése, hogy szeretetem nélkül esetleg nem tudják elérni azt, amit Isten készített számukra. Akaratom eszközként simul bele Isten akaratába, életcéljuk elérésére segítve őket. Szeretetem legyen számukra „szentsége” Isten titokzatos és végtelenül önzetlen szeretetének. A Szentlélek követe legyen, ne pedig a saját lelkemé! Szavaimban Krisztus szóljon hozzájuk, aki arra méltatott, hogy bennem nyilatkoztassa ki Önmagát.

Ez a fajta szeretet elsősorban a papsághoz kötődik. A fölszentelésben kapják meg a hozzá szükséges kegyelmet. Szinte elválaszthatat-

lan a papságtól, s a pap nem élhet békén önmagával és Istennel, ha nem próbálja meg az embereket olyan szeretettel szeretni, amely nem pusztán az övé, hanem Istené. Ez a szeretet olyan erős és biztos, mint maga Isten Lelke –, csak ez óvhat meg attól a sajnálatos tévedéstől, hogy megtévesszen másokat behálózó szeretetünk, és hatására ott keressék a boldogságot, ahol sose találhatják meg.

7. Hogy másokat tökéletes szeretettel szerethessünk, igaznak kell lennünk hozzájuk, önmagunkhoz és Istenhez.

Az ember valódi érkei sajátosan egyéniek, mégis közősek az egész Isten országában. Ennek oka az, hogy mindezek mélyén Istennek ránk vonatkozó akarata húzódik meg. Isten minden egyes ember sorsát az Ő országának életébe akarja bekapcsolni. Minél eredetibbé lesz az egyéniségünk, annál hatékonyabban tudunk hozzájárulni Isten egész Egyháza javához. Mert az emberi személyiség csak az istengyermekség erényeivel válhat tökéletessé, ezek pedig mindenkiben másképpen jelentkeznek, mivel minden szent a gondviselés rendelkezéséből más-más körülmények között él. Ha igaz szívvel szeretjük egymást, akkor szeretetünk megkapja a tisztánlátó okosság ajándékát, amely minden egyes lélekben felismeri és tiszteletben tartja Isten terveit. Egymás iránti szeretetünknek mélységesen kell tisztelnie az isteni Gondviselést: le kell tennünk Isten kezébe saját korlátozott terveinket, hogy csatlakozzunk Országának láthatatlanul folyó építéséhez. Csak az a szeretet tud egészen egyesülni Isten lélekformáló gondviselésével, amely beelát a Gondviselés terveibe. Ha hűségesen ráhagyatkozunk Istenre, aki elrejtőzve alakítja ezt a világot, akkor szeretetünk megtelik kegyelettel, vagyis természetfölötti, meghatott tisztelettel. Ez a tisztelet, ez a „pietás” teszi szeretetünket hódolattá, enélkül pedig szeretetünk soha nem lehet teljes. Szeretünknek nemcsak keresnie kell az igazságot azok életében, akik körülöttünk élnek, hanem meg is kell találnia bennünk. Ha megtaláljuk az életünket formáló igazságot, többet találunk, mint pusztá eszményt. Valakire bukkanunk. Annak működése tárul elénk, aki maga rejtett ugyan, de műve szentnek és imádásra méltónak hirdeti. Benne találjuk meg önmagunkat is.

8. Az önző szeretet gyakran elhanyagolja a szeretett másik jogát ahhoz, hogy autonóm személyiség legyen. Nem tiszteli a másik igazi lényét. Nem biztosítja számára az életteret, amely-

ben a maga eredeti módján növekedhetik és kibontakozhatnak, hanem alárendelt helyzetbe kényszeríti. Mindenáron a saját elképzeléseihez akarja igazítani a másikat. Az önző szeretet elsorvad és meghal, mert nem élteti a figyelem. Ha így szeretünk, barátaink csak azért élnek, hogy szerethessük őket. Ölebeinként dédelgetjük őket. Az ilyen szeretet semmitől sem fél jobban, mint attól, hogy a másik elmenekül előle. Alattvalóként őrizgeti a másikat, hogy saját érzelmeit ápolgathassa.

Az önző szeretet gyakran látszik önzetlennek, mert bármi engedélyre hajlandó azért, hogy foglyát megtartsa. Pedig a legdurvább önzés, ha valaki értéktelen csecsebecséken vásárolja meg az ember legfőbb értékét: a szabadságát, sajátos egységét, személyes és független méltóságát. Az ilyen önzés akkor a legvisszataszítóbb, ha engedményeit önelégült öröm kíséri, azzal ámítva magát, hogy tettei önzetlen szeretetből fakadnak.

A szeretet tehát, amely önzetlenül és becsületesen keresi az igazságot, nem lehet mértéktelenül engedékeny.

Isten őrizzen attól a baráttól, aki sohasem mer meginteni, de attól is, aki mást sem akar, csak javítani és alakítgatni. Leginkább mégis azoktól óvjon, akiknek szeretetét csak az elégíti ki, ha ostorozzák őket. Ha másokat az igazságnak megfelelően szerettek, akkor igaz lesz a szeretetem irántuk is és önmagam iránt is.

Nem lehetek igaz hozzájuk, ha magamhoz nem vagyok az. „Az Úr megvizsgálja az igazat éppúgy, mint a gonoszt, s aki a gonoszságot kedveli, azt gyűlöli a lelke.” (Zsolt. 11. [10], 6.)

A „gonoszság”: egyenlőtlenség, igazságtalanság, amely jogtalanul sokat követel magának, amely kevesebbet ad másoknak a kelletténél. Minél inkább fölébe akarok kerekedni a másiknak, annál silányabbá válik a személyiségem, mivel a jogtalan birtoklás szorongással tölti el és beszűkíti a lelkemet.

Ezért az az ember, aki túlságosan szereti önmagát, az sem magát, sem másokat nem tud igazán szeretni. Hogyan remélhetik az ilyenek, hogy egymást szeretni fogják? „Az erőszakos ember elcsábítja társát, és a balszerencse útjára vezeti.” (Péld. 16, 29.)

9. A szeretet arra tanít bennünket, hogy a barátság szent. A szeretet ellen és a szentség ellen is vét az, aki a barátságát ha-

misságra építi. Tulajdonképpen bárkinek a barátaivá lehetünk, aki csak él a földön, hisz nincs olyan ember, akivel valamiben közösséget ne éreznénk. Hamis volna azonban túl sok embert meghitt barátnak tartani. Lehetetlen sok emberrel bensőséges barátságot kötni, mert csak kevesen vannak a világon, akikkel szinte mindenünk közös.

Szeretetünk tehát legyen igaz a másikhöz és önmagunkhoz, de saját belső törvényeihez is. Nem lehetek őszinte önmagamhoz, ha a valóságosnál több közösséget színlelek az iránt, akihez önző vagy méltatlan szándékkal akarok közeledni.

Van olyan közös alap, amelyen állva minden embert a barátomnak tekinthetek: mindnyájunkat szeret az Isten, és azt kívánom, bárcsak mindenki teljes erejéből szeretné Őt. Ennek ellenére sajnos, itt, a földön nem tudok mélyen belehatolni embertársaim istenszeretetének és Isten irántuk való emberszeretetének titkába.

Híres lelkipásztoroknak, szenteknek, – mint például az ars-i plébánosnak –, bár ezernyi lélek titkos mélységeibe láttak bele, mégis csak kevés igazán közeli barátjuk volt. Nincs magányosabb, mint a pap, aki sok ember gondját viseli. Rettenetes sivatagba számúzik őt embertársai titkai.

10. Összefoglalva tehát, az a küldetésünk, hogy úgy szeressük egymást, mint ahogyan Krisztus szeretett benünket. Jézusnak, míg a földön járt, nagyon kevés közeli barátja volt, mégis szeretett és szeret ma is mindenkit. Ő a legmeghittebb barátja mindenkinek, aki e világra születik. Minden ember élete – akiket jól ismerünk, akikkel csak találkoztunk –, összefonódik saját sorsunkkal: és azokéval, akiket a földön soha nem fogunk megismerni. Kevesen vannak viszont, akikkel szoros barátságba kerülünk. És mert több közös ponton találkozunk, önzetlenebbül, tehát tökéletesebben szerethetjük őket, mivel többet oszthatunk meg velük. Elválaszthatatlanok sorsunktól, ezért szeretetünk irántuk különösen szent: Isten jelenik meg itt az életünkben.

11. A tökéletes szeretet Isten szabadságát dicséri. Elismeri az Ő hatalmát, amellyel odaajándékozta önmagát azoknak, akik tisztán szeretik Őt, anélkül, hogy megsértené szeretetük tisztaságát. Sőt: az önzetlen szeretet magát Istent kapja meg ajándékkul, s ez képessé te-

szi arra, hogy tökéletesen tisztán szeressen. Ő teszi tisztává és erőssé azok szeretetét, akik tökéletesen szeretik Őt és egymást.

Az Ő szeretete nem hasonlítható éhséghez. Ez a mennyek országának lakomája, amelyre a nagy király sokakat meghívott. Sokan nem tudtak eljönni e lakomára, mert valami másra vágyakoztak a maguk számára – farmra, feleségre, egy igás ökörre. Nem értették meg, hogy ha előbbre helyezték volna az országot és a lakomát, akkor mindezt mellel megkapták volna.

A szeretet nem éhes. Vidám lakoma, *juge convivium* – örök lakoma, amelyen nincsen csömör, olyan ünnep, melyen mások szolgálata táplál bennünket, nem saját táplálkozásunk. Az okosság lakomája tehát: tudjuk hogyan kell helyes mértékkel adnunk egymásnak. „Az Úr így felelt: – Mit gondoltok, ki a hű és okos kulcsár, akit ura a háznép fölé rendelt, hogy kiadja búzarészüket kellő időben? Boldog az a szolga, ha visszatérő ura ebben a tevékenységben találja.” (Lk 12, 43–44.)

De ha szeretettel tápláljuk egymást, akkor az élet kenyerét, Krisztust adjuk, megtanítjuk őket arra, hogyan szeressenek olyan szeretettel, amely nem ismeri az éhséget. „Én vagyok az élet kenyere. Aki hozzám jön, nem éhezik többé, és aki bennem hisz, nem szomjazik soha.” (Jn 6, 35.)

2. A reményről

1. Mindaddig nem vagyunk egészen szabadok, amíg nem élünk tiszta reményben. Hiszen ha reményünk tiszta, akkor már nem csupán emberi és látható eszközökben bízunk, s nem éri be látható célokkal. Aki Istenben remél, az nyugodtan ráhagyatkozik a láthatatlan Istenre, hogy majd ő birtokába juttatja mindannak, ami képzeletét is meghaladja.

Ha nem akarjuk mindenáram megkaparintani evilág dolgait, akkor meg fogjuk látni őket igazi valóságukban. Mihelyt szabadabbá válunk tőlük, felragyog előttünk valódi szépségük. Ha nem bízunk vakon bennük, akkor megbízhatóan fognak szolgálni bennünket. Ha sem az általuk nyújtott segítségnek, sem a kínált élvezetnek nem vagyunk kiszolgáltatva, akkor Isten parancsára segítségünkre és örömünkre lesznek. Mert Jézus azt mondta: „Ti keressétek elsősorban Isten or-

szágát és annak igazságát, és ezeket is (amire földi életetekben szükségetek van) mind megkapjátok.” (Mt 6, 33.)

A természetfölötti remény az az erény amely mindentől elszakít bennünket, azért, hogy a birtokunkba kerülhessen. Azt nem reméljük, ami a miénk. Aki reményben él, az szegénységben él, mert nincs semmije. Mégis, ha ráhagyatkozik az isteni Gondviselés akaratára, akkor mindent megkap, amit remél. A hitben megismerjük Istent anélkül, hogy látnánk őt. A reményben a miénk lesz Isten anélkül, hogy jelenléte érzékelhetővé válna. Ha remélünk Istenben, akkor a remény által már birtokoljuk őt, mivel a reményben ő adja belénk a bizalmat – lelkünk rejtekében nyilvánvalóvá teszi előttünk, hogy birtokba vett minket. Így az a lélek, aki remél Istenben, már Őhöz tartozik, s aki hozzátartozik, az birtokolja őt, hiszen Isten egészen odadja magát azoknak, akik neki adják magukat. Egyetlen egyet nem ad meg a hit és a remény: nem látjuk Őt tisztán akkor sem, ha birtokunkban van. A sötétben egyesülünk vele, a reményben. *Spes quae videtur non est spes.* „Meg vagyunk ugyan váltva, de még reménységben élünk. A remény azonban, amit beteljesülni látunk, nem remény. Hiszen ki remélné azt, amit lát? (Róm 8, 24.)

A remény megfoszt mindattól, ami nem Isten, azért, hogy minden a maga igazi rendeltetését betöltve segítsen közelebb jutni Istenhez.

A remény függetlenné teszi az embert. Lelkünket a legtökéletesebb függetlenség állapotába emeli. Ezáltal minden értéket beteljesít, mivel a maguk helyére teszi őket. A remény kiüresíti a kezünket, hogy dolgozhassunk vele. Megmutatja, hogy van miért dolgoznunk, és megtanít rá, hogyan kell dolgoznunk érte.

Remény nélkül a hitünk csak megismertet bennünket Istennel. A szeretet és a remény nélkül hitünk csak idegenként szemléli Őt. A remény belévet bennünket irgalmassága és gondviselése karjaiba. Ha remélünk benne, akkor nemcsak elvben tudjuk, hogy irgalmas, hanem meg is tapasztaljuk életünkben.

2. Ha Isten helyett a saját eszemben, erőmben, bölcsességemben bizakodom, akkor mindazok az eszközök cserbenhagynak, amelyeket Isten azért adott nekem, hogy hozzá elvezessenek. Remény nélkül semmilyen teremtett dolog nem működik igazi rendeltetésének megfelelően. Ha látható dolgokba vetjük a bizalmunkat, akkor kétségbeesésbe sodródunk.

Ha viszont Istenben remélek, akkor magától értődően sajátomként

használhatom azokat a természetes eszközöket, amelyek a kegyelem által elvezetnek Istenhez. Ha Ő jó, és az értelmemet tőle kaptam, akkor jószágába vetett bizalmam abban is kifejeződik, hogy használom az értelmemet. A hit majd megnemesíti, meggógyítja és átalakítja értelmem fényét. Ha ő irgalmas, és a szabadságomat tőle kaptam, akkor irgalmába vetett bizalmam abban is kifejeződik, hogy használom a szabad akaratomat. A remény és a szeretet megtisztítja és megerősíti az emberi önállóságot, és fölemel Isten fiainak dicsőséges szabadságára.

Néhányan úgy vélik, bíznak Istenben, valójában azonban vétkeznek a remény ellen, mert nem használják Istentől kapott értelmüket és akarataikat. Mit használ nekem a kegyelembe vetett reményem, ha nem merek a kegyelem indítása szerint cselekedni? Hiába sodortam magam passzívan az ő akarataival, nem válik hasznomra, ha nincs akaraterőm ahhoz, hogy engedelmeskedjem parancsainak. Ha bízom Isten kegyelmében, bíznom kell tőle kapott természetes erőmben is, nem azért, mert az enyém, hanem mert tőle kaptam. Ha hiszek Isten kegyelmében, számítanom kell saját szabad akaratomra is, mivel enélkül haszontalanul áradna ki lelkembe az ő kegyelme. Ha hiszem, hogy Isten képes szeretni engem, akkor hinnem kell azt is, hogy én is képes vagyok szeretni őt. Ha nem hiszem, hogy szerethetem őt, benne sem hiszek igazán, aki ezt adta legfőbb parancsul: „Szeresd Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes elmédből és teljes erődből: és szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” (Mk 12, 30.)

3. Vagy azért szeretjük Istent, mert remélünk tőle valamit, vagy azért remélünk benne, mert tudjuk, hogy szeret. Előfordul, hogy az előbbi fajta remény jelentkezik először, majd átalakul a másikba. Ilyenkor a remény és a szeretet szorosan együttműködve hat bennünk, s mindkettő Istenben nyugszik el. Ilyenkor a remény nyit ajtót a szemlélődésnek, mivel ez a remény önmagában hordja beteljesülését.

Szereteten kívül ne reméljünk semmi mást az Úrtól; vessük minden reményünket az Ő szeretetébe. Ez a remény olyan biztos, mint maga az Isten. Soha nem csalatkozhat. Minden ígéretnél biztosabban szavatolja, hogy beteljesül. Magának annak a szeretetnek eredménye, amelyben reménykedik. Azért keresi a szeretetet, mert már rátalált. Azért keresi Istent, mert tudja, hogy Isten már megtalálta őt. Úgy utazik az ég felé, hogy homályosan sejti: már meg is érkezett.

4. Minden vágyunk tévedhet, de egy biztosan nem. Egyetlen vágyunk csalhatatlanul teljesül: ha arra vágyunk, hogy szeressen minket Isten. De ezt csak úgy kívánhatjuk igazán, ha ugyanakkor mi is szeretnénk szeretni Őt; s az iránta való szeretet vágya sem vallhat soha kudarcot. Ha arra vágyódunk, hogy szeressük Őt, akkor már tesszük is, amire vágyunk. Szabadságunk akkor tökéletes, ha semmi más szeretet nem akadályozhat meg az istenszeretet utáni vágyakozásunkban.

De ha Istent valami nála kisebb dologért szeretjük, akkor csalóka vágyat dédelgetünk. Könnyen meggyűlölhethetjük őt, mert nem kapjuk meg azt, amit remélünk.

Törvényszerű szeretnünk és keresnünk mindazt, ami Isten szeretetének eszközüvé válik. Bármit kérhetünk tőle, ha azért szeretnénk megkapni, hogy Őt jobban szeressük mi vagy mások.

5. Bűn volna bármilyen módon korlátoznunk reményünket Istenben. Mérték nélkül kell Őt szeretnünk. Minden bűn a szeretet kudarcában gyökerezik. Minden bűnnel Istentől vonjuk meg szeretetünket, azért, hogy valami mást szeressünk. A bűn megköti reménységünket, börtönbe zárja szeretetünket. Ha végső célunkat valami korlátozott, véges dologba helyezzük, akkor kivontuk szívünket az élő Isten szolgálatából. Ha végső célunkként őt szeretjük ugyan, de ömellelte még valami másban is remélünk, akkor szeretetünk és reményünk eltorzul, mert senki sem szolgálhat egyszerre két úrnak.

6. A remény az aszkézis eleven szíve. Útmutatása nyomán nem azért tagadjuk meg magunkat és fordulunk el a világtól, mert akár mi rosszak vagyunk, akár a világ. Ha a természetfölötti remény nem emel minket a mulandó dolgok fölé, akkor semmiképpen sem tudjuk tökéletesen fölhasználni sem a saját igazi értékeinket, sem a világéit. Önmagunkat és az egész világot a reményben birtokolhatjuk valóságosan, mivel a reményben nem csupán önmagukat, hanem a Krisztusban rejlő igazi lényüket érik: teli vannak ígérettel. Minden dolog egyszerre jó és tökéletlen. Értékük Isten értékességéről tanúskodik. Tökéletlenségük viszont arra figyelmeztet minket, hogy szakadjunk el tőlük, és éljünk a reményben. Hisz önmagukban elégtelenek. Túl kell lépnünk rajtuk, Őhöz, akiben legigazibb lényünk rejtőzik.

E világ értékétől nem azért szakadunk el, mert nem jók, hanem mert csak annyiban válnak hasznunkra, amennyiben egy ígéret ré-

szesei. Ők viszont a mi reményünk és függetlenségünk által töltik be saját hivatásukat. Ha visszaélünk velük, magunkat is tönkretesszük velük együtt. Ha Isten ígéretének gyermekeiként használjuk őket, akkor velünk együtt eljutnak Istenhez. „A sóvárgással eltelt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja. Hiszen a természet is hiábavalóságnak van alávetve, nem önként, hanem amiatt, aki alávetette. De megmarad az a reménye, hogy a mulandóság szolgálai állapotából föl szabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára.” (Róm 8, 19–21.)

Reményünk teszi tehát szabaddá az egész mindenséget. Reményünk tesz bizonyoságot az új égről és új földről, ahol minden azzá lesz, aminek megálmodták. Velünk együtt minden föltámad Krisztusban. A vadállatok és a fák egy szép napon velünk együtt részesülnek az új teremtésben, és úgy fogjuk mi is látni őket, ahogyan Isten, és tudni fogjuk, hogy minden nagyon jó.

Ha viszont magunknak akarjuk megkaparintani őket, megtapasztaljuk, hogy hozzájuk hasonlóan mi is rosszak vagyunk. Ez a jó és a rossz tudás fájának a gyümölcse – megundorodunk azoktól a dolgoktól, amelyekkel visszaéltünk, és meggyűlöljük magunkat azért, mert így tettünk.

A teremtés igazi értéke a szent reményben sejlik föl előttünk. Minden teremtett dolog arról tanúskodik, hogy Isten hűséges az ígéreteihez és arra sürget minket, hogy a világért és önmagunkért tagadjuk meg magunkat és éljünk reményben, várva az utolsó ítéletet és a mindenség föltámadását.

7. A sátán hisz Istenben, de nincs Istene. Az Úr nem az ő Istene. Aki ellensége az életnek, annak nincs miért élnie. Az élettelen öröklét az örök halál: de eleven és tudatos halál, a felejtés vígasza nélkül. Ezt a halált a remény hiánya idézi elő. A kárhozottak makacsul ragaszkodnak ahhoz a véleményükhöz, hogy ők nem tudnak remélni Istenben. Néha úgy képzeljük el őket, mint akik csak önmagukat tartják jónak, hiszen minden bűn a gőgből fakad, amely elutasítja a szeretetet. De akik mindenki másnál jobbnak gondolják magukat, azoknak büszkesége csak kudarcukat leplezi: képtelenek hinni saját jószágukban. Ha elég világosan látok ahhoz, hogy fölfogjam: azért vagyok jó, mert Isten jónak teremtett –, akkor világosabban tudom majd látni másoknak és Istennek a jóságát is. Tisztábban látom majd saját hibáimat is. Csak úgy válhatok alázatossá, ha először is tudom, hogy jó vagyok, de tudom azt is, hogy a bennem lévő jó nem a sajátom, s

hogy az Istentől kapott jót milyen könnyen átcserélem a saját szégyem által választott rosszra.

8. Akik mindent elhagynak azért, hogy Istent keressék, jól tudják, hogy ő a szegények Istene. A szegények Istene féltékeny Isten – és végtelenül irgalmas. Nincs két istenség, egy féltékeny és félelmetes, és egy irgalmas és reményt keltő másik. Reményünk nem játszhatja ki egyik istenséget a másik ellen, hízelegve az egyiknek, hogy békítse meg a másikat. Az igazság Ura féltékenyen őrzi legszebb címét: Ő az irgalom atyja: igazságának leghatalmasabb kifejeződése az, hogy megbocsát azoknak is, akiknek senki más nem bocsátana meg.

Ezért azoknak is Istene Ő, akik reménytelenül is tudnak remélni. A bűnbánó lator, aki Krisztussal meghalt, megláthatta Istent akkor, amikor az írástudók éppen azt bizonygatták, milyen képtelenség, hogy Jézus Istennek mondja magát.

9. Csak az érzi át igazán, mennyire rászorul az irgalomra, aki már szembenézett a kétségbeeséssel. Akiknek nincs szükségük irgalomra, azok sohasem keresik. Jobb a kétségbeesés küszöbén rátalálni Istenre, mint önelégülten kockáztatni életünket, mondván, hogy mi nem szorulunk bocsánatra. A problémátlan élet valójában reménytelenebb lehet, mint az, amelyik a kétségbeesés határmezsgyéjén mozog.

10. A teológia egyik legnehezebb elméleti kérdését a gyakorlati keresztény élet a reményben oldja föl. A szabad akarat és a kegyelem titka, a predestináció és a mi együttműködésünk Istennel a reményben oldódik föl, amely megfelelő viszonyt teremt köztük, s ezzel hatékonyan egybehangolja őket. Aki remél Istenben, az nem *tudja*, hogy őt eleve az üdvösségre rendelték. De ha kitart ebben a reményben, és a kegyelem segítségével saját akaratával teszi a jót, akkor valóban a predestináltak, a kiválasztottak között lesz: hiszen ez a reményének tárgya, és „a remény pedig nem csal meg” (Róm 5, 5). Reménye saját szabad elhatározásából születik, mégis Isten ajándéka. A remény lényege éppen az, hogy szabadon bízunk Istenben: ingyenes ajándékaként megadja az üdvösséghez a kegyelmet. Ha szabad akaratunk elhatározza, hogy reménykedik Isten ajándékaiban, akkor ezáltal felismeri, hogy magát a reménységet is tőle kapta ajándékba: de látja azt is, hogy ha nem hajlandó remélni, akkor Isten nem fogja kimozdítani. A remény két szabadság: az emberi és az is-

teni jegyessége –, így fogadjuk be azt a szeretetet, amely a beteljesedés ígérete és reménye egyszerre.

11. A hit meggyőz arról, hogy Isten üdvözíteni akar minden embert. de ezt ki kell egészítenie a reménynek: Isten *engem* is üdvözíteni akar; és a szeretetnek: amely felel az Ő kívánságára, és biztonságával megpecsételi reményemet. A remény így az egész teológia lényegét kínálja fel számomra. A világnak elvontan és személytelenül föltárt igazságok a reményben személyes és bensőséges meggyőződés tárgyaivá lesznek. Amit a hitben elfogadok és a teológiát művelve megértek, azt sajátommá teszem és birtokba veszem a remény által. A remény nyit utat a szemlélődésnek, mert a szemlélődés az isteni dolgok megtapasztalása, s nem lehet tapasztalatunk arról, amit valamiképpen nem birtokolunk. A reményben kitárt kezünkbe vesszük azt, amiben hiszünk, s a reményben fogadjuk be Isten szeretetének ígérését.

Jézus az Atya kinyilatkoztatott igazsága számunkra. A hit arra tanít: ez a kinyilatkoztatás minden emberé lehet. A remény viszont erre: Isten annyira szeret, hogy az enyém akar lenni. Ha nem remélem, hogy szeret, akkor sohasem fogom megismerni Krisztust. A hitben szerzek róla tudomást. De nem kerülök vele ismeretségbe, tehát nem ismerhetem meg benne az Atyát, míg belé vetett hitemet nem egészíti ki a remény és a szeretet: a remény, amely magába fogadja irántam való szeretetét, és a szeretet, amely viszonzozza azt.

12. A remény nemcsak magát Istent keresi, nemcsak a hozzá vezető eszközöket: mindenk mélyén és mindenén túl a bennünk megnyilvánuló Isten dicsőségét kutatja. Ez lesz végtelen irgalmának végső kifejeződése, s ezért imádkozunk, amikor azt kérjük: „Jöjjön el a te országod.”

3. Lelkiismeret, szabadság, imádság

1. Ha az embereket, eseményeket és helyzeteket csak úgy vizsgálom, hogy rám hogyan hatottak, akkor a pokol küszöbén élek. Minden önzés kudarcra van ítélve, hisz hazugságra épül. Hogy csupán a magam kedvére élhessek, ahhoz mindent úgy kell alávetnem akara-

tomnak, mintha én tökéletes volnék. Ez pedig lehetetlen. Van-e kényszerítőbb jele teremtett voltomnak, mint az, hogy akaratom gyöngének bizonyul? Nem tudom rákényszeríteni a világegyetemre akaratomat. Nem kényszeríthetek más embereket, hogy szeszélyeimhez és ötleteimhez alkalmazkodjanak. Még a saját testemet sem tudom rákényszeríteni az engedelmességre. Ha élvezeteket nyújtok neki, becsapja várakozásomat, és fájdalmat okoz nekem. Ha elképzelésem szerint szabadsághoz juttatom, akkor magamat csapom be, és kiderül, hogy saját vakságom, önzésem és gyöngeségem rabjává váltam.

Igaz, hogy akaratom szabadsága nagy érték. De ez a szabadság nem jelenti azt, hogy mindenestül elég vagyok magamnak. Ha a szabadság magva csupán a választás szabadsága volna, akkor a döntéseink maguk tökéletesítenék szabadságunkat. Itt azonban két nehézségre bukkanunk. Először is, döntéseinknek valóban szabadnak kell lenniük – vagyis tökéletesebbé kell tenniük bennünket. Jobbá kell tenniük a többi szabad lényvel való kapcsolatunkat. Olyan döntéseket kell hoznunk, hogy általuk valódi lényünk legmélyebb képességeit beteljesíthessük. Ebből fakad a másik nehézség: túl könnyen feltételezzük, hogy máris azonosak vagyunk saját igazi lényünkkel, s hogy döntéseinket valóban önállóan hozzuk meg. Valójában pedig „szabad választáson” alapuló tetteink (bár erkölcsileg kétségtelenül beszámíthatóak) nagyrészt lelki alkatunk ösztönzésére születnek meg: saját fontosságunk rendezetlen elképzeléséből fakadnak. Igen gyakran a hamis érjeink diktálják választásainkat.

Ez az oka, hogy nem vagyok képes pusztán azáltal boldog lenni, hogy azt teszem, amit akarok. Sőt, ha nem csinállok semmi mást, csak ami szeszélyeimnek tetszik, akkor rendszerint szerencsétlennek fogom érezni magam. Ez sosem következne be, ha az akaratom nem volna úgy teremtve, hogy a szabadságát csak mások szeretetére használhatom föl.

Szabad akaratom csak úgy szilárdítja meg és tökéletesíti függetlenségemet, ha szabadon összehangolom a cselekedeteimet mások akaratával. Magában a szabadságom természetében rejlik valami, ami arra indít, hogy szeressek, hogy jót tegyek, hogy másoknak szenteljem magam. Bennünk rejlik valami ösztönző erő, amely arra tanít, hogy kevésbé vagyok szabad, ha egyedül magamnak élek. Ennek az az oka, hogy nem tudok tökéletesen független lenni. Mivel nem vagyok elég magamnak, csak másokkal együtt érhetem el teljességemet.

A szabadságom nem teljesen szabad, ha magára marad. Csak akkor lesz azzá, ha megfelelő kapcsolatba kerül mások szabadságával.

Függetlenségre való törekvésünk persze semmiképpen sem rossz. Nem azzal válik tökéletessé a szabadságunk, hogy egy zsarnoknak alávetjük magunkat. Az alávetettség nem öncél. Az az egészséges, hogy természetem föllázad az elnyomatás ellen. Miért teremtették volna szabadnak az akaratomat, ha sohasem használhatnám a szabadságomat?

Akaratom csak úgy válhat egyre szabadabbá, ha más akaratot szolgál. Ez azonban nem jelenti azt, hogy *mindenféle* más akaratot szolgálnia kell. Valójában csak egyetlen olyan akarat létezik, amelyiknek szolgálatában tökéletességet és szabadságot találhatok. Ha a szabadságomat vakon feláldozom egy hozzám hasonló vagy nálam alacsonyabbrendű lénynek, akkor ezáltal lealacsonyítom magam, és eldobom a szabadságomat. Csak akkor lehetek tökéletesen szabad, ha Isten akaratát szolgálom. Ha valóban engedelmeskedem más embereknek és szolgálom őket, akkor ezt nem egyedül értük teszem, hanem azért, mert akaratuk Isten akaratának szentsége számomra. Emberek csak úgy lehet értelmesen engedelmeskedni, ha elsősorban Istennek engedelmeskedünk általa. Ebből sokminden következik. Ahol nem hisznek Istenben, ott nem jöhet létre igazi rend; ahol nincs hit, ott értelmetlen az engedelmesség is, legföljebb a hasznosságra lehet hivatkozni. Ha nincs Isten, akkor a zsarnokság az egyetlen logikus államforma. S tényleg így is van: azok az államok, amelyek elvetik Isten gondolatát, könnyen zsarnoksággá vagy nyílt anarchiává lesznek. Mindkettő zűrzavarba torkollik, mert a zsarnokság maga is felfordulás.

Ha nem hinnék Istenben, lelkiismeretem valószínűleg arra indítana, hogy anarchistává legyek. Sőt, ha nem hinnék Istenben, alig hiszem, hogy lelkiismeretben bármire is kötelezve érezném magam.

2. A lelkiismeret a szabadság lelke, szeme, ereje, élete. A szabadság egymagában, lelkiismeret nélkül sohasem tudja, mit kell tennie. S az az értelmes lény, aki nem tudja, mihez kezdjen önmagával, elvivelhetetlenül unalmasnak találja az életet. A szó szoros értelmében halálra unja magát. Ahogyan a szeretet nem teljesülhet be attól, hogy vakon megszeret valakit, ugyanúgy a szabadság is elvész, ha pusztán „szabad cselekvés”, minden cél nélkül. A céltalan tettekből hiányzik valami a szabadság tökéletességéből, mert a szabadság több, mint

céltalan választás. Nem elég úgy erősítgetni a szabadságom, hogy „valamit” választok. Úgy kell használnom és fejlesztenem a szabadságomat, hogy valami *jót* választok.

Nem lehetnek jók a választásaim, ha nem fejleszték ki érett és bölcs lelkiismeretet, amelyik pontosan számot ad a motívumaimról, szándékaimról, erkölcsi tetteimről. Az *érett* szót kell itt hangsúlyoznunk. A csecsemőnek még nincs lelkiismerete, „döntéseiben” mások viselkedése irányítja. Az éretlen lelkiismeret részben vagy egészben arra építi döntéseit, hogy más emberek hogyan vélekednek róla. Az a jó, amit a vele együtt élők csodálnak vagy elfogadnak. Az a rossz, ami zavarja vagy felháborítja őket. Az éretlen lelkiismeret valójában csak más lelkiismeretek képviselőjeként működik, még akkor is, ha nem áll egészen irányításuk alatt. Nem ura önmagának. Csupán egy másik személy, csoport, párt, társadalmi osztály, nemzet vagy faj lelkiismeretének megbízottja. Ezért képtelen is önálló erkölcsi döntéseket hozni, csupán papagájként ismételteti mások döntéseit. Nem maga dönt, csupán „igazodik” a pártvonalhoz. Nincsenek igazán saját szempontjai és szándékai. Vagy ha vannak, addig csúri-csavargatja őket, míg hozzá nem nyomorítja a közfelfogáshoz. Ez azonban nem erkölcsi szabadság. Lehetetlen így igazán szeretni. Arra születünk, hogy őszintén és szabadon szeressünk, tehát valami olyat kell adnom a másoknak, ami az én igazi valómhoz tartozik. De ha a szívem nem tartozik eredendően hozzám, hogyan tudom odaadni másoknak? Nem az enyém, nem tudom tehát odaadni sem!

3. Szabad akaratunkat nem azért kapjuk, hogy tűzijátékként szétlődjünk a levegőbe. Úgy tűnik, egyesek azt gondolják, hogy tetteik annál szabadabbak, minél céltalanabbak, mintha az értelmes cél korlátozna bennünket. Akárcsak azt mondanánk, hogy aki kiszórja a pénzét az ablakon, az gazdagabb annál, aki hasznosan költi el.

Mivel a pénz az, ami – nem tagadom, hogy minden dicséretet megérdemel, aki cigarettára gyűjt a bankóival. Ezzel csak azt bizonyítaná, hogy mély, tiszta érzéke van a pénz valóságos értéke iránt. De ha semmi mást nem tud kezdeni vele, akkor nem soká élvezheti a belőle származó előnyöket.

Igaz lehet, hogy a gazdagok könnyebben megengedhetik maguknak, hogy pénzüket kiszórják az ablakon, mint a szegények: de a pénznek sem eldobálása, sem elköltése nem teszi az embert gazdag-

gá. Az ember annak erejéből gazdag, amit birtokol, s gazdagsága annyiban értékes, amennyiben fel tudja használni valamire.

Ha a hasonlatot átvisszük a szabadságra: nem azáltal növekszik, hogy eltékozzunk vagy elhasználjuk. Ajándékba kaptuk azért, hogy gazdálkodjunk vele Krisztus eljövételéig. Ebben a gazdálkodásban a saját kincsünkkel csak azért veszünk részt, hogy kamatostul kapjuk vissza. Nem pusztíthatjuk, nem tékozzhatjuk el. Valamilyen célra szenteljük oda, s ez az odadás szabadabbá tesz, mint korábban voltunk. S mert szabadabbá válunk, azért boldogabbá is. Nemcsak többet birtokolunk, mint azelőtt, hanem többé is válunk általa. Növekvő létünk és birtokunk pedig elmélyíti egységünket Isten akaratával. Akaratunkat megerősíti a tárgyi valóság igényeihez való alkalmazkodás. A lelkiismeretünk pedig megtisztul, s egyre messzebb nézhet a hatalmasra kitágult szemhatáron. Sokkal nemesebb lehetőségeket fogunk meglátni akaratunk érvényesítésére, mivel növekedtünk a szeretetben. S mert meggazdagodtunk az isteni kegyelemben, olyan erőkre bukkanunk magunkban, amelyekkel erőnket jóval meghaladó célokat is elérhetünk.

Ezeket a gyümölcsöket a szabadságunk akkor gyűjti össze, ha Isten akaratát tesszük általa. Ezért érezzük magunkat boldognak, ha ismerjük és követjük az Ő akaratát. Hiszen a legnagyobb boldogtalanság az, ha nem látjuk meg az értelmét az Ő terveinek és szándékainak sem a magunk életében, sem a világéban. „Akkor széles úton járhatok, hiszen parancsaid megtartásán fáradozom.” (Zsolt 118, 45.) „A tőled megszabott úton találok örömöm, inkább, mintha bőségben volna részem.” (Zsolt 118, 14.) „Ha törvényed nem volna gyönyörűségem, elmerülnék a nyomorban.” (Zsolt 118, 92.) „Boldogok vagyunk mi, Izrael fiai, mert Isten tudtunkra adta, hogy mi tetszik neki.” (Bar 4, 4.)

4. Szabad tetteinknek nemcsak célra kell irányulnia, hanem a helyes célra. Lelkiismeretünk tanít meg arra, hogyan válasszuk meg a helyes célokat. A lelkiismeret az a világosság, amelynek fényében értelmezni tudjuk Isten akaratát a saját életünkben.

Ez a fény kettős. Az egyik a pszichológiai lelkiismeret, amelyet pontosabban talán tudatosságnak nevezhetnénk. Ez jelzi számunkra, hogy mit is tettünk. Tudatában van tetteinknek, s ezáltal saját énünknek is. A másik az erkölcsi lelkiismeret, amely nemcsak azt mondja meg, hogy mit cselekszünk, hanem azt is, hogyan, mennyire jól cse-

lekszünk. Megítéli tetteink értékét. Mind a pszichológiai, mind az erkölcsi lelkiismeret értelmünkre támaszkodik. Öntudatunk kettős, s így jelzi, kik is vagyunk tulajdonképpen.

Az ember értelme és szabadsága által különbözik a teremtés többi részétől. Emberségében azáltal növekszik, hogy növekedik bölcsességben és saját erkölcsi cselekvésének egyre helyesebb és hatékonyabb irányulást ad. A jellemet és az érettséget ezért az erkölcsi lelkiismeret tisztasága és ítélőképessége határozza meg. A lelkiismeret az egész ember foglalata, bár az ember sokkal több eleven lelkiismeretnél. A lelkiismeret jelzi az elrejtett dolgokat, a láthatatlan tetteket és hajlamokat, amelyek nála sokkal fontosabbak. Az ember mélyeinek tükre. A személy valósága mély és rejtett – nemcsak az ember saját metafizikai mélységeinek átláthatatlan zugaiban rejtőzik, hanem magának Istennek titkában.

A lelkiismeret a lélek arca. Változó kifejezései sokkal pontosabban jelzik a lélek erkölcsi mozdulásait, mint ahogyan arckifejezésünk változásai elárulják benső érzelmeinket. Arcunk látható vonásai is a lelkiismeretet tükrözik. Igaz, csupán nagyon kevés villan föl az ember arcán a lelkéből: de ez a kevés elég ahhoz, hogy érthetően megszólaltassa lelkiismeretünk hangját.

5. Az imaélet egyik legfontosabb feladata az, hogy elmélyítse, megerősítse és kifejlessze erkölcsi lelkiismeretünket. Nem jelentéktelen a tudatosságunk növekedése sem, bár ez másodlagos. Ennek is megvan a helye az imádságban, de igazi kifejlődése nem az imában megy végbe.

Ha befelé fordulunk és tudatosságunkat vizsgálgatjuk, akkor szemhatárunk lezárul önmagunkban. Tudatosíthatjuk érzelmeinket, benső áramlatainkat, gondolatainkat, véleményeinket, vágyainkat. De nem egészséges folytonosan ezekkel a dolgokkal bibelődni. A folytonos önvizsgálat eredményeképpen aggályosan figyelgetni kezdjük azokat a mozdulatokat, amelyeknek ösztönöseknak és önfeledteknek kellene maradniuk. Ha túlságosan önmagunkra figyelünk, akkor cselekvésünk görcsösen akadozni kezd. Annyira útjában lehetünk önmagunknak, hogy egészen megbénulhatunk tőle, és képtelenek leszünk normális emberi lényként cselekedni.

Ezért az a legjobb, ha nem törődünk a tudatosságunkkal akkor, amikor imádkozunk. Minél kevésbé bajlódunk vele, annál jobb. Sok valóságos ember azért gondolja, hogy nem tud elmélkedni, mert azt hiszi,

hogy az elmélkedés vallásos érzelmek, gondolatok és érzések tudatos átéléséből áll. Mihelyt elmélkedni kezd, a tudatosságát vizsgálgatja, vajon átél-e valami értékeset. Persze keveset vagy semmit sem talál magában. Ilyenkor aztán vagy erőlködni kezd, hogy kicsiholjon magából valamilyen belső élményt, vagy undorral feladja az egészet.

6. Tudatosságunk akkor a leghasznosabb számunkra, ha ösztönszerűen cselekedhet, s nem figyelünk rá túlzottan. Keresztül kell látunk lelkiismeretünkön anélkül, hogy magát a lelkiismeretet figyelgetnénk. Ha a lelkiismeret helyesen működik, akkor nagyon jó hasznát vesszük az imában, mert meghatározza az erkölcsi lelkiismeret működését, amely az imádságot végzi.

Tudatosságunk időnként hirtelen lebénel a haszontalan befeléfordulás terhe alatt. Van azonban lelkünknek egy másik tevékenysége is, amely kifejleszti és felszabadítja rejtett erőit: örül a szépek. Nem azt kívánom, hogy a lelkiismeret úgy válaszoljon a szépségre, mint valami érinthetetlen, különleges kincsre. De éljünk benne olyan elevenen a valóságban, hogy meglássuk a szépséget magunk körül. A szépség egyszerűen maga a valóság, amelyet sajátos értékének ragyogásában érzékelünk. Minden, ami van, annyira szép, amennyire valóságos – bár a hozzá fűződő emberi asszociációk nem mindig teszik széppé a dolgokat a szemünkben. A kigyók is szépek – ha nem is nekünk.

A benső élet kezdetén az egyik legfontosabb – és legelhanyagoltabb – feladat annak a képességnek kifejlesztése, amellyel a valóságra válaszolunk: hogy meglássuk a mindennapi dolgok értékét és szépségét, s meglevenedjék bennünk Isten teremtményeinek minket körülvevő szépsége. Azért nem vesszük észre ezeket a dolgokat, mert visszahúzódtunk tőlük. Persze ezt is meg kell tennünk. A modern életben különböző hatások bombázzák érzékeinket minden oldalról, s ha ki nem fejlesztünk valamilyen védekező rendszert, akkor belebolondulunk abba, hogy *minden* reklámra egyszerre akarunk figyelni.

A benső élet első lépése manapság nem az – ahogyan sokan elképzelik –, hogy tanuljunk meg nem-látni, nem-ízlelni, nem-hallani és nem-érezni. Ellenkezőleg, azzal kell kezdenünk, hogy leszokunk a látás, ízlelés, érzékelés stb. helytelen módjairól, és elsajátítunk néhány helyes módszert.

Az aszkézis nem pusztán abban áll, hogy lemondjunk a televízió-

ról, a cigarettáról és a ginről. Mielőtt aszkétává lennénk, előbb rá kell eszmélnünk arra, hogy az élet több, mint egy mámorba ringató tévéadás. Meg kell kóstolnunk és szeretnünk más ízeket is, nemcsak a dohányt és az alkoholt: így végül eljutunk oda, hogy még ezeket az élvezeti cikkeket is úgy használhatjuk, mintha jók volnának.

Hogyan mondhatja meg a lelkiismeretünk, hogy miről mondjunk le, ha előbb nem tanít meg arra, hogy hogyan kell használnunk a dolgokat? A lemondás nem öncél: arra segít, hogy jobban használjunk mindent. Arra segít, hogy továbbadjuk őket. Ha a valóság undorral tölt el, ha utálattal fordulunk el tőle, akkor kinek áldoznánk föl? Hogyan szentelhetnénk meg? Hogyan tehetnénk ajándékká Istennek és az embereknek?

Az esztétikai élményben, a művészi alkotások létrehozásában vagy szemlélésében tudatosságunk a legnemesebb beteljesüléshez juthat el. A művészet arra képesít bennünket, hogy egyszerre megtaláljuk és elveszítsük önmagunkat. Értelmünk, amely válaszol a költemények, a festmények vagy a zene rejtett gondolati-szellemi értékeire, olyan lelki erőre bukkan, amely mintegy kiemeli önmagából, és a létnek olyan szintjén ébred öntudatra, amelyről nem is képzelte, hogy elérheti.

7. Az a lélek, amely magát vizsgálgatva önmagában vájkál, sivár önelemzésének magányában olyan öntudatra jut el, amely meggyötri és eltorzítja egész személyiségét. Az a lélek viszont, aki egy műalkotás intenzív és megtisztító hatására önmaga fölé emelkedik, termékenyen és kifinomultan ébred „öntudatra”. Az ilyen ember a gondolatnak, a szemléletnek és az erkölcsi cselekvésnek egészen új lehetőségeit fedezi föl önmagában. Önelemzés nélkül fedezi föl magában önmagát, azáltal, hogy rábukkan arra a képességére, amely érzékeny az értékekre, s ezek fölébe emelik saját magának. A szépségre adott válasza teszi jobbá és változtatja meg. Új életre és új erőkre lesz figyelmes, s nem találja furcsának azt, hogy folytonosan tovább kell fejlesztenie őket.

Fontos, hogy az imaéletben képesek legyünk válaszolni a szépségnek ilyen felvillanásaira. A művészetet és az imát az Egyház sohasem tekintette ellenségnek, s ahol az Egyház szigorú volt, ezt csak azért tette, mert határozottan különbséget tett a művészet és a szórakoztatás között. A gregorián ének, a 12. századi ciszterci építészlet, a karoling miniatúra szigorú méltósága, józan ereje sok mindent elmond az

imaéletről, és a történelem során jelentősen alakította az imádságot és a szentek vallási tudatát. Ezt mindig úgy érték el, hogy az embereket megszabadították attól, hogy pusztán önmagukra figyeljenek, meg a művészet és az aszkézis technikai értékeit vizsgálgassák. Lehet, hogy valaki kitűnően ért az énekhez és az imádság embere is, de az imádságnak és a szakértő kritikának pillanatai általában nem esnek egybe.

Az Egyház azért hangsúlyozta a művészet szerepét a nyilvános imádságban, mert tudta, hogy a helyes és értékes művészeti nevelésre szükség van a keresztény élet és istentisztelet teljességéhez. A liturgia, az ének és az egyházművészet átforgalmazza, megneemesíti az ember lelkiismeretét, olyan tartalmassá és éretté teszi, hogy enélkül az ima általában nem válhat sem elég mélyvé, sem elég tágassá, sem elég tisztává.

Egyetlen oka van annak, hogy mindez így igaz: a művészet nem öncél. A lelket egy magasabb szellemi világba vezeti, amelyet kifejez és bizonyos értelemben meg is magyaráz. A zene, a képzőművészet és a költészet Istenre hangolják a lelket, mert kapcsolatot teremtenek a mindenség Teremtőjével és Kormányzójával. A művész zsenije a teremtő együttérzés, a természetes rokonság erejével megtalálja az utat azokhoz az élő törvényekhez, amelyek a mindenséget irányítják. Ez a törvény az a titkos gravitáció, amely mindent Isten, a mindenség középpontja felé vonz. Mivel minden igaz művészet a saját természetünk mélyeiben ugyanennek a törvénynek a hatását tárja fel, a lét csodálatos titkát kelti bennünk életre, amelyben mi magunk, minden élő és élettelen teremtménnyel együtt előjövünk Isten mélyeiből, majd újra visszatérünk belé. Az a művészet, amely nem ebből születik, nem érdemli meg a művészet nevet.

8. Mielőtt a tudatosságról áttérnénk az erkölcsi lelkiismeretre, vessünk egy pillantást a tudatalattira. A vallásos emberek többsége egyáltalán nem vesz tudomást a tudatalattiról. Vagy azt gondolják furcsa módon, hogy nem is játszik szerepet az életünkben, vagy pedig azt hiszik, hogy ez egyszerűen valami ósdi padlószoba, ahová nem érdemes bemenni, hiszen tele van azzal a lim-lommal, amelyből az álmaink merülnek föl.

Nagy hiba volna pszichológiai kísérlettel alakítani a belső életünket, imádságunkat pedig pszichoanalízisnek vetni alá. Ha imánk őszinte és hiteles, akkor nem szorul rá ilyen elemzésre. De hangsú-

lyozottan azt mondtam: „*ha*”. Mert ha nem őszinte az imánk, akkor hasznot meríthet az elemzésből. A vallásos lelkeken könnyen eluralkodhat a hamis miszticizmus mélabúja, a hamis aszkézis halálos főtogatással megragadhatja őket, s a valódi vallásos érzéseket könnyen helyettesíthetik szentimentalizmussal. Mindezek a dolgok igazolni látszanak azt, hogy egy kicsit megvizsgáljuk, milyen szerepe van tudatalatti rétegeinknek a „vallás”-ban. Ez azonban semmiképpen sem ennek a könyvnek a feladata.

Csupán néhány megállapítást szeretnék itt tenni.

A tudatalatti fontos szerepet játszik benső életünkben, bár a hátérbe rejtve marad. Ahogyan a jó színdarab hatását fokozzák a díszletek, a világitás stb., úgy a belső életünket is nagymértékben meghatározza az a környezet, megvilágítás, háttér és atmoszféra, amelyet minden tudatos cselekvésünk nélkül a tudatalattink teremt elő.

Néha előfordulhat az is, hogy az ember imaéletének egész jellege és atmoszférája – a magánynak vagy az áldozatnak, az aszkézisnek vagy az apostoli tevékenységnek kedvelése – a tudatalatti hatására keletkezik. A tudatalatti a különböző képeknek és szimbólumoknak a raktára, majdnem azt mondhatnám, azoké az élményeké, amelyek a nagyobbik felét szolgáltatják az „életként” megtapasztalt élményeknek. Anélkül, hogy tudnánk róla, a valóságot a korábbi élményeink tudatalatti emlékeinek színes szemüvegén keresztül szemléljük.

Ezért igen fontos, hogy tudatalattink az igazi lényünk életét erősítse bennünk. Gyakran előfordul, hogy az ember igazi énjét betemeti a tudatalattijába, és nem nyílik többé alkalmára, hogy kimondja önmagát, legfőképpen azért, hogy jelképesen tiltakozik eltorzult öntudatának zsarnoksága ellen, amelyik éretlenségre kárhoztatja.

Nem ajánlatos gyakorlat és tapasztalat nélkül próbálkozni saját tudatalattink mélyeinek föltárásával. De legalább fogadjuk el, hogy létezik és van jelentősége, és tudjuk alázatosan beismerni, hogy nem tudunk mindent önmagunkról, hogy nem vagyunk szakértői saját életünk irányításának. Nem volna szabad olyan rettenetesen komolyan vennünk tudatos terveinket és elhatározásainkat. Könnyen előfordulhat, hogy *nem* vagyunk Isten vértanúi vagy misztikusai, apostolai vagy vezetői vagy szerelmesei, bár annak képzeljük magunkat. Lehet, hogy tudatalattink erre már sokféleképpen próbált figyelmeztetni minket, de mi önelégülten és makacsul elzártuk fülünket a valóság elől.

9. A tudatosság csupán másodlagos szerepet játszik a lélek életében. Bár néha rávillanhat szeme a végső valóságra, tartósan mégsem maradhat kapcsolatban azzal a birodalommal, amely meghaladja a tudatunkat. Erre csak az erkölcsi lelkiismeret képes.

Az erkölcsi lelkiismeret a lét általános törvényeit lefordítja a konkrétabb erkölcsi törvények nyelvére, és – ami még fontosabb – nem csupán értelmezi az erkölcsi törvényeket a saját életünk körülményei között, hanem minden pillanatban konkrét utasítást is ad – sokkal pontosabban, mint bármilyen absztrakt viselkedési norma. Az erkölcsi lelkiismeret megmutatja nekünk, hogyan kell engedelmeskednünk a segítő kegyelem indításainak, *s az idő minden pillanatában megragadja és őrzi azt az élő törvényt, amelyik Istennek reánk vonatkozó akarata és minket körülfogó szeretete.*

A különbség az erkölcsi törvény általános absztrakt megfogalmazása és Isten akaratának élő, személyes, konkrét megnyilvánulása között egyéni életünkben: ez a kereszténység egyik alapvető igazsága. Elvásztja ugyanis a betűt, amely öl, a lélektől, amely életet ad. Jézus, aki nem azért jött, hogy lerombolja a törvényt, hanem hogy a törvény utolsó betűje is beteljesedjék (Mt 5, 17–18.), szintén arra tanított bennünket, hogy a törvény beteljesülése érdekében a törvénytudóknak meg kellett szégyenülniük.

Az írástudók tökéletesen értették a törvény betűjét. De az ő igazságuk nem volt elegendő ahhoz, hogy bárki bebocsátást nyerjen a mennyek országába. A törvény rázorult arra, hogy lélekben és igazságban teljesedjék be. Az embernek tökéletessé kellett válnia a törvényben, de nem az előírások külsőséges megtartásával, hanem azzal, hogy egész lényüket belsőleg alakítják át Isten gyermekévé. Akkor lesznek mennyei Atyjuk gyermekévé, olyan tökéletessé, amilyen Ő. (Mt 5, 45, 48.) Akkor nem külsőségekben tartják meg a törvényt, amelyek megghiúsítják igazi céljait, hanem ráeszmélnek arra, hogy a szombatot alkották az emberért, nem pedig az embert a szombatért. Akkor nem üresítik ki többé az Isten törvényét a ritualisták és a törvénytudók emberi hagyományaiért, akik nem tudták megérteni Jézust. Ő ugyanis azt tanította, hogy az embernek a Szentlélekből kell újjászületnie ahhoz, hogy beléphessen Isten országába. „Aki nem születik vízből és (Szent)lélekből, nem mehet be Isten országába. Ami testből születik, az test, de ami lélekből születik, az lélek . . . – Hogyan lehetséges ez? – kérdezte Nikodémus. Jézus így felelt: – Te Izrael tanítója vagy, és nem érted?” (Jn 3, 5, 6, 9–10.)

Krisztusban meghalunk a törvény betűjének, azért, hogy a lelkiismeretünk többé ne a formalizmus és a külsőséges meghunyászkodás halott fényében lássa a dolgokat. Szívünk visszautasítja az absztrakt betű száraz hüvelyét, és a lélek kenyerére, az örök életre szökő vízforrásra áhítozik.

„Éppígy, testvétek, ti is meghaltatok a törvénynek Krisztus teste által . . . Most azonban fölszabadultunk a törvény alól, mert meghaltunk annak, ami lenyűgözött, s ezért új lélekben, s nem az elavult betű szerint szolgáljunk.” (Róm 7, 4, 6.) Az élet törvénye Krisztus kegyelmének új szövetségében nem csupán „írott malaszt”. Isten elhatározása szerint a szeretet által beteljesedik azok lelkiismeretében, akik befogadják kegyelmének indításait. Az új törvény nem pusztán külsőséges viselkedési szabálygyűjtemény, hanem belső élet, magának Jézusnak élete: lelke által azokban él, akik a szeretetben egyesülnek vele. Az új törvényt nem csupán az isteni és egyházi előírások tárják eléink, hanem mindenekelőtt magának a Szentléleknek a kívánságai, aki elevenen működik lelkünk mélyén, és folytonosan arra ösztönöz, hogy akaratumkat engedjük át a szeretet gravitációs vonzásának: önfeláldozásunk által teljesítsük be Isten akaratát a saját életünkben.

Szent Pál tudta, hogy saját sugalmazott írásai is semmiségek ahhoz képest, amit Krisztus „írt” a reá hallgatók szívébe. „. . . Krisztus levele vagytok, amelyet mi írtunk, nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével . . . Ő tett minket alkalmassá arra, hogy az Újszövetség szolgálói legyünk, nem a betűé, hanem a léleké. Hiszen a betű öl, a lélek pedig éltet.” (2 Kor 3, 3, 6.)

10. Az imaélet mindenestül arra irányul tehát, hogy megvilágítsa és megerősítse a lelkiismeretünket: ne csak ismerje és felismerje az erkölcsi és isteni törvények külső, írott szabályait, hanem élje meg Isten törvényét a maga konkrét valóságában, állandó és tökéletes egységben az Ő akaratával. A lelkiismeret, amely a hitben, a reményben és az önzetlen szeretetben egyesül a Szentlélekkel, Isten saját benső törvényének a tükrévé lényegül, s ez maga a szeretet. Tökéletesen szabaddá válik. Önmagának törvényévé lesz, mert tökéletesen aláveti magát Isten és a Szentlélek akaratának. Ebben a tökéletes engedelmisségben „megízleli és meglátja, hogy édes az Úr”, és megérti, mit jelent Szent Pál állítása, hogy „. . . a törvényt nem az igaz emberért hozták” (1 Tim 1, 9.).

11. A lelkiismeretünket nem sajátmagunknak kell megalkotnunk. Velünk született, és bármennyire igyekszünk is tudomást nem venni róla, mégsem tudjuk elhallgattatni állhatatos sürgetését, hogy a jót tegyük és a rosszat kerüljük. Bármennyire igyekszünk is tagadni szabadságunkat és erkölcsi felelősségünket, a szellemi lélek bennünk az erkölcs és a lélek szabadsága után kiált, mert tudja, hogy enélkül nem lehet boldog. Minden ember elsődleges kötelessége az, hogy rátaláljon arra a világosságra és fegyelemre, amely nélkül lelkiismerete nem tudja megoldani az élet problémáit. A társadalom egyik legfontosabb kötelessége, hogy tagjait olyan lelki nevelésben részesítse, amelyre szükségük van ahhoz, hogy bölcs és érett lelkiismeret fényében élhessenek. „Lelki” és nem „vallásos” nevelésről beszélek, mert a vallásos nevelés nem több külsőségeknél, s ezért nem is igazán vallásos, nem is valódi nevelése a léleknek.

12. Amilyenek mi vagyunk, olyan az imádságunk is. Úgy válunk önmagunkká, ahogyan megszólítjuk Istent. Aki sohasem imádkozik, az önmagától próbál elmenekülni, hiszen Istentől menekül el. De bármilyen elidegenült legyen is, mégis valóságosabb, mint az, aki hamis és képmutató szívvel imádkozik.

Az a bűnös, aki fél imádkozni Istenhez, aki megpróbálja tagadni Istent a szívében, talán könnyebben megvallja Őt, mint az, aki bűneire büszkén áll Isten előtt, mert erénynek tartja őket. Az előző becsületesebb, mint gondolja, mert beismeri valódi helyzetét, és megvallja, hogy nincs békében Istennel. Az utóbbi nemcsak önmagának hazudik, hanem Istent is hazugságra próbálja kényszeríteni, hiszen vele akarja igazoltatni a saját hazugságát. Ilyen volt a példabeszédbeli farizeus, az a szent ember, aki sokféle erényt gyakorolt, de képmutató volt Isten előtt, mert azt gondolta, hogy jámborsága jobba tette a többi embernél.

13. Az imádságot Isten sugallja saját semmiségünk mélyeiben. A bizalom, a hála, az imádás és a bánat emel bennünket Isten elé. Végtelen igazságának fényében egyszerre látjuk magunkat és Őt. Arra indít, hogy irgalmat, lelkierőt, vagy akár anyagi segítséget kérjünk tőle, mindazt, amire rászorulunk. Akinek imádsága olyan tiszta, hogy sohasem kér semmit Istentől, az nem ismeri sem Istent, sem saját magát, mert nem tudja, mennyire rászorul Istenre.

Minden igazi imában valahogyan azt ismerjük el, milyen tökélete-

sen ki vagyunk szolgáltatva az élet és halál urának. Mély és eleven kapcsolatba kerülünk vele, akit nemcsak Urunknak, hanem Atyánk-nak is vallunk. Amikor igazán imádkozunk, akkor *vagyunk* igazán. Létünk így válhat a legtökéletesebbé, hiszen ez egyik legtökéletesebb tevékenységünk. Ha abbahagyjuk az imát, akkor kezdünk visszazuhanni a semmibe. Igaz, hogy továbbra is létezőnk. De mivel létünk legfőbb értelme az, hogy megismerjük és szeressük Istent, ha tudatos kapcsolatunk megszakad, akkor alszunk vagy meghalunk. Persze nem tudunk mindig vagy akár gyakran sem egészen tudatosan őreá figyelni. A lelki ébrenlét csak azt kívánja, hogy a figyelmünk hátterében ott legyen Ő. Ez sajátos lelki atmoszférával veszi körül tetteinket, bár kifejezetten nem irányul rá a figyelmünk, a vele való tudatos együttlét pillanatain kívül. Ha Isten annyira elhagyna bennünket, hogy nem gondolunk rá szeretettel, akkor lelkileg halottá válunk.

Az emberek nagyrésze alszik vagy halott. A vallásos emberek többsége alszik. A vallástalanok halottak. Az alvók két csoportba oszthatók, mint a példabeszédbeli szüzek, akik várják a vőlegény eljöttét. Az okosoknak van olajuk a lámpásukban. Vagyis elszakadtak önmaguktól és a világ gondjaitól, és betöltötte őket a szeretet. Valóban várják a vőlegényt, egyedül az ő eljövetelére vágyakoznak, bár lehet, hogy elnyomja őket az álom, miközben megjelenésére vároznak. De a többiek nemcsak alszanak: más álmok és vágyak foglalkoztatják őket. Lámpásaik üresek, mert kiégették magukat a testnek és saját hiúságunknak bölcsességével. Amikor megérkezik a vőlegény, már nincs idejük olajat vásárolni. Csak akkor gyűjtik meg lámpájukat, amikor már elment. Így aztán újra elalszanak haszontalan lámpáikkal, s amikor felébrednek, csak azért hozzák rendbe őket, hogy újra a haldokló világ dolgait keressék.

14. A figyelemnek sokféle foka képzelhető el az imádságban. Az első a pusztán külsőséges figyelem. Szájunkkal „mondunk imákat”, de a szívünk nem követi, amit mondunk, bár úgy képzeljük, hogy komolyan gondoljuk az elmondottakat. Ha ennél jobbat nem tudunk csinálni, akkor ritkán fogunk igazán imádkozni. Ha beérjük avval, hogy az imára és Istenre figyelmetlenül imádkozunk, akkor aligha sejtjük, kicsoda Isten, és nem becsüljük igazán azt a kegyelmet és kiváltságot, hogy szólhatunk hozzá az imádságban. Hiszen az ima Isten ajándéka, olyan ajándék, amelyben nem mindenki részesül. Talán azért

kapják meg kevesen, mert kevesen vágyakoznak rá, s mert a megajándékozottak közül is csak oly kevesen fogadják hálával.

Máskor Istennel foglalkozunk ugyan az imában, de gondolataink nem válnak imádsággá. Róla gondolkozunk, anélkül azonban, hogy bármilyen kapcsolatot létesítsenék vele. Így ima közben Istenről és a lelkiéletéről tündöndünk, prédikációt szerkesztünk, teológiai érveket kovácsolunk. Ezek a gondolatok helyénvalóak lehetnek, de ha az imát komolyan vesszük, akkor nem nevezhetjük őket imának. Nem elégíthetik ki azt, aki Istent szeretné megtalálni imájában. Ellenkezőleg, üresen és elégedetlenül hagyják a lelket. Ugyanakkor viszont az imádság emberét a tanulmányok vagy a szellemi munka közben Istenről szőtt gondolatok is imádságra hangolják, s átengedhetik helyüket az imának; de csak akkor, ha az imádság többet jelent számukra a spekulációnál.

A gyakorlati nehézségek, életállapotunk problémái, az előttünk álló kötelességek is szétszórhatják figyelmünket az imában. Ezeket a nehézségeket nem mindig kerülhetjük ki, de ha tudjuk, hogy mit jelent imádkozni, és tudjuk, ki az Isten, akkor még ezek a gondolatok is az imádsághoz vezethetnek el bennünket. Nem fogjuk azonban beérni az ilyenféle imákkal. Hiszen valóban jó, ha nehézségeinket kérekként Isten elé terjesztjük, de még jobb, ha nem foglalkozunk velük, vagy legalábbis nem engedjük, hogy Istentől elvonjanak bennünket.

Jól használható a következő ima: a szavak vagy a gondolatok céljuknak megfelelően elvezethetik az értelmünket és a szívünket Istenhez; imádságunkban aztán megvilágosítást kapunk arra, hogy ezeket a gondolatokat a saját, a barátaink vagy akár az egész Egyház problémáira és nehézségeire alkalmazzuk. Ez az ima természetesen hatékony. Néha mégis kielégítetlenül hagyja a szívünket, mert inkább a sajátmagunk vagy a barátaink problémáival foglalkozik, mint Istennel. De ha elég alázatosak vagyunk, akkor hálásak leszünk, bármilyen kis megvilágítást is kapunk imánkban, hiszen a hatalmas Istentől a legkisebb fény is csodálatos ajándék.

Jobb az az imafajta, és nagyobb ajándéka Istennek, amelyben imádságunkon keresztül hozzá jutunk el, hogy szeressük őt. Megízleljük végtelen irgalmának jóságát. Átérezzük, hogy valóban gyermekei vagyunk, bár tudjuk: nem vagyunk méltók arra, hogy Isten fiainak nevezzenek. Megismerjük végtelen irgalmát Jézusban, és átéljük, mit jelent az, hogy bár bűnösök vagyunk, megváltót kaptunk

benne. S megtanuljuk azt is, mit jelent ismerni az Atyát, és Megváltó Fiát, Jézust. Ezáltal belépünk abba a csodálatos misztériumba, amelyet csupán megtapasztalni lehet, megmagyarázni nem. Ez az imádság még megőrzi öntudatunkat, figyelhetünk önmagunkra, és felfoghatjuk azt, hogy ennek a hatalmas szeretetélménynek részesei vagyunk, Isten szeretetének a tárgyai.

Kezdetben ez a magunkra figyelés nem zavar bennünket az imában. De ahogy lelki életünk elmélyül, nyugtalanságot és elégedetlenséget vált ki belőlünk. Szégyelljük azt, hogy ennyire tudatosan imádkozunk. Jobban szeretnénk, ha nem volnánk ennyire útban. Azt szeretnénk, hogy már ne legyen tudatában annak, mennyire örülünk az Ő szeretetének. Attól félünk, hogy örömünk önzésbe és önelégültségbe torkollhat. S bár hálásak vagyunk szeretetének vigasztalásáért és világosságáért, legszívesebben eltűnnénk, hogy csak Jézust láthassuk. Az imádságnak ez a két mozzanata olyan, mint az apostolok látomása Urunk színeváltozásáról a Tábor hegyén. Péter, Jakab és János először gyönyörködött Jézus, Mózes és Illés látványában. Azt gondolták, jó lenne három sátrat építeni, hogy örökké ott maradhassanak a hegyen. De felhő borította be őket, és a felhőből hang hallatszott. Ettől nagyon megijedtek, s amikor visszanyerték látásukat, nem láttak mást, csak Jézust egymagát.

Az imának is van egy olyan szakasza, amikor a vigasztalást félelem váltja fel. Eljön az ideje a sötétségnek, a gyötremnek és a megtérésnek: hiszen ekkor nagy változás zajlik le a lelkünkben. Isten iránti szeretetünkről kiderül, mennyi benne a tökéletlenség. Kétkedni kezdünk benne, vajon valaha is szerettük-e Őt. Szégyenkezve és sajnálkozva tapasztaljuk meg, hogy szeretetünk tele van önelégültséggel, s bár szerénynek gondoltuk magunkat, valójában ravaszul tetszelegtünk magunknak. Túlságosan biztosak voltunk a magunk dolgában, nem féltünk az illúzióktól, sem attól, hogy mások az imádság embereinek tartanak bennünket. Most egyszerre más színben látunk mindent, hiszen benne állunk a felhőben, és az Atya szava nyugtalansággal és félelemmel tölti el szívünket. Arra figyelmeztet, hogy nem szabad többé sajátmagunkra figyelni: legnagyobb rettenetünkre Jézus mégsem jelenik meg előttünk, csupán egyetlen egyet látunk – önmagunkat. Rettenetesnek bizonyul mindaz, amit a lelkünkben találunk. Ahelyett, hogy öntelten megvallanánk bűnösségünket (miközben titokban igazaknak tartanánk magunkat), ráeszmélünk, hogy elmúlt életünk vétkei valóban bűnök voltak, és valóban a *mi*

bűneink –, mi pedig mindeddig nem bántuk meg őket! És a súlyos bűnök elkövetése után továbbra is vétkeztünk, anélkül, hogy erre rádőbentünk volna. Túlságosan biztosak voltunk ugyanis abban, hogy Isten barátai vagyunk, és túl könnyelműen fogadtuk kegyelmeit: kisajátítottuk és önző céljainkra fordítottuk őket, saját hiúságunkat ápoltuk vele. A kegyelmet kizsákmányolva magunkat mások fölé helyeztükq, sokféle módon önzésünk szolgálatába állítottuk tehát Isten szeretetét, ajándékait eldorbézoltuk, anélkül, hogy megköszöntük volna őket, vagy az ő dicsőségére használtuk volna fel.

Ekkor kezdjük meglátni, mennyire méltó és igazságos, hogy Isten elhagyott bennünket, és kiszolgáltatott a legkülönfélébb kísértéseknek. Nem is panaszkodhatunk e kísértések miatt, hiszen el kell ismernünk, hogy azok az erők szabadultak föl bennünk, amelyek eddig is ott rejtőztek képzelt erőneink színfala mögött. Lelkünk mélyeiből sötét hatalmak törnek elő, és be kell vallanunk, hogy hozzánk tartoznak; így kell elutasítanunk őket, különben igájuk alatt görnyedhetünk örökké. Aztán mégis visszatérnek, s nem menekülhetünk előlük. Gyötörnek még az imáinkban is. Hiába küzdünk ellenük, nem tudunk szabadulni tőlük, de közben egyre világosabban ráeszmélünk arra, mennyire rászorulunk Isten kegyelmére, s mekkora adóσαι lettünk az Ő dicsőségének. Megpróbálunk imádkozni hozzá, látszólag sikertelenül. Ekkor kezdődik meg egész benső világunk lelki átértékelődése. Föltesszük magunknak a kérdést, mi *valóságos* és mi nem az eszményeink közül!

Ez az az idő, amikor igazán megtanulunk komolyan imádkozni. Hiszen most már nem vagyunk olyan büszkék, hogy nagy megvilágítást és vigasztalást várnánk az imától. Megelégszünk a természetfölötti étel száraz morzsáival, örülünk, hogy egyáltalán kapunk valamit, s meglepődünk azon, hogy Isten figyelmére méltat bennünket. S bár nem tudunk imádkozni (hiszen éppen ez bánt bennünket), mégis jobban tudjuk, mint valaha, hogy mennyire vágyódunk az imára. Ha valami megvigasztalhat bennünket, akkor ez lehet az egyetlen vigasztalásunk.

Aki hosszú ideig türelemmel szembe tud nézni ezzel a szárazsággal és elhagyatottsággal, és semmi mást nem kér Istentől, csak azt, hogy megtehesse az Ő szent akaratát, és semmivel se bántsa meg Őt, az végülis belép a tiszta imádságba. A lélek itt már úgy járul Isten elé, hogy többé nem figyel sem önmagára, sem az imádságra. Beszél hozzá, anélkül, hogy tudná, mit mond, mert maga Isten vonta el figyel-

mét a szavaitól és gondolataitól. Gondolatok nélkül jut el hozzá, mert mielőtt Őreá gondolhatna, Isten már ott van lelkének mélyeiben, arra indítva, hogy szeresse Őt, bár nem képes sem megérteni, sem megmagyarázni. Az idő mit se számít az ilyen imádságban; a maga sajátos ritmusában zajlik, amelyben a másodperceket és az órákat nem lehet megkülönböztetni egymástól. Ez az imádság már nem az időé, hanem az örökkévalóságé.

Ez a mély benső ima magától jut el hozzánk, vagyis Isten lelkének titkos indítására, időről és helytől függetlenül, akár imádkozunk, akár nem. Reánk törhet munka közben, napi elfoglaltságaink közepe, étkezés közben, egy csöndes úton vagy zsúfolt forgalomban, mise közben vagy a templomban, vagy a zsoltárok éneklése közben. Ez az ima mégis a maga természete szerint belső, sőt külső magányba szólít bennünket. Nem függ a külső körülményektől, de olyan benső elszigetelődést és magányt hoz létre a lelkünkben, hogy ösztönszerűen a csöndet és az egyedüllétet keressük testünknek-lelkünknek egyaránt. Jót tesz a léleknek, ha ennek az időnek nagyrésztét magányban töltheti. De ha a magányt a saját kényelmére és vigasztalására keresi, akkor újabb és újabb sötétséget, szorongást és megpróbáltatást fog átélni. A tiszta imádság csak akkor veszi végleg birtokba a szívünket, ha többé nem vágyunk semmi különleges megvilágosításra vagy kegyelemre vagy vigasztalásra a magunk számára, és nem is gondolunk a saját kielégítésünkre.

Végül a legtisztább imádság olyasvalami, amire lehetetlen odafigyelni, amíg véget nem ér. Ha pedig a kegyelem elmúlt, akkor már nem is akarunk figyelni rá. Észrevesszük ugyanis, hogy a dolgoknak egészen más rendjébe tartozik, és lealacsonyítanánk azáltal, ha gondolkodnánk róla. Ez az imádság nem kíván tanúkat, még a lelkünk tanúságát sem. Egészen el akar rejtőzni Istenben. Élménye sebként marad meg a lelkünkben, soha be nem gyógyuló törzsúrásaként. De nem törődünk vele. Ez a sajtó seb a tudás forrása lehet akkor, amikor másokat akarunk megtanítani az imádságra; de a tudás korlátjává és akadályává is válhat, a csönd pecsétjévé a lelken: elzárja az utat a szavak és a gondolatok elől, úgyhogy semmit sem tudunk mondani róla másoknak. Hiszen ez az út egyedül Istennek áll nyitva. Ez a kapu olyan, mint amilyenről Ezekiel beszél: örökké csukva marad, mert bent trónol a király.

4. A tiszta szándék

1. Ha Isten ugyanolyan esetleges létező volna, mint én magam, akkor az Ő akaratát megtenni éppoly haszontalannak tűnne, mint ha a sajátomat követem. Boldogságunkat az adja, hogy megtesszük Isten akaratát. De ennek a boldogságnak lényege nem csupán abban rejlik, hogy akaratunk megegyezik az övével. Boldogságunk Istennel való egységünkre épül. S akaratunk egysége, amely boldoggá tesz bennünket Istenben, végülis mélyebb kell hogy legyen a pusztá megállapodásnál.

2. Először is ne tegyünk elhamarkodott kijelentéseket Isten akaratáról. Isten akaratára mélységes és szent titok. S nem becsülhetjük alá ennek szentségét azért, mert mindennapi életünket e titokban elrejtve éljük. Úgy élünk Isten akaratában, mint egy szentélyben. Az ő akaratára a sötétség felhője, amely közvetlen jelenlétét körülveszi. Ez az a titok, amelyben az ő isteni élete és a mi teremtett életünk „egy lélekké” válik, mivel ahogyan Pál mondja, „Aki (viszont) az Úrral egyesül, egy lélek vele” (1 Kor 6, 17.).

Vannak vallásos emberek, akik annyira bizalmaskodón dörgölöznek oda Isten akaratához, hogy valójában szinte megvetik azt. Elfeledkeznek ugyanis arról, hogy Isten akaratára nem pusztá fogalom. Rettenetes, transzcendens valóság, olyan titkos erő, amely pillanatról pillanatra azért áramlik belénk, hogy életünk élete és lelkünk lelke legyen. Magának Isten Lelkének eleven lángja ez, akiben a mi lelkünk lángja is ragyoghat, ha akar, mint valami titokzatos angyal. Isten akaratára nem elvont, nem gépies, nem valami rejtélyes rendszer. Konkrét, s az ember életében élő valóság. Lelkünk arra van teremtve, hogy az Ő tüzében lánggra lobbanva égjen. Az Úr akaratára nem valami mozdulatlan középpont, amely vakon húzza magához a lelkeket. Teremtő erő, amely mindenütt hat, életet, formát és irányt ad minden dolognak: a régi teremtés közepén alakít és teremt egy új világot, amelyet Isten országának neveznek. Amit „Isten akaratának” nevezünk, az az Ő szeretetének és bölcsességének működése, amely elrendezi és kormányozza az összes szabad és kötött hatóerőket: mozgatja a mozgókat, létrehozza az okokat, hajtja a hajtóerőket és kormányozza azokat, akik kormányoznak, úgyhogy még azok is, akik ellenállnak neki, az Ő akaratát teljesítik anélkül, hogy tudnának róla. Isten tevékenysége rendez el minden dolgot, a jókat és a rosszakat

egyaránt, azoknak javára, akik ismerik és keresik Őt, és arra törek-
szenek, hogy saját szabadságukkal az Ő isteni céljainak engedelmes-
kedjenek. Mindaz, amit Isten akarata titokban végrehajt, az Ő dicső-
ségére történik és azoknak javára, akiket kiválasztott arra, hogy meg-
osszák vele dicsőségét.

3. Megelégedhetem-e avval, hogy a magam hasznára teszem meg Isten akaratát?

Jobb, ha lanyhán, mégis tudatosan együttműködöm vele, mint hogyha öntudatlanul, kellemetlenül, önmagamat meghazudtolva teszen meg az akaratát. A tökéletességről alkotott elképzelésünket nem alacsonyíthatjuk le addig az önző engedelmességig, amely csupán a maga hasznára teszi meg Isten akaratát. Egyetlen jutalom ad igazi boldogságot: egyesülés Istennel. Ha bármi más jutalmat várok, mint magát Istent, akkor talán megkapom a várt jutalmat, de nem leszek boldog.

A tiszta szándék titka nem abban rejlik, hogy lemondunk minden egyéni előnyünkről. Szándékunk akkor tiszta, ha a saját hasznunk maga Isten dicsősége. Meglátjuk azt, hogy boldogságunk az Ő akara-
tának teljesítésében áll, mert akarata helyes és jó. Nem kell teljesen lemondanunk a magunk javáról ahhoz, hogy a szándékainkat meg-
tisztítsuk, egyszerűen csak ott kell keresnünk, ahol valóban megtalál-
ható: olyan jóban, amely felülmúl minket. A tiszta szándék az egyéni boldogságot mindazok javában találja meg, akiket Isten szeret. Örö-
mét Isten akaratában keresi: jót akar tehát minden embernek, azért, hogy Ő megdicsőülhessen bennük.

A tiszta szándék tehát a leghatásosabb módja annak, hogy a saját javunkat és boldogságunkat elérhessük.

4. A tisztátalan szándék meghátrál ugyan Isten akarata előtt, mégis ragaszkodik a sajátjához. Elválasztja a maga akaratát az Istenétől. Két előny közt kínál választást: követni Isten akaratát, vagy a sajátomat. A tisztátalan szándék oktalan, mert egy illúzió próbálja le-
mélni az igazságot: úgy választ egy valóságos és egy látszólagos jó között, mintha egyenlőek volnának.

A tiszta szándék meglátja azt, hogy Isten akarata mindig jó. A tisztátalan szándék elvben nem vonja kétségbe, hogy Isten az egyetemes jót akarja, a gyakorlatban mégis kételkedik benne, hogy képes-e min-
dig a legjobbat akarni nekem is a mindenkire kiterjedő jó közepette.

A nem tiszta szándékú ember így kénytelen a saját gyöngeségében és oktalanságában mérlegre tenni Isten akaratát, mielőtt engedelmessé válna neki. Nem elég szabad ahhoz, hogy egészen nagylelkűen tegye Isten akaratát. Szeretetét és engedelmisségét csökkenti azért, hogy megalkuszik Isten akaratára és a sajátja között. Így aztán Isten akaratára számára folyton változó értéket jelent: értékesebb, ha jobban tetszik neki, kevésbé értékes, ha kevesebb kielégülést kínál, sőt értéktelen, ha saját önző érdekeinek a feláldozását kívánja.

5. Csak a tiszta szándék képes okosan és világosan látni. A tisztátalan szándékok embere habozó és vak. Mivel mindig két ütköző akarat között őrlődik, nem tud egyszerűen és világosan dönteni. Kétszer annyit kell gondolkodnia, mint annak az embernek, aki csak Isten akaratát keresi, hiszen egyszerre kell törődnie Isten akaratával és a sajátjával. Nem lehet igazán boldog, mert belső szabadság nélkül nincs boldogság, és mindaddig nincs meg a belső szabadságunk, tehát nem tudjuk szorongás nélkül azt tenni, amit szeretnénk, amíg Isten akaratán kívül másban is találunk örömet.

6. A tisztátalan szándékok embere talán nem is fogja föl, hogy becsapja önmagát. Saját önzésétől elvakítva épp azt nem látja, hogy vak. Nem világos előtte az a tétovázás, amely megosztja őt Isten és a saját akaratára között. Ez ugyanis nem két világosan szétválasztható alternatíva között kínál föl igazi választást. A latolgatások zűrzavarába pottyan bele. Ha volna elég benső békéje ahhoz, hogy hallgasson a saját lelkiismeretére, akkor meghallaná figyelmeztetését, hogy nem tudja igazán, mit cselekszik. Homályosan sejti ugyan, hogy ha jobban ismerné magát, akkor kevésbé csapná be önmagát. Tudja, hogy vakon követi a saját önző elképzeléseit, olyan címeken, amelyeket nem vizsgált fölül alaposan. De nem is akarja igazán megvizsgálni őket, mert akkor kiderült, hogy a saját akaratára homlokegyenest ellenkezik Istenével. Fölfedezhetné, hogy nincs más választása, csak az, hogy megtegye Isten akaratát, ezt pedig nem akarja teljesíteni.

7. A szentség nemcsak azt kívánja, hogy *tegyük meg* Isten akaratát. Azt is kívánja, hogy *akarjuk* Isten akaratát. Hiszen a szentség egység Istennel, s nem egyesültek vele, akik csak végrehajtják az Ő akaratát. Bűneik következményeivel még a bűnösök is hozzájárulnak Isten akaratának teljesedéséhez. De bűnükkel mégis azt akarják, amit Is-

ten nem akar. S az ember úgy is vétkezhet, hogy nem tudja azt akarni, amit Isten. Talán mindkét esetben azt teszi ugyan, amit Isten akar, de az ellenkezőjét kívánja.

Nem mindig kell kitalálnunk Isten akaratát, ahhoz, hogy megtegyük. Az ember élhet úgy is, mint egy fa vagy állat, engedelmeskedve Isten akaratának egész életén keresztül, anélkül, hogy tudna róla. De ha nekünk is akarni kell azt, amit Ő akar, akkor valamiképp meg is kell ismernünk az ő akaratát. Legalábbis vágyódnunk kell arra, hogy megtudjuk, mit akar Isten.

Ha az Úr értelmet adott nekem, ezt azért tette, hogy lássam meg velem kapcsolatos szándékait, hogy lássak bele az Ő terveibe, és szabadon, értelmesen működjek együtt velük. Ezért nem elég az, ha behunyam a szemem, és akarom, „bármit akarjon is”, anélkül, hogy fölpillantanék, s megnézném, mit is csinál.

Igaz, nem mindig tudjuk, hogy mit vár tőlünk Isten. Talán sokkal ritkábban tudjuk, mint ahogy gondoljuk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem kell törekednünk arra, hogy megismerjük. Azt akarja, hogy mindenben, amit tudunk róla, engedelmeskedjünk parancsainak. Ne tegyünk semmit, ami tilos, akarjuk mindazt, amit kíván tőlünk, és elveszünk mindent, amit Ő elvetésre ítél. Ezután meg kell oldanunk kétségeinket, egybevetve őket a már megismert akaratával, hogy azt, ami bizonytalan, csak biztos akaratának fényében kövessük.

8. Honnan tudhatom meg, hogy mit akar Isten? Mielőtt azt kívánná, hogy bármit is tegyek, először is azt akarja, hogy *legyek*. Amit teszek, attól függ, ami vagyok. Ezért lényem a maga sajátos természetével egy egész törvénykönyvet tartalmaz, olyan magatartásmódokat, amelyeket az engem létrehozó Isten elgondolt a számomra.

Mivel szabad és értelmes lény vagyok, a természetem azt kívánja, hogy a tetteimet ne vak ösztönök irányítsák, hanem az értelmem és szabad döntéseim. De ha Isten azt akarta, hogy ember legyek, s ha emberségem válasza isteni parancsára a szabad cselekedet, akkor elsősorban azzal adózom Isten teremtető akaratának, hogy a magam részéről is azzá az emberré akarok lenni, amelyiknek Ő elgondolt.

Az ember csak azáltal válik tökéletesen emberré, ha elfogadja azt, hogy Isten gyermekeként él. Ez a beleegyezés istengyermekségünkbe magában foglalja azt, hogy tudatában vagyunk isteni örökségünknek. „Ha pedig fiai (vagyunk), akkor örökösei is: örökösei Istennek, Krisztusnak pedig társörökösei” (Róm 8, 18.).

Isten azt akarja, hogy ne csak értelmes lényekként éljünk, hanem „új emberként”, újjászületve Krisztusban a Szentlélek által. Az Ő akarata az, hogy nyújtsuk ki kezünket örökségünk után és fogadjuk el meghívását az istengyermekségre. Beleegyezésünk nélkül születünk erre a világra, de az istengyermekséghez szükséges a mi szabad döntésünk is. Meg kell tanulnunk, mit jelent ez a beleegyezés: ráeszmélünk arra, hogy a Krisztusba vetett hittel tesszük ezt, s ezáltal fogadjuk szívünkbe Isten Lelkét. A Szentlélek tesz bennünket Isten fiaivá. Jelenléte és szeretete által formálja megigazulttá lelkünket, garantálva a maga erejét, hogy Isten fiaiként élhessünk és cselekedhessünk. „Maga a Lélek tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk.” (Róm. 8, 16.)

A megtestesült Igéne élete a lelkünkben: ez az isteni örökség, amelyet az Atyaisten nekünk ad szeretetének Szentlelkével. Ha Isten fiaiként élünk, akkor a mi sorsunkban is egyszülött fiának élete és szeretete kell megvalósuljon. Ehhez Jézus parancsai, tanácsai és Lelke szerint kell élnünk. Ezt csak úgy tehetjük meg, ha kutatjuk az Írásokat és megértjük az evangéliumot. Csak így tudhatjuk meg, milyen Jézus és mit kívánnak az Ő parancsai.

Emellett keresnünk kell Őt ott is, ahol köztünk él a földön: az általa alapított Országban, amely az Ő Egyháza. Nemcsak az Írásokban kell hallgatnunk az Ő szavát, hanem abban a tekintélyben is, amelyet az Írások szerint Ő hozott létre, hogy kormányozzon, megszenteljen és tanítson bennünket az Ő világosságával, szentségével és hatalmával. Az apostoloknak és utódaiknak mondta Jézus: „A Vigasztaló pedig, akit az Atya nevemben küld, megtanít majd mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek.” (Jn 14, 26.)

A Szentlelket az Egyházon és szentségein keresztül fogadjuk magunkba. Az Egyház, amelyet Jézus lelke vezet, éltet és alakít, formálja ki a lelkünkben Krisztust, és adja nekünk az Ő életét, azáltal, hogy nekünk adja Szentlelkét. Benne úgy ismerjük meg Őt, ahogyan az egyház ismeri, és úgy egyesülhetünk vele, ahogyan az Egyház egyesült, a tökéletes szeretetben és a szemlélődés bölcsességében.

Ha az Ő Lelke lakik a szívünkben, akkor Krisztus szeretete arra sürget minket, hogy olyan önfeláldozóan éljünk, mint Jézus, aki ezt mondta: „Aki nem hordozza keresztjét és nem jön utánam, nem lehet tanítványom.” (Lk 14, 27.)

9. Isten Lelke úgy jelentkezik a szívünkben, hogy felismerteti ve-

lünk Isten szeretetét irántunk Fiában, Jézus Krisztusban, és megmutatja nekünk, hogyan kell megtartanunk parancsait. „Isten szeretete abban nyilvánul meg, hogy egyszülött Fiát küldte a világra, hogy általa éljünk . . . Az Istentől való lélek erről ismerhető föl: Minden lélek, amely vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, Istentől van . . . Így különböztetjük meg az igazság szellemét a hamisság szellemétől . . . Mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent. Aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mert az Isten szeretet.” (1 Ján 4, 9, 2., 6., 8–9.)

A Szentlélek mindenképp arra tanít minket, hogy ne a test szerint éljünk, hanem az isteni szeretetben. „Ha ugyanis test szerint éltök, meg fogtok halni, de ha lélekkel megölititek a test cselekedeteit, élni fogtok.” (Róm 8, 13.) „A test cselekedetei nyilvánvalóak: paráznaság, tisztátalanság, (szemérmertlenség), fajtalanság, bálványimádás, babonaság, ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigykedés, gyilkosság, részegeskedés, tobzódás s ezekhez hasonlók. Amint azelőtt mondtam, most megismétlem: Akik ilyesmit tesznek, nem lesznek Isten országának örökösei.” (Gal 5, 19–21.)

Ha Isten lelke a szívünkben lakik, akkor szeretetének törvénye szerint élünk, s mindig a békét keressük, nem pedig a széthúzást; az alázatot, nem a fölüenykedést; az engedelmisséget, nem a lázadást; a tisztaságot, a türelmet, az egyszerűséget, a nyugalmat, az erőt, a nagylelkűséget, a bölcsességet, az okosságot és a mindent átfogó igazságot; jobban fogunk szeretni másokat, mint önmagunkat, hiszen Jézus parancsa szerint úgy kell szeretnünk egymást, ahogyan Ő szeretett minket (Ján 15, 12.).

Imádság nélkül mindebből semmit sem tudunk elérni. Nem azért imádkozunk, hogy fölismerjük Isten akaratát, hanem elsősorban azért a kegyelemért, hogy akaratát mindenre elszántan teljesíthessük is.

10. Isten akaratá, aki maga Isten Lelke, lelkünk legbensejének rejtekében oktat bennünket, de mindig olyan titok marad, mint maga Isten. Tudni akarjuk ugyan az Ő akaratát, vagyis szeretnénk fölismerni e titok bizonyos jelzéseit, de nem próbálunk beléhatolni a misztériumba. Ha megfeledekezünk a különbségről, kivész belőlünk a tisztelet Isten szent és titokzatos akaratá iránt. Akaratának láthatatlan valóságát olyan látható s néha hitvány jelek alapján próbálnánk meg-

ítélni, amelyek csupán arra szolgálhatnak, hogy felhívják a figyelmünket, mit is kíván tőlünk.

Ha Isten akaratáról beszélünk, akkor rendszerint akaratának valamilyen felismerhető jelére gondolunk. A távoli város felé mutató útjelző tábla még nem maga a város, s ezek a nagy helyeket jelző táblák magukban többnyire jelentéktelenek és ócskák. Mégis követnünk kell ezeknek a jelzőtábláknak az útmutatásait, ha el akarunk jutni utunk céljához.

Mindaz, ami van, és ami történik, tanúságot tesz Isten akaratáról. De egész más meglátni egy jelet, és más helyesen értelmezni azt. Először azonban föl kell ismernünk azt, hogy mire valók ezek a jelek. Ha nem tartjuk őket magunkon túlmutató jelzéseknek, akkor meg sem kíséreljük az értelmezésüket.

Isten akaratát sokféle dolog és esemény hirdeti a világban – de ezek közül nagyon keveset tudunk értelmezni mi emberek. S ez a néhány jel is csak ritkán talál megfelelő értelmezőre. Isten akaratának titka ezért még titokzatosabb lesz e jelek által, hiszen el is takarják a szemünk elől. Ha valamit is tudni akarunk Isten akaratáról, akkor valamiképpen a próféták látomásában kell részesednünk: ők mindig abban az isteni fényben éltek, amelyet a dolgok és az események átetsző fátyla rejtett el előttük, s néha megpillantották e fény egy-egy felvillanását, olyankor, amikor mások csak közönséges eseményeket láttak.

De ha túl kíváncsian akarunk kutakodni a misztériumban, amely körülvesz minket, akkor elveszítjük a próféták alázatát, és felváltjuk a jóskok fontoskodásával. Csöndben kell maradnunk e jelek láttán, amelyeknek értelme el van rejtve előttünk. Különben szertelenül ráaggatjuk mindenre a magunk babonás magyarázatait –, hány lépcsőfok van az ajtó előtt, milyen kártyát húztunk ki a csomagból, merre vetődik a létra árnyéka, merre repülnek a madarak. Isten titka nem olyan olcsójános, hogy ilyen ötletekkel megfejthető volna!

Vannak azonban olyan jelek, amelyeket mindenkinek ismernie kell. Ezek könnyen fölismerhetőek és megfejthetőek, s valóban nagyon egyszerűek. De számuk kevés, előfordulásuk ritka. Elég világosan jelzik az előttünk álló utat, de csupán néhány lépésnyire. S ha megtettük ezeket a lépéseket, mi következik utána? Meg kell szoknunk azt, hogy ne legyünk kiszolgáltatva e világos jeleknek. Fogadjuk el őket, ha jönnek, de ne kívánjunk belőlük többet, mint amennyit föltétlenül szükséges, s ne olvassunk ki belőlük többet, mint amit mondanak.

Ha meg akarom ismerni Isten akaratát, akkor helyesen kell látnom az életet. Először is tudnom kell, hogy mi az élet, és ismernem kell a saját életem célját.

Könnyű kijelenteni azt, hogy azért vagyok, hogy megmentsem a lelkem és ezáltal megdicsőítsem Istent. És könnyű azt mondani, hogy ennek érdekében engedelmeskednem kell bizonyos parancsoknak, és megtartanom bizonyos tanácsokat. De ha mindezt tudom is, vagy akár ismerem az egész erkölcsant, etikát és kánonjogot, akkor még mindig végigélhetem úgy az életem, hogy alkalmazkodom ugyan Isten akaratának egyik-másik jeléhez, anélkül azonban, hogy valaha is egészen odaadnám magam Istennek. Hiszen végső fokon ez az igazi értelme az Ő akaratának. Nem áldozatainkat igényli, hanem *minket magunkat*. Nem azért követel engedelmességet konkrét dolgokban, mert az engedelmisség a kezdete és a vége mindennek. Valójában ez csak a kezdet. Az engedelmisségnek a szeretetben, az isteni egyesülésben, a Krisztusba átalakulással kell végződnie.

Mindenekelőtt azt lássuk be, hogy Isten önmagunkat kívánja tőlünk. Akarata egyetlen dologra irányul: fedezzem föl, valósítsam meg, teljesítsem be magamat, igazi éneket Krisztusban. Ezért kívánja tőlem Isten akarata olyan gyakran azt, hogy áldozzam föl magam. Miért? Mert csak úgy találhatom meg igazi éneket Krisztusban, ha túllépek szűkös egoizmusom határain. Csak úgy tudom megmenteni az életem, ha elveszitem. Hiszen életem Istenben csupán az önzetlen szeretetben valósulhat meg.

Amikor Jézus azt mondta: „Aki meg akarja menteni az életét, elveszíti azt, s aki elveszíti az életét énérettem, az megmenti azt” – akkor erre a nagy igazságra tanított bennünket: Isten azt akarja, hogy megtaláljuk magunkat, az igazi életünket, a Vulgata szövege szerint a „*lelkünket*”. Isten nemcsak azt akarja, hogy olyan emberré váljunk, amilyenek Ő elgondolt, hanem hogy osszuk meg vele a teremtés művét, és *segítsük Őt*, hogy olyanokká tehesen minket, amilyenek elgondolt. Isten akarata számomra mindig és mindenben az, hogy úgy formálom a sorsom, úgy dolgozom a saját üdvösségemen, úgy készítem elő az örök boldogságomat, ahogyan Ő azt eltervezte számomra. S mivel senki sem sziget, mivel senki sem élhet a másik nélkül, életem csak úgy alakíthatom Isten akarata szerint, hogy tudatosan segítem a többi embert is Isten akaratának megvalósításában. Akarata tehát az, hogy megszentelődjünk, Krisztusba átalakuljunk, s így mélyebben és teljesebben egyesüljünk egymással. Ez az egyesülés

nem szünteti meg és emészti föl a személyiséget, hanem megerősíti és beteljesíti.

Isten akaratát kétféle célra irányul az életben: hogy tökéletessé váljanak az egyetemes egész részeként, s hogy tökéletessé váljanak önmagamban, mint Isten képére és hasonlóságára alkotott személy. Az ember nevelésének legfontosabb része, hogy olyan lelkiismeretet alakítsunk ki benne, amely világosan és helyesen látja meg Isten akaratát, és erős, bölcs, szeretetből fakadó elhatározásokkal tud ráfelelni a saját akaratával. Ez az élet az igazi bölcsesség.

Az élet tehát: növekedés Istenben, átalakulás Krisztusba, önmagunk természetfölötti megvalósítása Krisztus titokzatos testében – egyedül ez az életszemlélet segít bennünket abban, hogy Isten akaratát helyesen megismerjük és értelmezzük. Enélkül nem vesszük észre az isteni akarat legjellegzetesebb megnyilvánulásait sem – azokat, amelyeket a mindennapi életünk rendes körülményei tesznek egyértelművé. Hiszen állapotbeli kötelességeink, a környezetünk elvárásai, az erőnk, türelmünk és időnk igénybevétele napról-napra Isten akaratát jelzik számunkra, és megmutatják, hogyan valósíthatjuk meg magunkat benne, azáltal, hogy elveszítjük magunkat a szeretetben. Az a szórszálhasogató farizeus, aki kimagyarázza az önátadásnak ezeket a lehetőségeit, elméletben talán jobban ismeri Isten akaratát, de sohasem követi igazán, mert sohasem hagyatkozik rá az isteni szeretet sodrására.

Az ilyenekről mondta Isten Izaiás próféta szavaival:

„Mert hiszen napról napra keresnek,
és szeretnék megismerni újtaimat,
mint olyan nemzet,
amely az igazsághoz szabja tetteit,
és nem hagyja el Istenének törvényét.
Igaz ítéletet követelnek tőlem,
és Isten közelségét óhajtják:

„Miért bőjtölünk, ha nem látod meg,
és miért sanyargatjuk magunkat,
ha nem veszed észre?”
De lám, még a bőjtöléstek napján is
csak a hasznot keresitek,
és sanyargatjátok munkásaitokat.”

(Iz 58, 2–3.)

11. Bárhonnan kapunk is jelet Isten akaratáról, követnünk kell ennek a jelzésnek útmutatásait. Tiszta szándékkal kell engedelmeskednünk Isten akaratának, mivel ez a legjobb, amit tehetünk, s nekünk is ez válik leginkább javunkra. Ez a tiszta szándék nem a hit alkalomszerű felindítása. A hit egész életére van hozzá szükség, amellyel egészen oda kell szentelnünk magunkat a rejtett értékeknek. Kitartó erkölcsi bátorság kell hozzá és hősies bizalom az isteni kegyelem segítségében. De mindenekelőtt alázatra és lelki szegénységre van szükségünk, mert sötétben és bizonytalanságban kell előre haladnunk, olyan úton, ahol nemigen találunk sem fényt, sem jeleket.

12. Ha az az életszentség, hogy Isten akaratát akarjuk és meg is tesszük, akkor a tökéletes életszentség az, hogy tökéletesen akarjuk Isten akaratát. De a maradéktalan tökéletességet ebben senki emberfia nem érheti el a földön. Ahhoz, hogy tökéletesen akarjuk azt, amit Ő, hozzá hasonlóan tökéletesen kellene ismernünk is akaratát. Tökéletességünk csupán abban állhat, hogy kifejezetten akarjuk azt, amit biztosan ismerünk az Ő akaratából, de ezen felül el vagyunk szánva arra, hogy megtesszük azt is, amit nem ismerünk meg belőle, mégpedig a legjobb és általunk elérhető legtökéletesebb szándékkal.

Nem elég azért megtennünk Isten akaratát, mert nem tehetünk mást. Nem elég az sem, hogy csupán kényszerből tesszük meg. Azért kell azt akarnunk, amit Ő, mert szeretjük. De tévesen törekedne tökéletességre az a tökéletlen ember, aki hirtelen megpróbálna számára elérhetetlenül tökéletesen cselekedni. Isten nem azt akarja, hogy szépeket hazudjunk a benső készségünkről, miközben engedelmeskedünk neki. Ha lelkületünk helytelen, kérjük Őt, hogy javítsa meg, de ne mondjuk neki azt, hogy már minden rendben van. Még furcsább, ha azt mondogatjuk: „Legyen meg a Te akaratod”, de az ellenkezőjét tesszük. Jobb ahhoz a példabeszédbeli fiúhoz hasonlítani, aki azt mondta: „Nem megyek” (Mt 21, 28.), de aztán mégis kiment dolgozni a szőlőbe, mint ahhoz a másikhöz, aki így szólt: „Megyek, Uram”, de mégsem engedelmeskedett.

13. Ha Isten akaratát mindig a tökéletesség elvont, eszményi szabályai szerint igyekszünk követni, akkor ezzel csak azt bizonyítjuk, hogy még sok mindent kell megtanulnunk Isten akaratáról. Hiszen Isten nem azt kívánja, hogy mindenki az elvben elérhető legjobbat és legtökéletesebbet érje el. Jobb, ha valakiből jó utcaseprő válik, mint

ha rossz író, jobb, ha valaki kitűnő csaposlegény, mintha rossz orvos. A bűnbánó lator, aki Jézussal meghalt a Kálvárián, sokkal tökéletesebb volt, mint azok a szentek, akik őt keresztre feszítették. Mégis, elvben mi lehetne szentebb a papságnál, és kevésbé szent a bűnözőnél? A haldokló lator talán sok mindenben engedetlen volt, de életének legfontosabb pillanatában hallgatott Istenre és engedelmeskedett neki. A farizeusok megtartották a törvény betűjét, és egész életükben aggályoskodva törekedtek a tökéletességre, de annyira elvont eszménynek tartották, hogy amikor Isten konkrét és határozott módon kinyilvánította előttük akaratát és tökéletességét, akkor nem maradt más választásuk, csak az elutasítás.

14. Egyszerűen azért követem tehát Isten akaratát, mert az Ő akaratára. Ne méricskéljük hozzá akaratát valami rajta kívül álló tökély elvont szabályaihoz. Akaratát egyedül szeretetének és bölcsességének végtelen valóságával mérhetjük le, ez pedig egybeesik Vele. Nem kell kutakodnom, vajon elég bölcs-e akaratára, mihelyt fölismertem, hogy az Ővé.

Ha úgy teszem meg az Ő akaratát, hogy szabadon tiszteltem és imádom láthatatlan bölcsességét, akkor az Ő akaratára maga lesz istentisztelem élete, lényege és hordozója. De ha csak átmenetileg alkalmazkodom a kikerülhetetlen kényszerhez, akkor istentisztelem üres és lélektelen lesz.

15. Isten akaratának tökéletes szeretete olyan szoros egységet teremt vele, hogy Isten maga mondja ki és teljesíti be akaratát lelkem mélyeiben. A tiszta szándék ebben a legnemesebb értelemben Isten titokzatos, lelki szava, amely nemcsak parancsot ad az akaratomnak vagy felszólít az együttműködésre, de véghez is viszi, amit kimond bennem. A cselekedet egészen az enyém és az Ővé egyszerre. De a lényege Belőle fakad. Én fogadom be, de csak azért, hogy Neki ajánlhassam, némán ujjongva Isten kifejezhetetlen szeretetének. Az ilyen szavak, az ilyen „szándékok”, amelyek keresik és rögtön meg is találják azt, amit keresnek, hogy visszaadják Istennek, – ezek olyan erővel és hatalommal visszhangoznak át minden képességemen, hogy egész lényem e szavakat tükrözi és valósítja meg. Ez az, amire Jézus gondolt, amikor azt mondta, hogy „étele” az Atya akaratának teljesítése, aki őt küldte. Isten akaratára, mely beteljesül, mihelyt kimondódik, azonossá tesz bennünket Ővele, aki szól hozzánk, és mindazzal

is, amit mond nekünk. Így egész lényünk tökéletesen visszatükrözi Krisztust, aki arra vágyik, hogy akarata teljesüljön a szívünkben. Nem az a fontos, hogy mit akar, csak Ő, aki akarja, hiszen nem akarhat semmi olyat, ami ellenkezik Isten akaratával, vagyis az Ő bölcsességével és tökéletességével.

Ha egyszer meghallottuk a Mindenható szavát, aki a szívünkben megszólítva minket beteljesíti szándékait – ráeszmélünk arra is, hogy a szemlélődés nem pusztán keresés vagy nézelődés: cselekvésnek és beteljesítésnek is kell lennie. Isten átalakító szavaira éhezünk, a lelkünk rejtekében kimondott szavakra, amelyek egész sorunkat magukban foglalják. E szava által születünk életre. Szemlélődésünk az Isteni Gondviselés titkában és annak megvalósulásában gyökerezik. A gondviselés nem lehet többé elvont filozófia a számunkra. Nem valami természetfölötti hatóerő, amely idejében gondoskodik az enivalónkról és a ruhánkról. Isten titokzatos elhatározásai alkotják életünk gerincét.

16. Ez a tény feloldja az ellentétet a tevékenység és a szemlélődés között. A „tevékenység” többé nem azt jelenti, hogy elszánjuk magunkat olyan munkákra, amelyek idegenek az Istenben való életünktől: hiszen maga az Úr helyez bennünket oda, ahová akar, és Ő maga működik bennünk. A „szemlélődés” pedig többé nem rövid, boldog közjáték, amely a munkákat összeszedett nyugalommal és békével jutalmazza. A tevékenység és a szemlélődés ettől kezdve együtt növekednek szoros egységben. Ugyannak a dolognak kétféle megnyilvánulásává lesznek. A tevékenység az a szeretet, amely más emberekre figyel, a szemlélődés az a szeretet, amely befelé vonz, saját isteni gyökereihez. A cselekvés a folyam, a szemlélődés a forrás. A forrás mindig fontosabb, mint a folyam, hiszen a szeretet számára egyetlen dolog számít igazán: hogy Krisztus és Isten végtelen mélységéből elapadhatatlan árként törjön föl.

Nekünk kell gondoskodnunk arról, hogy ezek az élő vizek folytonosan felfakadjanak a szívünkben. Istennek gondja lesz arra, hogy irányítsa tetteinket, ha benne élünk, és folyónkat olyan mederbe vezesse be, amilyenbe akarja. „A király szíve vízfolyás az Úr kezében, ahová akarja, oda irányítja.” (Péld 21, 1.)

17. Akkor válunk lélekben éretté, ha a tevékenység és a szemlélődés egybefonódik, és betölti életünket, mert mindenben Isten Lelke

irányít bennünket. Ekkor lesznek szándékaink tisztává. Johannes Tauler valahol különbséget tesz a tiszta szándék két foka között. Az egyiket helyes szándéknak nevezi, a másikat egyszerű szándéknak. E különbség jól megvilágíthatja, hogy egyesül a tevékenység és a szemlélődés egyetlen harmonikus egészben.

A helyes szándék: tiszta. Természetfölötti indítékból keressük Isten akaratát. Neki akarunk tetszésére lenni. De közben a munkánkat és önmagunkat még Istentől függetlenül, rajta kívül szemléljük. Szándékunk elsősorban az elvégzendő feladatra irányul. Ha a munkát befejeztük, elégedetten megpihenünk, s várjuk jutalmunkat Istentől.

De ha eljutunk az egyszerű szándékig, akkor tennivalónk már nem köt le annyira. Nem pusztán Isten kedvéért teszünk mindent, hanem – hogy úgy mondjam –, Őbenne. Inkább Őrá figyelünk, aki működik bennünk, mint önmagunkra vagy a munkánkra. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem vagyunk egészen tudatában annak, amit teszünk, vagy hogy a valóság összerosódik valami édeskés metafizikai ködben. Előfordulhat, hogy aki ilyen „egyszerű” szándékkal végzi munkáját, az nem egyszer sokkal jobban és figyelmesebben teszi a dolgát, mint az, aki csak „helyes” szándékkal dolgozik, s nincsenek ilyen távollatai. A helyes szándék embere jog szerint Istennek ajánlja föl a dolgát, de aztán beléveti magát a munkába, remélve, hogy minden jól sikerül. Minden jószándéka ellenére könnyen beleszédülhet a gyakorlati részletek útvesztőjébe. A helyes szándék megköveteli, hogy munka közben is őrizzük meg függetlenségünket, s maradjunk fölötte a teendőinknek. De általában nem akadályozza meg azt, hogy lassacskán nyakig ne süllyedjünk belé. Ha ez előfordul, akkor ki kell kászálódnunk belőle: a munkát abbahagyva megpróbáljuk visszanyerni egyensúlyunkat, és egy rövid imádságban felindítjuk a helyes szándékot.

Az egyszerű szándék embere lényegében szemlélődő lélek, ezért mindig az imádság légkörében végzi munkáját. Nem pusztán azt mondom, hogy a békeség légkörében dolgozik. Ezt mindenki megteheti, aki okosan végzi azt a munkát, amit szeret. Az egyszerű szándék embere az imádság légkörében dolgozik: vagyis összeszedetten. Lelki erői nem használnak el mindenestül a munkában, hanem igazi helyükön gyűlnek össze: lényének Istennel összefüggő mélyeiben. Nem vész tehát bele a munkájába és annak eredményébe. Egészen Istennek kell dolgoznunk ahhoz, hogy jó munkát végezhessünk,

és egészen Istenre bízassuk a munka eredményét. Ha szándékunk nem elég egyszerű, akkor lehet, hogy nagyon jó munkát végzünk, de közben belebonyolódunk a siker reményébe, s ettől várjuk kielégülésünket. Ha szándékunk nem elég helyes, akkor nem fog érdekelni sem a munka, sem az eredménye, mert egyik sem személyes érdekünk.

A helyes szándék Istenben nyugszik el, minden munkája végeztével. Számon tartja konkrét feladatait, azért, hogy az Ő kedvéért elvégezze őket: de nem nyugszik meg egyikben sem. Az egyszerű szándéknak nem is kell megnyugodnia semmilyen véges célban, hiszen már a munka kezdetén is elérte célját. Az egyszerű szándék célja ugyanis az, hogy Istennel és Istenben dolgozzék – hogy mély gyökereket eresszen az Ő akarátának talajába, s ott életre keljen, bármilyen időjárást hozzon is rá az Isten.

A helyes szándék „átmeneti”: a cselekvő életformára jellemző, amely folyton változó célokra irányul. Helyes szándékunk hol az egyik, hol a másik véges célra irányul, egyik munkáról a másikra, egyik napról a másikra, egyik lehetőségről a másikra mozog. Sok mindent eltervez. Isten dicsőségére vállalja el és valósítja meg terveit, de mindig úgy tekinti őket, mint egy láthatatlan cél felé vezető út mérföldköveit. Isten van ott mindennek a végén. Ő mindig a „jövendő”, még akkor is, ha jelen van. A helyes szándék emberének lelkiélete többé-kevésbé mindig átmeneti. Inkább csak tervezgeti a lelkiéletet, nem pedig valójában éli, hiszen folyton kiderül, hogy még be kell fejeznie egy újabb munkát ahhoz, hogy megpihenhessen, és egy kicsit szemlélődhessen.

Valójában még a szemlélődő kolostorokban is gyakoribb a „helyes” szándék, mint az igazán egyszerű szándék. A szemlélődő szerzetesek is abban a világban élnek, amelyben az elintézendő dolgok eltakarják annak a látványát, akiért valójában minden történik. Nem számít az sem, hogy ezek a feladatok a lélek bensejében adódnak. Talán még nagyobbá válik a zűrzavar attól, hogy helyes szándékunk nem tud semmi foghatót felmutatni, s naphosszat csak érdemekre, áldozatokra, az erényekre és az imádság különböző fokozataira törekszik. Az egyszerű szándék nélkül az imaélet nemcsak nehéz, hanem elérhetetlen. Hiszen a szemlélődő élet célja nem pusztán az, hogy az embert képessé tegye a helyes szándékkal végzett imákra és áldozatokra – hanem az, hogy megtanítson Istenben élni.

18. Az egyszerű szándék Isten ritka ajándéka. Ritka, mert annyira szegény. A szegénység az az ajándék, amelynek kevés vallásos ember örül igazán. Azt várják a vallástól, hogy legalább lélekben tegye őket gazdaggá, s ha már lemondanak a világ dolgairól, akkor szeretnék kinyújtani a kezüket nemcsak az örök életre, hanem mindenekelőtt arra a „százannyira”, amelyet már erre az életre ígértek.

Valójában pedig ez a százannyi a nyolc boldogságban található, s ezek közül az első a szegénység.

A szándékunk nem lehet egészen egyszerű mindaddig, amíg nem egészen szegény. Nem keres másét és nem vágyódik másra, mint a tökéletes szegénységre: Istenen kívül semmije sincsen. Azt már a hit kezdetén felismerheti bárki, hogy ha Istent birtokolja, akkor benne mindene megvan, még ha rajta kívül nincs is semmije. De a szegénység gondolatától annak megvalósításáig az üresség sivatagán kell keresztülhatolnunk ahhoz, hogy megtaláljuk Őt.

A helyes szándékkal nyugodtan elvállalhatjuk azt a kockázatot, hogy elveszítjük a munkánk gyümölcsét. Az egyszerű szándék már eleve lemond róla, mielőtt munkához látna. Nem is törődik vele többé. Csak ezen az áron válhat a munkánk imádsággá.

19. Az egyszerű szándék folytonos halál Krisztusban. Életünket elrejtve tartja Krisztussal Istenben. Kincsét nem keresi semmi másban, csak az égben. Arra törekszik, amit nem lehet megérinteni, megszámlálni, megmérni, megízlelni vagy meglátni. Viszont pillanatról pillanatra föltárja bensőnk az isteni béke mélységeinek, amelyben az életünk és tetteink gyökerei rejlenek.

A helyes szándék csak a helyes cselekvésre törekszik. Az egyszerű szándék lemond mindenről, kivéve magát Istent, s nem keres másét, csak Őt magát. Az egyszerű szándék titka ez: megelégszik azzal, hogy keresi Istent, és nem ragaszkodik ahhoz, hogy rögtön meg is találja, mert tudja, hogy aki keresi Őt, az már megtalálta. A helyes szándék is tudja ezt, de nem tapasztalatból, s ezért homályosan úgy érzi, hogy nem érheti be az istenkereséssel.

Az egyszerű szándék isteni gyógyszer, balszam, amely meggyógyítja a léleknek rendetlen, az önszeretettől megsebzett képességeit. Tetteinket kigyógyítja titkos betegségükből. Lényünk rejtett csúcsán összpontosítja erőinket, s megmártja lelkünket Isten végtelen irgalmában. Sebet ejt a lelkünkön, azért, hogy meggyógyítsa Krisztusban, hiszen az egyszerű szándék Krisztus jelenlétét és működését jelzi a

szívünkben. Tökéletes eszközzé tesz, s a maga hasonlóságára alakít bennünket, egész életünket eltöltve a maga jóságával, erejével, tisztaságával, imádságával és csöndjével.

Amit helyes szándékkal ajánlunk Istennek, az elfogadható az Ő számára.

Amit egyszerű szándékkal ajánlunk föl neki, azt nem csak jóakarakterű valaki tekintettel fogadja el, hanem azért is, mert tetszik neki. Jó és tökéletes műalkotás, hiszen egészen az Ő szeretetéből fogant. Nem a mi szegényes erőfeszítésünk tette tökéletessé, hanem egyedül Ő, bőszéges irgalmában. Ha a helyes szándékkal ajánlom munkámat az Úrnak, akkor biztos lehetek benne, hogy nem teszek rosszat. De ha egyszerű szándékkal teszem, akkor a legjobbat adom neki. S mindazon túl, amit adhatok neki vagy tehetek érte, elnyugodhatom és örömet találok az Ő dicsőségében.

5. A kereszt szava

1. A kereszt szava ostobaság azoknak, akik elvesznek, mondja Szent Pál (1 Kor 1, 18). De aszkéták és vallásos emberek is voltak azok között, akiknek a kereszt ostobaság és botrány volt – olyanok, akik a szenvedésről egész filozófiát alkottak és önmegtagadást gyakoroltak.

A kereszt szava ugyanis sokkal többet kíván, mint a fájdalom elfogadását vagy az önmegtagadás gyakorlását. A kereszt pozitív erő. Nem pusztán halál. A kereszt szava oktalanság azoknak, akik elvesznek, – de azoknak, akik megmenekülnek „Isten ereje” (1 Kor 1, 18.).

2. A kereszténynek nemcsak el kell fogadnia a fájdalmat: meg is kell szentelnie. Semmi sem válik olyan könnyen gonosszá, mint a szenvedés.

Ha pusztán elfogadjuk a fájdalmat, akkor semmit sem használ a lelkünknek, leföljebb megkeményíti. Ha pusztán kibírjuk a fájdalmat, azzal még nem szenteljük meg. Az igazi aszkézis nem a lelkierő pusztá gyakorlása. Hamis megfontolásokból is elszántan megtagadhatjuk önmagunkat, s ez hiú öntetszelgéssé fajulhat.

A szenvedést a hitben ajánlhatjuk Istennek – nem a szenvedésbe vetett hittel, hanem istenhittel. Ha sztoikusán elfogadjuk a fájdalmat, szembekerülünk a sorsszerű, kikerülhetetlen, érthetetlen szükség-

szerűség kényszerével és erős lélekkel elviseljük – ezzel nem szenteljük meg.

Egyesek hisznek a szenvedés erejében és értékében. De ez csak képzelődés. A szenvedésnek nincs ereje és értéke önmagában.

Értéke csupán abban rejlik, hogy próbára teszi a hitünket. Mi történik akkor, ha hitünk gyöngének bizonyul a próbán? Jó-e akkor szenvedni? Mi történik, ha a szenvedésbe vetett szilárd hittel vállaljuk a fájdalmat, s aztán ráébredünk arra, hogy tönkretesz bennünket?

Hinni a szenvedésben – gőg: de Istenbe vetett hittel szenvedni – alázat. A gőg váltig bizonygathatja, hogy elég erősek vagyunk a szenvedésre, és a szenvedés javunkra válik – mert mi jók vagyunk. Az alázat megtanít arra, hogy a szenvedés rossz, mégis mindig bekövetkezhet az életünkben, mert a rossz ott rejtőzik bennünk is. De a hit azt is tudja, hogy Isten megadja irgalmát azoknak, akik Őt keresik a szenvedésben, s hogy kegyelmével a rosszat is jóra fordíthatjuk.

A szenvedés tehát nem önmagában jó, hanem csupán hatásaiban válhat azzá: képessé tehet bennünket arra, hogy bőségesebben fogadjuk be Isten irgalmát. Önmagában nem tesz bennünket jóvá, de alkalmassá válunk arra, hogy jobba lehessünk általa, mint azelőtt voltunk. A szenvedésben tehát nem magát a szenvedést ajánljuk Istennek, hanem *önmagunkat*.

Egyedül Krisztus szenvedése értékes Isten szemében. Ő gyűlöli a rosszat, és a szenvedésben is elsősorban jelet lát. Jézus halála a kereszten végtelen jelentést és értéket hordoz, nem azért, mert valaki meghalt, hanem mert az Isten Fia halt meg. Krisztus keresztre nem mond semmit a szenvedés vagy a halál erejéről. Egyedül annak hatalmáról beszél, aki a szenvedést és a halált legyőzte akkor, amikor föltámadt a sírból.

A sebek, amelyeket a gonoszság ütött Krisztus testén, nem azért szentek és tiszteletreméltóak, mert sebek, hanem mert az Ő sebei. Nem tisztelnénk őket, ha pusztán meghalt volna általuk, de nem támadt volna föl. Jézus nemcsak egyyalaki, aki annyira szerette az embereket, hogy meghalt értük. Az az ember, akinek emberi természete Istenben él, tehát aki isteni személy. Irántunk való szeretete Isten végtelen szeretete, amely erősebb minden gonoszságnál, s amelyet nem érinthet a halál.

A szenvedést ezért csak az ajánlhatja fel Istennek, aki hiszi, hogy Jézus nem halott. A kereszténység lényege szerint nem azért fogad-

juk el a szenvedést és a halált, mert jók, vagy valami értelmük van, hanem azért, mert Jézus feltámadása megfosztotta őket eredeti jelentésüktől.

4. A szent nem azért fogadja el a szenvedést, mert szereti, és nem azért vallja Isten és az emberek előtt kedvesnek, mert nagy jutalmat vár érte. Bizonyára éppoly őszintén gyűlöli a szenvedést, mint bárki más. De úgy szereti Krisztust, akit nem lát, hogy szeretetének bizonyítására bármilyen szenvedést elfogad. S ezt nem azért teszi, mert valami hőstettnek tartja, hanem mert a szívében Krisztus szeretete kívánja tőle szenvedését.

A szent úgy ráhangolódott Krisztus lelkére és szívére, hogy a szeretet kívánságaira csak Krisztuséhoz hasonló szeretettel válaszolhat. Ez olyan mélységes, személyes és ellenállhatatlan igény benne, hogy meghatározza egész sorsát. Minél tudatosabban felel Krisztusnak a szívében megtapasztalt szeretetére, annál inkább megismeri ennek a szeretetnek kérlelhetetlen követeléseit.

A keresztyény lélek élete mindig egész, egyszerű és közölhetetlen. Néha talán úgy látszik, hogy a szentek vágyódnak a szenvedésre valamilyen általános, elvont formában. Valójában egyetlen szenvedésre vágyódhat jogosan az ember: azokra a sajátos megpróbáltatásokra, amelyeket az Isteni Gondviselés a mi életünk terveiben megjelölt.

Vannak emberek, akiket arra választott ki Isten, hogy szenvedéssel teli életükkel tegyenek tanúságot Krisztus szeretetéről. Ezek azt hirdették, hogy a szenvedés a hivatásuk. De nehogy arra következtessünk ebből, hogy aki szent akar lenni, annak úgy kell lelkesednie a szenvedésért, mint sportoló főiskolásoknak a labdarúgásért. Nincs két ember, akinek ugyanazokat a próbákat ugyanolyan módon kellene kiállania. Egyetlen ember sem kap arra meghívást, hogy öncélúan szenvedjen.

Mi volna személyesebb a szenvedésnél? Milyen hiábavalónak bizonyul minden kísérletünk, hogy közöljük másokkal fájdalmainkat, milyen tragikusan elégtelennek tapasztaljuk az emberi részvétet – mindez meggyőzhet arról, hogy a szenvedés mennyire megoszthatatlan másokkal.

Ha valaki szenved, egészen magára marad. Ezért a szenvedés tesz a legszemélyesebben próbára minket. Hogyan készülhetünk föl erre a rettenetes belső kihallgatásra? Mit válaszoljunk akkor, amikor a fájdalom vallatóra fog? Isten nélkül nem vagyunk többé személyek.

Elveszítjük emberi méltóságunkat. A fájdalom néma állattá tehet bennünket, s még annak is örülhetünk, ha legalább békés állatként viseljük el, s nagyobb hűhó nélkül halunk meg.

5. Amikor a szenvedés fölteszi nekünk a kérdést: „Ki vagy te?“, érthetően válaszolnunk kell, megmondva a saját nevünket. Vagyis föl kell tárnunk lényünk igazi mélyeit, azt, amire törekedtünk, és azt, amivé válhatunk. A fájdalom mindezt kiostálja belőlünk, s gyakran egy sereg ellentmondásra bukkanunk köztük. De ha keresztényként élünk, akkor a nevünk, a tetteink és a személyiségünk magán viseli a lelkünkbe öntött szentség pecsétjét. A kereszttségben kaptuk a nevünket. A lelkünk mélye e szentség által van megjelölve azzal a természetfölötti azonossággal, amely mindig megmondja, kinek gondolt el minket az Isten. A kereszttség Krisztus halálába merít alá, s így összegyűjti életünk minden szenvedését: az a küldetésük, hogy segítségükkel kimunkálhassuk magunkból a szentségben kapott azonosságunkat.

Ha tehát azzá akarunk lenni, akinek Isten elgondolt bennünket, s ha azzá is leszünk, akivé lennünk kell, akkor a szenvedés kérdéseire egyszerre válaszolunk a saját nevünkkel és Jézuséval. Ekkor derül majd ki, hogy már elkezdjük a sorsunk kiformálását, amely egyszerre a miénk és Krisztusé.

6. A szenvedést és az általa megkövetelt odaadást nem érthetjük meg maradéktalanul a kereszttség nélkül. Hiszen a kereszttség adja meg identitásunkat, isteni hivatásunkat, hogy belenőjünk Krisztusba. Megszabja azonosságunkat Krisztusban. De a kereszttség kegyelme és szentségi pecsétje egyaránt a *szenvedő* Krisztushoz tesz minket lélekben hasonlóvá. A kereszttség Krisztus szenvedésének gyümölcsét ülteti át lelkünkbe.

A kereszttség beolt bennünket az isteni szőlőtőbe, Krisztus testébe, hogy az Ő életét éljük, és úgy érzünk meg a keresztjén, mint a szőlőfürtök a szőlővesszőn. Fölvesz minket a szentek közösségébe, akik Krisztus szenvedéséből élnek. De az egyesülésnek minden szentsége egyben az elszakadásé is. A kereszttség egymás tagjaivá tesz bennünket, de ugyanakkor határozottan el is választ: nemcsak azoktól, akik nem élnek Krisztusban, hanem – elsősorban – egymástól. Hiszen olyan személyes, másokkal meg nem osztható hivatást ad nekünk, hogy éljük Krisztus életét, szenvedését és szeretetét a saját

életünkben, olyan módon, ahogyan még senki más nem élte meg a nap alatt.

7. A szenvedést csak akkor lehet egészen Istennek szentelni, ha a keresztség gyümölcsének tekintjük. Csak akkor van értelme, ha belémerítjük e szentség vizébe. Csak a keresztség moshatja és tisztíthatja meg. Csak a keresztség rajzolja ki világosan, ki az, akinek a szenvedésben ki kell alakulnia és tökéletessé kell válnia.

A szenvedés tehát nem valami határozatlan, általános szempontból szükséges, hanem saját személyes életalakításunkhoz elengedhetetlen. Ha megpróbáltatásaimban nem életem összeütközését látom a vak végzettel, hanem Krisztus szeretetének szentségi ajándékát, amelyet az Atyaisten ad nekem azonossággal és nevemmel együtt, akkor följajánlhatom őket magammal együtt Istennek. Hiszen akkor föl ismerem azt, hogy a szenvedésem nem az enyém, hanem Krisztusé, a szőlőtőé: indái belényúlnak az életembe, azért, hogy dús fürtöket teremjenek, amelyek megrészegítik lelkemet Krisztus szeretetének borával, s ezt a tüzes bort kiöntik az egész világra.

8. A szenvedés önmagában haszontalan és gyűlöletes, hit nélkül pedig valóságos átok.

Pusztulásra van ítélve az a társadalom, amelynek egyetlen törekvése, hogy kiirtsa a szenvedést, és tagjainak a lehető legnagyobb fokú kényelmet és élvezetet biztosítsa. Nem érti ugyanis, hogy nem kell feltétlenül elkerülni minden rosszat. S nem is a szenvedés az egyetlen rossz, mint ahogy a világ gondolja.

Ha a szenvedést tartjuk a legnagyobb rossznak, és az élvezetet a legfőbb jónak, akkor állandóan előnt bennünket az egyetlen igazi rossz, amelyet föltétlenül el kellene kerülnünk: és ez a bűn. Néha kikerülhetetlenül szükséges, hogy vállaljuk a szenvedést, amely a kisebb rossz, azért, hogy elkerüljük vagy legyőzzük a nagyobb rosszat, a bűnt.

Mi a különbség a fizikai rossz – a fájdalom, és az erkölcsi rossz – a bűn között? A fizikai rossznak nincs hatalma arra, hogy behatoljon lényünk felszíne alá. Elérheti a testünket, az agyunkat, az érzékeinket. De nem árthat lelkünknek a másik rossz, a bűn közreműködése nélkül. Ha bátran, nyugodtan, önzetlenül és megbékélten szenvedünk, akkor mindaz, ami külsőleg tönkretesz bennünket, belül csak tökéletesebbé formál: igazibb önmagunkká alakít, hiszen arra tesz

képessé, hogy betöltsük hivatásunkat Krisztusban. Ezzel a céllal kap-
tuk a fájdalmat, s ha ránk tör, hálával és örömmel kellene fo-
gadnunk.

A bűn személyiségünk legmélyére hatol be. Azt a valóságot rom-
bolja szét, amelyen igazi jellemünk, azonosságunk, boldogságunk
alapszik: lényünknek Istenre irányultságát. Arra vagyunk teremtve,
hogy azt akarjuk, amit Isten, azt tudjuk, azt szeressük, amit Ő. A
bűn: azt akarni, amit Isten nem akar, azt tudni, amit Ő nem tud, azt
szeretni, amit Ő nem szeret. Ezért minden bűn az igazság, az enge-
delmesség és a szeretet ellen irányul. S mindhárom dologban kide-
rül, hogy ezáltal nemcsak Isten ellen követjük el a legnagyobb igaz-
ságtalanságot, hanem önmagunk ellen is.

Hiszen mire jó azt tudni, amit Isten nem tud? Ha azt tudom, amit
Ő nem, akkor a semmit ismerem. S miért szeressem azt, amit Ő nem
szeret? Van-e értelme azt szeretni, ami nincs: hiszen Ő mindent sze-
ret, ami van. Hivatásunk az, hogy mindent szeressünk, amit Ő szeret,
éppen úgy, ahogyan Ő szereti őket. Ha azt akarom szeretni, ami
nincs, akkor elutasítom annak szeretetét, ami van. S miért tennék
tönkre magunkat azzal, hogy azt akarjuk, amit Isten nem? Ha akara-
ta ellenére akarnánk valamit, akkor önmagunk ellen fordítanánk
akaratusunkat. Lelkünknek mindig arra van leginkább szüksége, amit
Isten akar nekünk. Ha mást akartunk, akkor magától az élettől fosz-
tanánk meg magunkat. Így, ha vétkezünk, akkor a lelkünk éhen hal.

A fizikai rossz csak akkor tekinthető igazán rossznak, ha arra irá-
nyul, hogy a lelkünket bűnbe vigye. Ezért is kell a keresztényeknek
minden lehető módon megkönnyíteniük mások szenvedését, s meg-
tenni a szükséges lépéseket saját szenvedésük megkönnyítésére is,
mert a szenvedés alkalmat ad a bűnre. Azért is érezhetünk részvétet
mások iránt, mert a szenvedést önmagában rossznak tartjuk. Értékes
ez az együttérzés is. De nem válik igazán szeretetté, ha nem látja
meg a szenvedőben Krisztust, és nem Krisztus irgalmasságával for-
dul feléje. Jézus nemcsak azért szánta meg a tömeget, mert pásztor
nélküli nyáj volt, hanem egyszerűen azért, mert nem volt kenyérük.
De amikor csodálatos kenyérrel és hallal táplálta őket, akkor azzal is
törődött, hogy hol van a helyük Atyja Országában. Az irgalmasság
testi cselekedetei túllátnak a testen és a lelket is nézik. S ha igazán
keresztények, akkor nemcsak megkönnyítik a szenvedést, hanem
kegyelmet is hoznak magukkal, vagyis megtörik a bűnt.

9. A szenvedés kárba vész, ha egészen egyedül szenvedünk. Akik nem ismerik Krisztust, azok magányosan szenvednek. Személyes élet nem teremt közösséget. A szenvedés elhagyatottsága azért olyan rettenetes, hogy közösséget keressünk másokkal. Minden más közösségtől megfosztódunk, egyet kivéve, amely lelkünket Istennel egyesíti Jézus Krisztus szenvedésében.

Mit adhat az emberi részvét a halál magányosságában? Még a virágok sem illenek oda az Isten nélküli halálhoz. Legföljebb a testet tudják beborítani. Az, ami itt meghalt, földízítené és elföldelni való tárgyá lett. Hadd felejtjük el reménytelen magányát, nehogy a sajátunkra figyelmeztessen!

Milyen szomorú az az emberi szeretet, amely véget ér a halállal! Még szomorúbb az a szálnalmas próbálkozás, hogy valami kapcsolatot teremtsen a halottal. Azok a kis rizslepények a pogány sírokon! Szomorú az a szeretet is, amely nem tud közeledni szeretteihez, ha szenvednek. Milyen nyomorúság ott állni mellettük szenvedéseik közepette néma fájdalomban, miközben semmit sem tudunk mondani azoknak, akiket szeretünk. Rettenetes bevallani: szeretetünk nem elég erős ahhoz, hogy legyőzze a szenvedést. Ezért reménytelenül arra vagyunk kényszerítve, hogy a végsőkig küzdjünk a szenvedés ellen, mert különben utunkba áll, s végleg elzárja szeretetünket.

De a szeretet, amely véget ér a szenvedéssel vagy a halállal, nem éri meg a beléfektetett fáradságot. És ha rettegnie kell a haláltól és minden szenvedéstől, akkor csak kevés örömet és igen sok fájdalmat hozhat a számunkra.

Jézus Neve, Keresztje és Vére mindezt megváltoztatta. Személyes életben és azokban a szentségeiben, amelyek ezt hozzák az életünkbe, az emberi szeretet kiszolgáltatottsága isteni erővé változik át, amely minden rossz fölé emel bennünket. Ez a szeretet mindent legyőz. Nem ismeri az elválást. Nem fél jobban a szenvedéstől, mint szegzevetés a tavaszi esőtől.

De ennek a szeretetnek, ennek a közösségnek az ereje nem pusztán valami tanra épül. A keresztény nem csupán a szenvedés filozófiáját építette ki. Lehet, hogy néha egyáltalán nincs is filozófiája. A hite néha olyan érthetetlen, hogy abszurdnak látszik. Mégis Annak békéje lakik benne, aki mindent legyőzött. Miért? Mert a keresztény lelkében Krisztus él, és Krisztus mindent legyőzött, s aztán önmagában egyesített mindannyiunkat. Mindnyájan együtt élünk az Ő halálának erejéből, amellyel legyőzte a halált. Nem szenvedünk egyedül,

de egyedül nem is győzhetünk, és nem is mehetünk be az örökkévalóságba. Benne elválaszthatatlanok vagyunk egymástól: ezért megvan a szabadságunk ahhoz, hogy gyümölcsözővé legyen a magányunk, ha úgy akarjuk, mert bárhová megyünk, bármit szenvedünk is el, bármi történéj is velünk, egyek vagyunk mindazokkal, akiket benne szeretünk, mert Ővele eggyé lettünk.

Az Ő szeretete sokkal erősebb a halálnál, úgyhogy a keresztyének halála is valamiképpen győzelem. S bár joggal bánkódunk azért, mert testben el kell válnunk azoktól, akiket szeretünk (hiszen úgy vagyunk teremtve, hogy szeressük emberi jelenlétünket is), mégis örülünk a halálunknak, mert kölcsönös szeretetünk erejét bizonyítja számunkra. Szívünk meggyőződése, a halottakkal való egységünk megingathatatlan reménye Krisztusban mindig meggyőz minket arról, hogy élnek ők, él Krisztus és élünk mi is. Ez a mi csodálatos örökségünk. Az isteni élet rettenetes erővel öleli át a lelkünket, a tiszta szeretet szorításával: olyan erősen tart bennünket, hogy örökre szabadon hagy. Ez a szeretet, ez az élet, ez a jelenlét tesz tanúságot arról, hogy Krisztus lelke él bennünk, hogy Őhöz tartozunk, hogy az Atya neki adott bennünket, és hogy senki nem ragadhat ki minket az Ő kezéből.

10. A hősiesség önmagában haszontalan, hacsak nem Istenből születik. Azt az erőt nem rontja meg a gőg, amelyet Krisztus szeretete önt belénk. Először is azért, mert addig nem igen kapjuk meg ezt az isteni erőt, amíg egészen föl nem ismertük saját gyöngeségünket, és nem tudjuk biztosan, hogy az erőt valóban ajándékba kaptuk.

11. Aki a keresztet ismeri, az nem csupán a saját szenvedéseit ismeri. Hiszen a kereszt az üdvösség jele, és senki sem üdvözülhet a saját szenvedései által. Aki a keresztet ismeri, az tudja, hogy Krisztus szenvedése váltott meg minket; sőt ismeri Krisztus szeretetét, aki azért vállalta a szenvedést és a halált, hogy megváltson minket. Tehát ismeri Krisztust. Hiszen aki ismeri az ő szeretetét, az nem csupán szeretetének történetét ismeri, de lelke mélyén meg is tapasztalta azt, hogy szereti őt Krisztus, s hogy az Ő szeretetében az Atya nyilatkoztatja ki számunkra a maga szeretetét, a Szentlélek által, akit a szívünkbe áraszt. Aki mindezt tudja, az megért valamit a keresztből, vagyis: ismeri Krisztust. Ez magyarázza meg az összefüggést a szenvedés és a szemlélődés között. Hiszen a szemlélődés az isteni böl-

csesség által beléhatolt Isten szeretetébe, Jézus Krisztus szenvedésébe és föltámadásába.

12. A szentek nem azért voltak szentek, mert megvetették őket az emberek, hanem azért, mert elfogadta őket az Isten. A szenteket nem pusztán a szenvedés teszi szentté.

Az Úr nem teremtett szenvedést. A fájdalom és a halál az ember bukásával jött a világra. De miután az ember a szenvedést részesítette előnyben az Istennel egyesülés örömeivel szemben, az Úr magát a szenvedést is eszközzé tette, amellyel az ember eljuthat Isten tökéletes megismerésére.

13. A szenvedés hatásai bennünk azon múlnak, hogy mennyire szeretünk.

Ha önzően magunkat szeretjük, akkor gyűlöletesnek látjuk a szenvedést. Megpróbáljuk bármi áron elkerülni. Kihoz belőlünk minden bennünk rejlő rosszat, úgyhogy az az ember, aki csak önmagát szereti, bármilyen bűnt hajlandó elkövetni és bármilyen rosszat képes másoknak okozni azért, hogy ő maga elkerülje a szenvedést.

Még rosszabb, ha valaki csak önmagát szereti, és ráébred arra, hogy szenvedése elkerülhetetlen. Lehet, hogy végül perverz örömét találja magában a szenvedésben, egyszerre szeretve és gyűlölve önmagát.

Ha önmagunkat szeretjük, akkor a szenvedés minden esetben könyörtelenül előhossa belőlünk az önzésünket, s aztán feltárva igazi énünket, még rosszabbá tesz, mint azelőtt voltunk.

Ha másokat szeretünk és érettük szenvedünk, még Istentől kapott természetfölötti szeretet nélkül is a szenvedés nemesebbé és jobbá tehet bennünket. Valami értékeset hozhat elő az ember természetéből, és megdicsőíti Istent, aki az embert fölébe emelte szenvedéseinek. Végeredményben azonban természetes önzetlenségünk nem akadályozhatja meg, hogy a szenvedés el ne pusztítson bennünket, azokkal együtt, akiket szeretünk.

Ha szeretjük Istent és benne a többi embert, akkor örömmel hagyjuk, hogy a szenvedés mindent elpusztítson bennünk, amit Isten akar, hiszen tudjuk, hogy jelentéktelen mindaz, amit tönkretesz. Örömmel vesszük, hogy életünk felgyülemlett kacatjait megsemmisíti a szenvedés, hogy így az Ő dicsősége tisztábban ragyoghasson föl az életünkben.

Ha szeretjük Istent, akkor nem a szenvedés okozza életünkben a legfőbb gondot. Csak azzal törődünk, hogy Krisztus bennünk van, bennünk szeret és szenved. A fájdalom továbbra is fájdalom marad, de akár örülni is tudunk neki, mert ezáltal Krisztus szenvedhet bennünk, és megdicsőítheti az Atyát azzal, hogy minden elképzelhető szenvedésnél nagyobbra nő a mi szívünkben is.

14. Említettük már, hogy szenvedésnek csak akkor van értéke az életünkben, ha Istennek szenteljük. De az áldozat bemutatása papi szolgálat. Szendvedésünket tehát Egyházában kell Istennek szentelnünk. Egyedül az Egyháznak van hatalma ahhoz, hogy fájdalmainkat megmártsa Krisztus vérében, hiszen egyedül ő birtokolja Krisztus szenvedésének végtelen gazdagságát, és ő hatalmazhat föl embereket arra, hogy papi hatalmát gyakorolják. Egyedül az övé a hét szentség, amely a bukott ember gyöngeségét és szegénységét átformálja Krisztus halálába és feltámadásába.

Az Egyház nem éri be azzal, hogy vigasztaljon bennünket a szenvedésünkben. Szertartásainak semmiképp sem az a célja, hogy csupán enyhülést nyújtsanak.

Az Egyház bölcsessége eléri emberi mivoltunk mélyebb rétegeit is, hiszen az Egyház mélységesen emberi. De ugyanakkor isteni is. A Szentlélekkel keni föl az ember lelkét, s megpecsételi a szentségi jeggyel: a megfeszített Krisztushoz teszi hasonlónak, úgy hogy az Ő erejével szenvedhetnek, és az Ő irgalmasságával vehetnek részt mások szenvedéseiben.

A keresztség Krisztus papságában részesít bennünket, lelkünket halálának jelével pecsételi meg, amely számunkra az élet. Hatalmat ad arra, hogy felajánljuk szenvedéseinket, jótetteinket, erényes cselekedeteinket, bátor hitünket, szerető irgalmunkat, sőt az életünket is Istennek, nem mint saját ajándékunkat, hanem mint Jézus szenvedését, erényeit, érdemeit.

De a keresztség az Eukarisztiában válik teljessé. Az Egyház a leg-tökéletesebb áldozatot fölkenet papjainak kezébe tette le. Bennük Krisztus a maga szívében gyűjti össze az emberiség szenvedését, fájdalmait, jótetteit és örömeit, és felajánlja mindezt az Atyának, testének és vérének megújított áldozatával.

15. Mikor haszontalan a szenvedés? Amikor csak felkavar bennünket, amikor csak önmagunkat sajnáljuk, amikor a szeretetet gyűlölet-

re fordítja, amikor mindent félelemmel önt el. A haszontalan szenvedést nem lehet Istennek szentelni, mert a bűn meddővé tette. A bűn és a hiábavaló szenvedés együtt növekszenek. Egymás burjánzását segítik elő. A növekvő fájdalom bűnre vezet, a növekvő bűn pedig megfosztja a szenvedést a gyümölcsöző felajánlás lehetőségétől.

De Krisztus kegyelme folytonosan csodákat művel, hogy a haszontalan szenvedést végülis valamilyen módon termékennyé tegye. Hogyan? Folytonosan begyógyítja a bűn sebéit. Mihelyt életünk már nem vérzik el a bűnben, megnyílnak a szenvedés teremtő lehetőségei. De amíg nem fordítjuk akaratunkat Isten felé, addig a szenvedés nem vezet sehova, legföljebb a saját pusztulásunkba.

16. A vallásos ember egyik nagy feladata az, hogy szótlánul szenvedjen. Az emberek többsége azt hiszi, hogy azáltal válik szentté, hogy dicsekszik megpróbáltatásaival. Olyan szörnyű hűhót csapunk néha az élet apró, elkerülhetetlen bajai miatt, hogy ezzel megfosztjuk őket termékenységüktől. Az önsajnálát és az öntetszelgés alkalmáivá lesznek, tehát haszontalanokká válnak.

Óvatosan beszélj a szenvedéseidről, mert könnyen bünt követhetsz el. Jób barátai azzal vétkeztek, hogy olyan jámboran és nagyképpen bölcselkedve magyarázták meg a szenvedést. Ráadásul magyarázataik felszínesek is maradtak. Néha semmilyen magyarázat nem elégséges a szenvedésre. Az egyetlen odaillő dolog a némaság – és a szentségek. Az Egyház nagyon alázatosan és nagyon mértéktartóan bánik a szenvedéssel. Sohasem szenteskedő vagy vállveregető, sohasem érzelgős. Tudja, mi a szenvedés.

17. Így fogadhatjuk békében a szenvedést: Szenvedj anélkül, hogy ráerőltetnéd másokra a szenvedés valamilyen elméletét, anélkül, hogy új életfilozófiát szónél saját testi fájdalmadból, anélkül, hogy magad mártírnak kiáltanád ki, anélkül, hogy kiszámolnád bátorságod árát, anélkül, hogy lenéznéd a részvétet, vagy pedig túl sokat követelnél belőle.

Őszintének kell lennünk a szenvedésünkben, mint bármi másban is. Rögtön be kell ismernünk a gyöngeségünket és a fájdalmunkat, de nem kell nagydobra vernünk. Jó, ha idejében tudjuk, hogy esetleg képtelenek leszünk nagystílusúan szenvedni, de bizonyos fokú hősiességgel kell elfogadnunk a gyöngeségünket is. Mindig nehéz természetesen és jól szenvedni, s a feladat annál nagyobb, ha emberi tartalék

kaink nem segítenek bennünket. Ezért nem szabad kísértenünk Istent a szenvedésünkben, nem szabad gőgösen abba is belemerészkednünk, amit nem tudunk elviselni.

Számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy sokkal nehezebb elviselni a kis fájdalmak hosszas egyhangúságát, mint az erős fájdalom múltó rohamát. Mindkét esetben a szengénységünk esik nehezeinkre, hiszen megsemmisülő önmagunk látványa, amint egyre kisebbre zsugorodunk mind a saját szemünkben, mind a barátainkban.

El kell fogadnunk azt a keserű igazságot is, hogy végül teherré válhatunk azok számára, akik szeretnek bennünket. De mégis szükséges, hogy ezzel is szembenézzünk. Elvetettségünk és haszontalanságunk teljes elfogadása az az erény, amely minket és másokat Isten kegyelmében gazdaggá tehet. Hősies szeretet és alázat kell ahhoz, hogy elfogadjuk mások törődését, amikor mi már tökéletesen képtelenek vagyunk gondoskodni magunkról.

Mindaddig nem tudunk jól szenvedni, amíg nem Krisztust látjuk mindenben – a szenvedésben is, és azoknak a szeretetében is, akik a segítségünkre sietnek a nyomorúságunkban.

18. Így dicsőíthetjük meg Istent, és győzhetjük le a szenvedést Krisztus szeretetében:

Szenvedj töprengés nélkül, a bosszú vagy a kárpótlás minden reménye nélkül, szenvedj anélkül, hogy türelmetlenül várnád a végét.

Nem számít, hogy a szenvedés mikor kezdődik és fejeződik be. Csak az a fontos, hogy Isten akarata legyen, akkor nem számít, hogy honnan ered vagy mi a magyarázata. Tudjuk azt, hogy Isten nem akarja, hogy fölöslegesen vagyis bűnösen szenvedjünk. Úgy dicsőíthetjük meg Őt, ha csöndesek, alázatosak és igénytelenek maradunk mindabban, amit elszenvetünk, úgy, hogy ne súlyosbítsuk fájdalmunkat a haszontalan és eltúlzott érzékenységgel.

Ha szenvedés közben nem akarunk megrekedni a saját nyomorúságunkban, akkor a mienknél nagyobb szenvedésre kell gondolnunk, s a kereszten függő Krisztus felé kell fordulnunk. Hogy gyűlölet nélkül szenvedhessünk, Jézus szeretetével ki kell üznünk a keserűséget a szívünkéből. Hogy a kárpótlás reménye nélkül szenvedhessünk, a Jézussal való egységben kell megtalálnunk egész békénket. Ezek a tanácsok nem valami aszkétika ügyes ötletei, hanem az egyszerű hitből fakadnak. Nem érnek semmit imádság nélkül, Istenre vágyódásunk nélkül, az Ő akaratának elfogadása nélkül.

Végül nem elég pusztán beletörődni mindabba, ami tőle jön, mindenben vágyódnunk és törekednünk kell akaratának teljesítésére. Hálásan kell szenvednünk, örülve annak, hogy lehetőséget kaptunk akaratának teljesítésére. S ebben kell megtalálnunk egyesülésünket Jézussal, aki ezt mondta: „Vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvedek.” (Lk 22, 15.)

6. Aszkézis és áldozat

1. Ha lelkem erőszakosan hallgattatja el a test kívánságait, akkor a testem ezt azzal bosszulja meg, hogy titokban megfertőzi a bosszúállás szellemével. Keserűség és rossz hangulat származik abból az aszkézisből, amely csupán a testet sanyargatja. A szellem ugyanis fölötte áll a testnek, de nem tökéletesen független tőle. Azt aratjuk le a lélekben, amit a testben elvetettünk. Ha a lélek erőtlen a testtel szemben, akkor saját gyöngeségére bukkan a testében is, amely vádlóan ellene fordul. Ha viszont a lélek erőszakosan bánik a testtel, akkor saját erőszakossága üt vissza rá. A hamis askéta eleinte mindenkiel kegyetlenül bánik, mert önmagával is az. Végül azonban már csak másokkal lesz kegyetlen, önmagával nem.

2. Csak egyetlen igaz askézis van: az, amelyiket nem a saját lelkem irányít, hanem Isten lelke. Lelkünket először alá kell vetni a kegyelemnek ahhoz, hogy a testünket uralma és a kegyelem irányítása alá hajthassa. „Ha ugyanis test szerint éltek, meg fogtok halni, de ha lélekkel megőlitek a test cselekedeteit, élni fogtok.” (Róm 8, 13.)

A kegyelem szeretetreméltó, irgalmas, kedves, nem keresi a saját hasznát. Arra indít bennünket, hogy ne kívánjunk mást tenni, csak Isten akaratát, függetlenül attól, hogy mit kíván tőlünk, sőt függetlenül attól is, hogy a mi természetünknek tetszik-e vagy nem.

Azok tehát, akik nem nagyratörésük mérgével ölik meg szenvedélyeiket, hanem Isten akaratának tiszta törével, azok az igazi benső béke csöndjében fognak élni, mivel életük el van rejtve Krisztussal Istenben. Ez a szelíd erőszakossága azoknak, akik megostromolják az eget.

3. A lelkiélet nem csupán az anyag tagadása. Amikor az Újszövetég a „testet” ellenségnek mondja, akkor sajátos értelemben használja a szót. Amikor Krisztus kijelentette: „A test nem használ semmit” (Ján 6, 63.), akkor a lélektelen testről beszélt, amelyik a saját céljait keresi nemcsak az érzéki, de még a szellemi dolgokban is.

Más a *testben* élni, és egészen más a *test szerint* élni. A második esetben az ember megszerzi a „testnek azt az okosságát, amely ellensége Istennek”, mivel a testet öncéllá teszi. De mindaddig, amíg a földön élünk, hivatásunk azt kívánja tőlünk, hogy a „testben” is a lélek szerint éljünk.

Égész lényünket, testünket és lelkünket egyaránt átlelkesíti és föl-emeli a kegyelem. Az Ige testté lett és közöttünk lakott, testét nekünk adta lelkünk táplálására. Az Atya jobbján ül isteni dicsőséggel átjárt testével, s egy napon föltámasztja testünket a halálból is: Krisztus nem kívánhatta tőlünk azt, hogy vessük meg a testet vagy bánjunk vele könnyelműen, amikor azt mondta, hogy tagadjuk meg magunkat. Uralkodnunk kell a testünkön, „meg kell fenyíteniünk és szolgaság alá kell vetnünk”, de ez a megfenyítés éppen annyira válik hasznára a testnek, mint a léleknek. Hiszen a test java nem csupán a testnek szól, hanem az egész személynek.

4. A lelki ember, aki Isten fiaként él, életének értelmét a test és az egész emberi természet fölött keresi.

„Mindannak azonban, aki befogadta,
Hatalmat adott, hogy Isten fiává legyen,
Annak, aki hisz őbenne.

Aki nem vérből,
Sem a test ösztönéből,
Sem a férfi akaratából,
Hanem Istenből született.”

(Jn 1, 12–13.)

A lelkiélet forrása tehát maga Isten. Életét és Lelkét azonban megosztja a testből és lélekből álló emberrel. Nem az a szándéka, hogy a lelket kicsalogassa a testből, hanem az, hogy a kettőt együtt megszentelje, az egész embert istenivé tegye, úgy hogy a keresztyény elmondhassa: „Élek ugyan, de nem én, hanem Krisztus él bennem. Ameny-

nyiben most testben élek, Isten Fiának hitében élek, aki szeretett engem s önmagát adta értem.” (Gal 2, 20.) „... beteljesedjék rajtunk, akik nem a test, hanem a lélek szerint élünk, amit csak rendel a törvény. . . . Ti azonban nem test, hanem lélek szerint éltek, ha valóban Isten Lelke lakik bennetek.” (Róm 8, 4, 9.)

5. Nem válhatunk szentté pusztán azáltal, hogy elmenekülünk az anyagi dolgoktól. Akkor élünk lelkiéletet, ha egész életünk lelkivé lesz – ebben az életben a test tevékenységét is megszenteli a lélek, a lélek pedig a benne lakó és működő Isten által válik szentté. Ha így élünk, akkor a testünk cselekedeteit Isten irányítja önmaga felé, és ez megdicsőíti Őt, ugyanakkor megszenteli a lelket is.

A szent tehát nemcsak azáltal válik szentté, hogy böjtöl, amikor böjtölnie kell, hanem azáltal is, hogy eszik, amikor ennie kell. Nemcsak az éjszaka sötétjében elmondott imái szentelik meg, hanem az alvása is, amit Isten iránti engedelmességből vállal, aki azzá teremtett minket, akik vagyunk. Nemcsak magánya mozdítja elő egységét Istennel, hanem természetfölötti szeretete is a barátai, rokonai és mindazok iránt, akikkel együtt él és dolgozik.

Isten a maga végtelen akaratával ugyanúgy óhajtja a világ egészének és minden egyes létezőnek a javát: minden kisebb jó ebben a legfőbb jóban: az Ő szeretetében egyesül. Világos tehát, hogy lesznek, akik a cölibátusban válnak szentté, de szükségszerű az is, hogy ezeknél többen éljenek házasságban. Hogyan is képzelhetnénk azt, hogy a monostor az egyetlen hely, ahol szentté lehet válni? A test életével látszólag kevesebbet törődnek itt, mint a világi életben. De az is világos, hogy a házasság csak úgy lehet sikeres, ha mélységes emberi szereteten alapul, amely lelki és testi egyszerre. A házasságot szentségnek tartjuk: éppen ez mutatja, hogy az Egyház a testet nem tekinti sem rossznak, sem visszatartónak. Az imádsággal és Szentlélekkel átlelkésített „test”, bár anyagi valóság marad, mégis fontos szerepet játszhat a megszentelődésünkben.

6. Isten dicsőségére szolgál az, ha valaki gond, szorongás és rendetlen szenvedélyek nélkül használja és értékeli az élet javait. Csak úgy ismerjük és szeretjük meg Istent az ajándékaiból, ha úgy használjuk őket, mintha nem használnánk (1 Kor 7, 31.) – pedig mégis csak használnunk kell őket. Úgy használni, mintha nem használnánk – ez azt jelenti, hogy önzés, félelem, hátsó gondolat nélkül, tökéletes

hálával, bizalommal és szeretettel Isten iránt. Krisztus elutasított minden rendezetlen aggodást az élet anyagi javai iránt, amikor azt mondta: „Ugyan melyiktek toldhatja meg életkorát csak egy arasznyival is, ha aggodalmaskodik?” (Mt 6, 27.) De csak úgy tudjuk szorongás nélkül használni a teremtett javakat, ha függetlenek vagyunk tőlük. S csak úgy válhatunk tőlük függetlenné, ha mértékletesen – mégis aggodalom nélkül – használjuk őket.

Akiket megszállnak az óhajtott és rettegett élvezetek, azoknak lelkét szörnyű szorongás ejti rabul, és lehetetlenné teszi, hogy elszakadjanak a saját testüktől. Úgy próbáltak lelki emberré lenni, hogy mindig a testükkel bajlódtak, ennek következtében aztán a testük kísérti meg őket. Beléfutottak saját testük zsákutcájába, oda, ahonnan kiindultak, s aggályos aszkézisük gyümölcse az lett, hogy „nem használják” a dolgokat, de úgy tesznek, mintha használnák őket. Önmegtagadásukban éppen azzal mocskolják be magukat, amit látszólag elkerülnek. Nem találják meg azt az élvezetet, amit keresnek, megtapasztalják viszont azt a keserű letörtséget és büntudatot, amit el szeretnének kerülni. A léleknek nem ez az útja. Ha szándékunk Istenre irányul, akkor az anyagi javak megszentelődnek használatuk közben, s megszentelnek minket is, feltéve, hogy önzés és elbizakodottság nélkül használjuk őket. Örülünk nekik, hiszen Attól kapjuk, aki szeret minket, és akinek a szeretete minden vágyunkat betölti.

7. Önmegtagadásunk terméketlen és oktalan akkor, ha helytelen megfontolásokból, vagy – ami még rosszabb – komoly ok nélkül gyakoroljuk. Igaz ugyan, hogy önmegtagadásunk segítségével juthatunk el Isten helyes megismerésére, másfelől viszont, ahhoz, hogy önmegtagadásunk értelmes legyen, már kell legyen valami sejtelmünk Istentől és a vele való kapcsolatunkról.

Önmegtagadásunk csak úgy lehet értelmes, ha alázatos. Különböző önellentmondásba keveredünk. Ha azért tagadjuk meg magunkat, hogy jobbnak tarthassuk másoknál, akkor mindez hiúsággá válik.

Lemondásunk még azzal sem érheti be, hogy értelmes és alázatos. Természetfölöttivé kell lennie. Ne pusztán a saját erkölcsi tökéletesedésünkért tegyük, vagy akár a közösségért, hanem Istenért. Csak az jut el Istenhez, ami tőle származik, s önmegtagadásunk csak úgy válhat természetfölöttivé, ha a Szentlélek kegyelme irányítja. Kegyelmének fénye megmutatja nekünk, hogy mi bennünk a jó és mi a rossz, mi származik Istentől és mi önmagunktól, mi elfogadható az Ő

számára, és mi az, ami csupán önbecsülésünknek hízeleg. De a Szentlélek megtanít minket az aszkézis és az áldozat közti különbségre is, és megmutatja, hogy a keresztény nem érheti be pusztán az aszkézissel.

Az aszkézis arra irányul, hogy természetünket módszeresen megfigyelmezze és ellenőrzése alá vonja. Az áldozat ennél többre indít: Istennek ajánlja föl a természetünket minden képességével együtt. Az igazán természetfölötti önmehtagadásnak arra kell törekednie, hogy Istennek adjuk oda azt, amiről lemondunk. A keresztény lemondás akkor tökéletes, ha egészen fölajánljuk magunkat Istennek Krisztus áldozatával egyesülve.

Evvel az áldozattal lemondunk a tetteink, életünk és halálunk fölötti rendelkezési jogról, és Isten kezébe helyezünk mindent: nem önmagunkért vagy a saját akaratumk és kívánságaink szerint cselekszünk tehát, hanem Istenért, az Ő akaratának megfelelően.

A keresztény áldozat szellemét szépen írják le Szent Pál szavai: „Egyikünk sem él, s egyikünk sem hal meg önmagának. Míg élünk, az Úrnak élünk, s ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár halunk az, Úré vagyunk. Krisztus ugyanis azért halt meg és támadt föl, hogy holtakon is, élőkön is uralkodjék.” (Róm 14, 7–9.)

Hogy tökéletesen felajánlhassuk áldozatunkat, szükségünk van az aszkézisre, hiszen csak ennek segítségével keríthetjük hatalmunkba a szívünket és indulatait, hogy semlegesen tudjuk fogadni az életet és a halált. De a Szentlélek itt is megtanít minket arra, hogy a semlegesség önmagában kevés. Valóban el kell szakadnunk azoktól a dolgoktól, amelyekről lemondunk: de közömbösségünk csak Isten szeretetéből fakadhat, akinek tiszteletére lemondunk róluk. Valójában nem csupán eredménye, hanem egyik összetevője istenszeretünknek.

Mivel egyedül Istent szeretjük mindenekfölött, s mivel szeretetünk megmutatja, hogy Ő végtelenül tökéletesebb mindennél, Istenen kívül minden mással szemben közömbössé válunk. Ugyanakkor azonban a szeretetünk képessé tesz arra, hogy magában Istenben viszontlássuk minden dolognak a lényegét és értékét, amelyről az Ő kedvéért lemondunk. Akkor mindabban, amiről lemondunk meglátjuk Őt, akit szeretünk, s mindent visszkapunk Őbenne. Bár a Szentlélek kegyelme arra tanít bennünket, hogy úgy használjuk a teremtett dolgokat, „mintha nem használnánk” – vagyis ragaszkodás nélkül, szent közönnnyel, mindez azonban mégsem tesz bennünket közömbössé a

dolgok értéke iránt. Ellenkezőleg, csak akkor kezdjük igazán értékelni a teremtett dolgokat, ha elszakadtunk tőlük. Csak ha „közömbösök” vagyunk irántuk, akkor kezdhethetjük el igazán szeretni őket. A közhely, amelyről beszélek, tehát nem magukra a dolgokra irányul, – hatásukat semlegesíti az életünkben.

Aki Istennél jobban szereti önmagát, az azért a jóért szereti a tárgyakat és a személyeket, amit ő maga előcsal belőlük. Önző szeretete ezért inkább pusztítja, fölemészt, magába nyeli őket. Irántuk való szeretetében csupán önzése nyilvánul meg. Saját javára akar felhasználni mindent. Az ilyen ember kiszolgáltatótja a dolgok, személyek és események hatásának. Semmit sem törődik maguknak a dolgoknak és az embereknek érdekeivel, ha azok neki nem válnak hasznára. De erősen érdekli és leköti az, hogy ő milyen jót várhat tőlük. Azzal viszont már egyáltalán nem törődik, hogy nekik mennyire használ mindezzel.

Aki Istent jobban szereti önmagánál, az szeretheti a dolgokat és az embereket azért a jóért, amelyet Istenben birtokolnak. Azt mondhatnánk, hogy úgy szereti őket, ahogyan megdicsőítik Istent, hiszen teremtményeinek jóságán keresztül Isten dicsősége tükröződik. Az ilyen ember közömbös arra, hogy a dolgok hogyan hatnak az életében. Csak Isten dicsőségével és akarásával kapcsolatban szemléli őket. Ami a saját ideiglenes hasznát és kielégülését illeti, független és szabad. De minden dolog igazi értéke éppen úgy érdekli, mint maga Isten. Ugyanazzal a szeretettel szereti őket, mint Istent. Vagyis: azzal a szeretettel, amellyel lemondott róluk. S azért, hogy szeretettel lemondott róluk, magasabb síkon visszakapta őket.

8. A keresztyén lemondásnak Istenre kell irányulnia: vagyis mély imaéletben és a tevékeny szeretet műveiben kell gyümölcsöt hoznia. A keresztyén lemondás nem valamiféle önmegtagadási technika, amely saját lelkünk szűk határai közt kezdődik és végződik. A szabadság első mozdulata, amely elmenekül a véges és esetleges természet kötöttségeitől, és szeretetkapcsolatra lép Isten végtelen jóságával, s aztán Istenből közeledik mindahhoz, amit Ő szeret.

A keresztyén önmegtagadás csak a kezdete isteni beteljesülésünknek. Elvászthatatlan egész lényünk belső megtérésétől, amely önmagunktól Istenhez fordít. Saját tökéletlenségünk megtagadása, lemondás a magunk szegénységéről, hogy képesek legyünk szabadon belévetnünk magunkat Istennek és teremtésének teljes gazdagságába, anélkül, hogy a saját semmiségünkre visszanéznénk.

Az önmegtagadás megszabadít bennünket a szenvedélyektől és az önzéstől. Megtisztít bennünket attól, hogy saját énkünkhez olyan gögősen ragaszkodjunk, mintha mi istenek volnánk. Megszabadít a „testtől”, az Újszövetség gyakorlati értelmezésében, de nem szabadít ki bennünket a testünkből. Nem menekülhetünk el az anyagtól és az érzékektől, s ez nem is volna kívánatos. Ez az első lépés afelé, hogy egész lényünket átalakítsuk úgy, hogy Isten terve szerint még a testünk is az Ő isteni dicsőségének fényében éljen, s lelkünkkel együtt öbelé alakuljon át.

9. Nem ajánlhatjuk föl áldozatként Istennek azt, amit rossznak tartunk. Még ha az életünkről is mondunk le utálkozva, nem válik áldozattá. Azt kell nekiadnunk, amink a legjobb, azért, hogy ezzel is nyilvánítsuk, hogy Ő végtelenül jobb. Mindazt neki adjuk amit értékesnek tartunk, hogy biztosítsuk Őt: a „mindenünknel” is többet jelent számunkra. A keresztény aszkézis egyik legfőbb feladata, hogy életünket és testünket elég értékessé tegye ahhoz, hogy áldozatban Istennek ajánlhassuk.

Aszkézisünk célja nem az, hogy megundorodjunk a rossznak tartott élettől. Azt sem akarja, hogy rossznak mondjuk a testünket, amely valójában jó. Nem akarja, hogy meggyűlöljük önmagunkat. Az olyan aszkézis, amely minden élvezetet durvának és utálatosnak tüntet föl, s amely a test minden cselekedetét elvetendőnek tartja, eltorzítja a természetet, amelyet Isten jónak alkotott, s amelyet még a bűn sem tudott egészen elrontani.

Az aszkézis igazi célja az, hogy föltárja a különbséget a teremtett dolgok helytelen használata – a bűn, és helyes használatuk – az erény között. Igaz, hogy önmegtagadásunk megtanít arra, hogy a bűn valóban rossz, még ha bizonyos szempontból jónak látszik is. De az önmegtagadás nem feledtetheti el velünk azt, hogy mi a lényeges különbség a bűn, vagyis a tagadás, és az erény, a pozitív érték között. Ezt a különbséget nagyon világosan kell látnunk. Az igazi aszkézis megmutatja, hogy nincs szükségszerű kapcsolat a bűn és az élvezet között: hogy lehetnek olyan bűnök, amelyek nem is az élvezetet keresik, s olyanok is, amelyek nem találnak rá.

Az élvezet jó, s ezért több köze van az erényhez, mint a bűnhöz. Az az erény, amely elég határozott ahhoz, hogy megfizesse az önmegtagadás árát, végülis nagyobb örömét leli a dolgokban, amelyekről le-

mondott, mint amennyi örömet a bűnösnek okozhatnak, aki olyan kétségbeesetten kapaszkodik beléjük, mintha istenei volnának.

Az aszkézis által tehát birtokba kell vennünk önmagunkat ahhoz, hogy odadhassuk Istennek. Isten Lelke semmiképpen sem sugallhatja nekünk azt, hogy gonoszként elvessük a testünket vagy leromboljuk képességeit, mintha engesztelhetetlen ellenségei volnának Istennek, és sohasem lehetne ránevelni arra, hogy engedelmeskedjen az Ő kegyelmének. A testünket megalkotó Isten szolgál és társul adta a lelkünk mellé. Nem örülne tehát annak az áldozatnak, amelyben a lélekkel megöljük a testet, s roncsként adjuk vissza neki.

Azt mondhatják erre, hogy a szentek közül sokan testük romhalmazán keresztül kapaszkodtak föl a Mennyek Országába. Ha valóban így történt, és valóban szentek voltak, akkor nem azért történt ez, mert saját lelkükkel lerombolták a testüket, hanem mert Istennek elragadtatott szeretete juttatta őket olyan helyzetbe, hogy valami nagyobb jó érdekében kellett lemondaniuk az egészségről vagy akár az életről is. Ez az áldozat igaz és szent. Nem a saját testüket tekintették rossznak, s nem azért pusztították el. Tudták, hogy jó és Istentől származik, de azt is tudták, hogy a szeretet értékesebb az életnél, és hogy nincs nagyobb szeretete senkinek annál, aki életét adja barátaiért. A szeretetért, más emberekért, Isten igazságáért áldozták föl testüket. Hiszen senki sem válhat szentté pusztán azáltal, hogy gyűlöli önmagát. Az életszenség pontosan az ellenkezője az öngyilkosságnak.

10. Azzal még nem áldozzuk föl magunkat, hogy egyszerűen elpusztítjuk. Csak úgy áldozhatjuk magunkat Istennek, ha kegyelmének engedelmeskedve áttelejesítjük egész lényünket. Isten egyetlen áldozatot fogad el: tiszta szeretetünket. Minden olyan lemondás jó és hasznos, amely segít jobban szeretnünk Istent. Az önmagában jószándékú lemondás is haszontalanná válik, ha Isten nem kívánja tőlünk.

Nyugodtnak kell maradnunk ahhoz, hogy az életünk áttelejesülhessen és Istennek tetszővé váljék. A dolgoktól és önmagától elszakadt lélek békéje jelzi azt, hogy áldozatunk elfogadhatóvá lett Isten előtt.

A test izgalma zavarja a lelket. Nem nyugtathatjuk meg a lelkünket azzal, hogy erőszakosan tétlenségre kényszerítjük testünket és öt érzékünket. A testet nyugodt munkára kell nevelnünk, hogy tevékenysége ne zavarja meg a lelket.

A lélek békéje tehát nem a fizikai tétlenségből ered. Ellenkezőleg, vannak, akik a tevékeny életben igazi lelki békét tudnak élvezni, de megbolondulnának, ha csak rövid ideig is teljes magányban és csöndben kellene maradniuk.

Mindnyájunknak magunknak kell megtalálnunk azt a munkát és azt a környezetet, amelyik a legjobban segít bennünket a lelki életben. Ha valaki meg tudja teremteni ezeket a körülményeket, s ezek hasznára válnak, akkor csak tegyen így. De milyen reménytelen volna a lelkiélet, ha csak eszményi körülmények között vállalkozhatnánk rá! A legtöbb ember sohasem tud elérni ilyen körülményeket, különösen a mi modern világunkban nem. A modern városi élet mindenestül igyekszik visszatartani az embert attól, hogy befelé forduljon, és lelki dolgokkal foglalkozzon. A legjobb szándékú lelki embert is kimeríti, elsivárítja és eltompítja a gépek és a hangszórók folytonos lármája, a hivatalok és üzletek áporodott levegője és vakító világossága, a reklámok és a propaganda örökös ordítózása.

A modern élet egész gépezete arra irányul, hogy Istentől és a lélektől elmeneküljön a neurózis vadonába. Még kolostorainkba is behatol a világ zaja és szele.

A testi izgalom ellensége a léleknek. Ez az izgalom persze nem feltétlenül tevékenység vagy mozgás. Az izgalom és a munka között ég és föld a különbség.

A munka elfoglalja a testünket és az értelmünket, s mindenképpen javára válik a lelkünknek. A munka segíthet bennünket az imádságban és az összeszedettségben is, ha jól dolgozunk. Az izgalom azonban lerombolja a munka lelki hasznát, sőt könnyen meghiúsítja fizikai és társadalmi célját is. Az izgalom a testnek haszontalan és céltalan cselekvése. A békétlen léleknek benső zavarát tükrözi. A munka csak a rendezett és a lelkiekre nyitott léleknek hoz békét. Segíti a lelket abban, hogy ráfigyeljen természetfölötti céljaira és elérje őket. Izgalmában a lélek önmaga elől szeretne elrejtőzni, leplezni próbálja belső konfliktusait és azok céltalanságát, és azt a hamis érzést kelti, hogy „elértünk valamit”. A léleknek ez az állapota nagyon általános az üzlet világában. Abból a lelki feszültségből ered, amely szédülten kapkod a különböző ingerek között, s egyszerre próbál válaszolni tizenöt különféle hatásra. Az izgalom felszíne alatt félelmes és fáradhatatlan hajtóerőként működik a szorongás, a mohó vágy a pénzre, az élvezetekre vagy a hatalomra. Minél bonyolultabbak az ember szenvedélyei, annál bonyolultabb az izgalma is. Mindez a benső élet

halálát okozza. Egy-egy alkalmi templomlátogatás vagy sietve eldarált imádság nem elég hatékony az ilyen gennyes seb kitisztogatására.

Bármik legyenek is a céljaink, bármilyen lelkiek is, bármennyire is keressük Istennek és az Ő országának dicsőségét, mihelyt szándékunk tisztátalanná válik – a mohó szenvedély befurakodhat a munkánkba és izgalommá torzítja. S ki esküdhet meg arra, hogy a szándékaik tiszták, egészen akaratának tudatalatti mélyeiig! Itt ősrégi önző indítékok kényelmesen éledgelhetnek, mint elfeledett tengeri szörnyek a vizek átláthatatlan mélyeiben.

Az izgalom ellen csak úgy védekezhetünk, ha nemcsak a munkánk közvetlen eredményétől szakadunk el, – s ez csak nehezen és ritkán sikerül! – hanem mindazoktól a céloktól, amelyek földi életünket irányítják. Nem szabad ragaszkodnunk az egészséghez és a biztonsághoz, az élvezetekhez és a birtokainkhoz, emberekhez, helyekhez, körülményekhez és dolgokhoz. Magával az étellel szemben is közömbössé kell válnunk, az evangélium értelmében: úgy élni, mint a mezők liliomai, s mindenekelőtt az Isten országát keresni, bízva abban, hogy cserében minden anyagi szükségletünkről gondoskodnak. Közülünk hányan mondhatják el a legesekélyebb biztonsággal is, hogy egyáltalán elkezdtek már így élni?

Enélkül az elszakadás nélkül ezernyi félelem tart fogva bennünket, ezernyi szorongó vágyunknak megfelelően. Milyen bizonytalan, amit szeretünk: míg csak törekszünk rá, attól félünk, hogy nem érjük el. Ha elértük, akkor még inkább félünk, hogy elveszíthetjük. Mindaz, ami a biztonságunkat fenyegeti, igaztá teszi a munkánkat. Egyetlen szó, egyetlen elképzelt gondolat, amit valaki másnak tulajdonítunk arra gyanakodva, hogy ő gyanakszik ránk – elég ahhoz, hogy egész napunk zűrzavarosan, szorongva, ki tudja, milyen szörnyűségesen örlődjék fel.

Először is természetfölötti távlatokat kell nyitnunk az életünkben: mindent a hit fényében kell szemlélnünk. Aztán elkezdődhet a hosszú, nehéz munka: megszabadulni értelmetlen félelmeinktől és vágyainktól. Csak a viszonylag nyugodt lelki ember képes arra, hogy ehhez a munkához olyan óvatosan fogjon hozzá, hogy elkerülhesse saját aszkézisének izgalmait.

11. Az aszketikus gyakorlatokhoz éppen úgy hozzá lehet tapadni, mint minden máshoz a világon. Ez persze nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem szabad rendszeresnek lennünk az önmegtapadásban. De

alaposan gondoljuk meg, hogy a rendszerek nem önmagunkért vannak, hanem csupán a célhoz vezető eszközök. Legfőbb céljuk az, hogy békét és nyugalmat adjanak a szabad léleknek, hogy függetlenné tegyék a lelket szenvedélyeitől, hogy így készségesebben válaszolhasson az értelem és az isteni kegyelem hívására. A keresztény aszkézisben minden gyakorlat végső célja az, hogy szeressük Istent és egyesüljünk vele.

A fegyelem nem hatékony, ha nem rendszeres, s a rendszer hiánya többnyire azt bizonyítja, hogy hiányzanak a céljaink. A jó szokások csak ismétlődő cselekedetek által fejlődhetnek ki, és a legalacsonyabb értelmi szinten is csak akkor tudjuk ránevelni magunkat az ismétlésre, ha rendszeresen járunk el. Ha szükséges, főleg a lelkiélet kezdetén, bizonyos dolgokat meghatározott időben kell elvégeznünk: meghatározott napokon böjtölni, a nap meghatározott órájában végezni az imádságot és az elmélkedést, rendszeresen vizsgálunk a lelkiismeretünket, rendszeresen járulni a szentségekhez, rendszeresen ellátni állapotbeli kötelességeinket, s különösen figyelni azokra az erényekre, amelyek a legszükségesebbek számunkra.

A lelkiéletre való törekvés tehát önfegyelmet kíván. Enélkül csupán illúzióba ringatnánk magunkat. Az önfegyelem célja persze az, hogy végül eljussunk a lelki szabadságra. Ezért az aszkézisnek lelkiileg hajlékonyá kell tennie, nem pedig merevvé, mivel a merevség nem fér össze a szabadsággal. De az önfegyelemnek szigorúnak is kell lennie. Különben sohasem szabadíthat meg a szenvedéseinktől. Ha nem vagyunk szigorúak önmagunkhoz, akkor a testünk hamarosan rászéd bennünket. Ha nem parancsolunk rá magunkra határozottan, hogy imádkozzunk és vezekeljünk meghatározott időkből, és következetesen ragaszkodjunk az elhatározásainkhoz minden kényelmetlenség és nehézség ellenére, akkor gyorsan elhisszük saját kifogásainkat, és engedjük, hogy gyöngeségünk és szeszélyünk eltérítsen az útonkról.

12. Nagyon hasznos, ha van olyan lelki vezetőnk, aki irányítja az önfegyelemre irányuló törekvésünket. Bár a vezetés elvben nem feltétlenül szükséges az egészséges lelkiülethez, mégis sokan vannak, akik gyakorlatilag semmire sem mennének nélküle. Értékes tanácsai mellett a jó lelki vezető megadhat nekünk minden szükséges bátorítást és kiigazíthatja hibáinkat is. Sokkal könnyebb kitartani a bűnbánatban, az elmélkedésben és az imádságban, ha van valaki, aki figyel-

meztet bennünket elhatározásainkra, amikor kezdenek feledésbe merülni. A lelkivezetés bizonyos mértékig megóv bennünket a saját állhatatlanságunktól. A lelkivezető szerepe az, hogy a lelki szabadság felé irányítsa önfegyelmünket. Ehhez persze jó vezető kell, s ez meglehetősen ritka.

13. Az aszkézis teljesen haszontalan akkor, ha különködésé fajul. Minden aszkézis sarkköve az alázat, a keresztény alázat pedig elsősorban a természetfölötti józan észre támaszkodik. Megtanít bennünket: fogadjuk el magunkat annak, amik vagyunk, ahelyett, hogy jobbnak mutatnánk (gőgös beképzeltségünkben). Ha igazán ismerjük magunkat, akkor nyugodtan elfogadjuk a minket megillető helyet az Isten által kijelölt rendben. A természetfölötti alázat így növeli emberi méltóságunkat, azáltal, hogy beleállít bennünket az emberek közösségébe, és megteremti helyes kapcsolatunkat velük és Istennel. A gőg mesterkéltté tesz, az alázat viszont természetessé.

Szent Pál arra tanít (2 Tesz 3.), hogy a keresztény alázat és aszkézis általában ahhoz segít hozzá, hogy egészen hétköznapi életet éljünk, békében keressük meg a kenyerünket, és nap mint nap dolgozunk abban a világban, amely egyszer el fog múlni. Az Apostol úgy látja, hogy a munka és a közösséges élet természetfölötti elfogadása megvédhet bennünket a hamis miszticizmus izgalmaitól. A keresztény elvetett minden földi értéket. Nem bízta rá a szívét múltó biztonságra és boldogságra. De ebből nem következik az, hogy már nem tud a világban élni, és hogy itt a földön nem lehet boldog. Egyszerűen él és dolgozik, másoknál nagyobb boldogságban és biztonságban, mert nem keres semmi különleges beteljesülést az életében. Elkerül minden haszontalan izgalmat, amely együttjár a pusztán múltó célok hajszolásával. Békében él a múltó dolgok hiúsága közepette. De nem egyszerűen megveti hiúságukat: mivel az árnyékuk mögött meglátja a lényegét, a teremtmények Teremtőjükben megtalált boldogságunkról beszélnek neki. A legnagyobb alázat annak elfogadása, hogy a közösséges élet, amelyet a tökéletes hit fog át, könnyebben válhat szentté és természetfölöttivé, mint a látványos aszkétikus teljesítmények. Ez az alázat mer egyszerű lenni, s ezzel fölébe nő a lelki gőgnek is. A gőg mindig szokatlan szeretne lenni. Az alázat nem. Az alázat egész békéjét megleli a reményben: tudja, hogy Krisztusnak újra el kell jönnie, hogy fölemelje és átváltoztassa a közösséges dolgokat, és betöltse őket a maga dicsőségével.

14. Isten jobban megdicsőül abban az emberben, aki egyszerűen és hálásan használja ennek az életnek értékeit, mint abban az ideges aszkézisben, amely az önmegtágadás minden apróságát végigizgulja. Az előző minden jót felhasznál és Istenre gondol. Az utóbbi fél mindentől, ami jó, tehát nem is használja őket megfelelően. Visszaretten attól az örömtől, amelyet Isten a világ dolgaiba rejtett, s rettegésében csupán önmagára gondol. Úgy képzelem, hogy Isten a világ minden értékét úgy rakta elébe, mint valami csalétket a csapdába. Folytonosan a saját „tökéletessége” miatt aggódik. A tökéletességért vívott küzdelme során magával a Teremtővel keveredik harcba, aki mindent jónak teremtett. Az ilyen erényes lélek úgy érzi, hogy még a teremtmények jósága is a tisztaságát fenyegeti. Megpróbál mindentől tartózkodni, de erre képtelen. Ember, mint a többi, és neki is szüksége van ételre, italra, alvásra. A többiekhez hasonlóan neki is föl kell néznie az égre, és meggyőződése ellenére szeretni kell a napfényt! Minden öröm büntudattal tölti el, mert bemocskolja a saját imádott tökéletességét. Különös, ha ilyen emberek kolostorba lépnek, holott a kolostorok egyedül Isten szeretetéért vannak.

15. Az egész természet célja az, hogy a paradicsomra emlékeztessen minket. Az erdők, a mezők, a völgyek és a dombok, a folyók és a tenger, az égen úszó felhők, a fény és a sötét, a nap és a csillagok arra a világra emlékeztetnek, amelyet paradicsomnak alkottak meg az első Ádám részére. Ez a világ az ő vétke és mindnyájunk vétké ellenére újra paradicsommá lesz, amikor a második Ádámban mindnyájan föltámadunk a halálból. A mennyország most is benne tükröződik a teremtett dolgokban. Isten minden teremtménye arra int, hogy felejsük el hiú gondjainkat, és lépünk be szívünk közepébe, amelyet maga Isten alkotott paradicsomnak: az Övének és a miénknek. Ha Isten bennünk lakik, és az Ő édenkertjévé alakítja lelkünket, akkor a körülöttünk lévő világban ugyanazt kapjuk meg, mint Ádám az Ő paradicsomában. De ha magunkon kívül keressük, akkor nem születik meg a paradicsom a szívünkben. Ha nincs bennünk békesség, akkor nem fogunk békében élni a környezetünkkel sem. Csak az igazán szabad ember talál barátokat a teremtmények között. Mindaddig, amíg ragaszkodik hozzájuk, csak a saját vágyairól beszélnek neki. Vagy pedig a bűneire emlékeztetik. Ha önző, akkor önzését szolgálják. Ha viszont tiszta, akkor Istenről beszélnek neki.

16. Ha nem vagyunk hálásak Istennek, akkor nem tudjuk megízlelni azt az örömet, hogy megtaláljuk Őt a teremtésében. Aki hálátlan, az bevallja, hogy nem ismeri Őt, s hogy önzően szereti teremtényeit, nem pedig őérette. Ha nem vagyunk hálásak a létünkért, akkor nem tudjuk, hogy kik vagyunk, és még nem fedeztük fel, hogy mit jelent a létünk és az életünk. Bármilyen nagyra értékeljük is a saját jószágunkat, mindez eltörpül amellett a fölfedezés mellett, hogy mindenünk Istentől származik.

Életünk egyetlen értéke az, hogy Istentől kapott ajándék.

A hála azzal tiszteli meg Istent, hogy használatba veszi a tőle kapott ajándékot.

7. Létünk és tetteink

1. A tűz melegít, nem a füstje. A hajó visz át a tengeren, nem a hullám. Ugyanígy létünk láthatatlan mélysége mutatja meg, hogy kik vagyunk, nem pedig a tetteinkben való visszatükröződése. Igazi valónkat nem a környezetünkre tett határunkban kell keresnünk, hanem a lelkünk mélyén, ahonnan tetteink fakadnak.

De a lelkem láthatatlanul elrejtett. Nem láthatom közvetlenül, mivel még önmagam elől is rejtve van. Nem láthatom a saját szememet sem. Ehhez túl közel van hozzám. De nem is arra való, hogy önmagát nézze. Abból tudom, hogy van szemem, hogy másokat láthatok vele.

A szemem csak tükörben láthatom. A lelkem is a saját tevékenységem tükrében válik láthatóvá. De a tükörben nem igazi valóm látszik, csak annak tükörképe. A szavak és tettek tükre csak részben tárja föl igazi lényem.

Szavaim és tetteim tőlem erednek, de rajtam kívül fejeződnek be – így aztán élettelenek ahhoz a rejtett élethez képest, amelyből származnak. Ezek a tettek mulandók és felszínesek. Gyorsan elmúlnak, még akkor is, ha a hatásuk ideig-óráig fennmarad. A lélek azonban állandó. Sok múlik azon, hogy a lélek milyennek látja magát saját cselekedeteinek tükrében.

2. Lelkem csak a tevékenységben találja meg önmagát. Ezért cselekednie kell. A tunyaság és a tétlenség megöli a lelket. Ennek ellenére a lelkem nem vetítheti bele magát mindenestül tevékenységének külső eredményeibe. Nem az a fontos, hogy *lássam* magam, csak az,

hogy *legyek* magammá. Úgy kell gondolkodnom és cselekednem, mint egy eleven embernek, de nem szabad egész lényemmel belémerülnöm abba, amit csinálok, s nem szabad mindig magamat keresnem abban a munkában, amit végzek. Az a lélek, amelyik egészen beléveti magát a tevékenységbe, s önmagán kívül, tudatos tevékenységében keresi önmagát, hasonló ahhoz az örülthöz, aki a háza előtt a járdán alszik, ahelyett hogy a csöndes, meleg szobában lakték. Az, aki az ajtó elé dobja a lelkét, azért, hogy tetteinek hatásaiban találjon önmagára, olyan, mint az a tűz, amely nem akar égni, csak füstölög.

Az emberek nem hisznek igazán saját létezésükben, ezért nem érik be azzal, hogy vannak, hanem mindenáron látni is akarják magukat. Saját létezésüket pedig azért nem hiszik el igazán, mert nem hisznek Istenben. Ez egyaránt érvényes azokra, akik azt mondják ugyan, hogy hisznek, anélkül, hogy ezt életükben valóra váltanák, és azokra, akik nem is állítják azt, hogy hisznek.

A hit elvesztése mindkét esetben a valóság iránti érzék teljes elvesztésével párosul. A létezés semmit sem jelent azoknak, akik gyűlölik saját létüket és félnek tőle. Nem tudnak belenyugodni saját létükbe (amely Isten létét tükrözi). Azon erőlködnek, hogy elmenekülhessenek előle, és hamis létüket azzal igazolják, hogy folytonosan tetteikre irányítják a figyelmüket. Állandóan tükörbe kell nézniük önmaguk igazolására. Mit szeretnének látni? Nem önmagukat! Valami jelet várnak, amely megmutatja, hogy örült tevékenységük révén sikerült istenekké válniuk, úgy, ahogyan remélték – sebezhetetlen, mindenható, végtelenül bölcs, elviselhetetlenül szép, halhatatlan lényekké!

Ha valaki folytonosan tetteinek tükörében szemléli önmagát, a tudathasadásában két embernek fogja látni önmagát. S ha nagyon megerőlteti a szemét, el is felejtí, hogy melyik az igazi közülük. Végül a valóságra már nem bukkan rá sem önmagában, se a saját árnyékában, mert lényege beleolvadt az árnyékába, s a valóságos emberből két árnyék keletkezett.

Ekkor elkezdődik a harc. Eddig úgy hitte, hogy az egyik árnyék dicsérgeti a másikat, most az egyik vádlója lesz a másiknak. Azt várta, hogy a tevékenysége magasztalni fogja, ehelyett ellene fordul és elmarasztalja őt. Élete sohasem elég valóságos, nem elég tevékeny. Minél kevésbé képes *lenni*, annál többet akar *tenni*. Önmaga rabszolgahajcsárává lesz, – az egyik árnyék halálra korbácsolja a másikat,

mert nem tud valóságot, végtelen, igazi valóságot teremteni a saját semmiségéből.

Aztán jön a félelem. Az egyik árnyék félni kezd a másiktól. Mivel „nem létezik”, rettegni kezd mindattól, amit nem képes megtenni. Egy ideig azt képzelte, hogy végtelenül hatalmas, csodálatosan szent (mivel erényes cselekedeteinek tükréből ezt olvashatta ki), most mindez megváltozik. Semmiségének, erőtlenségének, reménytelenségének ijesztő hullámai csapnak össze fölötté minden cselekedete nyomán.

Végül az egyik árnyék elítéli és meggyűlöli a másikat, mert nem isten, s mert képtelen bármit is megtenni.

Önmagunk vizsgálgatása a legrettenetesebb kétségbeeséshez vezet: az istenek kétségbeesése ez, akik halálra gyűlölik magukat. Ez a végső eltorzulása annak az embernek, aki az igaz Isten képére és hasonlóságára van teremtve, arra, hogy örökre és tökéletesen szeresse a végtelen jóságot – azt (jól jegyezd meg!), amit *önmagában marad* va kellett volna megtalálnia.

Istent csak úgy találhatjuk meg önmagunkban, ha nem nézegetjük tovább énünket, nem ellenőrizgetjük és igazolgatjuk magunkat saját semmiségünk tükrében, hanem beérjük azzal, hogy benne vagyunk, és megtesszük azt, amit Ő akar, úgy ahogyan telik tőlünk. Tetteinket pedig nem a saját illúzióink fényében szemléljük, hanem az Ő valóságának fényében, amely körülvesz bennünket a dolgokban és az embereken.

3. Mindenki elsősorban önmagával szeretne békében élni. Ez azért szükséges, mert magunktól még a saját létünkben sem találunk megnyugvást. Először önmagunkat kell megtalálnunk ahhoz, hogy kapcsolatba kerülhessünk másokkal és Istennel. Aki nem él békében önmagával, az saját belső vívódásait kivetíti a környezetére is, és békétlenségével megfertőzi a körülötte élőket. Igyekezete akkor is reménytelen, ha jót akar tenni másokkal, mivel nem tudja, hogy másokat boldoggá tesz – de közben saját boldogtalanságával halmozza el őket. Önmagát akarja megtalálni mások boldogításában is. Ezért aztán egész valóját beléveti a munkába. Eredményül mindazt vissza is kapja, amit beleadott: saját zűrzavarát, szétszórtságát, boldogtalanságát.

Hiába próbálunk békét teremteni önmagunkban, ha csak tetszelegni tudunk a tetteinkkel. Le kell mondanunk tevékenységünk eredményéről ahhoz, hogy saját belső nyugalmunkban megpihenhessünk.

Bizonyos mértékig vissza kell húzódnunk a munkánknak már nem tőlünk függő eredményétől, és a jószándékunkra kell bízni magunkat, meg arra, hogy benső életünknek megfelelően nyugodtan elvégeztük azt, ami tőlünk telik. Be kell érünk azzal, hogy élünk, anélkül, hogy figyelgetnénk az életünket, hogy dolgozunk, a közvetlen jutalom elvárása nélkül; szeretünk, azonnali viszonzás nélkül; léteünk, különleges elismerés nélkül.

Csak akkor élhetünk békében magunkkal, ha el tudunk szakadni önmagunktól. Munkánkban mindaddig nem találunk boldogságot, amíg önmagunkon és munkánk lehetőségein túlfeszítjük magunkat, csak azért, hogy a valóságosabbnál nagyobbnak lássanak minket.

Keresztény hivatásunk igazán óriási: de csak akkor válhatunk nagyra, ha már nem törekszünk rá mindenáron. Hiszen a nagyságról alkotott képünk illúzió, és ha túl sokat törődünk vele, akkor kiforgat bennünket az Istentől kapott békénkből és biztonságunkból, s arra csábít, hogy egy magunk alkotta mítoszban éljünk. Ezért a legnagyobb teljesítményünk az, hogy kicsinyek vagyunk: vagyis önmagunk. Ha valóban önmagunkká leszünk, akkor szabadulunk meg attól a haszontalan öntudatosságtól, amely örökké összehasonlítgat bennünket másokkal, hogy nagyonak lássuk magunkat.

4. Létünk szükségképpen a cselekvésben nyilvánul meg – mégsem szabad azt hinnünk, hogy ha nem cselekszünk, akkor már nem is léteünk. Nemcsak azért élünk, hogy „csináljunk valamit”, bármi legyen is az. A tevékenység az életnek csupán egyik természetes megnyilvánulása. De az életünk sokkal tökéletesebben fejeződik ki egy gazdaságosan megvalósított rendben. Ez a rend a tevékenységnek és a pihenésnek bölcs váltogatását kívánja meg. Azzal még nem élünk teljesebben, hogy többet csinálunk, látunk, kóstolunk, tapasztalunk, mint korábban. Ellenkezőleg, némelyikünknek rá kell eszmélnie arra, hogy mindaddig nem élhet teljesebben, amíg nincs bátorsága sokat kevesebbet tenni, látni, kóstolni és tapasztalni, mint eddig tette.

Előfordul, hogy egy turista útikönyvvel a kezében végigjár egy múzeumot, lelkiismeretesen megnézi mindazt, ami fontos, mégis szegényebben jön ki, mint ahogyan bement. Mindent megnézett, de nem látott semmit. Nagy munkát végzett, de az eredménye mindössze annyi lett, hogy elfáradt. Ha megállt volna egy kicsit, hogy az összes többiről megfedkezve egyetlen képet megnézzon, amelyik igazán megtetszett neki, akkor legalább azzal a gondolattal vigasztalhatná

magát, hogy nem fecsérelte el egészen hiába az idejét. Akkor nemcsak a külső világban fedezett volna fel valamit, hanem önmagán belül is. Akkor a létnek egy új síkját pillanthatta volna meg önmagában, s létnek és tevékenységnek új lehetősége tárult volna föl az életében.

Létünket nem pusztán tevékenységgel és élménnyel kell gazdagítanunk. Mindennél fontosabb a tetteink és élményeink *minősége*. Egy nagy rakás rosszul végrehajtott tett és félig átélt élmény kimerít és kiüresít bennünket. Ha rosszul végzünk el valamit, akkor veszítünk önmagunk valóságából. S ha egyre kevésbé vagyunk igazán önmagunk, akkor egyre kevésbé vagyunk boldogok, s eltölt minket a bűntudat. Lelkiismeretünk tisztasága természetes arányban van létünk mélységével és cselekedeteink minőségével: s ha tevékenységünk gyakran rendezetlen, akkor eltorzult lelkiismeretünk el sem tud képzelni mást, mint hogy tetteink *menyiségét* növelje, anélkül, hogy a minőségüket megjavítaná. Így egyre nagyobb bajba keveredünk, egyre jobban kimerítjük magunkat, minden tartalmától megfosztjuk az életünket, míg végül kétségbe nem esünk.

Időnként tehát egyszerűen le kell ülnünk és egy darabig nyugton maradnunk ahhoz, hogy létben tarthassuk magunkat. Akit a tevékenysége már egészen kiforgatott önmagából, annak semmi sem nehezebb, mint csöndben megpihenni és nem csinálni semmit. Legnehezebb és legbátrabb tette: maga a pihenés, gyakran minden erejét fölülmúlja.

Előbb vissza kell szereznünk az uralmunkat saját létünk fölött ahhoz, hogy bölcsen cselekedhessünk vagy bármit a maga emberi valóságában élhessünk át. Amíg nem vagyunk önmagunk birtokában, minden tevékenységünk hiábavaló. Ha borunk kiömlik a hordóból és végigfolyik az utcán, hogyan olthatjuk a szomjunkt?

5. Tevékenységünk értéke csaknem mindenestül attól függ, hogy alázatosan el tudjuk-e fogadni magunkat olyannak, amilyenek vagyunk. Azért végezzük rosszul a dolgunkat, mert nem elégít ki, hogy annyit csináljunk, amennyit tudunk.

Mindenáron olyasmit akarunk tenni, amit nem is várnak tőlünk, mert másokat megillető sikerekre vágyódnak.

Sohasem fogunk sikert elérni a saját munkánkban, mert olyan feladatokat nem is akarunk elvállalni, amelyek a mi erőnkhez szabottak.

Ki hajlandó beérni olyan munkával, amely megmutatja összes korlátait? Az ilyen munkát csak „megélhetési eszközként” fogja elvállalni, miközben arra vár, hogy megtalálja „igazi hivatását”. A világ teli van sikertelen üzletemberekkel, akik titokban azt hiszik, hogy bennük egy művész, író vagy filmszínész veszett el.

6. Életünk elsősorban attól válik termékennyé, hogy képesek vagyunk kételkedni saját szavainkban, és megkérdőjelezni a saját munkánk értékét. Aki maradéktalanul bizik saját értékében, az meddőségre van kárhoztatva. Minden cselekedetével kapcsolatban egyedül azt tartja fontosnak, hogy ezt ő tette. Ha pedig ő csinálta, akkor jónak kell lennie. Minden általa kimondott szó csalhatatlan. Az a kocsis, amelyet éppen most vásárolt, ezért az árért a legjobb, mivel ő vette meg. Más eredményre nem is törekszik, s többnyire nem is ér el egyebet.

Ha csak részben hiszünk magunknak, akkor bizonyára helyesebben vélekedünk magunkról. Ha mindenestül bebújtunk a saját álruhánk mögé, akkor menthetetlenül tévedünk.

7. Létünket nem mérhetjük élményeink hevességével. A lélek felkavarodása gyöngeségünk jele. Ha az érzéki örömök párducként ugranak elő mélyeinkből, akkor nincs mivel büszkélkednünk: lelünk élete forog veszélyben. Ha erősek vagyunk, akkor fölébe tudunk emelkedni életünk eseményeinek. Az önmagára rátalált ember lelke olyan, mint a mély tenger: sok hal elfér benne, de sohasem jönnek ki a vízből, és egyikük sem elég hatalmas ahhoz, hogy megzavarja a nyugodt felszínt. „Léte” sokkal nagyobb, mint az, amit érez vagy csinál.

8. Létem mélységes titkát gyakran eltakarja saját önbecsülésem. Nem tudom hitelesen, hogy ki vagyok, mert azt csodálom, amit csinálok. Magamról alkotott hamis képem mások elképzeléseiből ragadt rám. Mindnyájan egymás képzelt nagyságát próbáljuk utánozni.

Azért nem tudom, ki is vagyok én, mert olyan embernek gondolom magam, amilyen a környezetem szeretne lenni. Talán sohasem kérdeztem meg magamtól, hogy valóban olyan akarok-e lenni, mint látószólag mindenki más. Talán csak arra kellene ráeszmélnem, hogy nem is olyan csodálatos az, amit mindenki csodál: ekkor kezdenék el végülis igazán élni. Megszabadulnék attól a kínos kötelességtől, hogy

azt mondjam, amit nem gondolok igazán, tetteimmal pedig eláruljam Isten igazságát és a saját lelkem épségét.

Miért kellene azzal töltenünk az életünket, hogy olyasmire törekszünk, amire igazában sohasem vágyódnánk, ha igazán tudnánk, hogy mit akarunk? Miért vesztegetjük az időnket olyan dolgokkal, amelyekről némi gondolkodás után rögtön kiderülne, hogy éppen az ellenkezőjét adják annak, amire szükségünk volna?

Csak úgy válhatunk önmagunkká, ha ismerjük magunkat. De az önismeretre nem juthatunk el akkor, ha gondolattalan, gépies tevékenységünk nem engedi kitisztulni a lelkünket. Ahhoz, hogy megismerjük magunkat, nem szükséges abbahagynunk minden tevékenységünket, azért, hogy elgondolkozhassunk önmagunkról. Ez haszontalan volna, és valószínűleg nagy károkat okozna. De annyira vissza kell fognunk a munkánkat, hogy nyugodtan és megfontoltan átgondolhassuk tetteinket. Önismeretre csak úgy juthatunk el, ha először is föltárjuk az igazi indítékokat: mit miért csinálunk. Önmagunkká pedig csak úgy válhatunk, ha a tetteink megfelelnek szándékainknak, a szándékaink pedig alkalmazkodnak a helyzetünkhöz. Ennél többre nincs is szükség. Nem fontos, hogy bármiben sikereket érjünk el. Lehet, hogy valaki tökéletes, és mégsem híz gyümölcsöt a munkája; lehet, hogy valaki alig viszi valamire, mégis sokkal igazibb személyiség, mint mások, akik látszólag nagy eredményeket érnek el.

9. Nagyobb az az ember, aki jól hibázik, mint az, aki rossz sikereket ér el.

Aki megelégszik azzal, amije van, s aki elfogadja a tényt, hogy óhatatlanul igen gyakran hibázik az életében, az sokkal többre viszi, mint az, aki sokkal tehetségesebb ugyan, de folyton azért aggódik, hogy vajon miben fog hibázni. Nem tudjuk ugyanis a lehető legjobbat kihozni magunkból, ha a szívünk megoszlik igazi és hamis énközött.

Minél kevesebbre tartjuk önmagunkat és minél kisebbek az elvárásaink, annál nagyobb az esélyünk arra, hogy fel tudjuk használni azt, amink van. Ha nem tudjuk, milyen szegények vagyunk, akkor képtelenek leszünk igazán értékelni azt, amink van. De mindenekelőtt meg kell ismernünk a saját gyöngeségünket, azért, hogy létünknek és tetteinknek új rendjét hozzuk létre – és megtapasztaljuk, hogy maga Isten viszi bennünk végbe azt, amit mi lehetetlennek tartunk.

Nem lehetünk boldogok, ha mindvégig a lehető legnagyobb erőfeszítéssel akarunk élni. A boldogság nem erőfeszítésünk függvénye, hanem a kiegyensúlyozottságé, rendé, ritmusé és harmóniáé.

A zenét nemcsak a hangok teszik széppé, hanem a köztük lévő csönd is: a hangok és a csönd váltakozása nélkül nem jönne létre ritmus. Ha úgy akarunk boldogok lenni, hogy életünk csöndjét hangokkal töltjük ki, ha úgy akarunk nagyobb eredményt elérni, hogy életünk minden pihenését munkával helyettesítjük, ha úgy akarunk valóságossá lenni, hogy egész létünket tettekkel tömjük tele, akkor csak azt érzük el, hogy pokollá tesszük életünket a földön. Ha nincsen csönd az életünkben, akkor muzsikánkban nem hallatszik az Isten. Ha nem szánjuk rá magunkat a pihenésre, akkor Isten nem áldja meg a munkánkat sem. Ha életünket kiforgatjuk a formájából, hogy minden zugát tevékenységgel és élményekkel töltsük ki, akkor Isten csöndesen visszavonul a szívünkéből, és üresen hagy bennünket.

Tanuljunk meg azért aggodalom nélkül áttérni egyik tökéletlen cselekedetünkről a másikra, anélkül, hogy túlságosan sokat aggodalmaskodnánk azon, hogy mit hibáztunk. Igaz ugyan, hogy sok hibát követünk el. De a legnagyobb hiba az, ha meglepődünk a hibáinkon: mintha valaha is azt remélhetnénk, hogy egyet sem fogunk elkövetni.

A hibák hozzátartoznak az életünkhöz, nem is kis mértékben. Ha alázatosak vagyunk, és hiszünk Isten gondviselésében, akkor meg fogjuk látni, hogy hibáink nem pusztán szükséges rosszak, amelyeket sajnálkozva fölírhatunk a veszteséglistánkra, hanem létünk építő elemeit alkotják. Hibáink révén szerzünk tapasztalatokat, nemcsak önmagunk, de mások számára is. Bár tapasztalatunk sem minket, sem másokat nem menthet meg attól, hogy ugyanazt a hibát el ne kövessük többször is, az ismétlődő tapasztalásnak mégis pozitív értéke van.

10. Aligha kerülhetjük el, hogy el ne hibázzuk legtöbb tettünk igazi csattanóját. De mit számít ez? Az élet célja nem az, hogy mindenből kihozzunk valamit. Az élet maga is tökéletlen. Minden teremtettség lény halála már a születése pillanatában elkezdődik, és senki sem várja egyikőjüktől sem, hogy hibátlanul tökéletes legyen, még kevésbé azt, hogy az is maradjon. Minden egyed csak egy vázlat a sok közül, amely fajának sajátos tökéletességéről készült. Miért várunk tőle többet?

Ha túl aggályosan keressük az abszolút tökéletességet a teremtett dolgokban, akkor nem keressük a tökéletességet ott, ahol egyedül megtalálható: Istenben. Mindennek tökéletlensége, állhatatlansága, törekenysége, semmissége abban a titokban válik érthetővé, hogy mindez csupán árnyképe annak az egyetlen Létnek, akitől létüket kapták. Ha abszolút tökéletesek és változatlanok volnának önmagukban, akkor eltévesztenék hivatásukat, hiszen a feladatuk az, hogy a maguk esetlegességével dicsőítsék meg Istent.

Ádám és Éva azért akarta megkóstolni a tiltott fának gyümölcsét, mert olyan akart lenni, „mint az Isten”, tehát saját létében változatlanul tökéletes. Mi volna unalmasabb, mint egy változhatatlan férfi és nő, akik örökké egyformák! Amíg a földön élünk, a hivatásunk éppen arra irányul, hogy tökéletlenek, befejezetlenek, önmagunkban elégtelenek legyünk, akik folyton változva, elhagyottan és gyöngén sietnek a sírjuk felé. Isten erejének, örökkévalóságának, békéjének, tökéletességének és dicsőségének valahogyan titokzatos módon belé kell hatolnia az életünkbe, már itt a földön, azért, hogy benne olyaná válhassunk, amilyenek Ő elgondolt minket. S Őbenne, az örökkévalóságban nem lesz többé romlást hozó változás, hanem csak végtelen változatosság, mindig új élet, előrehaladás az Ő végtelen mélységeiben. Akkor a pihenés és a tevékenység nem fog váltakozni többé, hiszen a kettő eggyé vált. Minden egyszerre lesz üres és teli. De mindez csak akkor következik be, ha fölfedezzük, hogyan kell egybekapcsolni az üreset és a telit, a jószándékot és az eredmény iránti közömbösséget, a hibákat és a sikereket, a munkát és a pihenést, a fájdalmat és az örömet, olyan módon, hogy minden a mi javunkra és Isten dicsőségére szolgáljon.

Az a viszonylagos tökéletesség, amelyet Isten gyermekeiként el kell érünk, nem a tökéletesen erényes cselekedeteknek napi három műszakos termelését jelenti, hanem olyan életet, amelyből eltávolították vagy legyőzték Isten szeretetének szinte minden akadályát.

Ennek az önzetlen, tökéletes szeretetnek egyik legfőbb akadály a önző aggódás azért, hogy mindenből a legtöbbet hozzuk ki, hogy remek sikereket arassunk a saját szemünkben és másokéban. Ettől az aggodalmaskodástól csak úgy tudunk megszabadulni, ha tudomásul vesszük, hogy csaknem minden dolgunkban elhibázunk valamit. Nem érthetünk mindenhez, nem próbálhatunk ki, nem érthetünk meg mindent, nem facsarhatunk ki minden élményt az utolsó cseppig. De ha megvan a bátorságunk ahhoz, hogy csaknem mindent hagyjunk

menni a maga útján, akkor valószínűleg megtarthatjuk azt, ami számunkra egyedül szükséges – bármi legyen is az. Ha viszont túlságosan mohón akarunk birtokolni mindent, akkor szinte biztosan elveszítjük azt az egyet is, amire igazán szükségünk volna.

A boldogság azt jelenti, hogy kitaláljuk, mi lehet „az egy szükséges” a mi életünkben, és örömmel lemondunk minden másról. Ekkor ugyanis, az evangéliumi paradoxonnak megfelelően, ezzel az egyetlen szükségessel együtt megkapunk minden mást is.

8. Hivatásunk

1. Mindnyájunknak van valamilyen hivatása. Isten mindannyiunkat meghívott arra, hogy megosszuk vele az Ő életét és országát. Mindnyájunknak egy sajátos helyet jelölt ki ebben az országban. Ha megtaláljuk a magunk helyét, boldogok leszünk. Ha nem találjuk meg, akkor sohasem lehetünk egészen boldogok. Hiszen mindnyájunk számára csupán egyetlen dolog szükséges: hogy Isten akaratának megfelelően betöltsük hivatásunkat, s azzá legyünk, amivé Isten akarja.

Nem szabad azt képzelnünk, hogy ezt a hivatást csak a Gondviseléssel folytatott bűjóska játékban találhatjuk meg. Hivatásunk nem a szfinx rejtvénye – vagy kitaláljuk, vagy elveszünk. Még olyanok is akadhatnak, akiknek sok próbálkozásuk tévesnek bizonyult, de végülis ráeszmélnek: sajátos hivatásuk éppen az, hogy téves találgatásokkal járják végig az életet. Hosszú időbe telik, amíg fölismerik azt, hogy ilyen módon váltak boldogabbá.

Hivatásunk nem egy, hanem két akarat összjátékából alakul ki. Nem változhatatlan fátum, amelyet egy szívtelen istenség ránk kényszerít, anélkül, hogy nekünk beleszólást engedne.

Hivatásunk nem valami természetfölötti lottójáték, hanem két szabadság s ezért két szeretet együttműködése. A hivatás kérdését reménytelen megoldani a barátság és a szeretet összefüggésén kívül. Beszélünk a Gondviselésről – ez filozófiai fogalom. A Biblia mennyei Atyának nevezi. A Gondviselés tehát nem valami intézmény, hanem élő személy. Nem csupán jóindulatú idegen, hanem a mi Atyánk. S még az Atya elnevezés is túlságosan tág metafora a titok egész mélységének jelzésére: hiszen jobban szeret bennünket önmagunknál, úgy szeret, mint saját magát. Szeret bennünket a saját akaratunkon

és elhatározásainkon keresztül is. Hogyan érthetjük meg az Istennel való egységünk titkát, aki önmagunknál is közelebb van hozzánk? Éppen közelsége teszi nehezzé számunkra azt, hogy gondolkozzunk róla. Végtelenül fölöttünk van, végtelenül különbözik tőlünk, végtelenül „más”, mint mi, mégis a lelkünkben lakik, s olyan szeretettel figyel életünk minden mozdulatát, mintha azonosak volnánk vele. Szeretete jót hoz ki minden hibánkból, és legyőzi még a bűneinket is.

Életünk megtervezésekor számolnunk kell a szabadságunk fontosságával és méltóságával. Aki fél eldönteni a jövőjét a saját szabad választásával, az nem érti meg Isten szeretetét. Hiszen szabadságunkat Istentől kaptuk ajándékba, azért, hogy Ő tökéletesebben szerethessen bennünket, s viszonzásul mi is tökéletesebben szerethessük Őt.

2. A szeretet olyan tökéletes, amilyen szabad. Olyan szabad, amilyen tiszta. Akkor cselekszünk a legszabadabban, amikor a legtisztábban válaszolunk Isten szeretetére. De Isten tiszta szeretete nem szolgai, nem vak, nem korlátozza félelem. A tiszta szeretet mindenestül ismeri saját szabadságának hatalmát. Tökéletesen bízik Isten szeretetében, és azért mer önállóan dönteni, mert tudja, hogy választását szeretettel fogadják.

A tiszta szeretet okos is. Mindent elrendező tisztánlátás világosítja meg. A szabadságban nevelődik, s ezért tudja, hogyan kerülje el az önzést, amely megrontaná cselekedeteit. Meglátja az akadályokat, s elkerüli vagy elhárítja őket. Isten akaratának legkisebb jelére is nagyon érzékenyen figyel, de szívesen fogadja az életkörülményeiből adódó örömöket is, és szabadsága ezeknek ismeretében alakul. Azt választja, ami Istennek tetszik, s ehhez figyelembe veszi akaratának legkisebb jelét is. De ha mindezeket a jelzéseket összeadjuk is, ritkán adnak föltétlen bizonyosságot arról, hogy Isten egyetlen dolgot kíván tőlünk, és kizár minden más lehetőséget. Szeret bennünket, s ezért teret hagy a szabadságunknak is, hogy merjünk választani magunknak akkor is, amikor csak annyi biztosítékunk van reá, hogy szeretetében szívesen fogadja tőlünk azt, hogy a kedvében akarunk járni.

3. Minden embernek hivatása van arra, hogy valamivé *váljék*: de világosan meg kell értenie, hogy csak úgy tudja betölteni ezt a hivatását, ha egyetlen egy személlyé lesz: önmagává.

Azt mondtuk, hogy a keresztség szentségi jegyet ad belénk, s ezáltal egészen pontosan meghatározza a hivatásunkat: Krisztusban kell önmagunkká válunk. Benne kell megtalálnunk az azonosságunkat, akivel már a szentségben azonossá váltunk a víz és a Szentlélek által.

Mit jelent ez? Úgy válhatunk önmagunkká, hogy Krisztussá leszünk. Az ember akkor van, ha él. Az ember csak akkor él emberként, ha ismeri és szereti az igazságot, és szeretetének megfelelően cselekszik. Ezen a módon azzá az igazsággá válik, amit szeret. A megismerés és a szeretet által így „válunk” Krisztussá.

Az ember a maga igazi hivatását nem töltheti be a természet rendjében. Az embert nagyobb igazságra alkották, mint amennyit magára hagyott értelmével átláthat, nagyobb szeretetre, mint amennyit pusztá akaratóval elérhet, és magasabbrendű erkölcsi tevékenységre, mint amennyit az emberi okosság kitervelhet.

A test okossága ellentmond Isten akaratának. A test művei a pokolba temetnek bennünket. Ha a test szerint ismerünk, szeretünk és cselekszünk, vagyis a saját természetünk indításai szerint, akkor tetteink megromtják és tönkreteszik lelkünk egész valóját.

Csak úgy lehetünk azzá, amivé lennünk kell, ha megismerjük Krisztust, szeretjük őt, és úgy cselekszünk, ahogyan Ő. Isten a saját kezünkbe tette le sorsunkat, s megadta a kegyelmét ahhoz, hogy megtegyük a lehetetlent is. Rajtunk a sor, hogy bátran és tétovázás nélkül hozzáálljunk ahhoz a munkához, amelyet ránk bízott: hogy életünket úgy éljük, ahogyan Krisztus élné bennünk.

Rettenthetetlen bátorság kell ahhoz, hogy az igazság szerint éljünk. Minden igazi keresztény élet valamiképpen a vértanúságot vállalja el, ha a szót eredeti értelmében vesszük: „tanúságtétel” az igazságról, amelyet saját szenvedésünkkel és vérünkkel pecsételünk meg.

4. Létünk és tetteink egyé válnak az életünkben, ha az életünk és a létünk maga is „vértanúság” lesz az igazságáért. Így azonosulunk Krisztussal, aki azt mondta: „Én arra születtem, és azért jöttem e világra, hogy tanúságot tegyek az igazságról.” (Jn 18, 37.) A hivatásunk pontosan ez: tanúságot tenni Krisztus igazságáról, azáltal, hogy parancsai szerint élünk. Ezért tette hozzá az előbb idézett szavakhoz: „Mindaz, aki igazságból való, hallgat szavamra” (Jn 18, 37.). Másutt ezt mondja: „ismerem enyéimet, és enyéim ismernek engem”. (Jn 10, 14.)

Ennek a tanúságtételnek nem feltétlenül kell a társadalom számára látható nyilvános halállal végződnie a keresztyén igazság és erény védelmében. De nem kerülhetjük el a saját akaratunk „halálát”: saját természetes hajlamainknak, testünk rendezetlen szenvedélyeinek, egész önző „lényünknek” a halálát, azért, hogy alá vessük magunkat Isten igazságának és akaratának meg a Szentlélek sugallatainak, úgy, ahogyan a lelkiismeretünk parancsolja.

5. Az aszkézis ezért elkerülhetetlen a keresztyén életben. Nem bújhatunk ki az önmegtagadás kötelezettsége alól. Ez a kötelezettség azért elkerülhetetlen, mert az igazság csak úgy élhet bennünk, ha szabadon, saját elhatározásunkból ismerjük föl és vetjük ki lelkünk-ből a bűn hamisságát.

Ezt a feladatot csak mi magunk végezhetjük el. De meg kell legyen hozzá a bátorságunk, ha úgy akarunk élni, ahogyan kell, s igazi valónkat meg akarjuk találni Istenben. Senki más nem nyithatja rá értelmünket az igazságra, nem mondhat le a bűnről helyettünk, nem fordíthatja akaratunkat az önzésből a szeretetbe, a büntől Istenhez. Mások példája és imái segíthetnek bennünket abban, hogy rátaláljunk a helyes útra. De egyedül mi tudunk elindulni rajta.

Valóban Isten adja belénk a jó vágyainkat és hatásukat is. „Hiszen Isten maga műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot meg a végrehajtást is.” (Fil 2, 13.) Mégis, ha nem mi magunk kívánjuk szabadon, s hajtjuk végre férfiasan az Ő akarátát, akkor kegyelme hatástalan marad bennünk: hiszen a kegyelem hatása az, hogy erejével szabadon megtegyük az Ő akarátát.

Ebből az következik, hogy Isten igazsága inkább egy hatalmas erkölcsi bátorság erejéből él a lelkünkben, mintsem valami ragyodó értelem fényéből. Lelkünk maga is attól az erőtől és türelemtől válik értelmessé, amellyel odaszenteljük magunkat az igazságnak, ahogyan Isten gondviselő akarata konkrétan elénk adja.

6. Nem lehet eléggé hangsúlyozni a bátor áldozatkészség fontosságát, amellyel hivatásunkat betöltve rátalálunk az igazságra és tanúságot teszünk róla. Ez mindennél fontosabb. Csak akkor vehetjük teljesen birtokba az igazságot, ha életünk centrumába is beléhatolt a jó szokások és erkölcsi tevékenységünk tökéletesedése révén. S csak akkor cselekedhetünk így, ha kemény harcot folytatunk a kísértések ellen, olyan küzdelmet, amely egész valónkat szembefordítja önma-

gával a széthúzó elvárások révén. A legnagyobb kísértések nem azok, amelyek nyilvánvaló bűnre csábítanak, hanem azok, amelyek a rendkívüli jónak álarcában kínálják föl a rosszat.

Ezeket a látszólagos értékeket *mint valóságos értékeket* kell föláldoznunk, mielőtt pontosan meg tudnánk határozni, hogy jók-e vagy rosszak. Ráadásul lehet, hogy magában véve valóban tökéletesen jó az, amit föl kell áldoznunk. Ez mégsem jelenti azt, hogy áldozatunk hiábavaló, vagy hogy azonnal visszavonhatjuk, mihelyt kiderült róla, hogy nem rossz. Nem: egyéni hivatásunk teljesítése megköveteli, hogy ne csak arról mondjunk le, ami önmagában rossz, hanem *arról is, ami ugyan ténylegesen jó, de Isten nem a mi számunkra jelölte ki*.

Kivételes bátorságot és elszántságot kíván az ilyen áldozat. Csak akkor tudjuk megtenni, ha valóban Isten akaratát keressük egyedül az Ő kedvéért. Aki tessék-lássék kerüli ugyan az engedetlenséget, de igyekszik minden vágyát kielégíteni, amikor ebben nem akadályozza semmi, az talán nem él bűnös életet: de élete az igazságnak és a hamisságnak szomorú keveréke marad, és sohasem jut el a lélek tisztánlátásához, amely az egyiket világosan megkülönbözteti a másiktól. Sohasem fog egészen a hivatásának élni.

7. Mennyei Atyánk mindnyájunkat arra a helyre hívott, ahol végtelen vágyának megfelelően a legtöbb jót tehet velünk. Kifürkészhetetlen akaratával egy sajátos hivatásra, életállapatra vagy feladatra hívott meg bennünket, s ezt nem ezeknek a hivatásoknak és életállapotoknak belső értékén mérhetjük le, hanem egyedül Isten rejtett szeretetén. Az én hivatásom az, amelyet szeretek, nem azért, mintha ez volna a legjobb hivatás az Egyházban, hanem azért, mert Isten ezt tervezte el a számomra. Ha sejtésem támadna arról, hogy Isten mást akar tőlem, akkor azonnal azt kellene választanom. Hivatásom egyszerre az Ő akarata és az enyém. Nem vakon léptem bele. Isten választotta ki nekem, amikor választásomat megismerve a maga kifürkészhetetlen mindentudásával arra indított, hogy ezt válasszam magamnak. Ezt úgy értem meg világosan, ha visszagondok azokra a napokra, amikor még volt lehetőségem a választásra. Képtelen voltam a döntésre mindaddig, amíg az Ő ideje el nem jött. Mióta választottam, semmi jele nem mutatkozott annak, hogy változtatnom kellene rajta, s feltehető, hogy nem is lesz változás. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem is *jöhet* közbe semmi más.

8. Hivatásunk arra a helyre szól, ahol Isten a legnagyobb jót adhatja nekünk. Ez azt jelenti, hogy oda hív, ahol a legkönnyebb önmagunkat elhagyni és Őt megtalálni. Isten irgalma arra vár, hogy fölismerjük, minden mástól elválasszuk, örömmel dicsérjük és imádjuk. Ezért minden hivatás egyszerre hív az áldozatra és az öröme. Arra szólít, hogy megismerjük Istent, meglássuk benne Atyánkat és örvendezzünk irgalmasságának megértésében. Egyéni hivatásunk teszi lehetővé, hogy megtaláljuk azt a helyet, ahol maradéktalanul elfogadhatjuk isteni irgalmának ajándékait, s megismerhetjük Isten szeretetét irántunk, és egész lényünkkel válaszolhatunk az Ő szeretetére.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyéni hivatásunk olyan helyzetet hoz létre, amelyben Istent testi szemünkkel is megláthatjuk, és húsból való szívünk érzelmeivel is elérhetjük. Ellenkezőleg, ha arra hívott bennünket, amerre megtalálhatjuk Őt, akkor a testnek és a vérnek el kell veszítenie Őt, mivel a test és a vér nem képes birtokolni az Isten országát (1 Kor 13, 50.). Isten néha olyankor adja magát nekünk, amikor látszólag elveszítjük.

9. Ha a magányos életre kaptam meghívást, ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy jobban fogok szenvedni az egyedülléttől, mint bárhol máshol: csupán hatékonyabban fogok szenvedni. Egyébként pedig nagyobb öröme fogok találni, mert áldozatomban megismerem az Istent. De ahhoz, hogy ezt elérhessem, nem szabad túlságosan odafigyelnem sem önmagamra, sem az áldozatomra.

Itt fogom igazán szabadon dicsérni Őt, még akkor is, ha dicséretem primitív, dadogó, érdemtelen és szegényes lesz. Így lesz a legszabadabb mégis, a leginkább az enyém és a leginkább Krisztusé. Az a dicséret lesz, amelyet tőlem vár Isten.

Aki nem kapott meghívást a magányra, az elveszíti szem elől Istent az egyedüllétben: nyugtalanul és szorongva fordul önmagába, végül egészen magába zárkózik, képtelenül arra, hogy hálát adjon Istennek, magasztalja Őt vagy bármi mást csináljon. Valahol máshol kell tehát keresnie Istent.

Ha hivatásunkat követjük, akkor lelkünk felszabadul az önmagával való bibelődéstől, és képessé lesz arra, hogy keresse, sőt megtalálja Istent, akkor is, ha nem látszik úgy, hogy megtalálta. A hála, a bizalom és a szabadság önmagunktól: ezek jelzik azt, hogy megtaláltuk a hivatásunkat és aszerint élünk, akkor is, ha úgy tűnik, minden más

rosszul sikerül. Ez minden szenvedésben megnyugvást ad. Megtanít arra, hogyan lehet mosolyogni a kétségbeesésen. Mert még erre is szükségünk lehet.

10. Van valami a lényünk mélyeiben, ami a teljességre és a véglegességre éhezik. Mivel az örök életre teremtettek, azért vagyunk, hogy összegyűjtsük lényünk minden erejét és képességét, és egyszer s mindenkorra följajnljuk Istennek. A lélek vak ösztöne homályosan jelzi, hogy az életünknek sajátos jelentősége és célja van, s ezzel arra sűrget, hogy rátaláljunk a hivatásunkra. Szeretne tehát rábírn bennünket arra az elhatározásra, amellyel életünket visszavonhatatlanul igazi céljának szenteljük. Aki elveszíti érzékét saját személyes hivatása iránt, s aki lemond annak reményéről, hogy ő is kapott valamiféle meghívást, az vagy elveszítette minden reményét a boldogságra, vagy valami olyan titokzatos hivatásnak engedelmeskedik, amelyet egyedül Isten ismer.

A legtöbb ember hivatása nemcsak Istennel való kapcsolatát határozza meg, hanem kijelöli helyét embertársai között is. Mindegyikünk hivatását éppenúgy alakítják mások szükségletei, mint az, hogy mi is rászorulunk másokra és Istenre. Ez a szükséglet azonban semmiképpen sem veri béklyóba az emberi szabadságot. Ha a papságra kaptam meghívást, ez történhet azért, mert az Egyháznak szüksége van papokra, s ezért szüksége van rám is. De az is előfordulhat, hogy a saját békességem, lelki egyensúlyom és egész életem boldogsága múlik azon, hogy pappá legyek. Az Egyház azonban nem köteles engem papjai közé fogadni, pusztán azért, mert papokra van szüksége, és engem sem kergethet bele a papságba saját lelki szükségiletem sűrgetése.

A papi hivatás választásában megnyilvánuló szabadság Istenben elrejtett titok: a kifürkészhetetlen isteni gondviseles titka, amely néha „Krisztus másává” tesz olyanokat, akik egyáltalán nem hasonlítanak hozzá, és elvet olyanokat, akik az emberek szemében igen alkalmasak volnának erre a hivatásra.

11. Mi a pap feladata a világban? Tanít másokat? Tanácsokat ad? Vigasztal? Imádkozik másokért? Mindez szerepet játszik az életében, de ezt bárki más is megcsinálhatja. A világon minden ember hivatva van arra, hogy tanítson, jótanáccsal ellásson és vigasztaljon másokat, s mindnyájan kötelesek vagyunk imádkozni egymásért, hogy üvözül-

hessünk. Ezek a cselekedetek nem igényelnek külön papi rendet. Elég hozzá, hogy a keresztség által részesedtünk Krisztus papságában, sőt még erre sincsen szükség. Nem is egyszerűen az a pap sajátos hivatása, hogy Isten embere legyen. A szerzetes is Isten embere, és ehhez nem kell pappá lennie.

A pap különlegesebben és bensőségebben válik Krisztus képmásával, mint a többi keresztény vagy a szerzetes. A feltámadt Üdvözítőnek szentségi jelenlétét és működését tartja elevenen a földön. Ő a látható emberi eszköze annak a Krisztusnak, aki a Mennyben uralkodik, aki tanítja, megszenteli és kormányozza az Egyházat fölszentelt papjai által. Ha a pap szól, nem pusztán a saját szavait vagy a saját tanítását mondja. Mindig annak tanítását kell közverítenie, akitől küldetést kapott. A pap sokkal nagyobb erővel hat a lelkünkre, mint az ő saját szegényes emberi hatalma, amellyel tanácsot ad vagy vigasztal. Bármennyire emberiek legyenek is a cselekedetei, bármennyire szegényesek és hiányosak önmagukban, Jézus Krisztus szentségi ereje támogatja és a Szentlélek rejtett működése élteti őket.

A pap maga is megszentelődik szent szolgálatának tevékenysége által, éppúgy, mint azok a lelkek, akikért végzi. A mise általában gyümölcsözőbb a miséző papnak, mint bármelyik résztvevőnek. Azt is mondhatnánk, hogy a pap életszentségének akkorának kell lennie, mint az összes többiének együttvéve, akiknek a szentségeket kiszolgáltatja. Hivatása mindenképpen az, hogy a világban elevenen hordozza az Egyetlen Főpapnak, Jézus Krisztusnak szentségét és megszentelő hatalmát.

Ez világít rá arra, hogy milyen szép és félelmetes a papi hivatás. Ember, olyan gyöngé, olyan tökéletlen mint a többiek, talán kevésbé tehetséges, mint sokak azok közül, akikhez küldetést kapott, talán kevésbé képes az erényes életre, mint némelyek azok közül. S egyszerre csak a menekülés minden reménye nélkül ott találja magát fogva Krisztus végtelen irgalmassága és az emberi bűnnek szinte végtelen bořzalma között. Szíve mélyén ellenállhatatlanul megérez valamit Krisztus részvétéből a bűnösök iránt, valami kimondhatatlan szeretetet, amely Isten Lelkét arra sűrgeti, hogy az áldozat tüzeiben eleméssze a bűnt. Ugyanakkor önmagában átélheti az emberi gyöngeségnek, határozatlanságnak, nyomorúságnak minden konfliktusát, a bizonytalanságnak, a kiszolgáltatottságnak és rettegésnek szorongását, a szenvedélyek elkerülhetetlen kísértéseit. Mindaz, amit gyűlöl önmagában, még gyűlöletesebbé válik a Krisztussal való szoros kap-

csolata révén. De éppen hivatásának erejénél fogva határozottan szembe kell néznie a bűn valóságával önmagában és másokban. Hivatásánál fogva kötelessége harcolni ezzel az ellenséggel. Nem kerülheti ki a harcot. Ebben a küzdelemben egyedül sohasem győzhet. Rá van kényszerítve arra, hogy magát Krisztust hagyja harcolni a benne lévő ellenséggel. A csatateret nem ő választotta, hanem Krisztus. Ez a harctér a Kálvária és a kereszt hegye. Mert a papi hivatásnak egyszerűen nincs más értelme a világon, csak az, hogy örökké folytatja magában a kereszt áldozatát, hogy meghal Krisztussal a kereszten, azok szeretetéért, akiket rajta keresztül akar üdvözíteni Isten.

12. Eltér ettől a monasztikus szerzetesi hivatás. A papi hivatást bizonyos értelemben meghatározhattuk azzal, hogy más embereknek szükségük van megszentelő tevékenységére a világon. Ez azonban kevésbé nyilvánvaló a szerzetes életében. Igaz ugyan, hogy minden szent ember jelenléte a földön hozzájárul a világ megszenteléséhez, a szerzetes elsősorban mégsem azért él, hogy másokat szentté tegyen.

Hiba volna tehát azt gondolni, hogy a szerzetesi hivatás lényege a nyilvános imádság. A szerzetes valóban imádkozik másokért és az egész Egyházért. De ez nem egyetlen, sőt nem is elsődleges értelme az életének. Még kevésbé igazolhatja a saját létét a tanítással, az írással, a Szentírás vagy a gregorián ének tanulmányozásával, vagy földműveléssel és állattenyésztéssel. Sok tehát él a világon, amelyet nem szerzetesek gondolnak.

A szerzetesi hivatás Isten végtelen transzcendenciájáról tesz tanúságot, hiszen az egész világ számára hirdeti, hogy Istennek joga van meghívnia embereket arra, hogy egyedül neki éljenek. De a kolostorba lépő szerzetesnek ennél többre kell gondolnia. Sőt nem is válnék hasznára, ha túl sokat törődne azzal, hogy áldozata mások számára is jelent valamit. Ha túlságosan beleéli magát abba a tudatba, hogy a világ emlékezik rá, akkor ez újra összekötheti azokat a szálakat, amelyeket már véglegesen el kellett volna vágnia. Hiszen a szerzetesi hivatás lényege éppen az, hogy elhagyja ezt a világot és minden kívánságát, törekvését és gondját, azért, hogy egyedül Istennek, Őáltala és Őbenne éljen, nem csupán néhány évig, hanem örökké. Ez teszi a szerzetest leginkább azzá, ami: visszavonhatatlanul szakít a világgal és mindavval, ami benne van, hogy a magányban Istent keresse.

A világ gyorsabban fölismeri ezt aényt, mint az a szerzetes, aki hagyja, hogy hivatásának tisztaságát elhomályosítsák a világias szel-

lemnek adott engedmények. A világiasság szellemével megfertőzött kolostorokat először azok ítélik el, akik a világban a legkevésbé sem élnek szerzetesi életet. Gyakran éppen azoknak vannak magasrendű elvárásai a szerzetesi tökéletességgel kapcsolatban, akik elhagyták a vallásukat. Szent Benedek jól látta: a szerzetes számára létfontosságú, hogy „idegen legyen a világ számára” – *a saeculi actibus se facere alienum*. De a Nyugati Szerzetesség Atyja nem csupán mások épülésére gondolt akkor, amikor ezt az elvet fölállította. A szerzetes saját lelkének legsűrűtöbb igényére gondolt.

13. A kolostorba hívó kegyelem többet kíván, mint fizikai környezetünk megváltoztatását. Minden igazi szerzetesi hivatás magába foglalja a teljes belső megtérést is. Ezt a megtérést sohasem eredményezheti pusztán az öltözőkük megváltoztatása vagy a szigorúbb élet-szabályokhoz való alkalmazkodás.

Sem a ruha, sem a szabályok nem teszik az embert szerzetessé. A szerzetesi hivatás lényege az, hogy a magányba hív, a lemondás és az imádság életére, azért, hogy egyedül Istent keressük. Különböző szerzetesi hivatásról beszélhetünk, de nem a szó igazi értelmében vett monasztikus hivatásról. Kár, hogy az ősi monasztikus rendek kolostorai gyakran olyan életet kínálnak föl a belépőknek, ahol mindez csupán elméletben található meg, a valóságban azonban nem.

Ahol megmaradtak a monasztikus élet lényeges elemei, ott a lényegtelen eltérések nem sokat számítanak. A bencés szerzetescsalád egyik-másik ágában például fizikailag és lelkileg elkülönülnek a világtól, igazi imaéletet nyújtanak szerzeteseiknek, ugyanakkor azonban iskolát tartanak fenn vagy plébániákat vezetnek a monasztikus szellem súlyosabb veszélyeztetése nélkül. Hasonlóképpen nem feltétlenül zavarja meg a monasztikus életet egy kisebb, jól rendezett ipari tevékenység, amelyet a szerzetesek megélhetésükért folytatnak. De ha a magánynak és az imádságnak a szelleme, Isten kizárólagos szeretete hiányzik a kolostorból, akkor bármilyen szigorú lehet a fegyelem, bármilyen sérthetetlen az elzárkózás, bármilyen buzgó a liturgia végzése: az itt élő emberek mégsem igazán szerzetesek. Lelkükben nem ment végbe az a belső változás, a *metanoia*, az Istenhez fordulás, ami a szerzetesi hivatásnak legfontosabb lényege.

14. A szerzeteséletnek ez az belső „megtérése” külsőleg is látha-

tóvá lesz az engedelmisségben, az alázatosságban, a csöndben, a világtól elszakadásban, a szegénységben. Mindezt egyetlen szóban foglalhatjuk össze: *béke*.

A kolostor Isten háza: ezért a békének a szentélye. Igaz, ennek a békének ára van. Nem a gazdagok vidéki házainak békés nyugalma. Hanem a szegények békéje, akik természetfölötti módon elégedetten élnek a szegénységükben, nem azért, mert megóvják őket a világ nyugtalanságától és felelősségétől, sem azért, mert lényegesen egészségesebb és kiegyensúlyozottabb életet élhetnek, mint a világban: hanem azért, mert megmagyarázhatatlanul a béke Istenének birtokába kerülnek.

A monasztikus élet békéjének nincs természetes emberi magyarázata. Lépj be egy kolostorban és nézd meg az életüket közvetlen közletről. Észre fogod venni, hogy ami a vendégház ablakából olyan tökéletesnek látszik, az valójában teli van az emberi tökéletlenség sebével és forradásaival. A közösségi élet menete nem mindig egyformán derűs. A napirend néha fölborul, túlterheltté, szétszórttá sőt kimerítővé válik. A szokások és hagyományok néha nevetséges formákba torzulnak. Vannak olyan pillantok, amikor minden összeesküdni látszik a kolostorban azért, hogy a békét és az imádságot lehetetlenné tegye. Mindez a legjobb közösségekben is óhatatlanul felborzolja az élet nyugodt felszínét. Ez arra figyelmeztet bennünket, hogy a szerzetesek békéje valójában a lelkük rejtett mélyeiből fakad. A kolostor rendezettsége szükséges a béke megőrzéséhez. Ahol ez a rendezettség véglegesen elvész, ott a béke sem maradhat fenn soká. De ha az élet a szabályok szerint zajlik is, a szabály egymagában nem teszi még érthetővé az ott élők békéjét. Mélyebbre kell tekintenünk a hitnek titkába, amely által lelkük titkos rejtekében akkor is birtokolják Istent a szerzetesek, amikor életük felszínét valami megzavarja.

A monasztikus élet úgy ég a láthatatlan Isten előtt, mint a mécses a tabernákulum előtt. A lámpabél a hit, az olaj pedig, ami a lángot táplálja: az önfeláldozás.

15. A szerzetesrendek közül a monasztikus rendek őrzik a legősibb és legerősebb hagyományokat. Aki a monasztikus életre kap hivatást, az a szentségnek olyan útjára lép, amely a távoli múlt bölcsességében gyökerezik, mégis élő és fiatal, s valami sajátosan új és eredeti mondanivalója van a mi korunk emberének is. Az ember a szó igazi

értelmében csak úgy válhat szerzetessé, ha lelke ráhangolódik a monasztikus hagyományok formáló és életadó erejére. Ez mindenütt igaz, de különösen Amerikában – abban az országban, amelyikben az emberek nincsenek hozzászokva az ősi hagyományokhoz, és gyakran nem is igen képesek megérteni őket.

Miben áll a monasztikus hagyomány? Ezt az életformát gyakorolták és adták át nemzedékről nemzedékre az egyiptomi sivatag atyáitól, az első szerzetesektől kezdve. Ők pedig egyszerűen az apostoloknak és Krisztus első tanítványainak a szegénységét és szeretetét próbálták valóra váltani. A monasztikus hagyomány ezért szokásoknak, magatartásformáknak és életszemléleteknek olyan egysége, amely a monasztikus élet egész bölcsességét összefoglalja. Megtanítja a szerzetest arra, hogyan válhat szerzetessé a legegyszerűbb és leghatékonyabb módon – úgy, ahogyan a szerzetesek mindig is életek. Ugyanakkor azonban megtanítja arra is, hogyan éljen szerzetesként saját korának, környezetének és kultúrájának sajátos körülményei között.

A monasztikus hagyomány megmutatja például azt, hogy az imának, az olvasmánynak és a munkának mi a helye az életünkben. Fölvilágosít arról, hogy a vendégszeretet lényeges eleme a monasztikus hivatásnak. Sürget bennünket, hogy váljunk a bűnbánat és az önfegyelem embereivé, ugyanakkor azonban megtanít ezeknek helyes arányára és mértékére is. Világosan jelzi azt is, hogy a külső fegyelem viszonylag kevésbé jelentős, mint a belső szellem és a monasztikus élet lényege. Egyszóval a hagyomány mindent elrendez a monasztikus életben.

Ahol a monasztikus hagyomány szelleme hiányzik, ott a szerzetesek élete kiegyensúlyozatlanná válik. Képtelenek megtanulni az igazi tisztánlátást. Képtelenek helyes arányérzetre szert tenni. Elfelejtik, hogy mivé kellene válniuk. Képtelenek letelepedni és békében élni a kolostorban. Nem jönnek ki elöljáróikkal és szerzetestestvéreikkel. Miért történhet meg mindez? Mert azok a szerzetesek, akik sohasem tanulták meg, hogyan kell igazi szerzetessé lenniük, esztelen erőfeszítéssel monasztikus életet próbálnak élni, olyan lelkülettel és módszerekkel, ami valamilyen más életformára tenné őket alkalmassá. Csak a monasztikus hagyomány igazi megértése őrizheti meg az egészséges békét a kolostorokban. Ezt azonban nem lehet automatikusan megszerezni, különösen azokban a kolostorokban, amelyekben alig van érzék a hagyományok iránt. Meg kell tehát tanulniuk. S csak

úgy tanulhatják meg, ha közvetlen kapcsolatban vannak azokkal a csatornákkal, amelyekből ez az élet származik. Szent Benedek ezért buzdította a szerzeteseit arra, hogy Cassianust, Szent Vazult és a sivatagi atyákat olvassák. De az ősi monasztikus könyvek olvasása csupán egyike ezeknek a csatornáknak, semmiképpen sem a legfontosabb. Az ember csak úgy válhat szerzetessé, ha igazi szerzetesek között él, és az ő példájukon tanulja meg ezt az életformát.

16. A monasztikus hagyományban gondosan meg kell különböztetnünk az igazi hagyományokat és a megszokásokat. Sok kolostorban nagyon kevés az élő hagyomány, a szerzetesek mégis hagyományhűeknek érzik magukat. Miért? Mert a megszokásoknak bonyolult szövevényéhez ragaszkodnak. A felületes megfigyelő egyformának láthatja a megszokást és a hagyományt. De ez a felszínes hasonlóság még károsabbá teszi a megszokásokhoz való ragaszkodást. A megszokások megölik az igazi hagyományokat, mint ahogyan az igazi életet is. Olyan élősködők, amelyek rátapadnak a hagyomány élő szervezetére, s igazi valóságát elpusztítva üres külsőséggé változtatják.

A hagyomány eleven és tevékeny, a megszokás passzív és halott. A hagyomány nem formál bennünket automatikusan: csupán fáradtságos munkával érthetjük meg. A megszokás pusztá rutinként rakódik ránk, ezért könnyen megkerüli a valóságot. Látszatmegoldásokat kínál az élet problémáira – külsőséges magatartások és formaságok rendszerét. A hagyomány megtanít minket arra, hogyan kell élnünk, és megmutatja, hogy felelősek vagyunk az életünkért. A hagyomány ezért gyakran éles ellentétben áll a megszokással, a pusztá rutinnal. A megszokás viszont, a jólismert rutin merő ismétlődése a legkisebb ellenállás felé tart. Az ember kizárólag azért csinál valamit, mert mindenki ugyanazt csinálja, anélkül, hogy megpróbálná megérteni az értelmét. A hagyomány mindig ősi, ugyanakkor mindig új is, mert mindig újraéled – minden nemzedékben ujjaszületik, hogy új formában, sajátosan éljék meg és alkalmazzák. A megszokás csak a társadalmi gyakorlat megcsontosodása. A megszokásokhoz ragaszkodó emberek tevékenysége csupán ürügy arra, hogy ne kelljen egész emberként cselekedniük. A hagyomány a lelkét és a lélek életét táplálja; a megszokás csak álruhába öltözteti a belső hanyatlást.

A hagyománynak teremtő ereje van. Mindig eredeti, mindig új távlatokra nyitott a maga ősi útján. A megszokásból viszont hiányzik

minden eredetiség. Szolgai utánzás csupán. Önmagára zárult, s ezért meddőségre vezet.

A hagyomány megtanít bennünket arra, hogyan szeressünk, mivel kifejleszti és megnöveli az erőnket, és megmutatja, hogyan adhatjuk magunkat oda a világnak, amelyben élünk, viszonzásul mindazért, amit kaptunk tőle. A megszokás csupán aggodást és félelmet szül. Elszakít bennünket minden teremtő kezdeményezés forrásától, lerombolja hatékonyságunkat. A kudarcra ítélt erőfeszítések börtönébe zár be bennünket. Végeredményben pusztán a céltalanság és a kétségbeesés álruhája. A szerzetes számára jobbat el sem képzelhetünk, mint hogy a maga monasztikus hagyományaiban éljen és nőjön fel. Viszont semmi sem lehet számára végzetesebb, mint hogy egész életét a monasztikus megszokások szövevényeibe gabalyodva élje le.

Amit a monasztikus rendekről itt elmondottunk, az talán még erősebben érvényes a szerzetesélet egyéb formáira, ahol a hagyomány kevésbé erős, és ezért a megszokás könnyebben juthat vezető szerephez.

17. Jobban megérthetnénk a szerzetesi hivatás szépségét, ha megfontolnánk azt, hogy a házasság is hivatás. A szerzetesélet viszonylag kevés embert sajátos úton vezet a szentség felé. A szentségnek és a keresztény élet teljességének átlagos útja a házasság. A legtöbb férfi és nő a házasságban válik szentté. S mégis sok keresztény, aki nem kapott szerzetesi vagy papi hivatást, azt mondja magáról: „Nekem nincs hivatásom!” Micsoda tévedés! Gyönyörű hivatásuk van, annál csodálatosabb, mert szabad a kötöttségektől és a formaságoktól. Hiszen a család „közössége” szépen élhet a saját spontán benső törvényei szerint. Nincs szükség írásba foglalt szabályokra és szokásokra. A szeretet a legfőbb törvénye, és minden kialakult szokás mély és őszinte szeretetük eleven kifejeződése. Bizonyos értelemben a házasságra való elhivatottság kívánatosabb minden más hivatásnál, azért, mert ezt a spontaneitást, a szabadság szellemét, a szeretet egységét az átlagos ember könnyen elérheti a családi életben. A formalizmus és mesterkéeltség, amely olyan könnyen belopózhat a szerzetesközösségekbe, sokkal nehezebben tör be az olyan családi életbe, amelyben az életerős emberi értékek győzelmesen ellenállnak a hamisság támadásainak.

A házas emberek tehát ne panaszkodjanak hivatásuk vélt hiánya miatt, sőt értékeljék nagyra azt a hivatást, amelyet kaptak. Köszönjék

meg Istennek azt, hogy ez az út – minden felelősségével és nehézségével együtt – biztonságosan vezet el az életszentséghez, anélkül, hogy a jámbor megszokások elferdítenék vagy gúzsba kötnék őket. Ha a házas férfiak és a keresztény családanyák hűségesen teljesítik kötelezettségeiket, akkor magasztos és vigasztaló küldetést töltenek be: fiatal lelkeket hoznak a világra és nevelnek föl, akik képesek a boldogságra és a szeretetre, a megszentelődésre és a Krisztusba alakulásra. Ha szoros egységben élnek a teremő Istennel, az élet forrásával, akkor másoknál jobban megérthetik végtelen termékenységének titkát, hiszen az a kiváltságuk, hogy ezt megoszthatják vele. Lehet, hogy nehéz társadalmi körülmények között kell fölnevelniük gyermekeiket – ezért talán mélyebben belelátanak az isteni gondviselés titkába, mint azok, akik szegénységi fogadalmuknál fogva sokkal közvetlenebbül ki vannak szolgáltatva Istennek, éppen ezért viszont sohasem kell átélniük a bizonytalanság gyötrelmét.

18. Isten minden hivatást arra rendelt, hogy az Ő szeretetét tegye nyilvánvalóvá a világban. Minden egyes meghívás kijelöli az ember sajátos helyét Krisztus titkában, megmutatja, hogy mit kell tennie az egész emberiség üdvösségéért. A különböző hivatások csak abban térnek el egymástól, hogy mindegyik más-más utat jelöl meg, amelyen az emberek fölfedezhetik és értékelhetik Isten szeretetét, válaszolhatnak rá, és megoszthatják a többi emberrel. Minden egyes hivatásnak az a célja, hogy Isten életét terjessze a földön.

A házasságban élők az emberi érzelmek szentségi leple alatt mutatják meg és adják tovább másoknak Isten szeretetét. A házas hivatás olyan természetfölötti egységre szól, amelyik megszenteli, fenntartja és továbbadja az emberi életet. Isten országát így terjeszti a világban, hogy gyermekeket hoz létre, akik a Titokzatos Testnek tagjaivá lesznek. Ami a leginkább emberi és ösztönös, ami az ember természetes vágyaiban a legjobb, azt mind Istennek szentelik, s ezáltal az isteni szeretet jelévé és a kegyelem eszközévé teszik.

A házas életben az isteni szeretet teljesebben ölt testet, mint bármely más hivatásban. Ezért könnyebb megérteni és értékelni. Mivel azonban kevésbé szellemi, ezért szűkebb körre terjed ki. Az édesapa és édesanya szeretetének hatósugara csak a gyermekeikre és rokonokra, a barátokra és az ismerősökre a körére terjed ki.

Hogy az isteni szeretet hatékonyságát megnövelhessék, a többi hivatás egyre szellemibbé teszi emberi életünket és tetteinket azért,

hogy egyre tágabb körben terjeszthesse el. A tevékeny szerzetesek és a világi papság életében ezért feláldozzák az emberi szeretet fizikai kifejeződését, lemondanak a családi életéről, hogy szeretetük energiáit így felszabadítva kiterjeszthessék egy egész plébániára, kórházra vagy iskolára. A tevékeny életben az ösztönös emberi érzelmeket sokkal inkább fölálldozzák Istennek, mint a családi életben: szeretetük kevésbé emberiesül. Az irgalmasság testi cselekedeteiben mégis könnyű meglátni és értékelni Isten szeretetének művét – gondozzák a betegeket és a szegényeket, gyöngéden gondoskodnak az otthontalan gyermekekről és az idősekről és így tovább. Az élet fáradalmi, nehézségei és áldozatai azonban az „elhivatottak” lelkében megóvják az emberi értékeket. Másokkal törődnek, s éppen ez őrzi meg bennük az egymáshoz tartozás és az egység élményét.

A szemlélődő életben a problémák és nehézségek mélyebben rejlenek és ezért súlyosabbak. Az isteni szeretet is kevésbé testesül meg. Sokkal szellemibb módon kell fölfognunk és válaszolnunk rá. Sokkal nehezebb a hűség is. A csöndnek és a magánynak életében az emberi érzelme nem kapják meg a szokásos viszonzást. Előfordulhat, hogy fájdalommal válik és kudarcba fullad az önkifejeződésnek csaknem teljes hiánya, az, hogy többnyire képtelenek vagyunk látható és fogható módon „tenni valamit” másokért. A tisztán szemlélődő hivatás ezért nem való az éretlen embereknek. Nagyon erősnek és szilárdnak kell lenni ahhoz, hogy valaki magányosan élhessen.

Szerencsére a monasztikus élet nem annyira tisztán szemlélődő, hogy ne gondoskodnék bizonyos mértékig a tevékenységről és az önkifejezésről. A szerzetesek együtt élnek és dolgoznak a monasztikus közösségben, s így általában megőrzik az együvé tartozás érzését és nem sivárodik el emberségük. Ellenkezőleg, ha hűségesek a szabályzatuk szelleméhez, akkor emberi érzelmeik mélyebbé és szellemibbé válnak a szeretet mélységes egységében, amely már független az egyéni hangulatoktól és érzelmeiktől. S akkor megértenek valamit abból a küldetésükből, hogy az egész világot kell átölelniük olyan lelki szeretettel, amelyet nem korlátol a tér és az idő.

19. Minél magasabbrendű hivatásról van szó, annál gondosabban kell kiválasztani a jelölteket. A házasetben a kiválasztódás általában magától megy végbe: Isten akarata a természetes vonzalomból kiinduló elhatározásban ölthet testet. A tevékeny életben a vonzódás és az alkalmasság általában együtt jár, és a „meghívásnak” elégséges

alapja lehet az, hogy a megkívánt munkát békében és lelki örömben el tudja végezni.

Akik a szemlélődő kolostorokba kérik felvételüket, azok többségének általában nincsen hivatása. A szemlélődő élethez való „vonzódás” sokkal kevésbé komoly fokmérője a hivatásnak, mint a tevékeny élet iránt érzett vonzalom. Minél szigorúbb és magányosabb életre hív egy szemlélődő szerzet, annál nagyobb a szakadék a „vonzódás” és az „alkalmasság” között. Ez különösen napjainkban érvényes, amikor az emberek nem találják meg a szükséges csöndet és magányt, amelyre az emberi természetnek az egészséges élethez szüksége van. Sok apáca és szerzetes él a tevékeny rendekben, akiknek tökéletesen hiteles szerzetesi hivatásuk van erre az életre, de annyira túlhajszoltak és kiéhezettek a normális imaéletre, hogy azt képzelik, trappistává vagy kartauzivá kell lenniük. Előfordulhat, hogy valóban az a megoldás, hogy átlépnek egy szemlélődő szerzetbe, de többnyire mindössze arra van szükségük, hogy a saját szerzetesintézményükben megfelelően átrendezzék az életüket. Ennek az átrendeződésnek a problémája azonban túlságosan kiterjedt ahhoz, hogy itt beszélhetnénk róla.

Minél magasabbrendű hivatást kap valaki, annál inkább képesnek kell lennie arra, hogy lelkibbé tegye az érzelmeit, s ezáltal kitágítsa őket. Csak az élhet egyedül Istennel, aki képes valóban *egyedül* élni. Nem élhetsz egyedül, ha nem bírod ki a magányt. És nem bírhatod ki a magányt, ha a „magányra” vágyódásod az emberi érzelmek kudarcélményéből fakad. Egyszerűen szólva reménytelen megpróbálkozni a kolostori élettel, ha folyton azon rágódsz, hogy senki sem szeret téged. Ezt az egész kérdést figyelmen kívül hagyva egyszerűen Istenben kell szeretni az egész világot, minden testvéredet ugyanabban a tiszta szeretetben magadhoz ölelve, anélkül, hogy a szeretet megnyilvánulásait elvárnád tőlük, és anélkül, hogy valaha is törődnél ezzel. S ha azt gondolod, hogy ezt könnyű megtenni, akkor nagyon tévedsz.

20. A zárt, szemlélődő élet nehezebb, mint a tevékeny. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szemlélődő szerzetes nehezebb munkát végez, vagy nagyobb felelősségeket és kötelezettségeket vállal. A szemlélődő élet sok tekintetben könnyebb, mint a tevékeny. De nem könnyebb *jól* élni benne.

Viszonylag könnyű „megélni” egy szemlélődő kolostorban, megtartani a szabályokat, a megfelelő időben ott lenni a megfelelő helyen,

és minden tennivalót végigcsinálni. A napi munka ugyan kétségtelesen nehéz és fárasztó, de ehhez hozzá lehet szokni. Nem a fizikai erőfeszítés esik nehezebbre az embernek, hanem az, hogy mindezen külsőségek alatt *igazán belső imaéletet éljen.*

A szemlélődő kolostorban elvben *minden* az imaéletre irányul. De azok számára, akiknek nincs igazi hivatásuk, éppen ez teszi nehezzé azt, hogy gyümölcsözően éljenek. Nem túlságosan nehéz az imaélet akkor, amikor a napi kötelességekben több a munka, mint az imádság. De amikor az egész élet imádság, akkor azok, akiknek nincs sajátos szemlélődő hivatásuk, végül könnyen kevesebbet imádkoznak, mint a tevékeny életben tennék.

21. A vonzódás egy életformára és az alkalmasság még nem elégés ahhoz, hogy biztos jelét adja a hivatásnak. A vonzódás sok esetben fontos lehet ugyan, de nem mindig nyújt biztos eligazítást. Valaki érezhet hivatást a papságra, mégis lehet, hogy ennek a hivatásnak egyes elemeitől érezhetően idegenkedik. A trappista hivatás nem föltétlenül zárja ki azt, hogy valaki visszaborzad a trappista élet szigorától. Egyetlen dolog dönti el biztosan a hivatást: *képes-e valaki szilárd elhatározással elvállalni egy konkrét életállapotot, és kitartani elhatározása mellett.*

Ha valaki sohasem tud dönteni, sohasem tudja szilárdan elhatározni, hogy megteszi mindazt, ami egy hivatáshoz szükséges, annak minden valószínűség szerint nincs hivatása. Lehet, hogy felkínálták neki a hivatást, de ezt senki sem állapíthatja meg egészen biztosan. Akár ő állt ellen a kegyelemnek, akár nem, az eredmény mindenképpen ugyanannak látszik: „nem kapott hivatást”. De ha valaki nyugodtan és eltökélten döntött, tehát nem riasztják vissza a nehézségek és nem roppan össze az ellenállás miatt, akkor ez határozott jele annak, hogy Isten kegyelme meghívta őt, s ő igennel válaszolt erre a hívásra.

Hivatásunk eldöntésében rendszerint tanácsot kérünk lelkivezétől. Az ő feladata, hogy tanácsot, bátorítást, ötletet és segítséget nyújtson. Bizonyos esetekben megtilthatja azt, hogy valaki a vágyát követve pappá vagy szerzetessé legyen. De ha úgy ítéli meg, hogy valaki bölcsen követheti a hivatását, akkor is nekünk magunknak kell meghozni a végső döntést. Senki, még a lelkivezető, gyóntató, vagy akár az egyházi előljáró sem dönthet helyettünk. Nekünk magunknak kell elhatározoznunk, hiszen éppen a döntésünk fejezi ki hivatásunkat. S ha ezután valaki fölvetelét kéri egy szemináriumba vagy kolostor-

ba, és ha jelentkezését elfogadják, akkor elmondhatja magáról, hogy valószínűleg „van hivatása”.

22. Nyilvánvalóan hiányosak ezek a gondolatok a hivatásról. Egyetlen hiányt azonban pótolnunk kell még, hogy a zavart elkerüljünk. Beszéltünk már a tevékeny és a szemlélődő életről, anélkül azonban, hogy megemlítettük volna azt a hivatást, amelyet Szent Tamás minden más fölé helyez: az olyan apostoli életet, amelyben szemlélődésünk gyümölcseit osztjuk meg másokkal.

Ne beszéljünk elvontan erről a hivatásról. Inkább azt nézzük meg, milyen tökéletesen testesült meg egyik legnagyobb szentjében: Asszisi Szent Ferencben. Szent Ferenc stigmái isteni jelét adták annak, hogy minden szentek közül ő hasonlított a leginkább Krisztushoz. Életében mindenki másnál jobban sikerült megélnie azt az egyszerűséget, szegénységet, isten- és emberszeretetet, amely Jézus életét jellemezte. Ráadásul olyan apostol volt, akiben a legtökéletesebben megtestesült az evangélium szelleme és üzenete. Aki ismeri Szent Ferencet, az megérti az evangéliumot, és aki igazán, teljes lélekkel követi őt, az a maga teljességében megéli az evangéliumot. Zseniális életszentsége képessé tette arra, hogy Krisztus tanítását ne csupán ilyen vagy olyan oldaláról, gondolatok és elemzések töredékeiben közvetítse a világnak, hanem a maga teljes, átélt egyszerűségében. Szent Ferenc valóban Krisztus képmása volt, ahogyan minden szentnek erre kell törekednie.

Élete nem csupán Krisztus életének egyik vagy másik titkát valósította meg. Nem csupán az isteni gyermekség vagy a názáreti rejtett élet alázatos erényeit élte át. Nemcsak a kísértéseket állta ki Krisztussal a pusztában, nemcsak apostoli útjain fáradozott vele. Nemcsak csodákat tett Jézushoz hasonlóan. Nemcsak keresztre feszítették vele. Ezek a titkok mind egyesültek Szent Ferenc életében, mindegyiket megtaláljuk benne, hol egyesével, hol összességükben. Egészen a feltámadt Krisztus élt ebben a szentben, hiszen egészen birtokba vette és átformálta az isteni szeretet Lelke.

Szent Tamás kifejezését: „*contemplata aliis tradere*” (megosztani másokkal a szemlélődés gyümölcseit), nem érhetjük meg egészen, ha nem gondolunk Szent Ferencre, aki ott járt a középkori Itália útjain, csordultig eltelve annak az üzenetnek az örömeivel, amelyet csak közvetlenül Isten Lelke közölhetett vele. A Ferenc által prédikált bölcsesség és üdvösség nem csupán a legmagasabbrendű szemlélődő

élet kivirágzása, hanem egészen egyszerűen a keresztény lélek teljessége –tehát Isten Szentléleke szólal meg benne.

Senki sem válhat Krisztus apostolává, ha nem tölti el a szentlélek. És senkit sem tölthet be a Szentlélek, ha nem teszi meg mindazt, amit el lehet várni attól, aki a végsőkig követi Krisztust. El kell hagynia mindent, azért, hogy mindezt Benne lássa viszont.

Szent Ferencben az a varázslatos, hogy miközben mindent feláldozott, lemondott minden „hivatásról” is a szó szűkebb értelmében. A ferences szerzetescsalád különböző ágai évszázadokon keresztül neveltek bennünket. Ezért lep meg annyira bennünket: miközben Szent Ferenc jární kezdte Umbria útjait, halvány fogalma sem volt arról, hogy neki „ferences hivatása” van. Valóban nem is volt. Ruháival és minden egyéb birtokával együtt eldobta magától az összes hivatásokat is. Nem apostolnak tekintette magát, hanem csavargónak. Nem tartotta magát szerzetesnek sem: ha szerzetes akart volna lenni, számtalan kolostor között választhatott volna. Látnivalóan nem azzal a tudattal élt, hogy ő „szemlélődik”. Nem törődött a szemlélődő és a tevékeny élet összehasonlításával sem. De mindkettőt egyszerre élte a legtökéletesebb fokon. Semmi jó nem volt idegen tőle: az irgalmasságnak egyetlen testi vagy lelki cselekedete sem akadt, amelynek ne lett volna helye az ő gyönyörű életében! Szabadon magához ölelt mindent.

Ferencet pappá szentelhetnék volna. Alázatosságból visszautasította (mert ez „hivatás” lett volna, ő pedig fölötte állt minden hivatásnak). De ott élt benne az áldozatnak és a szeretetnek apostoli lelkülete a maga egész lényegében és tökéletességében, úgy, ahogyan arra minden papnak szüksége van. Meg kell barátkoznunk azzal a gondlattal, hogy Szent Ferenc sohasem misézett – alig tudja elhinni az, aki behatolt az ő lelkivilágába.

Ha volt egyáltalán olyan elismert hivatás, amelyhez Szent Ferenc hasonlíthatta volna a maga életét, akkor az a remetéké. A vallásos emberek közül a remeték voltak azok, akiket tudatosan utánozott. Gyakran fölment a hegyekre, hogy imádkozzék és egyedül éljen. De sohasem gondolt arra, hogy az a „hivatása”, hogy ezen kívül semmi mást ne csináljon. Addig maradt egyedül, amíg a Lélek a magányban tartotta, s aztán ugyanennek a Léleknek indítására visszaindult a városokba és a falvakba.

Ha gondolt volna reá, fölismerhette volna, hogy hivatása lényegében „prófétai”. Illéshez és Elizeushoz hasonlított, akit a Lélek a ma-

gányban oktatott ki, de akit Isten az emberek városaiba vitt el, hogy elmondja nekik az üzenetét.

Szent Ferenc hivatásának sokoldalúsága jelzi, hogy itt túl vagyunk a szokásos „életállapotokon”. De éppen ezért valahányszor „vegyes életről” vagy „apostoli hivatásról” beszélünk, akkor Szent Ferenc vagy Illés szellemében kellene gondolkoznunk róla. A „vegyes életet” nagyon könnyen a legkisebb közös többszörösére vezetjük vissza, arra a szintre, amely csupán a tevékeny élet egyik formája. Mint ilyen, alulmarad a szemlélődő élettel való összehasonlításban. Miért? Mert az apostoli élet méltósága Szent Tamás szerint nem a tevékenységből fakad, hanem a szemlélődésből. Aki szemlélődés nélkül prédikál, az csupán „tevékeny” életet folytat. S bármilyen szent és érdemszerző legyen is ez, nem éri el azt a méltóságot, amelyet Szent Tamás annak az életnek tulajdonít, amely „megosztja másokkal a szemlélődés gyümölcseit”.

De ha egy kolduló barát megközelíti alapítójának eszményét, ha *megéli* Ferenc vagy Domonkos szegénységét és szeretetét, és beléveti magát Isten szerető ismeretébe, amire csak a kicsinyek kaptak ígéretet, ha ráhagyatkozik a Szentlélekre, akkor messze elhagyja a szemlélődésben azok tökéletességét, akik ezt csupán önmaguk részére kapták.

9. A szeretet mértéke

1. Az isteni szeretet rendjében annyit szerzünk magunknak, amennyit odaadunk másoknak. De arra kaptunk meghívást, hogy mindazt odaadjuk, amink van, sőt ennél is többet: egész magunkat. Szeretetünk mértékének tehát elvben nincs határa. Minél jobban vágyódunk arra, hogy odaadjuk magunkat a szeretetben, annál nagyobbra nő a szeretetünk, amelyet odaajándékozhatunk. S minél többet adunk oda, annál valóságosabbá válunk. Az Úr olyan étellel ajándékoz meg, amilyen a nekünk adott ajándék mértékének megfelel.

A szeretet az Ő országának az élete és gazdagsága. Itt a legutolsók a legnagyobbak: vagyis akik semmit sem tartanak meg önmaguknak, semmi egyebet, csak szeretetvágyukat.

Aki önmagának akarja megtartani magát és birtokait, az eltemeti kincseit. Amikor az Úr eljön az ítéletre, ennek a szolgának nem lesz többje, mint kezdetben volt. De azok, akik odaadták azt, amijük volt, s ezzel kisebbé tették magukat, nagyobbak és gazdagabbak lesznek, mint azelőtt voltak. S akinek a legtöbbje van, annak odaadják azt,

amit a haszontalan szolga megtartott önmagának. „Vegyétek el tőle a minát és adjátok annak, akinek tíz minája van. Azok megjegyezték: Uram, hiszen már tíz minája van. Mondom nektek: mindannak, akinek van, még adnak, hogy bővelkedjék, akinek pedig nincs, attól még azt is elveszik, amije van.” (Lk 19. 24–26.)

2. Ha tökéletes szeretettel szeretem a testvéreimet, akkor azt akarom, hogy Isten szeretetén kívül semmi más szeretetnek ne váljak rabjává. A szeretet összes fajtái közül csak a tökéletes szeretet nem birtokol: nem vágyódik még arra sem, hogy őt birtokolják. A tökéletes szeretet a legnagyobb jót kívánja annak, akit szeret: a szeretetnél nincsen nagyobb érték. Minden más jó ebben található meg. A tökéletes szeretet nem ismer félelmet: mivel mindenét odaajándékozta, semmije sem maradt, amit elveszthetne. Tökéletes békével ajándékoz meg, mivel tökéletes harmóniában van mindazzal, ami jó, és nem fél semmi rossztól.

Csak a tökéletes szeretet egészen szabad. Mindig azt teszi, amit akar: mivel nem akar semmi mást, csak szeretni, s ettől nem tántoríthatja el semmi. Szeretet nélkül a tudás meddő. Csak a szeretet taníthat meg arra, hogyan hatolhatunk belé az általunk ismert dolgok rejtett értékeibe. A szeretet nélküli ismeret sohasem juthat be a lét belső titkaiba. Egyedül a szeretet ismerheti Istent olyannak, amilyen, mert Isten a szeretet.

Ha a szeretet nem tökéletes, akkor szorongással párosul: fél attól, hogy még nem tökéletes. Mindaddig nem tökéletesen szabad, amíg maradt valami, amit nem tud megtenni. Addig nem békélhet meg, amíg nem vált egészen odaadottá. Sötétben jár: mivel még nem hagyatkozott rá egészen Istenre, nem ismeri Őt igazán. Ezért aztán nehezen találja meg Őt az ismert dolgokban.

Saját erőfeszítésünk egymagában képtelen tökéletessé tenni a szeretetünket. Isten ajándékából kapjuk meg a tiszta szeretet békéjét, biztonságát, szabadságát és nyugalmát. A még tökéletlen szeretet úgy tanulhatja meg a tökéletességét, hogy várakozik Isten ajándékára, és elviseli a saját tökéletlenségét mindaddig, amíg meg nem érik arra, hogy tökéletesen lemondjon önmagáról. De csak úgy tudunk adni valamit, ha van valaki, aki elfogadja azt, amit odadunk. Szeretetünk ajándéka nem válhat tökéletessé mindaddig, amíg Isten nem kész elfogadni tőlünk. Megvárhatja velünk azt az időt, amíg egészen odaadhatjuk magunkat: sokszor és sokféleképpen oda kell adnunk önma-

gunk egy darabkáját ahhoz, hogy így egyre többet odaadhassunk magunkból.

3. Általában igyekszünk azonosítani magunkat azokkal, akiket szeretünk. Megpróbálunk behatolni lelkük mélyére, és azzá válni, amik ők, azt gondolni, amit ők, úgy érezni, ahogyan ők, s átélni azt, amit ők.

De nem jöhet létre bensőséges kapcsolat olyan lelkek között, akik nem tudják, hogyan kell tiszteletben tartaniuk egymás magányát. Nem egyesülhetnek a szeretetben valakivel, ha a személyiségét elhomályosítja, fölemésztí vagy elpusztítja a szeretetemet. Nem is ébreszthetek igaz szeretetet olyasvalakivel, aki a szeretetem hatására belefullad abba, hogy engem elárasszon a szeretetével.

Ha ismerjük Istent, akkor az Istennel való egyesülésünk fogja meghatározni és kormányozni azonosulásunkat azokkal, akiket szeretünk. Szeretetünk tehát először a korlátait fedezi föl, s aztán föl-emelkedik addig, hogy fölismerje a saját nagyságát, hiszen önmagunkban mindig magányos, egymástól távoli lények maradunk, Istenben viszont egyesülhetünk azokkal, akiket szeretünk.

Nem találhatjuk meg őket Istenben, anélkül, hogy magunkat egészen meg ne találánánk Őbenne. Ezért vigyáznunk kell arra, hogy el ne veszítsük magunkat akkor, amikor Őrajta kívül keresünk másokat. Mert a szeretet nem található meg abban a szakadékban, amely a mi lényünk s az általunk szeretett emberek között tátong. Kialakulhat ugyan közöttünk az egységnek csalóka látszata, ha gondolataink, szavaink és érzelmeink kiemelnek bennünket önmagunkból, s egy pillanatra összekötnek minket a szakadék fölött. De ha ez a pillanat véget ér, vissza kell térnünk önmagunkba, vagy pedig belehullunk a szakadékba. Nem létezik igazi szeretet Istenen kívül, aki a forrása a mi életünknek és a szeretett másik létének is.

4. Azokat, akiket szeretünk, a krisztusi szeretet megerősíti saját egyéniségükben, saját lényük titkában, Istentről való gondolataikban, szabad szeretetükben mindazok iránt, akik Őbenne élnek.

Ez a szeretet Istenhez vezet, mert Őtőle indul el. A lelkeket egységbe fogja, amely olyan bensőséges, mint az Istennel való egységünk. Minél közelebb vagyunk Istenhez, annál közelebb vagyunk azokhoz, akik közel vannak Hozzá. Csak úgy érthetünk meg igazán másokat, ha szeretjük Őt, aki saját lényük mélységeiben érti meg

őket. Különbösen csak azokon az elképzeléseken át ismerjük őket, amelyeket a mi lelkünk tükrében formáltunk róluk.

Ha haragszunk, akkor mindig haragosnak fogjuk tartani őket is. Ha félünk, akkor gyávának vagy kegyetlennek fogjuk gondolni őket. Ha az ösztönök uralkodnak rajtunk, akkor saját ösztönösségünk fog visszatükröződni mindazokban, akikhez vonzódunk. S az is igaz, hogy az egymáshoz hasonulás ösztöne már olyankor fölfedezheti mindezt, amikor a másik még tudatosan föl sem fogta, hogy tulajdonképpen mi is történik. Így fordulhat elő, hogy magunkhoz vonzunk másokat, és a saját szenvedélyeink erejével a rosszat csalogatjuk elő belőlük. Eközben azonban nem ismerjük meg őket igazi valóságukban: csak eltorzítjuk őket, azért, hogy hamis lényükben ismerhessük meg őket. Eközben pedig még jobban elnyomorítjuk a saját lelkünket.

Isten belülről ismer bennünket, nem mint tárgyakat, nem mint idegeneket, még csak nem is mint bizalmas barátot, hanem a legbensőbb lényünket. Rólunk alkotott ismerete az a tiszta fény, amelynek csupán halvány visszfénye a mi saját önismeretünk. Önmagában ismer minket, nem csupán mint valami rajta kívül lévő dolognak a képét, hanem mint olyan „Ént”, akiben az Ő saját énje tükröződik. Sokkal jobban megtalál bennünket önmagában, mint mi önmagunkban.

Egyedül Ő hordozza annak a szeretetnek a titkát, amellyel nemcsak úgy szerethetünk másokat, ahogyan önmagunkat, hanem ahogyan Ő szeret mindnyájunkat. Ez a szeretet úgy kezdődhet el, hogy elhatározzuk: hagyjuk, hogy egészen önmaguk legyenek azok, akiket szerethetünk, nem próbáljuk tehát átalakítani őket a saját képünkre. Ha irántuk való szeretetünkben nem azt szeretjük, amik ők, hanem csak hozzánk való esetleges hasonlóságukat, akkor nem szeretjük őket igazán: csak önmagunknak bennük fölfedezett tükörképét szeretjük. Mondhatjuk-e ezt szeretetnek?

5. Ne kívánják tőlem, hogy embertársaimat valamilyen elvont eszme alapján szeressem, mint „társadalom” „emberi faj”, „közjó”. Ne erőltessék, hogy azért szeressem őket, mert mindnyájan „társas állatok” vagyunk. Mindez annyival kevesebb, mint a bennünk rejlő értékek, hogy emlegetni sem érdemes őket az emberi szeretet indítékaként. Ennyi erővel azt is kívánhatnák tőle, hogy azért szeressem az édesanyámat, mert beszél angolul.

Elvont eszmékre talán azért lehet szükségünk, hogy megértsük egymással való kapcsolatainkat. De hiába értem az etika törvényeit, et-

től még gyűlölhettek másokat. Ha nem szeretek másokat, akkor sohasem fogom fölfedezni a „közjó” értelmét. A szeretet maga a közjó.

Sok ember akad, aki szívesen föláldozza a saját érdekeit a „társadalomért”, de ki nem állhatja azokat az embereket, akikkel együtt él. Amíg másokat csak saját boldogságunk akadályainak tekintünk, addig ellenségei vagyunk a társadalomnak, s nagyon kevés esélyünk van arra, hogy részesedjünk a közjóban.

6. Kötelesek vagyunk szeretni egymást. Azt azonban nem írja elő ilyen szorosan a törvény, hogy „kedveljük” is egymást. A szeretet irányítja az akaratot, a tetszés viszont az érzékek és az érzékenység dolga. Mégis, ha őszintén szeretünk másokat, akkor nem esik majd túlságosan nehezünkre az sem, hogy kedveljük is őket.

Sohasem kezdünk el szeretni, ha arra várunk, hogy vonzóvá vagy szimpatikussá legyen a másik. Ha beérjük azzal, hogy hideg, személytelen „szeretetet” juttassunk nekik, amely csupán kötelességből fakad, akkor nem is vesszük a fáradságot, hogy megpróbáljunk megértőek lenni hozzájuk vagy együttérezni velük. Így nem fogjuk igazán szeretni őket, mert a szeretet arra indít, hogy ne csak külsőleg próbáljunk jót tenni másokkal, hanem keressünk bennük valami olyan értéket, amely vonzóvá teszi őket.

7. Vannak, akik semmit sem árulnak el a bennük elrejtett értékekből mindaddig, amíg nem kapnak valami jót, vagyis nem részesednek a bennünk lévő szeretetből.

Annyira Isten gyermekei vagyunk, hogy másokat szeretve jóvá és szeretetreméltóvá tehetjük őket önmaguk ellenére is.

Arra köteleztek bennünket, hogy tökéletessé váljunk, ahogyan mennyei Atyánk is tökéletes (Mt 5, 48.). Ez azt jelenti, hogy ne a rosszat tartjuk számon másokban, hanem adjuk nekik azt, ami bennünk jó, azért, hogy ezáltal előcsalogassuk belőlük azt a jót, amit Isten beléjük teremtett.

A keresztyén nemcsak azért korlátozza a bosszúvágyát, hogy ezáltal maga jóvá legyen, hanem azért is, hogy ellenségét is jóvá tegye. A szeretet ismeri a saját boldogságát, és ezt mindenkivel szeretné megosztani.

A szeretet csak úgy lehet tökéletessé, ha egyenlő társra talál. Nem elégedhet meg azzal, hogy másokat alacsonyabbrendűeknek tart – föl kell emelnie őket a maga szintjére. Nem nyugodhatik mindaddig,

amíg meg nem osztja mindenét a szeretett másikkal . . . Nem elégedhet meg tehát a saját tökéletességével sem. Arra kell törekednie, hogy mindenki tökéletessé váljék.

8. Más az embereket Istenben szeretni, mint Istent az emberekben. A két szeretet azonos: mindkettő tiszta krisztusi szeretet, amelynek Isten a tárgya, és amely a szeretet mindkét fajtájában közvetlenül Istenre irányul.

Mégis lényegesen eltér egymástól a kétféle szeretet hangsúlya, fókusza, s ez különböző jelleget ad nekik.

Szükségszerűen tevékeny az az élet, amely Istent az emberekben szereti. A szemlélődő ember Istenben szereti az embereket.

Ha Istent az emberekben szeretjük, akkor sorra egymás után minden egyes emberben megpróbáljuk Őt fölfedezni. Ha az embereket Istenben szeretjük, akkor nem indulunk felkutatásukra. Istenben rájuk találunk, anélkül, hogy keresnénk őket. Az első szeretet tevékeny és nyugtalan. Inkább beléagyazódott a térbe és az időben, mint a másik, amelyik már az örökkévalóság változatlan békéjében részesedik.

Minden szeretet azonos módon növekszik: erősödik az intenzitása. De ha az emberekben szeretjük Istent, akkor minden irányban terjeszkedni is próbál a szeretetünk, hogy új talajt találjon gyökereinek. Ha Istenben szeretjük az embereket, akkor csak a mélybe törekszünk: egyre mélyebben hatolunk belé Istenbe, s ez egyre jobban megerősít minket ahhoz, hogy szeressünk másokat.

Ha másokban szeretjük Istent, akkor a szeretetünk növelni próbálja az Ő életét másokban. Gondoskodó figyelemmel kíséri növekedésüket. A mi lelkünk szeretete is egyre nagyobb lesz, miközben figyelemmel kísérjük, hogyan növekszik mások lelkében.

De ha az embereket Istenben szeretjük, akkor egész lényünkkel Isten keressük és Őt találjuk meg, és szeretetünk egyszerűen azáltal növekszik, hogy folytonosan megújítjuk ezt a természetfölötti találkozást – egyre jobban ismerjük Őt, és elmerülünk benne. Minél jobban beléhatolunk, annál biztosabban fölismerjük Őt, bárhol is található: annál könnyebben vesszük Őt észre másokban is.

Szemlélődő szeretetünk testvéreinket Istenben találja meg, nem pedig a testvérekben keresi Istent. Ez azt is jelenti, hogy nem ügyel aggodalmaskodva arra, hogy mennyire növekszik Isten a lelkükben, és nem növekszik együtt velük. Magától növekszik Istenben, s közben észreveszi majd, hogy mások is ehhez hasonlóan növekednek.

Ha a másik embert Istenben szeretem, akkor úgy is rátalálok, hogy nem fordulok el Ótőle. Ha Istent keresem másokban, akkor rátalálhatok anélkül, hogy elfordulnék tőlük. A szeretet mindkét esetben egészen érett: testvérem, akit szeretek, nem távolít el Istentől, aki a végpontja a másik iránti szeretetemnek is.

9. Jézus nem azért jött, hogy Istent keresse az emberekben. Azáltal vonzotta magához az embereket, hogy meghalt értük a kereszten, azért, hogy Istenként élhessen bennük. Minden szeretet Krisztusra összpontosul, mert a tiszta szeretet Krisztus élete bennünk. Magához vonz bennünket, egyesít Szentlelke által, és föltámaszt minket vele az Atyával való egységre.

A filozófia elvont módon „társadalmat” és „közjót” emleget. A teológia egész konkrét: Krisztusnak és a Szentléleknek Misztikus Testéről beszél. Egészen más, ha a filozófia szemszögéből nézzük az életet, mintha a teológia szemével.

A közjó sohasem tiltakozik, ha megsértik. De a Szentlélek fölszólal önmagáért, érvel, tiltakozik, sürget és ösztönöz. A közjó nem mozdítja meg az akaratunkat. De „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm 5, 5.). A közjó túl általános és gyönge ahhoz, hogy a bennünk rejlő szenvedélyeket halálra ítélje: semmit sem tud tenni azért, hogy megvédje magát velük szemben! De a Szentlélek meghirdeti a szívünkben a szeretet és az önmegtágadás törvényét, amely kiirtja önzésünket, és új emberré tesz bennünket Krisztusban: „Ha lélekkel megöliték a test cselekedeteit, élni fogtok.” (Róm 8, 13.)

A közjó nem erősít meg bennünket, nem is tanít semmire az életről és Istenről. Tétlenül várja a hódolatunkat, és nem tiltakozik akkor sem, ha nem kapja meg. De „a Lélek segítségünkre van a gyöngeiségünkben, mert nem tudjuk, hogyan imádkozzunk helyesen. A Lélek azonban maga könyörög helyettünk.” (Róm. 8, 26.) És az Atya megerősít bennünket Szentlelke által, „hogy megerősödjünk belső emberré, s a hittel Krisztus lakjék a szívünkben, mi pedig gyökeret verjünk és alapot vessünk a szeretetben.” (Ef 3, 16.)

A közjó semmi mást nem tud nyújtani, csupán valami általános közmegegyezést, amelyben a hozzám hasonló számtalan emberi lény érdekei különösebb konfliktus nélkül egybehangolhatóak. A közjó kétségtelenül kitérít a horizontunkat, de csak azért, hogy valami végeláthatatlan pusztaságban nézelődjünk körbe: határtalan, kihalt

sztyeppén, ahol semminek sincs határozott körvonala: egyhangú, komor lapály, hideg és szürke ég alatt. Nem csoda, ha az emberek olyan érdektelennek tartják a „közjót”, hogy sürgősen ráépítenek maguknak valamilyen önző alkotást, hogy ezzel megtörjék egyhangúságát!

10. A Szentlélek nem csupán a horizontunkat tágítja ki. Egészen más világba emel föl bennünket – a természetfölötti rendbe, ahol „az Ígéret Lelke” megismerteti velünk mindazt, ami el van rejtve előlünk Istenben. „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, aki szeretik őt. Nekünk azonban Lelke által kinyilatkoztatta Isten, mert a Lélek mindent átlát, még Isten mélységeit is. Ki ismeri az ember bensőjét, ha nem az ember lelke, mely benne van? Éppúgy Isten bensőjét sem ismeri senki más, csak Isten Lelke. (1 Kor 2, 9–12.)

Amit a Szentlélek kinyilatkoztat bennünk, az a közjó: az a végtelen jó, ami maga Isten, és az összes teremtmények boldogsága Őbenne. A Szentlélek nem csupán az egyéni érdekeket hangolja össze, nem csupán valami bíró, aki elrendel valami mesterségesen kiagyalt, egyetemes közmegegyezést. Isten nemcsak a köz legfőbb java, hanem külön-külön a közösség minden egyes tagjáé is. Ezért használja a Szentírás nyelvezete állandóan az Atya és a Fiú hasonlatát. „Akiket Isten lelke vezérel, azok Isten fiai.” (Róm 8, 14.) „Nézétek, mekkora szeretetet tanúsított irántunk az Atya: Isten fiainak hívnak és azok is vagyunk. Azért nem ismer minket a világ, mert nem ismeri őt.” (1 Jn 3, 14.) Akik annyira hangsúlyozzák a keresztény kollektivitást, hogy valamiféle totalitárius lelki állapot próbálnak létrehozni, azok elhomályosítják a keresztény perszonalizmus alapvető igazságát, amely nélkülözhetetlen alapja a Krisztus Misztikus Testéről szóló tanításnak.

Ha lelkünk olyan kapcsolatban van Istennel, mint a fiú atyjával, akkor ez világossá teszi számunkra azt, hogy nem csupán egyedek vagyunk egy közösségben – alkalmazottak egy gyárban, alattvalók egy államban, katonák egy hadseregben. Fiak vagyunk, önálló jogokkal, olyanokkal, amelyekről mennyei Atyánk különleges szeretettel gondoskodik. E jogok közül a legnagyobb az, amelyik az Ő fiaivá tesz bennünket, és különleges, sajátosan reánszabott szeretetre képesít, mint fiait és mint személyeket egyaránt.

Istengyermekségünk azonban nem pusztá metafora, nem jogi elképzelés, hanem természetfölötti valóság. Ez a valóság a Szentlélek

műve, aki nemcsak átruház ránk bizonyos jogokat Isten színe előtt, hanem annyira megneemesíti és tökéletesíti a személyiségünket is, hogy mindegyikünk külön-külön fölismerje magában Isten egyszülött Fiát, Krisztust, a Testté lett Igét. Ennek következtében minden keresztény nemcsak teljes jogú személyiség, hanem a személyisége át is alakul azáltal, hogy azonosul azzal a Személlyel, akire az Atyának egész szeretete irányul: Isten szavával. Mindegyikünk akkor válik tökéletesen önmagává, amikor Isten lelke által átalakul Krisztusba. „Mi pedig mindnyájan födetlen arccal szemléljük az Úr dicsőségét, és dicsőségről dicsőségre ugyanazon képmássá változunk át az Úr Lelke által.” (2 Kor 3, 18.)

11. Azért mondogatjuk, hogy a Szentlélek a „közjó” az Egyházban, mert Ő a „közjó” az Atya és a Fiú között is. Kettőjüknek Ő a köteléke, s Őt kapjuk meg azért, hogy szerethessük az Atyát a Fiúban, és hogy az Atya úgy szerethessen bennünket, mint saját fiát.

A Szentlélek tesz bennünket Krisztus képmásaivá, ugyanazt hozva létre bennünk, mint Krisztus lelkében. Úgy jön hozzánk, mint az Atyának s a Fiúnak irántunk való szeretete. Fölébreszti bennünk a szeretetet az Atya iránt a Fiúban azáltal, hogy Jézushoz vezet bennünket. „Az Istentől való lélek erről ismerhető föl: Minden lélek amely vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, Istentől van.” (1 Jn 4, 2.)

A Szentlélek legfőbb szerepe tehát az, hogy bevon bennünket a megtestesülésnek és a testté lett Ige által történő megváltásunknak titkába. Nemcsak megsejtet velünk valamit Isten szeretetéből, ahogyan az Krisztusban megnyilvánult a számunkra, hanem éltet is bennünket szeretetével, és megéretteti velünk szívünkbe oltott szeretetét. S ha szerinte élünk és cselekszünk, akkor a Szentlélek tudunkra adja, hogy élete és működése – Krisztus élete és működése bennünk. S így az a szeretet, amelyet Isten a szívünkbe árasztott a Szentlélek által, bensőséges, érezhető közösségbe hoz bennünket Krisztussal. Egyedül a Szentlélek által ismerhetjük és szerethetjük igazán Jézust, és juthatunk el általa az Atya megismeréséhez és szeretetéhez.

Ezért hívja Szent Pál a Szentlelket „Krisztus lelkének”, amikor ezt mondja: „Ti azonban nem test, hanem lélek szerint éltek, ha valóban Isten Lelke lakik bennetek. Akiben ugyanis nincs Krisztus Lelke, az nem tartozik hozzá.” (Róm 8, 9.)

Krisztus Lelke, a Szentlélek, Krisztus Titokzatos Testének, Egyházának az élete. Ahogyan a lélek az az életközpont, amelytől egy élő szervezet egysége és működése származik, úgy a Szentlélek az életnek, egységnek és tevékenységnek a központja, amely összefogja az emberek lelkét, hogy „az Egész Krisztus” egységében éljenek. De a Szentlélek nem működik függetlenül Jézus akaratától. Ellenkezőleg: végtelenül ráárad Krisztusra, s rajta keresztül kapjuk meg Őt mindnyájan külön-külön, „Krisztus adományának mértéke szerint” (Ef 4, 7). Mindegyikünk szívében az a szeretet él, amelyet Krisztus ad nekünk, érdemeink szerint. A Szentlélek Krisztusnak, a Misztikus Test fejének és megszentelőjének engedelmeskedve, akaratát követve lakik bennünk.

A Szentlélekben szeretjük azokat, akik Krisztusban egyesültek velünk. Minél bőségesebben részesültünk Krisztus Lelkéből, annál tökéletesebben tudjuk szeretni őket: s minél jobban szeretjük őket, annál többet kapunk a Lélekből. Mivel pedig abban a Lélekből szeretjük őket, akit Jézus ad nekünk, világos, hogy maga Jézus az, aki szereti őket általunk.

A szeretet mértéke tehát önmagában végtelen, mivel a szeretet az Isteni és Végtelen Személy ajándéka. De a mi lelkünkben lakó szeretet tényleges mértéke az a „mérték”, amelyet Krisztustól kapunk. A kérdés most már csak ez: mennyit kaphatunk?

12. Ahhoz, hogy bármennyit is kapjunk a Szentlélekből és az Ő Szeretetéből, először is meg kell keresztelkednünk: vagy a szentség fölvétele, vagy a vértanúság által, vagy legalább hathatósan vágyódva arra, hogy részesedjünk Krisztus szenvedésének és feltámadásának titkában. At kell engednünk lelkünket az Ő szeretetének, hiszen enélkül nem emelkedhetünk fölébe a természet rendjének, hogy részt vegyünk Isten életében.

Önmagában semmilyen aszkétikus gyakorlat, semmilyen jelképes vagy pusztán emberi vallásos szertartás nem emelhet föl bennünket Krisztus szeretetének szentségi világába. Neki magának kell kiűznie lelkünkéből a gonoszság szellemét, „Isten ujjával”, vagyis a Szentlélekkel. Jézusnak magának kell megkeresztelnie minket tűzzel és Szentlélekkel, hogy „új teremtménnyé” tegyen bennünket. Keresztelő Szent János mondta a Megváltóról: „Én a bűnbánat jeléül csak vízzel keresztellek titeket. De az, aki utánam jön hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy saruit hordozzam. Ő Szentlélekkel és

tűzzel fog megkeresztelni titeket.” (Mt 3, 11.) És Jézus maga is világossá tette azt, hogy a Szentléleknek ez a keresztsége azonos Egyházának szentségi keresztségével: hiszen Ő működik a keresztelő pap személyén keresztül, és Ő hat láthatatlanul a keresztségre várónak a lelkében, megmosva őt a Szentlélekben, akkor, amikor a pap a szentség kiszolgáltatásakor vízzel leönti – a külső jel által maga Krisztus hozza létre a belső kegyelmet. „Bizony, bizony mondom neked: Aki nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába.” (Jn 3, 5.)

Az embert meg kell váltani és ki kell szabadítani „a világból”, mielőtt befogadhatja a Szentlelket, mivel a „világ” az Újszövetségben mindannak a gyűjtőneve, ami öncélúan ki van szolgáltatva a múltó, földi dolgok utáni vágyakozásnak. Ebben az értelemben a világot az önzés és az öncsalás irányítja – „Evilág fejedelme” egyben „a hazugság atyja” is. De a Vigasztaló, akit Jézus kiesd számunkra az Atyától és elküld hozzánk, hogy örökre a szívünkben lakjék, ő az igazság Lelke, akit a világ nem képes befogadni, „A világ nem kaphatja meg őt (az igazság Lelkét), mert nem látja és nem ismeri, de ti ismeritek, mert bennetek marad.” (Jn 14, 17.)

13. Ha a Szentlélek a szívünkben lakik, akkor Krisztus ajándékának mértéke megfelel a saját vágyainknak. Valahányszor a Szeretet Lelkének bennünk lakásáról beszélt, Jézus mindig arra figyelmeztetett bennünket, hogy kérjük a Lelket, s akkor meg fogjuk kapni. A Szentlélek az Atya legtökéletesebb ajándéka az emberek számára, s mégis ezt az ajándékot adja a legkönnyebben. Sokminden lényegtelenebb dolog adódhat, amit ha kérünk is tőle, még kénytelen visszautasítani. De a Szentlelket sohasem tagadja meg tőlünk. „Ha tehát ti, bár rosszak vagytok, tudtok jót adni fiaitoknak, mennyivel inkább adja mennyei Atyátok a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.” (Lk 11, 13.)

14. Ha fölismerjük, hogy Isten kegyelme jelen van szívünkben, a legelső feladatunk az, hogy több szeretetet kérjünk. A szeretet vágya már a szeretet kezdete. Mihelyt többre vágyódunk, már többet is kapunk belőle: maga a vágyunk biztosíthat bennünket arról, hogy még bővebben részesedünk benne. Ez azért van így, mert hatékony vágyunk az istenszeretetre elfordít bennünket mindattól, ami ellenkezik az Ő akaratával.

Ha vágyódunk a szeretetben való növekedésre, akkor megkapjuk a Szentlelket, s minél bőségesebben árad belénk, annál szomjasabban vágyunk még több szeretetre.

A szeretetvágy több a lélek vak éhségénél (bár bizonyos esetekben valóban vak, és igen hasonlít az éhséghez). Tisztán lát, abban az értelemben, hogy a Szentlélektől megvilágosított értelem fordul az Atyához, és kéri a szeretet növekedését a Fiú nevében. Vagyis az érett keresztény ember a szeretet vágya által világos és mélységes, békés és tevékeny, gazdagon gyümölcsöző módon ismeri meg a Szentháromságot.

Ez a szeretet nem úgy ismeri a legszentebb Szentháromságot, a Három Személyt az Egy Istenben, hogy szemét meresztve próbál három különálló egységet egyszerre látni, ami lehetetlenül nehéz, de hamis is volna. Hanem a Szentlélek szeretete által fordul az Atyában elrejtett Fiúhoz. Egyetlen szeretet von bennünket az egyetlen Isten felé. Ez a szeretet azonban hármas, ahogyan az Isten maga is az. Mivel a szeretet egyesít bennünket a három isteni személlyel, akiktől származik – az Atya ennek kimeríthetetlen forrása, a Fiú ragyogó világosságának tűzhelye, a Szentlélek pedig az örök egység összetartó ereje.

Minderre Jézus nagyon konkrét formában tanított bennünket. „... én az Atyához megyek. Bármit kértek majd a nevemben az Atyától, megteszem nektek, hogy az Atya megdicsőüljön a Fiúban. ... Ha szerettek engem, megtartjátok parancsaimat. Én pedig kérni forom az Atyát, és más Vigasztalót ad nektek: az igazság Lelkét, aki mindörökké veletek marad.” (Jn 14, 13–16.)

Ez a szöveg egy másik utat is elénk rajzol, amely növelheti a szeretetünket: az engedelmeségét. A szeretet arra törekszik, hogy annak akaratát kövesse, akit szeret. A Szentléleknek engedelmeskedve nagymértékben megnövekedhet szívünkbe árasztott szeretete. A szeretet az az isteni élet, amely Isten fiaivá tesz bennünket. Minél jobban engedelmeskedünk tehát a Léleknek, minél inkább Isten gyermekeiként élünk és cselekszünk, annál jobban megnövekszik a képességünk arra, hogy az ő sugallatai megvilágosítsanak és megerősítsenek bennünket. „Akiiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai” (Róm 8, 14.). A Vulgata itt az „*aguntur*” szót használja. Ez a kifejezés jól jelzi azt, hogy a Szentlélek benső indításának engedelmeskedő lelket a szeretet arra ösztönzi, hogy Isten fiaként cselekedjen. „Krisztus szeretete sürget minket”, mondja Szent Pál másutt (2 Kor 5, 14.). A

Szentlélek hatalmas erővel, csaknem ellenállhatatlanul szól a lelkünkben, s arra sürget, hogy növeljük szeretetünket.

Ez adja meg a szeretet mértékének titkát. Nem pusztán a mi vágyunk ösztönöz bennünket arra, hogy növekedjünk a szeretetben, hanem Krisztus vágya a Szentlélekben. Akik csak ritkán vagy sohasem érzik szívükben a vágyat Isten és az emberek szeretetére, akik nem szomjaznak e vágyódás tiszta vizére, amelyet a hatalmas, élő Isten önt belénk, azok rendszerint olyanok, mint akik már más folyókból ittak, vagy pedig lukas ciszternákat ástak maguknak.

A Szentlélek őket is szeretné megmozgatni a maga szeretetével: de hiányzik belőlük a hajlandóság a tiszta és önzetlen szeretet benső, lelki tevékenységére. A világ nem kaphatja meg Isten lelkét, mert nem tudja, hogyan kóstoljon bele és lássa meg azt, hogy az Úr milyen gyönyörűséggel teljes boldogság annak, aki engedelmeskedik neki.

Ha nincs érzékünk Isten dolgaira, akkor legalább erre az érzékenységre vágyódhatnánk, és ha kérnénk, akkor meg is kapnánk. Ugyanakkor azonban meg kell tagadnunk magunktól más kívánságokat, amelyek kiölhetik belőlünk az Isten utáni vágyódást.

Így eljutottunk egy újabb mozzanathoz, amely meghatározza istenszeretetünk mértékét: az önmegtágadáshoz. Annyit kapunk Krisztus szeretetéből, amennyire hajlandóak vagyunk megtágadni magunktól minden más szeretetet. Az kap a legtöbbet a lélek birodalmában, aki a legkevésbé szeret a testnek világában. Azt mondom, az, aki a legkevésbé szeret, nem pedig az, aki a legkevesebbet eszik, iszik vagy alszik: egy jó házasságban jobban lehet szeretni Istent, mint egy tessék-lássék szerzeteséletben. De a szeretet próbája mindenképpen az, hogy akaratumk függetlenné váljék, és egészen lemondjon önmagáról azért, hogy Istennek engedelmeskedjék. Röviden tehát a szeretetünk mértékét a vágyunk szabja meg: ez pedig Isten saját vágyaihoz igazodik, s akkor engedjük érvényesülni bennünk Isten vágyát, ha lemondunk a sajátunkról.

15. Bár a Szentlélek által Krisztusban nekünk ajándékozott élet lényegében ugyanaz az élet, amelyet a mennyben fogunk élni, ennek az életnek birtoklása sohasem fog tökéletes nyugalmat adni a földön. A keresztény ember szükségszerűen száműzöttként él ezen a világon, hiszen nincsen benne maradandó városunk. Éppen a szívünkben jelenlévő Szentlélek tesz bennünket kielégületlenné a világi és anyagi értékek ellenére is. Nem bízhatjuk rá magunkat az életünket körül-

vevő dolgokra. Kincsünk valahol máshol rejlik, és ahol a kincsünk, ott a szívünk is.

16. Abban reménykedünk és arra várunk türelemmel, amit nem láthatunk – így válunk részesévé a megváltásnak.

A Szentlélek tölti meg szívünket ezzel a reménnyel és türelemmel. Ha nem beszélne szüntelenül a lelkiismeretünk mélyén, akkor nem tudnánk hinni abban, amit a világ mindig is örültségnek tartott. A megpróbáltatások megkísérlik kiirtani a reményünket, és gyökeréig kipusztítani a türelmünket, – de Isten Lelke mindezt arra használja föl, hogy egyre tökéletesebbé tegye a reményünket, hogy hagyatkozzunk rá egészen Istenre, s távolítsunk el minden látható támaszt, ami ezen a világon található. Mert nem isteni erény az, amelyik földi hatalomban vagy boldogságban bízik. Ez pusztán emberi reménykedés, amely nem adhat természetfölötti erőt.

De a keresztyények reménye nem csupán az égre irányul. A mennyország maga csupán előjátéka annak a végső beteljesülésnek, amely Krisztusban megnyilvánult. Az egyetemes feltámadás hite erre tanít bennünket: Isten szeretete úgy dicsőül meg, hogy bizonyos értelemben minden dolog közös javára lesz, nemcsak a Krisztusban megváltottak lelkéé, hanem a testüké, sőt az egész anyagi mindenségé is.

Szent Pál arra tanít bennünket, hogy az egész világ és minden benne élő teremtmény bűnbeesett az emberrel, és az emberhez hasonlóan alá van vetve a romlásnak és a hiábavalóságnak, s öntudatlanul várja, hogy helyreállítsák és beteljesítsék az egyetemes feltámadás dicsőségében. „A sóvárgással eltelt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja . . . De megmarad az a reménye, hogy a mulandóság szolgálai állapotából fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára.” (Róm 8, 19–21.)

Szent Pál teológiájában ez csupán egyetlenegy jelent: a Krisztusban megváltott világ és a benne élő emberek osztoznak Jézusnak hálottaiból való feltámadásában. Krisztus föltámadása ezért a központja a keresztyény hitnek. Enélkül Jézus kereszthalála nem volna több, mint egy becsületes ember tragédiája – egy zsidó Szokratesz halála. A feltámadás nélkül Jézus tanítása összefüggéstelen töredékek halmaza valami homályos erkölcsi céllal: az evangéliumok elveszítik jelentőségüket.

Jézus nem pusztán azért tanított és tett csodákat, hogy fölhívja az emberek figyelmét egy tanításra és egy erkölcsi gyakorlatra. Azért

tette mindezt, hogy magára Istenre irányítsa a figyelmünket, aki Jézus Krisztus személyében megnyilatkozott előttünk. Megismétlem: a teológia lényegénél fogva konkrét. Nem elvont igazságok összessége. A mi teológiánk magának Jézusnak a személyére irányul, Isten Szavára, aki az Út, az Igazság és az Élet. A Szentlélekben kell részesülnünk ahhoz, hogy megértsük ezt a teológiát, hiszen Ő emlékeztet bennünket mindarra, amit Krisztus mondott és tett, és Ő vezet be bennünket „Isten mélységeinek” szakadékába. Ennek a teológiának beteljesedése az örök élet, amely abban áll, hogy megismerjük Őt, az egyedül igaz Istent, és Akit küldött, Jézus Krisztust. (Jn 17, 3.)

A feltámadás nélkül nem részesedhetünk az isteni életben. Jézus halála a kereszten kioltotta bűneinket, de csak feltámadása után lehel rá apostolaira, és adta át nekik a Szentlelket, felhatalmazva őket arra, hogy a bűnöket megbocsássák, kereszteljének, tanítsanak és oktassanak minden népet, és újítsák meg életadó áldozatát.

Ha Krisztus nem támad föl a halálból, akkor hiába mondanánk azt, hogy tovább él az egyházában és az összes keresztények lelkében. Mert ha azt mondjuk, hogy Krisztus él bennünk, akkor nem arra gondolunk, hogy a tökéletesség modelljeként vagy nagyszerű emlékként vagy akár ragyogó példaként áll előttünk. Hanem arra, hogy Szentlelke által ő maga válik új életünk és új tevékenységünk forrásává, amely valóságosan és ténylegesen éppen annyira az Ő élete és tevékenysége, mint a miénk. A keresztény nemcsak szép metaforaként mondja Szent Pállal: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.” (Gal 2, 20.)

Szent Pál szerint Krisztus feltámadása magával hozza a mi feltámadásunkat is, s a kettő annyira elválaszthatatlan, hogy „ha nincs föltámadás, akkor Krisztus sem támadt föl.” (1 Kor 15, 13.) Világos tehát, hogy az egyetemes feltámadás annyira alapvető tanítása a keresztény hitnek, hogy nem nevezheti magát igazán kereszténynek az, aki ezt nem fogadja el. Szent Pál még ezt is hozzáteszi: „Ha pedig Krisztus nem támadt föl, semmit sem ér a hitetek, mert még mindig bűneitekben vagytok.” (1 Kor 15, 17.)

Ha egész hitünk Jézus feltámadásán alapszik, ha a Szentlélek csak a feltámadt Krisztus által jön el hozzánk, és ha Isten egész teremtése az egyetemes feltámadást várja, hogy osztozhassék Isten fiainak dicsőségében, akkor a keresztény számára a „közjó” valóban Krisztusnak halottaiból való feltámadásán alapszik. Ebbe a misztériumba

kell belépnie mindannak, aki be akar hatolni a kereszténység mélyébe, s a felszínre hozni az élő vizek folyóit, amelyek megörvendeztetik az Isten városát (Zsolt 4, 5.). A feltámadás misztériuma pedig csupán kiegészíti a kereszt misztériumát. Nem juthatunk be ebbe a misztériumba a Szentlélek segítsége nélkül. Ha azonban beléhatolunk, akkor „annak Lelke, aki föltámasztotta Jézust halottaiból, életre kelti a ti halandó testeteket is bennetek lakó Lelke által.” (Róm 8, 11.) „Ennek a romlandó testnek föl kell öltenie a romlatlanságot, ennek a halandónak a halhatatlanságot. Mikor pedig a romlandó test romlatlanságba öltözik, s a halandó halhatatlanságba, akkor válik valóra az Írás szava: »A győzelem elnyelte a halált.«” (1 Kor 15, 53–54.)

17. Összefoglalva tehát szeretetünk mértéke elvileg végtelen, mert Istennek irántunk való szeretete szabja meg, az pedig végtelen. A konkrét valóságban pedig Isten Krisztusnak személyében mutatta meg irántunk való szeretetét. Krisztusban élünk Lelke által, s akkor válunk tökéletessé a szeretetben, ha egészen megosztjuk Krisztussal a feltámadás titkát, amellyel Krisztus saját istenfiúságában részesít minket.

Akkor leszünk tökéletes keresztények, ha föltámadunk a halálból.

10. Őszinteség

1. Az igazmondással tesszük magunkat valóságosabbá. Az ember sohasem feledkezhet meg arról, hogy meg kell ismernie az igazságot, mivel a megismerés vágya sokkal erősebb bennünk annál, semhogy elpusztíthatnánk. De arról könnyen megfeledkezhetünk, hogy meg is kell mondanunk az igazságot. Az igazságot pedig csak akkor ismerhetjük meg, ha mi magunk az igazság szerint élünk.

Bensőnkben, önmagunkhoz kell igaznak lennünk ahhoz, hogy a rajtunk kívül lévő igazságot megismerhessük. Belülről pedig az tesz igazzá, ha úgy mondjuk ki az igazságot, ahogyan látjuk.

2. Az emberek még ma is csodálják az őszinteséget, de talán nem is az őszinteség által megőrzött igazságot tisztelik, hanem pusztán vonzó emberi tulajdonságot látnak benne. Nem azért vonzódnak az őszinteséghez, mert az igazságot szeretik, hanem azért, mert az em-

berek szeretik azt, akit őszintének tartanak. Közben pedig esetleg egészen az igazágtalanságig elmennek őszinteségükben – túlságosan is szokimondóak másokkal és önmagukkal kapcsolatban is: az igazságot használják fegyverül az igazság ellen, s a gúny eszközévé teszik, azért, hogy a mások iránti szeretetet csökkentsék. Az az „igazság”, amely lealacsonyít másokat, elhanyagol egy másik igazságot, amelyről pedig sohasem volna szabad megfeledkeznünk: ez pedig az, hogy a másiknak mindig tiszteletreméltónak kell maradnia a szemünkben. Nagyon fondorlatosan hazudik az, aki az őszinteség látszata alatt igazságot rombol le az igazsággal.

3. Túlságosan is hasonlítunk Pilátushoz. Mindig azt kérdezzük: „Mi az igazság?”, s aztán keresztre feszítjük az igazságot, amely ott áll a szemünk előtt.

De ha már fölvetettük a kérdést, válaszoljunk is rá.

Ha azt kérdezem: „Mi az igazság?” – akkor vagy várok rá választ, vagy nem. Pilátus nem várt. Maga felelt azzal a véleményével, hogy erre a kérdésre nem is kell válaszolni. Azt hitte, hogy erre a kérdésre nincs válasz. Másszóval, azt hitte, hogy nem lehet kielégítő feleletet adni erre a kérdésre: „Mi az igazság?”. Ha pedig azt gondolta, hogy nincs is igazság, akkor ezáltal már nyilvánvalóan cáfolta a saját feltételezését is. Pilátus tehát még a tagadásában is elismerte azt, hogy mennyire szüksége van az igazságra. Valamilyen formában mindenki ezt kénytelen tenni, mivel kikerülhetetlenül szükségünk van az igazságra.

Mi tehát az igazság?

A dolgok igazsága a valóságukban rejlik. Értelmünk akkor igaz, ha a tudásunk megfelel a megismert dolgoknak. Szavunk akkor igaz, ha beszédünk megfelel a gondolatainknak. Viselkedésünk akkor igaz, ha cselekedeteink olyanok, amilyeneknek nekünk lennünk kell.

4. Az egész világ ég a vágytól, hogy megismerje a dolgokat, és valóban rendkívül sokat megtudott már fizikai összetételükről, s igazolja is fölfedezéseit – különös, hogy ennek ellenére még mindig nem tudja azt, hogy létezik-e igazság!

Az objektív igazság az a valóság, amely bennünk és kívülünk egyaránt megtalálható – értelmünknek ehhez kell igazodnia. De meg kell ismernünk ezt az igazságot, és meg is kell vallanunk szavainkkal és tetteinkkel egyaránt.

Nem szükséges mindent nyilvánosságra hoznunk, amit tudunk, mert vannak olyan dolgok, amelyeket el kell rejtenuk az emberek elöl. Vannak azonban olyan dolgok, amelyeket akkor is mások tudomására kell hoznunk, ha azok számukra esetleg már ismeretesek.

Határozott tisztelettel tartozunk a körülöttünk lévő valóságnak, s időnként kötelesek vagyunk kimondani a dolgokat. Valódi nevükön kell neveznünk őket, s a körülöttünk élő emberekkel közölnünk kell azt, amit gondolunk.

Az emberek állandóan beszélnek – ez mutatja, hogy mennyire igénylik az igazságot; rászorulnak egymás kölcsönös tanúságtételére ahhoz, hogy az igazságot értelmükben kialakíthassák és megszilárdíthassák.

Értelmünket azonban megrontotta az, hogy megvetettük a valóságot. Erre vall az a tény, hogy az emberek oly sok időt töltenek el üres fecsegéssel vagy hazugságokkal, amelyeket egymástól hallottak; vagy pedig megbotránkozással, megszólással, rágalmazással, gúnyolódással vagy üres tréfákkal fecsérlik el az idejüket. Ahelyett, hogy mi alkalmazkodnánk a valósághoz, mindent kiforgatunk önmagából szavainkban és gondolatainkban egyaránt, és a mi formátlanságunkhoz igazítjuk hozzá.

E torzulásnak gyökere az akaratukban rejlik. Bár talán még az igazságot mondjuk, de már egyre kevésbé törekszünk arra, hogy az igazság szerint éljünk is. Akaratunk nem igaz, mert nem hajlandó elfogadni saját létünk törvényeit: nem hajlandó a létünk által megszabott irányvonalak szerint működni. Akaratunk hamis értékekbe csúszik bele, s magával vonszolja értelmünket is, nyugtalan nyelvünk pedig állandóan jelzi, mekkora zűrzavar található a lelkünkben: „a nyelvet azonban senki emberfia meg nem szelídítheti, mert nyughatatlanul gonosz, s tele van halálos méreggel. A nyelvvel áldjuk az Urat, a mi Atyánkat, de vele átkozzuk is az embert, bár Isten képmására alkotott teremtmény . . . Vajon a forrás ugyanabból a nyílásból ont édes és keserű vizet?” (Jak 3, 8–11.)

5. Az igazlelkűség, az őszinteség és a hűség édestestvérek. Az őszinteség: hűség az igazsághoz. A hűség az ígéreteinkben és az elhatározásainkban való hatékony igazlelkűség. A töretlen igazlelkűség hűségessé tesz önmagunkhoz, Istenhez és a körülöttünk lévő valósághoz: s így tökéletesen őszintévé tesz bennünket.

Az igazi őszinteség valójában több a természetes nyíltságnál. A lélek egyszerűsége, amelyet az igazságra törekvő akaratunk őriz meg. Kötelességünké teszi, hogy kimondjuk és megvédjük az igazságot. Ez azt is jelenti, hogy szabadok vagyunk: tisztelhetjük az igazságot vagy sem. Eszerint az igazság bizonyos mértékig ki van szolgáltatva nekünk. Ez azonban rettenetes felelősség, mivel az igazságot meggyalázza önmagunkat is meggyalázzuk.

Az igazság értelmünk élete. Értelmünk csak akkor élhet igazán, ha helyesen gondolkodik. S ha értelmünk nem látja, mit csinál, akkor akaratunk hogyan használhatja fel jól a szabadságát? Szabadságunk azonban valóban a természetfölötti rendbe tartozik és olyan természetfölötti célra törekszik, amelyet természetes eszközökkel még csak meg sem ismerhetünk. A lélek élete tehát csak az Istentől kapott természetfölötti világosság és erő által válhat teljessé. Ez a megszentelő kegyelem élete, a hittel, a reménnyel, a szeretettel és a többi belénk oltott erénnyel együtt.

A teljes értelemben vett őszinteség isteni ajándék, a lélek világossága, s ez csak a kegyelemtől származhat. „Új emberré” kell lennünk, aki „Isten hasonlóságára tiszta igazságban és szentségben alkotott teremtmény”, – különben nem kerülhetjük el mindazt a hazugságot és kétértelműséget, amely benne rejlik „a megtévesztő kívánság által” megrontott természetünkben, amint Szent Pál mondja (Ef 4, 22.).

Az eredeti bűn egyik következménye az, hogy ösztönösen elfogultan képviseljük saját önző érdekeinket. Nem úgy látjuk a dolgokat, amilyenek valóságban, hiszen úgy érezzük, hogy körülöttünk forog a világ. Félelem, szorongás, kapzsiság, törtetés meg a reménytelen élvezetvágy mind-mind eltorzítják a valóságnak bennünk tükröződő képét. A kegyelem nem helyesbíti azonnal és teljesen ezt az eltorzulást: de módot ad arra, hogy fölismerjük és számoljunk vele. Azt is megmutatja, mit kell tennünk helyesbítésére. Az őszinteséget drága áron kell megvásárolnunk: az alázattal, amellyel fölismerjük számtalan tévedésünket, és azzal a hűséggel, amellyel fáradhatatlanul javítgatjuk hibáinkat.

Az őszinte ember tehát a kegyelem segítségével fölismeri azt, hogy benne bujkál a hamisság ösztöne, sőt még a természetes őszintesége is leplezheti felelőtlenességét és erkölcsi gyávaságát: mintha elég volna csupán fölismerni az igazságot, de semmit sem tenni érte!

6. Hogyan lehetséges az, hogy kényelemhez szokott társadalmunk elveszítette érzékét az igazlelkűség iránt? Az élet olyan könnyűvé vált, hogy azt gondolhatjuk: lehet boldogulni igazmondás nélkül is. A hazug nem feltétlenül érzi már azt, hogy hazugságai éhhalálba sodorhatják. Ha a megélhetés egy kicsit bizonytalanabb volna, s ha a megbízhatatlan emberek nehezebben boldogulhatnának másokkal, akkor nem tudnánk olyan könnyedén becsapni magunkat és másokat.

De az egész világ megtanulta már, hogy az igazságot félre lehet állítani, semmibe lehet venni. A fejlett országok fele abból él, hogy hazudik. A reklám, a propaganda és a hírközlő eszközök különböző egyéb formái foglalták el az igazság helyét. Ezek aztán elfogadtatják az emberekkel, hogy tetszés szerint bármit mondhatnak másoknak, ha az meggyőzően hangzik, és valamilyen felszínes érzelmi visszhangot vált ki.

Az amerikaiak mindig úgy érezték, hogy saját ravaszságuk védelmet nyújt számukra az üzleti reklám ellen. Bárcsak ráeszmélnénk, mennyire naiv a mi ravaszkodásunk! Nem nyújt védelmet semmi ellen sem. Valójában szeretjük azt, amin látszólag nevetünk. Szeretjük, bár úgy teszünk, mintha kinevetnénk. Inkább megvásároljuk a jól reklámozott rossz fogkrémet, mint a nem reklámozott jót. A legtöbb amerikai nem szeretné, ha olyan kocsiiban találnák holtan, amelynek márkáját a szomszédai még nem is ismerik.

Az őszinteség lehetetlenné válik a hamisság irányítása alatt álló világban, amely azt gondolja, hogy van ereje leleplezni azt. A propagandát folyamatosan megvetjük, de éppen lenézésünk révén szeretjük meg. A végén pedig már egyáltalán nem tudunk boldogulni nélküle.

A kettősség a bűn állapotának egyik legfőbb jellemzője: az embert fogva tartja az a szeretet, amelyet pedig – tudván-tudja – gyűlölnie kellene.

7. Rólam alkotott elképzelésedet a másoktól és magadtól kölcsönzött részletekből táktoldt össze. Amit rólam gondolsz, az aszerint alakul, hogy mit gondolsz önmagadról. Talán éppen azokból az elemekből alkotsz fogalmat rólam, amelyeket szeretnél kitörölni az önmagadról alkotott képből. Talán a rólam alkotott képedben az tükröződik vissza, amit mások gondolnak rólad. Vagy pedig egyszerűen olyannak képzelsz engem, amilyennek szerinted én tartalak téged.

8. Milyen nehéz őszintének lennünk egymáshoz, amikor sem önmagunkat nem ismerjük, sem egymást! Lehetetlen őszintének lenni alázat és természetfölötti szeretet nélkül. Nem lehetek nyílt másokkal, ha nem értem meg magamat és nem vagyok kész minden lehető megtenni annak érdekében, hogy megértsem őket.

Mások megértését azonban mindig megnehezíti önmagunk árnyéka, amelyet önkéntelenül is belépünk vetítünk.

Minden képzetet felülmúló bátorság kell ahhoz, hogy egészen egyszerűek legyünk másokkal. Nyíltságunkat azonban gyakran megrontja valami rejtett durvaság, amely a félelemből ered.

A hamis őszinteség sokat fecseg, mert fél. Az igazán nyíltszívű ember megengedheti magának, hogy hallgasson. Nem kell szembeszállnia föltételezett támadásokkal. Ha valamit meg kell védelmeznie, akkor ahhoz elegendő a teljes egyszerűsége is.

A vallásos emberek érvelése gyakran nem őszinte: ingerültségük megrontja őszinteségüket. Miért tesz bennünket ingerültté az, ami- ben hiszünk? Vagy mert nem igazán hisszük, vagy pedig valójában önbecsülésünk az, amit az „igazság” címén próbálunk védelmezni. Az őszinte ember nem is annyira védelmezni akarja az igazságot, mint csupán világosan kifejtteni, mert meggyőződése szerint a világosan látható igazság képes megvédeni önmagát.

9. A félelem talán a legnagyobb ellensége az őszinteségnek. Hányan félnek követni lelkiismeretük szavát, mert inkább mások véleményéhez igazodnak, mint a szívük mélyén fölismert igazsághoz! Hogyan lehetnék őszinte, ha folytonosan változtatom a véleményemet azért, hogy hozzáigazítsam ahhoz az árnyképhez, amelyet mások formálnak rólam? Másoknak nincs joguk elvárni tőlem azt, hogy bármi mássá alakuljak, mint amivé Isten szemében lennem kell. Ennél nagyobb dolgot aligha követelhetünk embertől! Ez az egyetlen jogos elvárás, amelyet teljesítenem kell, s éppen ez az, amit többnyire nem kívánnak tőlem. Azt akarják, hogy olyan legyek, amilyenek ők tartanak: a saját lényüket akarják viszontlátni bennem. Nem fogják föl azt, hogy ha egészen önmagammá leszek, az életem akkor egészíti ki és teljesíti be az ő életüket. Ha viszont pusztán az ő árnyékukként élek, akkor csak arra leszek használható, hogy saját beteljesületlenségükre emlékeztessem őket.

Ha megengedem magamnak, hogy azzá alacsonyuljak, aminek mások tartanak, akkor Isten így szól majd hozzám: „Nem ismerlek téged.”

10. A kegyelem törékeny őszintesége soha sincs biztonságban az emberi erőszaknak kiszolgáltatott léleekben. A szenvedélyek mindig megzavarják az őszinteség tiszta mélyeit, ha nem mindenestül rendezett. S a szenvedélyek többnyire sohasem egészen rendezettek, még a szentek életében sem.

A tó tiszta vizét nem szennyezi be a szél, bár felborzolja a felszínét. Az őszinteség megszenvedheti a szenvedély erőszakosságát, anélkül, hogy az különösebb kárt tehetne benne, mindaddig, míg az erőszak csak fájdalmat okoz, de nem keríti hatalmába.

Az erőszak végzetessé válhat az őszinteség számára, ha beleegye-zünk, különösen akkor, ha a szenvedélyben próbálunk megnyugodni, nem pedig a békében és a nyugalomban.

A lelki erőszak akkor a legveszélyesebb, ha a leginkább lelki formában jelentkezik, nem pedig az érzelmekben. A felszín fölborzolása nélkül keríti hatalmába az akarat mélyeit, s harc nélkül rabul ejti az egész lelket. Az érzelmek esetleg nyugalomban is maradnak, sőt talán még élvezetüket is lelik ebben az aljas rablásban. De a lélek mélységes békéje elpusztult, mert a lázadás eltörölte benne az igazság képét. Ilyen például a gátlástalan büszkeség okozta erőszak.

Egyetlen erőszak van, amely meghódíthatja a mennyországot. Ez pedig a kegyelem látszólagos erőszaka, amely valójában rend és béke. Ez még a szenvedélyek közepette is békét teremt a lélek mélyén. Csak a benne működő erő miatt nevezhető „erőszaknak”, amellyel ellenáll a szenvedélyeknek, és rendet teremt a lélek házatáján. Ez az erőszak magának Istennek a lelkünkben megszólaló hangja és ereje. A béke Istenének tekintélye, aki szól hozzánk bennünk, a szentélyben, az Ő szent helyén.

A béke Istenét sohasem dicsőíti meg az emberi erőszak.

11. Az igazság szentté tesz bennünket, hiszen Jézus azért imádkozott, hogy „szentelődjünk meg az igazságban”. De azt is olvastuk, hogy „az igazság felfuvalkodottá tesz” – *scientia inflat*.

Hogyan lehetséges az, hogy az igazság gögössé tesz?

A gög nem tartalmaz igazságot. Ha tudásunk igaz, akkor alázatossá kellene válnunk tőle. Alázatossá, tehát szentté.

Mihelyt az igazság betölti az értelmünket, „megszenteli”. De mivel az egész léleknek meg kell szentelődnie, az értelmünket betöltő igazságnak meg kell szentelnie az akaratunkat is. Bár értelmünk már talán meglátta az igazságot, akaratunk még mindig szabad arra, hogy „Isten igazságát hazugságra változtassa.” (Róm 1, 25.)

Lehetőségünk van arra, hogy megismerjük az igazságot, amelyik önmagunkhoz és Istenhez hűségessé tesz bennünket, tehát valóságosabbá és szentebbé alakít. De befogadhatjuk az igazságot úgy is, hogy igaztalaná és bűnössé tesz bennünket. A kettő közötti különbséget akaratumk tevékenysége dönti el.

Ha akaratom az igazság szolgálatában működik, s egész lelkemet odaszenteli annak, amit az értelmem meglátott, akkor megszentelődöm az igazságban és őszintévé leszek. „Egész testem világos lesz.” (Mt 6, 22.)

De ha akaratom megpróbálja leigázni az igazságot, mintha az a szolgám volna, mintha a hódítás jogán hozzám tartozna, akkor természetesen fogom tartani, hogy azt tehetek veled, amit akarok. Ez minden hamisság gyökere.

A szentek szolgálatra készen közelednek az igazsághoz, nem próbálják kényük-kedvük szerint birtokolni és kihasználni.

12. Az őszinteség kérdése igazában a szeretet problémájára vezethető vissza. Nem is annyira az az őszinte ember, aki meglátja az igazságot, és kimondja azt, amit lát, hanem az, aki tisztán szereti az igazságot. Az igazság azonban nem elvont. A valóságos emberekben és dolgokban megtestesülve él. Az őszinteség titka tehát nem az elvont igazság filozófikus szeretetében rejlik, hanem a valóságos emberek és valóságos dolgok szeretetében – Isten szeretetében, aki visszatükröződik a körülöttünk lévő valóságban.

Szóval alig fejezhető ki, mennyire fontos ez a fogalom. Korunk legfőbb baja nem a tudáshiány, hanem a szeretet hiánya. Ha az összes ember szeretné egymást, akkor nem esnék nehezükre az, hogy bizának egymásban és megosszák egymással az igazságot. Ha mindnyájan szeretetben élnénk, akkor könnyen rátalálhatnánk Istenre. „... a szeretet Istentől van. Mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent.” (1 Jn 4, 7.)

Az emberekből azért hiányzik a szeretet, mert kicsi gyermekkoruktól azt tapasztalják, hogy nem szeretik őket. Korunk kétszínűsége és cinizmusa attól a nemzedéktől származik, amelyik a bölcsőtől kezdve annak a tudatában nőtt föl, hogy szülei akarata ellenére jött a világra.

Az Egyház sokkal mélyebben megérti az emberi szeretetet, mint a modern ember, aki azt hiszi, hogy már mindent tud róla. Az Egyház jól tudja, hogy az emberi nemzés teremtő erejének prédálása a szere-

tet hamisságát bizonyítja. Azért hamis, mert alatta marad az embernek, sőt az állatnak is. Az a szeretet, amely csak a gyönyört keresi, de teremteni nem akar, – árnyéka sem lehet a szeretetnek. Nincs ereje. Zaklatott nemzedékünk lelki meddősége az őszinteség hiányának rettenetes vádjára vezethető vissza, amellyel minden férfinak és nőnek szembe kell néznie a saját lelke mélyén, ha csupán a saját gyönyörűsége kedvéért akar szeretni. Az a szeretet, amely bármilyen meggon-dolásból fél a gyermekektől, olyan szeretet, amely magától a szeretet-től fél. Meghasonlik önmagával. Hazugság és önellentmondás. A sze-retet természetéhez hozzátartozik az, hogy minden akadály ellenére is keresse meg a teremtő beteljesülés lehetőségét. A szeretet, még az emberi szeretet is, erősebb a halálnál. Ezért annyira nyilvánvaló, hogy az igazi szeretet erősebb a szegénységnél, az éhségnél vagy a fé-lelemnél. Mégis, korunk emberének nincs elég bátorsága ahhoz, hogy kényelmetlenségnek vagy kellemetlenségnek tegye ki magát.

Meglepő, hogy az Egyháznak egészen semmibe kell vennie mind-azokat a gazdasági megfontolásokat, amelyek szerint a pénz és a ké-nyelem fontosabb a szeretetnél? Az Egyház élete magának a szeretet-nek legmagasabb formája, és ebben a szeretetben minden kisebb sze-retet is isteni védelmet és oltalmat talál. Ha az emberek minden ere-jétől és tartalmától megfosztják az emberi szeretetet, akkor szükség-képpen az Egyház lesz a szeretet utolsó mentsvára. Jellemző ez az ellentét: az emberi szeretetnek még a testi gyönyörűségét is jobban védelmezi az Egyház bölcs tanítása, mint azoknak szofizmái, akik nyilvánvalóan csak a gyönyör megszerzésére törekednek. Az Egyház itt is nagyon jól tudja, miről beszél, amikor arra figyelmeztet ben-nünket, hogy az ember testből és lélekből áll, s a test csak akkor mű-ködik helyesen, ha mindenben aláveti magát a léleknek, s ha a lélek aláveti magát a kegyelemnek, vagyis az isteni szeretetnek. Az Egyház tanítása szerint a mértékletesség erénye nem arra szolgál, hogy le-törje vagy megmátsíssa az ember élvezetvágyát, hanem hogy a helyes élvezeteket az igazi cél szolgálatába állítsa: hogy az embert élvezes-sék az Istennel való egyesülés tökéletességére és boldogságára. Az Egyház így saját kikezdhethetlen logikája szerint következetesen meg-enged minden rendezett örömet az egyén és a közösség javára. Az örömet sohasem tartja „szükséges rossznak”, amelyet kénytelen megtűrni. Értéknek tartja, amely az ember megszentelődését szolgál-hatja. A bukott ember azonban csak igen nehezen tudja rendeltetés-szerűen használni. Ezért hoz annyira szigorú törvényeket az Egyház.

De ne feledjük e törvények célját: biztosítani akarják nemcsak Istennek, hanem magának az embernek a jogait is. Ezen belül még az ember testének sajátos és törvényes jogait is.

Ne vádoljanak tehát túlzással azért, mert az őszinteség problémáját az emberi szeretetben rejlő gyökeréig vezettem vissza. Annak a kornak az önzése, amely a gyönyörök pusztá kultuszának szentelte magát, olyan tévedéssel fertőzte meg az egész emberiséget, amely Isten elleni hazugsággá teszi csaknem minden cselekedetünket. Az olyan kor, mint a miénk, nem lehet őszinte.

13. Hogy mennyire tudunk őszinték lenni magunkkal, Istennel és a többi emberrel, valóban attól függ, mennyire tudunk őszintén szeretni. Szeretetünk őszintesége pedig nagymértékben azon fodul, elhisszük-e, hogy szeretnek bennünket. Korunk legtöbb erkölcsi, értelmi, sőt vallási zűrzavara is arra a kétségbeesett félelemre vezethető vissza, hogy senki sem szeret, nem is szerethet bennünket igazán.

A legtöbb ember azt szeretné, hogy istenként rajongjanak érte. Ha ezt megfontoljuk, akkor aligha lep meg bennünket, mennyien kétségbeesnek azon, hogy nem kapják meg azt a szeretetet, amelyet véleményük szerint megérdemelnek. Még a legnagyobb örültnek is sejtenie kell, hogy nem méltó az imádásra, s bármit higgyen is az imádásra való jogáról, előbb-utóbb be kell látnia, hogy senkit sem tud annyira elbolondítani, hogy őt imádjá. Önmagunkról való elképzelésünk azonban oly fantasztikusan hamis, hogy e „szeretethiány” ellen mégis úgy lázadunk föl, mintha valami igazságtalanságnak estünk volna áldozatul. Így egész életünk hamisságra épül. Azt képzeljük, hogy mások megkapják azt a tiszteletet, amelyet mi magunknak szeretnénk. Ebből aztán arra következtetünk, hogy kevésbé vagyunk szeretetreméltóak, hamis látszatok kialakításával kell tehát belopnunk magunkat mások szeretetébe, mintha jobbak lennénk, mint amilyenek vagyunk.

Valójában azért hisznek olyan kevesen Istenben, mert nem hisznek többé abban, hogy még Isten is szeretheti őket. Kétségbeesésük azonban talán tiszteletreméltóbb, mint azok hamissága, akik megpróbálják Istent rávenni arra, hogy olyasmért szeresse őket, ami nincs meg bennünk. Ez a fajta hamisság meglehetősen általános az úgynevezett „hívők” között: tudatosan abba a reménybe kapaszkodnak bele, hogy az imájuk által kiengesztelt Isten majd támogatja őket önzésükben és hamisságukban, és segítheti őket abban, hogy elérjék

saját önző céljaikat. Istentiszteletük nem sokat használ nekik, és nem dicsőíti meg Istent. Nemcsak lehetséges vetélytársat látnak Őbenne (s ezért az egyenlőség alapjára helyezkednek vele szemben), hanem azt gondolják, hogy elég aljas is ahhoz, hogy alkut kössön velük, s ez már valóban istenkáromlás.

14. Ha őszintén és egyszerűen akarunk szeretni, akkor először is le kell győznünk a félelmünket, hogy nem szeretnek bennünket. Ez persze nem történhet úgy, hogy erőszakkal elhitetjük magunkkal, hogy szeretnek bennünket, ha ez nem igaz. Valahogy le kell hántanunk magunkról az önmagunkról alkotott leghamisabb illúziókat. Őszintén el kell ismernünk, hogy mi minden miatt nem lehet szeretni bennünket. Le kell szállnunk lényünk mélyeibe, amíg el nem jutunk a bennünk rejlő alapvető igazsághoz, s meg nem látjuk azt, hogy végeredményben, mindezek ellenére mégiscsak lehet szeretni bennünket!

Ez azonban kemény munka. Csak egy egész élet őszinte alázatával végezhető el. De előbb-utóbb szét kell választanunk magunkban azt, ami nem vagyunk, attól, ami vagyunk. El kell fogadnunk a tényt, hogy nem olyanok vagyunk, amilyenek szeretnénk lenni. Olcsó, cifra gúnyaként le kell dobnunk magunkról ezt a hamis, felszínes énünket. Meg kell találnunk igazi valónkat, elemi szegénységében, de ugyanakkor hatalmas és egyszerű méltóságában: istengyermekségre alkotak bennünket, s képesek vagyunk az igazi szeretetre, amely magának Istennek őszinteségéből és önzetlenségéből tartalmaz valamit.

Legmélyebb énünk szegénysége és nemessége abban a tényben rejlik, hogy képes a szeretetre. Szerethet bennünket Isten, és ha Ő szeret, akkor nyomán mi is válaszolhatunk az Ő szeretetére – hálával, imádással és bánattal fordulhatunk feléje. Részvétellel, irgalommal és nagylelkűen fordulhatunk embertársaink felé is.

Az első lépés ebben az őszinteségben annak fölismerése, hogy bár magunkban alig van, vagy egyáltalán semmi értékünk nincs, mégis hatalmas értékek rejlenek bennünk, mert reméljük, hogy Isten szeret bennünket. Ő pedig nem azért szeret, mert jók vagyunk, hanem akkor és azért leszünk jóvá, mert Ő szeret. Ha őszinte egyszerűséggel elfogadjuk ezt a szeretetet, akkor a mások iránti szeretetünk már magától őszintévé lesz. Ha egészen csak arra figyelünk, hogy Isten milyen mérhetetlenül nagylelkűen szeret minket, akkor sose fogunk attól félni, hogy szeretete cserbenhagy bennünket. Ha erősen bízunk

abban, hogy Ő szeret bennünket, akkor nem fogunk túl sokat aggódni amiatt, hogy mások talán nem szeretnek minket. Nem azt mondom, hogy közönyössé válunk szeretetükre: hiszen azt akarjuk, hogy bennünk is azt az Istent szeressék, aki általunk szereti őket. De sose fogunk aggódni a szeretetükért, s azt sem várjuk, hogy életünk során az egészen világosan élénk rajzolódjék.

15. Az őszinteség egész problémája tehát alapvetően a szeretet és a félelem kérdése. Az önző, szűkkeblű ember, aki nemigen szeret másokat, de sokat aggódik amiatt, hogy őt nem szeretik, sohasem lehet igazán őszinte, néha még akkor sem, ha nyíltszívűnek látszó természetű van. Mélyeiben mindig kétszínűségbe burkolódik. Legjobb és legkomolyabb szándékaival is önmagát fogja becsapni. Semmit sem lehet nyugodtan elhinni abból, amit mond vagy érez – akár az isteni, akár az emberi szeretetről – mindaddig, míg szeretete meg nem tisztul legalább a leggonoszabb és legalaptalanabb félelmeitől.

Az az ember viszont már elindult az őszinteség útján, aki nem fél bevallani mindent, amit rossznak lát önmagában, – mégis szilárdan vallja, hogy szeretheti őt az Isten, gyöngeségei ellenére is. Őszintesége a bizalomra épül: nem az önmagáról alkotott illúziókra, hanem Isten végtelen, biztos irgalmára.

16. Az őszinteség talán a legfontosabb eleme az igazi imádságnak. Ez az egyetlen hiteles próbája Istenbe vetett hitünknek, reményünknek és szeretetünknek. Bármilyen mélyek lehetnek az elmélkedéseink, bármilyen szigorúak az önmegtágadásaink, bármilyen nagyszerű a liturgiánk, szárnyaló az énekünk, emelkedettek gondolataink az Isten titkairól – mindez haszontalan marad, ha nem gondoljuk komolyan azt, amit mondunk. Miért vonjuk magunkra mi is a régi próféták átkait, amelyeket maga Krisztus is megismételt: „Képmutatók! Találóa jövendölt rólatok Izaiás: Ez a nép ajkával tisztel engem, de szíve távol marad tőlem.” (Mt 15, 7–8; vö. Iz 29, 13.)

Mivel a szerzetes az imádság embere és Isten embere, legfontosabb kötelessége az őszinteség. Szent Benedek regulájában mindeütt erre figyelmeztet bennünket. Azok, akik nem igazi szerzetesek „hazudnak Istennek a tonzúrájukkal”, mondja (I. fejezet). A szerzetesjelöltben elsősorban ezt kell vizsgálni: őszintén keresi-e Istent – *si vere Deum quaerit*. A jótettek egyik fajtája, amely a szerzetest szentté

teheti: „igazat mond a szívével és a szájával”; a másik pedig: nem akarja azt, hogy szentnek tartsák, ha egyszer nem az. Akarjon inkább egészen valóságosan szentté lenni. Hogy erényeinek igazságáról jobban meggyőződhessek, arra kell vágyódnia, hogy inkább tettekben nyilvánuljon meg, mint szavakban. Ami az imádságot illeti: a gondolatainknak egyeznie kell azzal, amit énekel (*mens concordet voci*). Ahogyan Jézus maga is tanította: Szent Benedek szerint az imádság legyen rövid és tiszta; a szerzetes ne halmozzon egymásra üres szavakat vagy értelmetlen elmélkedéseket.

Az imádságban az a legfontosabb, hogy valódi önmagunkat helyezzük oda a valódi Isten elé. Ez nem mehet végbe összeszedettségre és önismeretre való elszánt törekvés nélkül. De ha őszinték vagyunk, akkor az imádságunk sohasem lesz terméketlen. Maga az őszinteség már kapcsolatot teremt a minden igazság Istenével.

11. Irgalom

1. Milyen közel kerül hozzánk Isten, ha már eljutottunk addig, hogy fölismerjük és elfogadjuk a saját nyomorúságunkat, és rábízunk minden bajunkat! Minden emberi várakozás ellenére is gondoskodik rólunk, ha rászorulunk, segít megtenni még azt is, ami lehetetlennek látszott. Most ismerjük meg Istent, nem valami elvont jelenlétben, amelyben a saját elképzeléseink szerint cicomázzuk fel őt – hanem a puszta reményben, amely néha közel járhat a kétségbeeséshez. A tökéletes remény a kétségbeesés szélén érhető el, amikor ahelyett, hogy belezuhannánk a szakadékba, egyszerre azon kapjuk magunkat, hogy járunk a levegőben. A remény mindig a kétségbeesés határán mozog, de sohasem lépi át ezt a határt, mert a legválságosabb pillanatban Isten ereje egyszer csak megerősíti gyöngeségünket. Így akkor várjuk a legbiztosabban az Ő irgalmát, amikor minden veszélyben forog, a legkilátástalanabb helyzetben keressük a legnyugodtabban Őt: bízunk abban, hogy benne akkor sem csalódhatunk, amikor még az igazak is ellenünk fordulnak, s azok is elvetnek, akik magukénak mondják az Ő szeretetét.

2. *Cum vero infirmor, tunc potens sum.* „Amikor gyöngé vagyok, akkor vagyok erős.” (2 Kor 12, 10.).

Gyöngeségünk nyitotta meg számunkra az eget, mivel elhozta szá-

munkra Isten irgalmát, és megnyerte nekünk az Ő szeretetét. Fájdalmunkban rejtőzik minden örömünk csírája. Még a bűn is részt vesz önkéntelenül a bűnösök megmentésében, mivel Isten végtelen irgalma ellenállhatatlan: a legnagyobb rosszból is a legnagyobb jót hozza elő. A bűnt éppen azoknak a bűnében tette semmissé, akik azt gondolták, hogy megsemmisíthetik Krisztust. A bűn sohasem tehet jót. Még elpusztítani sem tudja magát, amivel pedig tényleg jót tenne. De Krisztus szeretete és Isten irgalmassága eltörölte a bűnt azáltal, hogy magára vette minden bűnünk terhét, és megfizette az árát. Ezért énekl az Egyház, hogy Krisztus meghalt a kereszt fáján, hogy élet szülessék ugyanarról a töről, amelyikről először a halál származott: *ut under mors oriebatur, inde vita resurgeret.*

A keresztyén felfogás szerint tehát az irgalom a kulcsa az egész mindenség átalakulásának, amelyben látszólag még mindig a bűn uralkodik. A keresztyén ember nem menekülhet meg a rossztól, nem mentesül a fájdalomtól sem, nem függetlenítheti magát a bűn hatásától és következményeitől: maga sem hibátlan. Szerencsétlenségére követhet el bűnt. Nem szabadult meg teljesen a rossztól. Hivatása mégis az, hogy az egész világot megmentse a bűntől, és átalakítsa Istenben: az imádság, a bűnbánat, a szeretet és mindeneffőlt az irgalmasság által. A tökéletesen szent Isten nemcsak irgalmazott nekünk, hanem irgalmasságát rábízta az esendő emberre: a bűnösök így választhatnak a jó és a rossz között, a rosszat legyőzhetik a jóval, és kiérdemelhetik Isten irgalmát a saját lelkük számára, azáltal, hogy maguk is irgalmaznak másoknak.

Isten azért engedte meg a bűnt a világon, hogy érvényre juthasson a bűnbocsánat is. Nemcsak az a rejtett bocsánat, amellyel Ő maga megtisztítja lelkünket, hanem az a látható megbocsátás is, amellyel egymáson megesik a szívünk, s ezáltal jelezzük azt a tényt, hogy irgalmassága által Ő él a szívünkben.

3. „Boldogok, akik sírnak”. Igaz lehet ez? Ki lehet nyomorultabb annál, aki megízleli a saját elégtelenségének, szerencsétlenségének, reménytelenségének keserűségét, s bizonyosan tudja, hogy fikarcnyi értéke sincsen? Mégis áldott az, aki lekerül ezekbe a mélységekbe, és ott rátalál Istenre. Amíg el nem értük a szakadék mélyét, még választhatunk a minden és a semmi között. Még közénk állhat valami. Még kikerülhetjük a döntést. Ha viszont végső nyomorúságunkig szorultunk vissza, akkor nincs tovább menekvésünk. A választás rette-

netesen nehéz. A sötétség legmélyén játszódik le, mégis olyan éleslátással, amely már alig elviselhető angyali világosság: látszólag már pusztulásra s a pokolba jutottunk, s ekkor csodálatos módon mégis Istent választjuk.

4. Csak az elveszetteket lehet megmenteni. Csak a bűnösök igazulhatnak meg. Csak a halottak támadhatnak fel a halálból. Jézus azt mondta: „... az Emberfia azért jött, hogy keresse és üdvözítse, ami elveszett.” (Lk 19, 10.)

5. Az emberek egy része csak ahhoz elég erényes, hogy elfelejtse saját bűnös voltát. Viszont nem elég bűnös ahhoz, hogy ráeszméljen, mennyire rászorul Isten irgalmára.

Lehet, hogy akik rosszul éltek a földön, magasabbra kerülnek a mennyben, mint azok, akik jónak látszottak ebben az életben. Mi az értéke az erényes életnek, ha hiányzik belőle a szeretet és az irgalom? A szeretet Isten irgalmasságával ajándékozza meg a bűnbánó embert, nem pedig az emberi önelégültséget jutalmazza. A szeretetnek csodálatos ajándéka, ha mélységes bánatot érzünk súlyos bűneink miatt. Istennek megtapasztalt irgalma elragad és kiemel minket önmagunkból. „Mivel nagyon szeretett, sokat bocsátanak meg neki.”

A legtisztábban Isten Szűz Anyja szeretett. Sohasem bántotta meg Őt, s a legnagyobb kegyelmet kapta meg Tőle: a legnagyobb tökéletesség birtokában ismerte föl a maga semmi voltát. Ő lett a legszegebb szent, mert ő volt a leggazdagab.

Szeretete tökéletesen megfelelt alázatának. A legkisebbnek látta önmagát, mégis félelem nélkül vette tudomásul, hogy Isten szemében ő a legnagyobb. Egyedül azért örült ennek, mert ezáltal Isten örömeiben osztozott.

Ő volt a leggyöngébb, de így ő lett a legerősebb. Megsemmisítette a leghatalmasabb angyalok kevélységét is, akik azért buktak el, mert önálló hatalomra akartak szert tenni, mintha az csupán tőlük származnék, és nem tartozna senki másra. Máriának azonban nem volt saját hatalma. De ő kapta a legnagyobb irgalmat és a legtöbb szeretetet. Ezáltal vált a legméltóbbá a szeretetre, s a legalkalmasabbá arra, hogy viszonszeresse Istent. Azzal az erővel, amely nem tőle származott, hatalmat kapott mindnyájunk fölött, s mi mindnyájan Isten irgalmasságának jogán tartozunk hozzá: közbenjárása által ő a teljhatalmú szétosztója ennek az irgalomnak.

6. Isten szentségében minden végtel összetalálkozik – végtelen irgalom és igazságosság, végtelen szeretet és a bűn végtelen gyűlölete, végtelen hatalom és végtelen leereszkedés a teremtmények gyöngeségéhez. Szentségében összesűrűsödik minden más tulajdonsága is: végtelenül fölöttünk áll, meghalad és felülmúl mindent, lényegében különbözik minden más létezőtől.

Isten szentségének legfőbb megnyilvánulása mégis Krisztus keresztalála. Itt is összetalálkozik minden végtel. Az ember, aki elmenekült Istentől, és belétemetkezett a romlásba meg a halálba, itt, a halál kellős közepén szembetalálja magát Megváltójával, aki az élet.

Úgy kell elismernünk és imádnunk Isten szentségét, hogy azt kérjük tőle; irgalmazzon nekünk – ez a kezdete minden igazságnak. Ha arra kérjük, hogy irgalmazzon nekünk, akkor ezzel Istennek valljuk meg Őt. Ha bocsánatát kérjük, akkor, amikor nem érdemlünk könyörületet, ezáltal azt kérjük tőle, hogy olyan szentül legyen igazságos hozzánk, hogy zárja ki a rosszat, és legyen irgalmas mindenkire, aki nem menekül el előle a kétségbeesésbe.

Elsősorban azok bízhatnak tökéletesen Isten irgalmában, akik a legközelebb jutottak az Ő szentségéhez. S mivel a legközelebb vannak a szentséghez, úgy látják önmagukat, mintha a legtávolabb lennének tőle: az ellentét a szentség és saját maguk között elviselhetetlenül nagynak látszik. Ilyen körülmények között vakmerőségnek tűnik minden remény, mégis parancsoló szükség készíti őket reá, mivel megragadta és birtokba vette őket Isten ellenállhatatlan szentsége. Egyfelől tehát lehetetlennek látják, hogy bocsánatot nyerhetnek bűneik; másfelől viszont elárasztja őket a megbocsátás ingyen ajándéka. Ilyen megbocsátás nem jöhet máshonnan, csak Istentől.

7. A gyöngeségünkben megmutatkozó erő Krisztus gyöngeségének erejéből fakad – az Atya szeretetéből, aki feltámasztotta őt a haláltól. Jézus leszállt a halálporába, azért, hogy feltámaszásának erejével megjelenhessenek a mi életünkben. Ez az erő nem a természetes ajándékokban jelentkezik, nem a tehetségünkben, az emberi bölcsességben vagy az ember erejében. Csak akkor válik kézzelfoghatóvá, ha a láthatatlant: a kegyelem titokzatos erejét szembeállítjuk azzal, ami bennünk látható: ami emberi, tehát a sajátunk.

8. „Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak.” (Mt 5, 7.)

Isten irgalmasságát bármikor elnyerhetjük, amikor csak akarjuk: azáltal, hogy mi is irgalmasok vagyunk másokhoz. Általunk is Isten irgalma válik láthatóvá bennük, amikor arra indít, hogy úgy bánjunk velük, ahogyan Ő mivelünk. Irgalma megszenteli a mi szegénységünket, ha együttérzünk az ő szegénységükkel, s azt is a magunkénak érezzük. Isteni együttérzése így tükröződik a mi lelkünkben, mintegy annak emberi visszfényeként, ezáltal kiirtja a bűneinket. Ugyanazzal a mozdulattal szünteti meg a bűneinket, amellyel elnézzük és megbocsátjuk más emberek vétkeit.

Ezt az együttérzést nem lehet megtanulni szenvedés nélkül. Az önelégült életben sohasem fejlődhet ki: ilyenkor elvben megbocsátjuk ugyan mások bűneit, anélkül azonban, hogy magunkat is a bűnös világhoz tartozónak éreznénk. Ha meg akarjuk ismerni Istent, akkor úgy kell megértenünk mások gyöngeségeit, bűneit, tökéletlenségeit, mintha azok a miéink volnának. Úgy át kell éreznünk az ő szegénységüket, ahogyan Krisztus átérezte a miénket.

9. Csak úgy jutunk el az égbe, ha meghalunk másokért a kereszten. Mások közreműködése nélkül senki sem hal meg a kereszten. Szüksége van egy hóhér segítségére. Mint Krisztusnak, nekünk is azokért kell meghalnunk, akiknek bűnei a halálnál is keserűbbek a számunkra – keserűbbek, mert pontosan olyanok, mint a sajátjaink. Azokért kell meghalnunk, akiknek bűnei halálra kínoznak bennünket, s akiket minden jószándékunk ellenére, éppen saját bűneinkkel mi kínozzunk halálra.

Ha együttérzésem őszinte, ha a szívnek mélységes részvétje nem csupán hivatalos ügylet, ha az irgalmat nem csak könyvből tanuljuk, s nem jámbor jóföltételként gyakoroljuk másokon – akkor a mások iránt érzett részvétem Istennek irántam való irgalmává lesz. Irántuk való türelmem az Ő türelme énrántam. Irántuk való szeretetem az Ő szeretete irántam.

10. Ha az Úr meghallgatja irgalmasságot kérő imádságomat (s ezt az imádságot magát is az Ő irgalma sugallja bennünk), akkor belém öntött és láthatóvá lett irgalma arra indít, hogy én is legyek irgalmas másokhoz, úgy, ahogyan Ő irgalmas hozzám. Isten irgalma ilyen módon teszi teljessé isteni igazságosságát: az igazságosság és az irgalmasság látszólag különböznek egymástól, de Isten tevékenységében mindkettő az Ő szeretetét fejezi ki.

Igazságossága az a szeretet, amely minden egyes teremtményének megadja az irgalmában neki rendelt ajándékokat. Irgalma pedig az a szeretet, amely igazságot szolgáltat a saját igényeinek, és megújítja azt az ajándékot, amelyet mi elmulasztottunk elfogadni.

11. Isten irgalma nem szünteti meg az ok és az okozat törvényeit. Ha Isten megbocsátja egy bűnömet, akkor megszünteti a bűnösséget, de megmaradnak a bűn következményei és büntetései. Isten irgalma éppen a bűn megbüntetésében azonosítja magát a legnyilvánvalóbban az igazságosságával. Minden bűn Isten szeretetét sérti meg, és igazságossága ránk kényszeríti azt, hogy ezt a sértést egyesegyedül a szeretet által lehet jóvá tenni. A szeretet Isten legnagyobb ajándéka az emberek számára. A szeretetben érhetjük el a legmagasabbrendű tökéletességünket, ez a forrása minden örömünknek. Ez a szeretet az Ő irgalmának ingyenes ajándéka. Isten belénk árasztja szeretetét, és arra hív bennünket, hogy szeressük Őt, hiszen Ő előbb szeretett minket, s így szeressük a többi embert is, hiszen Ő mindnyájunkat szeretett. Irgalma ezáltal teszi lehetővé számunkra, hogy egészen eleget tegyünk az Ő igazságosságának. Isten igazságosságát ezért leginkább saját irgalmának gyümölcseivel lehet kielégíteni.

Akik visszautasítják az Ő irgalmát, azok más módon elégitik ki az Ő igazságosságát. Irgalma nélkül nem szerethetik Őt. Az Ő szerete nélkül pedig nem „igazulhatnak meg”, nem „válhatnak igazzá”. Vagyis: nem tudnak hasonlóvá lenni Hozzá, aki a szeretet. Akik nem fogadták be az Ő irgalmát, azok igazságtalanok Ővele. Saját igazságtalanságukat ítéli el az Ő igazságossága. Mivel követnek el igazságtalanságot? Azzal, hogy visszautasítják az Ő irgalmát. Így végül ehhez az alapvető paradoxonhoz jutunk el: Istennek tartozunk azzal, hogy elfogadjuk az Ő irgalmát, amelyet Krisztusban fölkínált nekünk, s ha visszautasítjuk, akkor követjük el a legnagyobb „igazságtalanságot”. Nyilvánvaló tehát, hogy ebben a természetfölötti értelemben egyedül Isten irgalma tehet bennünket igazzá, mivel Isten igazságossága elsősorban azt kívánja tőlünk, hogy fogadjuk el az Ő irgalmát.

12. Akarod megismerni Istent? Akkor próbáld megérteni mások gyöngeségeit és tökéletlenségeit. De hogyan értheted meg mások gyöngeségeit, ha nem érted a sajátodat? És hogyan láthatod saját korlátaidnak az értelmét addig, amíg nem részesültél Isten irgalmában, amellyel megismerheted magadat és Őt? Nem elég megbocsáta-

nunk másoknak: alázatosan és együttérzőn kell megbocsátanunk. Ha alázat nélkül bocsátunk meg nekik, akkor a megbocsátás pusztá komédiává lesz: úgy teszünk, mintha jobbak lennénk nálunk. Jézus leszállt alacsony sorsunk mélységeibe, s akkor bocsátott meg nekünk, amikor bizonyos értelemben kisebbé lett mindnyájunknál. Nem osztogetherhatjuk másoknak megbocsátásunkat előkelő trónusokról, istenneként tekintve le rájuk a mennyből. Saját pokluk lángjaiban kell megbocsátanunk nekik, Krisztusért, mivel Krisztus – a mi bocsánatunkat felhasználva – még egyszer leszáll, hogy kioltsa a bosszú lángjait. De ezt nem tudja megtenni akkor, ha nem az Ő részvételével bocsátunk meg másoknak. Krisztus nem szerethet szív és érzések nélkül. Az Ő szeretete éppen annyira emberi, mint isteni. Szeretetünk ócska karikatúrája lesz az övének, ha pusztán isteninek próbál látszani, s megtagadja, hogy emberivé is váljék.

Ha az Ő szeretetével szeretünk másokat, akkor már nem jót és rosszat ismerünk (amint a kígyó megígérte), hanem csupán a jót. Isten szeretetével és részvételével legyőzzük a rosszat a világon, s ezzel kiűzzük a rosszat a saját szívünkéből is. A bennünk meghúzódó rossz nem csupán erkölcsi. Létezik pszichológiai rossz is: az önzés és bűn okozta ferdeségeink. Ami erkölcsi tetteinkben kifejezetten rossz, azt erkölcsi jószándékunkkal helyrehozhatjuk. De szeretetünk csak úgy gyógyíthatja be a bűn okozta sebeket egész lelkünkben, ha leszáll emberségünk legmélyebb mélyeire, s megtisztítja a gőgből és félelemből eredő minden szorongás és hamis büntudat fertőzésétől. Ezáltal felszabadul a jó, amelynek a gyanakvás, az előítéletek és az önhietség mindaddig útját állta. Természetünk minden részének meg kell találnia a maga helyét a szeretet életében, úgyhogy az egész ember fölemelkedhessék Istenhez, az egész személyiség megszentelődhessék, ne csupán tudatos döntései.

13. A végtelenül gazdag Isten emberré lett, hogy megtapasztalja az ember szegénységét és nyomorúságát. Nem mintha szüksége lett volna erre a tapasztalatra, hanem mert mi rászorultunk az Ő példájára. Most már láttuk az Ő szeretetét – szeressük tehát egymást úgy, ahogyan Ő szeretett minket. Így szeretete átjárja a mi szívünket is, és önmagává alakít bennünket.

12. Összeszedettség

1. Az összeszedettségben lelkünk fókuszát állítjuk be: egész bensőnket arra hangoljuk rá, ami túl van rajtunk. Lényünk „megtér”, „odafordul” a lelkiekhez és Istenhez. S mivel a lélek világa egyszerű, az összeszedettség egyszerűbbé teszi az értelmünket és szellemi tevékenységünket is. Ez az egyszerűség adja meg nekünk azt a békét és éleslátást, amelyről Jézus beszélt: „Ha szemed ép, egész tested világos lesz.” (Mt 6, 22.)

Ez a szöveg elsősorban a szándék tisztaságára utal, de hasonló eredményez az összeszedettség is: megtisztítja a szándékunkat. Összegyűjti lelkünk minden szeretetét, fölemeli a teremtett és múlandó dolgok fölé, és egészen Istenre meg az Ő akaratára irányítja rá.

2. Az igazi összeszedettséget a hatásairól lehet fölismerni: a békéről, belső csöndről, a szív nyugalmáról. Az összeszedett lélek nyugodt és független, legalábbis a mélyeiben. Nem zavarja semmi, átmenetileg elnyugodtak a szenvedélyei is. Az összeszedett léleknek legfőljebb a felszínét borzolhatja valami. Az összeszedettség gyümölcseit azonban az alázat, a szeretet, s a többi alapvető keresztény erény termi meg. Ezért világos, hogy igazi összeszedettség csak akkor jöhet létre, ha ezek az erények mind együttműködnek, hogy valóságossá és hatékonyá tegyék a lélek életét.

3. A figyelem koncentrációja még nem összeszedettség. A kettő működhet párhuzamosan, de az összeszedettség általában sokkal több, mint gondolatainknak egyetlen világos pontra való ráirányítása. Sőt, inkább szétszórja gondolatainkat, azzal, hogy leegyszerűsíti őket, s ezáltal emeli föl a feszült és tudatos figyelem szintje fölé.

4. Az összeszedettség nem pusztán befelé fordul. Nem is föltétlenül kívánja meg azt, hogy tagadjuk meg vagy zárjuk ki a külső dolgokat. Néha összeszedettebbek, nyugodtabbak, egyszerűbbek és tisztábbak vagyunk akkor, ha a külső dolgokon *keresztül* nézünk, s azokban látjuk meg Istent, mint ha elfordulunk tőlük, és kirekesztjük őket a gondolatvilágunkból. Az összeszedettség nem tagadja meg a látható dolgokat, hanem csupán rendbe teszi őket. Ha fontosak a számára, akkor meglátja jelentőségüket, ha viszont nincs különösebb értelmük, akkor ártalmatlanok és semlegesek maradnak a számára.

Az összeszedettség Istennel hozza kapcsolatba a lelket. Az Ő láthatatlan jelenlétének fénye megnyugtatja a szemünket, hiszen lehetővé teszi, hogy lássunk és békében szemléljünk mindent.

5. Az összeszedettség nem a hiánya, hanem éppen a jelenléte valaminek. Először önmagunk számára válunk jelenvalóvá. Aztán jelenvalóvá leszünk a most nekünk éppen legfontosabb valóságok számára. S végül jelenvalóvá leszünk Isten előtt, Istenben élő önmagunk s minden teremtett dolog előtt. Mindenekfölött pedig Isten jelenlétét hozza el a számunkra. Ez ad értelmet minden más „jelenlétnek”, amelyről eddig beszéltünk.

6. Először is önmagunk előtt kell jelenvalóvá lennünk. Az élet gondja és tennivalói elvonnak bennünket önmagunktól. Amíg ezeknek a dolgoknak szenteljük magunkat, addig gondolataink nincsenek otthon. A körülöttünk lévő világ illúziója kiszívja őket belőlünk igazi valóságukból. Elereszti azt a valóságot, amelyet birtokolnak s amelynek részei, azért, hogy egy sereg lehetőség után fussanak. De a lehetőségeknek szárnyuk van, gondolataink tehát elszakadnak önmaguktól, hogy a fellegekbe röppenhessenek utánuk. Ha a lehetőségek között élünk, akkor száműztük magunkat abból a jelenvalóságból, amelyet Isten nekünk adott. Otthontalanul és kitaszítottan élünk egy olyan jövőben vagy múltban, amely nem a miénk, mert számunkra mindig elérhetetlen marad. Igazi otthonunk a jelenben van, ott kinyújthatjuk a kezünket mindazért, amit fölkinál nekünk. Egyedül az összeszedettség adhat erőt ehhez. Mielőtt azonban ezt kifejténénk, térjünk vissza az összeszedettséghez, amely önmagunk előtt jelenvalóvá tesz bennünket.

Amíg itt a földön élünk, létezők is, nem is. Folytonosan változunk, s e változások közepette is ugyanaz a személy maradunk. Változásainkban is személyiségünk tükröződik, fejlődik és megerősít bennünket önmagunkban.

Az ember szabad lény, aki folytonosan önmagává alakulhat. Ez a változás-sorozat sohasem egészen közömbös. Vagy jobbá vagy rosszabbá leszünk. Fejlődésüket szabad döntéseinkre épülő tetteink határozzák meg, s vágyainknak megfelelően alakítjuk magunkat.

Ha vágyaink azokra a dolgokra irányulnak, amelyeknek birtoklására és alkotására Teremtőnk létrehozott, arra, amivé nekünk magunknak is válnunk kell, akkor valóban azzá fejlődünk, aminek elgondolt bennünket.

De ha a vágyaink olyan dolgok után kapaszkodnak, amelyek nem járulnak hozzá a lélek növekedéséhez, ha beléveszünk álmainkba, szenvedélyeinkbe és illúzióinkba, akkor meghamisítjuk önmagunkat, és életünk végül ránk bizonyítja, hogy hazudunk önmagunknak, a többi embernek és Istennek. Kimondjuk az ítéletet önmagunk fölött, hogy elidegenültek és száműzöttek vagyunk önmagunktól és Istentől.

A pokolban nincsen összeszedettség. A kárhozottak nemcsak Istentől és más emberektől távolodtak el, hanem önmaguktól is.

7. Az összeszedettség úgy tesz jelenvalóvá önmagam előtt, hogy életem két szempontját, két tevékenységét egységbe hozza, mintha egy látcsőnek két lencséje volna. Az egyik lencse szellemi életem benső alapja: lelkem belseje, akaratom mélye, a lélek értelme. A másik a lélek külső területe, a gyakorlati értelem, az élet tevékenységeiben ügyködő akarat. (Nem úgy értem ezt, mintha két lélek volna az emberben, eltérő képességekkel. Az embernek egyetlen lelke működik kétféleképpen, amikor a külső dolgokkal foglalkozik, és amikor befelé fordul a szemlélődésben. Vö.: Szt. Ágoston: De Trinitate, Lib. XII.)

Ha a gyakorlati és külső tevékenységem rendezett, s a kegyelem meg a természet által a lényem belsejébe ültetett vágyakat szolgálja, akkor egész lelkem harmóniában van önmagával, a környező valósággal és Istennel. A dolgokat úgy látja, ahogyan vannak, és elségít Isten megsejtéséhez is. Ez tesz bennünket „jelenvalóvá” önmagunk előtt is. Külső énem tehát a lélek és a kegyelem szolgálatában tölti be igazi rendeltetését. Meghódol a kegyelem uralma előtt; ismeri saját benső énjét; tudja, hogy a léleknek és a kegyelemnek kell engedelmeskednie, de felhatalmazása van arra, hogy erejét a külső világban való tevékenységre használja fel, s ezzel a munkájával segítse a lélek átalakulását a kegyelemben.

De ha a külső énünk csupán önmagát ismeri, akkor távol marad igazi valójától. Nem ismeri saját lelkének bensejét. Sohasem cselekszik a saját igazi személyiségének igényei és mértéke szerint. Benső énünk az Úr Lelkének csöndes jelenlétével jegyzi el magát. Akaratunk mélyei itt indulnak meg az Atya misztériuma felé az Ő vonzása következtében.

Ha nem vagyok jelen önmagam számára, akkor énemnek csupán arról a feléről tudok, létemnek csak arról a formájáról, amely kifelé fordul a teremtett dolgokhoz. S akkor könnyen beléjük veszhetek.

Akkor nem érzem többé azt a mélységes, rejtett vonzást, amellyel a szeretet gravitációja Isten felé irányítja legbensőbb lényemet. Akaratom és értelmem elveszti uralmát a többi képességem fölött. Érzékeim, képzeletem, érzelmeim szerteszét szóródnak, hogy saját zsákmányukat hajszolják szerte a föld kerekén. Összeszedettségem hazahozza őket. Külső éneket összekapcsolja lelkem bensejével, s egész lényem rányílik a szeretetnek arra a mélységes vonzására, amely lehetőleg Isten misztériumába.

8. Az összeszedettség tehát jelenvalóvá tesz mindannak számára, ami igazán fontos létem minden egyes pillanatában. Lelkem mélyeinek mindig összeszedettnek kell lennie Istenben. Ez nem feltétlenül akadályoz meg abban, hogy gyakorlati, külső tevékenységbe merüljek bele. Persze vannak az Istennel egyesülésnek olyan módjai, amelyek nem férnek össze külső cselekvéssel. De az összeszedettség maga nem zárja ki a testi és szellemi tevékenységet, vagy bármiféle rendezett munkát.

Hogy összeszedett lehessen a tevékenységemben, nem szabad belévesznem a cselekvésbe. S hogy folytathassam a tevékenységet, nem szabad belévesznem az összeszedettségbe sem. Az összeszedett tevékenység tehát, amely Isten akaratát hajtja végre állapotbeli kötelességeimben, egyensúlyt teremt a belső tisztaság és a külső figyelem között. Mindkettőre egyformán szükségünk van. Megdöböntő az a szerzetes, aki gondatlanul végzi a munkáját, mert egyszerre próbál dolgozni és imádkozni is, úgy, hogy nem is dolgozik, nem is imádkozik igazán.

Elveszítjük a belső tisztaság és a külső figyelem egyensúlyát akkor, ha valamiképpen magunkat keressük Isten helyett. Ha csak a saját érdekeinket keressük a munkában, nem leszünk képesek zavartalanul megőrizni szívünk tisztaságát és összeszedettségét az imádság légkörében. Ha önmagunkat keressük az imában, akkor nem fogunk eléggé odafigyelni a munkánkban.

Az összeszedett tevékenység titka elsősorban abban rejlik, hogy mind a tevékenységünkben, mind az imádságunkban elszakadunk önmagunktól és eredményeinktől. Függetlenülünk kell magunkat a munkánk teljesítményétől, azért, hogy megszabaduljunk attól a szorongástól, amely a munkánk rabjává tesz bennünket. De attól a vágyunktól is el kell oldódnunk, hogy lássuk magunkat Istenbe elmerülten, s érezzük az Ő jelenlétét a szívünkben. Fogjunk tehát hozzá

az Istenért való munkának, s bízunk abban, hogy ha egyedül az Ő akaratát keressük, akkor Ő majd vigyázni fog a belső összeszedettségünkre és visszatart bennünket az elszórakozástól és minden olyan hibától, amely gátolhatná tevékenységünket.

Ha békében és összeszedetten kezdjük el a munkánkat, s az imádságban és a tiszta szándékban Istenre irányítjuk a szívünket, akkor munkánk közben elkerülhetünk sok káros aggodást és fölösleges gondot. A szétzilált erők könnyen elfáradnak. A lelki fáradtság a kudarcba fulladt és rosszul alkalmazott erőfeszítésből fakad. A nyomán támadt undor pedig megbénítja a lélek erőit, úgyhogy egyre több erőnket fecsérelnék el, s végül egyre jobban kifáradunk.

9. Az a gondolat, amely nem az összeszedettségéből fakad, természeténél fogva szétszórja gondolatunk és akaratunk erejét. Látszólag összeszedettségre törekszik ugyan, de nem kaphat tőle segítséget, hiszen sohasem tudja megtalálni. S ha nem tud megerősödni a belső összeszedettség által, akkor a gondolat máshonnan kénytelen erőt meríteni – az izgalom és a belső feszültség üresjárataiból. Ez a feszültség az öntudatlan bálványimádás egy formája: egy rögeszmére építjük minden bizalmunkat. Erőszakosan magunkra kényszerítjük ezt a gondolatot, ráirányítjuk a figyelmünket, s hozzákötjük a szívünket. Ez az eszme önmagában igaz lehet ugyan, de erőszakos akaratunk aránytalanul nagy helyet követel a számára belső életünkben. Így aztán bálvánnyá válik, s magának tulajdonítja mindazt a tiszteletet, figyelmet és bizalmat, amely egyedül Istent illetné meg.

10. Az aggályosság végzetes lehet az összeszedettség számára, mert az összeszedettség végeredményben a hitünkre épül, a szorongás pedig a hit szívét marja ki. Az aggályosság többnyire valamilyen feszültségből származik, ezt a feszültséget pedig az idézi elő, hogy túlságosan ráhagyatkozunk önmagunkra, ötleteinkre, terveinkre és saját elképzelésünkre arról, hogy mire vagyunk képesek. Ha egyesegyedül a magunk erejéből próbálunk összeszedettek lenni a munkában, akkor összeszedettségünk erőltetett és mesterkélt lesz. Óhatatlanul összeütközésbe kerül még a munkánkkal is. Ha az Úr feladatát bíz ránk, hogy Őerre elvégezzük, akkor nem azt kívánja, hogy kisanagyalként dolgozzunk, egyszerre minden gondolatunkkal Őbelé merülve és beléfeledkezve a munkába is. Sokkal egyszerűbb, ha egy kicsit józanul gondolkodunk, s nem aggódunk túlságosan lelkünk állapo-

táért a munkánk közben. Elég, ha egy dologra gondolunk egyszerre. A lelkiéletet nem segíti elő az, ha folytonosan és eltűzöttan önmagunkra figyelünk.

Nem nehéz összeszedetten dolgoznunk, ha szándékunkat állandóan tisztán tartja Istenbe vetett hitünk, akiért dolgozunk, meg a bizalmunk az Ő szeretetében, amely lelkünket vele egységben tartja még akkor is, ha nem gondolunk rá folytonosan. Tudnunk kell azt, hogy az Istennel való egységünk élményszerű megtapasztalása, jelenlétének átélése egészen esetleges és másodlagos. Csupán mellékhatása jelenlétének a lelkünkben, és egyáltalán nem tekinthetjük biztos jelnek. Isten ugyanis fölötté áll minden elképzelésünknek, eszménknek és fogalmunknak, amelyeket az ember élete során szerezhet, bármilyen lelkiek legyenek is azok.

11. Összeszedetten válunk jelenvalóvá Isten előtt s Istenben élő magunk előtt is. Egészen különleges módon jelenvalóvá tesz Isten előtt az a vágyunk, hogy lelkünk legmélyebb mozdulatait egyedül Istennek őrizzük meg, távoltartsuk őket önmagunktól és a teremtményektől, és egyedül az Ő akaratának teljesítésére összpontosítsuk őket. Igaz, hogy mindig jelen vagyunk Őelőtte, hiszen Ő mindent lát és mindent létben tart azzal, hogy ismeri létezésüket. De valóságosabban jelen vagyunk előtte, ha tudjuk, hogy közel van hozzánk, mint akkor, amikor megfélemedzünk róla. Hiszen ilyenkor a jelenlét tudatos és kölcsönös: személyek együttléte. S ez csak akkor jöhet létre, ha úgy vagyunk jelen előtte, hogy valóban fölfedezzük igazi önmagunkat. Hiszen ha Isten jelenlétében élünk, s az Ő fényében ismerjük Őt, aki a hit homályában jön közénk, akkor ugyanebben a világosságban észrevesszük azt is, hogy egészen mások vagyunk, mint amilyenek a saját nagyratörésünk és önelégültségünk tükrében gondoltuk magunkat.

Az összeszedettség itt átszíneződik a büntudattal, amit az egyházatyák „üdvös félelemnek” neveztek. Ez a félelem keletkezik bennünk akkor, ha Isten szentségének jelenlétében megismerjük magunkat. Az Ő szeretetében fölismerjük énünket, s meglátjuk, milyen messzire vagyunk attól, amivé az Ő szeretete formálna bennünket. Megtudjuk, kicsoda Ő és kik vagyunk mi!

De a szent félelem nem félhet a szeretettől. Csak önmaga és a szeretet közti távolság ijesztheti meg, s ijedtében beléretjőzik abba a szakadékba, amelyet Isten szeretetének és tökéletességének fénye jár át.

Ez a félelem néha nélkülözhetetlen ahhoz, hogy összeszedettek maradjunk. Így nem válunk hamisan édeskissé vagy elbizakodottan önhitté. Nem vesszük magától értetődőnek Isten kegyelmét, nem félve többé az önbecsapástól, nem bizakodunk többé önelégülten a saját erényességünkben és magasröptű imádságainkban. Ez az önelégültség kudarcra van ítélve – mint valami áthatolhatatlan fal, kérlelhetetlenül odaáll közénk és Isten közé. Isten elhagy bennünket, mi pedig magunkra maradunk szörnyű kényszerképzetünkkel.

Minél erősebb, feszültebb és tartósabb az összeszedettségünk, annál nagyobb a veszélye annak, hogy áldozatául esünk ennek az illúzióknak. Egy idő után meglehetősen könnyű úgy összeszednünk magunkat, hogy valójában nem is kerülünk igazi kapcsolatba Istennel. Az ilyen összeszedettség nem egyéb lélektani trükknél. Csekély erőfeszítéssel megtanulhatjuk, hogyan lehet így befelé fordulnunk. Megnyílik az ajtó egy sötét, csöndes, kényelmes belső szobába, amelyben sohasem történik semmi, s amelyben nem érhet bennünket baj, mert sikerült megtalálnunk azt a kapcsolót, amely az eredeténél kikapcsolja minden szellemi tevékenységünket. Ez nem imádság, s bár egy darabig jótékonyan megpihentethet bennünket, ha megszokjuk és túlzásba visszük, akkor komoly károkat is okozhat bennünk.

A félelem nélküli összeszedettség sötét és levegőtlen börtönbe zárja be a lelket. A belső aszkézis nem végződhet azzal, hogy rabul ejtjük magunkat. Ezzel csak meghiúsítanánk Isten kegyelmének minden szándékát. A hit nem azzal tesz összeszedetté, hogy korlátokat állít a lélek tevékenysége elé, hanem azzal, hogy eltávolítja a természetes értelemnek és akaratnak összes gátjait, megszabadítja az értelmet a kételyektől és az akaratot a habozástól. Az Isten erejéből így szabadá lett lélek belémerülhet az Ő láthatatlan szabadságának mélyeibe.

12. Az összeszedettség csaknem azonos a benső magánnyal. Összeszedetten fedezzük fel saját szívünk belső magánvát, és a bennünk lakó Istennek végtelen magányát. Aligha látjuk az életet a maga helyes távlatában, amíg ezek a végtelen horizontok még nem nyíltak ki az életünk közepén. Ítéleteink enélkül nincsenek arányban a dolgok igazi valóságával. De a lelki ember, mondja Szent Pál, megítél mindent. Azért teheti meg, mert szegénysége, alázata, semmisége révén, mindentől elszakadva függetlenné vált. Így tehát egyedül Istenben szemléli a világot. S aki így lát, az úgy ítél meg mindent, ahogyan maga Isten.

Az összeszedettség tehát olyan belső magányba vezet el bennünket, ami több az egyedüllét vágyánál és tényénél is. Nem akkor válnunk magányossá, ha ráeszmélünk arra, hogy mennyire egyedül vagyunk, hanem amikor megérezzük valamit Isten magányából. Az Ő magánya minden körülöttünk lévő dologtól eltávolít minket, s mégis mindennél valóságosabban mindennek a testvérévé tesz.

Nem élhetünk egészen másoknak, addig, amíg nem ízleltük meg ezt a magányt. Ha nem egészen Istennek odaadva magunkat akarunk értük élni, akkor abba a veszélybe sodródunk, hogy velük együtt bezuhanunk a szakadékba.

13. Mennyien vannak, akik ismerik ugyan a magányt, de nem szeretik, mert hiányzik belőle az összeszedettség! Puszta egyedüllét: nem segíti elő azt, hogy önmagukra találjanak. Azért vannak egyedül, mert magányukban elszakadtak Istentől, a többi embertől, sőt még önmaguktól is. Olyan lelkek, akik kikeveredtek ugyan a pokolból s valami tévedés folytán eltaláltak ugyan a mennyországhoz, de akkor fölfedezik, hogy ez még a pokolnál is rosszabb számukra. Így járnak azok, akik belekényszerülnek a magány mennyországába, s nem tudják megízlelni az örömét, mert nem ismerik az összeszedettségét.

Aki fél egyedül lenni, mindig magányos marad, bármennyi ember veszi is körül. De aki a magányban és az összeszedettségben megtanul békében maradni a saját egyedüllétével, s ezt a valóságot többre tartja a pusztán természetes társas együttlét illúziójánál, az megismeri az Istennel való együttlét boldogságát. Mindenütt Istennel van egyedül, s valóban csak azért élvezi mások társaságát, mert Istenben szereti őket. Őbenne nem fárasztó a jelenlétük, s a szeretet nem ismer csömört.

14. Hamissá válhat az összeszedettség, ha saját erőfeszítésünkkel próbálunk kirekeszteni minden földi dolgot, erővel elzárkózunk az emberektől és a természettől, azt remélve, hogy így nem marad más a lelkünkben, csak Isten. Ha ezt megkíséreljük, akkor általában önmagunk ellen fordulunk, s az egyik (a kedvesebbik) felünket Istennek nevezzük, a másik felünket pedig „természetnek” vagy „önmagunknak”. Micsoda örültség, micsoda erőpocsékolás ez: megpróbálunk megpihenni énünk Istennek elnevezett felében, s kirekeszteni a másik felét! Lényünk ellenáll ennek a megosztásnak, ezért úgy érezzük, háború keletkezik a sötétség és a viláosság között. Ez a harc

azonban csak illúziók harca egymás ellen. Az ilyen háborúknak gyakran táptalajt nyújtanak a kolostorok, ahol pedig Isten nem az illúziók táplálására hívja meg az embert, hanem azok elhagyására, hogy fölfedezhessék a valóságot.

A hamis összeszedettség csak az alázat útján kerülhető el. Az alázat tanít meg bennünket arra, hogy ne akarjunk mindenáron másnak látszani, mint amik vagyunk. A lelki életben jobb megelégedni a kevéssel és az igénytelennel, mivel itt az önkéntes szegénység lelki gazdagságot terem. Aki megelégszik az egyszerűbb imádsággal, az gazdagodni fog az imádságban. Az ilyen megelégedettség jobb, mint az a gőg, amely az angyalok szellemi tisztaságára törekszik, mielőtt az érett emberséget megízlelte volna.

13. „Lelkem Istenre emlékezik”

1. Amikor a zsoltárokból arról énekelünk, hogy „emlékezünk” Istenre, akkor szívünk mélységes bánatával egyszerűen újra fölfedezük azt, hogy Isten megemlékezik rólunk. Bizonyos értelemben Istenre nem lehet emlékezni. Őt csak föl lehet fedezni.

„Istenre nem lehet emlékezni.” Ha ezt szó szerint értjük, minden megszorítás nélkül, akkor megállapításunk hamis. Szerezhetünk érvényes fogalmi tudást Istenről. Ezt az ismeretet elraktározhatjuk az elménkben és aztán földidézhetjük. De a megállapítás azzal a ténnyel válik érvényessé, hogy létezik Istennek egy másfajta ismerete is, amely meghaladja a fogalmainkat, azért, hogy jelenlétének titkában érje el Őt, valamiféle „élmény” által megragadva. Ezek az Istenről szerzett megtapasztalások is mélyen belevésődhetnek az emlékeztünkbe: de ha visszaemlékszünk rájuk, akkor már múlt eseményként idézzük föl őket. Istennek ez a valóságos jelenléte nem a múlt-hoz vagy a jövőhöz tartozik, hanem egyedül a jelenhez. Nem idézhető vissza az emlékezet erejével, nem tudja elővarázsolni a képzelet sem. „Fölfedezés”, minden alkalommal új fölfedezés.

Azért ismerhetjük Őt, mert Ő ismer bennünket. Akkor ismerjük meg Őt, amikor ráeszmélünk arra, hogy Ő ismer minket. Az Ő elképzelése rólunk lehetővé teszi azt, hogy mi képet alkothassunk róla. Ez az élmény minden alkalommal új csodája annak, hogy ő számon tart bennünket. „Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az emberfia, hogy gondot viselsz reá?” (Zsolt 8, 5.)

„Keresem az Urat a szorongatás napján; éjszaka szüntelen hozzá emelem a kezem, lelkemnek nincs vigasztalása. Istenre gondolok és sóhajtozom, róla elmélkedem és eleped a lelkem. Így szólok: a Magasságbeli jobbjá megváltozott.” (Zsolt 76, 2, 4, 11.)

Nem kereshetnénk Isten, ha Ő nem keresne minket. Lehet, hogy az elhagyatottságban kezdjük keresni Őt, s nem érzünk semmi mást, csak az Ő hiányát. De maga az a tény, hogy keressük Őt, bizonyítja, hogy már meg is találtuk. Mert ha folytatjuk imádságunkat, akkor „emlékezünk” rá, vagyis újra tudatára ébredünk annak, aki egyedül létezik igazán. S észrevesszük, hogy reánk talált. Ez a tudat a kegyelem műve, mindig friss és új. Több, mint múlt emlékek földidézése. Új élmény, s bennünket is új emberré formál.

Ez az új élmény az a „sóhajtozás” s az az „elmélkedés”, ami az Úr Lelkével való kapcsolatnak eleven bizonyítéka. Lelkünk „eleped” a halálból az életbe vezető úton. Szemünk megnyílik, új fényben látunk mindent. Ráérezzük arra, hogy mindez új kezdet, olyan változás, amelyet csak a Szentlélek idézhetett elő az életünkben – „a Magasságbeli jobbjá megváltozott”.

2. Én Uram, Te meghallgattad szívem kiáltását, mert Te kiáltottál a szívem közepén.

Bocsásd meg nekem, hogy saját némaságomban akartam földidézni a Te jelenlétedet: neked kell megalkotnod engem a Te csöndedben! Csak ez az új erő menthet meg a bálványimádástól!

Nemcsak akkor vagy ott a templomban, amikor kiűzöd a pénzváltókat.

Nem vagy ott a hegyen minden alkalommal, amikor felhő borítja el. A föld elnyelte azokat, akik úgy ajánlottak föl neked áldozatot, hogy Te nem kerested, nem hívtad, nem ismerted őket.

3. Ha túlságosan könnyen Rád találok, akkor talán nem is vagy az én Istenem.

Ha egyáltalán nem remélhetem, hogy megtalálhatom, akkor az én Istenem-e?

Ha bárhol rátalálhatok, ahol csak akarok, vajon igazán megtalálhatam-e?

Ha viszont Ő bármikor megtalálhat, amikor csak akar, s megmondja nekem, ki Ő és ki vagyok én, s akkor megtudom, hogy akit hiába kerestem, az talált rám: akkor tudom, hogy Ő az Úr, az én Istenem. Megérintett az ujjával, amely a semmiből hozott létre engem.

4. A haszontalan belső tevékenység állandóan védelmez és dédelget egy illúziót.

Nem találhatom meg Istent, ha nem mondok le erről a haszontalan tevékenységről, s nem mondhatok le róla, amíg el nem engedem az általa babusgatott illúziót. Nem szabadulhatok meg ettől az illúziótól, amíg föl nem ismerem, mennyire csalóka.

A benső csönd tehát nem annyira tagadás, a zajnak és a mozgásnak a hiánya, hanem sokkal inkább értelmünk megpihenése az igazságban.

Az ember értelme, bármennyire rosszra használhatja is, élesebben és biztosabban ítél annál, semhogy a tévedésben tartósan megnyugodhatnék. Felkarolhat egy hazugságot, makacsul ragaszkodhat hozzá és igaznak hirdetheti: de a hamisságban nem találhat igazi megnyugvást. A tévedésért rajongó értelem folytonos szorongásban él, nehogy a tévedés lelepleződjék s kimutassa foga fehérét. Az igazságot szerető ember viszont már a hibáinak a fölismerésében is megnyugvást találhat, hiszen ez az igazság kezdete.

Istenhez, az igazsághoz, azzal teszem meg az első lépést, hogy fölismerem az igazat önmagamról: ha tévedésben éltem, az első lépés az igazság felé, hogy fölismerem a tévedésemet. A hamis és csalóka „megtapasztalása” annak, ami látszólag Isten tevékenysége a lélekben, egy pillanatra adhat valamiféle belső békét: annak a léleknek a csöndjét, aki egy illúzióba ringatja bele magát. De ezt a csöndet gyorsan megzavarja a mélyről felkavargó nyugtalanság és zaj. Az a lélek, amelyik a magasabbrendű csöndet termő igazság nélkül akarja magára erőszakolni a csöndet, feszültebb és zajosabb, mint a nagyvárosok zaja, és nyugtalanítóbb, mint egy hadsereg mozgása.

5. A filozófusok istene az őt megismerő értelemben lakik. Attól kap életet, hogy ismerik, addig él, ameddig ismerik, és meghal, ha megtagadják. Az Igaz Istenre a filozófusok csak úgy találhatnak rá elvont gondolatmeneteik által, ha tudják, hogy igazi hivatásuk szerint túl kell jutniuk az absztrakciókon. Az emberi értelmet Ő élteti azért, hogy ismeri. Az élő Isten irgalmasságával megérinti a lélek mélyeit, akit „ismer”, s fölkelti benne jelenlétének tudatát, úgyhogy nemcsak megismeri Őt, hanem ugyanakkor meg is szereti, mert ráeszmél arra, hogy benne él. Ezért mondta Jézus: „Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene. Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké.” (Mt 22, 32.) Isten az „élő Isten” – ez annyira igaz,

hogy mindazok, akiknek Ő az Istene, örökké fognak élni, mert Őhoz-
zá tartoznak. Ezzel érvelt Jézus a farizeusoknak, akik nem hitték a
holtak föltámadását. Ha Isten „Ábrahám Istene”, akkor Ábrahámnak
föl kell támadnia a halálból: nem maradhat halott az, akinek az Ura
az élő Isten. Csak akkor a mi Istenünk Ő, ha egészen az övéi va-
gyunk. S aki egészen az élethez tartozik, az már átment a halálból az
életbe. „Egy ember által jött a halál, egy ember által jön a holtak föl-
támadása is. Amint ugyanis Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy
Krisztusban mindnyájan életre kelnek . . . Nem halunk meg ugyan
mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk . . . Mikor pedig a romlandó
test romlatlanságba öltözik, s a halandó halhatatlanságba, akkor vá-
lik valóra az Írás szava: »A győzelem elnyelte a halált.«” (1 Kor 15,
21–22, 52, 54.)

Nem találhatjuk meg Őt, a Mindenhatót, ha nem emelkedünk ki egészen
a saját gyöngeségünkéből. Először föl kell ismernünk a semmiségünket ah-
hoz, hogy kiléphessünk belőle: erre mindaddig nem vagyunk képesek, míg
saját erőnk csalóka illúziójában bizakodunk.

6. A kolostor az Isten háza, s az ott élők mindnyájan közel vannak
hozzá. De lehet úgy élni az Ő közelében-és az Ő házában, hogy az
ember sohasem találkozik vele. Hogyan lehetséges ez? Mert folyto-
nosan inkább magunkat keressük, mint Istent, inkább magunknak
élünk, mint Neki. Így a kolostor inkább a mi házunk lesz, mint az
Ővé, s Isten elrejtőzik előlünk. Benne állunk az Ő fényének útjában,
és zavartan szemléljük a saját árnyékunkat. Ennek bizonyára semmi
köze sincs Istenhez, hiszen árnyék, mondogatjuk. Igaz! Ezt az árnyé-
kot mégis az Ő fénye hozza létre, s az Ő jelenlétéről tesz közvetlen
tanúságot. Azért keletkezik, hogy emlékeztessen bennünket arra,
hogy bármikor odafordulhatunk Hozzá, mihelyt a világozságot vá-
lasztjuk a sötétség szeretete helyett.

Azért nem térünk meg hozzá, mert megfeledkezünk arról, hogy
megváltóként jön hozzánk, nélküle tehát tehetetlenek vagyunk. Úgy
keressük Őt, mintha Neki volna szüksége az áldozatainkra, mintha
hiányolná, hogy érzelmeinkkel szórakoztassuk és dicséretünkkel hi-
zelegjünk Neki.

Csak úgy találhatunk Rá, ha tudjuk, hogy rászorulunk. Ez az alap-
vető szükségletünk feledésbe merül akkor, ha önelégülten a saját jó-
tetteinkben tetszelgünk. A szegények és a tehetetlenek találnak Rá
először, hiszen azt jött felkutatni és megmenteni, ami elveszett.

7. Az Úr az én sziklám és erősségem, és Ő népe közepette lakik.
Jöjjetek, lépjünk be a Mindenható házába, és ott dicsőítsük Őt.
Aludjunk úgy, mint sasok a kőszirten, pihenjünk meg az Úrnak,
Istenünknek erejében!
Rejtőzzünk el hatalmának óriási hegyén, Őnála, aki elrejtőzve lakik az üldözött nép között.
Még a mennydörgése is a szegényt oltalmazza!

14. A szél ott fúj, ahol akar

1. Isten mindenütt jelen van és sohasem hagy el bennünket. Mégis néha úgy érezzük, hogy közel van, néha úgy, hogy távol. Ha nem ismerjük Őt eléggé, akkor nem ébredünk rá arra, hogy jobban velünk lehet akkor, ha távolinak érezzük, mintha közelinek.

Isten kétféleképpen lehet távol. Az egyik távollét elítél bennünket, a másik megszentel.

A kárhozatot jelentő távollétben Isten „nem ismer” bennünket, mert más isteneket tettünk az Ő helyére, és visszautasítottuk azt, hogy megismerjen minket. A megszentelő távollétben Isten kiürít a lélekből minden képet, amelyik bálvánnyá lehetne, és minden gondot, amelyik elválaszthatja a mi arcunkat az Övétől.

Az első esetben jelen van ugyan, de jelenlétét megzavarja egy bálvány otlléte. Isten azzal az ellenséggel találja magát szemben, akit a halálos bűnnel mi tettünk oda közénk és közéje.

A második esetben jelenlétét megerősíti és imádja az, hogy eltávolítottunk minden mást. Közelebb van hozzánk, mint mi önmagunkhoz, bár nem látjuk Őt.

Aki megpróbálja megragadni és birtokában tartani Istent, az elveszíti Őt. Az Úr olyan, mint a szél, amelyik ott fúj, ahol akar. Akik szeretik Őt, azoknak úgy kell szeretniük, hogy nem tudják, honnan érkezik és hová megy. A lelkünknek olyan tisztává és szabaddá kell válnia, amilyen az Ő lelke, azért, hogy követhesse Őt, bárhová megy is. Kik vagyunk mi, hogy tisztának vagy szabadnak merjük tartani magunkat, ha nem Ő tesz minket azzá?

Ha Ő tanít meg bennünket arra, hogyan kövessük Őt szabadságának vadonába, akkor már nem tudjuk többé, hol vagyunk, mert egyesültünk vele, aki egyszerre ott van mindenütt, és nincs ott sehol.

Akik csak az Ő látható jelenlétét szeretik, azok nem tudják követni az Urat, akárhová megy. Nem tökéletesen szeretik Őt, ha nem engedik meg neki azt is, hogy távol maradjon. Nem tisztelik eléggé a szabadságát, hogy azt tegye, amit jónak lát. Úgy gondolják, hogy imádságaik által parancsolhatnak Neki, és az Ő akaratát alávethetik a sajátjuknak. A mágia világában élnek, nem pedig a vallásában.

Csak azok nem szakadnak el soha az Úrtól, akik nem vonják kétségbe a jogát ahhoz, hogy elszakadjon tőlük. Nem veszítik el Őt soha, mert mindig tudatában vannak annak, hogy bár megérdemelni sose tudják, mégis minden méltatlanságuk ellenére már meg is találták.

Az Úr talált ugyanis először rájuk, s nem ereszi el őket többé.

2. Isten úgy közelíti meg az értelmünket, hogy visszavonul tőle.

Sohasem ismerhetjük meg Őt, ha azt gondoljuk, hogy Ő is valami megragadható tárgy, amit körülhatárolhatunk fogalmaink kerítéseiivel.

Jobban fogjuk Őt ismerni akkor, ha értelmünk szabadon engedi Őt.

Az Úr minden irányba távozik egyszerre.

Az Úr minden irányból érkezik egyszerre.

Bárhol vagyunk is, úgy találjuk, hogy éppen most indult el.

Bárhova megyünk is, észrevesszük, hogy pontosan előttünk érkezett.

Ennek a keresésnek sem a kezdetén, sem a közepén, sem látszólagos végén nem nyugodhatunk meg. Az igazi vég, a mennyország ugyanis: végnélküli vég. Egészen új dimenzió, amely abban a titokban nyugtat el, hogy az Úrnak eltávozása pillanatában kell megérkeznie. Megérkezése minden pillanatban bekövetkezhet, s távozása nincs időhöz kötve.

3. Minden ember annak az Istennek képmásává lesz, akit imád.

Aki halott dolgokat imád, az maga is halottá lesz.

Aki a romlottságot keresi, maga is megromlik.

Aki az árnyékot kedveli, maga is árnyékká lesz.

Aki a veszendő dolgokat szereti, az rettegsben él a pusztulásuk miatt.

A szemlélődő lélek tehát, aki Istent foglyul akarja ejteni a szívében, a saját szűkös szívének rabjává lesz. Az Úr kitér előle, s otthagya a börtönében, száműzetésében, halott összeszedettségében.

Aki meghagyja az Úrnak a szabadságát, az szabadságban imádja az Urat, és elnyeri az Isten fiainak szabadságát.

Az ilyen ember úgy szeret, mint Isten, s Ő ezért magával viszi lát-hatatlan szabadságának foglyaként.

Az az isten, aki mozdulatlanul ott marad szemem fókuszában, még a nyoma is aligha lehet az előttem elvonuló Igaz Istennek.

4. Mit jelent téged megismerni, én Istenem?

Vannak olyan lelkek, akik rosszul lesznek s remegni kezdenek még a gondolatától is annak, hogy netán valami méltatlan nevet adjanak Neked!

Fölébrednek éjszaka, és megizzadok a félelemtől annak gondolatára, hogy „tisztá létnek” meretelek mondani Téged.

Amikor Mózes meglátta a lángoló, de el nem égő csipkebokrot, kérdésére nem válaszoltál meghatározással. Ezt felelted: „*Én vagyok*”. Hogyan hathatott ez a válasz? A föld porát is megszen-telte, úgyhogy Mózes eldobta saruit (érzékeinek és testének jelké-pét), nehogy bármi kép is ott maradjon Szentséged és az ő imádása között.

Honnan tudhatom meg, ki vagy Te, ha nem kezdek olyanná válni, amilyen Te vagy?

Honnan tudhatjuk meg, hogy jó vagy, amíg nem hagyjuk, hogy jóvá tégy bennünket?

A lét és a jóság ismerősek számunkra. A Te képedre vagyunk alkotva: létünk jó, mert a Te ajándékod. De az általunk ismert lét és jóság annyira távol esik Tőled, hogy félrevezetnek bennünket, ha úgy alkalmazzuk Reád, ahogyan magunkban megismertük.

Ezért nem képesek elmondani nekünk, hogy Te szent vagy.

5. A bölcs ember megpróbált Rád találni a maga bölcsességével, de kudarcot vallott. Az igaz ember arra törekedett, hogy eljusson Hoz-zád igazságosságával, de nem talált el Hozzád.

De imádvá borul le szentséged előtt az a bűnös, akit hirtelen el-árasztott az irgalom fénye, amelynek igazságosságnak kellett volna lennie, mert meglátta azt, amit a királyok vágytak látni, de nem lát-hattak, amit a próféták jövendöltek, de el nem érhettek, amire a régi korok emberei halálukig hiába vártak. Meglátták, hogy szereteted oly végtelenül jó, hogy nem is lehet emberi üzletelés tárgya. Igaz, két szövetség jött létre, két alku. De mindkettő igazában olyan ígéret, amelyet Te adtál nekünk önként, mert mi sohasem érdemelhattük

volna ki. Ígéreted szerint azért mutatod meg szentségedet, hogy feltárod előttünk irgalmadat, nagylelkűségedet és végtelen szabadságodat. „Vagy nem tehetem az enyémmel azt, amit akarok?” – kérdezi az Úr (Mt 20, 15.). Az Ő szeretetének legfőbb jellemzője az, hogy végtelenül szabad. Nem kényszerítheti semmilyen váagnak, semmilyen szükségletnek a törvénye. Korlátlan, mert nincs semmilyen igénye. S mivel nincs szüksége semmire, ez a szeretet a szükségletet szenvedőket keresi föl, nem azért, hogy valami kis alamizsnát vessen oda nekik, hanem azért, hogy mindent nekik adjon.

Szeretete nem békélhet meg abban a lélekben, amelyik beéri a kevéssel. Mert aki kevéssel beéri, az továbbra is szükségletet fog szenvedni.

Istennek nem az a szándéka, hogy mi szükségletet szenvedjünk. Azáltal tölti be minden vágyunkat, hogy megszabadít bennünket minden birtokunktól, és cserébe önmagát adja nekünk.

Ha az Ő szeretetéhez akarunk tartozni, akkor minden mástól meg kell szabadulnunk, nem azért, hogy szükségletet szenvedjünk, hanem mert éppen a birtoklás tesz bennünket rászorulóvá.

6. Istennek minden igaz gyermeke szelíd, tökéletes, tanulékony és magányos. Az Úr Lelkének indítására éppen akkor eszmél magára, amikor megérzi, hogy egészen ajándékból él: Isten szeretetéből és akaratából. Isten szabad életajándéka kiváltja belőlünk szabadságunk válaszát – az engedelmisséget, amely lényünk mélyén van elrejtve. Akkor találunk rá az Úrra, ha saját mélyeinkben rábukkanunk életének ajándékára. Akkor élünk benne egészen elevenen, ha létünk legmélyebb gyökerei is ráéreznek arra, hogy Benne élnek. A belső élet ebből az elfogadásból fakad: az Ő ajándékából és szabadságából akarunk élni.

7. Hadd érezzem a szeretetének parancsát létem gyökereiben.

Aztán hadd értsem meg, hogy nem azért fogadom el Őt, hogy éljek, hanem azért élek, hogy elfogadjam Őt.

Ebből ered minden erényes cselekedet, hiszen minden jócselekedetünk az Ő irgalmasságához és kegyelmének indításaihoz járul hozzá.

Így juthatunk el a tökéletességre: ahhoz a szeretethez, amely mindent elfogad, amely nem óhajt mást, csak jósággal felelni a jóságra, szeretettel a szeretetre. Az ilyen szeretet mindent elvisel, és egy-

formán boldog a cselekvésben és a tétlenségben, az életben és a halálban.

Ne csupán éljünk, hanem engedelmeskedjünk is a létünknek.

Ezt az alapvető engedelmességet Tőle kapjuk ajándékba, s ezt az ajándékot kell készségesen viszonznunk – így aztán az engedelmeség minden mozdulata az örök életre vezet el.

A lelki élet azzal válik termékennyé, hogy hálásan elfogadjuk az életet, s hálánk arra készlet bennünket, hogy feloldódjunk és egyesüljünk Krisztussal.

15. A belső magány

1. A tiszta szeretet úgy szereti Istent, hogy tekintettel van a többiekre is, akiknek szintén szükségük van Rá. Ezért csak a szeretet tehet elég erőssé és érzékennyé ahhoz, hogy szeressünk másokat, anélkül, hogy tönkretennénk a magányukat, amelyre megváltásukhoz szükségük van.

2. Ne hangsúlyozzuk túlságosan azt, hogy a szeretet megpróbál behatolni a másik legbensőbb titkaiba. Akik túlzottan rajonganak ezért az ötletért, könnyen kudarcot vallanak a szeretetükkel, mert megsértik a szeretett másik magányát, ahelyett, hogy tiszteletben tartanak azt.

Az igazi szeretet úgy hatol be a másik titkaiba és magányába, hogy közben engedi megtartani a titkait önmagának, és megmaradni őt saját magányában.

3. A titoktartás és a magány olyan értékek, amelyek a személyiség leglényegéhez tartoznak hozzá.

A személyiség addig áll fenn, amíg őrzi saját benső titkát és magányát, amelyet nem oszthat meg senkivel. Ha szeretek valakit, akkor szeretni fogom azt is, ami őt személylé teszi: titkait, rejtettségét, egyéniségének magányát, amelyet egyedül Isten járhat át és érthet meg.

Nem igazi az a szeretet, amely behatol a másik lélek benső titkába, hogy föltárja őket és betolakodva meghódítsa magányát: azt fogja lerombolni, ami a legértékesebb benne, s ami lelkének legbensőjéhez tartozik.

4. Az együttérzés és a tisztelet tesz képessé arra, hogy úgy ismerjük meg a másik magányát, hogy a saját belső magányunk rejtettségében fogadjuk be őt. A saját titkainkban fedezzük föl az ő titkait. Ha tiszteljük az ő belső magányának titkát, – ahelyett, hogy tapintatlanul behabzsolnánk őt, ezzel megghiúsítva vágyunkat, hogy megmutassuk szeretetünket iránta –, akkor egyesülhetünk vele olyan barátságban, amely mindkettőnket egyre hasonlóbba tesz egymáshoz és Istenhez. Ha tisztelem testvérem magányát, akkor az ő magányának az én lelkem magányára vetített tükörképe által ismerem meg őt a szeretetben.

Erre a tiszteletre egymás személyiségének legmélyebb értékei iránt nem csupán a szeretet kötelez bennünket. Az igazságosság kötelez arra, hogy mindent így tiszteljünk, különösen az embereket, akik hozzánk hasonlóan Isten képmására vannak teremtve.

Ha nem tiszteljük mások rejtett belső magányát, akkor magát Istent vetjük meg. A bukott ember gőgje ez, aki istenné akarja tenni magát azzal, hogy mindenbe beleszól, ami nem rá tartozik. A jó és a rossz tudásának fája megadta ősszüleinknek azt, hogy a dolgokat Istenen kívül, tehát hamisan is megismerhessék. Egyedül Istenben lehet megtalálni, megismerni és megszeretni a dolgokat olyannak, amilyenek. Az eredeti ártatlanság erőt adott arra, hogy jól szerethessünk: úgy növelhessük az élettől kapott örökségünket, hogy önmagukért szeretünk másokat. Az eredeti bűn lehetőséget adott arra, hogy pusztítóan szeressünk: hogy elemésszük azt, akit szeretünk, s ezzel leromboljuk őt, anélkül, hogy ebből bármi hasznunk származnék, csupán belső éhségünk fokozódik.

Nem azáltal teszünk tönkre másokat és velük önmagunkat, hogy behatolunk benső énjük szentélyébe, – hiszen oda senki sem léphet be Teremtőjükön kívül –, hanem azzal, hogy kicsalogatjuk őket ebből a szentélyből, s arra tanítjuk, hogy úgy éljenek, mint mi: énközpontúan.

5. Ha valaki nem ismeri saját magányának az értékét, hogyan tisztelheti másokét?

Saját közölhetetlen személyiségünk, amely egyedül a miénk, senki másé, és nem is lehet másé – ez adja az ember magányát és méltóságát is.

Ha az emberi társadalom helyesen tölti be rendeltetését, akkor tagjai folyamatosan növekedhetnek egyéni szabadságukban és sze-

mélyes függetlenségükben. S minél jobban kifejlődnek az egyének, és fölfedezik saját közölhetetlen személyiségük titkos forrásait, annál jobban hozzájárulhatnak az egésznek életéhez és jólétéhez. A magány éppen olyan fontos a társadalom számára, mint a csönd a beszéd számára, a levegő a tüdőnek, élelem a testnek.

Az a közösség, amely a benne élő egyének lelki magányát megpróbálja meghódítani vagy lerombolni, a lelki megfulladás halálára ítéli önmagát.

6. Ha nem tudom megkülönböztetni magam a többi ember tömegétől, akkor sohase leszek képes úgy szeretni és tisztelni a többi embert, ahogyan kellene. Ha nem válok el tőlük elég határozottan ahhoz, hogy tudjam, mi az enyém és mi az övék, akkor sohasem fogom fölfedezni, mit kell adnom nekik, és számukra sem fogom lehetővé tenni, hogy azt adják nekem, amit kellene. Csak a *személy* fizethet meg adóságokat és teljesíthet kötelezettségeket, s ha nem vagyok eléggé személyiség, akkor sosem tudom megadni másoknak azt, amit joggal elvárnának tőlem. Ha csökkent értékű személyiségek, akkor nem fogják tudni, mit várjanak tőlem. Azt sem fogják fölfedezni, hogy nekik is van valami adnivalójuk. Azzal nevelhetnénk a legjobban egymást, hogy kielégítjük egymás jogos igényeit. De abban a társadalomban, amely a személyiséget elhomályosítja és megcsonkítja, az emberek sohasem tanulják meg, hogyan szeressék egymást.

7. A magány olyan fontos mind a társadalom, mind az egyén számára, hogy ha egy társadalom nem gondoskodik elegendő magányról tagjai számára, amelyben kifejleszthetik személyes benső életüket, akkor föllázadnak és hamis magányt keresnek.

A hamis magányban az egyén, akitől megtagadták a személylétét a válás jogát, úgy áll bosszút a társadalmon, hogy személyiségét pusztító fegyverrel alakítja. Az igazi magány alázatos, ezért végtelenül gazdag. A hamis magány a gőg menedéke, amely végtelenül szegény. A hamis magány szegénysége egy tudatos illúzióból származik: olyan dolgokban tetszeleg, amelyeket sohasem tud megszerezni, hogy ezáltal különböztesse meg a saját egyéniségét a tömegétől. Az igazi magány önzetlen. Ezért gazdag a csöndben, a szeretetben és békében. A jó kimeríthetetlen forrásaira bukkan rá önmagában, hogy ebből juttasson másoknak is. A hamis magány énközpontú. S mivel semmit sem talál saját énjében, ezért megpróbál mindent magához ragadni.

De bármihez nyúljon is hozzá, azt megfertőzi és tönkreteszi a saját semmisége. Az igazi magány megtisztítja a lelket, s minden irányban tágra nyitja a nagylelkűség számára. A hamis magány bezárkózik az emberek előtt, és a saját szeméthalmaza fölött nézelődik.

Mindkét magány a tömegtől próbálja függetleníteni a saját egyéniségét. Az igazi magánynak ez sikerül, a hamis magánynak nem. Az igazi magány elválasztja az egyik embert a másiktól, azért, hogy szabadon kifejlészthesse a benne lévő jót, s aztán betölthesse a maga igazi hivatását azzal, hogy mindenki másnak a szolgálatára szenteli magát. A hamis magány úgy választja el az embert a testvéreitől, hogy többé nem képes hatékonyan adni nekik vagy kapni tőlük valamit a saját lelkében. Kielégületlenül, nyomorultan, vakon, kétségbeesetten kínlódik benne az ember. A gőgös ember belezavarodik saját kielégületlenségébe, és szegyetlenülül kapkod olyan kielégülések és birtokok után, amelyekhez semmi köze: ezek nem elégíthetik ki, hiszen nincs is rájuk igazán szüksége soha. Mivel sohasem tanulta meg, hogy elhatárolja azt, ami igazán az övé, kétségbeesetten próbálja megszerezni azt, ami sohasem lesz a tulajdona.

A gőgös ember valójában nem tiszteli saját magát sem, mivel sohasem volt alkalma arra, hogy kipróbálja, van-e benne valami tiszteletreméltó. Meg van arról győződve, hogy őt csak megvetni lehet, ezért kétségbeesetten reménykedik, hátha visszatarthat másokat attól, hogy ezt észrevegyék. Ezért aztán megpróbálja elragadni mindenüket és elbújik mögöttük. Már maga az kívánatossá tesz előtte bármit, hogy az nem az övé. Mivel azonban mindent gyűlöl, ami a sajátja, mihelyt valami új dolog az övé lesz, elveszíti értékét és gyűlöletessé válik a szemében. Magányát kénytelen egyre több rablással, egyre több fosztogatással kitölteni, elragadva mindent, nem azért, mert kívánja őket, hanem azért, mert nem bírja elviselni azt a látványt, hogy másokhoz tartoznak.

Ezek az emberek aztán elkülönülnek az embertömeg fölött, mivel sohasem tanulták meg szeretni sem önmagukat, sem másokat. Azért gyűlölnek másokat, mert gyűlölnek önmagukat, s mások iránti szeretetük csupán ezt a magányos gyűlöletet fejezi ki.

A magányára gőgös ember akkor a legveszélyesebb, ha közösségi lénynek mutatja magát. Mivel nincs igazi magánya, nincs saját lelki energiája sem, ezért kétségbeesetten kapaszkodik más emberekbe. De csak addig keresi őket, amíg föl nem falja, mintha ezáltal betölthetné lelkének ürességét, és olyan személlyé válhatna, amilyenné érzései szerint válnia kellene.

Ha az Úr, az Igaz, a maga igazságosságában föltárja egy társadalom bűneit, amely semmibe veszi a természettörvényt, és meg akarja büntetni, akkor megengedi, hogy ilyen emberek kezére kerüljön. A gőgösen magányos ember az eszményi zsarnok, aki az egész békés világot beletaszítja a háborúba, s véghezviszi a romlás művét. Városról-városra romhalmazzá tesz mindent, hogy ezek a romok hirdesék az Istentől elszakadt ember ürességét és elaljasodását.

Az a társadalom, amely minden érzékét elveszítette a személyes magány értékei iránt, a legjellegzetesebben abban az államban jelenik meg, amely menekültként él a saját romjai közt, hajléktalan tömegben, istálló nélküli nyájként.

8. Az igazi magány a szeretet magánya, amely „nem keresi a magáét”. („Caritas . . . non quaerit quae sua sunt” 1 Kor 13, 5.)

Szégycell elfogadni bármit, ami nem jár ki neki. A szegénységet keresi, s arra vágyik, hogy továbbadja mindazt, amire nincs szüksége. Úgy látszik, mintha undorodnék a teremtett dolgoktól: de ez az undor nem nekik szól. Nem gyűlölheti őket, ahogyan nem gyűlölheti önmagát sem. Szereti őket, ezért tudja, hogy nem birtokolhatja őket, mert Istenhez tartoznak. A szeretet arra vágyik, hogy egyedül Istené legyen, s Őt dicsőítse meg minden.

Lehet, hogy magányunk alapvetően igaz ugyan, de még sok benne a tökéletlenség. Ilyenkor fordul elő, hogy még gőggel párosul. A gyűlöletnek és a szeretetnek zavaros keveréke. A lelki tökéletesség egyik titka abban rejlik, hogy felismerjük magunkban ezt a keveredést, és képesek vagyunk arra, hogy a kettőt szétválasszuk egymástól. A tökéletességre törekvőket az a veszély fenyegeti, hogy összetévesztik a gyűlöletet a szeretettel: abban a magányban keresik a tökéletességet, amely a gyűlölettel különül el a többi embertől, s amely egyszerre szereti és gyűlöli a hozzájuk tartozó javakat.

A hamis magány aszkézise mindig kétszínű. Úgy tesz, mintha szeretne másokat, valójában pedig gyűlöli őket. Mivel pedig rosszul szereti őket, egyedül a gyűlöletükig juthat el.

Amíg tehát a magányunk tökéletlen, addig mindig belékeveredik a keserűség és a kiábrándultság, s ez a folytonos feszültség kimerültséget okoz. Az undor aligha kerülhető ki. A keserűség nem tartozik ugyan hozzá, mégis velejár. Mindkettő tisztulásunkra szolgálhat. Arra taníthatnak meg bennünket, hogy a valódi keserűséget elválasszuk a valódi édességtől, és ne engedjük meg magunknak azt, hogy önma-

gunk gyűlöletében mérgezett édességet, mások szeretetében pedig mérgezett keserőséget keressünk.

Az igazán magányban élő embernek föl kell ismernie azt, hogy köteles szeretni minden embert, sőt minden tárgyat is: Isten egész teremtését. Ez a kötelesség azonban nem fájdalmas és kellemetlen kötelezettség – sohasem szabadna megkeserednie bennünk. Zokszó nélkül el kell fogadnunk a szeretet édességét, s nem szabad meggyűlölnünk magunkat azért, mert kezdetben talán még kissé rendezetlen a szeretetünk. Keserűség nélkül kell tudnunk szenvedni is, azért, hogy megtanuljunk úgy szeretni, ahogyan kell. Nem szabad félnünk attól, hogy a szeretet lerombolja a magányunkat. A szeretet maga a magány.

9. Magányunk mindaddig tökéletlen marad, amíg megkísértheti a nyugtalanság és az *acedia*, a jóra való restség. A jóra való restség meggyűlölteti velünk mindazt, ami jó, és elriaszt azoktól az erényektől, amelyek képesek volnának megmenteni bennünket. A tiszta belső magány nem riad vissza az élet javaitól vagy más emberek társaságától, mivel nem kívánja öncélúan birtokolni őket. Nem vágyódik rájuk, ezért nem is fél attól, hogy szeresse őket. Szabaddá vált a félelemtől és a keserűségtől. A keserűségtől megtisztult lélek biztonságosan maradhat egyedül.

Gyakran egészen magára hagyják azt a lelket, amelyik nem próbál a birtokaival takarózni, és nem hajszol megvásárolt vagy lopott gyönyöröket. Az igazi magánynak nem kell elmenekülnie másoktól: úgysem fogják észrevenni a többiek, mivel nem osztozik velük dédelgetett illúziójukban. Az igazán magányos lélek tökéletesen színtelen marad, és nem szítja föl másokban sem a szeretetet, sem a gyűlöletet, éppen azért, mert magányos. Az igazán magányos ember válhat ugyan meggyűlölt és üldözött emberré: de ezt semmi benne található ok nem indokolja. Csak azért gyűlölhetik, mert isteni művet kell végrehajtania a világban. Magánya önmagában nem okoz konfliktust senkinek. A magány csak akkor váltja ki az üldözést, ha „küldetés-sé” válik, ez pedig sokkal több a magánynál. Hiszen ha a magányos ember ráeszmél arra, hogy magánya küldetéssé lett, akkor fölfedezi, hogy olyan erő született benne, amely a körülötte lévő társadalom legmélyét teszi kérdésessé; olyan erő, amely megzavarja, visszاسzóritja és elítéli az önzés és a gőg erőit, s emlékeztet másokat a saját elárult szükségleteikre: fölkelti az emberekben a vágyat a magányra, a szeretetre és az Istennel való békére.

10. A tiszta belső magány a remény erényében található meg. A remény egészen kiemel bennünket ebből a világból, miközben testünkkel benne maradunk. Értelmünk tisztán látja mindazt, ami jó a teremtményekben. Akaratunk tiszta és független marad minden teremtett szépség közepén is, álszeméremből vagy szegyenkezésből nem húzódik sebzetten vissza, hanem fölemelkedik az égbe, azzal az alázattal, amelyet a remény megtisztított minden keserűségtől, vigasztalástól és félelemtől.

Így egyszerre élünk benne az időben és kívül. Szegények vagyunk, de minden a miénk. Semmink sem maradt, amire támaszkodhatnánk, semmit sem veszíthetünk már el, semmitől sem félhetünk. A mennybe került mindenünk, kívül a mi birtokunkon, az elérhetőség határán. Ott élünk, ahol a lelkünk vágyik élni, s testünk egyre kevesebbet számít. Belétemetkeztünk Krisztusba, életünk el van rejtve Krisztussal Istenben, s tudjuk mit jelent a szabadság.

Ez az igazi magány, amelyről már nincsenek viták és kérdések. Az a lélek, amelyik így önmagára talált, a sivatag felé tart, de nem tiltakozik a városi élet ellen sem. mert mindenütt egymaga van.

16. Csend

1. Az eső eláll, s egy madár fölcsendülő dala hirdetni kezdi, mekkora a különbség a menny és a pokol között.

2. Isten, Teremtőnk és Megváltónk olyan nyelvet adott nekünk, amelyen beszélhetünk róla, hiszen a hit hallásból fakad, és a nyelvünk adja meg azt a kulcsot, amellyel megnyithatjuk a mennyet másoknak.

De ha az Úr eljön vőlegényként, akkor nem marad más mondanivalónk, csak annyi, hogy jön az Úr, s nekünk elébe kell mennünk. *Ecce sponsus venit! Exite obviam ei!* „Jön a vőlegény! Menjete ki elébe!” (Mt 25, 6.)

Ezután elindulunk, hogy megtaláljuk Őt a magányban. Ott egyedül Vele érintkezünk, szavak, logikus gondolatok nélkül, egész lényünk csöndjében.

Ha mondanivalónk egyesegyedül Neki szól, akkor az aligha mondható el emberi szavakkal. Nincs köze semmi máshoz, ezért nincs is

róla olyan élményünk, melyet könnyen elemezhetnénk. Tudjuk, hogy nem szabad elmondani, mert nem is lehetséges.

Mielőtt azonban az elmondhatatlannak és elgondolhatatlannak tartományába érnénk, a lélek eljut a nyelv határterületeire, s azon tűnődik, vajon maradjon-e meg a határ innenső odalán, vagy lépjen át rajta, azért hogy a meglátottakból valamit visszahozhasson a többi embernek. Ez a próbája azoknak, akik szeretnének túljutni a határon. Ha nem hajlandók elhagyni a saját eszméiket és szavaikat, akkor nem tudnak tovább haladni.

3. Ne arra vágódj, hogy Isten dédelgessen és vigasztalgasson. Egyedül azt kívánd, hogy szerethesd Őt.

Ne azért aggódj, hogy mások vigasztalásra találjanak-e Istenben, hanem inkább segítsd őket, hogy szeressék Istent.

Ne abban keresd a vigaszod, hogy beszélsz Istenről, hanem csupán azért beszélj Róla, hogy Őt megdicsőítsd.

Ha igazán szereted Őt, akkor semmi sem vigasztalhat meg, csak az Ő dicsősége. Ha mindenekelőtt az Ő dicsőségét keresed, akkor elég alázatossá válsz ahhoz, hogy vigasztalást is kapj Tőle: s ezt is elsősorban azért fogadod el, mert irgalmasságának megmutatásával Ő dicsőül meg a lelkünkben.

Ha mindenekelőtt az Ő dicsőségét keresed, akkor tudni fogod: a legjobban azzal vigasztalhatsz meg másokat, hogy megmutatod nekik, hogyan szeressék Istent. Semmi másban nem találhatnak igazi békét.

Ha azt akarod, hogy Róla mondott szavaid jelentősek legyenek, akkor az Úr dicsőségéért égő buzgósággal kell megtöltened őket. Ha hallgatóid észreveszik, hogy csak önmagad tetszésére beszélsz, akkor azzal fogják vádolni Istenedet, hogy nem több pusztá árnyéknál. Ha az Ő dicsőségét szereted, akkor a transzcendenciáját fogod keresni – és ez csak a csöndben található meg.

Ne abban keressünk tehát megnyugvást, hogy a saját jószágunkról akarunk igazolást kapni, hanem egyesegyedül abban a bizonyosságban, hogy egyedül Ő a szent, Ő a jó.

Nem ritka, hogy a csöndünk és az imádságaink több embert elvezetnek Isten ismeretére, mint a róla elmondott szavaink. A pusztá tény, hogy róla beszélve akarod megdicsőíteni Istent, nem bizonyítja, hogy a beszéded valóban meg is dicsőíti Őt. Mi történik, ha Ő inkább azt szeretné, hogy maradj csöndben? Sohasem hallottál még arról, hogy a csönd is megdicsőíti Őt?

4. Ha hallgatag nyelvvel vonulsz el a magányba, akkor a néma lények megosztják veled a maguk nyugalját.

De ha hallgatag szívvel vonulsz a magányba, akkor a teremtés csöndje hangosabban fog megszólalni, mint az emberek vagy az angyalok nyelve.

5. A nyelvnek és a képzeletnek a csöndje feloldja a korlátokat közöttünk és azoknak a lényeknek békéje között, akik egészen Istennek, tehát nem önmaguknak élnek. S ha elcsöndesülnek bennünk a rendezetlen vágyak, akkor feloldódik a határ közöttünk és Isten között is. És akkor egyedül Benne élhetünk.

A néma dolgok már nem csupán csöndjükkel szólnak hozzánk. Maga az Úr beszél általuk, sokkal mélyebb csönddel, amely saját lényünk mélyeibe van elrejtve.

6. Akik ragaszkodnak a saját lármájukhoz, azok türelmetlenek minden mással. Állandóan meggyalázzák az erdők, a hegyek és a tenger csöndjét. Gépeikkel minden irányban átfurakodnak a természetben, mert attól félnek, hogy a világ nyugalma vádolni fogja őket ürességükért. Nyugtalan nyüzsgésük semmibe veszi a természet nyugalját, azt a látszatot keltve, mintha valami céllal történnék. A repülőgép zúgása egy pillanatra tagadni látszik a felhők és az ég valóságát, mert határozott irányban halad, zajos és feltűnő erővel. Az ég csöndje azonban megmarad akkor is, ha a gép már elment. A felhők nyugalma megmarad akkor is, ha a gép már darabjaira hullott. A világ csöndje az egyedüli valóság. Lärmánk, ügködésünk, céljaink, s ostoba kijelentéseink a céljainkról, az ügködéseinkről, a lármánkról: ez a hamis illúzió.

A világ minden csöndjének teljességében, mélységében és tágaságában van jelen Isten, itt él elevenen az Ő gondolata. Az Úr a mandulafák között őrökdi szavai beteljesedésén. (Jer 1, 11.)

Akár ma éjjel zúgnak el fölöttünk gépek, akár holnap; akár lesznek autók a kanyargós utakon, akár nem; akár beszélnek az emberek a földeken, akár nem; akár szól a rádió a házunkban, akár nem – a fa csöndben rügyezni kezd.

Akár üres a ház, akár teli van gyerekekkel, akár a városba mennek dolgozni az emberek, akár traktorokkal ki a földekre, akár turistákkal, akár katonákkal fut be a kikötőbe a hajó, – a mandulafa csöndben meghozza gyümölcsét.

7. Vannak emberek, akiknek szemében a fának nincsen valósága mindaddig, míg ki nem vágják; akik egy állatban nem látnak semmi értéket, amíg a vágóhídra nem kerül; emberek, akik semmit sem vesznek észre mindaddig, amíg el nem határozzák, hogy visszaélnek vele, akik észre se veszik azt, amit nem akarnak elpusztítani. Ezek az emberek aligha ismerhetik a szeretet csöndjét: szeretetükben a másik ember csöndjét emésztik el a saját lármájukkal. S mivel nem ismerik a szeretet csöndjét, nem ismerhetik Istennek, a Szeretetnek a csöndjét sem. Ő nem pusztíthatja el azt, amit szeret, hiszen a saját szeretetének törvénye szerint életet kell adjon mindazoknak, akiket be akar vonni a maga csöndjébe.

8. A csönd nem öncélúnak kér helyet az életünkben. Más a rendeltetése. A csönd a beszéd édesanyja. Egy élet csöndje arra a végső kijelentésre irányul, amely már szavakba foglalható, annak kimondására, amiért éltünk.

Az életet és a halált, a szavakat és a csöndet Krisztus által kaptuk. Krisztusban meghaltunk a testnek és a léleknek élünk. Benne meghaltunk egy illúzióknak és az igazságnak élünk. Azért beszélünk, hogy Őt megvalljuk, és azért csöndesedünk el, hogy róla elmélkedjünk. Ilyenkor mélyebben beléhatolunk az Ő csöndjébe, amely egyszerre a halálnak és az örök életnek a csöndje – a nagypéntek éjjel csöndje és a húsvéthajnal békessége.

9. Krisztus csöndjét akkor fogadjuk a szívünkbe, amikor szívünk mélyén először kimondjuk a hit szavát. Csöndben és reményben dolgozzuk ki az üdvösségünket. A csönd a benső élet ereje. A csönd erkölcsi lényünk közepébe hatol bele, ezért csönd nélkül nem lehet erkölcsösen élni. A csönd titokzatosan beléhatol az erényeink világába, és megőrzi őket a romlástól.

Az erény „csöndjén” azt a szeretetet értem, amely minden erénynek megadja a természetfölötti életet. Azért „csöndes”, mert Istenben gyökerezik. E csönd nélkül erényeink csupán hangoskodnak, külső lármát keltenek, de nem fejeznek ki semmit: az igazi erények a bennünk rejlő belső szeretetet tükrözik, amely sajátos csöndbe burkolódik. S ez a csönd egy személyt rejt magában: Krisztust, Aki beszédje közben maga is elrejtőzik az Atya csöndjébe.

10. Ha a csönddel töltjük meg a szívünket, akkor reményben élünk. Krisztus bennünk él, és hitelesíti az erényeinket. Így, ha eljön

az ideje, nyilvánosan is megvalljuk Őt az emberek előtt, s hitvallásunk súlyát az adja, hogy ebből a mélységes csöndből táplálkozik. Krisztus csöndjét ébreszti föl a hallgatóink szívében, úgy, hogy maguk is elcsöndesülnek, elcsodálkoznak, és figyelni kezdenek. Elkezdi fölfedezni saját igazi énjüket.

Ha az életünk haszontalan szavakban szóródik szét, akkor sohasem fogjuk meghallani a szívünk mélyeit, ahol Krisztus él és beszél a csöndben. Nem leszünk semmivé sem, s végül, ha eljön az idő, hogy kinyilvánítsuk, kik és mik vagyunk, elnémulunk a legfontosabb döntés pillanatában: már elmondtunk mindent és kimerítettük magunkat a beszédben, mielőtt még bármi mondanivalónk lett volna.

11. Kell legyen a napnak olyan része, amikor a tervező ember megfeledkezik a terveiről, és úgy tesz, mintha egyáltalán nem volnának tervei.

Kell legyen a napnak olyan része, amikor a beszédre vállalkozó ember néma csöndben marad. Értelme nem formál újabb mondatokat, s csak azt kérdezi magától: mit is jelentett mindaz, amit eddig mondott?

Kell legyen olyan idő, amikor az imádság embere úgy kezd imádkozni, mintha életében először tenné; amikor az elhatározások embe-re félreteszi a döntéseit, mintha mind kudarcba fulladt volna, s másféle bölcsességet tanul: hogy megkülönböztesse a napot a holdtól, a csillagokat a sötétől, a tengert a szárazföldtől, az éjszakai eget a hegyek vonulatától.

12. A csöndben megtanuljuk a dolgok közti különbséget. Akik menekülnek a csöndtől, azok elmoszák a dolgok közötti különbséget is. Nem is akarnak tisztán látni. Jobban szeretnek a zavarosban halászni.

Aki szereti Istent, az szükségszerűen szereti a csöndet is, mivel fél attól, hogy nem tudja többé megkülönböztetni a dolgokat. Fél a lármától, amely érzéketlenné tesz a valóság pontos megtapasztalására. Kerüli a folytonos nyugsgést, amely minden létezőt egy szétválaszthatatlan massa fölismerhetetlen részévé tesz.

A szent közömbös a vágyaiban, de egyáltalán nem viselkedik közömbösen a valóság különböző elemeivel.

13. Itt fekszik az a halott, aki a közönyt tette bálványává.

Imádsága nem gyulladt föl, lángja kialudt.

Csöndje nem hallgatott semmire, ezért nem hallott meg semmit, s nem is volt mit mondania.

Hadd jöjjenek el a fecskék, építsenek fészket a sorsában: tanítsák meg rá a kicsinyeiket, hogyan kell átrepülni azt a sivatagot, amellyé a lelkét tette, hogy ne maradjon véglegesen hiábavaló az élete.

14. Az életet nem tekinthetjük a szavak megszakítatlan áradatának, amelyet csak a végén némít el a halál. Ritmusa a csöndben fejlődik, s ha szükséges, felbukkan a kifejezés felszínére, majd visszatér a még mélyebb csöndbe, hogy a végső vallomásban magasodjék föl, és aztán csöndesen átlépjen az ég csöndjébe, amely el nem múló dicséretben visszhangzik tovább.

Akik nem tudják, hogy a mostani után egy másik élet következik, vagy akik nem tudnak úgy élni az időben, hogy ezzel örök életüket készítsék elő Istenben, azok folytonos lármával állnak ellen saját lényük termékeny csöndjének. Még ha a nyelvük hallgat is, értelmük folyamatosan és értelmetlenül fecseg, vagy fejest ugranak a gépek, a közlekedés vagy a rádiók oltalmazó zajába. Ha a saját lármájuk pillanatnyilag kimerülne, akkor másokéban keresnek nyugalmat.

Milyen tragikus, hogy akiknek nincs mondanivalójuk, azok folyamatosan beszélnek, mint azok a fegyveresek, akik minden lőszerüket szétlődözik a sötétben, ahol nincs is ellenség. A halál az az ellenség, amely mintha minden pillanatban leselkednék rájuk saját lényük mély sötétjében és csöndjében. Ezért aztán folytonosan rálövöldöznek a halálra. Összezavarják a saját életüket a lármájukkal. Teletömődik a saját fülüket értelmetlen szavakkal, és sohasem eszmélnek rá arra, hogy a szívük gyökerei olyan csöndbe nyúlnak le, amely nem halál, hanem élet. Halálra fecsegik magukat, mert úgy félnek az élettől, mintha az volna a halál.

15. Egész életünk folyamán az utolsó és legfontosabb döntésünkről kellene elmélnünk: arról, hogy választanunk kell az élet és a halál közt.

Mindnyájunknak meg kell hálnunk. De aszerint választunk az élet és a halál között, hogy hogyan készültünk föl a halállal való találkozásra.

Ha életünk során az életet választottuk, akkor a halálban átlépünk a halálból az életbe. Az élet lelki természetű, és a lelki dolgok csöndesek. Ha a testünk fizikai életének lángját a lelkünk azzal az olajjal

táplálta, amely csak Isten szeretetének csöndjében található meg, akkor a test halálakor a lélek a maga lángjával tovább égeti ugyanazt az olajat. De ha a lélek eddig a szenvedélyek, az önzés és a gőg romlott olaját égette, akkor a halálban a lélek lángja kialszik a test fényével, mert nem maradt több olaj a lámpában.

Életünk során kell megtanulnunk, hogyan hozzuk rendbe a lámpásainkat, s hogyan töltjük meg szeretettel a csöndet. De néha szóval is valljuk meg Isten dicsőségét, azért, hogy mások szeretetét növelve növeljük szeretetünket, és tanítsuk meg őket is a béke és a csönd útjaira.

16. Ha a halálunk pillanatában a halál nem szívesen látott idegenként érkezik hozzánk, akkor Krisztus is mindig kelleetlenül fogadott idegenként járt nálunk. Mert ha a halál eljön, vele Krisztus is megérkezik hozzánk, s meghozza nekünk az örök életet, amelyet halálával szerzett meg számunkra. Akik szeretik az igaz életet, azok tehát gyakran gondolnak a halálukra. Életük megtelik azzal a csönddel, amely a halál fölötti győzelem előképe. A csönd valóban a szolgánkká, sőt a barátunkká teszi a halált. A halál csöndes gondolatából kinövő gondolatok és imádságok olyanok, mint a víz mellett növvő fák. Erős gondolatok ezek, amelyek legyőzik a pusztulástól való félelmet, legyőzik a szenvedélyt és a vágyakat. Lelkünk arcát folytonos vágyakozásban Krisztus arca felé fordítják.

17. Egész életünk csöndje arra szolgál, hogy a végső szót ki tudjuk mondani. Ezen azonban nem azt értem, hogy mindnyájunknak arra kell törekednünk, hogy jámbor szövegekkel az ajkunkon haljunk meg. Nem fontos, hogy utolsó szavaink olyan különleges vagy drámai jelentőségűek legyenek, hogy érdemes legyen följegyezni őket. Minden jó halál, minden olyan halál, amely evilág bizonytalanságaiból áthelyez bennünket Krisztus szeretetének csöndjébe és csöndjébe, már magában is kimondott szó és befejezés. Szavakkal vagy szótlannul ezt mondja el: jó, hogy az életünk határozott véget ér, hogy a testünk visszatér a porba, és hogy a lelkünk fölemelkedik az Atyához Urunk Jézus Krisztus kegyelme által.

A csöndes halál ékesszólóbb békességgel szólhat, mint az élénk gesztusokkal kísért halál. A magányos, a tragikus halál mégis sokkal többet elmondhat Krisztus békéjéről és irgalmáról, mint sok más, kényelmesebb halál.

A halál ékesszólásában ugyanis az emberi szegénység szólal meg, szembekerülve az isteni irgalom gazdagságával. Minél inkább tisztában vagyunk azzal, mekkora a szegénységünk, annál jelentősebb – és annál szegényebb! – lesz a halálunk. A szentek akartak a legszegényebbek lenni az életben, és ők örültek legjobban haláluk kifosztott szegénységének.

MÁSODIK RÉSZ

EGY SZERZETES
NAPLÓJÁBÓL

KI A SZERZETES?

A szerzetes az az ember, akit a Szentlélek meghívott, hogy hagyja el mások gondjait, vágyait és törekvéseit, azért, hogy egész életét Isten keresésére szentelje. Ez a fogalom ismerős számunkra. A mögötte rejlő valóság azonban misztérium. Valójában ugyanis senki a világon nem tudja pontosan, mit jelent „Istent keresni”, mindaddig, amíg maga is rá nem szánja magát arra, hogy megtalálja Őt. Senki sem tudja elmagyarázni másnak ezt az istenkeresést, hacsak a saját lelkében megszólaló Szentlélek meg nem világosítja a másikat. Végül pedig senki sem keresheti Istent, ha már valamiképp rá nem talált. És senki sem találhat rá Istenre, ha Isten meg nem találta Őt. A szerzetes az az ember, akire már rátalált Isten, s aki ezért keresi Őt.

Röviden, a szerzetes „Isten embere”.

Mivel pedig Isten mindenkit arra teremtett, hogy megtalálja Őt, valamiképpen mindenki arra kapott hivatást, hogy „Isten embere” legyen. De nem mindenki kapott szerzetesi hivatást. A szerzetes tehát arra hivatott, hogy minden mást kizárva, mindenestül a mindenki számára egyedül szükségesre szentelje az életét: Isten keresésére. Mások kereshetik Istent kevésbé közvetlen utakon is: jó életet élhetnek a világban, keresztény családot alapíthatnak. A szerzetes minderről lemond, bármilyen jók legyenek is. Egyenes úton, *recto tramite* halad Isten felé. Visszavonul a „világból”. Egészen az imádságnak, az elmélkedésnek, a tanulmányoknak, a munkának és a bűnbánatnak szenteli magát Isten színe előtt. A monasztikus szerzetes különbözik még a többi szerzeteshivatásoktól is, hiszen mindenestül és kizárólagosan Isten keresésére szenteli magát, nem pedig a lelkek szolgálatára Istenért.

Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy a monasztikus hivatás modern világunkban egyre inkább problematikus, sőt botrányos jelenségnek látszik.

Az olyan alapvetően vallásos kultúrákban, mint az indiai vagy a japán, a szerzetességet többé-kevésbé magától értetődőnek tartják. Ha az egész társadalom arra irányul, ami kívül esik a múltó üzleti dolgok és élvezetek világán, akkor senki sem lepődik meg azon, hogy akadnak emberek, akik egész életüket a láthatatlan Istennek szentelik. Az alapvetően vallástalan, materialista kultúrában viszont a szerzetes érthetatlenné válik, mivel nem „termel” semmit. Élete egészen haszontalannak látszik. Még egyik-másik keresztényt is eltölti az aggodalom a szerzetes e látnivaló „haszontalansága” miatt; ismerjük azt az érvelést, hogy a kolostorok olyanok, mint a dinamó: nem „termelik” ugyan a kegyelmet, de gondoskodnak arról, hogy ez a végtelenül értékes lelki nyersanyag rendelkezésére álljon a világnak.

Az első monasztikus atyák nem törődtek az ilyenféle érvekkel, bármilyen helytállóak lehetnek is ezek önmagukban. Az atyák nem érezték szükségét annak, hogy megvédelmezzék az istenkeresést. Tisztában voltak vele: ha az ember nem eszmél rá arra, hogy elsősorban Istent kell keresnie, akkor semmiféle más védőbeszéd nem győzheti meg.

Kell-e hát keresni Istent?

Az ember lényének legmélyebb törvénye az, hogy igényli Istent, igényli az életet. „Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. A világosság a sötétségben világít, de a sötétség nem fogta föl.” (Jn 1, 5.) Sötétségünk elsősorban azt igényli, hogy befogadja azt a világosságot, amely ott ragyog benne. Ezért legelső parancsként azt kívánja tőlünk Isten: „Szeresd Uradat, Istenedet, egész szivedből, egész lelkedből és minden erődből.” A monasztikus élet semmi egyéb, mint azoknak az élete, akik halálosan komolyan vették ezt az első parancsot, s akik – Szent Benedek szavával – „semmi mást nem helyeztek elébe Krisztus szeretetének.”

De kicsoda Isten? Hol van Ő? A keresztény szerzetesség az Abszolútum tiszta megsejtésére törekszik-e? A legfőbb Jónak kultusza-e? A tökéletes és változatlan Szépségnek tisztelete-e? Ezek a rideg és üres elvont fogalmak megfagyasztják a szívet. A Szent, a Láthatatlan, a Mindenható végtelenül nagyobb és valóságosabb minden emberkitalálta elvontságnál. Ő azt mondta: „Senki sem láthat meg engem élve” (Ex 33, 20.). A szerzetes mégis folytonosan azt kiáltja Mózeszel: „Mutasd meg nekem arcodat!” (Ex 33, 13.)

A szerzetes tehát annyira elszánja magát Isten keresésére, hogy kész meghalni is azért, hogy megláthassa Őt. A monasztikus élet

ezért „vértanúság” és „paradicsom” egyszerre, „angyali” és ugyanakkor „megfeszített” élet.

Szent Pál így oldja meg a problémát: „Isten ugyanis, aki azt mondta: A sötétségből támadjon fény, világosságot támasztott a mi szívünkben is, hogy felragyogjon nekünk Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán.” (2 Kor 4, 6.)

A monasztikus élet elutasítja mindazt, ami ennek a titokzatos fénynek lelki sugarait elhomályosíthatná. A szerzetes túllép a tisztán emberi lelkiség elképzelésein és álmain, azért, hogy belemerüljön Krisztus hitébe. A hit fénye világítja meg benne a titkot. A hit ereje ragadja meg lelkének benső mélyeit, és szabadítja fel őt a Szentlélek tevékenységére, a szabadság és szeretet Lelkének működésére. A hit megragadja őt, ahogyan Isten ereje megragadta a régi prófétákat, és „talpára állította” (Ez 2, 2.) az Úr előtt. A monasztikus élet Krisztus Lelkében folyik: olyan élet, amelyben a keresztyén egészen átengedi magát Isten szeretetének, hogy az átformálja őt Krisztus fényében.

„Az Úr ugyanis Lélek: ahol az Úr Lelke, ott a szabadság. Mi pedig mindnyájan födetlen arccal szemléljük az Úr dicsőségét, és dicsőségről dicsőségre ugyanazon képmássá változunk az Úr Lelke által.” (2 Kor 3, 17–18.) Amit Szent Pál az összes keresztyének belső életéről elmondott, az a kolostor magányában élő szerzetesnek legfőbb céljává válik. A keresztyén tökéletességre törekedve a szerzetes a keresztyén élet teljességét keresi, a keresztyén hit teljes érettségét. Számára „az élet Krisztus”.

Hogy az Isten gyermekeinek szabadságára fölszabadulhasson, a szerzetes lemond a saját akaratáról, az önálló birtoklás lehetőségéről, a kényelem vágyáról, a büszkeségről, a családalapítás jogáról, arról, hogy szabadon, kedve szerint ossza be az idejét, hogy oda menjen, ahová neki tetszik, és saját megítélése szerint rendezze be az életét. Egyedül, szegényen, csöndben él. Miért? Azért, testvéreit, szüleit, gyermekeit Isten országáért, amiben hisz. Hisz Krisztus szavában, aki ezt ígérte: „Senki sem hagyja el otthonát, feleségét, anélkül, hogy sokkal többet ne kapna ezen a világon, a másvilágon pedig az örök életet.” (Lk 18, 29–30.).

Ez a könyv olyasvalakinek az elmékedéseit tartalmazza a monasztikus életről, aki minden saját érdeme nélkül abban a kitüntetésben részesült, hogy belülről ismerheti ezt az életet. Ha bármi értékre

bukkannak ezeken a lapokon, az nem a szerző sajátos tehetségének érdeme, hiszen ő csupán évszázados hagyományoknak szócsöve kíván lenni, s méltatlan követője Szent Benedeknek és az első apostoloknak, akikre minden szerzetes úgy tekint föl, mint lelki atyjára.

Nincs ízléstelenebb annál, mint ha valaki reklámozni próbálná a szerzeteséletet. De nincs annál hálásabb és reményteljesebb feladat sem, mint valamit megsejtenni annak az életnek belső titkából, amely Isten irgalmából és jóságából oly mérhetetlenül gazdag.

Ezeken a lapokon először áttekintjük a szerzetesélet néhány legfontosabb szempontját. Bár a monasztikus élet méltóságát, s ennek a sajátos életmódnak a kiválóságát ecseteljük, egyáltalán nem akarjuk azt a látszatot kelteni, mintha a monasztikus rendek belső lényegük-nél fogva értékesebbek volnának a többi szerzetesrendeknél. Hiszen végül is a szerzetes legfőbb méltóságát az adja, hogy lemondott minden versengésről és az emberi dicsőség kereséséről, és beéri az utolsó hellyel. Hogy még pontosabban fejezzük ki magunkat, a monasztikus szerzetesnek nincs semmilyen mércéje, amelynek alapján hozzá-mérhetné magát más szerzetesekhez. Szeme nem evilág csatatereire irányul, hanem azt a pusztaságot kutatja, amelyen Krisztus egyszer újra megjelenik az Atya jobbán, dicsőségesen közeledve az ég felhőin.

A monasztikus látóhatár a pusztaság látóhatára. A szerzetes arccal a sivatag felé fordul, még akkor is, ha a világban élő keresztényeknek ír, vagy egy plébánia vagy egyházközség részére festi a Világítelő Krisztus képét. Fülei nem az apostolság visszhangjaira vannak ráhangolva, amely megostromolja Babilon városát, hanem a távoli hegyek csöndjére, amelyben az Isten seregei az ellenséggel állnak szemben abban a titokzatos harcban, amelyhez képest a világban folyó harc csupán halvány árnykép.

A monasztikus egyház a vadon egyháza: az Asszony, aki a Sárkány elől a pusztaságba menekül, mert az megpróbálja elnyelni a Gyermekké lett Igét. Az az Egyház, amely csöndje által táplálja és védelmezi az evangélium magvait, amelyet az apostolok elvetettek a hívők szívében. Az az Egyház, amely imádsága által megerősíti magukat az apostolokat is, hiszen oly gyakran zaklatják őket a szörnyek. A monasztikus egyház elmenekül arra a helyre, amelyet Isten készített elő a számára a vadonban, hogy arcát belérejtse az isteni csönd Misztériumába, és imádkozzék addig, amíg a nagy küzdelem folyik a föld és az ég között.

De nem azért menekül el a világtól, hogy a dolgok könnyebbik végét keresse. Ha a szerzetes képes volna megérteni a bensejében lezajló eseményeket, akkor el tudná mondani, mennyire a saját bőrén tapasztalja meg azt, hogy micsoda küzdelem folyik a saját szíve mélyén.

A MONASZTIKUS BÉKE

1. Puritas cordis (A szív tisztasága)

Meghatározásunk szerint a szerzetes az az ember, aki mindenről lemond azért, hogy Istent keresse. Ez a meghatározás azonban nem sokat jelent, ha meg nem mondjuk azt is, hogyan lehet keresni Istent. Ez pedig egyáltalán nem könnyű. Mivel Isten – ahogy az egyik szentatya mondta – egyszerre van jelen mindenütt és sehol. Hogyan találhatok rá valakire, aki nincs sehol? Ha rátalálok, akkor én magam se leszek sehol. S ha nem vagyok sehol, hogyan leszek képes az mondani, hogy én: „én” vagyok? Létezem-e még akkor én, tudok-e hát örülni annak, hogy megtaláltam Őt?

Hogyan találhatok rá arra, aki mindenütt jelen van? Ha mindenütt ott van, akkor valóban közel van hozzám, velem és bennem van: talán kiderül az is, hogy titokzatos módon Ő az én igazi énem. Ha viszont Ő és én egyek vagyunk, akkor létezem-e „Én”, aki örülhet az Ő megtalálásának?

A filozófia szerint Isten egyszerre immanens és transzcendens. Immanenciája révén ott él és működik minden létezőnek legbensőbb metafizikai mélyeiben. Ott van „mindenütt”. Transzcendenciája révén annyira fölötte van minden létezőnek, hogy lényét semmilyen emberi, határok közé szorított fogalom nem képes magába foglalni és kimeríteni; jelezni is csupán hasonlatok révén tudjuk. Annyira fölötte van minden teremtménynek, hogy ugyanabban az értelemben még azt sem mondhatjuk el az Ő létéről és a véges létről, hogy mindkettő „van”. Istenhez viszonyítva a teremtett lények „nincsenek”; a teremtett léthez viszonyítva viszont Isten „nincsen”. Mert annyira felülmúlja a teremtését, hogy a lét fogalma az Ő esetében valami alapvetően mást jelent, mint ha bármi másra alkalmazzuk. Ebben az értelemben Isten „nincs sehol”.

A szerzetest Isten arra hívta meg, hogy beléhatoljon ebbe a titokzatos dilemmába. Ez azonban kevésbé bonyolult az ő számára, mivel többnyire nem filozófiával foglalkozik. Istent nem az okoskodás út-

ján keresi, hanem olyan úton, amelyen sokkal könnyebb megtalálnia – a teológiai hit sötét és titokzatos ösvényén.

A szerzetes meghallotta Isten szavát, amelyet egyszer prófétája által mondott: „Eljegyezlek a hitben, s megtudod, hogy én vagyok a te Urad.” (Oz 2, 20.)

Istent az a lélek „találhatja meg”, aki olyan bensőséges kötélekkel egyesül vele, mint a házasság. Ez a kötelék a lelkek egyesülése a hitben. A hit itt tökéletes hűséget jelent, önmagunk teljes odaajándékozását a magunkról való teljes lemondásban. Teljes ráhagyatkozást a rejtett Istenre. Elfogadjuk az Ő végtelenül rejtett Lelkének gyöngéd, de kifürkészhetetlen irányítását. Azt kívánja, hogy mondjunk le a saját fényeinkről, a saját okosságunkról, a saját bölcsességünkről és egész „önmagunkról”, hogy a Szentlélekben és Őáltala éljünk. „Aki az Úrral egyesül, egy lélek vele.” (1 Kor 6, 17.)

Aki olyasvalakivel egyesül, akit nem láthat, az maga is rejtetté válik; sehová és senkivé lesz: olyan ismeretlenné lesz, amilyen ismeretlen Ő maga, olyan elfeledetté, amilyen elfeledett Ő, olyan elveszetté, amilyen elveszett Ő a világ számára, pedig az Őbenne létezik. De aki Benne él, az az Ő ereje által él, az a mindenség egyik végétől a másikig elér az Ő bölcsessége által, az Ővele és Őbenne kormányoz és alkot meg mindent. Az Ő isteni cselekvésének rejtett eszközévé válik, megváltásának szolgájává, irgalmának csatornájává, végtelen szeretetének hírnökévé.

A monasztikus magány, szegénység, engedelmesség, csönd és imádság fölkészíti a lelket titokzatos hivatására Istenben. Az aszkézis közvetlenül még nem hozza létre az isteni egységet. A monasztikus aszkézis különböző gyakorlatai oly mértékben értékesek a szerzetes számára, amennyire segíteni tudják abban, hogy elvégezze azt a benső és lelki feladatot, amely a lelkét szegénnyé, alázatossá és üressé teheti Isten jelenlétének misztériumában. Ha az aszkétikus gyakorlatokkal visszaélnék, akkor csak önmagával telik el a szerzetes, és megkeményíti a szívét, hogy ellenálljon a kegyelemnek. A monasztikus aszkézis ezért elsősorban az alázat és az engedelmesség két nagy érényére irányul, de csak akkor sajátítják el őket megfelelően, ha kiüresítik az embert, és megszabadítják önmagától.

Az alázat először is abban akadályozza meg a szerzetest, hogy önmagában elmerülve elfelejtse az Isten valóságát. Megszabadítja őt a saját akaratahoz való ragaszkodástól, amely elfelejtené vele az örök akaratot és engedetlenségre készítené, pedig a valóságot egyedül

Őbenne lehet megtalálni. Fokozatosan lerombolja az illuzórikus elképzelések épületét, amelyet önmaga és a valóság közé épített. Lefosztja róla a hamis eszméinek maskaráját, amelyet azért szőtt maga köré, hogy elrejtse és megszeépítse vele a saját elképzelt énjét. Az alázat megtalálja és megmenti abban a reménytelen ellentétben, amely a világmindenséggel szembeállítja – megóvja az üdvös „szomorúság” által, amellyel lemond végül arról a hiábavaló harcról, hogy önmagát istenné tegye. Ha eljut ehhez a végső lemondáshoz, akkor alázatossága mélyébe pottyan bele, s itt már az élő Istenben találja magát.

A monasztikus alázat révén a valóság győz a valótlan fölött – e győzelem leleplezi a hamis emberi eszményeket, s helyettük elérhetjük és megtapasztalhatjuk, megragadhatjuk és birtokolhatjuk az isteni „eszményt” – nem csupán értelmi képek közvetítésével, hanem életünk konkrét, mostani, egzisztenciális valóságában. A monasztikus alázat győzelme az élet diadala: a gondolat és a tett, az idealizmus és a valóság, az imádság és a munka egyesítése által a szerzetes eljut oda, hogy egészen, tökéletesen és gyümölcsözően Istenben éljen. Isten azonban ekkor sem jelenik meg. A szerzetes külsőleg nem változik meg. Nem ragyog körülötte dicsfény. Továbbra is gyöngye és hátrók közé szorított emberi lény marad. Életének külső körülményei ugyanolyanok, mint korábban voltak. Imája, munkája, a szerzetesközösség ugyanaz maradt, belülről mégis minden átváltozott, és – Szent Pál kifejezésével – Isten lett „minden mindenben”.

A monasztikus alázat révén a szerzetes többé nem úszik az élet árja ellen, feladja az öntudatlan, elkeseredett harcot, amellyel örökké mások akarata ellen hadakozott, ellenállt az előljárók kívánságainak, s megpróbálta különleges és magasabbrendű lényként testvérei fölé helyezni magát. Ezután már nem a saját nevében beszél és cselekszik, hanem örök Atyja nevében. Jézushoz hasonlóan ő is abban találja meg az életét, hogy megteszi az akaratát „Annak, aki küldött engem”. Jézussal együtt ő is elmondhatja: „Aki küldött engem, velem van. Nem hagyott magamra, mert én mindenkor azt teszem, ami neki kedves.” (Jn 8, 29.)

Ez persze nem jelenti azt, hogy a szerzetes ezután már nem követhet el bűnt. Gyöngesége és kiszolgáltatottsága eléje tárta, mennyire képtelen a földön megvalósítani az abszolút erkölcsi tökéletesség állapotát. Szent Pállal ő is kénytelen elmondani: „A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaimban: ez küzd értelmem törvénye ellen.” (Róm 7, 22–23.).

De ugyancsak Szent Pállal ezt is vallhatja: „Tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra szolgál.” (ua. 8, 28.) és „Örömet dicséskszem gyöngeségeimmel, hogy Krisztus ereje lakjék bennem. Azért telik kedvem a Krisztusért való gyöngeségben, gyalázatban, nélkülözésben, üldöztetésben és szorongatott helyzetben, mert amikor gyöngö vagyok, akkor vagyok erős.” (2 Kor 12, 9–10.)

A monasztikus alázat gyöngelmével a szerzetes mindenestül elfogadja Isten rejtett működését mindennapi életének gyöngeségeiben, szürkességében, elégtelenségeiben. Elfogadja saját tökéletlenségét, azért, hogy Isten a maga sajátos módján teljessé tehesse őt. Örömet leli a saját ürességében, amelyet egyedül Isten tölthet be. Megbékél a saját eredménytelenségében, amelyet maga Isten tesz mérhetetlenül termékennyé, anélkül, hogy mi megérthetnénk, hogyan viszi mindezt végbe.

De ahhoz, hogy az alázat betölthesse a lelkét, a szerzetesnek teljese és véglegesen le kell mondania minden aggodalmas erőfeszítésről, amellyel a korlátait önmaga előtt is megpróbálja rejtegetni, és erénynek tünteti föl a hibáit. Nem azok érik el a tökéletességet, akik igyekeznek úgy cselekedni, érezni és látszani, mintha tökéletesek lennének: csak azok juthatnak el oda, akik tisztában vannak azzal, hogy a többi emberhez hasonlóan ők is bünösök; de olyan bünösök, akiket szeret, megvált és megváltoztat az Isten. Nem azok jutnak el a tökéletességre, akik bezárkóznak elképzelt hibátlanságuk elefántcsonttörnyába, hanem azok, akik még saját föltételezett belső tisztaságuk elhomályosulását is kockáztatják azért, hogy egész szívvel belévessék magukat abba az életbe, amelyet kikerülhetetlenül élnünk kell ebben a tökéletlen világunkban: nehézségeivel, kísértéseivel, csalódásaival, veszélyeivel együtt. A tökéletességet nem azok érik el, akik csupán maguknak élnek, s kizárólag saját lelkük szépítgetésével foglalatoskodnak. A keresztény életszentség nem pusztán az „összeszedettség” vagy a „belső ima” kérdése. Az életszentség – szeretet: Isten szeretete mindenekfölött, és testvéreink szeretete Istenben. Ez a szeretet pedig végső soron azt kívánja, hogy egészen feledkezzünk meg magunkról.

Mégis, a hagyomány szerint a szerzetes az az ember, aki elhagyja a világot, kilép az emberek társaságából, és csupán arra törekszik, hogy egyedül az angyalokkal élve tisztogassa saját lelkét. Nem kockáztatják-e ezáltal azt, hogy minden kapcsolatukat elveszítik a valósággal, és megszűnik az életadó egységük többi testvérükkel Krisz-

tusban, pedig egyedül ezáltal szentelődhetnének meg? A monasztikus élet tehát nem a meddőségbe menekül-e el, nem próbál-e kibújni az élet felelőssége alól? Nem szorítja-e össze és korlátozza be annyira az ember életét, hogy valójában már nem is él igazán, hanem csupán jámbor illúziók habzsolásával tengeti az életét?

Meg kell vallanunk, hogy minden hivatásnak megvannak a maga foglalkozási ártalmai, és ha a szerzetes szem elől tévesztik a szerzetesi hivatás értelmét, akkor elpazarolhatja az életét, miközben természetlenül önmagával bíbelődik. De a világtól való elmenekülésnek éppen azért van értelme, mert a „világ” (abban az értelemben, ahogyan Krisztus elítélte) azoknak a társadalma, akik kizárólag önmaguknak élnek. Aki tehát elhagyja a „világot”, az először is önmagát hagyja el, s másokért kezd élni. Aki a „világban, de nem a világból” él, az az élet minden nehézsége közepette magáról megfeledkezve azokért él, akiket szeret. A kolostor olyan légkört igyekszik teremteni, amely ezt az önzetlenséget serkenti. Ha a szerzetesek egyike-másika rosszul használja föl ezt a lehetőséget, és önzővé válik, akkor ennek az az oka, hogy csak testileg hagyta el „a világot”, a világ szellemét azonban a szívében magával vitte a kolostorba. Nem annyira Istent jöttek keresni, hanem a saját érdekeiket, a saját hasznukat, saját békéjüket, saját tökéletességüket.

Ezzel jutottunk el a monasztikus élet igazi titkához, s most már válaszolhatunk a kérdésünkre: mit jelent Isten keresése?

Aki Istent keresi, az Krisztusban él, hogy az Atyát megtalálja a Fiúban, Megtestesült Szavában, s a hit meg önmagának odaajándékozása által részt kérjen Krisztus engedelmisségéből, szegénységéből és szeretetéből.

A monasztikus élet Krisztusnak nem csupán a tanulmányozását tűzi ki céljául, nemcsak elmélkedik róla, hanem követésére indul. A szerzetes arra törekszik, hogy Krisztussá változzék azáltal, hogy osztozik Krisztus szenvedésében.

Cassianus szerint a kolostori élet „a Kereszt szentsége alatt” folyik (*sub crucis sacramento*).

De aki a Kereszt misztériumában él, az Krisztussal él egységben, aki „engedelmes volt a halálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2, 8–9.)

A szerzetesélet ridegségét sok apróságban enyhítik az előljárók. Csökkenthetik a napi imádságot, a fizikai munkát, a böjtöt, a szilenciumot: egyetlen területen azonban nem történhet változás – a szer-

zetes alapvetően arra kötelezte magát, hogy „engedelmes a halálig”. Ez azt jelenti, hogy el kell hagynia, ha nem is magát az életet, de legalábbis saját konok vágyát arra, hogy „éljen”, hogy önellátó és magabiztos egyedé váljék. Aki lemond önmagával kapcsolatos legdrágább álmairól, az valóságosabban meghal, mint az, aki hagyja magát megölni, valami személyes eszményéért. Tudjuk jól, milyen könnyű az embernek akár az életét is rátennie arra, hogy a saját akaratáról és álmairól tegyen tanúságot. A monasztikus élet viszont a valódi és teljes lemondást kívánja önmagunkról. Még ha az előjáróink próbálnak is kimélni bennünket gyöngeségünk miatt, Isten nem fog kimélni minket, ha őszintén keressük Öt.

De aki „a Kereszt szetsége alatt” él, az a Feltámadt Krisztus életében osztozik. Ha illúzióink elhalnak, akkor adnak helyet a valóságnak, akkor telnek be rajtunk az Apostol szavai: „Kelj föl, te álmos, támadj föl holtodból, és Krisztus rád ragyog.” (Ef 5, 14.) „Isten ugyanis, aki azt mondta: A sötétségből támadjon fény, világosságot támasztott a mi szívünkben is, hogy fölragyogjon nekünk Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán.” (2 Kor 4, 6.)

Az önmagát kiüresített, alázatos lélekben felragyogó isteni fény az, amit az Atyák *puritas cordis*-nak, a szív tisztaságának neveznek. Cassianus szerint a monasztikus élet legfőbb célja az, hogy a szerzetest elvezessék ehhez a belső tisztasághoz. Az összes monasztikus előírások és erények erre irányulnak.

Cassianus szavaival:

„A szív tisztaságának érdekében kell tennünk mindazt, amit teszünk, és keresnünk azt, amit keresünk. A szív tisztaságáért keresünk a magányt, a böjtöket, a virrasztásokat, a munkát, a szegényes öltözéket, az olvasmányokat és az összes többi monasztikus erényeket. Reméljük, hogy e gyakorlatok által érintetlenül meg tudjuk majd őrizni szívünket az összes szenvedélyektől, s e lépések által eljuthatunk a tökéletes szeretetre.” (Migne P. L. 49, 849.)

A továbbiakban mélyreható lélektani megjegyzést tesz. Ha észrevesszük, hogy nehézkesen vagy egyáltalán nem hagyunk föl valamilyen erényes gyakorlattal vagy cselekedettel valami más, szintén értékes és szükséges feladat kedvéért, ha úgy találjuk, hogy szomorúak, haragosak, méltatlankodók vagy bármiképpen zavartak vagyunk akkor, ha félbeszakadnak előírányzott gyakorlataink, akkor ez azt jelenti, hogy mindezt öncélúan keressük, hogy szem előtt tévesztettük igazi célunkat, a szív tisztaságát. Mert ez esetben erényes gyakorla-

taink nem megtisztítják a szívünket az önző indulatoktól, hanem éppen megerősítik ezeket a szenvedélyeket a lelkünkben.

A szívnek ez a főtebb leírt tisztasága nem annyira lelkiállapot, hanem a valóságnak egy új szintje. A tökéletes szeretetben átfórlódó léleknek az élete. Az ilyen lélek kiemelkedett önmagából, önmaga fölé. Nemcsak magasabb síkon gondolkodik és cselekszik, hanem maga is új teremtménnyé lett – *nova creatura*.

Az Egyházatyák a léleknek ezt az „új létét” a következő tanítással magyarázzák: Az Isten *képemására* teremtett ember elveszítette isteni hasonlóságát, azáltal, hogy énközpontúvá lett. Isteni hasonlóságának elvesztésével pedig a valótlanságba süllyedt bele, mivel megszakadt a kapcsolata a valóság forrásával. Továbbra is él. Továbbra is „*képemása*” alkotójának. De elhalt benne a szeretetnek az élete, amely magának Istennek élete – hiszen Isten a szeretet. Mivel pedig nem él benne tovább ez az élet, valótlanná lett, halottá. Nem az, aminek lennie kellene. Önmagának csupán karikatúrája. Az a kép, amely nem hasonlít arra, akit ábrázolnia kellene, szükségszerűen torzkép. Ez a torzkép pedig homlokegyenest az ellenkezője Isten akaratának és szeretetének.

Az embert arra teremtették, hogy azáltal tegye teljessé önmagát, hogy tökéletesen hasonlóvá válik Istenhez, aki a tökéletes szeretet. Ezt a lehetőségét viszont elpusztítja azáltal, hogy önmagára irányítja minden szeretetét. Az embert arra alkották, hogy tanúságot tegyen Isten végtelen igazságáról, hatalmáról, valóságáról és erejéről, hiszen Őbenne élünk és mozgunk és vagyunk mindnyájan. Ehelyett megtagadja a valóságot, és elfordul az igazságtól, hogy magát tegye a mindenség középpontjává és értelmévé.

Csak úgy válhat újra „valóságos” emberré, ha megtisztítja a szívét a valótlan illúziók sötétjétől. Ez a sötétség azonban mindaddig elborítja a szívét, amíg saját önző akarata szerint él. A világosság csak akkor szüremkedhet be a szívünkbe, ha lemondunk arról a szándékunkról, hogy föllázadjunk Isten végtelen akarata ellen; ha elfogadjuk a valóságot, úgy, ahogyan Ő akarja, és akaratunkat az Ő tökéletes szabadságának szolgálatába állítjuk. Csak akkor válunk tisztává, ha úgy szeretünk, ahogyan Ő szeret, csak akkor válunk szabaddá, ha azt akarjuk, amit Ő akar. Akkor a szemünk megnyílik, s mi úgy láthatjuk meg a valóságot, ahogyan Ő látja, s az Ő örömeivel örülhetünk, látva, hogy minden „nagyon jó” (Gen 1, 31).

A bukott ember „tisztátalan” szíve nem csupán a testi szenvedélyeknek alávetett szív. A „tisztaság” és a „tisztátalanság” ebben az értelemben többet jelent a szüzességnél. A „tisztátalan” szív teli van félelemmel, szorongással, feszültségekkel, kétségekkel, kétértelműséggel, habozással, önellentmondással, gyűlölettel, féltékenységgel, görcsös igényekkel és szenvedélyes ragaszkodásokkal. Mindezek és ezeryi más „tisztátalanság” kioltja a lélek belső fényét, mégsem ezekben rejlik a tisztátalanság lényege vagy fő oka. A bukott ember benső, alapvető, metafizikai elaljasodása abban a mélységes és illuzórikus meggyőződésben áll, hogy ő isten, és hogy körülötte forog a mindenség. Meg kell jegyeznünk, hogy ennek a meggyőződésnek *van valóságos alapja*, hiszen az ember látja magában Isten elhomályosult képét. Mi ez a kép? Szent Bernát szerint az ember szabadsága. Az ember megérzi magában ezt a mélységes, elidegeníthetetlen erőt a lelki függetlenségre, a szabadságot arra, hogy saját döntéseivel alakítsa ki a maga sorsát, s ezért valóban „isteninek” érzi magát. Ez a szabadság Istentől, Atyántól származik.

Istenünk és Atyánk azonban csupán szabadnak teremtett, de nem mindenhatónak. Nem vagyunk teljesjogú istenek, akik képesek mindent elérni, amire vágnak, képesek teremteni és megszüntetni világokat, vagy megparancsolni az összes többi léleknek, hogy imádják és szolgálják őt. Képesek vagyunk ugyan tökéletesen istenivé lenni, de csak akkor, ha szabadon elfogadjuk Istentől az Ő fényének, szeretetének és szabadságának ajándékát Krisztusban, a megtestesült Igében. De amíg titokban meg vagyunk győződve arról, hogy magunktól kellene mindenhatóvá lennünk, mindaddig olyan isteni tulajdonságot bitorlunk, amely nem jár ki nekünk.

Annyira persze nem vagyunk bolondok, hogy azt képzelnénk, hogy Isten abszolút mindenhatóságát megtalálhatjuk magunkban. De arra vágyódunk, hogy olyanok legyünk „mint az istenek”. Ezt a maradandó torzulást az eredeti bűn hagyta hátra a természetünkben. Ennek következtében aztán valami viszonylagos mindenhatóságot szeretnénk elérni: olyan hatalomra szert tehetni, hogy megkapjunk mindent, amit akarunk, élvezhessünk mindent, amire vágyódunk, kielégíthessük összes kívánságainkat. Azt szeretnénk, hogy akaratumk sohase ütközzön kudarcba vagy ellenállásba. Azt kívánjuk, hogy mindenki más hajoljon meg az ítéleteink előtt, és nyilatkozatainkat fogadja el törvény gyanánt. Égő szomjúsággal vágyódunk arra, hogy elismerjék a kiválóságunkat: erre kétségbeesetten törekszünk azért,

hogy elkerüljük a kétségbeesést. Ez a vágyunk a mindenhatóságra a legmélyebb titkunk és a legnagyobb szégyenünk – s valójában ez okozza minden bánatunkat, szerencsétlenségünket, elégedetlenségünket, hibánkat és csalódásunkat. Olyan mélységes hamisság ez, amely gyökerében megrohasztja az erkölcsi életünket, mert többé-kevésbé hazugsággá torzítja mindazt, amit teszünk. Egyedül azok a gondolatok és tettek igazak, nemesek és értékesek, amelyek szabadok ennek a titkos vágnak a szennyétől.

A mindenhatóságra vágyódó, mélységes lelki mohóságunk okozza azt a feneketlen tisztátalanságot, amely beszenyzezi és megosztja az ember tiszta lelkét. Ha egy korlátok közt élő lényt úgy kell tekinteni, mintha ő volna az Abszolút Legfőbb Létező, akkor ez a szörnyű illúzió a szenvedélyek, az örület és a bűn rabságára ítéli őt.

Világos, hogy csak a lelki betegek lépnek ki nyíltan a színre, és hirdetik nyilvánosan is e rejtett vágyaikat. Éppen ez teszi őket lelkibeteggé. Főldadták azt a viszonylagos egészséget, amely megköveteli, hogy abszurd vágyainkat lelkünk mélyén rejtegezzük. Jogot formálnak ahhoz, hogy egészen semmibe vegyék a valóságot, és olyan világban éljenek, amely saját elképzelt eszményeiknek megfelel: vagyis nyíltan „istenként” lépnek ki a nyilvánosság elé, létrehozva egy maguk alkotta mindenséget és elpusztítva (lehetőségeikhez képest) minden más valóságot.

Akiket magunk között „egészségeseknek” hívunk, azok az abszolút tökéletességre és mindenhatóságra való vágyukat elnyomták és elrejtették néhány általánosan elfogadott jelképes álarc mögé. Igényüket csak olyan tettekben nyilvánítják ki, amelyeket elfogadhatóvá tesz látszólagos külső ártalmatlanságuk vagy társadalmi hasznosságuk.

Sokféle elfogadható és „egészséges” módot találtak ki arra az emberek, hogy kiéljék saját illuzórikus vágyukat az isteni hatalomra. Vannak például büszke és zsarnoki szülők – vagy pedig könnyező és szájalmat keltő mártír-szülők. Vannak szadisták, basáskodó főnökök, vagy pedig mindig a tökéletességet emlegető stréberek. Vannak bohócok, fenegyerek vagy szabadgondolkodók. Vannak merev hagyományőrzők vagy lármás reformerek, remeték vagy hordószónokok. Egyesek úgy elégitik ki vágyukat az istenkedésre, hogy mindenkiről tudnak mindent. Mások úgy, hogy megítélik a felebarátaikat, s mindenkit kioktatnak, hogy mit kell tennie. Még szentségre és vallási tökéletességre is lehet azért törekedni, hogy ezzel tudat alatt kielégüljön a lélek mélységes, rejtett tisztátalansága, saját gőgje.

A monasztikus szívtisztaság legfőbb ellensége tehát az az alapvető, rejtett vágy, hogy jobbak legyünk mindenki másnál, hogy a saját akaratunkat fölébe helyezzük mások akaratának, hogy a saját szellemünkkel leigazzuk a nálunk kisebbek szellemét.

Ebből az alapvető és központi törekvésből származik minden más ötlet és illuzórikus eszmény. A tisztátalan lelket elemésztí és megosztja saját szüntelen erőfeszítése arra, hogy legfőbb vágyát kielégítse, miközben állandóan valami elfogadható külső látszat mögé kell elrejtőznie.

A tiszta lélek élete igen egyszerű. A tisztátalan lélek viszont szükségszerűen igen bonyolult. Annyi mindent kell tennie! Igazolnia kell önmagát, magasztalnia kell önmagát, s ugyanakkor önfeláldozónak és aláztatosnak is kell mutatnia magát. Mindenáron fönn kell tartania magában az életszenség és a nemesség érzését, hiszen ettől függ a békéje és a boldogsága. Ezért gyorsan észre kell vennie mások minden gyöngeségét és tökéletlenségét, hiszen mindenkiiben esetleg vetélytársat lát. Vigyáznia kell arra is, hogy „szeretetteljesen” büntesse meg a többieket, és „édesen” alázza meg őket, különben hozzá hasonlóan magasba emelik a fejüket az életszenség királyi útján. Ügyelnie kell arra is, hogy miközben nyilvánosan „lemond” a saját akaratáról, titokban kielégítse az akaratát. Biztosítania kell azt, hogy semmilyen vágya se maradjon kielégítetlenül. Egyszóval, az ő akaratának kell megvalósulnia a földön, ahogyan Isten akaratá valósul meg a mennyben.

Mivel mindez nyilvánvalóan lehetetlen, Szent Bernát hangsúlyozza, hogy az ilyen lélek törvényszerűen kiszolgáltatja magát a bizonytalanságnak és a félelemnek. A félelem „színe” sötétíti el a lelket, és elhomályosítja az isteni képmást, bálvánnyá és karikatúrává torzítva. A félelem annak a léleknek „tisztátalansága”, amely a mindenható-
ságra törekszik.

A bukott ember tehát az, akiben az istenarcúság vagy a szabad akarat önmagának rabszolgájává lett, hogy magából faragjon bálványt magának. Isten képe eltorzult, és nem hasonlít többé rá. Az ilyen bálvány zsarnoksága alatt maga a szabadság is rabszolgassággá lesz: az ember vadul törekszik a lehetetlenre, s megpróbálja igazolni és bizonyítani saját képtelen igényét arra, hogy „istenné” legyen.

Mi a megoldás? Láttuk már. A Kereszt szentsége, Krisztus hite és engedelmissége, amely Szent Péter szerint megtisztítja a lelkünket. („Az igazságnak engedelmeskedve már megtisztítottátok lelketeket”

l. Pét 1, 22). A bukott embernek belső büszkeségét föl kell feszítenie az Igazság keresztjére. Az Igazság és a Kereszt szeretete ledönti a bálványt, az embert visszateszi valóságos helyére, helyreállítja a szabadságát, megszabadítja őt a félelemtől, megerősíti őt a szeretetben, és képessé teszi arra, hogy Isten gyermekeként éljen és cselekedjék. „Az igazság megszabadít benneteket.” (Jn 8, 32).

Szent Benedek ezért, miután leírta a belső és külső alázatosság tizenkét lépcsőjét (mindegyikük Krisztus engedelmességének misztériumában részesít), kijelenti, hogy „ha mindezekben a lépcsőkön fölkapaszkodott, akkor a szerzetes egyszerre eléri a tökéletes szeretetet, amely elűz minden félelmet.” (Reg. 7.)

A szív tisztasága, a tökéletes szeretet indítja el az egyesülést magában a szerzetesben is. Megszabadult az illúzióktól és az önző elképzelésektől, megmenekült attól a fájdalmas kényszertől, hogy a saját kérlelhetetlen akarát szolgálja. – A szerzetes ekkor látja meg, milyen édes Krisztus szolgálatának igája, s milyen könnyű az isteni szabadság terhe. Szeme megnyílik, s most először látja meg önmagát és a többieket igazi valóságukban. Nem kényszerül rá többé arra, hogy mindenekelőtt a saját szeszélyeit és étvágyát elégítse ki, s így észreveszi, mekkora örömet és boldogságot hoz számára minden, mert Isten fiainak szabadságában tud örülni nekik. Vagyis használni tudja őket, anélkül, hogy hozzájuk tartozna, birtokolhatja őket, anélkül, holgy a rabszolgájukká válna.

A szív tisztasága indítja el a szerzetes egységét testvéreivel is. Igazi egysége, a monasztikus szeretet nem csupán „társadalmi szerződés”, olyan alku, amely sok egoista közmegegyezéséből születik. A szív tisztaságát csak akkor érhetik el, ha minden egyes testvér saját akarata egyetlen közös akarattá alakul, Krisztus akaratává. Az akaratok közössége nem érhető el üzleti alkudozások során. Ez a lelkek egyesülése Isten Lelkének tisztaságában.

Az egyesült tisztaságnak, a tiszta és önzetlen akaratoknak, az Isten fényében feloldódott lelkeknek ez a köteléke jelenti a cenobita eszmény legmagasabb csúcását. Az Istennel való egységre meghívott lelkek úgy olvadnak össze, mint vas a tűzben, és egészen átalakulnak Isten fényében. Maga Isten él, működik és nyilvánul meg bennük. Önmagára ismer bennük, saját jószágukat öleli bennük magához, s képessé teszi őket arra, hogy ezt egymással is megosszák. Ahogyan az Atya benne van a Fiúban, úgy van bennük a Fiú, és ők úgy egyek egy-

mással, mint az Atya és a Fiú. Ez az Eukarisztia titkának a beteljesülése, a szerzetesélet szíve.

De mikor valósulhat meg ez a beteljesülés? Elérhető-e tökéletesen ezen a földön? Ki mondhatja meg? Mindenesetre ha a szerzetesek úgy élnek együtt, ahogyan kell, Krisztus szeretetében és az Isten Lelkének tisztaságában, elviselve egymás terhét és segítve egymást abban, hogy Őbenne találják meg magukat, akkor legalábbis elkezdtek már építeni a földön az Isten Városát.

2. In Veritate (Igazságban)

A Regulákban és az Atyák írásaiban mindenütt ott visszhangzik az a szó, amely a monasztikus szív legmélyebb mélyeit mondja ki: *veritas, verus, vere*. Az „igazság” szóval annyiszor visszaéltek, hogy gondolkodásunkban sokat veszített jelentőségéből. Értékének nem vagyunk igazán tudatában. Igaz az, ami valóságos, tényleges. Azért igaz, mert *van*. Ez az, amire a szerzetes törekszik: a valóság. Azt keresi, ami *van*. Vagy inkább pontosabban, Őbenne keresi a valóságot, aki az Igaz. De az igazságot nem úgy keresi, mint egy fogalmat vagy tárgyat. Az élő igazságot keresi, amelyet csak úgy találhatunk meg, ha belé pünk magának az életnek titokzatos valóságába. A szerzetes azt az igazságot keresi, amelyet csak az igaz életű ember találhat meg, azt a valóságot, amely lényünk rostjaiba szívódik bele, ha a jótettek által a magunkévá tesszük: „hit, amely a szeretetben tevékeny” (Gal 5, 6).

Szerzetes az, aki él „az igazságban” – *dans le vrai*. Küldetése az életben az, hogy annak Lelke által, Aki Van, olyan valóságossá legyen, hogy egész élete tiszta „amen”-né legyen, tudatos visszhanggá, szabadon igent mondva Isten végtelen valóságára és jóságára.

A ciszterci aszkézis, sőt a monasztikus atyák egész aszkézise egyszerűen saját igazi énünk fölfedezésére irányul: az ember igazi „természetének” fölfedezésére, amely az Istennel való egységre van alkotva. Az emberbe rejtett isteni képet kell megtisztítanunk és felszabadítanunk, amelyet elborítanak a torzképek rétegei. Igazi énünk az a személy, akinek elgondoltak bennünket – az az ember, aki szabad és igaz, Isten képére és hasonlóságára. Elvesztett hasonlóságunk újrafölfedezését az indíthatja el, hogy elszakadunk mindattól, ami eltérő és idegen az igazi valónktól. Levetjük a kétszínűség és az illú-

ziók „kettős öltönyét”, amellyel megpróbáltuk saját nyomorunk valóságát elrejtteni önmagunk, embertársaink és Isten előtt.

Ha a szerzetes szilárd és tartós templomot akar emelni Isten dicsőségére – a tökéletes szeretetben egyesült monasztikus közösséget, akkor először is azon kell dolgoznia, hogy valóságossá tegye önmagát. E megszentelt épület az eleven építőkövek alázatosságára alapozódhat. Csak akkor építhetünk szilárd épületet, ha az igazságra építünk. Ez pedig nemcsak becsületességet kíván, hanem önmegtagadást is – nagylelkű erőfeszítést arra, hogy kisöpörjünk az életünkben minden haszontalant, minden „idegenséget”, mindent, amit nem Isten akar tőlünk. Csak így találhatunk rá igazi önmagunkra.

Thierry Vilmos mondja:

„Az ember feladata az, hogy folytonosan előkészítse a szívét, megszabadítva akaratát az idegen vágyaktól, értelmét a szorongástól, emlékezetét a haszontalan, sőt néha még a szükséges gondoktól is. De az elhanyagolt akarat haszontalan gondolatokat szül; a megromlott akarat aljas gondolatokat ébreszt . . . , a becsületes akarat viszont csak azzal törődik, ami valóban szükséges az életben. A szerető akarat pedig olyan gondolatokat fog ébreszteni, amelyek képesek megízlelni Isten jóságát” (Migne P.L. 184: 347.).

Ha azt kérdezzük, mit tartottak a monasztikus Atyák „idegennek” az ember lelkétől, akkor azt válaszolják rá, hogy idegenek tőlük az öncélúnak tartott anyagi és teremtett dolgok, múltó értékek. Tanításuk nem a manicheista vagy gnosztikus filozófiára épül. Nem választja szét durván az anyagot és a szellemet. Jól tudják, hogy ez csupán megoszlást hozna létre magában az emberben, mivel az ember ténylegesen testből és lélekből áll. Anyagnak és szellemnek tökéletes egységére van szükség az igazi emberi személyiség létrejöttéhez, s nem növelhetjük sem az emberségünket, sem a szentségünket egyszerűen azzal, hogy „kiszabadítjuk a testből a lelket”.

Mivel tehát nekünk magunknak is van testünk, az anyagi dolgok sem lehetnek idegenek tőlünk. A teremtett világban saját természetes elemünkben mozgunk. Az anyagi dolgok *szeretete* az, ami idegen tőlünk. Az ember nem azért veszíti el emberségét, hogy állatok társaságában él. Akkor válik embertelenné, akkor idegenül el önmagától, ha átveszi az állatok vágyait és értékrendszerét. A lélek így az érzéki élvezetek rabságába kerül, vagypedig az önállóságnak, vagy az anyagi biztonságnak foglyává lesz, s ezzel „idegen formát” ölt, eltorzítja magában az Isten képére alkotott igazi önmagát.

„Miért erőltetsz rá a lelkedre olyan formát, amely nem a tiéd, amely csupán idegen torzkép? Azokért a dolgokért, amelyeknek birtoklására, megszerzésére vágyódsz, amelyeknek elvesztésétől félsz? A félelem olyan, mint a festék. Mihelyt hozzáér a szabadságunkhoz, beszennyezi és megszünteti azonosságát önmagával.” (Szent Bernát: Serm. 82 in Cantica P.L. 183: 1179).

A monasztikus élet legfőbb célja az, hogy az ember szabadságát megtisztítsa a szolgaság „szennytől”, amely a nála kisebb értékű dolgok rabságában rárakódott. Az igazi szerzetes tehát az, aki tökéletesen szabad. Mire? Szabad Isten szeretetére. A monasztikus gondolatvilágban a szabadság nem azt a képességet jelenti, hogy a rosszat választhatjuk a jó helyett, hanem csupán azt a képességet, hogy a jót választhatjuk a rossz helyett, s nem hagyjuk magunkat becsapni jónak álcázott hamisságok által.

Szent Bernát ezért így írja le a tökéletes szabadságot: „képtelen a rosszat akarni és meglenni a jó nélkül” (O.L. 182, 1012) sietve hozzáteszi azt is, hogy ezt a tökéletességet csak a mennyországban érhetjük el, de azért elismeri, hogy némi előízét megköstölhetjük már ebben az életben. Thierry Vilmos is utal erre, s hozzátesz egy fontos megjegyzést: ez a legfőbb szabadság csak az Istennel egyesült akarattól származhat.

„A léleknek ez az egysége az embert Istennel egyesíti. Ebben az egységben nem csupán ugyanazt akarják mindketten, hanem a mi akaratunk képtelen bármi olyat akarni, amit Isten nem akar – *aliud velle non valendi.*” (P.L. 184: 349).

Az egész monasztikus élet a szabadságnak erre a legmagasabb fokára törekszik. A lélek e szabadságának fényében kell látnunk és megértenünk a szerzetesi fegyelmet, minden keménységével, lemondásával, szabályaival, engedelmisségével és fogadalmaival. A szerzetes elhagyja a világot a maga hamis szabadságával együtt, s lemond rosszraajló akarataról, amely arra indítaná, hogy a szenvedélyek ösztönzéseinek engedelmeskedjen és a saját vágyait elégítse ki. Ezért megfegyelmezi önmagát az Isten akaratának való engedelmisségben, megerősíti lelkét a szeretetben. Ez aztán elsegíti őt Isten tisztább megismeréséhez, amíg lelke nyugodalmas békében el nem pihen: ez jelzi azt, hogy nagyobb akadályok nem gátolják már többé vágyát az igazságra. S hogyan találja meg ezt az igazságot? Ha teljesíti rendeltetését, amelyre természetét alkották: vagyis ha Istennek akar tetszeni, szeretettel válaszolva Isten szabad szeretetére, olyan szeretettel, amely az Övéhez hasonlóan tiszta, önzetlen és szabad.

3. In Laboribus Multis (Sokféle munkában)

Szent Benedek Regulájában azt találjuk, hogy a szerzetes nem nézi megvetéssel az anyagvilágot. Ellenkezőleg, a legszegényesebb anyagi dolgokat is tisztelettel, majdnem azt mondhatnánk, szeretettel szemléli. Ha a szerzetes a kolostorában él, ezt azért teszi, mert ez „Isten háza és a mennyország kapuja”, s az erdő fái közé rejtve a mennyország szépségéből sejt meg valamit. Egyszóval, az egyszerű kőépületek, a nyugalmas völgyben elrejtett kolostorok, a kolostor egyszerű fabútorai, a csupasz asztalka és a gyalult padló a szerzetes cellájában –mindezt egyáltalán nem vetik meg, mint „hiú teremtményeket”, hanem tisztelik, értékelik, sőt szeretik, nem önmagukért, hanem Istenért, akihez tartoznak. Olyan gonddal (persze megfelelő mértékkel) kell használnia még a szerszámokat, az egyszerű fazekakat, serpenyőket és konyhai edényeket, vagy a seprőt is, amellyel felsöpri a kerengőt. (Reg. c. 31.)

Olyan mértékben tudjuk szeretettel és örömmel fogadni a teremtett dolgokat, amilyen mértékben elszakadtunk tőlük. Ha magunkhoz vesszük, kisajátítjuk, szívünkhöz szorítjuk őket, akkor elloptuk őket Istentől. Akkor már a mienkké lesznek, nem pedig az Övé. Akkor új fényben tűnnek föl: a hozzánk való viszonyukban, mintha mi volnánk létük első oka és végső célja, mintha úgy kellene bennünket szolgálniuk, ahogyan az összes teremtett lények szolgálják Istent, a Teremtőjüket. Ezzel azonban lehetetlent kívánunk tőlük. Ahogyan a teremtett dolgok Isten szépségét és jóságát tükrözik, úgy sóvárgunk arra, hogy mi viszontlássuk saját felsőbbrendűségünk visszfényét a barátainkban és az általunk megkedvelt dolgokban. Ebben persze mindig csalódnunk kell. Birtokaink becsapnak bennünket. Barátaink kitérnek oktalan elvárásaink elől, megzavarodva csillapíthatatlan gögüinktől, amelyet sohasem képesek kielégíteni, még akkor se, ha megengedik, hogy prédaként lecsapjunk rájuk.

Ha az ember meg akarja ízlelni az igazi örömet az Isten alkotta szép világban, akkor edzenie kell benső érzékeit, hogy megtanulhassa annak a bölcsességnek tanítását, amelyre ezek a szerény teremtmények oktatják azokat, akiknek füle van a hallásra. Erre tanítanak: „Használhatsz, hiszen Istenünk és Atyánk arra teremtett engem, hogy felhasználhass. Az Ő hírnöke vagyok, azért küldött hozzád, hogy megmutassam a hozzá vezető utat. Lényem mélyeibe rejtve belém oltott egy csepp a maga jóságából. De csak úgy kóstolhatod

meg ezt a jóságot, ha tiszteletben tartod méltóságomat: Isten teremtménye vagyok. Ha meg akarod fosztani lényemet tiszta épségétől, és úgy akarsz magadhoz ragadni, mintha mindenestül birtokolhatnál engem, akkor tönkretesz, s az Isten által belém oltott szépség szétfoszlik a kezeid között. Akkor semmi hasznod sem lesz belőlem, elveszítesz engem és lealjasítod a saját lelkedet is. De ha tiszteletben tartasz, ha meghagysz annak, ami vagyok, s nem akarsz mindenestül és önzően birtokba venni, akkor örömet hozok számodra: mert az maradok, ami vagyok, amíg Isten akaratából át nem alakulok a te szolgálatodban. Ez az átalakulás azonban nem pusztít el, mert nem teszel tönkre azzal, hogy fölhasználsz. Ha felhasználsz, akkor a bennem rejlő jóság fölemelkedik a te lelked szintjére. Ha Isten szolgálatára használsz fel, akkor magaddal együtt engem is Őneki szentelsz. S ezáltal mindketten, akik Isten teremtményeként kezdetől fogva jók voltunk, hozzásegítjük egymást ahhoz, hogy szentté váljunk Őbenne.”

Ez magyarázza, hogy egyik-másik kolostorépület, a bennük készített és használt dolgokkal együtt olyan gyönyörű. A kolostor tiszta ízlésvilága nem csupán esztétikai nevelés kérdése. Sokkal magasabbrendű oka van – a szív tisztasága. A monasztikus templom egyszerű, tiszta vonalai, amelyeket pedig talán ügyetlen kezek építettek a vadon közepén, végtelenül többet mondhatnak el Isten dicséretéről, mint annak a drága pompának fényűzése, amely inkább a szemek gyönyörködtetésére szolgál, mint imádságra.

A szerzetesek nem mindig, vagy rendszerint nem híres művészek. Hivatásuk körébe vág az, hogy tanulmányozzák és gyakorolják a különböző művészeteket. De alkotásaik értéke mindig mélyebben rejlik, abban a lélekben, amelyet a „gyakorlati értelem erénye” ékesít föl. A szerzetes művészete annak a fának a gyümölcse, amelynek gyökerei a szeretet, a szegénység és az imádság.

Eric Gill szívesen idézte ezt a mondatot, amely sehol sem igaz annyira, mint a kolostorban: „A művész nem sajátos emberfajta, de minden ember sajátosan művész.” (Essays – a mondás Ananda Coomaraswamy-tól származik.)

Minden szerzetes sajátosan művész – legalábbis elvileg az. Semmi sem idegenebb a monasztikus élettől, mint az öncélú művészet. A szerzetes sohasem válhat esztétává, hanem „mesterember”, „iparos”, – *artifex*. Szent Benedek persze egyáltalán nem várta azt, hogy mindegyik szerzetes mesteremberré legyen: de mindnyájuknak hasz-

nos és termékeny munkát kellett végeznie. Ha ez a munka valamit alkot is, annál jobb.

Mihelyt észrevesszük, hogy a monasztikus munkának termékenynek, sőt alkotónak kell lennie, azonnal megértjük, hogy a munka sokkal több, mint vezeklési alkalom a szerzetes számára. A fizikai munka igen gyakran kemény munkát jelent, mégpedig teljes joggal. Ha Isten izmokkal látta el az embert, akkor helyénvaló azokat használnia is. A földeken és az erdőkben végzett fáradságos munka, a szántás, a fatörzsek feldarabolása, a kőfejtés, az aratás: mindez nagyban hozzásegíti őket az egészséges, kiegyensúlyozott lelkiülethez. S ha ez a munka nehéz és szolgai, a velejáró önmeztagadás csodálatosan hatékony vezeklés. De mindig többnek kell lennie pusztán „vezeklő gyakorlatnál” – ez a kifejezés azt a látszatot keltheti, mintha a munkának nem volna egyéb célja, mint a vezeklés.

A munka „fájdalmas” oldalának túlhangsúlyozása elfeledtetheti velünk, hogy minden jó munka megköveteli a gyakorlati értelem fegyelmét. A szerzetesnek nem csupán a fogát kell összeszorítania, és elfogadnia azt, hogy erősebben izzad, mint szeretné. Tudnia kell gondolkodni is, bölcsen és jól dolgozni, erőfeszítését arra irányítani, hogy végbevigye azt, amit el kell végeznie. Nemcsak a saját bűneiért vezekel, hanem azért is dolgozik, hogy gondoskodjon testvéreinek és a szegényeknek az eltartásáról.

A cselekvés, az alkotás tevékenységet jelent: de a szemlélődő élet nem zár ki eleve minden tevékenységet. Ez az igazság olyan régi, mint maguk a sivatagi Atyák. Szent Antalt, mondják, egy angyal tanította meg arra, hogy bölcsen váltogassa a munkát és az imádságot, és a sivatagi Atyák híresei voltak a kosárfonásról és sokféle mesterségről, beleértve még az orvoslást is.

Ahol csúnya épületeket, rosszul elkészített bútorokat találunk, nem pontosan záródó ajtókat, rosszul megművelt szőlőket és gyümölcsfákat, veszendőbe menő nyersanyagokat és pusztuló takarmányt – ott az ügyetlenség és a gondatlanság a munka helytelen szemléletéből fakadhat – mert hamisan magyarázták a monasztikus szellemet.

A monasztikus élettől nem idegen semmi olyan hasznos munka, amely elvégezhető a kolostoron belül. A legtöbb szerzetes kiveszi részét a kert fölhasználásából, a széna begyűjtéséből, a favágásból, a krumplihámozásból, a mosogatásból és a takarításból. Egy vidéken

élő közösség összes mindennapi feladatai joggal kötik le a közösség tagjainak idejét.

A szerzetesek egy része szinte teljesen az ilyen „köz munkákat” végzi. Másokra különleges feladatokat bízna – a sajtókészítéstől kezdve a méhészkedésig, az ácsmesterségtől a könyvirásig, a kenyérsütéstől a képek festéséig bármit. Valakinek főznie is kell. A régi időkben hetente váltották egymást az ebéd főzésben, de most sokkal célravezetőbbnek s egyben sokkal irgalmasabbnak is találják azt, hogy ezt a fontos feladatot huzamosan egyvalakire bízzák rá. Ha építkezni kell, akkor bizonyára akad egy szerzetesépítész, aki terveket készít, s a szerzetesek fogják elvégezni a munka nagy részét, egy külső vállalkozó szakmai segítségét némileg felhasználva. Kellenek pékek, cipészek és szabók. Lehetnek takácsok, könyvkötők és tímárok. A modern élet meglehetősen nagy terhet ró a kolostor vízvezeték-szerelőjére, villanszerelőjére, nem is beszélve az autószerelőről.

A szellemi munkát mindig megbecsülték a kolostorokban, bár vannak rendek, amelyek kevésbé értékelik, mint mások. A tudományosságna mindenképpen megvan az őt megillető helye a kolostorban, bár ha túlságosan sok utazgatással vagy levelezgetéssel jár, akkor könnyen megzavarhatja a monasztikus magányt. Szent Benedek Regulája gondoskodik a tanításról, sőt megfelelő határok között, mások szolgálatáról is, mivel azonban az igények ezeken a területeken könnyen meghatványozódhatnak, a szerzeteseknek csak óvatosan szabad elvállalniuk olyan feladatok felelősségét, amelyek nem tartoznak igazán rájuk. Hiszen a tanítás és a prédikálás egyedi esetekben belefér ugyan a monasztikus hivatás kereteibe, sohasem válhat azonban e hivatás közvetlen céljává. A monasztikus élet egyetlen célját Istenben találja meg. Intézményesen tehát nem szabad semmilyen más cél felé átirányítani. A monasztikus közösség tarthat fenn iskolát, de sohasem létezhet pusztán a fenntartott iskola kedvéért.

Sohasem feledkezhetünk el arról, hogy a monasztikus élet legfontosabb elemei a csönd, a magány, az összeszedettség és az imádság. Ezek segítenek a legközvetlenebbül abban, hogy elérje azt a szeretetet, amely a szerzetest Istennel és testvéreivel egyesíti. Ha a kolduló rendekben a magányt és a szemlélődést bizonyos értelemben az apostolság „kedvéért” keresik (bár még az ő esetükben is téves és félrevezető lehet ez a megállapítás), a szerzetes számára akkor sem szolgálhatnak egyébre, mint arra, hogy elősegítsék egyesülését Istennel, s ezáltal termékenyebbé tegyék, mint a szentek közösségének

egyik szent tagját. A kolostorban minden arra irányul, hogy megfelelő atmoszférát teremtsen az ima élete számára. A kolostor elkülönültsége, az a munka, amellyel a szerzetesek a saját eltartásukról gondoskodnak, hogy függetlenné válhassanak a világi kapcsolatoktól, az olvasás és a tanulmányok, amelyet a kolostorban és a cellájukban végeznek, a kóruson énekelt zsolozsma – mindennek az a szerepe, hogy a kolostort azzá tegye, ami a rendeltetése: szentély, amelyben Istent megtalálják, ismerik és imádják, bizonyos módon „látják” is a szemlélődés sötétjében.

4. In Tabernaculo Altissimi (A Magasságbeli Szentélyében)

A kolostor a sivatagban épült tabernákulum, amelyre a *shekinah*, az isteni Jelenlét fényes felhője, szinte láthatóan leereszkedik. A szerzetes „Isten arcának titkában él”, elmerülve az isteni jelenlétben. Ahogyan Izrael fiai Isten parancsára, aki Mózesen keresztül szólt hozzájuk, anyagot hordtak össze, hogy közös munkával, szakértett mesterek segítségével megalkossák a szövetség Ládáját – ugyanígy a monasztikus közösségek, az apátnak, atyjuknak, Isten képviselőjének a vezetésével felhalmozzák minden javukat és erőfeszítésüket azért, hogy segítségével szentélyt alkossanak. A kolostor sohasem pusztán emberek lakóháza. Templom, az Isten szentélye. Az Újszövetség tabernákulum, ahova Isten leszáll, hogy az emberek között lakjék, nem csupán csodálatos felhőben, hanem isteni Fiának titokzatos emberségében, akit a felhő előre jelzett.

A szerzetesek, akik az önfeláldozás és a tökéletes szolidaritás szellemében dolgoznak együtt, nem csupán életük anyagi fenntartásáról gondoskodnak. Munkájukkal egy sokkal fontosabb közös lelki célhoz is hozzájárulnak: egységükhöz Krisztusban. A kolostor felépítésével és fenntartásával az új Jeruzsálemet építik föl, Krisztus Titokzatos Testének egy darabját, kolostoruknak „Egyházát”. A kőépület, amelyben éneklik a zsolozsmát, csupán külső jelképe és kifejezője annak az eleven kövekből készült épületnek, amelyet maguk a szerzetesek alkotnak. Szent Bernát így beszélt a Clairvaux-i szerzetesekhez a templomszentelésük ünnepén:

„Ne legyetek olyanok mint a lovak és az öszvérek, akik nem értenek semmit. Miféle szentség szorulhatott bele ezekben a kövekbe, hogy megünnepeljük őket? Mégis valóban szentek, de a ti testetek

miatt . . . Szent a lelketek, mert a Szentlélek lakik benne! Szent a testetek, mert a lelketek lakik benne, és szent ez a ház, mert ti laktok benne". (P.L. 183: 518.)

A monasztikus közösség tagjai formálják ezt a lelki templomot, amelynek ők az építőkövei, szeretetük által. Ez a szeretet azonban nem pusztán abban áll, hogy elviselik egymás terhét, segítik egymást a mennyei Jeruzsálem felé tartó zárandokútjukban. Sokkal többet jelent, mint az irgalmasság testi cselekedeteit, a jó példát, a tanítást és a többit. A monasztikus közösség nem csupán azért áll fenn, hogy mindegyik tagja támogatást, buzdítást, eligazítást és bátorítást találjon benne, hanem mindenekfölött azért, hogy mindnyájan könnyebben elérhessék közös céljukat, az egyesülést Istennel a magányban.

A szerzetesek ezért nemcsak abban segítik egymást, hogy gabonát természetnek és kenyeret sütnék a test táplálására, hanem elsegítik egymást a magány lelki kemencéihez is, ahonnan a Lélek meleg, friss kenyerével táplálkozhatnak. Nemcsak valóságos bort préselnek ki a szőlőfürtjeikből, hanem elvezetik egymást a csend örök forrásaihoz is, amelyből a Szentlélek élő vizeit és remek borát ihatják.

De még a szerzeteseknek ez a lelki felfrissülése sem a legfontosabb a kolostorban. Ami ennél is fontosabb, az az, hogy Isten Szava csöndesen eljön közéjük, velük eszik és iszik. Az Isteni Bölcsesség nemcsak bort ad inniuk, hanem „gyönyörűségét is leli az emberek fiai között”.

A szerzetesek hozzásegítik egymást ahhoz, hogy a legkönnyebben és a legbékésebben élhessenek a csöndben és a magányban, gondoskodnak egymás számára az összeszedettség, a magány és az imádság légköréről – ezért tudják elérni a monasztikus élet legfőbb célját: azt a lelki, rejtett lakomát, azt az ünnepet, amelyen az Ige asztalhoz ül választottaival, és örömét meg vigasztalását leli a társaságukban. Így szól: „Megyek a kertembe . . . egyenest a lépből eszem mézemet, megiszom boromat a tejemmel együtt. Barátaim, egyetek, igyatok, ittasodjatok meg, kedveseim!” (Én 5, 1).

Ez a valódi, lényeges és tökéletes értelme a közös életnek. A kolostor „a Szövetség Tabernákulum”, vagy ha jobban tetszik, az Utolsó Vacsora terme, amelyben Jézus asztalhoz ül a tanítványaival, saját lényével táplálja őket, vagyis Isten bölcsességével és dicsőségével. A kolostor elsősorban és mindenekfölött *tabernaculum Dei cum hominibus*, Isten szentélye az emberek között, a „mennyország kapuja”, olyan hely, ahová Isten leszáll végtelen szeretetével, hogy az embe-

rek láthassák és megismerhessék. Mindaz, ami életerős és termékeny a kolostorban, abból a tényből meríti erejét, hogy ezt az egyetlen, lényeges célt mozdítja elő.

Az erdő csöndje, a hajnali szél békéje, amint megmozdítja a fák ágait, Isten házának magánya és elzártága: mindez jó, mert a csönd, nem pedig a nyüzsgés, a magány, nem pedig a tömeg az, ahol Isten a legbensőségesebben kinyilatkoztatja magát az embereknek. Az egyszerű munka a földeken, a műhelyekben, a konyhákban és a pékségben azért jó, mert megosztja és lecsökkenti az anyagi élet terheit, szétosztja a gondokat és a felelőségeket, úgyhogy egyetlen szerzetesnek sem kell túl sok anyagi gonddal törődnie. Mindenki elvégzi a maga részét békében és összeszedettségben, fölösleges aggodalmak nélkül. Senkinek sem kell aggódnia a holnap miatt, s a szerzetes így – ahogyan Cassianus már régen kifejtette – a maga tökéletességében megélheti az evangéliumi tanácsot, hogy „ne aggodalmaskodjatok a holnap miatt”, és „keressétek először az Isten Országát és az Ő igazságát” (Mt 7, 33–34). A kórusban énekelt közös zsoltó, az *opus Dei* sem terhes, hanem könnyű és örömteli. A zsoltárok közös éneklése már önmagában is föltárja az értelmét azoknak a hatalmas jövődöléseknek, amelyek a Misztikus Testben teljesülnek be, s a szerzetes ennek a Testnek öntudatos és életerős tagja.

A kolostor közös helységeiben az ott dolgozó, tanuló és imádkozó szerzetesek csöndje és összeszedettsége biztosítja az imádság és a munka csöndes atmoszféráját. E lelkek együtt törekednek a csöndre, a szeretet egységére, s ez az egyének imádságait, érdemeit és erejüket az egész közösség lelki birtokává teszi.

Az a szerzetes, akinek a legkevesebb jutott az erényből és a kegyelemből, mindkettőben mégis igen gazdag lehet, mert elég alázat és szeretet van benne ahhoz, hogy osztozzon testvéreinek erejében, úgy örülve nekik, mintha a sajátjai volnának. S a legerősebb és legerényesebb is még erősebbé válhat az alázat révén, amely ráébreszti arra, hogy erejüket nem csupán a saját erőfeszítésének köszönheti, hanem testvérei imájának és bátorításának. E gondolatmenet alapján azonban nehogy azt képzeljük, hogy az igazi szerzetes arra vezeti az idejét, hogy összehasonlíttatja magát a testvéreivel az erény és a kegyelem tekintetében. Ellenkezőleg, szeretete ébreszti rá arra, mennyire haszontalanok az ilyen gondolatok.

A lelkiélet igazi javai azok, amelyek nem kevesbednek azáltal, hogy többen osztoznak rajtuk. Ezeket annál tökéletesebben lehet bir-

tokolni, minél inkább megosztják őket egymással. A monasztikus test közös hite naponta növekszik a szentmise közös bemutatásával és a közös zsolozsma éneklésével. Ugyanaz a liturgikus élet és mindnyájuk türelme, amellyel a közösség elviseli ennek megpróbáltatásait, éppenúgy növeli az egyesek reményét, mint az egész testét. S az összes erények legnagyobbika, a szeretet, amely magába foglalja az összes többi, és felöleli szinte az egész életet, mindnyájukban növekszik a közösség minden egyes tagjának minden értékes lelki mozdulatával.

A közös életnek ez a teológiája sajátos módon igazolja a remeték létjogosultságát is a monasztikus testen belül. A magányos hivatás ritka manapság, ez azonban nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem létezik, még kevésbé, hogy már nincs is értelme a létének. A kamalduli remete, aki egyedül és láthatatlanul él a maga remetességében, nagyobb magányhoz és szigorhoz jut el a maga elzártságában. Egészen logikus, hogy egy bencés vagy ciszterci közösségben is egyik vagy másik szerzetesnek megengedheti az apátja, hivatásának gondos felülvizsgálata után, hogy bizonyos mértékben elkülönüljön a többiek-től, és teljesebben az imádságnak szentelje magát. Lehet, hogy kevésbé láthatóan kapcsolódik be a közös élet külső megnyilvánulásaiba, de ha jól, és a közös élet számára gyümölcsözően látja el a maga feladatát, akkor szinte a közös élet szívébe hatol be, azáltal, hogy tökéletesebben törekszik arra a közös célra, amelyre az egész közösség irányul. Ezáltal segíti a többieket is abban, hogy elérjék a céljukat, azt a rendes utat követve, amely a többség hivatása és kívánsága.

Bármi legyen is az egyes szerzetesnek a helye a monasztikus közösségben, mindenki azzal járul hozzá az egész test közös életéhez, hogy teljesíti benne a maga sajátos feladatát: az egyik tevékenységre termett, az ő lelkisége az irgalmasság cselekedeteiben nyilvánul meg; a másik clőljáró lesz, és segíti az apátot a kolostor irányításában, vagy lelkiatya, akire a lelkek vezetését és nevelését bízzák, a harmadik szemlélődő és magányos lélek.

Mindnyájuk számára az a fontos, hogy felfogják: mindegyikük egy nagy lelki szervezetnek a tagja, s életük és értékük attól a jól körvonalazott szabadságtól és nagylelkű odaadástól függ, amellyel apátjuk vezetése alatt együtt dolgoznak közös céljuk eléréséért. Ez többet kíván, mint pusztán értelmi hozzájárulást, valami elvont állításhoz. Ehhez le kell törnünk magunkban saját benső ellenállásunkat és a szív hidegségét, amelyet az askétikus szókinccs „önakarathnak” nevez.

Önakarát az a szándék, hogy inkább a saját javunkat keressük, mint a közjót, amellyel magunknak és másoknak is a javára lennénk. Az önző akarat szükségszerűen félelemmel, szorongással és lelki rabsággal jár. A közös élet menete, amely folyton betör a magánéletünkbe és saját önző akaratunk zártságába, kifejezetten arra szolgál, hogy le-törje ellenállásunkat, hiszen ez akadályoz bennünket abban, hogy egész lelkünkkel bekapcsolódjunk a kolostor közös életébe. A közös élet ugyanakkor sohasem irányulhat arra, hogy az embert megfossza valódi belső szabadságától, vagy megnyomorítsa személyiségét, még kevésbé arra, hogy összetörje és elpusztítsa ezt a sajátos értéket. Hiszen éppen az önző akarat szorít bennünket korlátok közé, és zár be önmagunkba, ahol képtelenek vagyunk igazán nagyra növelni belső szabadságunkat. A közös ügyeknek való önzetlen odaadás viszont az egyik legbiztosabb módja annak, hogy szabadságunk és személyes autonómiánk a legjobban kifejlődjék és megérlelődjék.

A monasztikus tanítás teljesen durva félreértése tehát az az elgondolás, hogy a közös élet mindössze arra irányul, hogy „megtörje” az ember akaratát, és egyéniségét sajátos karakter nélküli, jellegtelen masszává oldja föl. Ég és föld a különbség a közösség és a tömeg között. A közösség olyan élő szervezet, amelynek közös élete a közösséget alkotó egyének életénél magasabb szintre hangolódik föl. A tömeg viszont emberek alkalmi összeverődése, ahol a közös élet színvonala az ottlévők legalacsonyabb rétegének igényeihez igazodik. Aki egy közösségnek válik tagjává, a saját megszokott szintjénél magasabb életformára vállalkozik: tökéletesebbé teszi a saját lényét, teljesebben él, mint azelőtt, azáltal, hogy igyekszik a vele együtt élők hasznára lenni. Aki viszont elvegyül a tömegben, az elveszíti a saját egyéniségét és személyiségét, sőt esetleg még emberi méltóságát is. A „tömeg” megvetése persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy lenézzük az emberiséget. A tömeg emberalatti képződmény. Elnyeli a bennünk rejlő emberit, s egy sokfejű szörnyeteg tagjaivá tesz bennünket. A kolostorok ezért épülnek erdők mélyén: megszakítják a kapcsolatot a világgal, a sajtóval és a rádióval, amelyek többnyire pusztán egy embertelen csoportosulás hangját közvetítik. A monasztikus közösség sajátos lelki társadalmat alkot, ezért gondosan ki kell alakítania a magánynak és a világtól elszakadásnak a légkörét, amelyben a hitnek és a szeretetnek magvai mélybe ereszthetik a gyökerüket, s felnőhetnek anélkül, hogy a tövisek elfojtanák őket, vagy pedig teherkocsik és autók kerekei eltaposnák.

Szent Pál, miközben leírja a pogány világot, amely saját hibájából elfelejtette Istent, sok bűnt sorol föl, amely valóban pogánnyá tette ezt a világot: „Telve vannak minden gonosszággal, hitványsággal, kapzsisággal, romlottsággal; telve irigységgel, gyilkos szándékkal, vételkedéssel, ármánykodással, gonoszlelkűséggel. Árulkodók, rágalmazók, . . . gyalázkodók, kevélyek, kérkedők.” (Róm 1, 29–30). Amint ezekben a bűnlistákban szokásos, a felsorolt bűnöket egyetlen egy köré csoportosítja: a keményszívű önzés köré, amely a közjótól és Istentől elfordult, és a saját kizárólagos javával törődik – ezt igyekszik megvédeni az egész világgal szemben, pedig végül is halálra van ítélve, hiszen csupán illúzió. A fönt idézett bűnjegyzék befejezéseként csattanóul Pál a következőt teszi hozzá. Feltűnő, hogy ezek a rossz tulajdonságok jelentéktelen apróságnak látszanak a szemünkben. A pogány világ, mondja „oktalan, megbízhatatlan, lelketlen, hitszegő és könyörtelen.” (Róm 1. 31).

A kolostor azért épül a magányban, hogy a monasztikus közösség pontosan az ellenkezőjét valósíthassa meg annak, amit fentebb elsoroltunk. A lélek gyümölcsei magányban és csöndben érnek be: „szereket, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás”. (Gal 5, 22–23.)

A kolostor közös élete a maga egyszerűségével és szegénységével kijózaníthat bennünket, és megszabadíthat a világ cinizmusától, amely mindent kinevet. A szigor és a nehéz munka összehoz bennünket, és megerősíti az akaratomkat, hogy ellenálljunk annak a romlottságnak, amely az evilági embert és társadalmat mindig újra szétbomlasztja. De a legfontosabb arra ráeszmélnünk, hogy a monasztikus élet az érzelmek, a hűség és az irgalom iskolája. Megosztjuk testvéteinkkel az imádságot, a munkát és a megpróbáltatásokat, megismerjük egymást, és megtanuljuk tisztelni és szeretni egymást azzal a józan együttérzéssel, amely sokkal több érzelgősségnél. Hűséggé válunk hozzájuk és számíthatunk rájuk, de tudjuk, hogy ők is jogosan számíthatnak ránk. Megpróbáljuk azt is megtanulni, hogy ne okozzunk nekik csalódást. Végül pedig megbocsátjuk egymás bűneit és hibáit, ahogyan mi is bocsánatot remélünk tőlük és Istentől. A szeretetnek és a békének ebben az iskolájában az ember nemcsak a másikat tanulja meg tisztelni és szeretni, hanem, a szó legtisztább értelmében, Isten kedvéért, még önmagát is. Az ember aligha szeretheti igazán testvéreit az ilyen természetfölötti önbecsülés nélkül, amely abból származik, hogy megpróbáljuk olyanná alakítani magunkat,

hogy a többiek őszintén szerethessenek. Ezt a mélységes és kölcsönös tiszteletet erősíti a kolostor. Mindez pontosan az ellenkezője mindenféle evilági hízelgésnek, hiszen egymásnak és önmagunknak őszinte, igaz és bensőséges ismeretére épül. Annak a szilárd és tartós békének a gyümölcse, amely nem merül ki a társaság és barátok utáni vágyunk kielégítésében, hanem meg is tisztítja a szívünket attól, hogy látható dolgokhoz ragaszkodjunk, és megerősíti hitünket Istenben. Mert végső elemzésben a monasztikus szeretet melege nem csupán az emberi természetből származik, hanem abból a láthatatlan és végtelen tűzből, amely a Szentháromság elrejtett mélyeiben ég.

„Ezek az emberek nem a saját lelkük által élnek, hanem Isten Lelke által, aki Isten fiaivá teszi és így vezérli őket. Ő az a szeretet és az a kötelék, amely összefűzi őket. S minél nagyobb a szeretetük, minél jobban kötődnek egymáshoz, annál teljesebb az egységük. S megfordítva, minél nagyobb az egységük, minél erősebben eggyé váltak egymással, annál teljesebb a szeretetük. Most arról a szeretetről beszélek, amellyel Istent kell szeretnünk mindenek előtt és fölött. Ez a szeretet alakítja ki minden jó élet formáját, azért, hogy jóvá tegye.” (Canterbury Baldwin: *De Vita Coenobitica* P. L. 204, 553.)

Persze a monasztikus közösségben sem mindig minden vigasztaló és tökéletes. Az emberek gyakran éppen olyan faragatlanok, mint bárhol másutt, és a körülmények néha felnagyítják a legkisebb nehézséget is. De a tény igaz, hogy a monasztikus élet önmagában a testvéri szeretet közösségét hozza létre, amelyben nemcsak az akarat mélységes szeretete lép működésbe, hanem az emberi szív legnemesebb és legtisztább érzései is. Ezeknek az érzéseknek a nemessége az őszinteségüktől függ, az őszinteségük viszont megtisztult és illúziótlan. A monasztikus közösséget nem az emberi csodálat és lelkesedés tartja össze, amely idő előtt hőssé vagy szentté teszi az embereket, hanem az a józan igazság, amely az embereket olyannak fogadja el, amilyenek, azért, hogy segítse őket olyanná válni, amilyenné lenniük kell.

5. In Unitate (Egységben)

Végigtekintve a monasztikus test különböző hivatásain, a kolostorban a legfontosabb ember a kolostor feje, akitől a tagok tevékenysége és békéje függ. Ő az apát, aki karizmatikus küldetésénél fogva Krisz-

tus helyét tölti be a közösségben. A karizmatikus jelzővel nem kívánjuk csökkenteni az apáti hivatal hierarchikus és jogi tekintélyét, csupán azt a feledésbe ment tényt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a közösség vezetésére megválasztott embert elsősorban arra jelölik ki, hogy megszentelje a tagokat. Életszentsége és az Isten dolgaiban való jártassága miatt választják meg tehát őt, azért, mert képes a rábízott lelkeket megkülönböztetni és megvizsgálni, és képes az isteni tanácsok fényében irányítani a közösséget.

Az apát az előljáró, az Isten embere, aki a közösség javára különös adományokban és kegyelemben részesül. Isten képviselőjeként nem csupán a kormányzás isteni hatalmát gyakorolja, hanem mintegy Isten Atyaságának „szentségét” is. Isteni küldetést kapott. Krisztus úgy „küldte” a közösséghez, ahogyan az Atya küldte őt a világba. Személyében tehát Krisztus és az Atya van elrejtve, Ők szólnak a szavai által, az Ő akarata nyilvánul meg a parancsaiban. Küldetése arra szól, hogy kormányozzon, tanítson és megszenteljen. E felhatalmazását az Isten gondviselésének megfelelően kell fölhasználnia a rábízott lelkek és a közösség javára. Először is az isteni gondviselést kell tehát megértenie, hiszen annak az eszközüvé válik. Nem rendelkezik valami mágikus képességgel arra, hogy mindent kitaláljon, nem hoz varázslatos döntéseket jóslások révén. De ismeri Isten Törvényét, mivel az apát *doctus lege divina* (jártas Isten törvényében). Ismeri Isten szokásos útjait az emberekhez, ismeri Krisztusnak, a szeretetnek a törvényét. Meg kell tehát értenie, hogy amint Isten is a teremtmények javára használja föl teremtő és megszentelő hatalmát, ő sem azért kapta a maga hatalmát, hogy letörje és elnyomja az emberek akarátát, hanem azért, hogy átformálja és növekedésre serkentse őket.

Nem ok nélkül mondta Krisztus: „Az uralkodók zsarnokoskodnak népükön, s akik hatalmat gyakorolnak rajtuk, jötevőiknek hivatják magukat. Köztetek ne így legyen, hanem a legnagyobb legyen olyan, mint a legkisebb, és az előljáró olyan, mint a szolga.” (Luk 22, 25–26).

A világi uralkodót „jövőnek” hívják, mintha az alattvalóinak juttatott javak a saját nagylelkűségéből származnának, nem pedig kötelességét teljesítené szétosztásukkal. Az Újszövetségben az apostol juttatja el az emberekhez azokat a természetfölötti javakat és kiváltságokat, amelyeket Isten szán nekik. Bizonyos értelemben helyreállítja bennünk a békét, a nemességet, a szeretetet és az erőt. Mindez eredetileg nekünk volt szánva, de elvesztettük az eredeti bűnnel, s

Krisztus győzelme szerezte vissza számunkra. Az apátnak ezért tudnia kell, hogy feladata nem az, hogy mesterségesen korlátozza vagy letörje fiainak lelki szabadságát, hogy öncélú tekintéllyel leigázza őket. Ellenkezőleg, Isten arra választotta ki, hogy figyelje: az isteni szabadság és bölcsesség ajándéka hogyan növekszik a lelkükben. Ha néha szigorú, ezzel is csak erősebbé akarja tenni őket.

Pál apostol nem azért türelmetlen a korintusiakkal, mert szembe szálltak az ő tekintélyével, hanem éppen ellenkezőleg, mert egyesek köréje akartak csoportosulni, és az ő tekintélyét a többi apostol fölé emelni. (1 Kor 1, 12–13). Láttá, hogy ez a személyi hős-kultusz, a vágyuk arra, hogy emberi vezérnek vessék alá magukat: „gyerekeség” a lélek rendjében (uo. 3, 1). Küldetése éppen abban állt, hogy megszabadítsa őket ettől az emberi tekintélyeknek és vezéreknek való szolgálai alávetettségtől, azért, hogy kifejleszthessék Isten-adta szabadságukat, és érett, keresztényként „a Lélekben” élhessenek.

A kolostorban az apát feladata az, hogy fiait elvezesse arra a lelki érettségre, amely a keresztény szabadság és bölcsesség. Ehhez neki magának is érettnnek, bölcsnek és szabadnak kell lennie. Akkor képes lesz olyan fiakat támasztani, akik segíteni tudják a munkájában, s egy közülük elég bölcsé válik ahhoz, hogy majd a helyébe lépjen. A „bölcsesség” szó igen gyakran előfordul Szent Benedek írásaiban. Az ő szemében a szerzetes nyilvánvalóan nem felnőtt csecsemő, aki képtelen ellátni magát vagy megtenni bármit is. A bencések megőrzik igazi lelki gyermekiségüket, amelyik azért érett, mert a Szentlélek irányítja. Isten házáat csak ilyen körülmények között lehet bölcsen irányítani, Szent Benedek elgondolása szerint, bölcs emberek közreműködésével: *domus Dei a sapientibus sapienter administretur*. (Isten házáat a bölcsök bölcsen irányítják).

A liturgikus év ünnepei eleven és jelképes módon jelenítik meg ezt a misztériumot. A monasztikus család különös ünnepélyességgel gyűlik össze az apátsági templomban. Ott, a főoltár előtt a közösség különösen is tudatára ébred természetfölötti életének és hivatásának. Ünnepeyes pompával, mégis megőrizve a szerzetesi állapot józanságát, az apát fölveszi a mitrát, pásztorbotot és főpapi ruhákat, fogja a pásztorbotot, és fölmege az oltárhoz, hogy megünnepelje az Úr szent titkait fiaik által körülvéve, akik képességeik szerint mind neki szolgálnak. Itt az egész közösség eggyé válik abban a hatalmas feladatban, hogy Krisztus képmásává legyen, hogy Krisztussal együtt ajánlja föl önmagát, az Egyház áldozatával dicsőítve és imádvá Istent.

Ez az áldozat csak úgy válhat igazzá és Isten előtt elfogadhatóvá, hogy abból az egységes és sértetlen misztikus testből indul ki, amelyben Krisztus maga is él és cselekszik a Szentlélek által. Ezt az élő szervezetet jelképezik az ünnepélyes főpapi misék, amelyeken az apát mint elöljáró és Krisztus helyettese, megengedi azt, hogy papjai és diakónusai kiszolgálják az oltárnál. Az idősebb, érettebb fölszentelt szerzetesek állnak az apát mellett, miközben bemutatja a Szent Áldozatot. A fiatalabbak éneklik a liturgikus szövegeket, és hozzák az oltárra az áldozati adományokat. Egy másik fiatal szerzetes végzi a tömjénezést. A legfiatalabbaknak, akik még kezdők a liturgikus életben, szintén megvan a maguk szerepe: az egyik a gyertyát tartja, a másik a könyvet, mások az apát pásztorbotját és mitráját. Az egész monasztikus kórus pedig ünnepi énekekkel kíséri a misét.

Itt minden arról beszél, hogy Krisztus él az Ő egyházában: Krisztus, az egész teremtés főpapja, az Ige, akiben minden fönnáll, a világ kezdetétől leölt Bárány. Minden ékesszólóan beszél a „monasztikus Krisztusról”, a misztikus Testnek a Fővel egyesült tagjairól, akik bensőséges szolidaritásban és buzgó testvéri szeretetben élik a maguk életét, a dicséret áldozataként az Örök Atya tiszteletére.

Az itt jelképezett egység nem csupán a tagok jogi egysége, akik alávetették magukat az elöljáró tekintélyének, hanem annak a misztikus testnek lelki egysége is, amely kifelé láthatóan is föltárja a Szentek Közösségének benső és rejtett valóságát.

Amikor az apát főpapi misét mond az oltárnál, akkor nemcsak a monasztikus testet látjuk egy szívvel-lélekkel egyesülve, közös imában, hanem Krisztus egész Misztikus Testét, amint vele egyesül az Atyának imádságában. Ez a láthatatlan valóság jóval több, mint amit látunk belőle. Újra megértjük, milyen hatalmas csönd rejlik hitünk szavainak, gondolatainak és szimbólumainak mélyén.

Itt a láthatatlan és tökéletes mennyei liturgia részeseivé válunk. Ez a liturgia felfoghatatlan számunkra, énekei csöndesek, imádságai elrejtőznek Istenben – a dicséret liturgiája ez, amely Istenből indul el, tűzfolyamként, hogy felgyújtsa teremtményeit, s bevonja őket a maga rejtett dicsőségébe. Aztán újra útnak indítja őket; azzal az élettel gazdagodva, amelynek folytonosan növekednie kell, úgy, hogy végül visszahullik a Lét hatalmas tengerébe, amely magába ölel mindent.

Itt az oltár előtt, ahol a közösség összegyűlik az Eukarisztikus Lakkomára, jelen vannak a sivatag remetéi is. Ez a mise éppen úgy az

övék is, mint a miénk. Tudjuk, hogy jelen vannak a hit foglyai és hitvallói is, akiket börtönökbe és bányákba zártak be az üldözések során. Ez a mise talán még inkább az övék, mint a miénk. Tudjuk, hogy jelen vannak azok a lelkek is, akik már eltemetkeztek a halál titkába, de még nem tisztultak meg. Ez a mise éppen úgy az övék is, mint a miénk. S végül tudjuk, hogy az egész monasztikus élet, az összes múlt, jelen és jövő szerzetesek jelen vannak, egészen különös módon; hogy az egész Egyház jelen van, hiszen az Ő áldozata folyik itt. Isten egész Egyháza egyesült a szeretetben és Jézus Krisztus Lelkében. Ez a szeretet, amely a Szentlélekből árad ki, élteni, formálja és mozgatja a monasztikus életet, bár csöndesen elrejtőzött a misztérium mélyébe.

JÓNÁS JELE

1947

Január 14.

Isten szeretete gondot visel minden tettemre. Vezet a munkámban és az olvasmányaimban, legalábbis mindaddig, míg mohóságomban falni nem kezdem az egyik oldalt a másik után. Értelmetlen volna az a kísértés, hogy fussak el egy másik kolostorba vagy egy másik rendbe. Isten arra a helyre rakott, ahol naponta órákat tölthetek el olyan elfoglaltságokkal, amelyek az imádság határvonalán járnak. Mindig megvan a lehetőségem arra, hogy átlépjek ezen a határvonalon, és az egyszerű, szemlélődő egyesülésbe merüljek Istennel. Sok időt tölthetek egyedül az Oltáriszentség előtt. Szokásommá lett, hogy fel-alá sétáljak a fák alatt, vagy a temető fala mentén Isten jelenlétében. Mégis elég bolond vagyok ahhoz, hogy arról ábrándozzam: valami más környezetben gyorsabban juthatnék el az imádságnak magasabb fokára. Egészen biztosan sokkal rosszabb helyzetbe kerülnék, ha bárhová elmennék innen. És különben is, nem önmagamért jöttem ide, hanem Istenért. Isten az én rendem és az én cellám. Ő az én szerzetesi életem és az én szabályom. Mindent úgy rendezett el az életemben, hogy befelé fordítson, ahol láthatom Őt és megnyugodhatom Benne. Azért tett ide, erre a helyre, mert azt akarja, hogy itt éljek; és ha valaha is máshová akar vinni, olyan módon fogja azt megtenni, hogy nem hagy majd kétséget: ki cselekszik.

Március 1.

Múlt éjszaka megint havazott, a földön és a fákon szép vastag hótakaró. Az ég ólomszínű, s még több havat ígér. Majdnem olyan sötét minden, mint a saját bensőm. Nem látok semmit, nem értek semmit. Sajnálom, hogy panaszkodom és zavart csinálok. Egyedül azt akarom, hogy Istennek kedvére legyenek és megtegyem az Ő akaratát.

Március 8.

Folytatom ennek a naplónak írását, engedelmeskedve Don Gildasnak, bár egyéni érzésem ellene szól. Elég, hogy a lelki vezetőm így határozott. Ha fárasztó naplót vezetni, még fárasztóbb azon tanakodni: abbahagyjam-e vagy sem. Nem tudom, dicsőségére lesz-e Istennek; de magát az írást már fertőtlenítette az engedelmesség. Nem kell tovább mentegetőzőnöm sem Isten, sem önmagam előtt, amiért naplót írok.

Március 10.

Tegnap elolvastam néhány fejezetet a Megnemismert felhőjéből (The Cloud of Unknowing). Valahányszor hasonló könyv a kezembe kerül, különösen Keresztes Szent János, úgy érzem magam, mint a három bölcs, amikor kikerültek Jeruzsálemből és Heródes kezéből, s újra megpillantották a csillagot. Felujjongtak az örömtől. Újra megszabadultak a kételyektől és bizonytalanságoktól, s megtalálták maguk előtt az útjukat. Ebben az esetben még csak nem is az a kérdés, hogy látjuk-e az utat. Ennél sokkal egyszerűbb. Mihelyt abbahagyod a vándorlást, már meg is érkezted.

Március 18.

Holnap teszem le a fogadalmakat.

Készségem kifejezéséhez nem szükséges semmiféle jámbor beszéd. Itt vagyok, azon a ponton, hogy letegyem ünnepélyes, örök fogadalmaimat egy trappista kolostorban. Megdöbbennek kellene lennem. Ha ugyanaz a személy volnék, mint tíz évvel ezelőtt, akkor bizonyára meg is döbbenék rajta. De igazában, a külső megjelenést leszámítva, már nem vagyok az, aki voltam. *Vivit vero in me Christus*. Már Krisztus él bennem.

Március 20.

Így hát tegnap letettem ünnepélyes fogadalmaimat. Nem sok kedvem van írni erről.

Ez nem azt jelenti, hogy nem tett boldoggá a fogadalomtétel. De olyan módon vagyok boldog, hogy arról nem lehet beszélni. Egy dolgot akarok mondani: a kegyelem pecsétje van a tegnapi nap emlékéen. Ezen pedig azt értem, hogy mélységes egységben érzem magam minden szerzetestársammal. Nem tudom, milyen érzésre várokztam fogadalomtételtem után. De mélységesen tiszta meggyőződés maradt

bennem, hogy azt cselekedtem, ami helyes, és hogy a tőlem telhető legjobban odaadtam magam Istennek. Ezen túl pedig, mint érezhető vigasztalást, mély és meleg érzést, hogy belemerültem közösségembe. Része vagyok a Getszemáninak. Hozzátartozom a családhoz. És ami a legmegnyugtatóbb a beletestesülésnek ebben az érzésében: örülök, hogy ehhez a közösséghez tartozom és nem máshoz, hogy hűsként és csontként épülök bele ugyanabba a testbe, mint ezek a testvérek, nem pedig mások. Tökéletlenségeik, meg a magaméi is, ugyanolyan nyilvánvalók, mint valaha, de mintha többé nem számítanának. Lehet, hogy talán majd megint zavarni kezdenek, mikor már a mai nap gyönyörűsége megkopott, – nem törődöm most ezzel a gondolattal. Mindez majd elintéződik annakidején, és hiszem, hogy legalábbis másképpen tudok majd szembenézni a kísértéssel.

Március 30.

Szemlélődésünk szükségképpen felületes lesz, ha nem alázatosságból fakad. Ki kell üresítenünk magunkat, máskülönben csak játék az imádság. De minden olcsó dolog eltűnik belőlünk a göggel. Márpedig gög az, ha valaki azt kívánja, hogy látványosan fosszák ki és alázzák meg, mennydörgés és villámlás közepette. A szentség legegyszerűbb és leghatékonyabb útja: eltűnni a rendes, mindennapi gyakorlatok hátterében.

Április 20.

Jó Pásztor vasárnapja. Rekollekciós napot tartunk. Ez azt jelenti, hogy magunkról kell gondolkoznunk. Úgy érzem, mintha már egy éve tettem volna ünnepélyes fogadalmat. Pedig alig egy hónap telt el azóta. Minél többet gondolkozom a fogadalmaimról, annál boldogabbnak érzem magam. Most már csak egyetlen dolognak kell élnem: Isten szeretetének. Egyetlen szerencsétlenség érhet utol: hogy nem szeretem Istent. Ezért szeretném, ha a lelkemben nem volna annyi mozgás és árnyék, a száraz szélnek annyi ellentétes fuvallata, amely fölkavarja az emberi vágyak porát. Bárhová fordulok is, légyfogó papírként tapad rám mindaz a kacat, amelyről írok.

Április 23.

A trappisták azt hiszik, hogy Isten akaratát jelenti mindaz, ami nehezükre esik. Isten akarata mindaz, ami szenvedést okoz neked. Ha beleizzadsz, akkor bizonyára Isten akarata rejlik mögötte. Komolyan

kételkedünk viszont mindazokban a dolgokban, amelyek nem kíván-
nak fizikai erőfeszítést. Valóban Isten akaratából származnak? Alig-
ha! Nem emésztik fel az erőnket. Mintha azt gondolnánk, hogy Isten
nem lesz elégedett azzal a kolostorral, amely nem úgy viselkedik,
ahogyan egy lőszergyár termel a háborús viszonyok idején.

Ha akarunk valamit, akkor könnyedén meggyőzzük magunkat ar-
ról, hogy az csak addig egyezik Isten akaratával, amíg nehéz megten-
ni. Ami könnyen megy, az a saját akaratomból ered. Ami nehéz, azt
Isten akarja tőlem. Ha olyasmire vágyódom, amit nehéz megcsinálni,
akkor ez azt jelenti, hogy fel akarom áldozni magam Isten akaratá-
nak. Nem is ismerünk más törvényt. S mivel bálványozzuk nehézsé-
geinket, ezért néha olyan fantasztikusan ostoba helyzetekbe sodró-
dunk bele, hogy fölemésztjük magunkat, de nem Istenért, hanem ön-
magunkért. Azt gondoljuk, hogy nagy dolgokat műveltünk, pedig csak
kimerültünk. Ha kirohantunk a földekre vagy az erdőkbe, és sikerült
jókora kárt okoznunk, akkor meg vagyunk elégedve. Nem számít,
hogy tönkretesszük az összes gépeinket, a fő az, hogy fülsiketítő lár-
mát csapunk velük, s nagy porfelhőt kavarnak. Legalább valamit si-
került elérnünk.

Április 28.

Húsvét óta egy új játékba fogtam, úgy hívják, hogy álmatlanság.
Valahogy így történik: lefekszel a hálócelládban, és hallgatod, amint
az első, majd egy második szerzetes horkolni kezd, anélkül, hogy te
magad elaludnál. Aztán számolod a negyedórákat a toronyórán, és
azzal vigasztalod magad, hogy pontosan ismered azt az alvásmennyi-
séget, amennyit már elszalasztottál. Az igazi tréfa azonban akkor kez-
dődik, amikor hajnali kettőkor fölkelés, s azután megpróbálsz ébren
maradni a kóruson. Egész nap csak bolyongsz a kolostorban, olyan
álmosan, hogy folyton nekimegy a fáinak. Az álmatlanság a szemléző-
dés egy fajtájává válhatik. Csak fekszel ott, tétlenül, tehetetle-
nül, egyedül a sötétben és hagyod, hogy összemorzsoljon az idő ki-
fűrkéshetetlen zsarnoksága. A deszkaágy oltárrá lesz és te fekszel
rajta, anélkül, hogy immár csak próbálnád is megérteni, milyen érte-
lemben lehet azt mondani rólad, hogy áldozat vagy. Künn a világban
viszont, az éjszakában, valaki talán hirtelen meglátja, hogy valami
iszonyatos dolgot művelt. Egyszerre váratlanul elfogja a bánat és úgy
érzi: tud imádkozni . . .

Május 4. Rekollekciós nap.

Egész nap várok Rád, vérezve az el-nem-csöndesített tevékenység mérgétől... Várok a Te csöndességedre és a Te békédre, hogy elállítsa a vérzést és megtisztítsa vágyaimat, ó én Uram.

Te meg fogod gyógyítani a lelkemet, amikor Neked tetszik, mert Tebenned bízok.

Nem akarok többé sebet ejteni magamon azokkal a gondolatokkal és kérdésekkel, amelyek tüske módjára vesznek körül: ezt a vezeklést Te nem kívánod tőlem.

Te a magad békéjére és csöndességére teremtetted lelkemet – tevékenységemnek és vágyaimnak lármája viszont szerteszét szaggatja. Értelmemet naphosszat keresztre feszíti az, hogy élményre, eszmékre, kielégülésre éhezik. Nem bírom csöndességben megőrizni a házamat.

Én a Te békédre vagyok teremtve, és nem fogod megvetni vágyakozásomat mély csöndességed szentsége után, ó, én Uram. Nem hagysz mindörökké ebben a szomorúságban, mert Tebenned bíztam: várni akarok könyörülő tetszésedre, békecsókban, panasz nélkül immár. Mindent a Te dicsőségedre.

Örülök, hogy ezek a lapok olyannak mutatnak meg, amilyen vagyok – lármás, teli saját tökéletességeim és szenvedélyeim zenebonájával, a bűneim okozta mély, nyílt sebekkel. Teli a saját ürességemmel. De akármilyen csupa-rom is a házam, Te ott élsz benne!

Május 14. Áldozócsütörtök vigiliája.

A csend és a benső magány ünnepe ez! Fölmegyünk az égbe, hogy ott éljünk Jézussal: mert Ő odavesz bennünket, miután egy kis ideig a földön élt közöttünk. Ez a Mennybemenetel napjának kegyelme: fölvetetünk saját lelkünk egébe, az *apex mentis*-re (a lélek csúcsára), az Istennel való közvetlen érintkezés pontjára. Megpihenünk ezen a nyugodalmas csúcson, az Istent övező sötétségben. És ott élünk minden viszontagság és világi ügy között is: „*Tranquillus Deus tranquillans omnia.*” (Szent Bernát) Isten legyen velem ma és mindörökké.

Május 17.

Az ember lelki szentélyének, a lélek középpontjának sérthetetlenége a titoktartástól függ. Az értelem a titoktartással egészíti ki tiszta szándékát. Ne tudja a jobb kezéd, mit cselekszik a bal. Tarts titokban minden jót, még önmagad előtt is. Ha meg akarjuk találni Istent lel-

künk mélyén, akkor kívül kell hagynunk minden mást – saját magunkat is beleszámítva.

Augusztus 14.

Azt mondjuk, hogy szeretjük Istent. De akkor miért nem törekszünk olyan aggodalmasan a tökéletességre művészetünkben, mint amennyire állítólag istenszolgálatunkban akarunk tökéletesek lenni? Ha nem próbálunk a tőlünk telhető legjobban írni, akkor talán utóvégre nem is Istenért írunk. Mindenesetre elszomorító, hogy azok, akik szolgálják és szeretik az Istent, olyan rosszul írnak néha, azok pedig, akik nem hisznek Benne, veszik maguknak a fáradságot, hogy jól írjanak. Nem nyelvtanról és mondatszerkesztésről beszélek, hanem arról, hogy legyen valami mondanivalónk, és azt ne olyan mondatokban mondjuk el, amelyeknek se füle, se farka. Szent Pál és Szent Ignác vértanú nem törődött a nyelvtannal, de kétségtelenül tudták, hogyan kell írni.

Egy rossz könyv Isten szeretetéről akkor is rossz könyv marad, ha Isten szeretetéről szól. Sokan azt gondolják, hogy ha Istenről írtak, máris jó a könyvük. Az emberek kézbeveszik ezeket a könyveket, és így szólnak: Ezek azt állítják, hogy hisznek Istenben. Ugyan mit érhet a hitük, ha nem tudnak ennél jobbat mondani róla!

Szeptember 7.

„*Nativitas est hodie sanctae Mariae Virginis*” (Ma van Szűz Mária születésnapja). Éppen most jöttünk Miasszonyunk születésnapjának első vesperásáról. Csordultig megteltem ezekkel a boldog antifonákkal. Örülök az ünnepnek és annak, amit jelent – hiszen Mária által jutunk a mennybe. „*Coeli fenestra facta es.*” (A menny ablaka lettél.) Örülök, hogy a mi rendünkben még mindig az ablakon át jutunk be a mennyországba. Azt hiszem, a római liturgiában megváltoztatták a himnusznak ezt a sorát, úgyhogy az Egyház többi része – illendőbb módon – az ajtón keresztül megy be. De mi, ciszterciek még mindig az ablakon át jutunk oda.

Szeptember 14.

A *La Soledad*-ra gondoltam: a Magányosságról nevezett Miasszonyunkra: Miasszonyunk legnagyobb bánatában és elhagyatottságában. Valóban, a Magányosságról nevezett Miasszonyunk az én belső életem foglalatja – persze csak ha végiggondolom, mit jelentett az ő

számára az egyedüllét. Nem fényűző magány volt az, teli kényelemmel és pihenéssel. Ebben a magányban egy tömeg közepén állt egyedül, a Kálvárián.

November 16.

Bár nem tudok helyesen gondolkodni, Isten helyreigazít abban a pillanatban, amikor magamra maradhatok a templomban. Jó odamenni és imádkozni, akkor is, ha egészen kifacsartnak érzed magad. Már a puszta erőfeszítéstől is jobban leszel. Földadsz valamit bolondos önmagadból, és ez mindig táplálja a lelkedet. Bármilyen nyomorultul érzem is magam, nem akarok mást, csak Istent és az Ő magányát: „egy a szükséges” (Lk 10, 42).

Holnap van keresztségem kilencedik évfordulója. Legszívesebben azt mondom, hogy elfelejtettem korábbi életemet. Ez ugyan nem igaz; de ma így érzem. Amikor könyvet írtam róla, igen jól emlékeztem mindenre. És most is, a kóruson néha olyan részletek jutnak eszembe, amelyekről aligha lehetne könyvben írni. De még az a vigasztalásom sincs meg, hogy úgy gondoljak magamra, mint valami nagy bűnösre – rendkívül silány bűnös voltam, kicsinyes és gyűlöletes, aki egyáltalán nem érzi át méltatlanságát. De ha Isten könyörületességében ennyi mindent tett értem, amikor az a nyomorult senki voltam, ami voltam, hát akkor összeráncolhatom-e a homlokomat az aggodalomtól, megkísérthet-e a félelemnek akárcsak az árnyéka is, hogy talán majd nem sikerül szentet csinálnia belőlem . . . – pedig erre teremtet, ezért jött a földre? Vagy hogy nem tud majd fölhasználni azoknak üdvözítésére, akiket egy magamfajta értéktelen eszköz által akar a mennybe juttatni? Isten dicsősége leginkább abban nyilvánul meg, hogy nagy dolgokat visz végbe a legsilányabb és legvalószínűtlenebb eszközökkel. Az egész földkerekséget átalakította olyan apostolokkal, akiket a görögség konyháiból kapart össze – „szinte salakja lettünk ennek a világnak, mindenkinek söpredéke mostanáig.” (1 Kor 4, 13).

November 16.

Hát kilenc éves lettem.

Az vágott belém a leginkább, hogy még mindig túlságosan beleártom magam a saját életem irányításába.

Uram, mindeddig nem éltem szemlélődő szerzetesként. A legfontosabb, a lényeg hiányzik. Én csak mondogatom, hogy bízom benned.

Cselekedeteim azt bizonyítják, hogy csak önmagamban bízom – és hogy még mindig félek Tőled.

Vedd kezedbe az életemet végre, és tégy vele, amit akarsz. Odaadom – nem utasítva vissza sem a nehéz, sem a kellemes dolgokat, amelyeket számomra rendeltél. Elég nekem a Te dicsőséged. Minden, amit Te terveztél, jó. Minden: szeretet.

Az út, amelyet megnyitottál előttem, könnyű út, a magam akaratának nehéz útjához képest, amely visszavisz Egyiptomba, a vályogtéglák közé.

Ha megengeded, hogy az emberek dicsérjenek, nem fogok megzavarodni. Ha hagyod, hogy sértegensenek, még kevésbé jövök zavarba, inkább örülni fogok. Ha munkát küldesz, örömmel fogadom és nyugalmat okoz nekem, mert Te akarod. És ha nyugalmat küldesz, akkor megnyugszom Tebenned. Csak önmagamtól ments meg engem. Szabadíts meg attól a bennem lappangó mérgező vágytól, hogy mindent megváltoztassak, hogy értelmetlenül cselekedjem, hogy öncélúan nyüzsögjek, hogy összekeverjek mindent, amit Te elrendeztél.

Engedd, hogy megnyugodjam a Te akaratodban és elcsöndesedjek. Akkor a Te örömöd fénye fogja átmelegíteni az életemet. Ennek tüze ég majd a szívemben és kisugárzik belőle a Te dicsőségedre. Ez az, amiért élek. Amen, amen.

1948

(A bevezetésből)

Bent jártunk a városban és én egész idő alatt azt találgattam: mit fogok érezni akkor, amikor újra szembetalálom magam a gonosz világgal. Találkoztam a világgal, de már nem is találtam olyan gonosznak. Talán a saját kivetített hibáimra bukkantam azokban a dolgokban, amelyekről megundorodtam akkor, amikor ott hagytam. Most éppen ellenkezőleg úgy találtam, hogy minden a részvét mély és néma érzését váltotta ki bennem. A felszínes részleteket szinte már észre se vettem, s ahelyett a tisztelet, szeretet és szájalom mély érzését fedeztem föl a lelkek iránt, amelyek különben sohasem válnak láthatóvá. Amint keresztülmentem a városon, életemben először láttam meg, milyen jó minden ember a világon, és milyen értékesek az Isten szemében.

Március 16.

Áldozáskor a kertben imádkozó Krisztus imádkozik bennem. Nincs kedvem erről többet írni.

Március 19.

Megfáztam, majd influenzát kaptam, s lekerültem a betegszobára. Milyen közel van Isten ebben a szobában! Az emberek jelenléte körülöttem mindig megosztja a figyelmemet a világ és Isten között: bár azért talán nem mindig. Elmélkedéskor vagy áldozás után a templomban általában nem tudom, hogy bárki is van ott rajtam kívül. De a szünetekben – a körülöttem mozgó emberek elvonják a figyelmemet Istentől.

Nincs más tennivalód, mint Istenre hagyatkozni és Istent szeretni! A csend és a magány: az élet legnagyobb fényűzése.

Mennyire folyamatosan vonz a csönd! Bármibe belefogsz, így szól: „Gyere vissza egy pillanatra! Légy csöndben! Pihenj meg Istenben!”

Ez volt életem egyik legszebb napja, de ehhez sem akarok ragaszkodni. Nem számít még az öröm vagy megelégedés sem, ami a csöndből, a magányból, a gondoktól mentességéből sugárzik. De tudom, hogy így kellene *élnem*: elcsöndesült értelemmel és érzékekkel, megritkítva a kapcsolatokat az üzletnek, a háborúnak és a közösségi gondoknak világával – nem aggodalmaskodva semmilyen nagy vagy kicsiny, távoli vagy közeli dologért. Nem átengedve magam a saját képzelgéseimnek, vágyaimnak, vagy terveimnek sem – s nem hagyva azt sem, hogy belesodródjak a természetes tevékenységnek abba a felgyorsult áramába, amely teljes erővel hömpölyög keresztül a világon.

Március 28. Húsvétvasárnap.

Ezeken a nagy ünnepeken a lelkiélet fennsíkján egy-egy új csúcsra jutunk fel, ahonnan új kilátás nyílik mindenre. Különösen Húsvétkor. Húsvét ünnepe olyan, mint majd az örökkévalóságba való belépésünk lesz, mikor hirtelen, békességesen, tisztán felismerjük minden hibánkat, és mindazt, amit helyesen tettünk, – és minden a maga helyére kerül.

Április 4. Rekollekciós nap.

Több táplálék és erő rejlik a sötétségnek egyetlen órájában, mint tíz hétnyi írógépelésben meg olvasásban és gondolkodásban. Mégis a

szerepet naponta utolér valahol és békével vesz körül, anélkül, hogy én a szememet mereszteném utána vagy bármi különöset csinálnék.

Április 25.

Minél önzőbb vagy, annál bonyolultabb lesz az élet. Szokás szerint kordában kell tartanod az étvágyadat a könyvekre, a munkára, és az imádság által Isten közelében maradnod. Ezt kívánja tőled.

Április 28.

Azt hiszem, a legnagyobb örültség volna azon háborognom, hogy gyöngö, szórakozott és vak vagyok, és állandóan hibázom! Hát mi mást várhatok! Isten talán kevésbé szeret azért, mert nem tudok magamból szentet faragni a saját erőmből és a magam módján? Jobban szeret, azért, mert olyan ügyetlen és tehetetlen vagyok Nélküle – és amögött, ami vagyok, olyannak lát, amilyenné egy napon válni fogok, egyedül az Ő kegyelméből. Mindez örömet okoz neki, s ezért nekem is. Az Ő hatalmas szeretetére figyelek, hiszen ez a boldogságom.

Május 17.

Gyönyörű a pünkösöd.

Ó, Istenem, ne engedd, hogy elvegyem tőled azt az időt, amelyet neked kell adnom a szemlélődésben.

Május 30.

Nehéz volt elképzelnem, mit jelent számomra az, hogy pap leszek. Néha megrémiszt a gondolat. Ennek a problémának egyedüli megoldása végül is az engedelmesség. Az engedelmesség irányítása alatt haladok előre. Ha az előljáróim azt akarják, hogy pap legyek, akkor ez biztonságot ad: Isten akarja tőlem, és akkor Ő jóvá is formál majd, bár lehet, hogy egy elképzelhetetlen halálon keresztül.

Július 18.

Tegnap a Kármelhegyi Boldogasszonyt ünnepeltük – s a Miasszonyunk sokféleképpen boldoggá tett. Imádság közben megéreztem Isten tisztaságát, amint az beburkolja az én tökéletlenségemet tisztasággal és békével. Mégsem sikerül eléggé eltakarítanom magam az útból, hogy ne maradjon más, csak az Ő tisztasága. Nincs más megoldás, mint várni, szeretetben és alázatban – és szeretni saját tökéletlenségemet.

Minden vágyam erre irányul. Kicsinnyé, semmivé válni, gyönyörködni a saját tökéletlenségemben, örülni annak, hogy még észrevenni sem érdemes, hogy semmit sem számítok a mindenségben. Ez a szabadulásnak, az igazi magánynak egyetlen útja.

Július 25.

A nagymisében áldozáskor belém hasított egy gondolat. Már korábban is tudtam ezt, de most szíven ütött: az istenszeretet vágya, az Istennel való tökéletes egyesülés vágya egyáltalán semmit sem jelent, és nincs semmi értéke vagy érdeme Isten szemében, ha nem a kegyelem és az Isten akaratával összesimuló szeretet indítja és irányítja. Azt mondhatják erre: a kegyelem sugall minden vágyat az Istennel való egyesülésre. Ez azonban nem igaz. A sátán is arra vágyik, hogy birtokolja Istent. Él bennünk egy természetes vágy a mennyországra, Isten élvezetére. Él egy természetes vágy a szemlélődésre, amely a legtöbb emberben nem bukkan felszínre, mégis ott rejlik mindenki-ben. Mindennek magában még nincs semmi értéke és érdeme. Vágyunk Istenre csak Istentől származhat és csak az Ő akaratának irányítása alatt juthatunk előre a természetfölötti rendben.

Ezért nem elég berohannunk a templomba a szemlélődés vágyával, nem elég sok jó vagy erényes tettet végrehajtanunk a szentségre törekvés vágyával. Az élet minden területén Isten akarata az a legfőbb jó, amely minden mást magába foglal. Enélkül nem ér semmit a szemlélődés és az erényesség. Minden imádságunkban az első mozdulatunk ez kell legyen: hinni az Ő jelenlétében és vágyódni akaratának megismerésére, és egészen ráhagyatkozni az Ő szándékaira és elhatározásaira.

Enélkül a szemlélődés vágya csak ahhoz vezet, hogy fejfelé mész az üres falnak. Ezek által viszont békét hoz.

Augusztus 4.

Bizonyos belső üresség tapintásával kapcsolodom Istenbe; ez az én imádságom (a halott) Don Frederic-ért és a Getszemániért.

Szeptember 26.

A szeretet röpit szárnyain a ház körül. Két lépést teszek a földön és négyet a levegőben. Ez a szeretet. Ez a vigasztalás. Nem törődöm vele, hogy vigasztalás-e. Nem ragaszkodom a vigasztaláshoz. Szeretem Istent. A szeretet hordoz körül. Nincs kedvem semmi mást csi-

nálni, csak szeretni. És ha a harang szól, olyan nehezemre esik mozdulni, mintha a fogamat húznák, olyan erős ez a szeretet, titkos szeretet, rejtett szeretet, sötét szeretet, mélyen bennem és kívülem. Nem szívesen beszélek róla. Hiszen sem időm, sem erőm, hogy ilyen témákról vitatkozzam. Csak az örökkévalóság számára van időm – azaz a szeretet, a szeretet, a szeretet számára. Szent Terézia talán azt szeretné, hogy szabaduljak meg tőle; de tiszta ez, őszintén mondom; nem ragaszkodom hozzá (remélem); pedig szeretet ez, amely gyöngéden és folytonosan ott dobog a szívem közepében. A szeretet hajszol mindenfelé a kolostorban, úgy üt szíven, mint valami gongot. Egyedül a szeretet teszi lehetővé számomra, hogy tovább ketegyek.

Ó, Szeretet, miért hagyhatsz magamra? – költői kérdés ez, amely azt jelenti: az ég szerelmére, ne hagyj el.

Így éltem egész héten. A kórusban annál kevésbé aggódtam az éneklés miatt, minél jobban hatalmába kerített a szeretet. Ebben rejlik a szegénység leckéje. Ebben a házban egész idő alatt együtt kell működnöd a szeretettel. A szeretet mindjárt kezdetben gyors iramot diktál, és ha nem tartasz vele lépést, elmaradsz tőle. S mégis a szeretet minden sebességet lassúnak érez – és semmilyen sebesség sem elég gyors neked, ha hagyod, hogy a szeretet levegyen a lábadról – ezután már repülve teszed meg az utat. De ösztöneink leszállítanak a magasból, hogy földönfutóvá tegyenek.

Szegény és magányos akarok lenni; nehéz időm következett áldozás után. Szokás szerint túl sokat forgolódtam és mozgolódtam. Eléget ez a szeretet. *Aruit tamquam testa virtus mea.* „Erőm kiszáradt, mint a cserép” (Zsolt 21, 16). Kiszikkadtam a vágytól, s csupán egyetlen dologra tudok gondolni – bennmaradok a tűzben, amely éget.

Október 10.

Előbb-utóbb a világnak mindenestül el kell égnie. Előbb-utóbb minden tűzben ég el, és senki sem marad meg – mert akkorra az utolsó ember a mindenségben fölfedezi majd azt a bombát, amely szétrombolja a világot, és nem fog tudni ellenállni a kísértésnek, hogy elhajtsa és véget vessen mindennek.

En meg itt ülök és naplót írok.

De a szeretet nevet a világ végén, mert a szeretet az örökkévalóság ajtaja. És aki szereti Istent, az az örökkévalóság küszöbén játszadozik, s mielőtt bármi történhetnék, a szeretet majd behúzza magához a

küszöb alatt, bezárja az ajtót. Akkor aztán nem zavarja már, hogy ég a világ, mert nem tud semmi másról, csak a szeretetről.

Október 15. Szent Terézia ünnepe.

Az Isten szeretetében élő emberek lelkéért égő szeretet tüze éppúgy emészt, mint az Isten iránti szeretet tüze, és e két szeretet ugyanaz. Sívárogova vágyódsz az emberek természetfölötti boldogságára: először olyanokéra, akiket ismersz, azután olyanokéra, akikről alig hallottál, s végül mindenkiére.

Ez a tűz olyan vággyal emészt, amely nem közvetlenül a cselekvésre irányul, hanem Istenre. Ennek a váagnak iramló, békés, lobogó árájában inkább az imádság, mint a cselekvés felé sodródsz. A cselekvés mintha magától elúsznák az imádsággal és a vágyakozással, – nem annyira arra gondolsz, mit tegyél, mit írd, mit mondjál a lelkekért: Isten felé sodor az éhség és a vágy. És ez az éhség azonos az Istennel való személyes egyesüléssel éhségével, csakhogy most másvalakit foglalt magába; és mindenekelőtt Istenért van – bár nem okoskods és nem méricskészs.

Emésztő éhség ez, amely személyekre irányul: inkább egyénekre, mint elvont csoportokra. Ha pedig csoportokra, akkor ezek a csoportok egy-egy tipikus képviselőjükben testesülnek meg: egy valóságos személyben.

Ez az éhség csupa fájdalom és üresség, csupa öröm és vonzás – az az erőteljes biztonság tölti be, hogy Isten meg akarja hallgatni minden könyörgésedet.

Néha úgy érzed, hogy amikor elragad a lelkek szeretetének vágya, Isten kiönti rád minden kegyelmét, eláraszt mindennel, amire szükséged van, elhalmoz lelki vagy akár földi ajándékokkal is; ekkor már nem a saját szükségleteidre figyelsz, hanem elmerülsz a vágyakozás kínjában: arra vágyódsz, hogy ez vagy *amaz* a másik lélek boldog legyen. Mindig egyéni és konkrét módon.

Nem mindig kell így történnie. Istenben szem elől veszítheted valamennyiüket, és akkor is ugyanolyan jól vagy talán még jobban imádkozhatsz értük . . . , de mindenesetre mélységes élmény az, amikor felgyújt a mások üdvösségéért érzett éhség és szomjúság lángja, és a *hatalomnak* különös, titokzatos érzése, hogy az öröm hatalmas kincseit nyerhetjük el számukra Istentől. Ilyenkor énekelni szeretnél, dallamok szöknek föl szívedből, úgy eláraszt az öröm; ugyanakkor pedig olyan kín ez, mintha a szívednek kéne szétszakadnia ahhoz, hogy megszülje az egész világot. „*Rugiebam a gemitu cordis mei.*”

Avilai Szent Teréz, kérd Istenünket, töltse el a világot a megváltás tűzfolyamával – „fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie Dei!” („Gyors tűzfolyó eredt az Isten arcából” Dán 7, 10).

November 9.

Valaha azt gondoltam, hogy jó lenne fiatalon és gyorsan meghalni, de most már kezdem érteni, hogy nagyobb kegyelmet rejthet magában az a hosszú élet, amely teli van Istenért vállalt fáradtsággal és fájdalommal. Konkrét esetekben azonban mindenkinek az a nagyobb kegyelem, amit Isten akar a számára. Ha Isten azt akarja, hogy hirtelen halj meg, akkor számodra ez nagyobb kegyelem minden másféle halálnál, mivel szeretete ezt választotta ki számodra, tekintetbe véve életed összes körülményeit és az Ő saját dicsőségét.

Gyönyörűség látni, hogyan működik Isten kegyelme az emberekben. A leggyönyörűbb benne azt látni, hogy a léleknek Istentől sugallt kívánságai annyira egybehangelődnek a kegyelemmel, hogy a szent dolgokat *természetesnek* érzi, mintha saját énjének részei volnának. Ezt akarja Isten megteremteni bennünk – ezt a csodálatos belső lendületet, amelyben az Ő élete tökéletesen a mienkké válik és a mi életünk az övé lesz: mintha velünk született képesség volna az, hogy gyermekeiként cselekedjünk és az Ő fényessége süssön ki a szemünkből.

December 2. Lelkigyakorlatos nap.

Ami a legjobban megrendített a szubdiakonátusban, az mind arra figyelmeztet, hogy egész mostanáig milyen kezdetleges és tökéletlen fogalmam volt a hivatásomról. Nagyon világos feladat volt rám bízva: Isten dicsőítése hivatalosan is, az egész Egyház és az egész teremtett világ nevében; mindezt nyilvánosan kell tennem és olyan jól, ahogyan csak telik tőlem, azok helyett is, akik egyáltalán nem tudják ezt megtenni. Nemcsak a saját lelkem sorsa függ tőle. Az egész küzdő Egyház lesz jobbá vagy rosszabbá általam, hogy én hogyan végzem a dolgomat a kóruson – és hogyan segíték ebben másokat. Alkántornak vagy még inkább kántornak lenni egy cisztercita monostorban: rop-pant felelősségteljes hivatás. Azt remélem, hogy a belső nyugalom és fegyelmezetség növeli az értékét mindezeknek – és pótolja azt, ami az énekünkből hiányzik.

Ha életünkben az egyik kereszt a kórus, nem elég, ha megállapítjuk: „Igen, ez is egy kereszt”, és arcunkra fagyott mosollyal megpró-

báljuk elviselni. Törekedni kell *megjavítani* a dolgokat – és azután jól is végezni.

Nincs ebben általában semmi különös. A szentelés szertartásában nagyon világosan jut kifejezésre a Misztikus Test gondolata. A Pontificale figyelmeztet rá, hogy a szubdiakónusi szolgálat nem merül ki formaságokban és szertartásokban, amelyek élettelen dolgokhoz – edényekhez, terítőkhöz, vászondarabokhoz – kapcsolódnak. Az oltár az élő Krisztus, a terítők pedig Misztikus Testének tagjai. Amikor ajándékaidat odaviszed az oltárra, hogy a kereszten függő Krisztus tagjaival egyesítsd, akkor tagjaival díszíted fel Krisztust, áldozatát pedig a megváltott Egyház dicsőségébe öltözteted. „Attendite, quale ministerium vobis tradetur”. (Gondoljátok meg, milyen titok részesévé leszek”).

Azt gondolom, ezért akarta úgy az Úristen, hogy éppen most, elindulásomkor kapjak annyi meg annyi levelet olyan emberektől, akiknek papra volna szükségük. Felviszem majd mindezeket az embereket Isten oltárához, Istenhez, aki megvidámítja ifjúságomat.

December 6. Lelkigyakorlatos nap.

Tegnap az apát úr bejelentette, hogy Szent Tamás apostol ünnepére tervezik szubdiakónussá szentelésemet. Ez a nap lesz egyben kolostorunk fennállásának századik évfordulója.

December 13.

Mit gondolsz, te bolond, miután hét évet eltöltöttél trappistaként? Azon tűnődöm: hová szaladt el az idő? Elnézem magam: változtam-e? Nem mintha számítana. Igen is, nem is. Megkopaszodtam. Valahogyan gazdagabbá lett a belső életem, de nehéz volna megmondani, hogyan. Tudok azonban néhány dolgot, amely közrejátszott benne: ünnepélyes fogadalom – teológia –, itt-ott kisebb megpróbáltatások az írással, az énekléssel, a szemlélődéssel kapcsolatban. Mekkora kegyelmet hoztak ezek a kis keresztek. Ezek a legjobb részei az itteni életnek. Túlságosan kicsinynek látszanak. Mégis megteszik a magukét. Most már bővebben érnek el. Hogyan dolgozik Isten a lelkeken ezekkel a homályos és észrevétlen szenvedésekkel, amelyek megtisztítják és begyógyítják a sebeidet?! Örülök minden megpróbáltatásnak, amelyben részem volt, és előre is megköszönöm Istennek mindazt a bajt, ami még rám vár. Értek más, kellemesebb kegyelmek is – a kisebb rendek, s bizonyos mértékig az írás. Olvasmányaim, az ima-

órák. Isten megtanított arra, hogy Őbenne találjam meg magam, sajátmagam pedig veszítsem el: a kettő egyre megy. És kimondhatatlanul boldoggá tesznek azoknak az embereknek az imái, akik elolvasták A hétlépcsős hegy-et, és én is boldogan imádkozom értük.

December 19. Advent negyedik szombatja.

Lehült az idő. A temetőben sétálgattam, és tanultam az öltözködési imákat. „*Da, Domine virtutem manibus meis ad abstergendam omnem maculam.*”

Kis sárga kartonlapokra írom ki mindazokat a szabályokat, amelyek a szubdiakónus tennivalóit tartalmazzák a különféle szentmiseken: ezeket a lapokat a bal felső zsebemben hordom, a szívem fölött, hogy megmutassam: a liturgiát mindennél jobban szeretem. Azonkívül semmi másra nem gondolok (legalábbis igyekszem nem gondolni), mint arra, hogy szubdiakónus leszek.

Azt mondja Pius Parsch, hogy a szubdiakónus azért éneklí a szentleckét arccal az oltár felé fordulva, mert az oltár Krisztust jelenti, a szubdiakónus szerepe pedig olyasféle, mint Keresztelő Jánosé . . .

December 26. Szent Tamás vigiliája.

Ma Vedastus atya és én rekollekciós napot tartunk a szentelés előtt, (a lelkigyakorlatunknak ugyanis az évi lelkigyakorlatot számították be).

Mély hatással volt rám a betegek kápolnája, ahová fölmentünk a két rövid megbeszélésre. A kápolna hordozza számomra az összes lelkigyakorlatok emlékét, amelyeket beöltözésem óta végeztem – vagyis közel hét éven át. Sőt egyszerre eszembe jutott az a három boldog nap is, amelyet itt fönn töltöttem az elmúlt nagybőjtben, hallgatva a békák énekét.

Apollinaris atya most is ugyanaz az öreg Apollinaris atya volt, de mélyen megrendített. – Az utolsó beszélgetés után ott álltam egyedül a kápolnában, és hagytam, hogy minden leülepedjen a lelkem mélyére – és átjárta szívemet a szentségéből áradó csodálatos meleg.

A temetőben fölnéztem az égre, és a kegyelmeknek arra a tengerére gondoltam, amely most a századik év befejeztével árad a Getszémánira. A keresztek életre keltek és megszólítottak, és szavuk a lelkembe hatolt. Mintha megrázkódott volna a föld a lábam alatt és az ünneplő halottak felültek volna, hogy énekelni kezdjenek.

Megízleltem valamit abból: mennyi minden öröme származik a világnak a Getszemániból.

Apollinaris atya arról beszélt, hogy konkrét lelki eszményeket kell kialakítanunk. Az fogott meg beszédében leginkább, hogy valami egészen konkrét és határozott dologra kell törekednünk – szegénységre, alázatosságra –, nem elvont eszményekre, messze az egekben, hanem arra, ami itt a Getszemániban megvalósítható. Kézzelfogható eszményé kell tenni, amelyért megdolgozik az ember, nemcsak gondolkodik rajta időnként és prédikál róla. Azt kell valahogy kérnem Istentől, hogy tegyen engem a legnyugodtabb, legszelidebb és legkevésbé feltűnő emberré a házban, a *legszegényebbé*, akinek igazán semmije sincs. Én mindennek éppen az ellenkezője vagyok – de segít majd az életkörülményeimben rejlő kegyelem, amellyel együtt kell működnöm. És fognak értem imádkozni a Getszemáni összes alapító atyái, akiket annyira szeretek.

December 25. Karácsony.

Tegnap esett le az első hó, és éjszaka, az éjféli mise előtt lopva figyelmeztetett valaki, hogy ismét havazik. Nagyon szép volt a mai reggel: nem mintha nagy hó lenne, mert olyan vékony a hótakaró, mint a cukor a 21 évnél fiatalabb szerzetesek kásáján, akik nem böjtölhetnek, – és mindenütt kilátszik alóla a hervadt fű. Nem is a derült ég tette széppé, éppen borult volt az idő. Hanem az, hogy karácsony van.

Ma éjszaka, az éjféli misén voltam először szubdiakónus. Az döbentett meg legjobban, hogy ámulva úgy éreztem, mintha egész életemben manipulust és tunikát viseltem volna. Úgy tűnt, mintha ott nevelkedtem volna a szentélyben és soha semmi mást nem csináltam volna, mint segítkeztem az oltárnál, énekeltem a szentleckét, mintha én oda tartoznék és oda is tartoztam volna mindig, és mintha minden egyéb idegen és terhes volna számomra.

Átváltozás után néztem az Úr Testét és hatalmas vágyat éreztem az Ő alázatosságára. Valamennyi alázatosság már szorult belém, – de ha ellenkezésbe kerülök másokkal, akkor még ha engedek is, belülről kaján és kemény maradok: ellenállok, és kárpótlásként megkritizálok őket titokban. A karácsonyt éppen azért ajándékozták nekünk, hogy megszerettesse velünk az alázatosságnak azt a fajtáját, ami tulajdonképpen *szeretet*, és minden ellentétet, minden nehézséget boldogan magához ölel. Talán Ő majd juttat nekem is valamit abból az

örömből, amit a jászolban érzett. Hogy mondhatnám, hogy szeretem őt, amíg nem azt szeretem, amit Ő? Azután Szent Ferencre kezdtem gondolni, és az ő lelkületére. Végül három szentet állítottam gondolataim középpontjába és kértem különös segítségüket ezen az éjszakán: Szent Ágostont, Szent Ferencet és közójük Keresztes Szent Jánost – a hajnali misén.

1949

(A bevezetésből)

Az ember életének az a legtökéletesebb és legegyszerűbb része, amely nem vezethető vissza közös formulára. Ez senki másé, csak a miénk és Istené. Saját, valódi, máséval föl nem cserélhető életünk, amelyet Isten tervezett és valósított meg számunkra.

Úgy érzem, pappá szentelésem volt az egyetlen nagy titok, amelyre születtem. Főszentelésem előtt tíz évvel még a világban éltem, és úgy látszott, egyike vagyok azoknak az embereknek, akikről a legkevésbé sem valószínű, hogy papok lesznek. Akkor hirtelen ráébredtem arra, hogy pappá szentelésem valóban élet-halál kérdése, ettől függ üdvösségem vagy elkárhozásom. S amikor tisztázódott bennem, hogy milyen csodálatosan találkoztam Isten kifürkészhetetlen akaratával, akkor hivatásom világossá vált előttem. Kegyelem és titok volt ez, annyira kizárólagosan az enyém, hogy először nem is akartam beszélni róla senkinek.

Mivel azonban senkit sem pusztán önmagának szentelnek pappá, s mert papságom nemcsak Istenhez kapcsolt hozzá, hanem az emberekhez is, úgy éreztem, szentelésemre eljött barátainak el kell mondanom valamit abból, amivel a szívem megtelt. Csak nagyon keveset írtam le belőle ebbe a naplóba, s itt sem akarok beszélni róla. Néhány megjegyzést mégis előre kell bocsátanom.

Először is: a pappászentelésben a legnagyobb titok éppen a legközönségesebb cselekményekhez kapcsolódik. A püspök szóltalanul a szentelendő fejére teszi a kezét. Azután elmond egy imádságot és az új pap megkapja a papság kegyelmét és eltörölhetetlen bélyegét. Azonosult az egyetlen Örök Pappal, a Testté lett Szóval, Jézus Krisztussal. Pap mindörökké!

Isten nem végez félmunkát. Nem foltot folt hátára ragasztva szentel meg bennünket. Nem úgy tesz minket pappá vagy szentté, hogy rendes életünk fölébe állít valami különleges létmódot. Megragadja

egész életünket és egész lényünket, s természetfölötti síkra emel föl: bensőnket teljesen átalakítja, külsőnket viszont meghagyja olyannak, amilyen: átlagembernek!

Papságom kegyelme – életem legnagyobb kegyelme – így sokkal több volt számomra, mint pillanatnyi fölrepülés a mindennapi élet egyhangú lapálya fölé. Maradandóan átalakította rendes, mindennapos életemet. Az egyszerű és megszokott dolgok átváltoztatása volt, a legszürkébb s legtermészetesebb cselekedet fölemelése a főségesnek síkjára. Ez a kegyelem megmutatta, hogy Isten szeretete elég ahhoz, hogy a földet mennyországgá változtassa át. Mert Isten a Szeretet, s a Szeretet a Mennyország.

Isten szeretete mindent betölt. És a szeretet mindenre elég. S másnak nincs is semmi értéke, csak ha átalakította és megnemesítette Krisztus szeretete. De a legkisebb dolog is azonnal átalakul és fenségessé válik, ha megérinti a szeretet.

Az isteni szeretet két legjellegzetesebb vonása a pap szívében a hála és a kegyelem. A hála: szeretet az Atya iránt. A kegyelem: Isten szeretetének kifejeződése, amely benne működik, s rajta keresztül eléri a többi embert is. A hála és a kegyelem a szentmisében találkozik és vegyül egészen össze. A szentmise nem más, mint az Atya szeretete irántunk, a Fiú szeretete irántunk és az Atya iránt, s a Szentlélek szeretete, az Atyával a Fiúban egyesülő szeretet.

Első szentmisém után értettem meg életemben először teljesen, hogy semmi más nem fontos a világon, csak az, hogy szeressük Istent és szolgáljunk Neki egyszerűen és vidáman. Világosan láttam, hogy haszontalan és illuzórikus e szolgálatnak valami látványos és rendkívüli módját keresni, hiszen minden közönséges szolgálat fenségessé és rendkívülivé válik, méginkább mihelyt átalakul iránta való szeretetünkben. Azt is láttam, hogy az Ő kegyelme, különösen pedig a papság kegyelme teszi a legkönnyebbé a világon a szeretetet. Kevesebb erőfeszítést kíván, hogy szeressük Istent, mint az evés, az alvás, a lélegzés vagy természetes életünk más legegyszerűbb és legösztönösebb cselekedetei: hiszen akarati elhatározásunk nem kíván semmi energiát, s ha akaratumkat az Ő kegyelme járta át, és mindig az mozgatja, akkor a szeretet olyan spontán, állandó és folytonos lesz, mint maga a lélegzés. Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem. Mi könnyebb, mint hagyni, hogy Isten benned éljen, és szeretni Őt, aki szeret téged?

Mégis pappá szentelésem előtt a világ e legkönnyebb cselekedete is még mindig elég nehézkes volt számomra. bár annakidején azért könnyűnek gondoltam.

Február 1.

Deus cusa innocentes martyres non lequendo sed moriendo confessi sunt . . . (Istenünk, akiról az ártatlan vértanúk nem szavukkal, hanem halálukkal tettek tanúságot.) Egész étkezés alatt erre gondoltam. Ez a mi hivatásunk. Ártatlanságunk abban nyilvánul meg, hogy meghalunk és nem vitatkozunk. Sokan kérnek tőlem tanácsot. Azt hiszem, nem válaszolok nekik. Rettenetesen érzem magam, ha tanácsot adok valakinek, nem azért, mert bolondnak néznek, hanem mert még képesek el is fogadni.

Miért vágyódom olyanra, ami nem az Isten?

Önmagamban igen gyorsan elérem azt a sorompót, saját határait, amelyeken nem tudok egyedül átlépni. Olyan szűk ez a határ, én mégis éveken át ezt tartottam a világmindenségnek. Most látom, mennyire semmi. Érjem be továbbra is ezzel a korlátozottsággal? Mert ha soha nem lesz belőlem más, csak író, akkor így alakul a sorsom: ülök a magam kis pusztja szigetén, ami nem sokkal nagyobb, mint egy angol penny. Hát kívánkozz mindig az után, ami rajtad túl és körülötted van, te szegény ügyefogyott! Akarj előre haladni, törj ki önmagadból, terjeszkedj, üresítsd ki önmagad és olvadj bele az Istenbe.

A korlátaim milyen hamar szemembe vágják a semmiségemet! Képtelen vagyok keresztülhatolni rajtuk. Megállok és elgondolkozom, de ettől még jobban megmerevednek. Akkor ott hagyom gondolataimat és megpróbálok hirtelen kijutni, legalább a küszöbig: a sötétben megmozdul a szeretet, és most már tudom, hogy mégiscsak van szabadság.

Február 13.

Azt hiszem, engem nem okoskodásra teremtettek, hanem csöndre és ürességre, arra, hogy sötétben várjak, és Isten Szavát a maga osztatlan egységében fogadjam be, nem pedig árnyképeibe széttörve. Az igazság azonban az, hogy van hely mind a kettő számára. Milyen arányban kapnak részt az életemben? Az majd a gyakorlatban kialakul.

De a keresztény ember életének mindenképpen csak úgy van jelentősége és értéke, ha Jézus életéhez igazodik. Jézus pedig szegénységben, nehéz sorsban élt és a kereszten halt meg. És a szentmisében egész életünket felajánljuk Vele Istennek – ha igaz keresztények vagyunk. Ezt minden hivatásban meg lehet tenni. Sertillanges meg-

mutatja azt a sajátos lehetőséget, ahogyan ez az értelmiségiek életében beteljesülhet. Megszenteltnek mondja ezt az életet, és nyilvánvaló, hogy ennek is megvannak a maga keresztjei és aszkézise.

Február 27.

A nagymise és a szexta után hirtelen eszembe villant, hogy tavaly ilyenkor – a negyvenórás szentségimádás első napján – micsoda heves belső tiltakozást váltott ki belőlem az a gondolat, hogy pap leszek: idegenkedést, félelmet és kétségeket. Még olyan gondolat is keveredett beléjük, hogy egyáltalán megérem-e ezt az évet, és hogy szubdiakónus leszek-e az idén. Élek és szubdiakónus voltam a misén, tudtam is többé-kevésbé a feladataimat, és meg is csináltam mindent. Arra is rájöttem, milyen hasznos nekem, hogy ismerem és csinálom mindezt. Életem egyik legnagyobb kegyelmét hozták meg a nagyobb rendek. A szubdiakonátus óta mélységes béke töltött el, – nagyobb benső *biztonságot* érzek, hiszen Istent szolgálom a szentélyben, a liturgiában, közvetlenebb kapcsolatba kerültem Krisztusnak mérhetetlen erőt sugárzó áldozatával. Erőm az egész Misztikus Testtel való közvetlenebb egységből ered: áldozatban egyesülök azzal a Testtel, amely Krisztussal, a Fővel együtt mutatja be áldozatát.

Bizonyos, hogy egészen más valaki állt ott az idén szubdiakónusként, és nézett fel a paténa fölött a keresztben függő Krisztusra, mint az, aki tavaly, akkor még akolitusként, az oszlopok között, aggodalmak és furcsa kételyek között őrlődött.

Igaz, hogy a kerék ismét fordulhat egyet, és még több problémát hozhat vissza. De ez már mégiscsak más lesz.

A diakónus-szentelés Szent József ünnepére van kitűzve. Szent József az én nagy barátom. Pedig az ő tisztelete sohasem vonzott annyira, mint Keresztelő Szt. János, Szent Ferenc, Keresztes Szt. János, Szent Ágoston, Szent Mária Magdolna, Szent Ágnes, Szent Teréz, Szent Bernát tisztelete.

Március 6.

Minden egyes könyv, amelyik a nevem alatt jelenik meg, új meg új problémát jelent. Először is mindegyik komoly lelkiismeret vizsgálatra készítet. Minden könyvemben saját jellemem és lelkiismeretem tükröződik. Mindig azzal a halvány reménnyel nyitom ki a végső, nyomtatott változatot, hogy elviselhetőnek találom magam – és ez so-sincs így.

Március 14. Lelkigyakorlatos nap.

A Leviták könyve mondja: „*Iste est sermo, que precepit Dominus, faciet et apparebit vobis gloria ejus.*” (9, 6.) (Az Úr parancsára ezt kell tennetek, hogy az Úr dicsősége megjelenjék nektek.)

Ha ez igaz az ószövetségi áldozatokra, akkor még sokkal igazabb a mi liturgiánkra.

Egy ünnepélyes fogadalmas szerzetes még megteheti, hogy főleg a saját tökéletesedésével, a saját megszentelődésével törődik, vagyis korlátozhatja magát a saját lelki hasznának keresésére. A pap azonban soha semmiképpen sem teheti magát jogosan az első helyre: mindig Krisztus az első. A pap nemcsak a maga megszentelődéséért él, hanem Krisztus áldozatáért és az Evangéliumért, az emberekért, a világért, ő maga is ettől válik tökéletesebbé, hiszen tökéletességének az a lényege, hogy tökéletesen mutatja be Krisztus áldozatát önmagáért és az Egyházáért. Nem a sajátmagáé többé.

A pap nem dolgozhat mások üdvözítésén a saját lelkének kárára. Ilyesféle választásról nincs szó. De Istent és a szentmisét előbbre kell helyeznie mindennél. Az egész Egyházzal kell törődnie. Nemcsak azért mond le akaratáról, hogy megszerezze az engedelmesség erényét, hanem azért, hogy eszköze lehessen a világ üdvözítésének, és Isten tiszta dicsőségének.

Március 15. Lelkigyakorlatos nap.

Minél többet gondolkodom a diakonátusról, annál világosabban látom, hogy *nagyobb* rend. Az Egyház erejének kell lennie. *Megerősítésül* megkapja a Szentlelket, nemcsak sajátmagáért, hanem hogy az egész Egyházat támogassa. Feladata: küzdeni az ördög seregei ellen.

De Te, ó Istenem, ne hallgattasd el a Neked éneklőket.

Nem tudok írni a vértanúságról. Félek tőle és nem értem. Tartottam tőle, hogy a lelkigyakorlat ide fog kilyukadni – és úgy is lett. Ezért adatik a Szentlélek *megerősítésül* ebben a Szentségben. Ő a vértanúk lelke.

Nem mintha Isten Lelke mindenkit halálra szánna. Mindenkiel megvan a maga terve külön-külön. És ez mindenkinek a legteljesebb szabadságot jelenti. „*Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.*” (Ahol az Úr Lelke, ott a szabadság.) Nem gondolom, hogy tőlem a véres vértanúságot kívánná. De talán csak azért mondom ezt, mert félek. Bárhogy is legyen, nem kérem sem ezt, sem azt: csak erőt.

A trappista élet nekem sosem volt vértanúság. Néha szégyellem, hogy nem az. Fura érzés tölt el. Azt hiszik rólam, hogy szenvedek. No igen, fáj a hátam meg a vállam. És meg voltam fázva. Ilyesmik. Prior Atya elrendelte, hogy egyem *frustulum*-ot. Szóval Isten akarja azt, hogy reggelizzem. Körbe-körbe a szederbokor körül.

Elég a mai napnak a maga baja. Lehetne már annyi eszem, hogy ne törődjem velem, mi történik holnap, hiszen Isten idáig is vezetett és gondozott. Miért ne viselné gondomat most, hogy jobban akarom Őt szeretni? *Egy veréb sem esik a földre . . .*

Mire kell nekem a diakonátus? Ráeszmélni, hogy semminek sem lehetek híjával. „*Dominus regit me et nihil mihi decrit, In loco pascue ibi me collocavit.*” (Az Úr az én pásztorom, nem szenvedek hiányt, zöldellő réteken tanyázhatok.) Bízni Benne – tudtam-e valaha igazán rábízni magam? Mire jó egy pap, aki nem bízik Istenben és aki gyakorlatilag nem hisz az Ő hatalmában? Fecsegni az Ő hatalmáról, és aztán inkább önmagadban bízni, mint Benne!

XII. Pius azt mondta: az Egyháznak nagyobb szüksége van tanúkra, mint hitvédőkre.

Miért félnék a vértanúság elszenvedésétől? Hiszen most is azt élem át. Az én testemet öldöklük mindenütt, ahol üldözik és üldözték az Egyházat. Állandóan a halál kínjait szenvedem.

Mindenestül önzetlenné válni. Krisztus hangja lenni a világban. Hirdetni az Ő üdvösségét, az Úr kedves esztendejét. Fölépíteni Jeruzsálem templomának falait a lerombolt világban. Esdje ki számomra a Jelenések könyvének Miasszonya Isten lelkét *megerősítésül*. Enélkül aligha hirdethetjük Krisztust az üldözések közepette is.

Március 20.

Ma diakónus voltam az Áldás alatt. A gyakorlatiasság iránti újdonsült érzésem nem terjedt ki a szertartásokra. Zavartan, de nagyon boldogan mozogtam. Egyedül arra tudtam gondolni, hogy kezembe veszem a Szentostyát. Attól félttem, hogy az egész templom a fejemre szakad, azért, ami egykor voltam – mintha ez nem volna elfeledve!

De Istennek alig van súlya.

Többet zár magába az egész mindenségnél, mégis olyan könnyű volt, hogy majdnem leestem az oltártól. Ez a könnyűség elárasztotta a lelkemet, és amikor lejöttem, olyan boldog voltam, hogy alig bírtam türtöztetni magam, hogy hangosan föl ne nevessek.

Március 27. Lactare vasárnap.

A diakonátus óta a Szűzanya foglalta el a szívemet. Lehet, hogy végül is Ő a diakonátus nagy kegyelme. Őt kaptam meg az evangéliumos könyvvel, amely szintén Krisztust adja a világnak. Nem is tudom, mit csináltam egész életemen át, amíg nem az Ő szíven pihentem, minden egyszerűség szíven. Az élet olyan bonyolult, ha nincs teljes egységben Istennel.

Királynőm, én a te diakónusod vagyok, a te külön, személyes diakónusod. Nevetni szerettem volna ma reggel az evangélium közben azon a gondolon, hogy Te énekelsz, én pedig csak pihenek és vitelem magam előre.

Hiszen azt mondtad nekem, hogy ha neked adom a lelkemet, akkor az a te lelked lesz. Végül is, ha neked adok egy könyvet, akkor az a te könyved lesz, és ha neked adok egy képet, az a *tied* lesz. Ha pedig egy lelket adok neked – az én lelkemet –, az megszűnik az enyém lenni, és a *tied* lesz, és ezentúl már Te használsz és Te rendelkezel vele. És hidd el Szűzanyám, ez minden, amit akarok. Mert mindaz, ami a *tied*, Istennel került tökéletes egységbe, tisztán és egyszerűen.

Április 6.

Rövid, de szép levelet kaptam tegnap Don Poriontól, a kartauziak római prokurátor generálisától. Megírtam neki, Jacques Maritain biztatására, hogy föladtam számára A hétlépcsős hegy egy példányát. Maritain azt gondolja, hogy tetszeni fog neki. Azt is mondta, hogy küldjek Paul Philippe atyának az Angelicumba és Monsignor Montininak is.

A levél nagyon szép volt. Egyenesen egy itteni alapítás lehetőségeiről beszélt, ami azonban, mint mondta, nem valószínű. De azt is írta, hogy meg fogja említeni a legközelebbi egyetemes káptalanon, bár valószínűleg el fogják utasítani a gondolatot. Igen nehéz olyan embereket találni, akik tudnának egyedül Istenért élni, magányban, semmi mással nem foglalkozva, csak vele.

Mindezt olyan konkrétan és nagyszerűen fejezte ki, hogy egyszerre világosan megláttam, mennyire szó szerint veszik a szemlélődő hivatást a kartauziaknál.

Ez a levél teljesen fölforgatott, mégis boldoggá tett.

Eszembe juttatta saját vágyakozásomat a magány, a belső tisztaság, a tökéletes csönd, az egyedül Istenért való élet után. Hónapok óta nem imádkoztam úgy, mint azóta imádkozom, amióta ezt a levelet

elolvastam. Nem azért, hogy elkerüljek innen bárhová is (kivéve természetesen a mennyszágot), hanem égtém a vágytól Isten után, és a szégyentől csillapíthatatlan belső tevékenységem miatt és annyi sok haszontalan cselekedetem miatt.

És mégis, a diakonátus óta magatartásom megváltozott. Bár csaknem megöl a gondolat, mégis lassan kezdem elfogadni, hogy talán nem a tisztán kontemplatív életre van hivatásom. Azt mondtam: „elfogadni”. Nem *hiszek* benne: lehetetlen ilyesmit elhinnem: minden csak Isten és a magány után kiált bennem. És mégis kezdem elismerni, hogy talán nem is tudom igazán, mi a magány; szellemi horizontom talán túl alacsony ahhoz, hogy megértsem. Az is előfordulhat, hogy éppen Isten szeretete zár ki belőle valamiképpen. Borzasztó érzés az, – mintha egy delejes vonzás kihúzna belőlem minden életet, kitépné a lelkem gyökerét – és azután egy üres fal mered elém, amely megállít – holtan.

De mindezek kellős közepén nem nyugtalanokodom vagy lázongok, hanem boldogan és békében élek, és örülök neki, mert a lelkem közepén valami vakon hozzátapad az egyetlen valósághoz, amely elérhető marad számomra. És ez a legfőbb valóság mind között: Isten szeretete.

Valahogyan fel kell adnom ezt az egyet is, amit a földön mindennél jobban szeretek, *mert Isten szeretete nagyobb*. Ellentmondónak látszik: mert végelemzésben éppen azt kell feladnom, ahogyan meggyőződéseim szerint a legtökéletesebben szerethetem és szolgálhatom Istent. De ez csak *per me*, önmagában van így. *Per accidens*, a jelen helyzetben szerepel itt valami nagyobb dolog: lemondani a legtisztább hivatásról, egyszerűen azért, mert Isten nem azt választotta ki számomra, – egyszerűen az Ő szeretetéből, az Ő akaratából elfogadni olyasmit, ami feltehetően megghiúsítja legnemesebb személyes törekvéseimet. Így kívánja Ő, aki szeret engem, és akkor fogadom el szeretetét, ha a tisztább ima, a legédesebb dicsőítés tömjénfüstjét küldöm fel Hozzá, nem a magam élvezetét keresve – és végül mégis ez lesz legnagyobb örömöm! „*Adoremus Dominum, qui nos redamit per crucem.*” (Imádjuk az Urat, aki keresztje által megváltott minket.)

Április 15. Nagyszombat.

A ma éjjeli zsoltosza zavarba hozza az embert. A bánat és az öröm olyan bonyolultan fonódik össze, hogy az ember sose tudja, hol van pontosan. Egyik-másik responzóriumot mintha James Joyce állí-

totta volna össze. A szavak és szimbólumok képzettársításai összevissza ugrálnak. Az egyik rezponzórium Jeruzsálemmel indul . . . mindenki kezd örömmel derülni. De gyászra szólítanak föl. Végül mégis az derül ki, hogy meg vagyunk váltva. Ez mindazon történelmi hatóerők közös gyümölcse, amelyekben a nagyszombati liturgia kifejlődött.

Az Exultet-nél már nincsen semmi zavar.

Sokszor eltűnődtem azon, fogok-e én valaha is Exultet-et énekelni. Hát ma állítólag én éneklek. Eléneklek az egész teológiát. Csodálatos öröm! Az Exultet igazi liturgia, – bár talán kicsit túl elméleti. De a diakónus, aki éneklő és aki elvégzi a szertartást, csakugyan az egész teológiára megtanít közben. A résztvevők megtanulják az egész teológiát, és a Szentlélek, aki a jelek által működik, megvilágítja a sötétben a kereszténység egész értelmét, a szentmisét, a nagypénteket és a húsvétot – minden dolgok középpontját.

Április 23. Fehérvasárnap előtti szombat.

Elénekeltem az Exultet-et és keresztalakban beletűztem az öt piros tömjénzsemet a húsvéti gyertyába, és azután énekeltem az Ite missa est-et két Allelujával.

Most pedig már elmúlt a hét és a két Alleluja is, minden Ite missa est és Benedicamus Domine után; elénekeltem a szentleckéket az Apostolok Cselekedeteiből és Szent Pétertől, főként pedig a Kandaké királynő udvari tisztjéről szólót, aki Izaiást olvasta kocsián ülve, és nem értette, amit olvasott.

A vasárnap és hétfő délutánt imádságban töltöttem, és a végén úgy éreztem, mintha az ima átszögezett és megkeresztelt volna: új felfedezéseket tettem az imáról; talán az alázatosságban is megújultam. Mintha mérföldeket haladtam volna, és mélyebbre szállottam volna, vagy ha úgy tetszik, magasabbra, vagy legalábbis túlléptem önmagamon.

Milyen nagy szükségem van rá, hogy kijussak önmagamból!

Hétfőn reggel bejelentették a kapitulumon, hogy május 26-án, vagyis a mennybemenetel ünnepén az érsek valóban és igazán el fog jönni, hogy engem és Vedastus atyát pappá szenteljen, és ráadásul fölszenteljen négy új szubdiakónust is.

Titus atya ma arra tanított minket, hogyan kell misézni. Rátettem a kezem az oltárra – az egyik kis oltárnál a hátsó sekrestyében. Ott álltam, míg ő beszélt. Megcsókoltam az oltárt, térdet hajtottam oltárra

tett kézzel. Kifordultam és megpróbáltam a Dominus vobiscum kézmozdulatát. Fölemeltem a paténát az ujjaimon tartva, képzeletbeli ostyával, és elmondtam a Suscipe, sancte pater-t. Aztán azon gondolkodtam, hogy a szavak és a szertartások egysége a szentmisében mennyire felülmúlhatatlanul egyszerűen és mélyen, könnyen és tökéletesen kielégítően imádja Istent – még a mi egyéni szempontunktól is, függetlenül mindattól, ami már eleve benne van.

Április 29. Szent Róbert ünnepe.

Jó teológiát írni nagyon nehéz. Én elsősorban azért nem tudok, mert magamat sem ismerem. Nem látom át pontosan, amit mondani akarok, és ezért írás közben egyszerre csak azt veszem észre, hogy magam dolgozok ki egy teológiát. És a legrettentőbb zűrzavarba keveredem, amikor egy-egy dolgot meg akarok magyarázni – inkább önmagamnak, mint másnak – és el-elkalandozom a magam készítése terv irányvonalától.

Nem is tudom már, hány vázlatot készítettem ehhez a könyvhöz, „A lélek iskolájá”-hoz. Talán hatot – beleértve azokat is, amelyeket akkor készítettem, amikor még „Felhő és tűz” címet adtam neki. Így hát csak ülök az írógép előtt, felajzott ujjakkal, elmerülve saját butaságom érzésében, írói dilemmák tömkelegétől körülveve.

Hetenként három délután kell dolgoznom ezen a könyvön, s azon igyekszem mindenron, hogy papírra is kerüljön belőle valami. Attól félek, hogy ha megállok és elkezdem olvasni és rendezni jegyzeteimet, akkor örökké csak egy helyben toporgok. Ezt a munkát „a jegyzeteim összeszedését” akármeddig folytathatnám, mert szinte korlátlanul sokféleképpen lehet elrendezni azokat a megállapításokat, amelyeket különféle jegyzetfüzetekben közel nyolcszáz oldalon vettem papírra.

Ez a hatalmas megemésztetlen anyag félelmetes, de ugyanakkor vonzó is. Időnként megpróbállok „elmékedni” e roppant szörnyetegen, amelyet úgy hívok, hogy „a jegyzeteim” („jegyzeteink”-et kellene mondanom, de ezt most hagyjuk), – de egy-egy állításnak így, a szövegösszefüggésből kiragadva, és az én kusza kézírásommal leírva nincs már meg az a jelentése és íze, amely megvolt a Migne-kötetekben vagy Keresztes Szent Jánosnál, vagy ahol éppen rájuk bukkantam . . .

Megzavarják és lelassítják gondolkodásomat, és tétova gyötrődésbe taszítanak: arra gondolok, hogy szinte falom a szentatyákat, és semmi más eredménye nincs, mint ez a nyomorult összevisszaság.

De ha azt mondom magamban: „nem vagyok író, ennek vége”, akkor zavar helyett inkább a béke és a megkönnyebbülés érzése tölt el, talán mert szabadulásom örömének ízét érzem már előre. Másrészt viszont, ha a kudarc nem szabadít meg az írástól, akkor esetleg folytathatom, talán még sikerrel is, de az már a Szentlélek erejéből születik, – s ez hozna igazi felszabadulást. De akármi is történjék, siker vagy kudarc, többé nem nyugtalankodom. Éppen csak eltűnődöm a leírt anyagon, abban a reményben, hogy talán jelent majd valamit, ha egyszer újraolvasom.

Keresztes Szent János első szentmiséjén azt a kegyelmet kérte Istentől, hogy szenvedhessen érte, és hogy elhagyatva halhasson meg az emberek közül kitalálva. Megkérdeztem magamtól, mit kérek én az első szentmisémen Istentől, és úgy gondolom, nem ezt. Ha ezt kérném, nem volna tőlem őszinte, mert úgy érzem, nem errefelé irányít a kegyelem; természetes hiúság lenne csak, legalábbis jelen állapotomban. Milyen kívánságot vár tőlem Isten? Meg fogja mondani, és ha kitalálom, akkor meg is adja, amit kérek. És a legjobb dolog, amit tehetek, az, hogy nem szólok róla semmit, és ez többet ér a kiválóak érdemeinél is.

Május 8.

Élénekeltem a gyönyörű evangéliumot: *Modicum et non videbitis me...* „Rövid idő és már nem láttok engem, mert az Atyához megyek... Ti majd sírtok és jajgattok, a világ azonban örülni fog. Ti szomorkodtok, de szomorúságtok örömmre fordul.”

Vagyis: nemsokára itt lesz Áldozócsütörtök.

Alig tudom elképzelni, hogy a következő két és fél hetet végig tudom élni anélkül, hogy felfordulnék, elégtelen szív működés következtében meghalnék, vagy a ház rám szakadna. Hogyan leszek képes elérni egy olyan csodát, mint a papság? Hogy azt tegyem, ami megmentheti a világot s egészségessé teheti, az embereket képessé teheti arra, hogy boldogok legyenek! Hogy folytassam Krisztus halálának és föltámadásának misztériumát s tegyem azokat az egyszerű és könnyű dolgokat, amelyeken keresztül teljessé válik megváltásunk műve?!

Az a tény, hogy a mise olyan könnyű, úgy látom, először is arra kötelez bennünket, hogy tökéletesen mondjuk, másodszer arra, hogy egész életünkkel mondjuk el.

Szeretem azokat az imádságokat, amelyek az ünnepélyes szentmisében a füstölést kísérik, – az imádságokat és szertartásokat. Ezek is

annyira könnyűek, egyszerűek, örvendezőek! Mi lehet boldogítóbb, mint az édes füstöt árasztó füstölővel kört rajzolni a kehely és az otya fölé, s azért imádkozni, hogy a mi tömjénfüstünk szálljon föl az Isten elé, s az Ő áldása szálljon le ránk – és hogy az Ő örök szeretetének tüze lobogjon a szívekben!

Egyre csak a szentelésen jár az eszem, nem pedig a centenáriumi ünnepségeken. Csak kapjam meg egyszer azt az olajat a kezembe – és mindenre kész vagyok.

Május 15. Húsvét utáni negyedik vasárnap.

Most kel föl a nap. A fák zöld lombja madarakkal van teli. Énekük fölhallatszik a gyümölcsös nedves lugasaiból. A távolban varjak szitkozódnak, de a lelkem mélyén Isten él. S a lelkem mélyén élő Istent meg a felszínen kavargó gondolatokat egy megoldatlan probléma fátyla választja el.

Mit mondjak erről a problémáról? Nem különböző eszmék ütközése. Nem dilemma. Azt sem hiszem, hogy választás elé állítana. Pszichológiai tény, ahogy minden belső probléma pszichológiai tény. Meg tudom-e oldani ezt a kérdést?

Saját személyiségem problémája ez – amellyel sohasem akarok egészségtelenül sokat foglalkozni. De (mint kevésbé bölcs mondom) ez a probléma személyiségem, vagy ha tetszik, benső életem fejlődése. Nem az zavar meg, hogy mi vagyok vagy mi nem vagyok, hanem az a mód, ahogyan azzá válok, akivé valójában lennem kell.

Isten akaratából többnyire akkor teszünk föl kérdéseket önmagunknak, amikor Ő akarja megoldani őket. Olyan vágyakat olt belénk, amiket csak Ő tud kielégíteni, s olyan képességeket ad, amelyeket Ő akar betölteni. Minden zavar válhat ilyen lelki terhességgé, amely új születésre s misztikus újjáéledésre vezet.

Néhány kérdése e problémának:

Hogy fogja alakítani a mise benső életemet?

Eddigi imádságos életem tényei állnak szemem előtt. Amikor novícius lettem, addigi cselekedeteim, gondolataim, vágyaim, szavaim elégtelenné váltak. Megnyugodtam Istenben, szinte elaludtam az Ő csendjében, benne éltem az Ő sötétségében, ez táplált és növesztett hét éven át. S most mindez megint elégtelenné válik.

Azt remélem, a mise majd megoldja elégtelenségemet.

Most nem tudom jobban megmagyarázni: Krisztus, a Főpap ébredzik csendesén és főségesen a lelkem mélyén, mint egy óriás, aki el akar indulni a maga útján.

Amikor a szentmise szertartásait próbálgatom, amikor diakónusként állok az oltárnál, egyre erősebbé válik bennem az a tudat, hogy egyáltalán nem fog kielégíteni, ha mint pap ott állok majd az oltárnál és elmondom az imákat az Eucharishtiában előttem jelenlevő Krisztus iránti nagy személyes szeretettel és buzgósággal. Egykor azt hittem, hogy ez a legvégső boldogság: a szeretet köteleke által egyesülni Krisztussal a szeretet szentségében, feloldódni az Ő jelenlétében, ahol semmi más nem számít már.

S most – most sokkal többet látok benne. *Önmagam*, az *én* Krisztusom, az *én* szeretetem és az *én* imám helyett egy másik imádság ereje van itt, amely erősebb, mint a mennydörgés és szelidebb, mint a galamb röpülése. Ezt az imádságot az a Pap végzi, aki minden pap lelkének középpontja. Ez az ima megrázza a mindenség alapjait: Istenhez emel föl mindent, s Istenbe vet bele mindent – engem, az Ostyát, az oltárt, a szentélyt, az embereket, a templomot, az apátságot, az erdőt, a városokat, a kontinenseket, a tengereket, az egész világot.

E roppant erő jelenlétében az én saját gondolataim, szavaim és érzelmeim semmit sem számítanak! Nem mintha értéktelenek volnának, de most feloldódtak és szublimálódtak egy sokkal nagyobb, sokkal egyszerűbb imában, amely meghaladja az én képességeimet.

Keresztjárom napok.

Három nap múlva, ha élek, és az Érsek úr nem esik el, s töri ki a lábát – pap leszek! Újra és újra ezt mondogatom magamnak: „Misézni fogok, misézni fogok!” – és a Cobre-i Szűzanyára gondolok, akinek templomába elzarándokoltam, kilenc évvel ezelőtt, ilyenkor májusban. Ő vette kezébe ügyemet, s valóban jól igazgatta, szeretete elkísért idáig és elvisz majd egészen Istenig.

Nem tudok mást olvasni, csak Keresztes Szent Jánost. Az Égő Szeretlángban az Istennel való „édes találkozásról” beszél. A papság lelkem legbensejének találkozása az élő Istennel! Még nem értem ezt. Talán csütörtökön jobban megértem. Mindenesetre így imádkozom: a függöny húzódjék kissé odább, az érzékek szolgasága, mely egész életemre teherként nehezedik, könnyebbedjék egy kissé, hogy szabad legyek és a szentmisében közelebb kerüljek Hozzá, – minden misében, melyet valaha is bemutatok. Hogy minden misén világitás meg a léggört körülöttem s vigyen közelebb egy lépéssel az Éghez, a közvetlen Látáshoz. Hogy minden szentmise gazdagabbá és szabadabbá tegye az én lelkemet és mindazokét, akiknek a Legszentebb

Szűz elgondolása szerint szükségük van ezekre a misékre, hogy eljussanak az életszentségre és a kontemplációra, hogy megtalálják a szabadságot és az örömet.

A papságról írt könyvek nagy része hidegen hagy Dom Casel és Bouyer könyvein kívül, de pillanatnyilag ezeket sem tudom olvasni. Nagyon is mesterkéltnek tűnnek szememben – nem irodalom kell nekem, hanem az élő Isten. „*Sitivit anima mea*” (Szomjazott a lelkem) az erős, élő Istenre. Elégek a nagy vágyakozásban az Ő békéje, állandósága, csendessége után, az Ő közvetlen cselekvésének ereje és bölcsessége után, – hogy megszabaduljak a magam súlyától. Tonnányi teherként hurcolom magamat.

Május 24.

A papság problémája számomra még a szegénység problémája is. Tudom, hogy nincsen minden pap hivatásánál fogva teljes szegénységre kötelezve. De az én esetemben ez a kettő úgy látszik szorosan összefügg.

Papnak lenni azt jelenti: – legalábbis nálam – nincsen semmim, nem vágyom semmire, s nem vagyok más, csak Krisztus tulajdona. *Mihi vivere Christus est et mori lucrum.* (Életem Krisztus, a halál pedig nyereség.) – Ha azt akarod, hogy minden a tied legyen, kívánd azt, hogy semmid ne legyen.

A kontemplatív szerzetesek nem végeznek lelkipásztori feladatokat sem, – szegénységük ezáltal még kifejezettebb, teljesebb és lelkibb lesz. Belátjuk azt, hogy mi szinte semmit sem adhatuk a lelkeknek prédikációkkal, lelkivezetésünkkel, tehetségünkkel és tanácsainkkal. Szégyellünk minden aktív apostolságot, mely tudatosan tőlünk indul ki. Így aztán egészen eltűnünk a misében – *omnium poripaema usque adhuc.* (Mindenek salakja mindezidáig.)

Szegénységem a szellemi javakban, hiányaim és tökéletlenségeim is mind ide torkollanak. Ha az oltár elé lépek, Szent Pál szavaira fogok gondolni, hogy Isten a világ erőtleneit választotta ki: *Infirma mundi elegit Deus ut confundat fortis.* (A világ szemében erőtleneket választotta ki Isten, hogy megszegyenítse az erőseket.)

Továbbá: imádságom és egész belső életem, úgy ahogy van, mélyebb és teljesebb belső hallgatást igényel – úgy titokba kell burkolóznom, hogy magamról, életemről még csak nem is gondolkozhatom. Hallgatni imaéletemről, benső világom kibontakozásáról: föltétlenül kötelező paranccsá kezd válni számomra, annyira, hogy már-már azt

hiszem, azzal is teljesen fel kell hagynom, hogy a kontemplációról írjak, legföljebb talán a legáltalánosabb kifejezésekkel. Micsoda képtelenség, hogy az emberek úgy gondoljanak rám, mint akinek a kontemplációról van valamiféle mondanivalója. Ha erre gondolok, olyan rossz érzés fog el, hogy szeretnék azonnal megfürödni és ruhát váltani.

Május 25. Áldozócsüdtörtök vigiliája.

A Martyrologiumban ennek a nagy ünnepnek meghirdetésével együtt – mely engem mindig olyan boldoggá tesz – elhangzott az évi megemlékezés is Szent Ágostonról, Anglia megtérítőjéről. Századok múltán én is az ő imáinak, apostoli fáradalmainak és áldozatainak gyermeke vagyok.

Illik a nap liturgiájához a ragyogó idő. Egyetlen felhőfoslány sincs a mélykék égen. Reggel olyan hűvös volt, mint szeptemberben. Keskeny holdsarló lebegett a völgyek felett és szinte azt vártam, hogy a földeken érett kalászkok ringjanak.

Vocem iucunditatis annuntiate et audiatur, alleluia (Az öröm szavát hirdessétek és meghallják, alleluja).

Nagyon boldog voltam, hogy énekelhettem az Evangéliumot. Krisztus nagyszerű diadala most a papszentelésben visszhangzik tovább: egy olyan alaknak pappá szentelésében, amilyen én vagyok, akit az erkölcsi világ romjaiból Ő szedett fel és hozott a házába. Ő az, aki az én gyenge és hűtlen lelkemből az égre tekint és kiáltja: „*Pater, venit hora, clarifice Filium tuum, et Filius tuus clarificet te.*” (Atyám, eljött az óra, dicsőítsd meg fiadat, és fiad is megdicsőít téged.) És a további szöveg int engem, hogy kihez tartozom: „*Dedisti ei potestatem omnis cornie, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam aeternam.*” – Krisztus hatalmas erején örvendezem. Ezekben a napokban újra örülök az én erkölcsi nyomorúságomnak, mert mindez belevész az Ő nagy irgalmasságába.

Nagyon igaz, hogy igen-igen távol vagyok attól a szerzetestől és klerikustól, akivé lennem kellene. Egész életem nem más, mint zavaros összevisszasága azoknak a félig tudatos ürügyeknek, amelyekkel magamat a kegyelemtől és a kötelességtől elvonom. Mindent rosszul csináltam. Egy sereg lehetőséget elszalasztottam. De ahelyett, hogy belebetegednék a kétségbeesésbe – Krisztus iránti hűtlenségem arra késztet, hogy annál inkább vakon belevessem magamat irgalmassága karjaiba.

Május 29. Vasárnap Áldozócsüdtörtök nyolcadában.

Az embereknek abban a tömegében, akik primiciámra jöttek, gondolni sem tudtam arra, hogy írjak valamit a szentelésről, a misemondásról, a három napig tartó szeretetvendégségről. Talán egyszer visszatekintve rá, részletekben sikerül leírnom.

Csodálatos és hatalmas esemény ment végbe bennem és általam az utóbbi három napban – s minden nap új élménnyel szolgált. Szentelés, felkenés, a szentelési mise, majd az első csendes szentmise, minden tartozékával együtt. Végül tegnap az ünnepélyes nagymise, aztán délután beszélgetések a faszorok alatt. Bennem az az érzés maradt meg, hogy nemcsak átalakultam, hanem ennek a három, nagyonis kimerítő napnak fáradalmai és örömei által új világ született bennem: olyan főszenes és titokzatos, hogy jónéhány éven belül egyikünk sem fogja megérteni.

(Idáig jutottam, mikor P. Vedestus azt mondotta, menjünk fel és adjunk áldást a betegeknek. A betegek: az öreg P. George, aki gondolatokba mélyedve támaszkodott az asztalnak és Nereus testvér begipszelve, ragyogóan derűs arccal.)

Szeretném, ha valahogyan megmagyarázhatnám az én nagy ünnepem három napjának fokozatos növekedését. Mindegyik nagyot lendített rajtam előre, de ezt sem felfogni, sem elmondani nem vagyok képes. Az volt a benyomásom, hogy végül összes látogatóim szétszórártak a szélrózsa minden irányába, mint az apostolok, eltelve himnuszokkal és az örömhírrrel, a prófétálás és a nyelvek adományával, készen akár halottak feltámasztására, mert három napon át valóban elárasztott bennünket a Szentlélek, és mindig jobban birtokba vette lelkünket, – életem első három miséje –, eddigi életem három legnagyobb kegyelme által.

Mindez olyan szokatlan nekem. E kegyelmek egy apostoli rendbe tartoznak, mely meghaladja tapasztalatomat. Mégis, csupán ostobán és hálátlanul mondhatnám azt, hogy ezek kívül állanak a hivatásomon, sőt bizonyos értelemben inkább hivatásom koronájának tekinthetők. Úgy értem ezt, hogy életemnek ezt a szakaszát, az én utolsó hét évemet koronázzák meg. *Ezért* születtem a világra.

Pénteken mondtam el azt a misét, melyet a Cobre-i Madonnának ígértem. Azt mondták nekem, az ember úgy belebonyolódik a rubrikákba, hogy az első mise igazán nem gyönyörűség. Ezt én nem mondhatom. Ellenkezőleg: az volt az érzésem, mintha egész életemben mindig is misét mondtam volna. A Szűzanya votivmiséjének erre az

évszakra eső liturgikus szövege utolérhetetlen gazdagságban bontakozott ki előttem. Szent Anna oltáránál álltam és a templom (a Capitolum után) tele volt napsugárral. A közelben nem misézett más, úgyhogy a szavakat valóban kimondhattam. – Azt a gyönyörű kelyhet használtam, amelyet Dan Walsh hozott magával. Vállkendőmet, korpálémat, kehelytörlőmet és kéztörlőmet néhány színesbőrű fiú és leány ajándékozta nekem a mobile-i katolikus iskolából, Alamabából. A St. Louis-i kórház egyik nővérétől cingulumot kaptam. Ha mindenkít név szerint felsoroltam volna, akikre a Mementóban gondolni akartam, délig ott állhattam volna. De már napokkal előbb imádkoztam mindenkiért, hogy a megfelelő időben mind együtt legyenek. Még így is időt szakítottam rá, hogy mindazokról megemlékezsem ebben a pillanatban, akikre Isten akarata szerint most újra külön is gondolnom kellett.

Most már tudom, hogy az egész amerikai egyház imádkozott értem. Megfélemlít és meg is vigasztal ennyi kegyelem, s az az érzés, hogy jómagam szinte semmivel sem járultam hozzá az egészhez, hogy eszköze vagyok egy rajtam és bennem végbemenő műnek; felemelt és tovaragadott annak a nagy szeretetnek árama, mely az emberekben fel-fakadt annak a könyvnek nyomán, mely az én nevem alatt jelent meg. Ez az áramlat milliókat ragadott el – talán az egész kontinenst – az Ég felé. Mindez igazán a Miasszonyunk gyermekévé tesz (*Mulier, ecce filius tuus!* – Asszony, íme a te fiad!), aki a legnagyobb kegyelemben részesült. Ha Ő belém ültetett valamit az Ő alázatából, akkor Isten vég nélkül el fog árasztani kegyelmével, nem miattam, hanem az egész világ miatt, – sőt talán azért, hogy másokat nagygyá tegyen, engem pedig meghagyjon saját semmiségemben. Ez lenne számomra a legnagyobb öröm.

Bizonyos tekintetben ennek a három napnak tapasztalata a visszája és tökéletes ellentéte mindannak az elképzelésnek, amit én a lelki gyakorlatok alatt az egyedüllétről alkottam. Vagy talán ez a teljesség, csak én nem értem még?

Június 4. Pünkösdi vigiliája.

Forró nap. Üres gyomor. Nagyszerű gomolyfelhők vitorláznak az erdő felett. Minden csendes.

A mise a legcsodálatosabb dolog, ami valaha is belépett az életembe. Az oltáránál érzem, hogy végre az az ember vagyok, akinek az Isten igazában akart. Ennek a Tökéletes Áldozatnak áttetsző tisztaságá-

ról és békéjéről nem tudok logikusan és összefüggően beszélni. De mélységesen átjár az a sajátos kegyelmi atmoszféra, amelyben a pap ezekben a pillanatokban és utána egész napon át él és lélegzik. Igaz, hogy ez a különös kegyelem egészen személyes és közölhetetlen, mégis a szentmise közösségi természetéből ered. A legnagyobb ajándék, amelyet ember kaphat az, hogy részt vehet ebben a végtelen áldozatban, melyben Isten minden emberre kiárasztja szeretetét. Ebben az értelemben a magánynak és a közösségnek legnagyobb kegyelmei összeolvadnak és eggyé válnak, – a miséző papban, Krisztus lelkében és Mária szívében egyaránt.

Micsoda öröm rá gondolni az emberekre, akikért a *Mementó*ban imádkozom! Pappá szentelésem előtt úgy gondoltam, hogy a nevek felsorolása eltéríti gondolataimat. Ó, nem: mindez csak fokozza lelkem mélyének izzó ragyogását.

Ez a fényesség sötét – a képek nélküli hit hallgatásában izzik –, de annál ragyogóbb, mert örülök sötétségének.

Ha megtartottam volna eredeti elhatározásomat, talán nem beszéltem volna annyit a vendégeimnek arról, ami velem történt, s hogy mi töltötte el egész bensőmet első szentmisém után múlt pénteken, Szent Anna oltáránál. De azt gyanítom, ez is egyike volt azoknak a jó feltételeknek, amelyeket végül maga a Szentlélek söpör el. Sokszor határozzuk el magunkat valamilyen jóra, s aztán kiderül, hogy mégsem egészen jó, mert a mi ötletünkből fakadt. Ha Istennek úgy tetszik, tudunkra adja, hogy elveti az egészet valami nyilvánvalóan jobbert. Ebből a változtatásból azonban nem szabad általánosítanunk, s én is megmaradok annál a vágyamnál, hogy legyenek tartózkodóbb. Nincs értelme ennek az élve-boncolásnak, s ami még rosszabb, ha elmondom benső megtapasztalásaimat, ezzel lerántom őket a hétköznapi és kézzel fogható dolgok közé, s így elvesz belőlük a legjobb: a lélek és élet.

Június 10. Kántorpéntek.

Napjaim legnagyobb eseménye eddig a szentáldozás volt. Most maga az áldozat, amelynek az áldozás csak egy része. Lelki életem súlypontja áttevődött arról a félóráról, amelyet a Győzelmes Miasszonyunk oltára előtt szoktam tölteni, sötétben térdelve, arra a 10–15 percre, amíg Krisztus teste és vére előttem fekszik az oltáron, miközben karjaim a könyörgésnek abba a görösös kis mozdulatába merevülnek, amely nálunk az *orantes* szélesre tárt karjait helyettesíti.

De talán éppen ez a tartózkodás a legszebb a mi liturgiánk szentmiséjében. Az egész Áldozat valami olyan hatalmas, hogy hiába halmoznánk a túlzásokat: egyikkel sem tudnánk kifejezni. Az a kis észrevétlen lehajlás a *Supplices Te regamus*-nál, mikor az oltárt megcsókolom, békével tölt el. A Miatyánkot mondani olyan, mintha a nap szívében úsznánk.

Órákkal a szentmise után is mindig nehezemre esik, hogy mással foglalkozzam. Még olvasni is restellek. Később, napközben a legváratlanabb pillanatokban újra meg újra eszembe jut a szentmise, s olyan erővel ragad meg az emlékezés, hogy nem értem: miért csinálom azt, amit éppen csinállok.

Az áldozás előtti imádságok igen szépek, szeretem őket, de egy kicsit zavarnak, mert ellentétben állanak azzal, ami előtte történt: hiszen most újra az én szegényes kis énemért szólok. Viszont éppen ekkor ez emlékeztet arra, hogy Istentől különválva létezem, borzasztó nyomorúságom mélyén – amelyet Ő mégis szeret.

Ezt a szegénységet nem szabad soha elfelednem. Szeretném, ha olyan jól megérteném a szépségét, mint Szent Ferenc, – mert a külső szegénység, amellyel ő eljegyezte magát, egyszerűen csak annak a semmiségnek kifejezője volt, amelyet önmagában szeretett.

Ezen a héten, ezen a Szentlélektől elárasztott héten újra megéreztem valamit abból az örömből, hogy önmagamban semmi vagyok és mindenben a Szűzanyától függök. Ez a titka a belső élet legkönnyebb és legegyszerűbb útjának: nem vágyakozni a nagyságra, szentségre vagy hírnévre, mintha az sajátunk lehetne, hanem teljesen az Ő szeretetére és védelmére bízni magunkat. Tudom, hogy a kellő pillanatban kieszközli azt a kegyelmet számunkra, amellyel véghez vihetjük mindazt a jót, amit Isten tőlünk akar. Ettől fogva az egész lelkiéletben nem kell mást tennünk, mint bizalommal rátekintenünk, s hűségesen elfogadnunk mindent, amiben Átala részesülünk, anélkül, hogy ragaszkodnánk hozzá vagy sajátunkként megtartanánk, vagy pedig önmagunkon tépelődnénk.

Június 19.

A szentmise naponta gyönyörködtet és zavarba ejt. A boldogságnak és a világosságnak ez a kifejezhetetlen és csodálatos keveréke napról-napra új életerővel tölt el. Az oltárnál önkéntelenül leegyszerűsödöm. Liturgiánk sajátos belső ereje pontosan ebben áll, megjele-

nésében egészen nyugodt és tartózkodó. Soha egy felkiáltás. Soha semmi lárma!

E szépséges józanság mélyén azonban Isten leírhatatlanul tiszta fénye a gyermek ártatlanságát árasztja feléd.

Napról-napra jobban ráébredek arra, hogy az oltárnál egészen más vagyok, mint a mindennapi énem; ennek az ártatlanságnak tudata helyettesíti saját öntudatomat. Az foglalja el az én helyemet, akiben igazán önmagam vagyok. Más valaki hódította meg lényemet (vagy Ő tárta föl), s ez a Másik: csodálatos gyermekség. Elnézést kérek a stílusért, egyáltalán nem akarok rendkívüli szavakat használni, – de álllok az oltárnál, szemeim megtisztulnak az örökkévalóság fényében és új énem az időtlenségben született újjá. Sajnálom, hogy ilyen szavakat használtam. De nem ismerek elég egyszerű szavakat ahhoz, hogy ezt leírjam, kivéve, hogy minden nap újszülött csecsemő vagyok: az a Gyermek vagyok az oltárnál, aki – Isten. S mégis, a mise végén azt kell mondanom: „*Lux in tenebris lucet et tenebrae eam non comprehenderunt*” (A világosság a sötétben világít, és a sötétség nem fogta föl.) – vissza kell hullanom önmagamba, szegény „sajátomba”, amely egyáltalán nem képes befogadni Őt. Még örvendeznem is kell azon, hogy nem vagyok más, csupán kagylóhéj, hiszen bennem zúg az Ő tisztaságának halvány visszhangja, és ez csodálatosan nagy élmény nekem és az egész világnak. Az előkről való megemlékezés így igen hosszúra nyúlik: a boldogság tengerében úszom, amelynek hullámai szinte elsodornak az oltártól.

Magányom különben a mise alatt a legmélyebb, mégis ekkor törődöm legtöbbit a mindenség többi részével. Valóban ez az *egyetlen* pillanat, amikor valamit tudok adni az embereknek. S én vagyok az egyetlen, aki ezt adhatja nekik; mert ha én nem ajánlom föl értük, akkor szentmisém külön kegyelmei nem jutnak el hozzájuk.

Augusztus 12.

Bármilyen egyszerűek is beszélgetéseink – sohasem elég egyszerűek. Bármilyen egyszerűek is gondolataink – sohasem elég egyszerűek. Bármilyen egyszerű is szeretetünk – sohasem elég egyszerű. Egyetlen dolog marad csak meg: a lélek egyszerűsége Istenben, vagy inkább – Isten egyszerűsége.

Augusztus 16.

Krisztust elutasítják. *Övéi nem fogadták be.*

A legrettenetesebb Krisztus elutasításában az, hogy a „szentek” taszították el, – azért vetették el, mert Isten!

A farizeusok azért vetették el Istent, mert nem volt farizeus.

A farizeusok nem tudtak mit kezdeni Istennel, mert kiderült, hogy Isten nem hasonlít hozzájuk.

„Atyám nevében jöttem, de nem fogadtatok el; ha más a saját nevében jön, azt elfogadjátok.” (Jn 5, 43.)

Mit jelen ez a kifejezés: „Atyám nevében jöttem”? Jézus úgy jött el hozzánk, hogy nem volt semmije. Nem volt hol a fejét lehajtania, szegény volt a földön. De Krisztus azt is megérteti velünk, hogy isteni származásából következik az, hogy egyáltalán semmije sincs, ami a sajátja lenne, s mégis Ő minden. Ugyanebben a fejezetben Jézus védekezik a szombat megszegésének vádja ellen: elmagyarázza, hogy Ő él igazán a szombat legmélyebb lényegében, azaz Isten benső életében, ahol „az Atya is munkálkodik és én is munkálkodom”. „A Fiú semmit sem tehet önmagától, hanem csak amit az Atyától lát.” Az isteni életet ezzel a föltétellel kapjuk meg: attól kell elfogadnunk, aki maga is úgy kapta mindenét, aki tehát nem a saját nevében jön. Az Atya az ítélkezést teljesen átadta a Fiúnak, és akik nem fogadják be hittel a Fiát, ezt a Nincstelent, azok éppen ezzel vonják magukra az ítéletet. S az Atya azt akarja, hogy nincstelen Fiát úgy tiszteljük, mint az Atyát, mert a Fiú tisztelete nélkül nem tisztelhetjük az Atyát sem. Istentiszteletünk és imádatunk bizonyossága az, hogy elfogadjuk Azt, aki nem jöhet hozzánk a maga nevében.

Akik maguknak élnek, akik „saját nevükért élnek”, azok nem tudnak hinni ilyen Istenben, hiszen ez az Isten ellenemond mindannak, amiben valójában hisznek, és amiért élnek. Nem fordulnak Hozzá, hogy életük legyen, hiszen ez az Isten nem fogad el dicsőséget az emberektől. „*Claritatem ab hominibus non accipio.*” (Dicsőítést nem fogadok el az emberektől.)

Hogyan tudnátok hinni, ti, akik egymástól fogadtok el dicsőséget? Azt a dicsőséget pedig nem keresitek, amit egyedül Isten ad!

Ez magyarázza meg az önteltség – a „*vana gloria*” szót: végeredményben a nemlét szeretetét rejti magában, hiszen annak szeretetét jelenti, ami nincs és nem is lehet.

S ez rejlik Krisztus elvetésének mélyén is – nem hiszünk benne igazán, mert csak önmagunkban akarunk hinni, s ezt azzal próbáljuk igazolni, hogy másokkal dicsértetjük magunkat.

Augusztus 17.

„Én vagyok az élet kenyere.”

„Aki e kenyérből eszik, örökké él.”

Hogy mindennap jobban mondhassam a szentmisét, minden nap egyszerűbben kellene mondanom: minden nap egy ránccal kevesebb legyen a homlokomon, egy aggodalommal kevesebb a fejemben, egy félelemmel kevesebb a szívemben. Bizonyára tíz évig is elmisézhet valaki a halál árnyékának völgyében, míg idáig elér; én azonban nem tudom, miért ne misézhetne a pap kezdettől fogva egyszerűen és örömmel, minden nap egyszerűbben és minden nap boldogabban. „*Servite Domine in laetitia!*” (Örvendezve szolgáljátok az Urat.) Nagyrészt azért vagyunk annyira nehézkesek, mert túl komolyan vesszük önmagunkat, s ezáltal megbénítjuk lelkünket. Túl sokat várunk önmagunktól, – pedig Istentől kellene várnunk mindent, hiszen egészen tőle függünk.

„Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az ő véréét, nem lesz élet bennetek.” Mi könnyebb az evésnél és az ivásnál? Mi egyszerűbb a legnagyobb áldozatnál?

„Amint engem küldött az élő Atya és én az Atya által élek, úgy aki engem eszik, énáltalam él.”

Ez a fejezet szinte erőszakosan utal a magány és a közösség viszonyának problémájára (Jn 6, 15). Jézus nem kötött kompromisszumot a pusztán evilági társadalommal. A királysággal szemben egyetlen szava sincsen, – elveti, s a magányba vonul. De elhagyja azt a magányt, hogy arról a „közösségről” tanítson, amelynek egy testté és vérré kell válnia Vele: az emberiség misztikus egységévé az Ő testében, ahol a magány és a közösségi élet együtt tökéletesen megvalósulhat.

Megvigasztal, ha arra gondolok, hogy Jézus milyen gyakran volt hirtelen szavaiban és tetteiben. Sohasem törekedett arra, hogy diplomatikus legyen. Mégsem volt soha türelmetlen vagy szenvedélyes. Habozás nélkül tett meg mindent, hisz Ő maga volt az Igazság. „*Et sic omnia qui natus est ex spiritu.*” (S ugyanez áll mindarra, aki a lélekből született.)

Augusztus 22.

Mennyire igaz, hogy néha sokkal élesebben és tisztábban megismerjük és megtapasztaljuk Istent kényelmetlen helyzetekben, hőségben, fizikailag akadályozva, mint hűvös, kellemes nyugalomban. Így

például mindig összeszedetten és Isten jelenlétében járok az erdőben is, s béke és boldogság tölt el Vele, – mégis néha nagyobb sötétség vesz körül ott, mint a forró kóruson, például amikor rekollekció napján az Oltáriszentség előtt térdelek, s az izzadság patakokban ömlik a hátamon. A templomban a szórakozottság rendszerint megbénítja értelmemet, különösen az esti elmélkedés alatt. Az elmélkedés három utolsó percében mégis értelmem nemritkán hirtelen megtisztul a képektől, és szívem mély nyugalomba merül Istenben: és akkor szabaddá válok a nyugalomnak és örömmel arra a rövidke pillanatra, amelyet Isten ad nekem.

Augusztus 26.

Nagyon, bár némileg homályosan szeretem a Biblia íróit. Közelebb érzem magam hozzájuk, mint majdnem minden más íróhoz, akit ismerek. Izaiás, Mózes, Dávid, Máté, Márk, Lukács és János: mind-mind részesei az életemnek. Mindig itt vannak körülöttem. A hátam mögül néznek rám – komoly emberek, egy középkori katedrális homlokzatán a helyük. Érzem, mennyire törődnek velem, azt akarják, hogy megértsem, mit íratott le velük Isten; mindig buzgó imádsággal vettek körül, és mindig szeretni és pártfogolni fognak.

Jobban hozzátartoznak nekem a világhoz, mint a legtöbb, a világban most élő emberek sokasága. Néha valóságosabban „látom” őket, mint azokat a szerzeteseket, akikkel együtt élek. Jól ismerem a Próféták és az Evangélisták napégette arcát, amelyet átformált az isteni ihlet féhéren izzó, veszedelmes jelenléte – hiszen úgy néztek Istenre, mint egy kemencébe, és szeráfok repültek le és tisztították meg ajkukat tűzzel. Örömmel és szent félelemmel olvasom könyveiket, „*cum tremore divino*” (isteni félelemmel), és szavaik belémépülnek. Ünneplés, félelmetes, szent férfiak ők, akiket megalázott a leírt kinyilatkoztatás. Ők az én atyáim. Ők a „lángra gyulladt” férfiak A hétlépcsős hegy utolsó sorában. Mindig jobban és jobban hatalmába kerít látomásuk Isten Országáról és azon gondolkodom: milyen haszontalan dolog bármi mást keresni a földön, mint a bennük és a hagyományban kinyilatkoztatott igazságot. Az Egyház kincsestára ez, s egyedül ő nyithatja ki.

Augusztus 27.

Lelkem a rámm nyomott szentségi jegyben egyesült Krisztus Lelkével, s a szentmisében annyira szorosan és elválaszthatatlanul együtt-

működik kettőnk lelke, mint két együtt világító fénysugár. Ezért nem érzek sohasem valami „idegen” jelenlétet. Inkább úgy tűnik, hogy – anélkül, hogy megszűnnék önmagam lenni – Valaki Mássá válok, mintha egy magasabb, sokkal egyszerűbb és tisztább létsíkra emelkednék föl.

Augusztus 31.

Nap-nap után reggelenként Szent János evangéliumának hatodik fejezetét próbálok tanulmányozni, de nem tudok megbirkózni vele. Nem tudom elemezni. Egyszerűen csak ülök és próbálok lélegzethez jutni.

Semmi jó nem származik abból, ha nagy szavakkal beszélek Krisztusról. Mivel úgy látszik, képtelen vagyok egy gyermek nyelvén beszélni róla, odáig jutottam, hogy egyáltalán alig tudok beszélni róla. Minden szavam szégyenkezéssel tölt el.

Nem mondhatod az evangélium egy fejezetére, hogy az „szenzációs”. Nem illik a Szentírást csodásnak nevezni, ahogy illetlen volna azt mondani: „édesanyám csodás nő”. Ugyanígy nem dicsérhetjük Krisztust úgy, ahogy egy pusztán emberi lényt dicsérünk. Arcra kell borulnunk s irgalomért kiáltanunk: az egyetlen mód, ahogyan beszélhetünk Istenről, az, hogy „megvalljuk” Őt: dicséretünkkel „*confessio laudis*” – vagy pedig szégyenkezésünkkel valljuk meg Őt. Ha Krisztus csupán érdekes vagy csodálatos számodra – mi lesz akkor szerencsétlen lelkedből?

Ezért vagyok egyre hálásabb a zsolozsmának és a zsoltároknak. Ezek istendicsérete éppoly tökéletes, mint amilyen általános. Isten azért adja őket nekem, hogy jobban saját nyelvemmé váljanak, mint bármi más nyelv, amit el tudok gondolni magamnak.

„*Domine Deus nosteri quam admirabile est nomen tuum in univertem terra!*” (Urunk, Istenünk, milyen csodálatos a Te neved széles e világon!)

Ha az egész Egyház velem együtt szólal meg, akkor talán megbékélek abban az érzésben, hogy Isten végül is valamiképpen dicséretet kap ajkamról.

Szeptember 1.

Néha úgy érzem, abba kéne hagynom az írást, s ezzel is megválnom az elégtelenségemet. Azt mindenesetre remélem, hogy egy darabig nem kell kiadnom semmit – úgy érzem ugyanis, hogy egészen ab-

bahagynom most már képtelenség volna. Talán még a halálos ágyamon is írni fogok, sőt magammal is viszek néhány tűzálló lapot, hogy folytassam az írást a tisztítóházban. Hacsak – és remélem, így lesz – Miasszonyunk nem fog valami csodálatos győzelmet aratni bűneim fölött, ami fölöslegessé teszi majd a purgatóriumot.

És mégis úgy tetszik nekem: az írás nemcsak hogy egyáltalán nem akadályozza azt, hogy életemben a tökéletességre törekedjem, sőt ennek egyik alapvető feltételévé vált. Ha szentté kell lennem – és mi másra vágyódhatnék –, akkor úgy látszik azzal kell ide eljutnom, hogy könyveket írok egy trappista monostorban. Ha szentté kell lennem, akkor nemcsak jó szerzetessé kellennem – ezt minden szerzetesnek meg kell tennie, hogy szentté váljon –, hanem papírra is kell vetnem azt, hogy mivé lettem. Ez talán egyszerűen hangzik, de nem könnyű hivatás.

Olyan jó szerzetessé lenni, amilyenné csak tudok, de közben megőrizni egyéniségemet és írni erről: ebben a helyzetben a lehető legegyszerűbben és legteljesebben papírra vetni önmagam, semmit sem kendőzve el, semmit sem zavarva össze: nagyon nehéz dolog ez, mert előttenek az illúziók és rendetlen ragaszkodások. Ezeket is papírra kell vetnem, de minden túlzás, ismételtetés, haszontalan szónokiasság nélkül. Nem kell a mellemet verdesnem és siránkoznom mások szemeláttára – csak Te látsz, Istenem, aki tudod, milyen ostoba vagyok. Nyílnak lenni anélkül, hogy unalmas lennék. A keresztrefeszítés egy fajtája ez. Nem valami nagyon drámai vagy kínos fajta. De annyi becsületességet kíván, hogy az meghaladja erőimet. Egyedül a Szentlélektől remélhetek segítséget.

Mindennek egyik eredménye az lehet, hogy mindenem egészen és szentül átlátszóvá lesz: élni, imádkozni és írni a Szentlélek világosságában, teljesen elveszítve önmagam, köztulajdonná válva, éppúgy, mint Jézus is köztulajdon a szentmisében. Talán ez az én papságomnak egyik jelentős feladata – így élem meg az én misémet: olyan simává és egyszerűvé leszek mindenki kezében, mint a Szentostya. Talán végül is ez az én utam a magány felé. Ez az egyik legkülönösebb út, amelyet eddig kitaláltak, – de az Isten Igéjének útja.

Szeptember 14.

A viharban megláttam – ki tudja, hányadszor, de most különösen világosan –, hogy nem birtokolhatok semmilyen teremtett lényt, nem érinthetem őket, nem hatolhatok beléjük. Nem válhatnak célommá,

nem találhatok bennük nyugalmat. Mi, akik állítólag keresztények vagyunk, ezt elméletben meglehetősen jól tudjuk. Vagy inkább azt mondjuk, hogy hiszünk benne. Valójában azonban újra és újra föl kell fedoznünk. Ahogyan előrehaladunk az életünkben, úgy egyre erősebben meg kell tapasztalnunk ezt az igazságot. Megfeledekezünk arról, hogy a teremtményekben szentségi eszközöket lássunk. És lassanként egyre bizalmasabb kapcsolatba kerülünk velük, végül pedig megint úgy élünk, mintha maradandó városunk volna ezen a földön . . .

De a teremtmények érinthetetlenek, sérthetetlenek maradnak. Ha Isten azt akarja, hogy szenvedj egy kicsit, akkor megtanít arra, hogy milyen sérthetetlenek. Mihelyt megpróbálsz öncélúan birtokba venni az értékeiket, minden édességük megkeseredik, minden szépségük eltorzul. Beteggé tesz mindaz, amit szeretsz. Ugyanakkor viszont százszorosára nő az igényed arra, hogy szeress valamit, valakit. És Isten, aki egyedül szerethető önmagáért, láthatatlan, elképzelhetetlen és érinthetetlen marad, minden létezőn túl.

Virágok és fák, dombok és folyók, földek, nyájak és madarak, könyvek és versek, és ti emberek mindnyájan, elmondhatatlanul egyedül vagyok köztetek. Valami érthetetlen éhség időnként betör akaratom mélyére, s megpróbálja Istentől eltéríteni legmélyebb mélyeimet, és a ti szeretetetekre csábít. Ekkor megpróbálok hozzátok nyúlni szívem mélyének izzó tűzével, de ez az érintés meggyaláz titeket is, önmagamat is, s zavarodottan és kiszolgáltatottan magamra maradok, körülvéve mindazzal a szépséggel, amely sohasem lehet az enyém.

Ez a szomorúság azonban kimondhatatlan tiszteletet ébreszt bennem a teremtett dolgok szentsége iránt, mivel tiszták és tökéletesek: Istenhez tartoznak, és az Ő szépségét tükrözik. Ő tükröződik mindenben, mint a napsugár a tiszta vízben: de ha meg akarom inni a vízben csillogó fényt, akkor csak eltorzítom a tükröt.

Így élek egyedül és tisztán a teremtett dolgok szent szépsége között, tudva, hogy soha semmi sem tartozhat hozzám, amit látok, hallok vagy érintek, s megszegyenít az a képtelen vágyam, hogy bármelyiküknek vagy mindegyiküknek szeretném odaadni magam. Főlemészti a szívemet ez az örült, reménytelen szenvedély, hogy bármilyen szépségnek odaadjam magamat. Méltatlan vágy ez, de nem tudok szabadulni tőle. Ott lappang mindnyájunk szívében, s el kell viselnünk, türelmesen el kell szenvednünk a követelőzését, amíg meg nem ha-

lunk, és az égbe nem jutunk, ahol minden hozzánk tartozik majd a Teremtőjén keresztül.

Szeptember 15.

Ha jobban elmerülnék Szent Benedek Szabályába, jobb íróvá lennék.

Ha jobban belemerülnék Isten jelenlétébe, jobb íróvá lennék – és sokkal kevesebbet írnék.

Szeptember 17.

Nisi granum frumenti... Ha a búzaszem nem esik a földbe és el nem hal, egyedül marad. Ezek a szavak még inkább elevenbe vágók az egész szövegösszefüggésben. Néhány pogány szólt Fülöpnek, hogy szeretnének beszélni Jézussal. Urunk pedig ezt válaszolta rá. Nem juthatnak el hozzá Fülöpön vagy Andráson keresztül, nem juthatnak el hozzá még úgy sem, ha beszélnek vele, mert a szavak nem egyesítenek Vele. Csak úgy juthatnak el Jézushoz, ha meghal értük.

Egyedül marad. Szent János egyre jobban hangsúlyozza Krisztus magányosságát, erkölcsi elszigetelődését a szenvedés előtt. Kezdetől főgva egyedül van, mert Ő Isten, a többiek pedig mind emberek. Már a hatodik fejezetben a tanítványok egész tömege hagyta el Őt, mert az Eukarisztiáról szóló tanítás annyira meghaladja az értelmüket. Egyre jobban elszigeteli a farizeusok növekvő gyűlölete, akik egyre erősebb frontot alkotnak ellene, rákényszerítve másokat is arra, hogy váljanak el tőle. Saját nagysága választja el a többiektől, s ez egyre jobban fölébe emeli ellenségeinek. Egyedül marad az emberek között, akik vagy gyűlölik, vagy nem tudják, hogyan szeressék, mert nem képesek Őt megismerni a maga igazi valóságában. Akadnak azonban néhányan, akik igazán akarják ismerni és szeretni Őt. Ha ezek vele akarnak lenni, akkor Jézusnak át kell mennie a halálon, hogy fölemelhesse őket magához az életbe.

Az én magányom eltér Krisztusétól. Ő azért volt egyedül, mert Ő a minden. Én azért vagyok egyedül, mert semmi vagyok. Egyedül vagyok elégtelenségemben – kiszolgáltatva, magatehetetlenül, képtelenül arra, hogy magamról gondoskodjak, és sosem vagyok egészen biztos benne: arra hagyatkozom-e rá, akitől függök.

De Benne bízni annyit jelent, mint meghalni, mert ahhoz, hogy teljesen reá bízhasd magad, föl kell adnod minden más bizalmadat. És én félek ettől a haláltól. Az egyedüli, amit tehetek: odaadni félelme-

met annak a halálnak részeként, amellyel meg kell hálnom, hogy tökéletesen éljek Benne.

Október 7.

A lelki öröm a kereszten függ. Ha nem tagadjuk meg magunkat, akkor mindenben önmagunkra fogunk találni, s ez kétségbeejtő. Mihelyt istenszeretetből megtagadjuk magunkat, akkor már rátalálunk Istenre, legalábbis homályosan. Mivel csak Isten tehet boldoggá, boldogságunk önmegtagadásunk arányában növekedhet, ha azt Isten szeretetéből tesszük. Azért mondom, hogy istenszeretetből kell megtagadnunk magunkat, mert vannak, akiket önszeretetük indít erre.

A lelki élet nem bonyolult. Csak nehéz. Vakok vagyunk, kiszolgáltatva ezer illúziónak. El kell készülnünk rá, hogy egyik hibát a másik után követjük el. Meg kell elégednünk azzal, hogy folyton bukducso-lunk, s mégis mindig újra megpróbáljuk megtagadni magunkat Isten szeretetéért.

Ha mérgesek vagyunk a saját hibáink miatt, akkor főleg a magunk szeretetéből akarjuk megtagadni magunkat. Le akarjuk rázni azt a gyűlöletes valamit, ami megalázott bennünket. Szeretnénk sietve megszabadulni saját hibáink megaláztatásától, és miközben vigaszt és kárpótlást keresünk, fejest ugrunk az ellenkező hibába. Így aztán azzal töltjük az életünket, hogy egyik kötődésünktől a másikhoz futkosunk.

Ha önmegtagadásunk nem vezet ennél több eredményhez, akkor hibáink sohasem lesznek segítségünkre.

Ha hibát követtél el, nem az a teendő, hogy abba hagyj, amit csinálsz és valami egészen újba kezdj, hanem az, hogy fogj neki újra annak, amit rosszul kezdtél el, és próbáld jól csinálni Isten szeretetéért.

November 16.

Kértem Miasszonyunktól a belső magány és a lelki szűzesség kegyelmét. Csak Istenért érdemes élni, – és énbennem még mindig egész zenekarok harsognak, túlüvöltve az Ő hangját.

December 7.

Hallgatom az óraketyegést. Odalenn a fűtőberendezés éppen abba hagyta a duruzsolást. Isten van jelen a szobában. Annyira, hogy olvasni vagy írni is alig lehet. Mégis buzgón megpróbálok hozzálátni

Izaiáshoz, aki a Te szavad, ó, Istenem; hadd növekedjék bennem a Te tüzed és hadd találjalak meg Téged a Te gyönyörűséges tüzedben. Ó, Istenem, a Te holdad ott süt dombjainkon. A Te holdad ott süt az én tágas, nyitott lelkemben, amikor minden hallgat. „*Adolezco peno y muero.*” (Fájdalmasan szenvedek és meghalok.)

December 22.

A tegnapi nap: Szent Tamás ünnepe úgy gondolom, fontos nap volt. Meleg, felhős és szeles, de nyugodt. Úgy éreztem, ez a nap valami mély elhatározást épít föl bennem. Szavak nélküli elhatározást, sajátmagam lényegének és mélyeinek odaadását. Van az akarat mélyének egy olyan odafordulása Istenhez, amit nem lehet szavakba foglalni – egy mozdulatba vagy szertartásba is alig. Van az akarat mélyének egy olyan odafordulása, szívemnek olyan odaajándékozása, amely túlságosan titokzatos és egyéni ahhoz, hogy kifejeződjék a liturgiában. Valami, amit ragyogó-titokban kell megtenni, nem közölhetjük tehát másokkal, legföljebb talán valami semleges formában.

Meg fog maradni az emlékezetemben ennek a le nem írható szabadságnak és semlegességnek az ideje és helye. Azok a felhők, mélyen a látóhatáron, a kemény, sárga sziklaszirtek az úton, a nyitott kapu, a kerítéscölöpök látványa, amint a hegyoldalon föl az ég felé vezetnek, és a nagy cédrusfák, amint rázza és tépi őket a szél. Ott állok a sziklán. Jelenlét. A jelenlét és az egyedüllét valósága élesen elkülönül a múlttól és a jövőtől. Összeszedettnek kell lennem, összegyűjtve magam világosságban és csöndben; Istené kell lennem, senki másé. Szeretném, ha vissza tudnám szerezni ennek a belső elhatározásnak szabadságát. Nagyon egyszerű volt és olyan, mint egy kitöltetlen csekk, mint valami ígéret.

Hogy Istené lehessenek, ahhoz önmagamé kell hogy legyek. Egyedül kell lennem – legalábbis belsőleg egyedül. Ehhez állandóan meg kell újítanom elhatározásomat. Nem lehetek az embereké. Semmi sincs bennem, ami másé lenne, mint Istené. A képzelet, az emlékezet, az akarat teljes magányossága. Szeretetem mindenki iránt egyforma, semleges és tiszta. Senkit nem zárhatok ki belőle. Legyek egyszerű és szabad, mint az égbolt, mert mindenkit szeretek, és nem birtokol senki, nem tart magánál, nem köt le. Hogy ne emlékezzenek rám és ne is keressenek, ahhoz olyasvalakinek kell lennem, akit senki sem ismer. Hiába kaparintják meg Thomas Mertont, hiszen halott. Lajos atya – ő is félig halott már. Én már az égboltról, a kerítéscölöpökről,

a cédrusfákról olvasom le a nevem. Még csak gondolkodni sem fogok rajta, ki vagyok, és nem fogom mondani, hogy személyazonosságom nem tartozik senkire, mert az durvaság lenne, és azt nem szeretném. Nem volna értelme.

Ebben áll most az életem – hogy ne terheljem le magam. A szél birtokba veszi a mezőket, ahol sétálok, de nekem nincs semmi birtokom és én sem vagyok birtoka semminek; és még csak el sem fognak felejteni, hiszen föl se fedeztek. Mérhetetlen bizalom fakad ebből számomra. Ma reggel a misémet ez a függetlenség tette átszellemültté.

December 23.

A nap ma reggel egy nagyon boldog terembe süt, ahol egy szerzetes ül, ott, a helyén, csöndben, angyalok társaságában, kezét és szemét az élő Isten mozgatja, mélységes, csöndes nyugalomban. Az óra ketyeg; de utóvégre talán idő nem is létezik.

(Késő délután.) A délután nyugalma egészen más hangulat tölti el. A nap teljesen körülhaladt útján, és a terem sötétebb. Komoly. Fáradtabb ez az óra. Időt szakítok magamnak az imádságra, és Angelico festményeire nézek: advent-végi érzéssel, hiszen az van ma. „*Ecce completa sunt omnia quae dicte sunt per angelum de Virgine Maria*” (Íme, beteljesült mindaz, amit az angyal mondott Szűz Máriáról) – ez volt a Benedictus utáni antifona ma reggel. Egy pár percig most csöndben maradtam, nem mozdultam, az órát hallgattam és találgattam: megérthetnék-e valamit abból a műből, amit Miasszonyunk készítget.

Rettenetes várakozás órája ez.

Eszembe jut a fáradtságom, félelmeim, értetlenségem, rossz hangulataim, lázas tevékenységem bűne. Mit készít nekem; megbántottam-e? Mi készül? Mária szeret engem. Nem akarok érzelegni, ha erre gondolok. Az ő szeretete túlságosan komoly dolog mindahhoz képest, amit érezni tudnék. Az ő szeretete világot alakít, történelmet formál, előidézi bennem és körülöttem a világ végét, és megszüli az Isten Városát. Nyomorúságom érzése visszahúz a liturgiához. Ránézek a derült, szigorú csarnokra, ahol Angelico angyala beszél hozzám. Angelico jól tudta, hogyan fesse meg őt. Karcsú, mérhetetlenül nemes, és nem áll föl, mikor az angyalt fogadja. Anyám, tégy olyan őszintévé, mint ez a kép. Semmi képzelődés. Semmi árnyék. Hiszek benned. Hallgatok. Úgy fogok tenni, mint ez a kép mondja. „*Ecce*

completa sunt”: (Íme, beteljesült) advent vége van, és a délutánban eleven várakozás remeg.

December 24. Karácsonyeste.

Miasszonyunk szüzessége az Isten Igéjét zárta magába, Isten szüzességét.

Szívébe zárta minden szavát, azért a szíve szeplőtelen volt és szűz házasságra lépett az Istennel.

Eljön és hoz magányt és közösséget, életet és halált, háborút és békét, hogy béke virágozzék ki a háborúból, és magányom tegyen belé a társadalmam történelmébe. Világos előttem, hogy az én hivatásom a magány: nem úgy, hogy menekülés a világtól, hanem úgy, hogy ez a helyem a világban. Ha megtalálom a magányt, ezzel csak azoktól az erőktől függetlenítem magam, amelyek megsemmisítenek engem és megsemmisítik a történelmet – azért, hogy egyesüljek az étellel és a Békével, amely felépíti Isten Városát a történelemben és megmenti Isten gyermekeit a pokoltól.

Krisztus megszületik. Ő az a remete, aki a történelem középpontja. Magányosságát a társadalom szívévé tette – Kereszt és Agapé. Áldozat és gyógyulás; halál és szeretet. A szüzesség ezért rettenetes, de szükséges is. Nélküle nem élhetek. Nélküle nincs termékenység. Holnap megszületek egy szűztől, azért, hogy a szüzesség által meghaljak és mindeneket Krisztushoz vonzzak.

December 30.

Holnap Szent Szilveszter napja van; megint elmúlt egy év. Szeretném tudni, mit tettem azért, hogy igazoljam létezésemet ebben az évben. Egyetlen ilyen dolog van – és az jobb, mint minden más, amit életemben csináltam. Hat hónapja misézem. Ez az egy tény megtanít úgy élni, hogy ne törődjem vele: élek-e vagy meghalok.

1950

(A bevezetésből)

A szentelés csak az eleje egy útnak, nem a vége. A kezdet könnyű és szép volt. De a nyár elmúltával megkezdődött papi életem komoly munkája. Örülök, hogy élményeimből valamit papírra vettem, bár lehet, hogy csak én tudom egészen megérteni azt, amit leírtam. Tud-

tommal még soha semmi különöset nem írtak arról, mit jelent papnak lenni egy kontemplatív monostorban.

A pasztorációba belekapcsolódó fiatal pap előtt komoly, de könnyen áttekinthető feladatkör áll. Útja talán meredek, de legalább viszonylag egyszerű. Ezzel a problémával sok könyv foglalkozik is. Jól kitaposott úton járnak. A legkülönbözőbb gyakorlati és emberi nehézségekkel kell szembenéznie, rengeteg munkája van. Néha egészen váratlan dolgokat fedez föl az emberekkel és a többi pappal való kapcsolatában. Ezek részben bátorítják, részben nem. Növekedése és fejlődése azonban mindenképpen megkezdődik, s néhány hónap múlva már nem a tapasztalatlan és talán önelégült seminarista, aki addig volt. Elkezdte megtanulni az alázatot és a könyörületet a munka és a szenvedés iskolájában.

Bármilyen helyre is kerül egy pap az Egyházban, mindenképpen tűzben kell megtisztulnia. Ez a tűz az isteni szeretet tüze, amelyben lelkének egyesülnie kell Jézus Krisztus lelkével. Krisztus papságának karaktere a szenteléskor belevésődött lényének mélyeibe – ezt kell kidolgoznia megában az élet során. Krisztus, a főpap, Krisztus, aki felajánlotta magát az Atyának a kereszten – Neki kell tükröződnie a pap egész életében, Neki kell megnyilvánulnia minden cselekedetében.

A kontemplatív papnak rendszerint nincs ilyen szolgálata. Neki más tűzben kell megtisztulnia, s ez Isten tüze a magányban. Szentmiséjét ő olyan mélységekben éli meg, amelyekhez a tudatos elemzés nem férhet hozzá.

A kontemplatív papnak rendszerint nincs ilyen szolgálata. Neki más tűzben kell megtisztulnia, s ez Isten tüze a magányban. Szentmiséjét ő olyan mélységekben éli meg, amelyekhez a tudatos elemzés nem férhet hozzá.

Amikor végetért szentelésem nyara, szembekerültem egy titokkal, amely lelkem mélyeiben kezdett föltárulni, s amely rettegéssel töltött el. Ne kérdezzék, mi volt ez. Magyarázkozhatnék és nevezhetném „szenvedésnek”. Azonban nem találó ez a szó sem, mert fizikai fájdalmat juttat az ember eszébe, pedig egyáltalán nem ilyenre gondolok. Igaz, ugyan, hogy valami megtámadta az egészségemet; de bármi történt is a szervezetemmel, úgy látom, mind ebből az elképzelhetetlen eseményből adódott, amely lényem mélyeiben zajlott le. S ismét csak azt mondhatom: nem tudom megmagyarázni, mi történt. Valami lassú, tengeralatti földrengés, amely furcsa lökéseket idézett

elő életem látható, pszichológiai felületén. Harcolnom kellett örömmel és félelemmel, mindig tudva, hogy a harc értelmetlen, hogy lát-szólagos ellenfelem illúzió csupán, s hogy az egész nyugtalanság egyszerűen olyasminek az eredménye, ami az én tudtom nélkül már ki-tört a rejtett vulkánban.

Ettől kezdve a napló össze-vissza foltozott irománnyá vált. Néha egyik oldalt írtam a másik után, aztán mindent összetéptem. Néha hetek múltak el úgy, hogy egy oldalt sem voltam képes leírni. Végül 1950 áprilisában felhagytam az egésszel, ahogy akkor gondoltam – végleg.

Mégis, lelkem feneketlen megpróbáltatásának és szétesésének mélyén, 1950 decemberében hirtelen teljesen új erkölcsi forrásokat fedeztem föl, egy új élet tavaszát, olyan békét és boldogságot, amelyet nem is ismertem azelőtt, de amely ott rejtőzött a névtelen belső rettegés felszíne alatt. Ebben a naplóban a békét írtam le, nem a rettegést: azt hiszem, jól tettem, mert az idő múlásával a béke növekedett, a rettegés pedig eloszlott. A béke volt a valóság, a rettegés csupán illúzió.

S most, életemben először, lassan kezdtem rájönni, mit jelent *egyedül* lenni. Mielőtt pappá lettem volna, sok hűhót csaptam a magány miatt, s folytonosan zaklattam elöljáróimat s lelkivezetőimet a magányos élet utáni vágyamra hivatkozva. Most, fölszentelésem után fedeztem csak föl, hogy a magányra hivatottság igazában a félelemre, a kiszolgáltatottságra, a láthatatlan Istenre való ráhagyatkozásra szólít fel. Erre rátalálva, most kezdtem életemben először megízlelni azt a boldogságot, amely oly teljes és oly mély, hogy már nem is kell reflektálnom rá. Nem kellett többé emlékeztetnem magam arra, hogy boldog vagyok – ezzel hiába is próbáljuk megnyújtani múltó örömeinket –, mert az a boldogság valóságos volt, tartós, sőt bizonyos értelemben örök. Teljesen átjárta lelkem tudatalatti mélyeit, s minden viharban, minden félelemben, még a legmélyebb sötétségben is változatlanul megmaradt.

Január 8.

A csönd és a beszéd dialektikája. Kettős célért kell megőriznünk a csöndet: Isten kedvéért és a beszéd kedvéért. Ez a két cél valójában egy: hiszen a beszéd végső célja az, hogy megvalljuk hitünket Istenben és kinyilvánítsuk az Ő dicsőségét.

Gyakorlatilag a pap a miséjéért él csöndben – vagy legalábbis sok csöndnek kellene lennie az életében. A mise kánonjának ebből a csöndből kellene kiemelkednie mérhetetlen erővel és jelentőséggel. A mise a legfontosabb mondanivalónk. A zsolozsma: előkészület erre a megnyilatkozásra. A mindenségben mindenkinek meg van kötve a nyelve, kivéve a papot: ő képes beszélni mindannyiunk helyett. Amikor a nép helyett beszél, Istenhez is szól. Az embereket egyesíti Istennel néhány egyszerű mondatban, Isten szavaiban. Pontosabban kifejezve: az emberiséget mindenestül odaállítja Isten elé az átváltotatás szavaiban, amikor kiejti az a Szót, amelyet az Atyaisten mondott ki – az Ige ezáltal megjelenik az időben, különleges állapotban – megtestesülve és feláldozva.

Nagyon világosan tudnunk kellene, mikor beszéljünk és mikor hallgassunk. Meg kell szólalnunk, naponta hétszer Isten dicsőítésére. De a legfontosabb, hogy a szentmisével megvalljuk Őt az emberek előtt. Itt szólunk kell, tudatosan és megfontoltan, legalább egy részét átélve annak, amit mondunk. Mindenünknek meg kell szólalnia, testünknek és lelkünknek egyaránt, hirdetnie hitünket és megvallania Isten dicsőségét. Ez a beszéd fontosabb életnél halálnál. Nem harsány szó ez a földön, – elég, ha a mennyben hallják meg.

De mérhetetlenül fontos, hogy megőrizzük a csöndet. Mikor? Csaknem a nap egész további részében. Lényeges, hogy a papok megtanulják, hogyan kell elhallgattatniuk üres, kongó kijelentéseiket olyan hitigazságokról, amelyeket még nem voltak hajlandóak átgondolni. Ha csak azt mondanánk, amit valóban gondolunk, akkor nagyon keveset szólnánk róla. Viszont kötelességünk prédikálni Istentől, – méghozzá pontosan. Isten ígését nem lehet csönd nélkül hirdetni. Ha a prédikáció nem csendből születik, időpocsékolás marad.

Sok mindent csak azért hangoztatunk, mert azt gondoljuk, hogy a többi ember ezt várja el tőlünk. Csak Isten csöndje taníthat meg arra, mikor beszéljünk és mikor ne. De mi nem tudjuk elviselni ennek a csöndnek gondolatát, mert félünk, hogy elveszítjük az emberek bizalmát, és tiszteletét. „*Debitor vobis in illa hora quid loquamini*”. (Megadatik nektek abban az órában, hogy mit kell mondanotok.)

Január 11.

Életemben először találok rád, ó magányosság. A félkezem ujjain meg tudom számolni a tisztaságnak, a kiegyensúlyozottságnak azt a néhány rövid pillanatát, amikor megtaláltalak. Most már tudom,

hogy egyszer eljutok ahhoz a naphoz, amikor majd megszabadulok a szavaktól: uruk leszek, nem szolgáljuk, tudok élni nélkülük, ha kell. Mert most még mindig ki kell járnom a nyelvnek erre a senkiföldjére, amely nem köt egészen össze a többi emberrel, a magam magányosságát viszont elhomályosítja. Szónak nevezek minden pusztán emberi kifejezőmódot, amely az embereket egymással összeköti. De ide tartoznak azok a tehetetlen, mégis bölcs pillanatok is, amelyekkel egymás gondolatait fürkésszük. De nem mondok le mindenestül a nyelvről. Hiszen Istennek is van szava. Ezt hirdetem, azért élek, hogy hirdessem. Azért élek, hogy elmondjam a misét – a kánont, amely magábfoglal minden szót, minden kinyilatkoztatást, és mindenre megtanít. Egyik nap, a kánon mondása közben úgy rémlett, mennydörgést hallok körös-körül, – de ez csak képzelődés volt. A kánonban és az átváltozás szavaiban minden magány egy gyújtópontba összpontosul. Az Isten Városa összegyülekezik ebben az egyetlen, csöndben kiejtett szóban. Isten beszéde: a csönd. Az Ő szava: a magány. Őt, kegyelme segítségével sohasem akarom megtagadni. Minden más csupán képzelgés, amely félig el is rejti azt az igazságot, amelyet megpróbál föltárni. Úton vagyunk a nyelv félig-meddig világából a magány és végtelenség felé. Idegenek vagyunk. Papiros, nincsen benned maradandó városom. Mégis, vissza kell térnünk a magányból, hogy kinyilvánítsuk az Ő Nevét azoknak, akik nem ismerik. Azután visszatérhetünk a magányba és meghúzódhatunk a csöndben.

Január 12.

A mélységes magányban találok meg azt a nagylelkűséget, amellyel igazán tudom szeretni testvéreimet. Minél magányosabb vagyok, annál nagyobbra nő a szeretetem irántuk. Tiszta ez a szeretet, amely tiszteli mások magányát is. A magány és a csönd megtanít rá, hogy testvéreimet önmagukban szeressem, nem pedig azért, amit mondanak.

Január 18.

Múlt szombaton négy könyvre írtam alá szerződést a kiadóval. Nem gondoltam, hogy ez a jogi aktus akkora hatással lesz rám. Föltádtam a levelet a postára, s tökéletesen megbékéltem a helyzetemmel. Elhatároztam, hogy nem vesztegetem tovább az időt azzal, hogy kiskutya módjára körbe-körbe rohangásszam, mielőtt lefekszem abban a sarokban, amelyet a Gondviselés készített el számomra. Ez a

szerződés valószínűleg azt jelenti, hogy végleg lemondhatok a remeteség álmáról. Isten majd elkészíti nekem az én saját remeteségemet az utolsó napjaimban, addig pedig a munkám lesz a remeteségem, mert jelenleg éppen az *írás* az, ami itt a Getszemániban a leginkább hozzásegít a magányhoz és a szemlélődéshez.

De valójában azért töltött el békével a szerződés megkötése, azért nem akarom többé magyarázgatni a sorsomat, mert most minden napom egészen Isten művének van alárendelve az imádsággal, a tanítással és az írással. Nincs időm rá, hogy bármi más legyenek, mint szemlélődő szerzetes vagy a szemlélődő élet tanítómestere. S mivel még mindig olyan keveset tudok minderről, nem vesztegethetem többé az időmet arra, hogy dramatizálom a saját szempontjaimat értelmem belső moziójában, az önmagammal folytatott veszekedésekben. Semmi más nem maradt számomra, mint hogy egészen és mindenestül a jelenben éljek. Hogy imádkozzam, amikor imádkozom, és írjak meg imádkozom, amikor írok. Ne csináljak gondot semmi másból, csak Isten akaratából és dicsőségéből, és találjam meg ezt a tőlem telhető legjobban a jelen pillanat szentségében.

Január 27.

Ma egy fájdalmas pillanatomban újból fölfedeztem Jézust; vagy talán most először fedeztem föl Őt. Egy kolostorban persze mindig újra először fedezzük föl Jézust. Akárhogy is történt, jobban beláttam, mint valaha, mennyire igaz, hogy Krisztussal való kapcsolatunk mérhetetlenül több minden elképzelésnél és érzelemnél.

Szemét, az igazság szemét, szívemre szögezi. Ahová odapillant, ott béke születik, mert Arcának világossága, amely az igazság, mindenütt igazságot teremt, ahol felragyog. Mindig rajtunk pihen a szeme, nemcsak a kóruson, hanem mindig és mindenütt. Semmi kegyelem nem jut el hozzánk másképp a mennyből, csak ha Ő tekint rá a szívünkre. Sőt, mi több – Ő a saját szívünk közepéből néz ránk, mert mi és Ő egy vagyunk.

Február 5.

Több teológiát tanultam ebben a három hónapban, mióta tanítom, mint abban a négy évben, mikor tanultam. De a szentbeszéd segíti az imádságomat is, – legalábbis úgy, hogy mélyebben lelkembe itatja a hittitkokat. Nagyon fontos, hogy hitünket úgy éljük át, hogy megvalljuk: és az egyik legjobb módja a megvallásának, ha prédikáljuk.

Február 11.

Valamikor azt gondoltam, hogy megzavarja a saját imádságomat, ha el kell hagynom az oltárt és megáldoztatnom másokat. Mintha ez a mozgás kevésbé tökéletessé, mert kevésbé összeszedetté tenné egyesülesemet Jézussal. Most látom, micsoda tévedés ez. Úgy érzem, mintha az én áldozásom volna valamiképpen kevésbé tökéletes, ha nem tudok megfordulni és nem nyújthatom oda Krisztus Testét néhány testvéremnek is. Ezért érzem kicsit hidegnek és merevnek a vasárnapi miséket. A ministránsok mind a matutinum miséjén áldoznak. És magadra maradsz, mint a megfeneklett hajó, nincs senki, aki láthatóan és érinthetően megossa veled a misédet. Külsőleg is sokkal szebb és melegebb – emberileg és lelkileg is –, ha tíz-tizenkét szerzetes közeledik az oltárhoz az *Agnus Dei*-nél, fogadja a békecsókot és ott térdel, várva, hogy Isten a te kezedből jöjjön el hozzájuk. Kifejezhetetlenül édes és mély öröm megáldoztatni testvéreidet, akiket olyan jól ismersz és szeretsz, hiszen évek óta együtt élsz velük a kolostorban. Nem tudok elgondolni semmiféle magányos örömet, amely felülmúlná, vagy csak meg is közelítené ezt az osztozást.

Az Apát Atya nem engedi, hogy ezentúl a világi templomban misézzek. Az okok nyilvánvalóak. Pedig nagy örömöm szokott lenni, hogy megáldoztathattam egy tucat idegent. Mélységes érdeklődést érzek ezek iránt az arcok, ezek iránt a felöltők iránt. Találgatni, mi a bajuk, örömük, bánatuk. Szeretni őket, kívánni, hogy boldogok legyenek, és olyan nagyon jó, hogy odaadhatom nekik a szabadságukat: Krisztust, és imádkozhatom, hogy váljanak szentté, ha még nem volnának azok.

Február 22. Hamvazószerda.

Az influenza még mindig nem hagyott el; csupa tűz a fejem, nem jutok lélegzethez, és azon aggódok, hogy kórusbeli szomszédaimat végül is teljesen kétségbeejti a prüszkölésem. Hamvazószerda mégis örömmel tölt el. Egy perc múlva el fogjuk énekelni a Nonát és mezítláb odajárulunk, hogy hamut hintsenek a fejünkre, megemlékezésül arról – nagy vigaszunkra –, hogy por vagyunk. Minden bánat forrása az az illúzió, hogy magunktól bármi más lehetnénk, mint por. Isten minden örömünk; Benne a por, ami vagyunk, csupa ragyogássá változhatik. Az emberiség minden fájdalmát örömmé változtatja Krisztus szeretete. A boldogságnak az a titka, hogy ne lássuk másképp a bánatot, csak annak fényében,

ahogyan Krisztus legyőzte. És akkor minden szomorúság valami-
képpen hozzájárul a boldogságunkhoz.

Március 3.

A keresztény élet – és különösen a szemlélődő élet – folytonos föl-
fedezése Krisztusnak, új meg új, váratlan helyeken. És ezek a fölfe-
dezések néha akkor a leghasznosabbak, amikor olyasvalamiben talál-
juk meg Őt, amit hajlandók voltunk elhanyagolni, sőt lenézni. Akkor
a ráébredés tisztább és hatékonyabb, hiszen Krisztus olyan kézzel-
foghatóan közel jött, mi meg nem törődtünk vele.

Március 18.

Mindennap imádkozni akarok, különösen a kóruson, minden gyón-
tatóért a világon és minden gyónójukért. Kérem, hogy mindenütt
igazságosan, józanul, okosan, irgalommal és bánattal eltelve szolgál-
tassák ki és fogadják ezt a szentséget; hogy mind a papok, mind a
bűnbánók egyre jobban megismerjék, mit tesznek, és egyre nagyobb
szeretettel és tisztelettel tegyék. Kérem, hogy mindenütt töltsé el az
embereket mélységes csodálat e szentség iránt, és szeressék egész lé-
nyükkel, adják oda magukat egészen, bűnbánó szívvel Isten irgalmá-
nak és igazságának; hogy az Ő szeretete újraalkothassa őket saját ha-
sonlatosságára – azaz, hogy valódi önmagukká tegye őket.

Április 8. Nagyszombat.

Krisztus dicsőségének meg kell nyilvánulnia. Lelke most eltelt a
győzelem dicsőségével és Testet kíván, nemcsak saját fizikai testét,
hanem a kiválasztott egész Misztikus Testét. Hogyan is lehetsz olyan
türelmes, Uram? Hogyan tagadhatod meg lelked vágyát ennyi száza-
don át? Reánk vágyik lelke a halál éjszakájában, amelyben megkere-
sett, megtalált és egyesített Önmagával. Az egész történelem olyanná
lett, mint a Szűzanya, akinek méhében kialakult a Misztikus Krisz-
tus. Végző napja egyszerre lesz karácsony és húsvét és mennybeme-
netel: az egész liturgia magyarázatot kap és megvalósul egyetlen szó-
ban, és a liturgia ítéli meg a világot.

Április 14.

A beszéd és a hallgatás titka megoldást talál az Apostolok Cseleke-
deteiben. Ez a megoldás a pünkösd. A nyelv problémája a bűnhöz
kapcsolódik. A csend problémája pedig a szeretethez. Csakugyan: ho-

gyan tudhatná az ember, írjon-e vagy ne, beszéljen-e vagy ne, hogyan tudhatná, szavai vagy hallgatása jó-e vagy rossz, életet hoz-e vagy halált, amíg meg nem érti a két nyelvzavart. A bábeli megosztásban az emberek beszéde gőgjük miatt zavarodott össze. A pünkösti nyelvcsodában viszont a Szentlélek egynyelvű embereket küldött el, hogy beszéljenek a föld minden nyelvén és egyesítsenek minden embert: „hogyan egyek legyenek, Atyám, Te Énbennem és Én őbennük, hogy mindnyájan egyek legyenek bennünk!”

Április 18.

A pap feladata az, hogy áttelekítse a világot. Fölemeli megszentelt kezét, és kiárad belőle Krisztus feltámadásának kegyelme, hogy megvilágosítsa a választottak lelkét, és azokét, akik sötétségben ülnek és a halál árnyékában. Áldására a teremtett, anyagi világ fölemelkedik, megszentelődik, és Isten dicsőségét szolgálja. A pap azzal készíti elő Krisztus jövetelét, hogy kiárasztja az egész világra azt a láthatatlan fényt, amely megvilágosít minden e világra jövő embert. A papon keresztül szívárogo ki Krisztus dicsősége a teremtett világba, míg az imádság át nem itat mindent.

1951

Június 13.

Ecce nova facio omnia! (Íme, újjáalkotok mindent) Szentháromság vasárnapján kineveztek a növendékek mesterének. Dom Louis, az ellenőrző látogatáson itt tartózkodó francia apát kívánta azt, hogy alapítsunk szabályos növendékházat. Némelyik nagy kolostorunkban megvan ez. S föltétlenül szükséges is ott, ahol a fiatal fogadalmások túl sokan vannak ahhoz, hogy hosszú ideig a noviciátushoz tartozzanak. Szükségük van saját lelkivezetőre, meg valami különálló családi életre is. A ciszterci nevelésben talán a fiatal fogadalmások helyzete a legfontosabb.

Így aztán egy új életforma küszöbén állok. Az új növendékházban a növendékmester nevelődik meg legjobban. Olyan ez, mintha most kezdeném előlről a ciszterci szerzeteséletet; de most anélkül, hogy gyötörném magamat azokkal az elvont kérdésekkel, amelyek a szerzetesi serdülőkor fényűzései és kínjai. Mert most felnőtt szerzetes vagyok és nincs időm másra, csak arra, ami lényeges. Az egyetlen

fontos pedig nem valami eszme vagy eszmény, hanem maga Isten; Őt pedig nem találjuk meg úgy, hogy a jelent hozzáméricskéljük a jövőhöz vagy a múlthoz, csak úgy, ha belemerülünk a valóságos jelen szívébe.

November 29.

Keresztelő János Andrást Jézushoz küldi, András pedig elhozza Pétert, Péter viszont szól Fülöpnek, és Fülöp beszél Nátánáellel, aki azt hiszi, hogy semmi jó sem jöhet Názáretből. De Jézus azt mondja, hogy Nátánáel gyanakvásában nincsen semmi rossz. Beszél Nátánáellel a fügefafa alatt. Egyszerre létrejött Isten országa a világon – *regnum Dei intra vos est* (Isten országa köztetek van). Angyalok szállnak föl és alá az Egyház fölött, az Emberfiának Misztikus Teste fölött. Advent előtt új kezdésre van lehetőségünk, Krisztus jelenik meg közöttünk – *Paruzia*. Ő jön el hozzánk. Szemünk előtt már láthatóvá válik a szentjeiben, még mielőtt az Egyház megkezdhetné volna a működését, s megjelenik előttünk az Ószövetség jelképeiben és misztériumaiban. A Test, amelyet Isten lehellelte éltet, már megformálódott a föld sarából.

Illés olyan ember volt, mint mi. András, Péter, Jakab és János olyanok voltak, mint mi. Hozzánk hasonlóan mi is Krisztushoz visszük a gyöngeségeinket, azért, hogy az Ő ereje megdicsőüljön azáltal, hogy megszünteti a mi gyöngeségeinket. A külső ember napról napra összeomlik és elpusztul, a belső ember viszont, a Mennyei Ember, megszületik bennünk és növekszik bölcsességben és tudásban az emberek szemeláttára – akik nem képesek fölismerni. Mi sem tudjuk fölismerni magunkban az Ő képmását, amely lassan bennünk alakul, mert vakok vagyunk hozzá, hogy meglássuk Őt. S mégis sejtjük a jelenlétét abban a titokban, amely nem tárul föl a bölcsenek és okosoknak. Magunkon érezzük a tekintetét, amint ott ülünk a fügefafa alatt, és a lelkünk életre kel láthatatlan ujjának érintésére. A tűz lángja a mi magányunk – de ez köt össze bennünket a többi emberrel. Ez a tűz éltette pünkösdtől kezdve a Misztikus Testet, úgy, hogy minden keresztény egyszerre magányos, de ugyanakkor megjelenik benne az egész Egyház is: mindnyájan tagjai vagyunk egymásnak. Föl kell ismernünk azt a titkot, hogy a te szíved az én remetésem, és hogy csak úgy juthatok el a pusztába, ha magamra veszem a terhedet és neked hagyom a magamét.

Hat hónapja vagyok a növendékek mestere, belenéztem a szívükbe, és magamra vettem a terhüket. Nem mindig láttam tisztán és nem valami jól hordoztam el a terhüket; sokat botladoztam, sokszor toptunk egyhelyben vagy estünk árokba, mert vak vezetett világta-lant.

Nem tudom, hogy a növendékek fölfedeztek-e valami újat, vagy most jobban tudják-e szeretni Istent, és hozzá tudtam-e segíteni őket ahhoz, hogy magukra találjanak, vagyis elveszítsék önmagukat. De azt tudom, hogy én mit fedeztem föl: azt, hogy valójában a magányhoz vezető egyetlen igazi út az a munka, amelytől valaha félttem, mert azt hittem, hogy megárt a magálynak. Az embernek valamiképpen remetévé kell válnia ahhoz, hogy a lelkek gondozása még beljebb vesse a pusztába. Ha egyszer Isten meghívott a magányba, bármihez nyúl is, minden beljebb vezet ebbe a magányba. Minden, ami hat rád, még inkább remetévé tesz, mindaddig, amíg nem magam akarod elvégezni ezt a munkát, s fölépíteni a saját elképzelésed szerinti re-meteséget.

Mi az én új pusztaságom? *Részvétnek* hívják. Nincs olyan rettene-tes, olyan gyönyörűséges, olyan száraz és olyan termékeny vadon, mint a részvét vadona. Ez az egyetlen pusztaság, amely valóban vi-rágzik mint a lilium. Tóvá lesz, bimbót hajt és kivirágzik, és ujjong az örömtől. A részvét pusztájában a szomjas tájból vízforrások fakad-nak. Ott mindent a szegények birtokolnak. Ennek a magányosságnak lakóit nem zárják körül határok. Itt élek, egyesegyedül, olyan elha-gyottan, mint az Ostya az oltáron, minden ember ételeként, aki min-denkié és senkié egyszerre, mert Isten van velem és Ő ott ül szívem romjain, a szegényeknek hirdetve evangéliumát.

Azt hiszitek, lelkiéletet élek? Nincs lelkiéletem. Csupa szükség va-gyok, csönd vagyok, szegénység és magány, mert lemondtam a lelki-ségről, hogy megtaláljam Istent, és Ő prédikál hangos szóval nyomorúságos mélységeimben: „Kiöntöm majd lelkemet gyermekeimre, és azok felserdülnek a füvek közt, mint a fűzfa a folyóvíz mellett.” (Iz 44, 3–4.) „Meddóséged gyermekei azt fogják füledbe mondogatni: Ez a hely túlságosan szűk nekem, csinálj helyet számomra, hogy ott la-kozzam.” (Iz 49, 20.) Belehalok szerelmembe irántad, ó *Részvét*; úrnőmmé választalak, feleségül veszek, mint Szent Ferenc a szegény-séget – téged, a remetéek Királynőjét és a szegények Anyját.

1952

Január 10.

Minél jobban megismerem a növendékeimet, annál jobban tiszteltem tartom az egyéniségüket, és annál jobban rájuk találok az én magányomban is. A legjobbak, azok, akikhez legközelebb érzem magam, egyben a legmagányosabbak is, s egyben a leginkább szeretetreméltóak. Ezek a tapasztalatok megváltoztatják a magányosságról alkotott elméletemet. Nincs szükségem a remeteségre, mert ott találtam rá, ahol a legkevésbé vártam. Amikor kevésbé ismertem testvéreimet, akkor jobban beléjük bonyolódtak a gondolataim. Most, amikor jobban ismerem őket, meg tudok látni valamit a magány mélyeiből. Minden emberben ott rejtőzik ez, de a legtöbben nem tudják, hogyan nyissák meg akár önmaguk, akár mások, akár Isten előtt.

Február 26. Húshagyó kedd.

Holnap hamvazószerda, és ma, amint itt ülök a napfényben, nagy kék és bíborszínű halak úsznak el mellettem bensőm üres sötétjében, ebben a tengerben, amely azonnal megnyílik bennem, mihelyt behunyam a szemem. Gyönyörűséges sötétség, gyönyörűséges nap, – beragyogja a világot, amely engem már többé nem érdekel.

Nem jut eszembe, hogy gondolkodjam rajta: át fogjuk-e valaha is ültetni a fiatal jávorfákat odaát az erdőből erre a csupasz ösvényre, – arra a helyre, ahol egykor a régi istálló állt. Nem jut eszembe, hogy csodálkozzam rajta, mennyire megváltozott itt minden. Ott ülök egy cédrustönkön, amelyet félig elhasított valamelyik novícius életlen fejszéje, és nem gondolok rá, milyen terveket készítettem az imádság e helyére, mert nem fontosak. Majd meglesz, amikor meglesz. A dombok a távolban kristálytiszták, Isten van itt jelen, az Ő áttetsző világában, de túlságosan szent ahhoz, hogy kiejtsük nevét, túlságosan szent ahhoz, hogy megfigyelhessük. Csöndben ülök. A nagy, mélyben úszó halak bíborszínűek az én tengeremben. Különböző mélységszintek közt élünk.

Először is ott a tenger könnyedén hullámzó felszíne. Ez a cselekvés színhelye. Terveket szövök. Ezek más emberek hajóinak hullámvérésében sodródhatnak; tovaúszó óceánjárók. Beszélék a növendékeknek. Elhatározásokat teszek, hogy kevesebb vad dolgot fogok mondani, olyat, ami meglepi őket, de engem is. Honnét erednek az ilyenek?

Másodszor ott a sötétség: azonnal megjelenik, mihelyt lehunyom a szemem. Itt úszkálnak a nagy kék, bíborszínű, zöld és szürke halak. Csodálatosan szép és békés sötétség: saját benső énem barlangja lenne ez? Amikor csak akarok, kedvemre élek ebben a vízi barlangban. A világból csak tompa zajok érnek el hozzám. Néha egy elszüllyedt hordó úszik be a térségbe. Nagy szürkészöld halak, ezüstösék bíbor pikkelyeik alatt. Ilyesmiket látnak naphosszat a vakok? Lehunyom a szememet a napsugár elől és ott élek a második szinten: természetes imádság, béke. Ha fáradt vagyok, szinte elszenderülök. Semmi hang. Hamarosan még a halak is eltűnnek. Éjszaka, éjszaka. Semmi sem történik. Ha elméletet faragsz róla, eljuthatsz a kvietizmushoz. Csak annyit mondok róla, hogy kényelmes, szinte pihenés. Félig kinyitom a szememet a napra, dicsérve a dicsőség Urát. De ezzel vissza is tértem az üres szakadékból, s újra belépek a Genézis agyagvárosaiba. Megint páfrányok, megint halak. Kedves sötétzöld élőlények. A víz mélyén béke, béke, béke. Ilyen a vizek második szintje a nap alatt. Imádkozunk itt, könnyedén úszkálva a halak között.

Szavak, azt gondolom, nem fakadnak ebből a második szintből. Megfulladnának itt.

A civilizáció kérdése nem érinti ezeket a vizeket. Nem tartoznak senkihez. Öntudatlan lét. Vadaskert. Paradicsom. Szent burjánzását semniféle kérdés nem zavarja meg. Semleges terület. Jenger senkié.

Úgy gondolom, Isten azt várja tőlem, hogy inkább erről a második szintről írjak, mint az elsőről. Meghagyok minden problémát a maga elegendő megoldásával, beleértve a monasztikus lelkiség kérdését is. Az isteni élet úgy válik lelkünk életévé, ahogyan a lélek élteti a testet – ez viszont tiszta és konkrét valóság, és nem mérhetik föl énbennem senki másnak a könyvei. A bennem élő Isten nem mérhető meg aszkétikus elméletekkel, ahogyan a benned élő Istent sem mérhetjük az én elméleteimnek mérlegén. Isten egyáltalán nem fér bele a mi méríckelésünkbe.

Harmadik szint. Itt pozitív élet van, ott úszik a gazdag sötétségben. Ez a sötétség többé nem sűrű, mint a víz, hanem tiszta, mint a levegő. Csillagfény – honnét jön, nem tudod. Holdfény tölti be az imádságot, a Megváltóra várakozó csönd. Az éjszaka közepén a látóhatárt kémlelő falak. „*In velamento diei et in luce stellarum nocte.*” (A nap leple alatt, éjjel pedig a csillagok fényében.) Minden csupa értelem,

bár mindenütt éjszaka van. Semmi okoskodás. Virrasztás ez: maga az élet tisztává nemesült a saját, kifinomult mélyeiben. Minden csupa lélek. Imádjuk Istent, felismerjük eljövételét. Megkapjuk, mihelyt várjuk, és mivel várjuk, megkapjuk. De alighogy megérkezett, máris eltűnik, mielőtt megjönne, elmegy. Visszatért mindörökre. Alig ment el mellettünk, máris eltűnt az egész örökkévalóságra. Van is és nincsen. Minden és Semmi. Nem világosság, nem sötétség, nem magas, nem alacsony, nem az egyik, nem a másik oldal. Örökké, mindörökké. Amint elvonul, a szélben az angyalok kiáltanak: „Elment a Szent.” Azért holtan fekszem szárnyaik suhanó szelében. Élet az éjszaka, nappal és sötétség, élet és halál között. Ez halandó létem szent barlangja, amely a mennyboltra táru.

Furcsa ébredés, amikor az eget magadban és alattad és fölötted találod, és mindenütt körülötted, úgyhogy lelked eggyé válik az égbolttal, és minden tökéletes éjszaka benned.

Itt izzik a szeretet ártatlan lánggal, itt fakad a tiszta halálvágy: halál édesség nélkül, betegség nélkül, megjegyzések, ajánlások és szégyenkezés nélkül. Tiszta halál a lélek kardjától, amely csupa értelem. És minden rendben. Kiemelkedés és megszabadulás. Úgy gondolom, ez a hamvazószerda jelentése is: gyászolj, ember, azért, mert nem vagy még por. Fogadd be hamvaiddat és örvendj.

Március 17.

Ha nyelved hallgat, megpihenhetsz az erdő csendjében. Ha képzeleted hallgat, az erdő szól hozzád, elmondja, hogy nem ő az igazi valóság: Isten az, aki igazán Van. De ha a gondolataid hallgatnak, akkor az erdő hirtelen csodálatosan valóságossá és áttetszővé válik, és átrafog rajta Isten Valósága. Mert most már tudom, hogy a teremtés először látszólag kinyilatkoztatja Őt fogalmakban, azután viszont mintha elrejténé ugyanazokban a fogalmakban, – de végül is *Isten föltárja előttünk Benne*, a Szentlélekben; és mi, akik Istenben élünk, rájövünk, hogy Benne egyek vagyunk mindazzal, ami Belőle fakad. Ez az imádság és ez a dicsőség!

Június, Úrnapi nyolcada.

Ezen a héten én vagyok a harmadik hetes. Ez azt jelenti, hogy én mondom azt a szentmisét, Miasszonyunk miséjét, amelyen a testvérek megáldoznak. Ez mindig a Szűzanya egyik votívmiséje, mindig ugyanaz. Szívesen végzem. Nyáron ezt a misét reggel 3 órakor mond-

juk. Így hát a reggeli elmélkedés után, miközben a többi szerzetes a matutinumot és laudest végzi, otthagynom a kórust, hogy elmondjam. Rendszerint a második nocturnus végén fejezem be a testvérek áldoztatását, azután kimegyek a hátsó sekrestyébe és letérdelek a sőtétben Szent Malakiás oltára mellett, az ereklyetartó mögött. Az ég szürkül odakint az erdő fölött és egy kis hűs levegő szivárog be a törött zsaluk lécein át. A madarak énekelnek, a tücskök dalolnak, és egy pap hallgat Istenben.

Amint fölcsendül Úrangyalára a reggeli harangszó, kimegyek az új napba, az én saját, új, külön hajnalomba, amely egyedül az enyém. A többi pap most misézik. A novíciusok és növendékek készülnek a szentáldozásra, a testvérek meg krumplit hámoznak a munkateremben, vagy kannákat tologatnak az új tejszarnok téglapadlóján.

Kisétálok; enyém a hajnal. Egyedül vagyok a reggel hűs világában, a madarakkal és a kék dombbal, a szomszédunk legelőjén bőgő tehenekkel és a kakasokkal.

„Milyen édes a te hajlékod, seregek Ura!
A veréb házat lelt magának,
fészket a fecske is, fiókáinak hol helyet találjon.”

Ez az a föld, ahová begyökerezettél az örökkévalóságra, ó, ég és föld Istene. Ez az ígélet lángoló földje, Isten háza, a mennyország kapuja, a békesség, a csönd, az anygallal való birkózás helye.

Odalent a fiatal bikák még alszanak a villanyárammal töltött egy szál drót mögött, amely elkeríti őket.

Reggel négy óra van.

Az Úristen jelen van ott, ahol a kelő nap fölragyog a fiatal füvek harmatában. Az Úristen jelen van ott, ahol a kis vadvirágokat egyedül Ő ismeri. Az Úristen hirtelen elsuhan a szélben abban a pillanatban, amikor az éjszaka belesüllyed a földbe. Ő, a végtelenül nagy, megosztja gyermekeivel saját ártatlanságát. Az Ő szeretete a legizóbb: ragyogó lángja tisztelettel ölel magához minden teremtményt.

Istené minden, mégis mindennek meghagyja a maga sajátos létét. Sohasem sajátít ki semmit, nem úgy, ahogyan mi szoktunk kisajátítani és tönkretenni mindent. Engedi, hogy minden a maga módján éljen. Szünet nélkül fenntart mindent a maga sajátos létében, és nem kíván tőlük más köszönetet, mint hogy elfogadják azt, amit ad, élvezék szeretetét és táplálását, és hogy növekedjenek és szaporodjanak és így dicsőítsék Őt.

Látta, hogy minden, ami van, jó, de nem használta fel a maga gyönyörködtetésére. Látta, hogy minden, ami van, gyönyörűsége, de nem kívánta meg őket. Szeretete nem hasonlít a miénkhez. Az Ő szeretete nem akar birtokba venni. Az Ő szeretete tiszta, mert nincs szüksége semmire. „*Ha éhes lennék, nem mondanám meg neked.*” De Őbenne nincsen éhség. Akik nem tudnak megenni gyönyör nélkül, azok nem ismerik Őt. És a szomszások sohasem hallottak Őről, aki semmire sem szomjazik.

Minden az övé. Neki köszönhetnek mindent, és semmit sem tudnak visszafizetni Neki.

Bennünket annyira megrontott saját szegénységünk és kiszolgáltatottságunk, hogy azt gondoljuk, képesek vagyunk a birtoklásra. Így aztán azt hisszük, Istennek is *szüksége* van arra, amit alkot – mintha fölhasználná teremtett világát, vagy függne tőle!

Isten tiszta, és mert tiszta, nincs rá szüksége, hogy kalitkában tartsa a madarat. Isten nagy, és mert nagy, hagyhatja nőni a fűvet kedve szerint, és a gyom túlburjánzik rombadólt épületeinken (mert eljön majd a nap, amikor minden, amit építettünk, rombadól, mivel mindez tulajdona volt valakinek).

Isten sajátmagának törvénye, és minden dolgok törvénye az Ő szabadságából való. Azért a csillagok szabadon szolgálnak Neki, a Nap örömeinek dalolva kel föl, és a tiszta, nemes, hallgatag Hold tiltakozás nélkül nyugszik le ágyába.

A tenger minden hulláma szabad, a föld minden folyója saját szabadságát hirdeti. A független fáknak nincs semmi tulajdonuk, ők sem tulajdonai senkinek, s levélkoszorús fejüket békében és ujjongva emelik égnek. Sohasem volt köztük két egyforma. Sohasem volt ugyanannak a levélnek két sejtje pontosan ugyanaz. Mert a fák úgy nőnek, ahogy kedvük tartja; és minden, ami van, mindent, amit tesz, Istennek tetszésére teszi. De Neki nincs rá szüksége, hogy gyönyörűséget találjon teremtett világában. Mi azonban a „tetszés” szót használjuk és azt mondjuk, hogy mindez tetszik neki, mert mindezekben a dolgokban az Ő bőkezűsége, bölcsessége és irgalma ragyog föl az Ő saját végtelen szabadságában.

Isten megosztja teremtményeivel a maga titkát, anélkül, hogy megérintenék Őt, anélkül, hogy beavatkoznék ügyeikbe, anélkül, hogy Ő maga leszállna örömük szintjére. Megosztja velük titkát, ártatlanságát, létét, misztériumát. Ezt értjük azon, hogy „dicsőség”. A teremtmények

ményeknek ezt kell megadniuk Neki: a dicsőséget. De mi a dicsőség? Isten dicsősége: Isten bennük, anélkül, hogy hozzájuk érne. Isten bennük, anélkül, hogy hozzáéérnének. Isten, amint megad nekik mindent és megtartja saját végtelen különállóságát. Isten, amint Atyjuk anélkül, hogy rokonságban lenne velük. Rokonok Vele, de sohasem érnek a közelébe Annak, Aki bennük lakozik. Isten dicsősége és Isten szemérmessége ugyanaz. Az Ő dicsősége az, hogy megad nekik mindent és úgy lakik bennük, mint ismeretlen.

Ó, emberek fia! Nem tudjátok: Isten nem engedi, hogy meglássák? Bár látnátok, mennyire nem hasonlatos a mi dicsőségünk az Ő dicsőségéhez, – akkor belehalnátok az iránta érzett szeretetbe. De hogyan is hihetnénk mi, akik egymástól próbálunk dicsőséget szerezni magunknak? Ó, bár tudnánk: Isten úgy keresi dicsőségét, hogy *dicsőséget ad*. Nem kér tőlünk olyan dicsőséget, amit nem Tőle kaptunk . . . És hol találhatjuk meg Őt, hogy visszaadjuk Neki, amit kaptunk Tőle? Abban a pillanatban, amikor rátalálunk, már el is távozott!

Epilógus

Tűzörség, 1952. július 4.

Virrasztó, mit tartasz az éjszakáról?

Az éjszaka, ó Uram, a szabadság ideje. Te láttad a reggelt és az éjszakát, s az éjszaka jobb volt. Éjszaka kezdődött el minden, és minden dolgok vége is az éjszakában jelenik meg előttem.

A Getszemáni megkeresztelkedett az éjszaka folyóiban, és újra ártatlanná lett. A sötétben mintha minden dolog rendeződnék, mielőtt mind eltűnik. Itt az ideje, hogy vállamra akasszam az órát és átvegyem az éjjeliőrséget, július negyedikének csendjében, abban a házbán, amely egy napon el fog pusztulni.

Íme, így végzem a tűzörséget:

Nyolc óra előtt a szerzetesek összezsúfolódnak a forró katlanban, énekelnek Isten Anyjának, mint a száműzöttek, akik rabszolgaságuk helyére hajóznak, de reménykednek a jövő dicsőségben. Az esti Űrangyala harangszavára kitárul a templom és szabadon bocsátja őket. A szent szörnyeteg: a közösség fölbomlik és szétszéled a levegőtlen kerengőkön át, ahol a sárga lámpák fénye nem vonzza a bogarakat.

Az éjjeliőr óráját és gumitalpú cipőjét egy dobozban tartják a be-

tegszobába vivő lépcső aljánál, egy zseblámpával és a különböző helyek kulcsaival együtt.

Mögöttem és körülöttem különféle zajok jelzik, hogy az atyák egyenként nyugovóra térnek a hálótermekben. Ahol hideg víz folyik, ott néhányan megállnak és műanyag csészékből isznak. Így küzdünk a hőség ellen. Veszem a nehéz órát és szíjánál fogva vállamra akasztom. Halk léptekkel odamegyek a legközelebbi ablakhoz. Elmondom a második szombati nocturnust, az ablak külső párkányán ülve a sötét kertben. A ház kezd elcsöndesedni.

Egy elkésett atya, vállán egy váltás száraz ruhával, megáll, hogy ki nézzen az ablakon, és mikor meglát a sötétben, amint a párkányon ülve breviáriumommal az ablak sárga fényében a szombati zsoltárokat mondom – úgy tesz, mintha megjedne.

Még 10–15 perc, és a lépcsőkről nem visszhangzik több fölfelé csoszogó láb lépte a folyosón. (Ha későn megy valaki a hálóba, le kell vetnie cipőjét és harisnyában kell mennie az ágyhoz, – mintha a többiek már aludnának ilyen hőségben!)

Negyed kilenckor már sötétben ülök. Minden emberi hang hallgat körülöttem. S akkor hallani kezdem az ékesszóló éjszakát, a nedves fák éjszakáját, amint a holdfény átlopózik a templom válla fölött, a csillapuló hőség nyirkos párájában. Ennek az éjszakának a világát az égtől a pokolig át- meg átszővi az állatok ékesszólása, millió ismeretlen teremtmény vad ártatlanságának hangja. Miközben a föld megkönnyebbül és lehül, mint valami hatalmas nedves élőlény, zenéjük hihetetlen életerővel zeng-bong, cseng, lüktet és visszhangzik, míg bele nem veszi magát mindenbe, s el nem árasztja az egész világot örült egyhangúságával. De sohasem fajul orgiává, mert minden dolog ártatlan, minden dolog tiszta. Nem is említettem volna a lehetőségét sem a rossznak, ha nem emlékezném rá, hogyan hajthatja az embereket örületbe a hőség és az élőlények vad muzsikája a kolostorokon kívül, hogyan készítheti őket olyan dolgokra, amelyeket a világ többé már meg sem tud siratni. Ezért csinálnak egyesek úgy, mintha az éjszaka és az erdő, a hőség és az állatok valamiféle fertőzést terjesztenének, pedig a hőség szent, az állatok pedig Isten gyermekei, és az éjszakát semmiképpen sem arra teremtették, hogy eltakarja a bűnt, hanem egyedül arra, hogy végtelen távolságokat nyisson meg a szeretet előtt, és elküldje lelkünket játszani a csillagokon túlra.

Fél kilenc. Elkezdem körutamat a házban. Amikor a noviciátusba érek, akkor kezdődik meg komolyan a tűzörség. Egyedül, hallgatagon

vándorolva kijelölt körutamon, egy hatalmas, alvó monostor folyosóján, túljutok a sarkon és szemtől szembe találok magam szerzetesi múltammal és hivatásom misztériumával.

A tűzörtség: lelkiismeret-vizsgálat, amelyben az örködés feladata hirtelen a maga igazi világosságában mutatkozik meg: Isten csak ürügyül használja fel arra, hogy elkülönítsen a többiektől, és a sötétség mélyén átvizsgálja lelkedet lámpákkal és kérdésekkel.

Isten, én Istenem akivel a sötétben találkozom: mindig ugyan úgy járok veled! Mindig ugyanaz a kérdés, és senki sem tudja rá a feleletet.

Napközben Hozzád imádkozom gondolatokkal és érvekkel – éjjel viszont elem állsz, és semmivé teszed minden gondolkodásom és érvelésem. Reggel világos vágyakkal fordulok Hozzád, – Te pedig leszállsz hozzám e rejtélyes éjszakában nagylelkűen és kedvesen, jószágos, elnéző hallgatással, kioltod a világosságot és szétszóród vágyaimat. Százszor megmagyaráztam már neked kolostorba lépésem okait: Te meghallgattál – és nem feleltél semmit, én pedig elfordultam, sírva a szégyentől.

Csakugyan semmit sem érnek indítékaim? Minden vágyam csalódás volt csupán?

Mialatt ilyen kérdéseket teszek föl Neked, amelyekre nem felelsz, valami olyan egyszerűt kérdezel tőlem, amire nem tudok válaszolni. Meg sem értem kérdésedet.

A kérdés ugyanaz ma éjjel és minden éjjel.

Különleges, élénk visszhangjuk van ezeknek a meredek, üreges lépcsőknek a novíciusok kápolnája felé. Ott benn Te egészen egyedül vagy, az ablakokat szorosan Rád csukták, bezárva Téged a múlt délután hőségével együtt.

Novícius koromban télen ebéd után ide jártam, álomtól és krampolitól elnehezedve, és itt térdeltem egész idő alatt, mert ez volt az egyetlen időszak, amikor azt tehattük, amit akartunk. Sohasem történt semmi; de éppen ezt szerettem.

Vasárnap reggelenként itt próbáltuk egy csomóan a keresztutat végezni, egymásba botolva a padok között, és itt térdeltünk nyáron, rekollekciós napokon, egész délután. Szakadt a hátunkról az izzadtság, a gyertyák égtek a tabernákulum körül, és a lepellel eltakart cibórium szerényen állt a szentség ház ajtajában, kikandikálva ránk a függönyök mögül.

És itt, most, éjszaka, ezzel a hatalmas órával, amely a jobb csipőmonon ketyeg, zseblámpával a kezemben és gumicipővel a lábamon,

úgy érzem, mintha mindent csak álmodtam volna. Mintha a múlt sohasem létezett volna. Azokról a dolgokról, amelyeket olyan fontosnak gondoltam, – mert sok erőfeszítést fektettem beléjük –, kiderült, hogy édeskeveset érnek. És azok a dolgok számítottak igazán, amelyekről sohasem gondolkodtam, amelyeket sohasem voltam képes fölmérni vagy akarni.

De ebben a sötétben bizonyára képtelen volnék megmondani, mi is számított hát. Talán ez is egy része a Te megválaszolhatatlan kérdésednek! Eszembe jut a hőség a babföldeken az első itt töltött júniusban, és sejtésem támad valami titokzatos, nem is gyanított értékről. Alberic atya temetése után vágott belém ugyanez az érzés.

A noviciátus után visszatérek a kis kerengőre. Hamarosan ott állok a leghűvösebb részben: lenn a testvérek mosókonyhájában, a kerámiaműhely ajtajánál. Hűvös szél árad be az erdőről a nagy, szélesre tárt ablakokon.

Ez megint más város, másfajta emlékek tömegével. A kerámiaműhely viszonylag új. Az ajtó mögött egyik növendékem, Istenes Szt. Jánosról nevezett kis atya, éppen ma egy hete egy szép feszületet csinált. Eszembe jut a szívéből kipattant agyag-Krisztus. Arra a szépségre, egyszerűsége és pátoszra gondolok, amely benne szunnyadt és várta, hogy képpé formálódjék. Rágondolok erre az egyszerű és titokzatos gyermekre, és az összes többi növendékemre. Mi készülődik megszületni a szívünkben? Szenvedés? Csalódás? Hősiesség? Kudarc? Béke? Árulás? Szentség? Halál? Dicsőség?

Minden oldalról kérdések szorongatnak, amelyekre nem tudok felelni, mert még nem jött el a válasz ideje. Isten hallgatása és az én lelkem hallgatása közt azonban ott van a rám bízott lelkek hallgatása is. E hármasságba merülve döbbenek rá, hogy a kérdések, amelyekkel sorsukat tapogatom, talán egyszerű találgatások csupán. S a legsürgetőbb és legcélravezetőbb lemondás az lenne, ha lemondanék minden kérdésemről.

Ez a legmegkapóbb a tűzörségben: nemcsak széltében és hosszában, hanem mélységében is bejáród a Getszemánit. Különös barlangokba ütközöl a monostor történelmében, évek lerakódásaiba, geológiai rétegekbe. Úgy érzed magad, mint a régész, aki hirtelen ősi civilizációkat hoz felszínre. De a félelmes az, hogy te magad is átélted ezeket az ősi civilizációkat. A ház annyit változott, hogy tíz évnek annyi különféle jelentése van, mint tíz egyiptomi dinasztianak. A jelentések ott rejtőznek a falakban, ott dűnnyögnek a padlóban az

éjjeliőr gumitalpa alatt. A legelső réteg a déli szárny alatti pincében és a templomtoronyban van. Minden más történelmi szint erre rakódott rá.

A templom. Minden csöndes – a hatalmas térség mégis mintha élne. Árnyak mozdulnak mindenütt, körülveszik a kis bizonytalan fénykört, amelyet a szentségház mécse vet az oltár evangéliumi oldalára. Halk hangokat hallani a sötétben, az üres kórus-stallumok recsegnek és a rejtőző deszkák titokzatosan sóhajtanak.

A sekrestye csöndjének sajátos hangja van. A fénysugarat odairányítom Szent Malakiás oltárára és az ereklyetartókra. Ki vannak készítve a ruhák a holnapi misémhez, a Győzelmes Miasszonyunk oltáránál. A kulcsok ismét megcsördülnek a zárban, és a csörgés visszhangzik az egész templomon át. Amikor először jártam végig a tűzörséget, azt gondoltam, a templom tele van a sötétben imádkozó emberekkel. És nem. Az éjszaka csupa kimondhatatlan moraj, a falakban vándorló zajok ébrednek, órákkal azután, hogy történt valami, mintha visszatérnének, hogy össze-vissza beszéljenek.

Ez a közelség Hozzád a sötétben túlságosan egyszerű és túlságosan közvetlen ahhoz, hogy izgalomba jöjjenek. Közhely, hogy minden dolog nem várt életre kel éjnek idején; de életük csalóka, nem valóságos. A hang illúziója csak elmélyíti a Te csönded végtelen mélyeit.

Itt, ezen a helyen, ahol fogadalmat tettem, ahol kezemet fölkenték a szentmise bemutatására, ahol papságod által lényem legmélyét és legbelső csúcsát pecsételted le a magad számára – itt minden szó, minden gondolat megszentelteleníténé kimondhatatlan szereteted némaságát.

Te vagy, ó Istenem, a Valóság. Meghitten szólsz az életemben, egy csomó képzelt díszlet között: ezekre a falakra, e tetőre, e boltívekre gondolkodok, e nevetségesen tömzsi, alaktalan toronyra a fejem fölött.

Uram, én Istenem, ma úgy látom, hogy az egész világ papírmáséból van csupán. A legszilárdabb dolgok is olyan hamar elmállanak, összetöredeznek és elpusztulnak.

Mennyivel inkább ez a kolostor, amelyet mindenki komolyan vesz, pedig talán már meg is szűnt létezni!

Istenem, én Istenem, az éjszakában olyan értékek rejlenek, amelyekről a nappal nem is álmodik. Ébren vagy álomban, de minden dolog megmozdul éjjel, megérezve elmúlásának közelségét. Csak az ember csinál magának olyan kivilágításokat, amelyeket szilárdnak és öröknek gondol. De amíg kérdéseinket kieszeljük és döntéseinket

meghozzuk – Te megsemmisíted a választásunkat, házunk teteje bezakad, égbenyúló tornyaikat aláássák a hangyák, a falak megrepedeznek és leomlanak, s a legszentebb épületek is porrá égnek – s közben a virrasztó a maradandóság elméletén mereng.

Itt az ideje, hogy fölkeljek és a toronyba menjek. Itt az ideje, hogy Veled találkozzam, Istenem, ott, ahol az éjszaka csodálatos, ott, ahol a tető szinte anyagtalan a lábam alatt, ott, ahol a haranglábban mind a titokzatos ércek mindhárom új harang érkezését várják, ott, ahol az erdő kitarul a holdfényben, és az élőlények rettenetes éneke azt dalgolja, hogy egyedül a jelen örök, és mindaz, aminek múltja és jövője van, elmúlásra ítéltetett!

Ez tehát az út a templom padlójától a torony felső szintjéig.

Először teljesen körül kell járnom a házat a második emeleten. Azután el kell mennem a harmadik emeleti hálótermekhez. Azután következik a torony.

Kerengő. Nesztelen láb, teljes sötétség. A testvérek összetépték a sátrát a kerengőkertben, ahol két évvel ezelőtt télen a novíciusok aludtak, és néhányuk tüdőbajt kapott.

Éppen tegnap tettek új ajtót az Apát Atya szobájára, míg Dom Gabriellel az alapításokat látogatta.

Ott vagyok a folyosón a régi vendégház alatt. Egy folyosó közepén hosszú asztal van megterítve, késekkel, villákkal, kanalakkal, poharakkal a jelöltek és a testvérek hozzátartozói részére. Háromszor egy nap a folyosón esznek. Két év óta nincs más hely a számukra.

A magas, világos ajtó a régi vendégszárnyban visszalendül, és ott vagyok a lépcsőn.

Megfeledkeztem róla, hogy a felső emeletek üresek. A csend megdőbönt. Amikor utoljára voltam tűzörségen, egy ötvenes létszámú lelkigyakorlatos csoport sorakozott fel a második emeleten, és az éjszaka közepén írták be a nevüket a vendégkönyvbe. Éppen akkor érkeztek meg autóbusszal a Notre Dame-ból. Most a hely tökéletesen üres. Minden hirdetés lekerült a falakról. A könyvállvány eltűnt a hallból. A szent szobrok serege megfogyatkozott. Minden ablak szélesre tárva. Holdfény hull be a hűs linóleumpadlóra. Egyes termek ajtaja nyitva van és látom, hogy üresek. Érzem, hogy az összes többi is üres.

Szívesen megállnék itt és elálldogálnék egy órahosszat, csak hogy érezzem a különbséget. A ház olyan, mint a lábadozó beteg. Ez az a Getszemáni, ahová beléptem, amelynek létét szinte már el is felejtet-

tem. Ilyen volt: ebbe a csöndességbe, ebbe a sötétségbe, ebbe az ürességbe léptem be Máté testvérrel, 11 évvel ezelőtt, így tavasz idején. Ez az a ház, amelyről úgy látszott: azért építették, hogy távol legyen mindentől, hogy elfeledje a városokat mind, hogy elnyelje az időtlenség. De ennek a visszanyert ártatlanságnak nincs semmi biztonságos íze. Maga a csend is szemrehányás, maga az üresség a legrettenetesebb kérdés gyanánt szegeződik nekem.

Ha megtörtem ezt a csöndességet, ha engem kell vádolni azért, hogy addig beszéltem erről az ürességről, míg meg nem telt emberekkel, akkor ki vagyok én, hogy tovább dicsőíthessem a csöndet? Ki vagyok én, hogy közközre adjam ezt az ürességet? Ki vagyok én, hogy megjegyzést tegyek annyi látogató, annyi lelkigyakorlatozó, annyi jelölt, annyi turista jelenléte miatt? Vagy korunk embereinek a maguk módján mind Midas-kezüik van: sikereik nyomán minden, amit érintenek, megtelik emberekkel?

A tömegeknek ebben a korában, amelyben elhatároztam, hogy magányos leszek, talán a legnagyobb bűn lenne, ha panaszkodnék az emberek jelenléte miatt magányom küszöbén. Lehetek-e olyan vak, hogy ne lássam: magára a magányra van a legnagyobb szükségük? És mégis: ha ezrével rontanak be a pusztába, hogyan lesznek egyedül? „Miért mentek ki a pusztába?” Én magam mit jöttem megtalálni – ki más, mint Téged, ó Krisztus, aki szánod a sokaságot?

Mindazonáltal a Te szánalmad kiválasztja és elkülöníti azt az egyet, akire irgalmad hull, és elszigeteli a sokaságtól, még akkor is, ha otthagysz a sokaság közepén . . .

Azon a padlón járva, amelyet jelöltkoromban fényesítettem, vetődnek föl bennem ezek a haszontalan kérdések. Kezemmel a kulcsra a karzatra vezető ajtónál, ahol először hallottam a zoltározó szerzeteseket – nem várok válaszra, mert kezdem megérteni: Te sohasem válaszolsz, ha várom.

A könyvtár harmadik szobáját pokolnak hívják. Válaszfalak osztják fel négy kis részre, mind tele indexre tett könyvekkel. Válaszfalként amerikai zászlók és Dom Edmond Obrecht képei függenek. Átfurakodom ezen a hihetetlen tömegben a könyvtár második termébe, ahol a lelkigyakorlatozók szoktak ülni, és homlokukat törölgetve hallgatják a beszédeket. Ha nem nézek oda, akkor is látom azt a szögletet, ahol a kartauziakról szóló könyvek dalolták nekem valamikor szirénéneküket. Így megyek végig a ketyegő órával, lámpámat lóbálva, kulcsokkal a kezemben, hogy kinyissam a könyvtár első termébe vezető

ajtót. Itt vannak a növendékek asztalai. Ez a felső íróterem. A teológiai könyvek mind a falak mentén sorakoznak. Tülfelől egy törött kakukkos óra, amelyet Willibrod atya minden reggel megvető mozdulattal húz föl, mielőtt kinyitná az ablakokat.

Az atyák hálóterme talán a leghosszabb terem Kentuckyban. Fekvőhelyek hosszú sora, alig két méteres, keskeny spanyolfalakkal; ingek, ruhadarabok, skapulárék lógnak a spanyolfalakon, hátha megszáradnak az éjjeli levegőben. Külön cellákat zsúfoltak a falak mentén az ablakok között. Mindegyikben egy-egy szerzetes fekszik szalmaszákon. Egy sápadt fényű villanykörte ég a terem közepén. A két vége árnyékba vész. Halkan megyek el egyik cella mellett a másik után. Tudom, melyik cellában fekszik olyan, aki horkol. De úgy látszik, senki sem alszik ebben a különös bérházban. Olyan halkan megyek, ahogy csak tudok, lefelé a nyugati végig, ahol Caleb atya alszik a harangozó szögletében.

Két cella között egy ajtó rejtőzik. Ez vezet a betegszárnyba, ahol már teljes erővel hangzik a hortyogás. Ezen túl meredek lépcsők vezetnek föl a harmadik emeletre.

Még egy jeladás int felém, mielőtt fölmehetnék rajtuk. A betegszoba forró, négyszögű kis kápolnájával. Ez a terem őrzi magában a lelki gyakorlatokat, amelyeket szerzeteséletem minden nevezetes pillanata előtt tartottam: beöltözés, fogadalmak, szentelések. Nem mehetek el mellette anélkül, hogy valami kimondhatatlan ne törne föl lényem mélyeiből. Ez az a csönd, amely fölemel majd a toronyba.

A körütnak vége. Most fölmegek ennek a szerzetesi városnak a tejére, magam mögött hagyva modern történelmét. Ezek a lépcsők visszavisznek a polgárháború előtti időbe. Kikerülöm a laikus testvérek hosszú hálótermét, ahol kék fény ég. A folyosóhoz sietek a ruhátár mellett. Egy tekintet az alacsony ablakból, és tudom, hogy már magasabban járok a fáknál. Lenn, a folyosó végén vezet az ajtó a padlásra és a toronyba.

A lakat mindig nagy zajjal nyílik. Az ajtó visszalendül nyikorgó sarokvasain, és a forró, viharos éji szél örvénylően áramlik ki a padlászobából, régi tetőgerendák és öreg, eldugott, poros holmik szagával együtt. Ügyelni kell a harmadik lépcsőre, különben leszakad a láb alatt a deszka. Innentől kezdve az épület már egészen üres, de vigyáznod kell a fejedre és le kell hajolnod a gerendák alatt. Látni lehet rajtuk a fejszék nyomát, amelyekkel francia atyáink faragták ki őket száz évvel ezelőtt . . .

És most a lábam alatt kongó üresség, csaknem húsz méteres mélységet jelez a templom padlójáig. A hossz- és kereszthajó metszőpontja fölött vagyok. Ha átkapaszkodom a bazilika szögletén, megtalálom azt a lyukat, amit egyszer a fényképészek csináltak, lekukucskálok a mélybe, és messze lenn ráirányítom zseblámpám világosságát kórusbeli stallumomra.

Fölkapaszkodom az ingatag csigalépcsőkön a haranglábhoz. A sötétségben szárnyak surrognak, magasan fölöttem a homályos szerkezetben, amely összetartja a toronysisakot. Közelebb, mellettem kegye a régi óra a toronyban. Bevilágítok a titokba, amely mozgásban tartja, és megbámulom az öreg harangokat.

Láttam a biztosítódobozt. Benéztem a szögletekbe, ahol azt hiszem, valami drótvezeték van. Elégedetten tapasztalom, hogy nincs tűz a toronyban. Ha volna, úgy lángolna, mint valami nagy fáklya, és húsz perc alatt fölvetné az egész apátságot . . .

És most egész lényem ott lélegzik a haranglábat átjáró szélben; kezem az ajtón, s ezen keresztül látom az eget. Az ajtó a sötétség és imádság hatalmas tengerére tárul. Ilyen lesz-e, így jön-e majd meg halálom perce? Kitérsz egy ajtót a nagy erdőre, odaigazítod a lábam egy létrára a hold alatt, s elviszel a csillagok közé?

A tető csillog a lábam alatt, az a hosszú fémtető, amely az erdőre és a dombra néz; magasabban állok, mint a fák csúcsai, és a ragyogó levegő fölött lépkedem.

Nedves meleg gőzölög föl a mezőkből az alvó apátság körül. Az egész völgyet elönti a holdfény; látom délen a dombokat a víztartály mögött, és szinte megszámlolhatnám északon az erdő fáit. Most az élőlények hatalmas kórusa fölemelkedik a világból lábam alatt; az élet ott énekel a vizek folyásában, ott lüktet a patakokban, a mezőkben és a fáiban; millió meg millió ugráló, repülő, mászó lény kórusa. És messze fönt a hűvös ég tárul ki fölöttem a fagyos, távoli csillagok fölött.

Rátésem az órát a haranglábat párkányára és keresztbevetett lábakkal imádkozom, hátamat a toronynak vetve, ugyanazokkal a megválaszolatlan kérdésekkel szemközt.

Ura és Istene ennek a nagy éjszakának: Te is látod-e az erdőket? Hallod-e magányosságuk nesztét? Észreveszed-e titkaikat? Megemlékezel-e egyedüllétükről? Látod-e hogy a lelkem kezd megolvadni bennem, akár a viasz?

„Szólítalak nappal, és nem hallod, szólítalak éjjel, és nem adsz feleletet.” (Zsolt 21, 3.)

Emlékezel-e arra a helyre a folyó mellett? Emlékezel-e a szőlőhegy tetejére, akkor ősszel, amikor a vonat a völgyben volt? Emlékszel-e a ritka fákkal benőtt domboldalra Hanekamp telke mögött? Emlékszel-e az erdőtüzre? Tudod-e, mi lett a kis nyárfából, amiket tavasszal ültettünk? Figyelted-e a völgyet, ahol megjelöltem a fákat?

Nincs levél, amire ne viselnél gondot. Nincs kiáltás, amelyet meg ne hallgattál volna, még mielőtt elhangzott. Nincs víz az agyagpala rétegekben, amelyet nem a Te bölcsességed halmozott fel ott. Nincs eldugott forrás, amelyet nem Te rejtettél volna el. Nincs szurdok egy magános ház számára, amelyet nem Te tervezteél volna meg pontosan erre a célra. Nincs ember ezen az erdődarabon, akit nem Te alkottál volna éppen erre az erdődarabra . . .

Nagyobb vigasztalás rejlik s csönd méhében, mintha felelne a kérdésre. Az örökkévalóság itt van a jelenben. Az örökkévalóság itt van a tenyerünkben. Az örökkévalóság: tűzmag, amelynek tűzgyökerei hirtelen áttörik a korlátokat: ezek tartották vissza szívemet attól, hogy elborítsa a mélységet.

Az Idő eseményei cinkos egyetértésben folynak az örökkévalósággal. Az árnyékok Neked szolgálnak. Az állatok Neked énekelnek, mielőtt elköltöznek. A szilárd dombok egyszer szétfoszlanak, mint az elviselt ruha. Minden változik, meghal és eltűnik. Kérdések vetődnek föl, időszerűvé válnak és újból eltűnnek. Ettől az órától kezdve nem kérdezek többé, és a csönd lesz a feleletem. Kettőnk beszélgetésébe ne szóljon többé bele a világ, amelyet a Te szereteted teremtett, amelyet a hőség kiforgatott a formájából, és amelyet az én elmém mindig rosszul értelmez.

Az egymástól elválasztott gondolatvilágok a nyelven keresztül próbálnak összekapcsolódni. A lelkek házassága az eszmékben azonban többnyire csalóka. A kifelé szálló gondolatok Rólad hoznak hírt a külső dolgokból: de az a párbeszéd, amelyet a világon át folytatok Veled, végül is mindig saját elmélkedésemmel való párbeszéd lesz az idő folyamatában. Veled nem lehet másképpen beszélni, csak úgy, hogy kiválasztasz egy hegyet, körülveszed felhőkkel és szavaidat tűzzel vésed bele Mózes elméjébe. Amit a kőtáblákon Mózesnek adtál át villámlásból és mennydörgésből, az most teljesebben született meg a mi lelkünkben, olyan nyugodtan, mint saját lélegzetvételünk.

A tenyér nyitva. A szív néma. A lélek, amely akaratom foglalata-

ban kemény drágakő gyanánt tartotta össze lényegemet, egy nap egészen felmondja a szolgálatot.

Látom a csillagokat, de nem dicsekszem többé azzal, hogy ismerem őket. Bejártam ezeket az erdőket, de hogyan mondhatnám, hogy szeretem őket? El fogom felejteni minden egyes dolog nevét, egyiket a másik után.

Te itt alszol a szívem mélyén, de Veled nem lehet találkozni szavakban, csak úgy, ha az élet belemerül az életbe és a bölcsesség a bölcsességbe. Meg lehet találni Téged a szentáldozásban: Te énbenem és én Tebenned és Te őbennük és ők énbenem: senki sem birtokol senkit, szenvedélytelenné válunk a szenvedélytelenségben, üressé az ürességben, szabaddá a szabadságban. Egyedül vagyok. Egyedül vagy. Az Atya és én Egy vagyunk.

Isten szava hangzik a Paradicsomban:

„Ami silány volt, értékesé lett. Ami most értékes, az sohasem volt silány. Én mindig úgy ismertem a silányat, mint értékeset, mert ami silány, azt egyáltalán nem ismerem.

Ami kegyetlen volt, könyörületesé lett. Ami most könyörületes, sohasem volt kegyetlen. Jónást mindig körülöleltem a könyörületeséggel, és a kegyetlenséget egyáltalán nem ismerem. Láttál engem, Jónás, gyermekem? Kegyelem és megint csak kegyelem és csupa kegyelem. Megbocsátok a mindenségnek vég nélkül, megbocsátok a mindenségnek, mert sohasem ismertem a bűnt.

Ami szegény volt, végtelenné lett. Ami végtelen, az sohasem volt szegény. Mindig így ismertem a szegénységet, mint végtelent. A gazdagságot sohasem szerettem. Börtönök állanak börtönökben, börtönök közepén. Ne keressetek magatoknak elragadtatást a földön, ahol az idő és tér megrontja, ahol a percek betörnek és ellopják. Ne kapaszkodj az időbe, Jónás, fiacskám, nehogy a folyamok elragadjanak.

Ami törékeny volt, hatalmassá lett. Azt szerettem, ami a legtörékenyebb volt. Rátékintettem arra, ami semmi sem volt. Megérintettem azt, ami lényegtelen volt, és abban, ami nem volt, Én vagyok jelen.”

Mikor a királyi nap megjelenik, egy-egy harmatcsepp zafírként csillog föl a fűvön, és a levelek megrezdülnek, amint némán felröppen róluk egy menekülő galamb.

EGY BŰNRÉSZES SZEMLÉLŐ MEGJEGYZÉSEIBŐL

A magányt választom, de ez nem tehet individualistává. Nem bíbelődhetem csupán a magam életének tökéletesítgetésével (Marxnak igaza van abban, hogy ez egyetlen fényűzés, és pusztá illúzió volna). A magány a világhoz és Istenhez kapcsolja az embert.

Sajátos alakulást hoz létre: elmélyíti a tudatosságunkat, erre pedig nagy szüksége van a világnak. Fölveszi a harcot az elidegenüléssel. Az igazi magány mélységesen átérzi a világ szükségleteit. Testközelben él a világgal.

*

Ha egy mítosz pusztá ábránná silányul, akkor megítélik, kevésnek találják és elvetik. Ha elveszítette élettermő erejét, akkor örülség továbbra is ragaszkodni hozzá. Nem azt mondom, hogy mítoszok nélkül kell élnünk (ez az ötlet is veszélyes öncsalás lenne: hamis mítosz, tehát ábránd) – de próbáljuk elkerülni önmagunk becsapását.

Ha egy mítosz öncsalássá válik, akkor súlyos bajba kerül az a társadalom, amely nem tud szabadulni tőle.

Mi az általánosan elfogadott amerikai mítosz? Elevenen él-e még, vagy kimúlt és öncsalássá lett?

„Amerika a földi paradicsom.”

Fantasztikus ereje volt valaha ennek a hitnek: ez a hatalmas új világrész, ez a mesésen gazdag és áldott hely korlátlan lehetőségeket kínált föl: Amerika fölfedezése lázba hozta és megmámorosította a nyugati világot. Minden másnál – beleértve Kopernikusz és Galileit is – erőteljesebben hozzájárul ahhoz, hogy megváltozzék a középkor világszemlélete. Forradalmasította a nyugati ember gondolkodását. Úgy érezhette, hogy az emberi társadalom egy *vadonatúj kezdet* küszöbén áll.

Az Újonnan-Talált-Ország (New-Found-Land) *történelem nélküli*, tehát büntelen világ volt: maga a paradicsom. Ebbe a világba érkez-

tek a gonoszságban megvénült Európa áldozatai. Menekültek a történelemből, vagyis Európától, a múlt terheitől, hogy visszatérjenek a forrásokhoz, új történelmet kezdjenek: mindent előlről, *eredeti bűn nélkül*. Amerika ezt kínálta az elnyomottaknak, az üldözötteknek, a sikerteleneknek, a kisemmizetteknek – s minden elégedetlen embernek. „Megkeresztelkedtek” az emigrációval, elmerítették bűneiket és egész múltjukat az Atlanti óceánban, s Istennel kéz a kézben új életet kezdtek a vadonban . . .

Az amerikai horizont négyszáz éven át tágulhatott. Nem voltak határai. Határvidékén túl mindig ott rejtett a paradicsom, bár a határon innen már elkezdődött a történelem és vele a bűn, s a paradicsom lassan bezárult. De addig mindig maradt belőle valami, amíg a határvidék nyitva állt: a hegyeken meg a síkságokon túl mindig új kezdetre nyílt lehetőség.

Aztán eljutottak az óceánig – amely eddig elválasztotta őket a bűn és a történelem „óvilágától”. Amíg csupán a magunk történelmét írhattuk, addig paradicsomi események vagy ártatlan kihágások sorozatának tarthattuk az egészet. Abban a hatalmas, határtalan kertben zajlott minden, amelyben különös módon sohasem ítélték semmiről, mert nem állt kapcsolatban az Óvilág kusza intrikáival. Európa gyökerei az emlékezetten túli, ősi múltba nyúltak vissza: Egyiptomig, Babilonig és Urig. Amerikára nem nehezedett rá olyan múlt átka, amelyet nem lehetett emlékezetbe idézni, megmagyarázni és igazolni. Minden tiszta volt és jószándékú; a múlt még nem kényszerített rájuk elrejtteni valókat, titkos összefüggéseket és fenntartásokat; a meg egyezések sértetlennek látszottak, s így minden őszintének tűnt. A hivatalosan hirdetett és közismert hamisságok öröksége még nem mérgezte meg a nemzet emlékezetét. Ha történtek is lehangoló események, becsületesen bevallottuk őket, s különben is, a határvidéket odébb tolva mindig lehetett újra kezdeni.

A határvidék így nemcsak a kalandnak, hanem a tiszta szemű ártatlanságnak is jelképévé vált.

Amikor aztán elfogyott a határvidék, Amerika lassan foglyává lett ennek az átoknak, a történelmi emlékezetnek. Rászakadt például a felelősség tudata mindazért, ami az indiánokkal történt.

A polgárháború nemzeti iszonyata szétrombolta a mítoszt: azóta az egész nemzet „bűnbeesett”, feloldozhatatlanul. A vadölők, vagy ha tetszik, ültetvényesek fia ráébredt a kegyetlen valóságra. Sose hitte volna, hogy önmagában bukkan rá az iszonyatra: az aljasságra, az

igazságtalanságra, az önzésre, a képmutatásra, az embertelenségre! Ráeszmélt arra, hogy jel került a homlokára, de nem merte beismerni – hátha Káin jele az!

Ezért inkább igyekezett konokul eltagadni a tényt, hogy kiűzték a „paradicsomból”. Továbbra is azt állította, hogy megmaradt álmai hősének: nemeslelkű, kedves, becsületes, barátságos, udvarias, egyszerű embernek – a telepések nyílt szemű ártatlanságával.

E ponton a mítosz öncsalássá vált. Mi azonban szándékosan ragaszkodunk hozzá. Pedig a gyönyörű történet, amit bemesélünk magunknak, nem több közönséges hazugságnál.

A külföldön folyó háborúkba Amerika mindig úgy kapcsolódott bele, ahogy a cowboyok indultak lóháton a csatába. Minden háború után őszinte lelkesedéssel exportáltunk egy darabkát az ártatlanságunkból, a paradicsomi idealizmusunkból, a történelembe és bűnbe süllyedt országoknak . . .

De a bűnben és történelemben élő országok közül egyre többen kezdték észrevenni, s növekvő kárörömmel és fölénnyel, láthatóan önelégülten megfigyelni, hogy nekünk is van történelmünk, s elvesztettük a földi paradicsomot. Ezt a tényt unos-untalan hirdetik is mindenütt. Tudjuk persze, hogy fuldoklanak a féltékenységtől – de nem kellene talán nekünk is megvizsgáljunk önmagunkat, nincs-e igazuk?

*

Pillanatról-pillanatra megrendülten eszmélek rá arra, hogy egyszerre vagyok üres és teli, és jól érzem magam ilyen üresen. Kiüresedtem. Nem hiányzik semmim. Az Úr vezet engem.

*

Az ima sötétségben, megpróbáltatások között, rémképek ellen harcolva verekszi előre magát Isten felé.

*

Gandhi egyszer azt kérdezte: „Hogyan lehet testvéries az, aki az abszolút igazságot birtokolja?”

Legyünk őszinték: a kereszténység története újra meg újra fölveti ezt a kérdést.

A probléma ez: Isten Krisztusban kinyilatkoztatta magát az embereknek. Elsősorban azt nyilvánította ki, hogy ő a szeretet. Az abszolút igazság szeretetként jelent meg: a szeretetet tehát soha, egyetlen esetben sem zárhatja ki. Csak aki szeret, az lehet biztos abban, hogy kapcsolatban áll az igazsággal, amelyik abszolút, tehát értelemmel fölfoghatatlan. Ezért aki az evangéliumi igazság birtokába jut, az ijedten látja, hogy könnyebben elveszítheti az igazságot a szeretet elleni bűnökkel, mint az igazság ellen vétkezve. Ettől alázatossá, tehát bölccsé válik. De *scientia inflat*. A tudás fölfújja az embert, mint a léggömböt, s önteltté teszi: azt hiszi, hogy ő birtokolja az igazságot összes vetületében, s ez a teljesség hiányzik mindenki másból. Ezért aztán kötelességének érzi, hogy felsőbbrendű tudásának erejében megbüntesse azokat, akik nem osztoznak az ő igazságában. Hogyan másképpen „szerethetne” másokat – gondolja –, hacsak nem tölti beléjük az igazságot, amelyet különben megsértenének vagy elhanyagolnának? Itt rejlik a kísértés.

Aranyszájú Szent János gyönyörűen ír az evangéliumi bárányról és farkasról. „Amíg bárányok maradunk, győzünk. Ha ezer farkas vesz is körül bennünket, diadalmasan legyőzzük őket. De mihelyt farkassá változunk, veszítettünk: mert akkor elmarad a Pásztor segítségével, aki csak a bárányokat eteti, a farkasokat nem.” (34. homília Szt. Máté evangéliumához)

*

Korunkban megszűnt a rendszeres etikai gondolkodás, mert az ilyen gondolkodáshoz időre lenne szükség, meg olyan hatalomra, amely az emberek többsége által elfogadott, ésszerű elvekkel irányítani tudná az egyéni és társadalmi cselekvést.

Nincs időnk arra, hogy nyugodtan és tárgyilagosan végiggondoljuk a technika új vívmányainak erkölcsi következményeit – addigra elavulnak, mire annyira megismerjük őket, hogy ésszerűen dönthetnénk róluk.

Cselekvésünket nem az erkölcsi elvek irányítják, hanem a politikai hasznosság és a technikai szükségletek – amelyeket a propaganda leegyszerűsített, absztrakt formuláiban fogalmaznak meg. E formuláknak semmi közük az ésszerű erkölcsi cselekvéshez, bár néha látványos erkölcsi értékekre hivatkoznak – egyszerűen arra ösztönzik a tömegeket, hogy bizonyos hatásokra az általuk kívánt módon reagáljanak.

Az emberek nem hallgatnak az erkölcsi érvelésre. Megrekednek a jelszavak és politikai formulák által megszabott érzelmek hálójában. Érvelni csak hatalommal, tömegekkel, erőszakkal, félelemmel, ösztönökkel lehet. Ilyen a helyzetünk jelenleg: válságos!

*

A történelem leghatalmasabb forradalmát éljük át – az egész emberi faj óriási, ösztönös felfordulását: ezt a forradalmat nem valamilyik párt, faj vagy nemzet készítette elő és harcolja végig. Kavarogva forrong az ember minden belső ellentmondása, napvilágra kerülnek a mindnyájunkban benne rejlő kaotikus erők. Nem mi választottuk, s nem is tudjuk olyan egyszerűen megszüntetni.

Ez a forradalom az egész világ mélységes lelki válsága, amely világ-szerzte megnyilvánul a kétségbeesésben, cinizmusban, erőszakban, a konfliktusokban és önellentmondásokban, a kettősségben: félelem és remény, kétség és hit, alkotás és pusztítás, haladás és visszafejlődés egyszerre zúdul rá az emberre. Körömszakadtig kapaszkodunk elképzelésekbe és bálványokba, jelszavakba és tervekbe, amelyek ideig-óráig elaltatják az általános rettegést, amíg újra ki nem robban, még vadabban és félelmesebben. Nem tudjuk, hogy egy mesésen csodálatos világot építünk-e, vagy pedig leromboljuk mindazt, amink valaha volt, amit valaha elértünk.

Az ember minden belső ereje forrong és felszínre tör, jó és rossz egyaránt: a jót megmérgezte a rossz és harcol ellene, a rossz a jó álarca mögé rejtőzik és a legszörnyűbb bűntényekben robban elő, miközben ártatlan jószándékával próbálja igazolni magát.

Az ember már arra készül, hogy istenné váljék, de helyette újra meg újra élőhalottnak látszik. Így aztán félünk fölismerni és elfogadni a kegyelmet.

*

Korunk napvilágra hozott bennünk egy lényeges torzulást: a mélyben rejlő erkölcsi zűrzavart, amelyen, úgy látszik, nincs hatalma törvényeknek és beszédeknek, filozófiáknak és tekintélyeknek, ihletnek és alkotásváagnak, még a szeretetnek sem. Betegségünk a rendetlen szereteté, az önszereteté, amely valójában öngyűlölet, s a mindezt válogatás nélkül elpusztító rombolást szabadítja föl.

Modern világunk központi problémája az, hogy a technikai gondolkodás mindentől függetlenné és önállóvá lett egy olyan korban, amikor korlátlan lehetőségek és források nyíltak meg előtte. Főbenjáró vétségnek számít, ha valaki meri megkérdőjelezni ezt a független teljhatalmat. A modern ember megbocsáthatatlan bűnnek venné, hiszen hite erre épül: a tudomány mindenre képes, a tudománynak zöld utat kell nyitni mindarra, amerre kívánja: a tudomány tévedhetetlen, büntelen és hibátlanul jó. Nem számít, milyen iszonyatos és gonosz egy cselekedet, ha a tudomány igazolja, akkor nem érheti bírálat.

Ennek következtében aztán a technika és a tudomány ma nem felelős senkinek, és nem ellenőrzi semmi. Az erkölcsi megfontolások semmivé zsugorodnak, ha ellentétbe kerülnek ezekkel az autonóm hatalmakkal. A technika megalkotta a maga sajátos erkölcsstanát, amelyben első a haszon és a hatékonyság. Még a társadalom hosszútávú szükségletei vagy az ember alapvető igényei sem számítanak, ha a technika útjába kerülnek.

Ha a technika a nála értékesebbnek: az értelemnek, az embernek, Istennek – szolgálatában maradna, akkor legalább részben valóban betölthetné azokat a szerepeket, amelyeket most legendává nagyítottak körülötte. De ha önállóvá és öncélúvá lesz, akkor a saját esztelen igényeit kényszeríti rá az emberre és elpusztítással fenyegeti. Reméljük, hogy még nem késő: az ember visszaszerezheti uralmát a technika fölött.

*

Mondjam azt, hogy választás elé kerültünk: vagy az igazságban élünk vagy elpusztulunk?

Mondjam azt, hogy utoljára kaptunk lehetőséget arra, hogy kereszténnyé legyünk; ha elutasítjuk, akkor magunk alatt vágjuk a fát? S nemcsak mi, „keresztények”, hanem mindenki a mi társadalmunkban, amely valaha keresztény elvekre épült.

Mondjam azt, hogy utolsó esélyünk van arra, hogy a gyakorlatban megvalósítsuk az evangéliumi elvekre épülő társadalmat, s ha ezt elmulasztjuk, földi pokollá változik az életünk, s vagy eltörlődik a föld színéről, vagy a jövőben örült iszonyattá változik abban az új barbárságban, amely kinő a fejünkre szakadt romokból?

*

A kereszténység erőszak nélkül hódította meg a pogány Rómát.

De amikor a kereszténység a Birodalom vallása lett, akkor a Birodalom sztoikus és politikus erényei kezdték fölváltani az első keresztények eredetileg teológiai erényeit. A katona hősiessége kiszorította a vértanú hősiességét – bár egy megszentelt kisebbségben éltek néhányan: a szerzetesek, akik a szeretet és a vértanúság eszményét megőrizték eredeti tisztaságában.

Az önmegtartóztatás eszményét nem hanyagolták el – sőt! De új megvilágításba került. Most a legnagyobb áldozat az lett, ha valaki elesett a keresztény uralkodóért folytatott harcban. Az önfeláldozás csúcsának azt tartották, ha valaki a kereszt alatt meghal a csatában. A XII. században még a szerzetesek is kardot fogtak, s úgy teljesítették engedelmességi áldozatukat, hogy meghaltak a hitetlenek, az eretnekek elleni harcban . . .

Sajnos más szerzetesek ellen is harcoltak, s ezt már nem feltétlenül tekintették erénynek. De ebből jól látszik, mi lesz, ha valaki a kard által él.

A keresztény lovagiasság a keresztény hit és a római, frank meggermán értékek egyesülésének gyümölcseként született. Más szavakkal, a keresztények itt is azt tették, mint másutt: elfogadtak bizonyos nem-keresztény erényeket, és Istennek ajánlva „megkeresztelték” őket. A kereszténység ennyi erővel kelet felé is fordulhatott volna, és megkeresztelhette volna a keleti kultúrák békességes, szemlélődő, a világtól elszakadt, hierarchikus intézményeit. De mire a kereszténység fölkészült az Ázsiával és az Újvilággal való találkozásra, addigra a kereszt és a kard annyira egybenőtt, hogy a keresztet használták kardként is. A konkvisztádorok egy része egyedül ezt a keresztet ismerte.

Ekkor már el se tudták képzelni, hogy az ősi civilizációk eszményeit másképp is megkeresztelhetik, mint úgy, hogy elpusztítják őket, népeiket pedig alávetik Európa harcos kereszténységének. Innen az a furcsa ellentmondás, hogy Krisztus nevében megtámadtak és térdre kényszerítettek néhány erőszakmentes lelkesítőt, bár igen közel álltak az evangéliumhoz. S olyan keresztény katonák tették ezt, akik már csak a nevükben voltak keresztények, hiszen erőszakosak, kapzsis és önteltek voltak, s gőgösen megvetették mindazt, ami nem az ő hasonmásukat és fényüket tükrözte.

*

„Minden istenfélő embernek az a feladata – mondja Gandhi –, hogy elszakadjon a rossztól, *egyáltalán nem törődve a következményekkel.*” Higgyen abban, hogy a jótettnek csak jó eredménye lehet. Kövesse az igazságot, még ha az élete kerül is veszélybe. Tudja, hogy jobb az Isten útján meghalni, mint a Sátán útján élni.

Pontosan ezt a magatartást felejtettük el Nyugaton, mert elvesztettük a valóságnak, a létnek, az igazságnak alapvetően vallásos szemléletét. Gandhi viszont megőrizte ezt. Mi lemondtunk arról, hogy megértsük és tiszteljük az embert, az igazságot, a szeretetet. Ehelyett belebonyolódtunk a hasznos ötletek kusza halmazába. Miniket csak az érdekel, hogy mire használható valami, mi a lehetséges és megvalósítható, hogyan lehet fölhasználni a dolgokat, függetlenül természetük igazi értelmétől és céljától, valódi igazságuktól és értéküktől.

Minket csak a haszon és a teljesítmény érdekel, vagyis az eszközök, nem pedig a célok. S ezért egyre inkább csak a *közvetlen következményekre* figyelünk. Sürgős elintézni valóink rabjává lettünk. Így aztán elvesztettük távlatainkat és értéktudatunkat. Ennek következtében pedig már azt sem tudjuk pontosan kiszámolni, hogy mik lehetnek tetteink közvetlen következményei. Elvesztettük képességünket arra, hogy az életet összefüggéseiben szemléljük, hogy az emberi viselkedést a maga egészében értékeljük, kiestünk minden olyan rendszerből, amelybe tetteinket beleilleszhetnénk. Tetteink így hamissá, mesterkéltté és jelentéktelenné váltak. Lehetetlen egészséges emberi életet élni úgy, hogy az életnek nincs igazi jelentősége. Ha az emberéletnek nincs emberi értelme, akkor erkölcsileg megromlik.

Gandhi normája az Újszövetségé: Krisztus nevében kell tenni mindent, az igazság nevében, vagyis a benne rejlő igazságért, amelyben Krisztus nyilvánul meg. Az igazság szeretetéből kell cselekedni, „az igazságot tenni szeretetben”, vagyis egyedül az igazságot követve, bármi történjék is. Nem vakmerően tenni azt, ami jónak látszik, rá se hederítve a várható bajokra. Hanem gondosan kiválasztva azt, ami jónak bizonyul, s aztán hagyni, hogy a jó teremje meg a maga jó gyümölcsét a maga idejében.

*

Így ébred a völgy. Hajnali negyed háromkor minden csöndes, kivéve a kolostort: szól a harang, kezdődik a zsolozsma. Kívül semmi nesz se hallatszik.

Az ébredő madarak első füttyei jelzik a még fénytelen hajnali ég „érintetlen pontját”. Az áhítat és a kifejezhetetlen ártatlanság pillanata ez, amikor az Atya tökéletes csöndben kinyitja a szemét. A madarak szólni kezdenek hozzá, nem folyamatos énekkel, hanem hajnali ébredésük kérdésével, érintetlenségük pontjáról. Mozdulatuk azt kérdezi, itt van-e az ideje, hogy életre keljenek. Az Atya igennel válaszol. Erre egyik a másik után fölébred, és madárrá válik. Madárként jelentkeznek, dalukkal. Aztán hirtelen igazi önmagukká válnak, s föl-röppennek.

A nap legcsodálatosabb pillanata ez, amikor a természet a maga ártatlanságában engedélyt kér arra, hogy újra „legyen”, mint a teremtés első hajnalán.

Ezen az édes és sötét ponton halmozódik föl és nyilvánul meg minden bölcsesség. Az ember bölcsessége azonban nem jut el ide, mert mi egyeduralgokká lettünk, és nem kérünk engedélyt senkitől. Rettenthetetlenül és elszántan nézünk reggeleink elé. Tudjuk az időt és diktáljuk a feltételeket: óránk azt bizonyítja, hogy nekünk kezdettől fogva igazunk van. Tudjuk, mennyi az idő. Ismerjük a rejtett belső törvényeinket. Előre megmondjuk, milyen napnak kell jönnie. S ha szükséges, intézkedünk, hogy megfeleljen kívánságainknak.

A madarak nem az időt jelzik, hanem ezt az érintetlen pontot sötétség és világosság, nemlét és lét között. Ha tapasztalt vagy, megtudod az időt ébredésükből. De ez a te ostobaságod, nem az övék. Még nagyobb ostobaság, ha azt gondolod, hogy valami hasznosat tesznek – például jelzik, hogy négy óra van.

A kimondhatatlan titok ez: körülvesz minket a paradicsom, de mi nem értjük meg. Nyitva áll. A pallost elvették, de mi nem tudunk róla. Elmegyünk, ki-ki a maga dolgára, egyik a gazdaságba, másik az üzlete után. A lámpák kigyulladnak. Az órák tiktakolnak. A termosztátok működésbe lépnek. A kályhák fűtenek, a villanyborotvák búgnak. „Bölcsesség”, kiált a hajnali diakónus, de mi rá se hederítünk.

*

Ha bennem nincs meg az egység, hogyan gondolhatok a keresztények egységére? Persze a keresztények egységét keresve elérhetem az egységet önmagamban is.

Az individualizmus eretnokségében él az, aki magát tökéletesen elégséges és önellátó lénynek tartja, s a többiekkel szembeállítja a

maga egységét. Avval bizonyítja magát, hogy ő „nem a másik”. De ha a tagadással próbálsz erősíteni az egységedet, mintha semmi közöd sem volna másokhoz; ha magadon kívül minden mást megtagadsz a mindenségben – mi marad akkor állítható?

Jobb katolikus leszek, ha a protestantizmus részletkérdéseinek elutasítására helyett elismerem a benne rejlő igazságot, és onnan indulok tovább.

Ugyanígy a mohamedánokkal, hindukkal és buddhistákkal. Ez nem jelent szinkretizmust, közönyt, ízetlen és nemtörődöm nyájasságot, amely mindent elfogad, mert nem gondol semmire. Lehet, hogy sokmindent nem fogadhatunk el és nem helyeselhetünk, de ehhez először igent kell mondanunk ott, ahol valóban lehet.

*

Talán erősebb vagyok, mint gondolom.

Talán félek is a saját erőmtől, sőt önmagam ellen fordítom, s így elgyöngülök. Biztonságba helyezem magam. Vétkessé válok.

Talán leginkább Isten erejétől félek magamban. Szívesebben leszek vétkessé és gyöngévé önmagamban, mint erőssé Őbenne, akit nem tudok megérteni.

*

Akik szeretik a magányt, azok különös igényt tarthatnak a Gondviselésre; vakon rá kell hagyatkozniuk Isten szeretetére, jobban, mint bárki másnak.

*

Az alapvető kísértés: durván kereszténytelenül megtagadjuk azok szeretetét, akiket valami miatt érdemtelennek tartunk a szeretetre. Ráadásul egészen jelentéktelen okok miatt is a szeretetünkre méltatlannak ítélünk másokat. Persze a világért se gyűlöljük őket: csak éppen nem vagyunk hajlandóak a szívünkbe fogadni őket, gyanakvás nélkül érintkezni velük, belső fönntartások nélkül közeledni hozzájuk. Egyszóval, elutasítjuk azokat, akik nem tetszenek nekünk. Persze „szeretetreméltóak” vagyunk hozzájuk. Furcsa használata ez a „szeretet” szónak: ezzel rejtegetjük és igazoljuk hüvösségünket, gyanakvásunkat, sőt megvetésünket. Büntetésként azonban ezzel ránk

szakad egy másik visszautasítás: önvédelemből elutasítunk minden olyan boldogságot is, amelynek bármi köze van az általunk elutasított emberekhez. Ez mindenképpen bonyolultabbá teszi az életet, s aki elég türelmetlen, annak végül lehetetlenné tesz minden boldogságot.

Ez azt jelenti, hogy el kell szakadnunk attól, hogy folytonosan az „érdem” mérőrúdjával mérgezzünk másokat (ki érdemes a szeretetre és ki nem). S ez azt is jelenti, hogy még közvetve sem szabad kutatnunk, ki a „megigazult”, ki méltó az elfogadásra, kit viselhet el a hívő! Milyen felháborító ötlet volna! S mégis a világ tele van „hívőkkel”, körülöttük pedig az általuk alig elviselhetőnek tartott emberek: zsidók, négerék, hitetlenek, eretnekek, kommunisták, pogányok, fanatikusok és így tovább.

Isten arra kér engem, méltatlant, hogy feledkezzem el méltóságomról és testvéreiméről is, és merjek előrelépni abban a szeretetben, amely megváltott, és Isten képmására megújított minket. És jót nevessek mindenféle „érdem” pökhendi ötletén.

Mérhetetlenül örülök annak, hogy ember lehetek, tagja az emberi fajnak, amelyben maga Isten is megtestesült. Ha előnt is néha az emberi élet fájdalma és ostobasága, most föl ismerem, mik is vagyunk valójában. Bárcsak mindenki „fölismerné”! Ez azonban megmagyarázhatatlan titok. Nem mondhatom el az embereknek, hogy napként ragyogva járnak-kelnek a földön.

*

Egyetlen dolog fontosabb minden másnál: a „visszatérés az Atyához”.

A Fiú eljött a világba, meghalt értünk, föltámadt, és fölment az Atyához; elküldte Szentlelkét, hogy benne és vele visszatérhessünk az Atyához.

Lehetővé tette, hogy kijussunk mindannak a közepéből, ami átmeneti és befejezetlen, és visszatérjünk a Mérhetetlenhez, a Kezdetbenvalóhoz, a Forráshoz, az Ismeretlenhez, Ahhoz, Aki ismer és szeret, a Csöndhöz, az Irgalomhoz, a Szenthez, Ahhoz, Aki a Minden.

Örült és beteg mindaz, aki mást keres, mással törődik, mint ezzel, mert ez az értelme és a szíve minden létezőnek, s ebben kapja meg igazi jelentőségét az élet minden eseménye, a világ és az ember minden igénye: minden a Forráshoz való egyetemes visszatérést sürgeti.

Az „Atyához visszatérés” nem visszafelé haladás az időben. Nem kell megfordítanunk semmit, nem kell föltekerni a történelem tekerését. Előre kell haladnunk, túllépni mindenem.

Hívásunk az, hogy elhagyjunk és túlhaladjunk mindenem, s elhatoljunk mindenem a Végéhez, s a Végben megtaláljuk a kezdetünket, amelynek nincs vége. Hogy engedelmeskedjünk neki az úton, azért, hogy elérjük Őt, akiben elkezdődtem: aki a kulcs és a vég – mert Ő a kezdet.

ÁZSIAI ÚTINAPLÓJÁBÓL

Körlevél a barátaimnak 1968 szeptemberében

Getszemáni apátság, Ky. 40073.

Kedves Barátaim, amint tudjátok, egyre jobban szűkítettem levelezésem körét, s most szinte teljesen meg fognak szűnni az érintkezési lehetőségeim. A jövőben a nekem címzett levelek többsége nem fog eljutni hozzám. A híresztelésekből már bizonyára tudjátok ennek okát, s ezért legjobb, ha magam tisztázom a helyzetemet. Különben a pletykák egészen eltorzítják a valódi képet – amint ez már korábban megtörtént.

Fölkértek arra, hogy vegyek részt Ázsiában két konferencián – az egyik az azon a területen működő katolikus monasztikus szerzetesek apátjainak találkozója, a másik az ázsiai vallások képviselőinek felekezeti megbeszélése. Némi időt fogok tölteni rendünknek legalább két ázsiai monostorában, hogy ezzel segítségükre legyek, és bizonyára meghívják más monostorokba is. Tekintetbe véve, hogy az idő rettenetesen sürget, s a monasztikus szerzetesség megújulása egyre növekvő igény, ázsiai monostoraink pedig segítség nélkül magukra maradtak, s folytonosan támogatásunkat kérik – úgy érzem, kötelességem az, hogy segítségükre siessek. S azt remélem, hogy ezáltal kapcsolatba kerülhetnek a buddhista szerzetességgel is, és életközelségbe kerülhetnek velük. Ázsiai tartózkodásom időtartama egyelőre bizonytalan. Főleg hangsúlyoznom, hogy mindez egyáltalán nem szokatlan a monasztikus életben. Kérem, imádkozzatok azért, hogy sikerüljön a vállalkozásom: és persze kérem, hogy ne higgyetek semminek, amit a pletyka ezekhez az egyszerű tényekhez hozzáadhat.

Igen hálás vagyok mindazoknak, akik adományaikkal hozzájárultak utazásom költségeihez, s különösen azoknak, akik segítettek a kapcsolatok fölvetésében. A legkiemelkedőbb közülük Dom Aelred Graham, O.S.P., aki tavaly sok vallási központot keresett föl Ázsiában, és igen nagylelkűen és segítőkészen megosztotta velem tapasztalatainak gyümölcseit.

Remélem, mire ezt a levelet kézhez kapjátok, én már úton leszek. Érthető, hogy most nem vagyok képes megfelelni azoknak az elvárásoknak, hogy cikketek, előszókat írjak, erről vagy arról nyilatkozatokat tegyek közzé. Lehetetlen lesz kapcsolatban maradnom a politikai eseményekkel is, s képtelen lennék megjegyzéseket fűzni hozzájuk vagy aláírni különböző kérelmeket, tiltakozásokat stb. Még akkor sem, ha ennek igénye egyre nagyobbra nő: nem veszítik-e el akkorra minden hasznukat? A tiltakozások aláírása nem vált-e értelmetlen gyakorlattá? Bárhogyan is, bármit teszek is ezen az úton, annak semmi köze sem lesz a politikához. Vietnámnak még a közelébe se akarok menni.

Nincsenek különösebb terveim új írásokra, bár talán ez az út jelentőssé válhat ebben a vonatkozásban is. Mégis, több kéziratot hagyok a Doubleday és a New Directions kiadóknál, s remélem, hogy idejében meg is jelennek nyomtatásban.

Még egyszer hadd hangsúlyozzam, mennyire nagyra becsülöm sok régi barátom hűségét és az újaknak érdeklődését. Továbbra is mindnyájatokkal összefűz az imádság magánya. Igazi utunk az életben belül vezet: növekedés, elmélyülés szükséges hozzá, s az, hogy egyre jobban átengedjük magunkat a szeretet és a kegyelem teremtő működésének a szívünkben. Sohasem volt ennyire fontos, hogy válaszoljunk az ő kezdeményezésére. Imádkozom azért, hogy ezt meg is tehessük. Isten áldjon benneteket. Krisztusban mélységes szeretettel

Thomas Merton

1968. okt. 15.

Bárcsak úgy térhetnék vissza, hogy teljesítettem ezt a hatalmas feladatot.

Elhagytuk a földet – én keresztény küldetésem tudatában, hogy végre rátérhettem a magam igazi útjára, annyi éves várakozás és tűnődés és haszontalan tépelődés után.

*

Nemrégben az érintkezés formáiról tűnődtem – ezen az úton tanulmányoznom kell ezt a problémát is – mindenféle szempontból. És a közeledés formáiról is – ez hamarabb megoldódik a „szavak” átvételével, amelyeket csak akkor érthetünk meg, ha elfogadjuk őket és megérezzük erejüket.

November 1. Dharamsala

„Az anyaoroszlán teje annyira értékes és hatalmas, hogy ha közönséges csészébe töltik bele, a csésze eltörik.” (Tibeti mondás.)

November 3.

Elsősorban nem a testünktől kell megszabadulnunk, hanem a gondolatainktól. Nem a testünk köt guzsba bennünket, hanem a saját értelmünk.

*

Találkoztam egy asszonnyal és gyermekével: csöndesen mentek, az asszony lassan forgatta imakerekét – oly nagy áhitattal, hogy egyáltalán nem látszott képtelenségnek vagy üres formáságnak – a gyermeke bájos mosollyal lépdelt mellette.

A Dalai Lámát szereti a népe – szép és kedves ez a nép. Szeretettel és imádsággal veszik körül a házát. Valószínűleg nincs még egy vezetője a világnak, akit ennyire szeretnének a követői, s akit ekkora tisztelettel vesznek körül. Mindent tőle várnak. Ezért különösen iszonyatos és kegyetlen lenne, ha bármi baj érné. Imádkozom a biztonságáért és félttem őt. Oltalmazza és őrizze őt az Isten.

November 4.

A három méreg: a vágy
a gyűlölet
a tudatlanság.

*

November 4. délután

A Dalai Láma rendkívül vonzó egyéniség. Erős és életvidám, magasabb, mint vártam (nem tudom miért, kisebbnek gondoltam). Szilárd, energikus, nagyvonalú és meleg egyéniség. Nyugodtan szembenéz nagy problémákkal is – anélkül, hogy közvetlenül említést tenne róluk. Egyetlen szó sem esett politikáról. Az egész beszélgetés a vallásról és a filozófiáról folyt, különösen a szemlélődés útjairól. Azt mondta, örül a találkozásunknak, sokat hallott már rólam. Én főleg egyéni gondjaimról beszéltem, arról, mennyire érdekel a tibeti misztika. Nagyon nyíltan és bizalmasan válaszolt. Föjlajánlotta, hogy két nap múlva újra találkozhatunk, s jelezte, hogy neki is lenne néhány kérdése.

Nagyon bízom benne, és valóban karizmatikus egyéniségnek tartom. A tibetiek mindnyájan igen vonzó emberek, s magabiztosságuk nagyban ellensúlyozza azokat a bizarr elbeszéléseket, amelyek egyik-másik gyakorlatukról számolnak be. Igen nagy élményt jelentenek a számomra.

Még mindig nyílt kérdésnek látom a saját életemet és jövőmet. Most jobban megbecsülöm remeteségemet a Getszemániban, mint az elmúlt nyáron, amikor minden olyan zajosnak és zsúfolt-nak látszott. Még itt a hegyek között is kevés olyan hely van, ahol az ember ne ütközne bele valakibe. Az utak és ösvények teli vannak emberekkel. Az igazi magányhoz nagyon magasra és messzire kellene elvándorolni!

A magányt talán Alaszka biztosítaná a legjobban számomra. De mindenki, akinek említettem, azt válaszolta rá, hogy tekintetbe kell vennem másokat is, és legalább bizonyos mértékig nyitottnak kell maradnom az emberek iránt. A tibeti remeték mind az abszolút magány ellen emelnek szót, és a „részvétet” hangsúlyozzák. Úgy látszik, egyetértenek abban, hogy az év nagyobbik felét töltsen magányban – de időről időre jöjjenek „ki” belőle.

Én is ezt látom most a legjobb megoldásnak, hogy éljek Alaszkában, s aztán jöjjenek ki onnan Japánba vagy az Egyesült Államokba. A magam módján így segíthetném magát Alaszkát is.

Még mindig sok mindent nem értek ennek az évnek első feléből. Talán nem is kell mindent értenem. Az utolsó hónapok kimerítettek, de gyümölcsözőek is voltak. Szükségem volt ennek az útnak az élményére. Bármilyen sokat jelentett is az én remeteségem, régóta időszelvé lett már, hogy elszakadjam egy darabig a Getszemánitól.

November 5.

A metafizikusok megbezett emberek. A sebzett ember nem agnosztikus – csak éppen másféle kérdéseket tesz föl, éppen a sebzettségéből adódóakat. A seb elismerése helyettesítheti az igazi azonosságot, ha az ember „nem tud másra gondolni”.

Buddha elvetette mind az idealista, mind a materialista dogmatizmust, és a dialektikus kritikával helyettesítette „jóval előbb, mint bárki más Nyugaton ilyesmit megfogalmazott volna”. „A kritika megszabadítja az emberi értelmet a korlátaitól és a szenvedélyektől. Ez maga a szabadság.” (Murti: *The Central Philosophy of Buddhism*, London 1960.)

Vegyük észre, hogy Buddha nem állította sem azt, hogy „van énünk”, sem azt, hogy „nincs énünk”.

Buddha nem akart „végső” elméleti választ adni, hanem fel akart szabadítani minden elmélettől, hogy tapasztalatból ismerje meg „a forma természetét, keletkezését és megszűntét”. Nem akart kialakítani valami „harmadik álláspontot, amelyik összhangba hozza a két végletet; azáltal emelkedett fölébük, hogy nem foglalt állást”. Ez a Középut (Murti, id. mű.).

*

Tegnap éjjel azt álmodtam, hogy átmenetileg újra a Getszemániban laktam. Buddhista szerzetesruhába öltöztem, de több fekete, piros és arany volt rajtam, „Zen öltözék”, bár színeiben inkább tibeti. Éppen Donald Kane testvérnek akartam szólni, hogy főzzön nekem is a diétás konyhán, mert itthon leszek vacsorára. A folyosón emberekkel találkoztam, látogatókkal, akik az ázsiai vallást tanulmányozták, s akiknek elmagyaráztam, hogy én is egyfajta Zen szerzetes vagyok – s ekkor fölébredtem. Hat óra volt. Ideje fölkelni.

November 6. A második kihallgatás a Dalai Lámánál.

Nagyon élénk volt a beszélgetésünk, s azt hiszem, mindketten nagyon élvezték. Rajta mindenesetre látszott az öröm. Tetszett, mennyire szilárd a Dalai Láma eszmevilága. Nagyon következetes gondolkodó, lépésről-lépésre halad előre gondolataiban. A belső életről alkotott elképzelései nagyon szilárd alapra épülnek, s igen jól ismeri a gyakorlati problémákat is. Fontosnak tartja az elszakadást, „a világtalan életet”, de tudja azt is, hogy ugyanakkor tökéletesen meg kell értenünk az élet és a világ problémáit, és részt kell vennünk bennük. De az út a lemondással és az elszakadással kezdődik. Láthatóan hiányzik neki a maradéktalan monasztikus élet, s szeretné, ha több ideje maradna az elmélkedésre és önmaga tanulmányozására. A végén még újra meghívott bennünket, péntekre, hogy a nyugati szerzetességről beszéljünk. „Közben pedig gondolkozzon az értelemről”, mondta búcsúzóul.

November 7.

A szemlélődő életnek biztosítania kell egy olyan területet, a szabadságnak és a csöndnek a világát, amelyben a lehetőségek felszínre

juthatnak, és túl a megszokásokon, új döntések válhatnak nyilvánvalóvá. Új mélységeiben kell megélnünk az időt – ne csupán pillanatnyi szünet, elcsöndesedés legyen, hanem „*temps vierge*”, szűzi idő – nem betöltendő hézag vagy érintetlen tér, amelyet meg kell hódítani és tönkre kell tenni, hanem olyan tér, amely örülhet a maga lehetőségeinek és reményeinek – a saját jelenlétének önmagában. A mi saját időnk, amelyen nem uralkodik még a saját énünk és vágyaink nyomása sem. Ezért egészen nyitott másokra is – *együttérző* idő, amely átéli a közös illúziót, de kritikusan fölébe is emelkedik.

November 8.

Bizonyos szempontból a harmadik beszélgetésünk volt a legjobb a Dalai Lámával. Sok mindent kérdezett a nyugati szerzeteséletéről, elsősorban a fogadalmakról, a csend törvényéről, az aszkétikus eszközökről stb. Legjobban azonban ez érdekelte:

1. A „fogadalmaknak” van-e köze valamilyen lelki átalakuláshoz vagy újrakezdetéshez?

2. A fogadalmakat letéve a szerzetesek továbbhaladnak-e a lelki úton valamiféle végső megvilágosodás felé, s mik a fokozatai ennek a fejlődésnek? S mi történik akkor, ha egy szerzetes úgy hal meg, hogy nem jutott el a tökéletes megvilágosodáshoz? Milyen aszkétikus módszereket használnak arra, hogy az értelmet megtisztítsák a szenvedélyektől? Érdekelte a „misztikus élet”, jobban érdekelte, mint a külső fegyelem.

Még néhány mellékes kérdés: Miért nem esznek a szerzetesek húst? Isznak-e szeszes italokat? Járnak-e moziba? És így tovább.

Megkérdeztem, mi a véleménye a marxizmus és a szerzetesség kapcsolatáról, hiszen ezt tűztem ki a bangkoki előadásom témájául. Azt mondta, hogy bizonyos szempontból lehetetlen együttműködniük a szerzeteseknek és a kommunistáknak, de talán nem volna egészen lehetetlen, ha a marxizmus csak igazságos gazdasági és társadalmi rendszert kívánna létrehozni. Hozzátette azt is, hogy Marx valláskritikájának részben igazat kell adnunk, ha arra gondolunk, hogy a vallási vezetők annyira szorosan hozzákötődtek a világi hatalomhoz.

Nagy meleg és szívélyes beszélgetés alakult ki köztünk, s végül úgy éreztem, őszinte jó barátokká lettünk, s valahogyan közel kerültünk egymáshoz. Nagy tiszteletet és szeretetet érzek a személye iránt, és azt remélem, hogy létrejött közöttünk valamilyen lelki kapcsolat.

November 16.

Chatral, a legnagyobb tibeti szerzetes, akivel találkoztam, olyan volt, mint egy tagbaszakadt öreg paraszt. Egyhetes szakállat viselt, szemei ragyogtak, erőteljes hangon, nagyon gondosan formált hangon beszélt, és sokkal közlékenyebbnek bizonyult, mint vártam. Igen jól beszélgettünk, s Jimpa, a tolmácsunk, többször fölnevetett közben: „ezek remete-kérdések, ... ez ismét remete-kérdés”. A „dzogchen”-ről („a nagy tökéletességről”) és a „közvetlen megvalósításról” kezdtünk beszélgetni, s hamarosan rájöttünk, mennyire egyetértünk. Körülbelül két óra hosszat beszélhettünk egymással, mindenféle témákról, de elsősorban a dzogchen eszméjéről, érintettük azonban a keresztény tanítás és a buddhizmus kapcsolatait is: a feltámadt Krisztust, aki szenvedett és együttértett minden teremtménnyel, a „másokon segítés” gondolatát – de mindig újra visszanyarodtunk a „dzogchen”-hez, a végső kiüresedéshez. Azt mondta, hogy harminc éve elmélkedik a magányban, de még nem jutott el a tökéletes ürességhez, s megvallottam, hogy én sem.

Beszélgetésünk kimondott vagy csak félig kimondott értelme az volt, hogy tökéletesen megértettük egymást: olyan emberek találkoztak össze, akik a nagy megvalósításnak valahol a küszöbén járnak, s ezt tudva megpróbálnak valahogy túljutni innen és elveszni benne – és hogy mindkettőnk számára kegyelmet hozott ez a találkozás. Komolyan azt mondta, hogy ő és én a következő életeink során eljuthatunk a tökéletes Buddha-állapotra, sőt már ebben az életünkben is. Végül valamiféle egységet kötöttünk arra, hogy minden tőlünk telhetőt megteszünk azért, hogy már ebben az életben elérjük ezt. Mélyen meghatódtam, hiszen annyira nyilvánvalóan csodálatos ember, aki hitelesen gyakorolta a dzogchen-t, tökéletesen egyszerűen és szabadon. Ha egy tibeti guru mellett telepednék le, akkor, azt hiszem Chatralt választanám. De nem tudom, képes lennék-e erre – s nem érzem úgy, hogy ezt kellene tennem.

November 19.

Ma éjjel különöset álmodtam a Kanchenjunga-ról. Elnéztem a hegyet: tiszta fehér volt, tökéletesen tiszta, különösen a nyugati csúcsai. Láttam körvonalainak tiszta szépségét, tökéletes fehérbe burkolózva. Mintha egy hang szólta volna hozzám – vagy ez a gondolat támadt bennem: „Másik oldala is van ennek a hegynek.” Ráeszméltem arra, hogy közben megfordult, s ezért minden másképpen látszott: a

tibeti oldalról néztem. Ma reggel befejeződött a vitám a hegygel. Nem mintha valami különleges szerelmi história volna . . . de hogyan is vonzhat annyira egy hegy? Gyönyörű, ragyogóan tiszta a reggeli napban – s éppen odalátszik házikóm ablakából.

Van egy másik oldala is a Kanchenjunga-nak és minden hegynek – az az oldala, amelyet sohasem fényképeznek s mutogatnak levelezőlapokon. Pedig egyedül ezt az oldalt érdemes megcsodálni.

*

A három ajtó (s ezek egyetlen ajtót alkotnak).

1. Az üresség ajtaja. Sehonnai. Nincs benne hely az ének, nem is léphet keresztül rajta. Ezért nem használhatja az, aki valahová tart. Ajtó-e egyáltalán? A nem-ajtó ajtaja.

2. Jeltelen, felirat nélküli ajtó, minden eligazítás nélkül. Nem különbözteti meg semmi. Ezért senki sem mondhatja rá: „Ez az! Ez az ajtó!” Nem lehet fölismerni róla, hogy ajtó. Nem vezetnek hozzá más tárgyak, rámutatva: „Mi nem vagyunk az, de ott áll ő – az ajtó!” Nincs rajta jelzés: „Kijárat.” Hiába keresünk rajta feliratokat. A jelzett ajtók, a magukat ajtónak kikiáltó ajtók nem az igaziak. De ne keresd még ezt a feliratot sem: „Nem-ajtó.” Vagy: „Nem-kijárat.”

3. A vágy nélküli ajtó. Nem kívánt és nem tervezett. Sohasem várták, sohasem kívánták. Nem akarták, hogy ajtó legyen. Nem tréfa, nem becsapás. Nem kiválasztott. Nem kizárólagos. Nemcsak a keveseké. Nem a sokaké. Nem tartozik senkihez. Céltalan ajtó. Végtelen ajtó. Nem nyitja kulcs – ne képzeld tehát, hogy kezdedben a kulcs. Ne fűzd reményeidet a kulcsaidhoz.

Nincs értelme rákérdezni sem. Mégis kérdezned kell? Kit? Miről? Ha elkéred az összes ajtó listáját, ez nem szerepel rajta. Ha elkéred az összes ajtó számait, ennek nincs száma. Ne áltasd magad azzal a gondolattal sem, hogy csupán nehéz rátalálni, és fortélyosan nyílik. Ha keresed, eltűnik. Visszavonul, megkisebbedik. Semmivé válik. Nincs küszöbe, nincs alja, nincs üres helye sem. Nem tartozik sem ehhez a világhoz, sem egy másikhoz. Nem támaszkodik semmire. Mivel nincs alapja, ez minden fájdalom vége. Nem marad hátra tennivaló. Ezért nincs küszöb, nincs lépcső, nincs előrehaladás vagy hátralépés, nincs belépés vagy megállás. Ez az ajtó, amelyben minden ajtó végződik. Nem építette senki, lehetetlen és lerombolhatatlan, rajta áramlik ki minden tűz, amikor „kialszik”.

Krisztus azt mondta: „Én vagyok az ajtó”. Az átszegezett ajtó. A keresztt: beszögezik az ajtót, amelyet a halál becsapott. A feltámadás: „Látjátok, én a *nem*-ajtó vagyok.” „Miért nem néztek az égre?” *Attolite portas principes vestras*. Ősi kapuszárnyak, táruljatok – (Zsolt 24, 7.) Emeljétek föl fejeteket, kapuk (Zsolt 24, 9.). Minek? A Dicsőség Királyának. *Ego sum ostium*. Én vagyok az ajtó. (Jn 10, 7.) Én vagyok a nyílás, a feltárukozás, a kinyilatkoztatás, a fény kapuja, maga a Fény. „Én vagyok a világosság”, és a világosság kezdettől fogva benne van a világban. (Bár sötétségnek látszott.)

*

Kanchenjunga ma délután. A reggeli felhők szétfoszlottak, és a hegy, az égnek tornyosuló hatalmas csúcsok hónak és ködnek hatalmas, méltóságteljes, lassú, csendes táncába kezdenek: hó és köd, fény és árnyék, fölszín és mélység, jeges lukakból felgyűrűző felhőtornyok, sejtelmes sziklák kéklő ormai, kitetsző, majd eltűnő csúcsok, miközben a Kanchenjunga teteje folyamatosan látható marad: állandó fejedelme az egész lassú színjátéknak. Így tartott órákon át, hatalmasan és szépségesen. Aztán estefelé még jobban feltisztultak a felhők, kivéve egyetlen ködfüggönyt és árnyékfüggönyt a főcsúcsok alatt. Néhányszor diszkréten fölillant valami bordélyházi rózsaszín folt, de az egész hegy formák és vonalak, árnyékok és tömbök együttese maradt. Ó varázslatos Hegy Anya! Ellentétek egységes palotája! Változandóságnak és türelemnek, szilárdságnak és nemlétnek, létnek és bölcsességnek palotája. A létnek és nemlétnek hatalmas egysége, ígéret arra, hogy nem csap be senkit, aki maga nem akar becsapódni. A hegy teljes szépségét mindaddig nem lehet látni, amíg magad is belé nem egyezel a lehetetlen paradoxonba: van is, nincs is. Amikor már semmit sem kell mondani róla, akkor kitisztul a gondolatok füstje, és a hegy láthatóvá válik.

Ez Kanchenjunga tanúságtétele. Az apátlan öreg Melkizedek tanúságtétele. Az örök és az áldozatok előtti idő tanúsága. A törvény nélküli tanúságtétel. Az új szövetség. A kör bezárul! A nap keleten nyugszik le! A loretoi apácák folytonosan ezt kérdezzék: „Látta a havat is?” Komolyan gondolhatták?

*

Meghülésem még mindig tart, de azt hiszem, segített rajta, hogy ma délután itthon maradtam a kandalló tűzénél. Akár van felelet a kérdéseimre, akár nincs, ez most jó lelkigyakorlat számomra, s mindennél jobban élvezem ezt a nyugalmat. A nyugalom, amelyben van időm olvasni, gondolkodni és elmélkedni, és nem kell beszélnem senkivel – valami igen lényeges eleme az életemnek.

November 21.

A szép gondolatok elemzésének csődje. Semmi értelme elszigetelni a tudatunkat, aztán *táplálni*, majd körülnyirbálni. Önmagunkat csapjuk be, ha énünk feloldódásának eszméivel etetjük magunkat. A „tökéletesen biztos” tudat, amely a válogatott gondolatok diétáján él, megmérgezi önmagát. Az állandó használatban levő tudat nem kerül ilyen bajba. Megpihenhet. Fölszabadul a friss levegőn. Kicsit talán bepiszkolódik – de normális vagy normálisabb marad. Kevesebb a hulladék. A válogatott hulladék, a luxushulladék a legrosszabb méreg.

*

A buddhizmus iránti érdeklődésem zavart keltett néhány katolikus pap és szerzetes körében. Nem értik, miért csinálom.

A monasztikus tapasztalat és a kelet-nyugati párbeszéd

(A Calcuttában, 1968 októberében megtartásra kerülő előadás jegyzetei)

Az összes nagy világvallásokban élnek olyan egyének és közösségek, akik egészen különös módon rászánják magukat arra, hogy végző következményeiben és kihatásaiban átéljék azt, amiben hisznek. Ez az odaadás különböző formákat ölthet, némelyek átmenetiek, némelyek pedig tartósak; némelyek tevékenyek, vagy szellemiek; mások aszkétikusak, szemlélődőek és misztikusak. Ezekben a jegyzetekben a „monasztikus” szót tág értelemben használom mindazokra, akik a szemlélődő életet választották a következő formák valamelyikében:

a) Bizonyos távolság és elszakadás a földi élet „közönséges”, „evilági” gondjaitól; a monasztikus magány élete, akár részleges, akár teljes, akár átmeneti, akár végleges.

b) Beható foglalkozás az ember vallási és filozófiai meggyőződéseinek legmélyebb mélyeivel, e meggyőzéseknek belső és tapasztalati „alapjával”, s mindennek legfontosabb következményeivel és hatásaival a lelkiéletben.

c) Különleges érdeklődés a belső átalakulás, a tudat elmélyülése s egy végső áttörés irányában, az élet transzcendens dimenzióinak felfedezése túl énünk külső, megtapasztalható rétegén és az erkölcsi vagy vallási előírásokon.

Ez a monasztikus „munka” vagy „fegyelem” nem pusztán egyéni vállalkozás. Egyszerre személyes és közösségi. Bizonyos értelemben a személyek fölött tájékozódik. Átlépi a tapasztalati világ pusztán lélektani beteljesülését, de meghaladja az átadható kulturális eszmények korlátait is (az egyének saját nemzeti, faji hátterét). Bizonyos egyetemességre és egészben látásra törekszik, amelyet még sohasem írtak le megfelelően – és valószínűleg nem is írható le – a lélektan kategóriáival. Ha átlépjük azokat a korlátokat, amelyek a személyt a tárgytól, az ént a nem-éntől elválasztják, akkor ez a fejlődés egy olyan tökéletességhez vezet el, amelyet a különböző vallások különbözőképpen írnak le: létrejön az „atman” (az egyetemes lélek), az Űresség, Krisztus élete, a „fana”, a „baqa” (a szufi megsemmisülés és újraegyesülés).

Mindez nem feltétlenül egyéni kegyelmen (különleges isteni megvilágításon vagy prófétai küldetésen) fordul. Általában úgy érhető el, ha valaki vállalja a „hagyományos vallási út” fegyelmét és elindul rajta. Vagyis sajátos életformát és éntudatot kíván, amelyik bizonyos iratlan, valójában alig kifejezhető föltételekhez igazodik. E föltételek megteremtéséhez a sajátos képzést olyan tapasztalt személyek végezhetik vagy olyan közösségek alakíthatják ki, amelyek megélték valamit abból a hagyományos tudatból, amelyet misztikusnak, szemlélődőnek, megvilágosultnak, lélekben átalakultnak nevezhetünk.

2. Ezen a ponton tegyünk egy zárójeles megjegyzést a nyelv problémáiról. Óriási nehézségek rejlenek az ilyesféle szavakban, mint „misztikus”. Hiányzik az egyetértés e szavak jelentésében stb. Nem vállalkozhatunk itt mindezeknek a problémáknak a megvilágítására, csupán azt szeretnénk tisztázni, mekkora a különbség az odaadás „monasztikus” formája, a magasabbfokú tudatosságnak monasztikus stílusú keresése, valamint az „aktív” típusú odaadás között, amely olyan „jócselekedetekre” irányul, mint a nevelés, a betegek gondozása stb. A jezsuiták nem monasztikus szerzetesek (bár manapság jóné-

hány hittudósuk jobban rokonszenvez a monasztikus kérdésekkel, mint sok monasztikus szerzetes). A misszionáriusok általában nem szemlélődő szerzetesek. A kettőt persze nemritkán összekeverik a nyugati egyházban, különösen manapság, amikor a „szemlélődő életnek” még a fogalmát is támadások érik, még a katolikus monasztikus világban is. Ennyi előzetes megjegyzés után két szempontot szeretnénk hangsúlyozni:

a) Még a nagyon aktív „Nyugaton” is él az a szerzetesi hagyomány, amely elsődlegesen szemlélődő, s ezt a hagyományt manapság még a protestánsok is felújítják, holott ők eredetileg ellene támadtak.

b) Megvan a lehetősége annak, hogy a mélyben kapcsolat jöjjön létre a nyugati szemlélődő szerzeteshagyomány és a különböző keleti szemlélődő hagyományok között – beleértve az iszlám szufikat, az indonéziai misztikus laikus szemlélődő közösségeket, s a közismertebb hindu és buddhista monasztikus csoportokat.

3. Szólnunk kell egy szót az ortodox és a (nyugati) katolikus misztika különbségéről, a mai ortodox monasztikus életről.

Bár a katolikus monasztikus szerzetesség kevésbé őszintén szemlélődő, az Ázsiával kezdődő párbeszédre jelenleg alkalmasabb, a II. Vatikáni Zsinatot követő nyíltabb légkör következtében. A keresztény monasztikus hagyomány mindig kész volt alkalmazkodni a görög filozófiához és azt befogadni. A katolikusok közül sokan felismerték, hogy mindez igen jól alkalmazható a hindu és buddhista filozófiákra, fegyelemre és tapasztalatra. Létezik egy tudatos kisebbség, amely készen áll a szabad és termékeny érintkezésre. A Vatikáni Zsinat pedig határozottan bátorította őket.

4. Visszatérve fő témánkra, könnyű meglátni a párbeszédnek és a tapasztalatcserének különös értékét azok között a különböző vallások között, amelyek vallási tudatuk átalakításával próbálnak lehatolni hitrendszerük végső mélységeibe. Találhatunk hasonlóságokat azokban az aszkétikus rendszerekben, amelyek megpróbálnak utat készíteni a „misztikus” maguk fölé emelkedés számára (itt persze megfelelő korlátozásokkal kell használnunk a „misztikus” szót.)

Nem állítom azt, hogy eljuthatunk a transzcendens vagy misztikus fokon az összes vallások tökéletes egységére, sem azt, hogy különböző dogmatikus rendszerekből indulva ezen a csúcson végül mindnyájan találkozni fognak. De azt nyugodtan mondhatjuk, hogy ha vannak is feloldhatatlan ellentétek a tanításban és a megfogalmazott hitrendszerben, mégis igen nagy hasonlóságra és megfelelésre bukkanunk a

vallási tapasztalat terén. Semmi új sincs abban a megfigyelésben, hogy olyan szentéletű emberek, mint Szent Ferenc és Shri Ramakrishna (hogy csupán kettőt említsek), a lelki tökéletességnek olyan fokára jutottak el, amelyet bárki fölismerhet, s amelyből mindazok gazdagodhatnak, akiket érdekel a lét vallási dimenziója is. A kulturális és tanbeli különbségek természetesen megmaradnak, de mindez nem teszi érvénytelenné a nagyon is valóságos egzisztenciális hasonlóságot.

5. E dolgozat elsődleges célja az, hogy világossá tegye: a tapasztalatnak és a lelki érettségnek ezen az egzisztenciális síkján valóságos és jelentős kapcsolatokat találhatunk, s talán még ennél is „sokkal többet”. Megmondom, mire gondolok: jelenleg mindenekelőtt egyetlen dolgot tartok szükségesnek. Ezek a mélyben folyó párbeszéddek, amelyek a monasztikus és az emberi tapasztalat alapjait érintik, nem pusztán elméleti kérdések. Nem pusztán olyan tudományos kutatás, amelyhez lehet megfelelő ösztöndíjat szerezni. Mindez nem egyszerűen „kutatás” kérdése, nem tudományos konferenciák, alkotóműhelyek, tanulmányi csoportok vagy akár új intézmények dolga – mindezek csupán olyan eredményekre juthatnának, amelyek legfőljebb új tényekkel gazdagíthatnák az emberről, a társadalomról, a kulturális és a vallásról felhalmozott tudásanyagainkat.

Úgy szólok hozzá a kérdéshez, mint nyugati szerzetes, akit elsősorban a saját monasztikus hivatása és elkötelezettsége érdekel. Azért hagytam el a kolostoromat, hogy ne csupán kutató tudósként vagy könyvszerzőként lépjek föl (még ha történetesen ez is vagyok). Zárándokként jöttem ide, aki nemcsak információkhoz szeretne jutni, nem pusztán „adatokat” gyűjteni más monasztikus hagyományokból, hanem meríteni szeretne a monasztikus látomás és tapasztalat ősi forrásaiból. Nemcsak (mennységileg) kívánok többet megtudni a vallásról és a monasztikus életéről, hanem (minőségileg) jobb és megvilágosultabb szerzetessé szeretnék válni magam is.

Meg vagyok győződve arról, hogy most már nem csupán lehetséges és kívánatos, hanem a huszadik századi ember sorsa szempontjából az egyik legfontosabb feladatunk az a mélybe hatoló érintkezés, amely átlép azokon a korlátokon, amelyek eddig elválasztották a különböző vallási és monasztikus hagyományokat.

Egyáltalán nem hiszem, hogy földrengető, látványos eredményeket kellene várni, még azt sem, hogy bármiféle nyilvánosság kívánatos volna. Ellenkezőleg, meggyőződésem szerint ennek a kicserélődés-

nek a valódi monasztikus atmoszférában kell végbemennie: nyugodtan, józanul, ráérősen, tisztelettel, elmélkedve, elzárt békében. Biztos vagyok abban, hogy a nem-sietésnek és a türelmes várakozásnak úgynevezett „ázsiai” hagyománya most előbbrevaló, mint a nyugati szenvedélyes törekvés a közvetlen és látható eredményekre. Ezért mindennél fontosabbnak tartom az olyan nyugatiak számára, mint én magam is, hogy azt a keveset, amit tudnak, Ázsiában tanulják meg Ázsiáról. Azt hiszem, nem elég pusztán felületes riportokat készítenünk az ázsiai hagyományokról, hanem élnünk kell ezeket a hagyományokat és elmerülnünk bennük, lehetőleg úgy, hogy a maguk hagyományos környezetében próbáljuk megélni őket.

Főösleges hozzátennem, hogy szerintem eljutottunk a vallási érettségnek arra a (régóta kívánatos) fokára, amelyen megvalósítható az, hogy valaki tökéletesen hűséges marad a maga nyugati keresztény monasztikus elkötelezettségéhez, s a mélységekben mégis tanul valamit a buddhista vagy hindu aszkétikus fegyelemből és tapasztalatból. Hiszem, hogy egyikünknek-másikunknak erre vállalkoznia is kell, azért, hogy javíthassunk a saját szerzeteséletünk minőségén és segíthessük azt a monasztikus megújulást is, amely megkezdődött a nyugati Egyházban.

6. A monasztikus megújulásról zárójelben meg kell jegyeznem valamit. A hagyományos formák összeomlottak, mert már nem értették őket igazában. Ebből aztán zűrzavar keletkezett: külsőséges és formális ritualizmus, öncélú, csupán felszínes megtartása a szabályoknak, merev ragaszkodás az élő tartalmuktól megfosztott hagyományokhoz, az eredeti hagyományok, a szerzetesi fegyelem, a szemlélődés elhomályosulása, a szerzetesélet elsilányulása. Mindez a szerzetesség válságához vezetett nyugaton. Nagyon elképzelhető, hogy hamarosan megszűnik jónéhány olyan, mindeddig virágzó monasztikus intézmény is, amely megőrizte élő kapcsolatát a középkorral. Ebben jót és rosszat egyaránt láthatunk. Vajon előbb vagy utóbb szembe kell-e néznie hasonló válsággal az ázsiai szerzetességnek is? Ezt előidézhetheti az is, hogy az új nemzedék megszállottan azt kutatja, mi „igazán fontos” – de a problémát még csak félig értik. Valójában a hippiknek világi, a szerzetességgel némely vonásokban rokon mozgalma Amerikában azt mutatja, hogy az élet szemlélődő dimenziói (amelyet a szerzetesek és a papság egy része hevesen elutasít), föltétlenül érdeklik a modern fiatalságot.

7. Hogy ne nyújtsam túlságosan hosszúra ezt a dolgozatot, csupán

két különösen fontos problémával szeretnék még foglalkozni: a monasztikus hagyományok „érintkezésével”, és azokkal a nyilvánvalóan „helytelen irányzatokkal”, amelyeket el kell kerülnünk. Természetesen mindkét kérdést jóval rövidebben érinthetjük, mint szeretnénk.

8. Az „érintkezés” kérdése manapság már nem ütközik túlságosan nagy nehézségekbe. Kiadtak sok klasszikus ázsiai szöveget s ezekkel foglalkozó tanulmányt, elsősorban angolul és németül. Ez azt eredményezte, hogy kialakult valami „közös hagyományokra épülő” nyelvezet. Úton vagyunk afelé, hogy létrejöjjön a kulcsszavak használható vallásközi lexikonja – amely főleg a szanszkritra támaszkodik – s ez lehetővé teszi, hogy minden vallási hagyományban értelmes vita kezdődhessék a különféle vallási tapasztalatokról. Ez részben már meg is történt. Egyik eredménye az, hogy pszichológusok és pszichanalitikusok, antropológusok és összehasonlító vallástörténészek most már egyfajta közös nyelven beszélhetnek a vallási tapasztalatról. Azt hiszem, hogy ez a „nyelv”, bár helyenként még fontoskodó, mégis meglehetősen megbízható, s most már rendelkezésére áll a teológusoknak, a filozófusoknak és a hozzám hasonló közönséges szerzeteseknek is.

Ez csupán az első lépés, de igen fontos lépés – s még ezután is gyakran szükségünk lesz tolmácsra. De ők is szívesebben állnak rendelkezésünkre, ha tudják ezt a „közös nyelvet” és őket is érdekli a belső megvilágosodás lehetőségeinek közös kutatása. Ez a fajta érintkezés azonban nyilvánvalóan nem juthat túlságosan messzire, ha csak nem olyan emberek viszik végbe, akik bizonyos fokig hasonló megvilágosodásban részesültek.

Vakmerő optimizmus volna azt várni, hogy maguk a szerzetesek is hozzájárulnak ehhez a munkához? Remélem, nem. S itt jutunk el ahhoz a „sokkal többhöz”, amelyre főntebb céloztam. A mélységekben kialakuló igazi érintkezés sokkal több, mint eszméknek, fogalmi tudásnak, megfogalmazott igazságoknak kicserélése. Ennek a fajta mélyben kialakuló érintkezésnek túl kell jutnia a szavak síkján, olyan hiteles tapasztalatokra kell épülnie, amelyek nemcsak a szavak megelőző, hanem a szavakat követő állapotot is igénybe veszik.

A „szavak előtti” állapot az a kimondatlan és meghatározatlan előkészület, az értelemnek és a szívnek a fölkészítése, amelyre mindenfajta „monasztikus” tapasztalatnak szüksége van. Ez többek között azt kívánja, hogy megszabaduljunk az automatizmusoktól és a megrogzított szokásoktól, konvencióktól és korlátoktól, minden olyan

mechanizmustól, amely korlátozhatja a megértést, és akadályozhatja az újnak, a váratlannak a megtapasztalását. A monasztikus nevelésnek nem szabad merev elképzelések szerint alakítania az embereket, de meg kell szabadítani őket a merev, megrögzött beidegződésektől. Aki ez előbb leírt mélységben akar érintkezni másokkal, annak a szerzetesnek nem elég aprólékosan ragaszkodnia a külső hagyományokhoz, hanem a hagyományokat belülről és valóságosan kell megélnie. Föl kell tárnia magát az életre és az új tapasztalatokra, mert mindenestül fölhasználta már a saját hagyományait, s szeretne túllépni rajtuk. Ez teszi lehetővé számára, hogy találkozhassék egy másik hagyomány aszkétikus rendszerével, amely látszólag távoli és idegen ugyan, mégis megérthetik egymást, és rátalálhatnak arra a közös alapra, amelyen már szavakon keresztül is megérthetik egymást. A „szavakon túli” állapotba a saját szavaikon és fogalomrendszerükön, annak a végső tapasztalatnak a csöndjében, amely föltehetően nem jött volna létre, ha nem találkoztak és beszéltek volna egymással.

Ezt nevezem igazi „egyesülésnek”. Azt hiszem, lényünk legmélye ez után kiált, s egy életen át tartó erőfeszítés sem elég ahhoz, hogy ezt elérjük.

9. A kerüendő, helytelen irányzatok meglehetősen nyilvánvalóak. Először is, a monasztikus hagyományok fent említett egységére való törekvést semmiképpen se engedjük hozzácsatolni ahhoz a végeláthatatlanul üres fecsegéshez, ahhoz a véget nem érő terméketlen és olcsó vitatkozáshoz, amellyel mindenről tárgyalunk a föld kerekén, ahhoz a kimeríthetetlen szóáradathoz, amellyel a modern ember próbálja meggyőzni magát arról, hogy kapcsolatban áll a többi emberrel és a valósággal. Ezt a szemlélődő párbeszédet fönn kell tartani azoknak, akik sokéves csöndben és az elmélkedés igényes gyakorlásában komoly önfegyelemre tettek szert. Hozzátennem azt is, hogy fönn kell tartani azoknak, akik egészen komolyan beléhatoltak saját szerzeteshagyományaikba, és hiteles kapcsolatban állnak saját szerzetesközösségük múltjával – emellett pedig nyitottak a másféle közösségek tapasztalatainak hagyományára és örökségére.

Másodsor, szóba se jöhet valamiféle olcsó szinkretizmus, féligvalóságos szólamok és jámborkodások zagyva keveréke, olyan buzgólkodás, amely mindent jóváhagy, és ezért semmit sem vesz igazán komolyan.

Harmadszor kényesen tiszteletben kell tartanunk a fontos különbségeket: haszontalan viták nélkül világossá kell tenni azokat a ponto-

kat, ahol valaki már nem ért egyet, nem fogad el valamit. Vannak vitathatatlan különbségek, és haszontalan, ostoba kísérlet volna ezeken a területeken erőltetni a vitát. Hagyjuk ezeket érintetlenül, mindaddig, amíg egyszer talán nagyobb megértésre nem számíthatunk ezen a téren is.

Negyedszer, arra kell irányítanunk figyelmünket, ami valóban lényeges a monasztikus törekvésekben: ezt, szerintem elsősorban abban kell keresnünk, hogy hogyan léphetünk túl önmagunkon és juthatunk el a megvilágosodásra. Tudatunknak végső alapjáig való átalakítására kell törekednünk, valamint a bhakti-típusú legmagasabb és leghitelesebb odaadó szeretetre és hódolatra – de nem rendkívüli erők, csodás tevékenységek, különleges karizmák, látomások, levitáció stb. keresésével. Ezek egészen más rendbe tartozó jelenségek.

Ötödször az intézményes szervezet, a monasztikus szabályzatok, az istentiszteletnek és a szerzetesi fegyelemnek hagyományos formái – mindezek másodlagos kérdések, s nem kell őket figyelmünk középpontjába állítani. Magával a megvilágosodással kapcsolatban kell értelmeznünk őket. De természetesen mindenestül tiszteletben kell őket tartanunk, és a párbeszéd meg az érintkezés érdekében nem forgathatunk fel olyan intézményes kereteket, amelyek továbbra is nagyon fontos segítői maradhatnak a belső fejlődésnek.

10. Itt az ideje, hogy befejezzem. Csak a komoly érintkezés fontosságát szerettem volna hangsúlyozni, s az „egyesülését”, amely a különböző hagyományok, aszkétikus módszerek és vallások szemlélődő emberei között létrejöhet. Mindez sokban hozzájárulhat az ember fejlődéséhez történelmének mai, kritikus korszakában. Hiszen ma kétségtelenül válságos időket élünk, létfontosságú választások elé kerültünk. Komolyan fenyeget bennünket az a veszély, hogy elveszítjük azt a lelki örökséget, amelyet szent és szemlélődő nemzedékek ezrei nagy erőfeszítéssel halmoztak föl napjainkig. A modern világban élő szerzetesnek sajátos feladata az, hogy elevenen őrizze a szemlélődés tapasztalatait, és a modern, technizálódott ember számára nyitva tartsa az utat ahhoz, hogy fölfedezze saját bensőjének egész mélységét.

Nagyon fontos, hogy a mélységnek és teljességnek, a belső, magunkon túlmutató szabadságnak ezt a világát sértetlenül megőrizzük, amint az egyetemes emberiség teljesebb érettsége felé növekedünk. Tanúi vagyunk annak, hogyan alakul ki modern világunkban az emberiségnek igazán egyetemes tudata. Ez az egyetemes tudat válhat a

magunkon túlmutató szabadság és látomás tudatává, de megmaradhat a silány automatizmusok és erkölcsi klisék üres homályában is.

A kettő közötti különbség, azt hiszem, elég fontos ahhoz, hogy minden vallásnak, sőt még vallástalan, humanista filozófiáknak is érdemes legyen foglalkozniuk vele.

Záróimádság

(Thomas Merton imája az Első Lelki Csúcstalálkozó végén Calcuttában)

Arra kérem mindnyájukat, hogy álljanak fel, és mind fogjanak kezét egymással. Mindenekelőtt rá kell eszmélnünk arra, hogy az imádságnak is új nyelvét kell megalkotnunk. Az új ima-nyelvnek át kell lépnie mindnyájunk egyéni hagyományain, és a szeretet közvetlenségére kell épülnie. El kell most búcsúznunk egymástól, de magunkkal visszük a bennünket összekötő szeretet tudatát, azét a szeretetet, amely a meglévő különbségek, érezhető érzelmi súrlódások ellenére összeköt bennünket . . . A fölszínen lévő dolgok semmiségek, ami a mélyben van, az a Valóságos. A szeretet teremtett bennünket. Fogjunk ezért kezét egymással, ahogy korábban tettük, s megpróbálom elmondani azt, ami a szívünk mélyeiből tör elő. Arra kérem mindnyájukat, hogy csak a szívünkben lévő szeretetre figyeljenek, hiszen ott él ez mindannyiunkban. Nem tudom még, mit fogok mondani. Megpróbálok elhallgatni egy percre, s aztán mondani valamit . . .

Istenünk, egyek vagyunk Veled. Te tettél bennünket egyé magaddal. Arra tanítottál minket, hogy ha megnyílunk egymás iránt, akkor bennünk veszel lakást. Segíts bennünket, hogy megőrizzük ezt a nyíltságot, és egész szívünkben harcoljunk érte. Segíts fölfedeznünk azt, hogy a kölcsönös elutasításból nem születhet meg a megértés. Istenünk, szívünk mélyéből, egészen, tökéletesen el akarjuk fogadni egymást. Ezáltal fogadunk el Téged, és hálát adunk Neked és imádunk és szeretünk Téged egész lényünkkel, mert létünk Benned van, és lelkünk a Te lelkedben gyökerezik. Tölts el minket szeretettel, és köss össze bennünket szeretettel, ahogy most elindulunk a világ minden égtája felé, egyesülve ebben az egy lélekben, amely Téged jelenvalóvá tesz a világban, s amellyel tanúságot tesz az arról a végső valóságról, amely a szeretet. A szeretet győzött. A szeretet győzedelmes. Amen.

Levél Flavian Burns apáthoz

1968. december 11.
Sawang Kaniwat, Bankok

Kedves Dom Flavian!

Szeretett fia, Lajos atya hirtelen és váratlan halálának hírért már közölték Önnel. Mégis, mi, alulírottak, akik a trappisták küldöttségét alkottuk ezen a történelmi jelentőségű értekezleten, szeretnénk közölni Önnel s ezen keresztül a Getszemáni minden szerzetestestvérével, azokat a tényeket, amelyeknek ismerete bizonyára igen fontos mindnyájuk számára.

Először is szeretnénk kifejezni Önnek és az egész közösségnek mélységes és szívből jövő részvétünket, osztozva fiuk és testvérük elvesztésének fájalmában. Ez a veszteség mindegyikünket szintén igen mélyen érintett. Bizonyára Önök is érzik, hogy mindez mégis mélységes örömről szolgálja, ha ráeszmélünk arra, hogy Lajos atya elérte már azt a célt, amelyre mindnyájan törekszünk: az örök egységet a Mindenhatóval.

Ez az értekezlet, amely korunk monasztikus életének néhány legkiemelkedőbb egyéniségét hozta egybe, nyilvánosan is tanúságot akar tenni arról, hogy a bencés szerzetescsalád milyen megbecsüléssel és tisztelettel adózik Thomas Mertonnak.

Minden jelenlévő küldött s azoknak száza, akiket ezek a küldöttek képviselnek, igen nagyra értékelik az Ön nagylelkű kedvességét, amellyel lehetővé tette Lajos atyának, hogy részt vegyen ezen a konferencián.

Az ő jelenléte vonzott bennünket ide, s megérkezésének pillanatától kezdve a középpontjába került az eseményeknek. Némelyek már találkoztak vele korábban, de legtöbbünk személyesen itt találkozott vele először. Ismertük őt írásából, az őt övező elismerésből, de most abban a kiváltságban részesültünk, hogy találkozhattunk és együtt élhettünk vele, akiről tudjuk, milyen csodálatos szerzetesegység volt. Belopta magát mindnyájunk szívébe egyszerűségével, mindenki-re figyelmes nyíltságával, azzal, hogy mindenét örömmel osztotta meg velünk, de legfőképpen azért, hogy személyében igazi szerzetest ismerhettünk meg.

Halálának reggelén szétosztotta köztünk azt a papírt, amelyet elkészített, s mindnyájan kíváncsian vártuk az esti ülést, amikor válaszol-

ni készült a papíron fölvetett kérdésekre, s a monasztikus étellel foglalkozó egyéb problémákra.

Ebéd után visszatért szobájába, s útközben egyikünknek megjegyezte, mennyire várja az ebéd utáni pihenést, mivel előző nap nem maradt rá ideje egy szervezési kérdésekkel foglalkozó megbeszélés miatt.

Nem sokkal azután, hogy visszavonult, néhányan a házban tartózkodók közül kiáltást hallottak, de némi vizsgálódás után úgy gondolták, hogy képzelték.

A szieszta végén találtak rá: hanyatt feküdt a padlón, mellén egy elektromos ventilátorral. A ventilátor még mindig áram alatt volt. Jobboldalán és karján mély égési seb s néhány vágás látszott. Koponyájának hátsó része is vérzett.

Egy orvosi tapasztalattal rendelkező apáca azonnal odajött, de akorra már nyilvánvalóvá lett, hogy meghalt.

Egy taiföldi orvos jött, majd később egy másik is. Ekkor azonban már igen nehéz volt tisztázni, hogy mi okozta a halálát.

Föltételezik, hogy miközben lezuhanyozott, a ventilátor közelében szívroham érhetett, s esés közben rántotta magára a ventilátort. Vagypedig meztláb a kőpadlón állva esetleg halálos áramütés érhetett.

Mihelyt a rendőrség befejezte a hivatalos vizsgálatot, engedélyt kértünk és kaptunk arra, hogy a testet felöltöztethessük ruháiba és skapulárájába.

A holttestet megtörölték, felöltöztették és ágyába fektették. Attól kezdve ott virrasztottunk mellette a rózsafüzért és a breviáriumot imádkozva, amíg az amerikai hadsereg tisztviselői meg nem érkeztek, hogy elszállítsák. Ez a virrasztás este hat órától körülbelül ma hajnalban fél kettőig tartott.

Az amerikai konzulátust azonnal értesítettük, s az egyik titkárnő, Miss Berry, kijött, hogy ingóságait jegyzékbe vegye és gondoskodjék a holttest elszállításáról.

Dom Joachim és Anselm atya Dom Weaklanddel, a primás apáttal együtt átvizsgálták személyes holmijait, s meggyőződtek arról, hogy minden össze van készítve. Dom Weakland a baleset fölfedezésének pillanatától kezdve minden erőfeszítést megtett azért, hogy Önökkel kapcsolatot sikerüljön teremtenie.

A virrasztás folyamán a többi delegátus is eljött, hogy leróják tiszteletüket, és mindnyájan bekapcsolódtak a zsoltárok éneklésébe.

A halott Lajos atya arcán hatalmas, mélységes béke ömlött el, nyilvánvalóan látszott rajta, hogy megtalálta Azt, akit mindig egész szívéből keresett.

Az amerikai hadsereg a saját bankoki kórházába vitte holttestét.

Ma reggel 10 órakor mondtuk el a gyászmisét a lelkiüdvéért. Dom Weakland, a prímás-apat volt a főcelebráns, a taiföldi apostoli delegátus és Dom Joachim asszisztáltak neki. A bankoki érsek a titkárával együtt szintén részt vett a szentmisén. Az összes papok koncelebráltak, de más delegátusok is eljöttek a misére. Fehér ruhában mondtuk a misét, ezzel is kifejezve hitünket abban, hogy valójában öröme van okunk, és örvendeztünk abban a tudatban, hogy testvérünk valóban eljutott Istenhez.

Szerencsére magnóra vették az értekezleten elmondott beszédét, és mozgófilmet is készítettek róla. Dom de Floris közölte velünk, hogy a szalag másolatát elküldik Önöknek, s ha kívánják megszerezni a film másolatát is, forduljanak az olasz Televíziótársaság New York-i képviselőjéhez. De minden szalagnál és filmnél többet jelent számunkra az az eleven kép, amely belevésődött a szívünkbe és az elménkbe olyasvalakiről, akit mindnyájan nagy szeretettel a testvérünknek tartunk.

Még egyszer kifejezzük szívből jövő együttérzésünket Önnel és a Getszemáni apátság minden testvérével, és biztosítjuk Önöket arról, hogy szentmiséinkben és imádságainkban folytonosan megemlékezünk Lajos atyáról, hogy lelke békességben nyugodjék.

Testvérei Krisztusban:

(Aláírók: a bankoki konferencián résztvevő hat trappista küldött):

Dom Anselm Parker O.C.S.O. Ausztrália
Dom Joachim Murphy O.C.S.O. Új Zéland
Dom Simeon Chang O.C.S.O. Hong Kong
Christiana anya O.C.S.O. Japán
Dom M.F. Acharya O.C.S.O. India
Dom M. Frans Hardjawijata O.C.S.O. Indonézia

HARMADIK RÉSZ

SZEMLÉLŐDÉS
A MAGÁNYBAN

A SZEMLÉLŐDÉS MAGVAI

Előszó

Az ember földi életének minden pillanata és minden eseménye elvet valamit a lelkében. Mert ahogy a szél látható és láthatatlan szárnyas magok ezreit szórja szerteszt, úgy sodorja magával az idő folyama a lelki élet csíráit, és ezek észrevétlenül megtapadnak az emberek gondolkozásában és akaratában. Ennek a megszámlálhatatlan magnak legtöbbje tönkremegy és elvész, mert az emberek nincsenek felkészülve befogadásukra: pedig az ilyen mag sehol másutt nem csírázhat ki, csak a szabadságnak és a vágynak termőtalajában.

Ha az értelem saját gyönyöreinek a foglya, ha az akarat saját vágyának rabja, akkor nem tudja befogadni egy nemesebb öröm, a természetfölötti vágy magvait.

Hiszen hogyan fogadhatnám be a szabadság magvait, ha a rabszolgaságba vagyok szerelmes? Hogyan erősíthetem vágyamat Istenre, ha életemet egy másik, vele ellenkező vágy tölti be? Isten nem ültetheti belém az Ő szabadságát, mert rab vagyok, és nem is kívánok szabad lenni. Szeretem a fogságomat, és magam építem föl saját börtönömet, mert ragaszkodom azokhoz a dolgokhoz, amelyeket voltaképpen gyűlölök, s ezzel megkeményítem szívemet az igazi szeretet ellen.

Ha Istent keresném, akkor minden esemény és minden pillanat az Ő életének magvait vetné el akaratomban, és ez a vetés egy napon gazdag aratásba szöknék.

Hiszen Isten szeretete melenget a napban és Isten szeretete küldi rám a hideg esőt. Isten szeretete táplál a kenyérben, amelyet megesez, de Isten táplál az éhséggel és a böjtöléssel is. Isten szeretete küldi a téli napokat, amikor fázom és rosszul érzem magam, de a forró nyarat is, amikor keményen dolgozom és csuromvizes a ruhám. Isten lehel rám a folyóról támadó könnyű szélben és az erdőből áramló szellőkben is.

Isten szeretete beszél hozzám a madarak énekében és a folyók zúgásában; de a város zaja mögül is Isten szól hozzám ítéleteivel. Min-

dent az Ő akarata küld nekem, hogy vetőmagként életre keljen bennem.

Ha meggyökereznének szabadságomban, és belőle az Ő akarata nőne ki, akkor azzá a szeretetté lennék én is, amely az Övé, és aratásom az Ő dicsőségét meg az én örömet növelné.

És ezer meg millió más szabadsággal együtt egyetlen hatalmas aranytáblává növekednék, dicsóítva Istent, dúsan sarjadó kalászokat érelve.

Bármi történjék is, egyetlen vágyam és örömöm az legyen, hogy tudom: „Ez Isten akarata számomra, ebben nyilvánul meg szeretete. Ha elfogadom, akkor viszonzhatom a szeretetét, s ezáltal adhatom magam oda Neki. Akarata szerint így nőhetek fel a szemlélődésig, amely az örök élet.”

Ha örömmel befogadom és vidáman megteszem az Ő akaratát, akkor az Ő szeretete él a szívemben, mert akaratom eggyé vált szeretetével. Így kezdek azzá lenni, ami Ő, aki a Szeretet. Ha mindent az Ő kezéből fogadok, akkor az Ő öröme tölti el a lelkemet, nem azért, mert a dolgok azok, amik, hanem mert Isten az, Aki, és szeretetében mindennel nekem akar örömet okozni.

1. Minden szent, ami van

Nem igaz, hogy a szentek és a nagy szemlélődők sohasem vették észre a teremtményeket, hogy nem értették meg és nem értékelték a világot s a benne élő embereket, mindazt, amit láttak és hallottak.

El tudod képzelni, hogy szeretetük Isten iránt összefér azoknak a dolgoknak a gyűlöletével, amelyek Őt tükrözik vissza és mindenütt Róla beszélnek?

Azt mondhatod: bizonyára egészen elmerültek Istenben, és nem vettek észre semmi mást rajta kívül. Azt hiszed hát, hogy megkövült arccal jártak-keltek, és nem figyeltek a hozzájuk beszélő emberek szavára, nem értették meg környezetük örömét-bánatát?

A szentek valóban elmerültek Istenben. De éppen ezért tudták meglátni és értékelni a teremtményeket is. Egyedül Istent szerették, azért egyedül ők szerettek mindenkit.

A szent tudja, hogy jó a világ és minden, amit Isten teremtett. Akik pedig nem szentek, azok vagy tisztátalannak tartják a teremtett dolgokat, vagy egyáltalán nem törődnek ezzel a kérdéssel, mert nem érdeklí őket más, mint önmaguk.

A szent megszentel minden szépséget és Isten dicsőségére ajánl föl mindent, amit megérint. A szentet sohasem lehet megsérteni semmivel és nem ítéli meg senkinek a bűnét, mert bünt nem ismer. Ő csak Isten irgalmát ismeri és azért él a földön, hogy ezt az irgalmat eljuttassa minden emberhez.

Ha Isten szeretetével egyesülten élünk, akkor Őbenne minden a mienk, és mindent Neki ajánlunk az Ő Fiában, Krisztusban, mert minden a mienk, mi pedig Krisztuséi vagyunk, Krisztus meg az Istené. Ha minden gyönyörön és gyötrelmen, örömen vagy szomorúságon és minden más jón vagy rosszon felülemelkedve az Ő dicsőségében találjuk meg nyugalmunkat, akkor mindenben inkább az Ő akaratát szeretjük, mint magukat a dolgokat: ezáltal dicsőítő áldozatul ajánlhatjuk föl a teremtést Istennek.

Ez az a cél, amiért Isten minden dolgot teremtett.

Az egyedüli igazi öröm a földön: kiszabadulni önmagunk börtönéből (nem mondom, hogy a testéből, mert a test Isten temploma, tehát szent), és szeretetben egyesülni az Élettel, Aki ujjongva ott lakik minden teremtmény lényegében és saját lelkünk mélyén. Az Ő szeretetében minden a miénk, és mindennek hasznát vesszük, mert Őt találjuk meg benne. És így mindaz, amivel a világban vándorlásunk során találkozunk, mindaz, amit látuk, hallunk, érintünk, nem beszennyez, hanem inkább megtisztít, és a szemlélődés, a mennyország újabb magvait ülteti lelkünkbe.

E tökéletesség nélkül a teremtmények nem örömet okoznak nekünk, hanem fájdalmat. Amíg nem tökéletesen szeretjük Istent, addig a világon minden megsebezhet.

Mert amíg nem szeretjük Istent tökéletesen, addig világa tele van ellentmondással. A dolgok, amelyeket teremtett, Hozzá vonzanak, mégis távol tartanak Tőle. Csalogatnak felé, de utunkat is állják. Bizonyos határig rátalálunk bennük, aztán viszont egyáltalán nem találjuk Őt.

Amikor éppen valami örömet vélünk fölfedezni bennük, az öröm szomorúságra fordul; és amikor megtetszenek, az élvezet fájdalommá válik.

Mi, akik még nem szeretjük Istent tökéletesen, minden teremtményben találhatunk valamit a mennyország beteljesedésének és a pokol gyötrelmének visszfényéből. Találunk valamit az üdvözülés öröméből, és az elveszés kínjából, vagyis a kárhozatból.

A teremtményekben rejlő tökéletesség a valóságukhoz tartozik: ez

a valóság Istentől való, Istenhez tartozik és Őt tükrözi. Saját rendetlen vágyunk következtében okoznak mégis gyötrelmet, hiszen nagyobb valóságot keresünk bennük, mint amennyi ténylegesen bennük rejlik, nagyobb kielégülést, mint amelyet teremtmény egyáltalán adni tud. Ahelyett, hogy Istent imádnánk az Ő teremtésében, mindig önmagunkat próbáljuk imádni a teremtmények felhasználásával.

De aki önmagát imádja, az a semmit imádja. A semmi imádata pedig: a pokol.

2. A dolgok azonossága

A fa mindenekelőtt azzal dicsőíti meg Istent, hogy fa. Azzá lett, aminek Isten szánta, s ezzel az Istenben rejlő, a lényegével egybetartozó gondolatot utánozza. A fa tehát azzal hasonlít Istenhez, hogy fa.

A fa minél inkább önmagához hasonlít, annál inkább Őhöz. Ha valami más próbálna lenni, aminek sohasem volt szánva, akkor kevésbé hasonlítana Istenhez és azért kevésbé dicsőítené meg Őt.

Nincs két pontosan egyforma teremtett lény. Egyediségük nem tökéletlenség. Ellenkezőleg: minden teremtett dolog nemcsak azért tökéletes, mert megfelel egy elvont eszménynek, hanem sokkal inkább azért, mert önmagával azonos. Ez a fa itt azzal fogja megdicsőíteni Istent, hogy szétterjeszti gyökereit a földben és felnyújtja ágait a levegőbe, a fénybe, úgy ahogyan egyetlen más fa sem tette őelőtte, és nem fogja tenni utána sem.

El lehet-e képzelni, hogy a világon minden egyedi teremtmény csak tökéletlen kísérlet egy eszményi típus megvalósítására, de ezt a Teremtőnek sohasem sikerült egészen létrehoznia? Ha ez így van, akkor a dolgok nem dicsőítik meg Őt, hanem éppen azt hirdetik, hogy nem tökéletes a Teremtő.

Minden egyes létező tehát a maga egyediségében, konkrét természetével és lényegével, minden sajátos jellemzőjével és egyéni tulajdonságával, önmagával való sérthetetlen azonosságában dicsőíti meg Istent: azzal, hogy pontosan az, aminek Ő itt és most akarja, azok között a körülmények között, amelyeket az Ő Szeretete és végtelen Művészete rendelt el számára.

Az élő és növekvő dolgok, élettelen tárgyak, állatok, virágok s az egész természet formáival és egyedi jellegzetességeivel együtt: szentek Isten színe előtt.

Belső lényegük adja szentségüket.

Ennek a kis csikónak különös, esetlen szépsége ezen az áprilisi napon, ezen a mezőn, e felhők alatt: olyan szentség, amelyet Isten művészete szentelt meg Magának, és az Ő dicsőségét hirdeti.

A som sápadt virágai az ablakom előtt: szentek. Az apró sárga virágok, amelyeket senki sem vesz észre az útfélen: Isten arcát néző szentek.

Ennek a levélnek megvan a maga sajátos szövete, erezete, a maga szent formája; a folyó mély gödreiben rejtőző sügért és pisztrángot szentté teszi szépsége és ereje.

A nagy, repedezett, félig kopár hegy Istennek egy másik szentje. Nincs más hozzá hasonló. Egyedülálló a maga jellegzettségével, semmi más a világon nem utánozta még Istent ugyanígy és nem is fogja. Ez az Ő szentsége.

De hogy állunk veled? És énvelem?

Ellentétben az állatokkal és a fákkal, nekünk nem elég annak lenni, amire természetünk rendelt. Nem elég, ha egyedi emberek vagyunk. Számunkra a szentség több, mint emberség. Ha sohasem vagyunk mások, mint emberek, ha nem válunk többé természetes önmagunknál, akkor nem leszünk szentek, és nem tudjuk a hasonló-ságunkkal imádni Istent – pedig ez a szentségünk forrása.

Úgy válhatok szentté, hogy önmagammá válok. Ezért megszentelődésem és üdvösségem valójában azon áll vagy bukik, hogy megtudom-e ki vagyok és fölfedezem-e igazi éneket.

A fáknak és az állatoknak nincs gondjuk. Isten teszi őket azzá, amik, megkérdezésük nélkül, és ők mindenestül elégedettek.

Mi más helyzetben vagyunk. Isten meghagyja szabadságunkat: azzá lehetünk, amivé akarunk. Tetszésünk szerint válhatunk önmagunkká, vagy nem. De a probléma ez: *minthogy egyedül Isten ismeri önmagammal való azonosságom titkát, egyedül Ő tehet azzá, aki vagyok; vagy pontosabban csak Ő tehet azzá, akivé lenni akarok, amikor végre elkezdek egészen „lenni”.*

Azok a magok, amelyeket Isten akarata minden pillanatban elvet a szabadságomban, a saját azonosságomnak, saját valóságomnak, saját boldogságomnak, saját szentségemnek magvai.

Ha visszautasítom őket, akkor mindent elutasítok; saját lételemet és valómat, saját azonosságomat, saját igazi éneket. Ha nem fogadom el, nem szeretem és nem teszem meg Isten akarátát, akkor visszautasítom létezésem teljességét.

Ha pedig sohasem leszek azzá, aminek szántak, hanem mindig az maradok, ami nem vagyok, akkor az örökkévalóságot önellentmondásban fogom eltölteni, mert egyszerre leszek valami és semmi: élni vágyódó, de halott élet, és halál, amely szeretne meghalni, de nem tudja elérni még a halált sem, mert tovább kell élnie.

Bűnben születtem, vagyis hamis énnel jöttem a világra. Ellentmondás jegyében jöttem létre: olyasvalaki vagyok, akinek sohasem szántak, és így tagadom azt, aminek lennem kellene. Egyszerre léptem be a létbe és a nemlétebe, mert kezdettől fogva olyasmi voltam, ami nem igazi.

Hogy ugyanezt kevésbé ellentmondásosan fejezzük ki: amíg nem vagyok más, mint ami anyámtól született, mindaddig oly távol vagyok attól, hogy azzá váljak, akinek lennem kellene, hogy ezzel az erővel akár ne is legyek. Tényleg jobb lett volna nem születnem.

Mindegyikünket beárnyékol egy illuzórikus személy: egy hamis én.

Ez az az ember, akivé szeretnék lenni, de aki nem létezhet, mert Isten nem tud róla semmit. Aki pedig Isten előtt ismeretlen, az mindentől elzárja magát.

Hamis és különc énem Isten akarátának és szeretetének sugarán kívül szeretne létezni – kívül a valóságon és kívül az életen. Az ilyen én azonban nem lehet más, mint illúzió.

Az illúziókat nem egykönnyen vesszük észre; azokat a legkevésbé, amelyeket önmagunkról alkotunk – ezek velünk születtek és a bűn gyökerei belőlük táplálkoznak. A legtöbb ember szemében a világon nincs nagyobb szubjektív valóság, mint önmagának ez a hamis énje, pedig az életképtelen. Azt az életet mondjuk bűnösnek, amely ennek az árnyéknak tiszteletére van szentelve.

Minden bűn abból a feltevésből indul ki, hogy hamis énem – azaz én, amely csak saját önző vágyaiban létezik –, az élet alapvető valósága, és minden más a világon hozzá igazodik. Ezért arra használom az életemet, hogy megpróbálok minél több gyönyört, tapasztalatot, hatalmat és tiszteletet, tudományt és szeretetet összehalmozni, hogy mindezzel felruházzam ezt a hamis ént, és semmiségét valami tényleges valósággá dagasszam. Élményekbe burkolózom, gyönyörökkel és büszkélkedéssel veszem körül magam, mint kötésekkel a sebet, hogy észrevétessem magam önmagammal és a világgal. Úgy teszek, mintha láthatatlan volnék s csak akkor leszek láthatóvá, ha valami látható felszínt vonhatok magam köré.

Valójában azonban semmi nincs a dolgok alatt, amelyeket magam köré gyűjtöttem. Üres vagyok, gyönyöreim és nagyravágyásom építmenyének nincsen alapja. Rájuk pazaroltam önmagam. De éppen esetlegességüknél fogva mind pusztulásra vannak ítélve. És ha elmúlnak, semmi sem marad majd magamból, csak a saját mezítelenségem, kongó ürességem, hogy tudomásomra hozza: elhibáztam az életemet.

Azonosságom titka Isten szeretetében és irgalmában rejlik.

De ami Istenben van, az valóban azonos Vele: hiszen az Ő végtelen egyszerűsége nem tesz lehetővé megoszlást és megkülönböztetést. Ezért nem is remélhetem, hogy Őrajta kívül bárhol másutt megtalálom magamat.

Végeredményben egyedül úgy válhatok önmagammá, hogy azonosulok Vele, Akiben ott rejtőzik létem oka és beteljesedése.

Csupán egyetlen igazi feladat áll előttem, amelytől egész életem, békém és boldogságom függ: föl kell fedeznem önmagam, miközben fölfedezem Istent. Ha megtalálom Őt, akkor megtalálom saját magamat, és ha megtalálom a magam igazi énjét, akkor megtalálom Őt.

Ez egyszerűnek látszik, de a valóságban mérhetetlenül nehéz. Sőt, ha magamra maradok, akkor egészen lehetetlenné válik. Igaz ugyan, hogy a magam eszéből is megismerhetek valamit Isten létéről és természetéről. De emberi erőmmel és értelmemmel nem tudok kapcsolatba kerülni Vele, birtokba venni Őt, pedig csak így fedezhetjük fel azt, hogy ki is Ő valójában és ki vagyok én Őbenne.

Ezt egyedül sohasem tudjuk elérni. E feladat megoldásában nem segíthetnek sem az emberek, sem más teremtetett lények.

Az Egyetlen, Aki megtaníthat rá, hogyan találok meg Istent: egyedül maga Isten.

3. Imádkozz önmagad felfedezéséért

Egyetlen ponton találkozhatom Istennel úgy, hogy igazi, élményszerű kapcsolatba kerülök az Ő végtelen valóságával: azon a ponton, ahol esetleges létem az Ő szeretetétől függ. Létemnek van egy olyan „csúcsa”, amelynél fogva Teremtőm életben tart.

Isten úgy mond ki engem, mint egy szót, belémondja Önmagának egy gondolatát.

A szó sohasem tudja magába foglalni azt a hangot, amely kimondja.

De ha hűséges vagyok Isten bennem kimondott gondolatához, ha hűséges vagyok ahhoz az elgondoláshoz, amelyet szándéka szerint nekem kell megtestesítenem, akkor betölt engem, és mindenütt Őreá bukkanok magamban, önmagamra viszont seholsem. El fogok veszni Benne. Ki tud úgy elmélyedni önmagában, hogy megtalálja Istent, aki kimondja őt?

Ha a Kelet misztikusaihoz hasonlóan sikerül kiüresítened a lelkedet minden gondolattól és minden vágytól; visszavonulsz önmagad központjába, és mindent arra a pontra összpontosítasz magadban, ahol életed Istenből fakad – mégsem találhatsz meg igazán Istent. Semmiféle természetes gyakorlat nem hozhat Vele eleven kapcsolatba. Ha Ő nem mondja ki Magát benned, ha nem ejti ki nevét lelked mélyén, nem fogsz többet tudni róla, mint a kő a földről, amelyen tehetetlenül fekszik.

Istent úgy fedezhetjük föl, hogy valójában Isten fedez föl bennünket. Mi nem mehetünk az égbe, hogy megtaláljuk Őt, hiszen sejtelmünk sincs róla, hogy hol van, és mi az az ég. Ő jön el az égből és talál reánk. Ránk tekint végtelen, mindenütt jelen lévő lényének mélyeiből és tekintete ajándékoz meg azzal a magasabbrendű valósággal, amelyben mi is fölfedezzük Őt. Csak azért ismerhetjük Őt, mert Ő ismer bennünket; szemlélődésünkkel csupán abban részesedünk, ahogyan Ő szemléli Önmagát.

Akkor válunk szemlélődővé, amikor Isten fölfedezi bennünk Önmagát.

Ebben a pillanatban érintkezésünk Vele kitágul, keresztüllépjük saját lelkünk középpontját, és belépünk az örökkévalóságba.

Igaz, hogy Isten minden létező dologban felismeri Önmagát. Lát mindent: azáltal jön létre minden, hogy Isten látja őket. Szereti őket: ezért jók. Benső jószágukat az Ő szeretete teremti meg bennük. Értékük az az érték, amit Ő lát bennük. Minden dolog Őt tükrözi vissza, úgy ahogyan látja és szereti őket.

Bár Isten minden dologban jelen van tudásával, szeretetével, hatalmával és gondolkodásával, azok nem szükségképpen fedezik fel Őt tudatosan. Csak azok ismerik meg és szeretik meg, akikkel önként megosztotta a maga ismeretét és szeretetét.

Hogy Istent igazán megismerjük és szeressük, ahhoz új és sajátos módon kell bennünk lakást vennie. Isten áthidalja a végtelen távolságokat önmaga és a szeretetére teremtett lelkek között, saját életének természetfölötti kiárasztásával. Az Atya, aki ott él minden dolgok mé-

lyén és az én saját mélyeimben is, közli velem Igéjét és Lelkét. Őket hozzám elküldve von be a saját életébe, és így megismerem Istent az ő Szeretetében.

A Fiúnak és a Léleknek hozzám küldésével kezdődik el és teljese-
dik be igazi valóm fölfedezése, mert általuk Isten – az az Isten, aki
magában hordja énemnek a titkát – már nemcsak mint Teremtőm él
bennem, hanem mint másik és igazi énem. *Vivo, iam non ego, vivit
vero in me Christus.* (Élek ugyan, de már nem én, hanem Krisztus él
bennem.)

Ez a küldetés a keresztséggel kezdődik, de csak akkor érvényesül-
het az életünkben, amikor képessé válunk a tudatos szeretetre. Ettől
kezdve a mi elhatározásainkon múlik Isten sajátos jelenléte ben-
nünk. Ettől kezdve életünk választások sorozatává válik: vagy hamis
énünk árnyképét tápláljuk a szenvedély és a mohó önzés illúzióival,
vagy igazi valónkat Isten békéjében.

Ameddig a földön élek, értelmem alig képes felfogni Isten hozzám
küldött Igéjét és Lelkét. Nem könnyen fogadom be az Ő világosságát.

Természetem önmagában véve ugyan jó, ösztönös kívánságaim
mégis arra irányulnak, hogy azt a hamis képet tartsák fenn bennem,
amely ellentétben áll Isten bennem élő valóságával. Természetes cse-
lekedeteim ugyan jók, de ha nem lépnek túl a természetén, akkor
könnyen arra az emberre összpontosítják képességeimet, aki nem va-
gyok, aki nem lehetek: a bennem élő hamis énre, arra a személyre,
akit Isten nem ismer. Azért van ez, mert önzőnek és énközpontúnak
születtem. És ez az eredeti bűn.

Bár talán próbálok Istennek tetszeni, mégis könnyen a saját becs-
vágyamat, az Ő ellenségét elégítem ki. Még a tökéletesség égő vágya
is lehet tökéletlen: az erény, az életszentség kívánása is. Sőt a szem-
lélődés vágya is lehet tisztátalan, ha elfelejtjük, hogy az igazi szemlé-
lődés minden önzés teljes kiirtását, a szív legtökéletesebb szegénység-
gét és tisztaságát kívánja.

Isten ott élhet olyan emberek lelkében is, akik nem ismerik Őt,
mégis, hogy mondhatnám, hogy megtaláltam Őt és megtaláltam ma-
gamat Benne, ha sohasem veszek tudomást Róla, ha nem gondolok
Rá, ha nem érdekel, ha nem keresem, ha nem kívánom jelenlétét a
lelkemben? Mire jó elmondani néhány imaszöveget, aztán elfordulni
Tőle és egész értelmemet meg akaratomat a teremtett dolgoknak
szentelni, csupán olyan célokra törekedve, amelyek mélyen alatta
maradnak? Lehet a lelkem megigazult, de ha gondolataim nem az

Övéi, akkor én sem vagyok az Övé. Ha életét bennem pusztá formássá alacsonyítom, és nem hagyom, hogy igazán életet adjon belém, akkor vágyaim nem reá irányulnak, hanem szétszóródnak teremtményeiben.

Tedd lelkemet megigazulttá, ó Istenem, de akaratomat is töltsd meg tűzzel a Te forrásaiból. Ragyogj föl értelmemben még ha ez talán „sötétség is tapasztalatomnak”. Töltsd be szívemet a Te roppant életteddel. Szemem ne lásson semmi mást a világon, mint a Te dicsőségedet, kezem ne érintsem semmi olyat, ami nem a Te szolgálatodra van. Nyelvem ne ízleljen olyan kenyeret, amely nem dicsőséged magasztalását erősíti bennem. Hallani akarom hangodat, és hallani akarom azt az Általad teremtett harmóniát, amely himnuszokat énekel Neked. A juhok gyapja és a gyapot a mezőről adjon elég meleget ahhoz, hogy Téged szolgálva élhessek, a többit szegényeidnek akarom adni. Add, hogy minden dolgot egyetlen céllal használjak: egyedül annak örüljek, hogy dicsőíthetlek Téged.

Őrizz meg ezért mindenekelőtt a bűntől. Őrizz meg a halálos bűn pusztításától, amely pokollá teszi lelkemet. Őrizz meg a gyilkos kéjtől, amely elvakítja és megmérgezi szívemet. Őrizz meg azoktól a bűnöktől, amelyek ellenállhatatlan tűzzel rágják az ember testét, míg teljesen föl nem emésztik. Őrizz meg a pénz szeretetétől, amelyhez gyűlölet tapad, a fösvénységtől és a nagyravágyástól, amelyek megfojtják életemet. Őrizz meg a hiúság halott műveitől és attól a hálátlan fáradozástól, amelyben művészek kevélységből, pénzért és hírnévért tönkreteszik magukat, amelyben a szentek megfulladnak oktalan buzgalmuk lavínája alatt. Gyógyítsd meg bennem a kapzsiság bűzhődt sebét és csillapítsd az éhes vágyakat, amelyek kiszívják természetemből a vért. Tipord el az irigység kígyóját, amely mérgével megsebzí a szeretetet, és megöl minden örömet.

Oldozd föl kezemet és szabadítsd meg szívemet a lanyhaságtól. Szabadíts meg a lustaságtól, amely a tevékenység álcáiban jelenik meg, mikor nem is volna tennivalója; és a gyávaságtól, amely azt teszi, amit nem is kívánnak tőle, hogy elkerülje az igazi áldozatot.

De add meg az erőt, hogy csendben és békében várakozzam Rád. Adj alázatot, amely egyedül adhat nyugalmat, és szabadíts meg a gőgtől, a legsúlyosabb tehertől. Vedd birtokba egész szívemet és lelkemet a szeretet egyszerűségével. Foglald el egész lételemet a szeretet gondolatával és vágyával: hadd szerethessem, nem azért, mert ez érdemszerző, tökéletes, erényes, szent, hanem egyedül Istenért.

Mert egyetlen egy tudja kielégíteni és megjutalmazni a szeretetet: egyedül Isten.

Istent tehát csak úgy kereshetjük igazán, ha visszavonulunk az illúzióktól és gyönyöröktől, a világi aggodalmaktól és vágyaktól, mindattól a munkától, amit Isten nem akar, mindattól a dicsőségtől, amely csak emberi nagyképűség. Ha tisztán tartjuk értelmünket minden zűrzavartól, azért, hogy szabadságunk mindig az Ő akaratának rendelkezésére állhasson. Ha megőrizzük szívünkben a csöndet és Isten hangjára figyelünk; ha megőrizzük szellemi függetlenségünket a teremtmények fogalmaitól és képeitől, azért, hogy a hitben titkos kapcsolatba kerülhessünk Istennel. Ha megmaradunk az alázatban és megőrizzük a békességet azáltal, hogy elkerüljük az összeütközést és versengést másokkal. Ha felhagyunk minden ellenségeskedéssel, félretesszük az ítélezést, az elutasítást és a bírálat nehéz terheit, az önkényes előítéletek súlyát. Ha a lélek minden erejét énünk legmélyére tudjuk összpontosítani, s ott megpihenve csöndesen várjuk Isten jövetelét, nyugodt és könnyed összeszedettségben megmaradva azon a ponton, ahol Tőle függünk. Ha összegyűjtjük mindazt, amink van és amik vagyunk, mindazt, amit tehetünk vagy elszenvedhetünk és ráhagyunk mindent Istenre, a tökéletes szeretet, a vak hit és Istenbe vetett tiszta bizalom megnyugvásával, azért, hogy az Ő akaratát kövessük.

Azután pedig várunk békésen, üresen, minden másról megfeledkezve.

Bonum est praestolari cum silentio salutare Dei. (Milyen jó csöndben várni Isten üdvösségét.)

4. Mindnyájan egyek vagyunk

Hogy önmagamamégyek, nem maradhatok többé az, aki saját elképzeléseim szerint eddig lenni akartam. Ahhoz, hogy megtaláljam magamat, el kell hagynom magamat. Ahhoz, hogy éljek, meg kell halnom.

Ennek az az oka, hogy önzésben születtem. Ha tehát természetes ösztöneimre hagyatkozva próbálom valóságosabbá és egyénibbé tenni magam, akkor egyre valótlanabbá leszek és egyre kevésbé igazi magam – mert mindenem egy hazugság körül forog.

Akik semmit sem tudnak Istentről, és életük önmagukra összponto-

sul, azok azt képzelik: csak úgy tudják megtalálni önmagukat, ha az egész világgal szemben kiharcolják kívánságaik és igényeik teljesülését. Úgy próbálnak valóságossá lenni, hogy ráerőszakolják magukat másokra, hogy kisajátítják maguknak a teremtett javak korlátolt készletének egy részét, azt fitogtatva, hogy ők mennyire különböznek a többiektől, akiknek kevesebbjük van, vagy éppen semmijük sincsen.

Csak egy módon tudják elképzelni valódi életüket: elkülönítik magukat a többi embertől, s az ellentétek és megkülönböztetések korlátját állítják föl önmaguk és a többiek között.

Nekem olyanom is van, ami neked nincs. Én az vagyok, ami te nem. Én elvettem, amit neked nem sikerült elvenni, megszereztem azt, amit te sohasem tudtál megkapni. Ezért te szenvedsz, én viszont boldog vagyok, téged megvetnek, engem dicsérgetnek; te meghalsz, én pedig élek: te semmi sem vagy, én viszont vagyok valaki, és annál inkább vagyok valaki, mert te nem vitted semmire. Azzal töltöm el az életemet, hogy örömmel nézegetem a távolságot közted és köztem. Sőt ez még abban is segít, hogy megfeledekezem azokról, akik többre vitték, mint én, akiknek sikerült megkaparintani azt is, amit nekem nem, akik több dicsérethez jutottak, mint én – akik tehát az én halálomból élnek meg . . .

Aki így él, az halálban él. Nem találhatja meg önmagát, mert elvesztett: nem igazán valóságosabbé. Az a személy, akinek hiszi magát, nem több rossz álmónál. És mikor meghal, majd ráébred arra, hogy már régen megszűnt létezni, mert Isten a végtelen valóság, akinek tekintete átfog minden létezőt, azt mondja majd neki: „Nem ismerlek.”

Itt most a lelki gőg betegségére gondolok. Arra a különleges öncsalásra, amely belopózhat a szentek szívébe is és kikezdi szentségüket, mielőtt beérne. Ez a féreg ott rejtőzhet minden vallásos ember szívében. Ha valami olyat tettek, amiről tudják, hogy Isten szemében jó, akkor ezt szívesen kisajátítják, önmaguknak tulajdonítják. Tönkreteszik erőnyeiket azzal, hogy büszkélkednek velük és magukról alkotott egyéni ábrándjaikat olyan értékekbe öltöztetik, amelyek Istenéi. Kit meg nem kísért az a titkos vágy, hogy más levegőt szívjon, mint a többi ember? Ki tehet jót anélkül, hogy ne próbálná megízlelni azt az édes különbséget, hogy ő mennyivel jobb a közönséges bűnösöknél ezen a világon?

Ez a betegség akkor a legveszedelmesebb, ha sikerül alázatként feltűnnie. Ha a kevély ember azt gondolja, hogy alázatos, akkor reménytelen helyzetbe kerül.

Lehet, hogy valaki sokat sanyargatta a testét. Nehéz megpróbáltatásokat állt ki, sokat dolgozott, és Isten kegyelméből odáig jutott, hogy a lelki erő és az önfeláldozás szokássá vált benne, így végül könnyűvé lett a munka és a szenvedés. Természetes, hogy nyugodt lehet a lelkiismerete. De mielőtt ráeszmélhetne, az Istennel egyesült akarattal tiszta békéje megromolhat, mert a saját kiválóságában tetszelgésé torzult.

Amikor valami nehéz dolgot visz végbe és sikerül jól elvégeznie, a szívében érzett öröm titokban ezt súgja neki: „Szent vagyok.” Azután észreveszi, hogy más emberek csodálják. Az öntetszelgés akkor édes, emésztő tűzként lángol föl benne. Ennek a tűznek a melege nagyon hasonlít az istenszeretethez. Ugyanazok az erények táplálják, amelyek a szeretet lángját élesztették. Önmaga csodálatában izzik és azt gondolja: „Az istenszeretet tüze az.”

Saját gögjét a Szentléleknek tartja.

A tetszés édes melege lesz minden munkájának föltétele. Igyekszik olyat tenni, ami csodálatosnak mutatja a saját szemében. Ezért böjtöl vagy imádkozik, ezért rejtőzik el a magányban, vagy ír sok könyvet, ezért épít templomokat és kórházakat, vagy alapít ezerféle szervezetet. És ha mindezt siker koronázza, akkor azt hiszi, hogy önelégültsége a Szentlélek kenete. Az öntetszelgés titkos hangja pedig így énekel a szívében: „*Non sum sicut caeteri homines.*” (Nem vagyok olyan, mint a többi ember.)

Aki egyszer erre az útra tért, azt önelégültsége már bármi rosszra ráveheti – Isten nevében, az Ő szeretetéért és az Ő dicsőségére! Annyira eltelt saját magával, hogy nem tudja többé eltűnni mások tanácsát vagy előljárója parancsait. Ha valaki szembeszáll kívánságaival, alázatosan összekulcsolja a kezét és abban a pillanatban úgy látszik, hogy belenyugodott, de a szívében ezt mondja: „Üldöznek az evilági emberek. Nem képesek megérteni azt, akit az Úr Lelke irányít. A szentekkel is mindig így történt.”

Ezután tízszer olyan makacssá válik, mint azelőtt volt. Borzasztó, ha az ilyen ember fejébe veszi, hogy ő próféta vagy Isten követe, azzal a küldetéssel, hogy megreformálja a világot . . .

Saját igazi valómat nemcsak Istenben kell keresnem, hanem a többi emberben is.

Sohasem leszek képes önmagam megtalálni, ha elkülönítem magam a többi embertől, mintha én valami másfajta lény lennék.

Egyes emberek talán azzal a gondolattal lettek remetéik, hogy a

szentség valamiféle menekülést kíván a többi embertől. De az önkéntes magányosságot egyedül az a meggyőződés igazolhatja, hogy segítségével jobban szerethetjük nemcsak Istent, hanem a többi embert is. Különben, ha valaki csak azért megy a pusztába, hogy eltávolodjék a számára kellemetlen emberek tömegétől, nem fog békét találni, még magányosságot sem – magára marad, de egy csapat ördög veszi körül.

Ne azért menj a pusztába, hogy elmenekülj a többi embertől, hanem azért, hogy megtaláld őket Istenben.

Nincsen igazi magány a belső magányon kívül. A belső magányt pedig nem érhetik el azok, akik nem fogadják el igazi helyüket a többi ember között. Nem találhat rá az igazi békére az az ember, aki azt képzelem, hogy valamilyen tehetség, kegyelem vagy erény elkülöníti őt a többi embertől és fölébük emeli.

A kegyelmeket, tehetségeket vagy erényeket Isten nemcsak önmagunk számára adja. Egymás tagjai vagyunk, és mindegyik tag adománya az egész testé is. Nem azért mosom meg a lábamat, hogy szebb legyen, mint az arcom.

A szentek nem azért szeretik szentségüket, mert elválasztja tőlünk és fölébünk emeli őket. Éppen ez hozza őket közelebb hozzánk. Szinte mi látszunk nagyobbak. Azért kapják szentségüket, hogy bennünket segíthessenek és szolgálhassanak. Mert a szentek az orvosokhoz és az ápolónőkhöz hasonlítanak, akik annyiban jobbak a betegeknél, hogy egészségesek és gyógyítani tudnak, mégis a betegek szolgájává teszik magukat, nekik szentelik saját egészségüket és ügyességüket.

A szentek örülnek annak, hogy szentek, nem azért, mert szentségük csodálatra indít másokat, hanem azért, mert a *szentség adománya teszi nekik lehetővé, hogy mindenki mást megcsodáljanak*. Olyan látást ad nekik, amely a legnyomorultabb gonosztevőkben is föl tudja fedezni a jót. Megszabadítja őket attól a tehertől, hogy másokat bíráljanak és ítéljenek.

A legnagyobb szabadság az alázatból ered. Ameddig védened kell azt a képzeletbeli ént, amelyet fontosnak gondolsz, addig nem találod meg szíved békéjét. Ha ezt az árnyékot más emberek árnyékával hasonlítgatod össze, akkor eltűnik belőled minden öröm, mert nemlétező dolgokkal kezdted kereskedni, márpedig ami nem létezik, abban nem telhet örömmünk.

Amint túl komolyan veszed magad és azt képzeled, hogy erényeid azért fontosak, mert a tieid, azonnal foglyul ejt saját hiúságod: leg-

jobb tetteid is elvakítanak és becsapnak. Ekkor, védekezésül, bűnök-
ket és hiákat kezdesz belelátni más emberek cselekedeteibe. Minél
indokolatlanabban fontoskods, annál könnyebben alkotsz képet ma-
gadról úgy, hogy elítélsz másokat. Néha az erényes emberek azért
válnak keserűvé és boldogtalanná, mert öntudatlanul is azt képzelik,
hogy egész boldogságuk arra épül, hogy erényesebbek embertársaik-
nál.

Aki az alázatban megszabadult a munkájához és hírnevéhez való
ragaszkodástól, az fölfedezi, hogy a tökéletes öröme csak úgy juthat
el, ha teljesen megfedkezik önmagáról. Csak ha már semmi jelentő-
séget sem tulajdonítunk a magunk életének, tekintélyének és kiváló-
ságának, akkor válunk szabaddá arra, hogy Istent tökéletesen szol-
gáljuk, egyedül önmagáért.

Aki lelkében nem kifosztott, szegény és mezítelen, az öntudatlanul
is hajlani fog arra, hogy a feladatait öncélúan lássa el, nem pedig
Isten dicsőségére. Nem azért lesz erényes, mert szereti Isten akara-
tát, hanem mert csodálni óhajtja a saját erényeit. De így a nap min-
den pillanata csalódást hoz neki, ez pedig keserűvé és türelmetlenné
teszi, és türelmetlenségében lelepleződik igazi énje.

Még a jámbor életre elkötelezettek is – és néha leginkább ők! – el-
fecsérelhetik idejüket azzal, hogy versengenek egymással, pedig eb-
ből csak nyomorúság fakad.

Jézusnak nem egyszer kellett megfeddnie apostolait, amikor pörle-
kedtek egymás között és királyságának első helyeiért küzdöttek. Ket-
tő közülük, Jakab és János, csellel akarta megszerezni a jobbja és
balja felőli széket az Országban. Nem egyszer előfordul a szentek
életében, hogy nem jutottak mindig egyetértésre más szentekkel. Pé-
ter gyakran volt más véleményen, mint Pál; Néri Fülöp, mint Borro-
mei Károly. Akadtak nagyon szent emberek, akiket igen nehezen le-
hetett elviselni, velük élni pedig komoly önmegtagadást kívánt. Talán
nem hiszik el nekem, mert azt gondolják, hogy a szentek mindig tö-
kéletesek voltak és sohasem kellett küzdeniük a hibáik ellen. De
Isten néha megengedi, hogy az emberekben megmaradjanak bizo-
nyos hibák és tökéletlenségek, vakfoltok, különbségek, még azután is,
hogy az életszentség magas fokára jutottak. Emiatt aztán szentségük
rejtve marad önmaguk és a többi ember előtt. Ha a szentek életszent-
sége mindig világos és nyilvánvaló lett volna mindenki előtt, akkor
sohasem csiszolta és tökéletesítette volna őket annyi megpróbáltatás,
üldözés, bírálgatás, megalázás, ellenszegülés azok részéről, akikkel
együtt éltek.

Törődjünk bele abba, hogy még nem vagyunk szentek, bár jól tudjuk, hogy az életszentség az egyetlen, amiért élni érdemes. Így megelégszünk azzal, hogy engedjük: hadd vezessen Isten olyan ösvényeken az életszentség felé, amelyeket nem tudunk megérteni. Sötétben fogunk haladni, nem foglalkozunk már önmagunkkal és nem hasonlítgatjuk össze magunkat másokkal. Akik ezen az úton jártak, végül is rájöttek, hogy a szentség mindenben benne rejlik. Jobban tudnak örülni mások erényének és jóságának, mint valaha is tudtak volna a sajátjuknak. Annyira elkápráztatja őket Isten visszatükröződése a velük élők lelkében, hogy nem tudnak többé elítélni semmit sem, amit másban látnak. Még a legnagyobb bűnösökben is olyan erényeket és jóságot látnak meg, amit más észre sem vett. Ami önmagukat illeti –nem merik már összehasonlítani másokkal. Ennek még a gondolata is elképzelhetetlenné válik. De emiatt most már nem szenvednek és panaszkodnak: elérték végül azt a pontot, ahol természetesnek veszik saját jelentéktelenségüket, és nem foglalkoznak többé önmagukkal.

Amikor azt mondom, hogy Isten képére vagyok teremtve, ez azt jelenti, hogy létem értelme a szeretet: mert Isten a szeretet.

A szeretetben vagyok igazán önmagam. Az önzetlenség az igazi énem. A szeretet adja igazi lényemet. Szeretet a nevem.

Ha tehát bármi olyat teszek vagy gondolok, mondok, tudok, vagy kívánok, ami nem tisztán Isten iránti szeretetből származik, az nem adhat békét, nyugalmat, beteljesülést, vagy örömet.

Hogy megtaláljam a szeretetet, be kell lépnem abba a szentélybe, ahol rejtőzik: Isten lényegébe. És hogy behatolhassak az Ő szentségébe, szentté kell válnom, amint Ő szent, tökéletessé, amint Ő tökéletes. Mindezt nem szerezhetem meg saját erőlködéssel, saját igyekezetemmel, másokkal való versengéssel. El kell hagynom mindazokat az utakat, amelyeket az ember követhet vagy megérthet.

Mivel hiányzik belőlem a szeretet, nem válhatok szeretetté, hacsak a Szeretet nem tesz azonosá önmagával. De ha Ő elküldi a saját Szeretetét, vagy Önmagát, hogy cselekedjek és szeressen bennem és minden tettemben, akkor átalakulok: fölfedezem, hogy ki vagyok, és birtokba veszem igazi valómat, elveszítve magamat Őbenne.

Ezt hívják szentségnek.

A misztikus élet egyik legnagyobb paradoxona ez: *az ember nem tud behatolni önmagának legmélyebb középpontjába és nem tud ezen a középponton keresztül átlépni az Istenbe, amíg nem képes teljesen ki-*

lépni önmagából, kiüresíteni önmagát és az önzetlen szeretet tisztaságában odaadni magát másoknak.

A misztikus élet egyik legveszedelmesebb öncsalása az, ha úgy próbáljuk megtalálni Istent, hogy elsáncoljuk magunkat a saját lelkünkbe, összeszorított foggal és erős akarattal kizárunk minden külső valóságot, elvágjuk magunkat a világtól és a többi embertől azzal, hogy bezárkózunk a saját lelki világunkba és magunkra csukjuk az ajtót, mint valami teknősbéka.

Szerencsére a legtöbben kudarcot vallanak, ha ezt megpróbálják. Mert az önhipnózis egyenes ellentéte a szemlélődésnek. Akkor találjuk meg Istent, ha világosságával és végtelen tűzével betör minden képességünkbe. De ha elhódítjuk magunkat és elszigetelődünk minden élettől, akkor érzéketlenné válunk a szeretet minden lehetőségére, pedig ez a szemlélődés forrása.

Minél inkább egyesülök Istennel, annál inkább egyesülök mindazokkal is, akik egyek Ővele. Az Ő szeretete fog élni mindnyájunkban. Az Ő Lelke lesz egyetlen Életünk, mindnyájunk élete és Isten élete. És ugyanazzal a szeretettel fogjuk szeretni egymást és Istent, mint amivel Ő szeret bennünket és Önmagát. Ez a Szeretet maga az Isten.

Krisztus azért imádkozott, hogy minden ember eggyé legyen, amint Ő egy Atyjával a Szentlélek egységében. Azért ha te meg én azzá leszünk, aminek igazában szántak bennünket, akkor nemcsak azt fogjuk fölfedezni, hogy tökéletesen szeretjük egymást, hanem azt is, hogy mindketten Krisztusban élünk, Krisztus pedig bennünk, és az egy Krisztust alkotjuk mindnyájan.

A szemlélődő élet végső tökéletessége nem különálló egyéniségek paradicsoma, ahol mindenki a maga külön bejáratú Isten-látomását nézegeti: hanem a Szeretet tengere, amely keresztüláramlik az összes választottak, az angyalok és a szentek testén és lelkén. Szemlélődésük tökéletlen lenne, ha nem osztanák meg másokkal, vagy csak keveseknek juttatnának belőle, s kizárnák azokat, akiknek gyöngébb az érzékük a szemlélődésre és az örömrre.

Több örömöm lesz a mennyországban és Isten szemlélésében, ha te is ott leszel, hogy megoszsd velem. És minél többen leszünk együtt, annál nagyobb lesz mindannyiunk öröme. Mert a szemlélődés csak másokkal megosztva éri el végső tökéletességét. Mindaddig nem halljuk meg igazán Isten dicsőségének teljes ujjongását, míg meg nem osztjuk végtelen ajándékát, az egész mennyországban: szétárasztva

dicsőségét. Istent látjuk mindenki másban és felismerjük, hogy Ő mindannyiunk élete, és mindnyájan egyek vagyunk Benne.

A földön is ugyanez történik csak homályban. Most még csak a hit sötétjében tudjuk felfogni és élvezni ezt az egységet. De már itt is: minél többet vagyunk együtt Istennel, annál szorosabban egyesülünk egymással. A szemlélődés csendje mélységes, gazdag, végnélküli közösséget teremt nemcsak Istennel, hanem az emberekkel is. De talán egyelőre jobb erről megfeledkezni, mert megzavarhatná képzeletünket. Ha ugyanis szemlélődésünkben egyes emberekre gondolunk, ez könnyen elvonhatja figyelmünket Istenről és így a velük való lelki egyesüléstől is. Igazabban velük maradunk, ha már nem idézzük fel őket világosan. Mert egyelőre még átmeneti állapotban vagyunk, s azt várjuk, hogy láthatóan és világosan megtaláljuk bennük Istent. Addig Istent is és őket is ugyanabban a homályban találjuk meg – a szemlélődésben.

Minél többet vagyunk Vele egyedül, annál többet vagyunk egymással is: homályban, mégis sokaságban. Minél többet érintkezünk egymással munkában, tevékenységben, beszélgetésben, Isten akaratának és szeretetének megfelelően, annál jobban megsokszorozódunk Őbenne – mégis magányban maradunk.

Minél inkább egyedül vagyunk, annál inkább együtt vagyunk: és minél többet vagyunk társaságban, – a szeretet igazi társaságában, nem a városokban, lármás tömegek között, – annál többet vagyunk egyedül Vele. Mert a magam lelkében és a te lelkedben ugyanazt a Krisztust találom, a mi Életünket, Ő pedig Önmagát találja meg a mi szeretetünkben, s így mindannyian együtt eljutunk a Mennybe: részt kapunk Krisztus szeretetéből Atyja iránt Szentlelkük személyén át.

Igazi személyiségem leginkább így teljesedhet be a Misztikus Krisztusban: Krisztus és az Ő Lelke általam úgy szeret téged, minden embert és az Atyaistent, ahogyan az senki másban nem volna lehetséges.

A szeretet Istentől ered és Istenhez vonz bennünket, hogy általunk visszaáradjon Istenbe, és mindnyájunkat visszavigyen Hozzá végtelen irgalmasságának áramában. Így mindnyájan utak és ablakok leszünk: rajtunk keresztül Isten ragyog vissza saját házába.

Ha Isten szeretete él bennem, akkor Isten általam szeretni tud téged, és te általam szeretni tudod Istent. Ha a lelkem zárva marad ennek a szeretetnek, akkor Isten szeretete irántad, a te szereteted Isten iránt, végül Istennek bennünk élő szeretete önmaga iránt nem tudna

úgy megnyilvánulni, ahogyan ez most bennem végbemegy, úgy ahogyan senki másban.

Mivel Isten szeretete él bennem, hozzád is minden eddigtől eltérő, sajátos irányból érkezhetsz el. Ezt az utat csak Ő nyithatta meg bennem. Az Ő szeretete azonban ott él benned is, ezért hozzád is olyan helyről érkezhetsz el, ahonnan másképpen nem jönne. És mivel mindkettőnkben ugyanaz él, Isten megdicsőül bennünk. Szeretete két újabb módon jut kifejeződésre, mint eddig: kettővel több örömet üjjong, amelyek nem születhettek volna meg nélküle.

Te meg én és mindnyájan: élünk ebben a szeretetben és boldogságban, Krisztus szeretetében és a szemlélődésben. Csak itt találhatjuk meg igazán önmagunkat és egymást. Csak ebben a szeretetben válhatunk végül valóságossá. Mert itt osztjuk meg igazán a Háromszemélyű egy Isten életét.

Istennek háromszemélyű egységében árnyéka sincs az önzésnek. Mert az Egy Isten nem elkülönülve és egyes egyedül létezik, hanem úgy mint Atya és Fiú és Szentlélek. Ez a Három: egy, és Isten egysége ebben nyilvánul meg. Három személy Ő, de egy Isten. Az isteni személyek nem függetlenek és egyedülállóak. Egyek, és mégis csak egymással kapcsolatban léteznek.

A három személyben létező egy Isten ebben az egymáshoz kapcsolódásban él, amelyben az Ő végtelen valósága és szeretete mindig ugyanaz és állandóan új, mindig tökéletes és mindig befejezett, mindig újból kezdődik és soha nincsen vége, abszolút, örökkévaló és teljes.

Az Atyában Isten végtelen szeretete mindig új kezdés, a Fiúban mindig teljes, a Szentlélekben mindig tökéletes; állandóan megújul és mindig megpihen örökkévaló forrásában. De hiába követjük a Szeretetet előre és hátra, Személytől-Személyig, sohasem vesszük észre, hogy megállna, sohasem szoríthatjuk sarokba, nem tartóztathatjuk föl, nem korlátozhatjuk a Személyek egyikére, mintha bármelyikük önmagának tulajdoníthatná a többiek szeretetének gyümölcsét. Mert a három Személy egyetlen Szeretete nem más, mint Önmagának végtelenül gazdag ajándékozása. Soha sincs vége és sohasem marad pusztán befogadás, hanem mindig tökéletes odaadás is: csak azért fogadják be, hogy tökéletesen továbbadják.

Isten élete és boldogsága azért korlátlanul végtelen, tökéletes és kimeríthetetlen, mert Szeretete sohasem talál olyan *ént*, amely képes lenne feltartóztatni és elnyelni. Istenben azért nem lehet önzés, mert

Isten három Énje az önzetlenségnek három önállóan létező viszonylata, (subsistens relatio), akik túláradó örömmel ajándékozzák oda egyetlen életüket.

Isten benső élete tökéletes szemlélődés. A mi örömünk és életünk egyedül arra irányulhat, hogy részt vegyen az Ő Életükben. Bennük fogunk egyszer egészen Istenben és egymásban élni, úgy, mint ahogyan Isten Személyei élnek egymásban.

5. A megtört csontú test

Te, én és minden ember arra lettünk teremtve, hogy igazi valónkat az Egy titokzatos Krisztusban találjuk meg: Őbenne mindannyian ki-egészítjük egymást „tökéletes emberré, Krisztus nagykorúságának mértéke szerint.”

Amikor mindnyájan elérjük a szeretetnek ezt a tökéletességét, és Istent az Ő dicsőségében szemléljük, akkor az egyedülálló személyiségek – bár mindörökre különbözőek maradnak, mégis egybefonódnak, úgy hogy önmagukra találnak a többiekben – és Isten lesz életük és valóságuk. *Omnia in omnibus Deus.* (Minden mindenben Isten.)

Isten emésztő Tűz. Egyedül Ő tisztíthat meg bennünket, mint az aranyat, Ő választhat el önző egyéniségünk salakjától és rozsdájától, hogy beleolvashasson a tökéletes egységnek abba az egészébe, amely az Ő saját hármas-egy Életét tükrözi mindörökre.

Amíg nem hagyjuk, hogy szeretetének ereje egészen fölemésszen és Önmagában egyesítsen bennünket, addig a bennünk levő arany rejtve marad a szikla és a szenny alatt, ezek pedig szembefordítanak bennünket egymással.

Amíg Isten szeretete meg nem tisztít minket és át nem alakít önmagába a tiszta szentség egységében, addig egymástól elválasztott, egymással ellentétben álló lények maradunk: egyesülésünk bizonytalan és fájdalmas marad, telve fáradsággal és bánattal; így pedig nem jöhet létre tartós összetartozás.

Az egész világon, az egész történelem folyamán, még vallásos emberek, sőt szentek között is Krisztusnak kell szenvednie testének szétdarabolását.

Fizikai Testét megfeszítették Pilátus és a farizeusok. Misztikus Testét a sátán tépi szét és négyeli föl minden korban, annak a szét-húzásnak a gyötrelmével, amelyet önzésre és bűnre hajló lelkünk táplál és tenyészt.

Az embereket az egész földkerekségen szüntelenül megosztja fős-vénységük és bujaságuk. Egyre tágulnak a sebek, amelyek megakadályozzák egyesülésüket és óriási háborúkká nőnek. Gyilkosság, vérfürdők, forradalom, gyűlölet, emberek testének-lelkének kíntása és megölése, városok fölperzselése, milliók éhhalála, egész népek kiirtása, és végül az atomháború kozmikus embertelensége: mindez Krisztust mérszárolja le tagjaiban, Őt szaggatja szét. Istent gyilkolják meg az embereken.

A világtörténelem városok, nemzetek és emberek elpusztításával jelzi azt a megosztottságot, amely az emberek, még a szentek lelkét is hatalmában tartja.

Még az ártatlanok is megoszlanak és elkülönülnek egymástól: még azok is, akikben Krisztus él a felebaráti szeretet által, azok is, akik egész szívükkel akarják szeretni egymást. Bár egyesültek Benne, egységük rejtve marad, mert még csak lelkük titkos mélyén váltak eggyé.

Értelmüket, ítéleteiket és vágyaikat, emberi jellemüket és képességeiket, kívánságaikat és eszményeiket azonban vastagon befödi a zsarnok evilágiság salakja, amelyet a tiszta szeretetnek még nem sikerült kifinomítania.

Amíg a földön élünk, a bennünket egyesítő szeretet még az érintkezés által is szenvedést fog okozni, mert szeretetünk a Test megtört csontjait igazítja helyre. Ezen a földön még szentek sem élhetnek együtt ellentétek és különbségek gyötrelme nélkül.

Kettőt tehet az ember a megosztottság fájdalomával. Szerethet vagy gyűlölhét.

A gyűlölet visszariad az áldozattól és a fájdalomtól, pedig a csontokat csak ezen az áron lehet helyreigazítani. – Elutasítja az újraegyesítés kínját. A gyötrelmet a másik embernek tulajdonítja, hiszen az ő jelenléte váltotta ki azzal, hogy emlékeztette az egység hiányára.

A gyűlölet úgy próbálja meggyógyítani a megosztottságot, hogy megsemmisíti azokat, akik nem egyek vele. Úgy keres békét, hogy önmagán kívül mindenki mást kiirt.

A szeretet viszont elvállalja az újraegyesülés fájdalmát, s így kezdi el gyógyítani az összes sebeket.

Békés és harmonikus együttlét csak szenvedés és áldozat árán alakulhat ki. De éppen ezáltal tökéletesedik bennünk a szeretet, s így készülünk föl a szemlélődésre.

Mert a kereszténység nemcsak tanítás vagy hitrendszer, hanem maga Krisztus, aki bennünk él és az embereket saját életében és egy-

ségében egyesíti egymással. „Én őbennük és Te Atyám Énbennem, hogy így tökéletesen eggyé legyenek ők is. Átadtam nekik a dicsőséget, amelyet Nekem adtál, hogy egyek legyenek, amint mi egyek vagyunk.” *„In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.”* (Arról ismerik meg, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretitek egymást.)

„Aki nem szeret, az a halálban lakik.”

Ha a szemlélődést elsősorban olyan eszköznek tartod, amellyel elmenekülhetsz az emberi élet nyomorúságaiból, amit a többi emberekkel újraegyesülés kíván Krisztus szeretetében, akkor nem tudod, mi a szemlélődés, és sohasem fogod szemlélődésben megtalálni Istent. Mert pontosan akkor fedezzük föl és ismerjük meg Istent, amikor helyreállítjuk egységünket testvéreinkkel Krisztusban. Ekkor kezd lelkünkbe hatolni az Ő élete; aztán szeretete birtokbaveszi képességeinket, és lassan ráésmélhetünk arra, hogy kicsoda Ő: megpillantjuk az Ő önzetlenségének visszatükrözését megtisztult akaratunkban.

Csak egyféleképpen menekülhetünk el a világból: nem úgy, hogy megfutamodunk a bajjoktól, összeütközésektől, nehézségektől és szenvedéstől, hanem úgy, hogy békétlenségből és szétszakítottságból felkapaszkodunk az emberszeretet egységébe és békéjébe.

Mi az a „világ”, amelyért Krisztus nem akart imádkozni, és amelyről azt mondta, hogy tanítványai benne vannak, de nem belőle valók? A világ azoknak nyughatatlan városa, akik önmagukért élnek, s azért végeláthatatlan küzdelemben csatáznak egymással, harcukat örökké folytatva a pokolban. Azoknak a városa, akik véges dolgok birtoklásáért, kiváltságos javak és gyönyörök megszerzéséért harcolnak.

Ha csak úgy próbálsz elmenekülni ebből a világból, hogy elhagyod a várost és magányba rejtőzöl, csupán azt éred el, hogy magaddal viszed a várost magányodba. Viszont a kellős közepén élve is teljesen kívül kerülsz a világon, ha engeded, hogy Isten megszabadítson önzésedtől és ha egyedül a szeretetnek élsz.

Az menekül el a világtól, aki elmenekül az önzéstől. Aki bezárkózik a saját önzésébe, az olyan állapotba kergeti magát, amelyben sántáként hatalmába keríti vagy örületbe kergeti a benne lakó rossz.

Veszedelmes tehát azért vonulni magányba, mert valaki szeret egyedül lenni.

6. A magány

A fizikai magányhoz a külső csöndhöz és a valódi összeszedettséghez el kell jutnia mindenkinek, aki szemlélődő életet akar élni. De mindez, éppúgy, mint bármi más a világon csupán a célhoz vezető eszköz, és ha nem látjuk tisztán a célt, rosszul fogjuk használni az eszközöket.

Nem szabad tehát elfelednünk: azért keressük a magányt, hogy ott növekedjünk Isten és a többi ember szeretetében. Nem azért megyünk a pusztába, hogy elmeneküljünk az emberek elől, hanem azért, hogy megtanuljuk, hogyan találjuk meg őket. Nem azért hagyjuk el őket, hogy semmi közünk ne legyen többé hozzájuk, hanem hogy fölfedezzük hogyan tehetünk legtöbb jót velük. De ez még mindig csak másodlagos cél. Az egyetlen, minden mást magába foglaló cél: Isten szeretete.

A legigazibb magány nem rajtunk kívül található; nem az emberek vagy hangok hiánya körülöttünk. Olyan szakadék az, amely saját lelkünk bensejében tárul fel.

A belső magánynak azt a szakadékát olyan éhség teremtette meg, amelyet semmiféle teremtett dolog nem tud kielégíteni.

A magányt csak az éhségben és a szomjúságban, a bánatban, a szegénységben és a vágyakozásban kereshetjük. És aki megtalálja, olyan üres lesz, mintha a halál fosztotta volna ki.

Túlemelkedett minden látóhatáron. Útjában nem maradtak útirányok. Olyan ország ez, amelynek mindenütt ott a közepe, de széle nincs sehol. Nem utazással juthatunk el ide, hanem úgy, hogy megülünk a csöndben.

Mégis ebben a magányban kezdődnek el a legmélyebb tevékenységek. Itt fedezzük föl a mozgás nélküli cselekvést, az erőfeszítést, amely mélységes pihenés, a sötétben látást és azt a minden vágyat meghaladó beteljesülést, amelynek határa a végtelen.

Mondtuk, hogy a szemlélődő számára az igazi magány mindenekelőtt belső, lelki valóság. A világ kellős közepén, az élet kavargásában is élhetünk mély és békés belső magányban. De ezzel az igazsággal néha visszaélnek a vallásban. Vannak, akik Istennek szentelik magukat, de életük csupa nyugtalanság, mert nem akarnak igazán egyedül lenni. Elismerik, hogy elvben hasznos a külső magány, de azt állítják, hogy sokkal jobb a világban élve megőrizni a belső magányt. Életüket aztán fölemészti a tevékenység és megfojtja a görcsös ragaszkodás

valamihez. Képtelenek eljutni a belső magányhoz. Félnek tőle. Minden lehető elkövetnek, hogy meneküljenek előle. S ami még rosszabb, próbálnak belevonni mindenki mást az övékhez hasonló szüntelen és emésztő tevékenységbe. Szeretik a haszontalan munkákat. Szívesen szerveznek összejeveleteket, banketteket, előadásokat és megbeszéléseket. Körleveleket nyomtatnak, leveleket írnak, órák hosszat telefonálnak azért, hogy összehozzanak száz embert egy nagy terembe. Azok aztán mindent telefűstölnek, egymást túlkiabálva hangoskodnak, tapsolnak és végül hazatántorognak egymás vállát ve-regetve, azzal a meggyőződéssel, hogy mindnyájan nagy dolgokat tettek Isten Országának terjesztésére.

Sohasem fogod megtalálni a belső magányt, ha tudatos erőfeszítés-sel nem akarsz megszabadulni a múltó, evilági lét vágyaitól, gondjaitól és érdekeitől.

Tartsd a szemedet tisztán, a füledet csendben, a kedélyedet derű-sen. Szívd be Isten levegőjét. Ha lehet, dolgozz az Ő ege alatt.

Ha azonban városban kell élned és gépek között dolgoznod, föld-alattin utaznod és olyan helyen enned, ahol a rádió megsüketit álhí-reivel, az ételek megromtják egészségedet és asztalszomszédod indu-latai unalommal mérgezik szívedet – ez se hozzon ki a sodrodból: fo-gadd el Isten szeretetének jeleként, mint a magánynak lelkedbe ül-tett magját. Örülj ennek a szenvedésnek, mert ez tart életben a leg-közelebbi alkalomig, amikor elmenekülhetsz mindettől és egyedül maradhatsz az összeszedettség gyógyító csendjében és Isten zavarta-lan jelenlétében.

De azért ne feledd: ha a menekülést önmagáért keresed és csak azért futsz el a világból, mert torkig vagy vele (ami persze érthető), akkor nem fogsz békét és magányt találni. Ha csak azért keresed a magányt, mert azt szereted jobban, akkor sohasem fogsz megszaba-dulni a világtól és önzésétől, sohasem jutsz el ahhoz a belső szabad-sághoz, amely az igazi magányt megteremti.

7. A Gonosz erkölcstana

A Gonosz egész teológiai és filozófiai rendszert épített ki. Minden hallgatójának megmagyarázza, hogy a teremtett dolgok és az embe-rek rosszak, és hogy a rosszat Isten teremtette, hogy Ő határozottan azt akarja, hogy az emberek szenvedjenek ettől és örül az emberek

szenvedésének, és hogy az egész mindenség valóban csupa nyomorúság azért, mert Isten akarta és tervezte így.

Akik hallgatnak az ilyesfajta beszédre, elhiszik és örömeiket találják benne, azokban olyan felfogás alakul ki a lelkiéletéről, mintha a Gonosz büvökörébe kerültek volna. Kimondhatatlan gyönyörűségüket találják abban, hogy folyton ilyen fogalmakkal dobálózzanak: bűn, szenvedés, kárhozat, büntetés, Isten igazságossága, visszafizetés, világvége stb. Talán azért, mert öntudatlanul is vigasztalást merítenek abból a gondolatból, hogy annyian mások a pokolba jutnak, ők viszont megmenekülnek tőle. Honnét tudják, hogy megmenekülnek? Határozott választ nem tudnak adni. De megkönnyebbülnek, ha arra gondolnak: ezek a szenvedések tulajdonképpen mindenkit fenyegetnek, csak éppen őket nem.

Ezt az önelégült érzést „hit”-nek könyvelik el, és olyanféle meggyőződést alakítanak magukban, hogy ők „választottak” az üdvösségre.

A Gonosz sok tanítványt szerez azzal, hogy a bűn ellen prédikál. Meggyőzi őket arról, milyen rossz a bűn. Érzelmi válságba juttatja őket, majd elhítteti velük azt, hogy Isten nem számítja be bűneiket. Ezután pedig arra készíti őket, hogy életük hátralevő részét a többi ember súlyos bűnein és nyilvánvaló elvetettségén szörnyülködve töltsék el.

A Gonosz erkölcstana ezzel az elvvel indult: „A gyönyör bűnös”. Azután megfordítja tételét: „Minden bűn gyönyörűség.”

Azután kimutatja, hogy a gyönyört gyakorlatilag nem kerülhetjük el, hogy természetes hajlamunk arra visz rá, ami kellemes, és ebből azt a következtetést vonja le, hogy minden természetes hajlamunk rossz, és természetünk önmagában is gonosz. Így aztán arra a következtetésre vezet el, hogy senki sem maradhat büntelen, hiszen a gyönyör elkerülhetetlen.

Azután pedig, hogy senki se próbáljon elmenekülni a bűn elől vagy elkerülni azt, hozzáteszi: ami kikerülhetetlen, az nem lehet bűn. Ezzel az egész bűn-fogalmat, mint jelentéktelen apróságot kidobta az ablakon. Az emberek így arra az eredményre jutnak, hogy nincs más hátra, mint az élvezeteknek élni. Így aztán az élvezetek, amelyek természetüknél fogva jók, a rendetlenség folytán rosszá lesznek, és az emberek élete boldogtalanságban és bűnben fecsérlődik el.

Az ördög nem fél Isten akaratát hirdetni, föltéve, hogy a maga módján hirdetheti.

8. Belső egységünk

Sok költő azért nem költő, amiért sok szerzetes nem szent: sohasem jutnak el odáig, hogy önmagukká legyenek. Nem tudják megoldani azt a feladatot, hogy azzá a meghatározott költővé vagy szerzetessé váljanak, akinek Isten szánta őket. Sohasem válnak azzá az emberré vagy művésszé, akivé egyéni életkörülményeik alapján válhatnának.

Abban a reménytelen igyekezetben örlik fel testüket-lelküket, hogy valaki másnak az élményeit éljék át, valaki másnak a verseit írják meg, vagy valaki másnak a szentségét sajátítsák ki.

Többnyire önzésünk hajt arra, hogy mindig másokat kövessünk. Az emberek megpróbálják felnagyítani magukat azzal, hogy a divatosat utánozzák – túlságosan lusták ahhoz, hogy valami jobbat gondoljanak ki.

Nagy szentekben a tökéletes alázatosság tökéletes belső egységgel párosul. A kettő szinte egy és ugyanaz. A szent éppen azért különbözik mindenki mástól, mert alázatos.

Az alázat abban áll, hogy pontosan olyanok vagyunk, amilyenek Isten lát bennünket. És minthogy nincs két egyforma ember, ha alázatosan elvállaljuk önmagunkat, akkor nem fogunk hasonlítani senki másra az egész világegyetemben. De ez a sajátos egyéniségünk azonban nem feltétlenül jelentkezik a mindennapi élet felszínén. Nem pusztán megjelenés, vélekedés, ízlés dolga, nemcsak cselekvési forma. A lélek mélyén rejlik.

Az igazán alázatos emberben mások szokásos viselkedése nem vált ki konfliktusokat. A szenteket nem izgatja az, amit az emberek normális körülmények között esznek és isznak, testükön hordanak vagy házuk falára akasztanak. Ha élet-halál kérdést csinálunk abból, hogy ilyen apróságokban egyetértünk-e másokkal vagy nem, akkor belső életünk zűrzavarral és lármával fog megtelni. Az alázatos embert mindez hidegen hagyja. Fölhasználja a világból mindazt, ami segíti Isten megtalálásában, a többivel pedig nem törődik.

Világosan látja, hogy ami neki hasznos, az másnak haszontalan lehet, és ami másokat szentté alakít, az őt tönkretelheti. Ezért az alázatos lélek mélységesen kifinomult, békés, tapintatos és józan; e tulajdonságok nélkül nem jöhet létre egészséges erkölcsiség.

Nem vagy alázatos, ha mindenáron olyanvalakinek tartod magad, aki nem vagy. Mintha jobban tudnád, mint Isten, hogy ki vagy és ki

nek kellene lenned. Hogy akarsz elérni a saját utad végére, ha másnak a városa felé veszed az utat? Hogyan akarod elérni a saját tökéletességedet, ha másnak az életét éled? Annak a szentsége sohasem lesz a tiéd: alázatossá kell válnod ahhoz, hogy elérd a saját üdvösségedet, sötétben és egészen egyedül . . .

Tehát hősies alázatosságot kíván az, hogy saját magad legyél: senki más, csak az az ember vagy az a művész, akinek az Isten elgondolt.

A tökéletesség nem olyasvalami, amit megszerezhetsz, mint egy kálapot – bemész valahová, fölpróbálsz néhányat és tíz perc múlva kijössz azzal, amelyik megfelel. Pedig az emberek néha ilyen elgondolással lépnek kolostorba.

Tele vannak buzgósággal, hogy elsajátítsák az első elérhető és számukra megfelelő rendszert. Aztán életük hátralevő részét már így töltik el, ezzel a vacakkal fejükben.

Válogatás nélkül falfák a jámbor könyveket, anélkül, hogy meggondolnák: mennyi illik, vagy mennyi alkalmazható az olvasottakból saját életükre. Elsősorban arra törekszenek, hogy minél több külsőséget magukra aggassanak és fölékesítsék magukat olyasmivel, amit hirtelenjében tökéletességhez tartozónak éreznek. Aztán persze olyan ruhában járkálnak, amelyet más emberek mértékére és más alkalmakra szabtak.

Ha alaposan végzik dolgukat még meg is csodálhatjuk lelki álruhájukat. Divatba jönnek, mint a sikeres művészek. Ezután már nem sok reményük marad. Pedig jó emberek, de nincsenek a helyükön, és jószándékú szentségükkel és azzal a tökéletességgel, amelyet saját elközelésekből szőttek maguknak.

Isten létre akarta hozni sajátos tökéletességüket és a rájuk szabott boldogságot. De ehhez meg kell várnia, hogy átmenjenek a tisztító tűz fájalmán.

A szentnek egyik legelső ismertetőjele talán az, hogy mások nem tudnak mit kezdeni vele. Nem biztosak benne, bolond-e vagy csak kevély; hiszen legalábbis jókora gőg kell ahhoz, hogy valaki olyan egyéni eszményképet tűzzön maga elé, amit senki sem ért meg igazán, egyedül Isten. A „tökéletesség” elvont szabályait a szent nem tudja saját életére alkalmazni. Úgy látszik élete nem fér bele a könyvekbe.

Helyzete néha olyan súlyos, hogy egy kolostor sem tartja meg. El kell bocsátani, vissza kell küldeni a világba, mint Labre Benedek Józsefet, aki trappista és karthauzi akart lenni, de egyik sem sikerült. Végül vándor koldussá lett, és Róma egyik utcáján halt meg.

Mégis az egész Egyház egyetlen kanonizált szentet tisztel a ciszterci vagy a karthauzi rendből a középkor óta: Labre Szent Benedek Józsefet.

9. A háború gyökere a félelem

Minden háború gyökere a félelem: az emberek nem is csak egymástól félnek, hanem *mindentől*. Nem bíznak egymásban, de önmagukban sem. Sose tudják, mikor fordul ellenük valaki, hogy megölje őket, de még inkább reszketnek attól, hogy mikor fordulnak önmaguk ellen, hogy elpusztítsák önmagukat. Nem bíznak semmiben, mert nem hisznek Istenben.

Azzal sohasem vetjük végét, hogy arra kérünk mindenkit: bízzanak egymásban, holott nyilvánvaló, hogy nem lehet bennük bízni. Tanítsuk meg őket arra, hogy szeressék Istent és bízzanak Benne, akkor majd megszerezik azokat az embereket is, akikben nem bízhatnak és mernek békét kötni velük, mert nem bennük, hanem Istenben bíznak.

Mert egyedül a szeretet – másszóval az alázat – írthatja ki minden háború gyökerét, a félelmet.

Ha az emberek igazán kívánnák a békét, akkor Istentől kérnék, és Ő megadná nekik. De miért adná meg a világnak azt, amit nem is kíván igazán? Mert az a béke, amire a világ vágyakozik, valójában egyáltalán nem béke.

Egyeseknek a béke csupán azt jelenti, hogy szabadon kizsákmányolhatnak másokat, anélkül, hogy félniük kellene a megtorlástól vagy beavatkozástól. Másoknak a béke: szünet nélküli szabad-rablás. Megint másoknak az, hogy a földi javakat kényelmesen felhabzsolhatják, anélkül, hogy élvezetüket félbe kellene szakítaniuk azok táplálásával, akik az ő kapzsiságuk miatt éheznek.

Sok ilyen ember kérte Istentől azt, amit „béké”-nek gondolt, és csodálkoztak, hogy kérésüket nem hallgatta meg. Nem tudták megérteni, hogy igazában meghallgatásra találtak. Isten meghagyta nekik azt, amit kívántak, hiszen az ő elgondolásuk szerinti béke csupán rejtett formája a háborúnak.

Így hát ahelyett, hogy a saját elképzelésed szerint törekednél „békére”, szeresd a többi embert és mindenekfölött szeresd Istent. Ahelyett, hogy azokat gyűlölnéd, akiket háborús uszítóknak tartasz, gyűöldd saját lelked rendetlen vágyait, mert azok a háború okai.

10. A pokol: gyűlölet

A pokolban semmi sem közös, kivéve azt a tényt, hogy mindenki gyűlöli a másikat, bár nem képes szabadulni sem tőle, sem önmagától.

Egyetlen tűzbe dobva égnek mindnyájan, és iszonyatos, tehetetlen gyűlölettel próbálják egymást eltaszítani. De nem azért akarnak szabadulni egymástól, mert gyűlölik azt, amit másokban látnak, hanem mert tudják: a többiek gyűlölik azt, amit bennük látnak. Mindnyájan felismerik egymásban azt, amit önmagukban kárhoznak: az önzést, a tehetetlenséget, a gyötrelmet, a rémületet és a kétségbeesést.

Gyümölcseről ismerjük meg a fát. Ha meg akarod érteni a modern nemzetek társadalmi és politikai történetét, tanulmányozd a poklot.

Minden háborújával együtt azért a világ mégsem a pokol. Bármilyen borzalmas is a történelem – van egy másik, mélyebb értelme is. Nem a gonoszsága teszi jelentőssé. Korunkat nem lehet megérteni csupán a gonoszságából. A háború és gyűlölet kohójában a szenvedés hatása alatt az egymást szeretők Városa összeforr és egybeolvad a hősies szeretetben. A mindent gyűlölők városa pedig szétforgácsolódik és elpusztul, lakóik szétszóródnak a szélrózsa minden irányába, akár a szikra, a füst és a láng.

A mi Istenünk is emésztő tűz. Ha a szeretet erejében Hozzá hasonulunk és úgy égünk, ahogy Ő, akkor tüze örökkétartó örömünk lesz. De ha visszautasítjuk szeretetét és megmaradunk a bűnnek és a dacos ellenkezésnek a fagyában, akkor az Ő tüze a saját választásunkból, nem pedig az Ővéből örökös ellenségünké lesz: szeretetében öröm helyett fájdalmat és pusztulást találunk.

A bűnben vagy a rosszban nincs semmi érdekes.

A rossz nem valami pozitív érték, hanem éppen a tökéletesség hiánya. A bűn valójában rettenetesen unatka, mert hiányzik belőle az, ami akaratunkat és értelmünket táplálhatná.

Az embert nem a gonoszság csábítja rossz cselekedetekre, hanem a hamis formában, eltorzult látószögből jelentkező jó: ez pedig csupán csalétek a csapdában. Mihelyt kinyújtod a kezéd érte, a csapda lecsapódik és te ott ragadsz tele utálattal, unalommal és gyűlölettel. A bűnösök olyan emberek, akik mindent gyűlölnek, mert világuk szükségképpen csupa árulással, hamissággal és öncsalással teli. A legnagyobb bűnösök a föld legunalmasabb emberei, mert ők a legunottabbak is: ők undorodnak legjobban az élettől.

Az ilyenek a társadalom és a világ ostromaivá válhatnak, ha életuntásgukat lármával, izgalmakkal, hajszoaltsággal és erőszakkal akarják takarni – márpedig ez elkerülhetetlenül bekövetkezik azok életében, akik nemlétező értékek szeretetére törekcsenek. Korbács alatt szenvedni pedig már nem pusztán unalmas vagy fárasztó élmény.

11. A hit

A szemlélődés kezdete a hit. Amíg nem alkotsz helyes fogalmat a hitről, addig nem élhetsz igazán szemlélődő életet.

Felsorolunk néhány helytelen elképzelést a hitről.

Mindenekelőtt nem indulat vagy érzelem. Nem öntudatlan vak sodródás valami bizonytalan természetfölötti világ felé. Nem egyszerűen az emberi szellem elemi szükséglete. Nem csupán annak megérzése, hogy Isten létezik. Nem indokolatlan, pusztán az érzelmekre hivatkozó meggyőződés, hogy az ember valamiképpen üdvösségre hivatott vagy „megigazult”. Nem valami egészen belső és szubjektív érzés, amelynek semmi köze külső indítékokhoz. Nem olyasmi, ami felbuzog a lelked mélyéből és azzal a határozatlan „megérzéssel” tölt el, hogy minden rendben van. Nem olyan kizárólagosan a tiéd, hogy tartalma ne volna közölhető másokkal. Nem saját személyes mítoszod, amelyet senki mással nem oszthatsz meg, amelyet sem te, sem Isten, sem más nem tud tárgyilagosan igazolni.

De nem is egyéni vélemény. Nem ésszerű elemzésen nyugvó meggyőződés. Nem tudományos bizonyíték gyümölcse. Csak azt hiheted, amit nem tudsz. Amit tudsz, azt már nem hiszed, legalábbis nem úgy, ahogyan tudod.

A hit mindenekelőtt értelmünk beleegyezését kívánja. Tökéletesíti az észet, nem pedig lerontja. Olyan igazsághoz juttatja az értelmet, amelyet pusztá okoskodással nem tudna megragadni. Olyan bizonyosságot ad Istenről, amilyen az Ő léte önmagában. A hit eleven érintkezés az élő Istennel, nem pedig valami elvont Első Ok szemlélete, amelyre csupán a teremtett dolgok létéből következtethetünk.

De a hit hozzájárulása nem alapszik valami látható tárgy belső nyilvánvalóságán sem. A hit ténye egy olyan állítás két tagját egyesíti, amelyek közt természetes tapasztalatunk világában nincs kapcsolat. De arra sincs bizonyítékunk, hogy összeférhetetlenek. Azok az állítások, amelyek a hit hozzájárulását kívánják, egyszerűen semle-

sek az ész számára. Nem tudjuk egyértelműen belátni, igazak-e vagy hamisak. Valami másért fogadjuk el őket, nem belső nyilvánvalóságuk miatt. Mint kinyilatkoztatást tartjuk igaznak, és beleegyezésünk oka a kinyilatkoztató Isten tekintélye.

Nem várhatjuk el a hittől, hogy teljes kielégülést adjon az értelemnek: homályban hagyja, nem adja meg azt a világosságot, amelyet a maga területén megszokott. De nem teszi fölöslegessé az értelmet, nem tagadja meg, nem rombolja le. Olyan meggyőződést fogadhat el vele, melyet a szeretet irányításával egészen ésszerűen elfogadhat. A hitben az értelem megelégszik azzal, hogy a *szeretetben* ismerje meg Istent, és elfogadja azt, amit Isten a maga sajátos módján közöl Önmagáról. Ez a beleegyezés egészen ésszerű, mert kettős belátáson alapul. Az egyik, hogy eszünk semmit sem tudhat meg arról, hogy milyen az Isten Önmagában. A másik pedig az, hogy Isten maga a végtelen lét, s azért a végtelen Igazság, Bölcsesség, Hatalom és Gondviselés, aki föltétlen bizonyossággal föltárhatja Önmagát, úgy ahogyan Neki tetszik, és ezt a kinyilatkoztatását külső jelekkel is megpecsételheti.

Végeredményben a hit a világmindenség egyetlen nyitja. Más módon nem lehet megtalálni sem az emberi lét végső értelmét sem egész boldogságunk kulcsát.

Az élő Isten – aki Isten, nem pedig filozófusok elvont eszméje –, végtelenül túl van mindazon, amit szemünk láthat vagy eszünk megérthet. Akármilyen tökéletességet állítunk is róla, hozzá kell tennünk, hogy fogalmaink csak sápadt analógiái annak a tökéletességnek, amely Istenben van, és Ő nem szószerint az, amit ezen a kifejezésen értünk.

Ő, a végtelen világosság, olyan hatalmas a maga nyilvánvalóságában, hogy értelmünk csak mint sötétséget látja. *Lux in tenebris lucet et tenebrae eam non comprehenderunt.* (A világosság a sötétben világít, de a sötétség nem fogta föl.)

Ha semmilyen látható nem lehet azonos Istennel és nem is jelenítheti meg Őt a maga teljes valóságában, akkor ahhoz, hogy megtaláljuk Istent, túl kell jutnunk minden láthatón és be kell lépünk a sötétségbe. Minthogy semmilyen hallható hang nem azonos Istennel, a csöndbe kell belépünk ahhoz, hogy megtaláljuk Őt.

Minthogy Isten elképzelhetetlen, végső soron hamis mindaz, amit képzeletünk mond róla. Nem ismerhetjük meg Őt igazi valójában, amíg át nem hatolunk minden elképzelhetőn és be nem lépünk abba

a sötétbe, ahol nincsenek képek és nincs semmi teremtett dologhoz hasonló.

Minthogy Istent sem látni, sem elképzelni nem lehet, azok az Isten-látomások, amelyekről a szenteknél olvasunk, nem az Ő képei, hanem róla szóló képek; mert aki valamit lát, az nem Őt látja.

Istent nem értheti meg más, csak saját maga. Csak úgy tudjuk megérteni Őt, ha valahogyan átalakulunk Beléje, és úgy ismerjük meg, ahogyan Ő ismeri magát. Ő pedig nem valami tükörben szemléli önmagát: végtelen léte egybeesik az önmagáról való ismeretével. Mindaddig nem ismerhetjük meg Őt úgy, ahogyan Ő ismeri önmagát, amíg nem egyesülünk Ővele.

A hit ennek az átalakulásnak az első lépése, mert olyan ismeret, amely képek és megszemélyesítések nélkül ismer meg, az élő Istenrel való szerető azonosulás homályában.

A hit nem az érzékeken át jut el az értelemhez, hanem közvetlenül Isten belénk árasztott világosságában. Minthogy ez a világosság nem hatol át a látáson, a képzeleten vagy az értelmén, úgy szerzünk róla bizonyosságot, hogy nem siet segítségünkre semmilyen teremtett jelenség, semmi földidézhető vagy leírható hasonlóság.

Ha hiszel és egyszerűen aláveted magad Isten tekintélyének, aki Egyháza által terjeszti eléd a hitigazságokat, akkor megkapod a belső világosság adományát, amely oly egyszerű, hogy megszegyenít minden leírást, és olyan tiszta, hogy minden tapasztalat durva hozzá képest. Mégis igazi világosság, amely az ember értelmét olyan tökéletessé teszi, hogy az messze meghalad minden tudományt.

A hit tökéletességét éppen homálya bizonyítja. A mi elménk homálynak látja, mert messze meghaladja gyöngeségét. Minél tökéletesebb a hit, annál sötétebb lesz. Minél közelebb jutunk Istenhez, annál kevésbé hígítja föl hitünket bármi teremtett kép és fogalom pislogó fénye. Bizonyosságunk egyre erősebbé válik ezzel a sötéttel, bár gyötrődés, sőt még tárgyi kétely is keveredhet hozzá, mert nem könnyű magunkat fenntartani az űrben, ahol természetes erőink semmi támasztékot nem találnak. A legnagyobb sötétségben juthatunk a legközelebb Istenhez a földön, mert szellemünk így szabadulhat meg leginkább a pislákoló teremtett fényektől, amelyek Hozzá képest sötétek. Ekkor tölt el bennünket az Ő végtelen fényessége, amelyet mi mélységes sötétnek látunk.

A hitnek ebben a tökéletességében Maga a végtelen Isten lesz a homályba borult lélek világossága: egészen birtokba veszi igazságá-

val. Ebben a kimondhatatlan pillanatban a legmélyebb éjszaka nap-pallá lesz, és a hit megértéssé válik.

12. Hagyomány és forradalom

Az Egyház legnagyobb paradoxona az, hogy egyszerre hagyomány-őrző és forradalmi. De az ellentmondás csupán látszólagos, hiszen a keresztény hagyomány, minden más hagyománytól eltérően, élő és örökös forradalom.

Az emberi hagyományok előbb-utóbb mind megmerevednek és élettelené válnak. Olyan dolgokat próbálnak állandósítani, amelyeket nem lehet állandóvá tenni. Olyan tárgyakhoz és értékekhez ragaszkodnak, amelyeket az idő könyörtelenül elpusztít.

Az Egyház emberi konzervativizmusa nem homályosíthatja el azt, hogy a keresztény hagyomány forrása természetfeletti, és így tökéletes ellentéte az emberi hagyományokhoz való ragaszkodásnak.

A katolicizmus élő hagyománya olyan, mint a test lélegzetvétele. Mozgásával folytonosan megújítja az életet. Állandó, nyugodt, békés forradalom a halál ellen.

Ahogy a lélegzés fizikai ténye egyesíti a szellemi lelket a romlásra és pusztulásra hajló anyagi testtel, úgy őrzi meg eleven valóságában a katolikus hagyomány az Egyházat azokban az anyagi, társadalmi, emberi intézményekben, amelyek mindaddig átszövik, amíg a világban él.

A katolikus hagyomány azért hagyomány, mert a kereszténységben csak egyetlen élő tanítás van: semmi újat sem lehet fölfedezni. Az Egyház élete Isten Igazsága, amelyet Lelke árasztott ki rá. Nem jöhet más igazság, hogy felülmúlja, vagy akár helyettesítse.

Ennek a hatalmas életnek helyébe csupán szegényesebb életet, egyfajta halált állíthatnánk. Az embert folytonosan fenyegeti az a veszély, hogy eltávolodik Istentől és az élő hagyománytól. Ezt csak a hagyományhoz való visszatéréssel lehet ellensúlyozni: ha megújítjuk azt az egyetlen és változatlan életet, amely kezdettől fogva kiáradt az Egyházra.

Ennek a hagyománynak mégis mindig forradalomnak kell lennie, mert gyökerestül felforgatja azokat az értékeket és igényeket, amelyekhez az emberi szenvedély olyan szívósan ragaszkodik. Így szól azokhoz, akik a pénzt, a gyönyört, a tekintélyt, a hatalmat szeretik:

„Légy szegény, szállj le a társadalom aljára, foglalj el az utolsó helyet az emberek között, élj a megvetettekkel, szeresd a többi embert és szolgálj nekik, ahelyett, hogy kiszolgáltatnád velük magadat. Ne állj ellent nekik, ha ide-oda lökdösnek, hanem imádkozz azokért, akik megsértenek. Ne keresd az élvezetet, inkább fordulj el attól, ami kielégíti érzéseidet és értelmeket. Keresd Istent az éhségben, a szomjúságban, a sötétségben, és a lélek sivatagán át, amelyben vándorolni örülségnak látszik. Vedd magadra Krisztus Keresztjének terhét, vagyis Krisztus alázatosságát, szegénységét, engedelmisségét és lemondását – így nyugalmat találsz lelkednek.”

Ez a legtökéletesebb forradalom, amit valaha is meghirdettek, tulajdonképpen ez az egyetlen igazi forradalom, mert a többi mind valaki másnak a kiirtását követeli, de ez annak a halálát jelenti, aki magad vagy.

Lehet, hogy a forradalomról mondottakat bolondságnak tartják azok, akiknek nincs róla személyes tapasztalatuk, s csupán az emberi konzervativizmus holt kérgét látják, amely úgy rakódik rá az Egyházra, mint a kagylók a hajó vízbemerülő testére.

Minden kereszténynek és az Egyház minden új korszakának el kell jutnia ehhez a fölfedezéshez, s vissza kell térnie a keresztény élet forrásaihoz. Elszánt lemondást kíván elfogadni azt, hogy Isten útjain más emberek vezetésével kell elindulnunk. Ennek csak áldozat lehet az ára. Csak Isten ajándékozhat meg azzal, hogy különbséget tegyünk az Egyházra az emberi természetekből ráakadó száraz külső kéreg és az isteni Élet eleven belső árama között, – pedig egyedül ez az igazi katolikus hagyomány.

A dogma fogalma megrémíti azokat, akik nem értik az Egyházat. Nem tudják felfogni, hogy világos, körülhatárolt és hiteles formában is ki lehet fejezni a vallás tanításait. Ezzel nem válik mozdulatlaná és erőtlenné, nem merevedik meg, elveszítve minden erejét. Eszevesztett aggodalommal próbálnak menekülni az ilyen fogalmaktól. Olyan hiedelmek szövevényében keresnek menedéket, amely híg és határozatlan. Az igazságok ködként szétfoszlanak benne; állandóan változnak, mint az árnyék.

Az ilyenek kedvelik a katolikus misztikusokat, mert azt hiszik, hogy ezek a különleges emberek valamiképpen a katolikus dogma megvetésével jutottak el a szemlélődés csúcsaira. Úgy gondolják: Istennel való mélységes egységük menekülés az Egyház tanítói tekintélyétől és így közvetett tiltakozás ellene.

Valójában azonban a szentek éppen azért jutottak el Isten legmélyebb, legelőbb, egyben legegységesebb és legszemélyesebb ismeretére, mert az Egyház tanítói tekintélyére támaszkodtak, éppen azon a hagyományon keresztül, amelyet ez a tekintély őriz és ápol.

A szemlélődéshez vezető első lépés a hit; ez pedig azzal kezdődik, hogy elfogadjuk Krisztust, aki Egyházán keresztül tanít; *fides ex auditu; qui vos audit, me audit*. (A hit hallásból ered; aki titeket hallgat, Engem hallgat.)

A katolikus hit dogmái nem pusztán jelképek vagy bizonytalan ésszerűsítések. Nemcsak arra ösztönöznek, hogy nyomukban jó erkölcsi cselekedetek szülessenek és fejlődjenek. Még kevésbé igaz az, hogy bármilyen más eszme éppenúgy megtenné a magáét, hogy minden jámbor gondolat segítheti lelkünk bizonytalan erkölcsi életét. Az Egyház által meghatározott és tanított dogmáknak nagyon is pontos, pozitív és határozott jelentésük van. Azoknak, akik teljes lelkiéletet akarnak élni, behatóan kell őket tanulmányozniuk. Mert a dogma megértése a szemlélődés közvetlen és rendes útja.

A dogma igazi értelmét leginkább a hittudósok szabatos fogalmival és éleslátásával lehet megközelíteni. Minden kereszténynek olyan mélyen kellene értenie a hitét, amennyire az az ő állapotában lehetséges.

De az igazi szemlélődéshez nem érhetünk el észbeli erőfeszítéssel. Ellenkezőleg: így könnyen eltévedhetünk a technikai részletek erdejében, amelyek a hivatásos teológusra tartoznak. Az igazi teológusoknak azonban Isten olyan alázatból fakadó éhséget ad, amely nem éri be fogalmakkal és érvekkel, hanem olyasmit keres, ami közelebb visz Istenhez a hasonlatoknál.

A szellemnek ez a derűs éhsége áthatol a szavak felszínén, áttör a hittitkok emberi megfogalmazásán, és a csendnek, a szellem magányának és a belső szegénységnek alázatával keresi a természetfölötti megértés adományát, amelyre kevés a szó.

A fáradtságos okfejtés után a hit megpihentet és a szavak fölszíne mögött megmutatja az Igazságot; nem világosan körvonalazott meghatározásokban, hanem egyetlen megérzés világító homályában, amely minden dogmát egyetlen egyszerű fényben egyesít. Ez a fény közvetlenül Isten örökkévalóságából ragyog a lélekbe, nem pedig teremtetett fogalmak és jelképek közvetítésével, vagy a nyelv meg az anyagvilág hasonlatai által.

Az Igazság tehát Olyasvalaki, akit nemcsak mi ismerünk és birto-

kolunk, hanem aki maga is ismer és a sajátjának tekint bennünket. Itt a teológia többé már nem elvont fogalmak összessége, hanem átalakul eleven valósággá: Istenné. Ő pedig akkor nyilatkoztatja ki nekünk Magát, ha életünket teljesen neki adjuk. Az igazság fénye nem az értelmünkben megtalálható tárgy, hanem Személy, Akiben és Akiért minden értelem és minden szellem létezik. A teológia csak akkor válik igazivá, ha átlép a teológusok nyelvezetén és elszigetelt fogalmain.

Szent Tamás ezért tette félre csalódottan a *Summa Theologica*-t, mielőtt befejezte volna, mondván, hogy „mindez szalma”.

Mégis: ha a szemlélődő visszatér egyszerű istenélményének mélységeiből és megpróbál beszélni róla az embereknek, akkor szükség-szerűen újból a teológusok ellenőrzése alá kerül, és beszédében arra a világosságra, határozottságra és szabatoságra kell törekednie, amely a katolikus hagyományt őrzi.

Óvakodj tehát attól a szemlélődőtől, aki azt állítja, hogy a skolasztikus teológia csupán szalma, de még sohasem vette a fáradságot ahhoz, hogy valamit is olvasott volna belőle.

13. Nagyítóüvegen át

Ahogy a nagyítóüveg egyetlen égő pontba sűríti össze a Nap sugarait, és ez lángallobbanthatja a száraz levelet vagy a papírdarabot, úgy gyűjti össze Krisztus misztériuma az Evangéliumban Isten fényének és tüzének sugarait, s ez lángra lobbanthatja az ember lelkét. Ezért született Krisztus, ezért élt a világban, ezért halt meg és támadt fel halottaiból és ment föl atyjához a mennybe: *ut dum visibilter Deus cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur*. (Hogy miközben látható alakban megismerjük Istent, a láthatatlanok szeretetére ragadtassunk.) Emberségének gyűjtőlencsével belénk sűríti Szentlelkének sugarait, hogy megérezzük tüzét. Minden misztikus élmény az Ember Krisztuson át árad a lélekbe.

Mert Isten mindenütt jelen van. Igazsága és szeretete átjár mindent, mint ahogy a Nap világa és melege átjárja légkörünket. De ahogy a Nap sugarai sem gyűjtanak meg maguktól semmit, Krisztus nélkül Isten sem érinti meg a lelkünket a természetfölötti megismerés és élmény tüzével.

De ennek az Emberségnek a nagyítóüvege keresi a fölkészült lelkeket, akiket átjárt Isten fénye és melege, és készek lángragyulladni a Szentlélek kegyelmének tűzmagjában.

A szemlélődés természetes útja: hinni Krisztusban. Ehhez át kell elmélnünk életét és tanítását. Bár minden istenélmény Krisztuson keresztül jut el hozzánk, mégsem feltétlenül jut el mindenki a szemlélődéshez a *képzeletében* őrzött Krisztus-képen át. Mert a képzelet csak egyik eszköze annak, hogy tudatunkba idézzük azt, akiben hiszünk. Nem kell mindig arra kényszeríteni magunkat, hogy képet alkossunk Krisztusról, hiszen valójában senki sem tudhatja egészen biztosan, hogy *milyen* is volt.

A lelki írók régen elég nagy problémát csináltak ebből, bár nehéz megérteni, miért. A Krisztusba vetett hitből, az Ő életének és halálának titkaiból fakad a keresztény élet, s ez minden szemlélődés forrása: ekörül semmi vita nem lehet. Belső életéből senki sem száműzheti az Ember Krisztust azzal az ürüggyel, hogy ő most már magasabb szemlélődés révén közvetlen összeköttetésbe lépett az Igével. Mert az Ember Krisztus Istennek Igéje, bár emberi természete nem azonos isteni természetével. A kettő egy személyben egyesült, egy személyt alkot, tehát az Ember Krisztus: Isten.

Aki olyan szemlélődési módot sajátít el, amely csak az egyiket adja, a másikat nem, az eretnek.

Természetfölötti életet a hit ad nekünk, nem pedig a képzelet. A hit tesz megigazulttá, vezet el a szemlélődésre. Az igaz ember a hitből él – nem a képzeletből. A képzelet csak alkalmanként kerülhet elő. Ha el is kell képzelned Krisztust ahhoz, hogy felidézd magadban azt, akiben hiszel – megteheted. De ha anélkül is tudsz hinni benne, hogy mindig valami képet próbálnál alkotni róla, akkor egyszerűbb és tisztább lesz a hited.

Egyeseknek nagyon könnyű magukba tértetni és képzeletükben valami egyszerű Krisztus-képre találni; így könnyen tudják elkezdni imájukat. Másoknak azonban ez nem sikerül. Sőt az ezzel járó erőlködés úgy megtöltheti a fejüket problémákkal és zavaró gondolatokkal, hogy képtelenek imádkozni. Ugyanakkor viszont pusztán Jézus neve, vagy Krisztusnak közelebről meg nem határozott alakja is elég lehet arra, hogy fölébressze hitüket: egyszerűen, szeretettel figyelnek Őreára, aki Istenségével valóságosan jelen van a lelkünkben.

Isten jelenlétének ez a szerető megérezése sokkal valóságosabb és értékeesebb, mint bármi más, amit csupán belső érzékeink segítségé-

vel érhetünk el. Mert a képzeletünkben kialakuló Krisztus-kép mindig csak kép marad, a szeretet viszont, amit az Ő kegyelme fakaszt a szívünkben, közvetlen érintkezésbe hozhat Vele. Mert maga Jézus fakasztja föl ezt a szeretetet bennünk közvetlen és személyes akaratával. Amikor szeretetével megérinti lelkünket, közvetlenebbül és bensőségebben hat ránk, mint ahogy egy tárgy hat szemünkre vagy más érzékeinkre. Valójában egyedül azért elmélkedünk Jézusról és gondolunk a róla alkotott képekre, hogy bensőségebb szeretetkapcsolatba kerülhessünk vele. Ezért ha szeretete felgyullad bennünk, akkor már nemigen kell igénybe vennünk a képzeletünket. Egyesek talán szívesen teszik, mások nem. Többeknek pedig nincs is lehetőségük választani a két mód között. Használd azt, ami segít, és kerüld azt, ami akadályoz.

Mindannyian a magunk módján, töredékes képet formálunk Krisztusról. Hajlamosak vagyunk arra, hogy a saját elgondolásunk szerint alakítsuk ki Krisztus-képünket, kivetítve Rá saját törekvéseinket, vágyainkat és eszményeinket. Azt találjuk meg Benne, amit mi keresünk. Számunkra nemcsak Isten testesül meg benne, hanem mindaz, amiért társadalmunk vagy környezetünk él.

Igaz ugyan, hogy a tökéletességre törekvő ember követi és az Ő életét alakítja ki a magáiban, de ehhez nem elég csak a képzeletünkben élő Krisztust követnünk.

Nemcsak azért olvassuk az evangéliumokat, hogy képet vagy fogalmat kapjunk Krisztusról, hanem azért, hogy behatoljunk a kinyilatkoztatás szavaiba és így a hitben élő kapcsolatot létesítsünk Krisztussal, a lelkünkben lakó Istennel.

Pusztán a saját erőfeszítéseinkkel nem tudjuk Krisztust megalkotni magunkban. Nem elég tanulmányoznunk az evangéliumokat, s aztán valóra váltanunk elgondolásainkat. Törekednünk kell ugyan erre; de mindig a kegyelem irányítása alatt, egészen alávétve magunkat Isten kegyelmének.

Ha Krisztus életének utánzásában saját elgondolásainkra, ítéleteinkre és erőlködésünkre bízunk magunkat, akkor legföljebb valami jámbor fantáziakép keletkezik, amely olyan merev, mesterkéltséggel és holt, hogy mindenkit elijeszt körülöttünk.

Isten Lelkének kell megtanítani minket arra, hogy kicsoda Krisztus. Ő alakíthatja ki bennünk Krisztust, és tehet bennünket képmásává. Krisztusba átalakulásunk nem egyéni vállalkozásunk, hiszen egyetlen Krisztus van, Ő pedig nem megosztott. Hogy Krisztussá le-

gyek, be kell lépnem a teljes Krisztus életébe, a misztikus Testbe, amely a Főből és a tagokból áll: Krisztusból és mindazokból, akik Lelke által belétestesültek.

Krisztus a kegyelem és a hit segítségével önmagát alakítja ki mindazok lelkében, akik szeretik Őt. Ugyanakkor pedig mindnyájunkat magához vonz, hogy egyek lehessünk Benne. *Ut sint consummati in unum.* (Hogy mindnyájan egyek legyünk.)

Ha azt akarod, hogy a földön élő Krisztus érzelmei és szándékai töltsék el szívedet, ne a saját képzeletedtől kérj tanácsot, hanem a hittől. Lépj be a belső lemondás sötétjébe, foszd meg lelkedet a képektől, és hagyd, hogy keresztyével Krisztus alakítsa ki benned Önmagát.

A Szentlelket pillanatról-pillanatra küldi lelkembe a bensőmben élő Atya és Krisztus úgy, ahogyan a szívem küldi szét az éltető vért testem minden részébe. Ez a Lélek Krisztusba öltöztet, és Benne hozaköt az Atyához, úgyhogy életem elrejtőzik Krisztussal az Istenben. Lelke erejében mégis útnak indulok, hogy az Ő művét folytassam és teljesítsem akaratát az emberek között. Amikor pedig Ő jónak látja, majd ismét visszavon Önmagába.

Ha ezt az életet hordom magamban, mit számít az esetleges fájdalom és gyönyör, remény és félelem, öröm és bánat? Nem ezek töltik ki az életem, nem is igen van közük hozzá. Miért félnék bármitől, ami nem rabolhatja el tőlem Istent, és miért vágyódnék bármire, ami nem adhatja meg nekem Őt?

A külső dolgok jönnek-mennek, de mit érint ez engem? Miért izgatna az öröm vagy aggasztana a bánat, miért tetszenék a gyönyör vagy zavarna meg a fájdalom, miért vonzana az élet vagy riasztana a halál, ha egyedül abban az életben élek, amelyet Isten ajándékozott nekem!

Miért bánkódnék azon, hogy elvesztem a testi életet – amit mindenképpen el kell veszítenem, – ha van lelki életem és saját személyiségem, amit nem veszthetek el, ha magam nem akarom? Miért félnék attól, hogy megszűnök az lenni, ami nem vagyok, amikor már elkezdtem azzá lenni, ami vagyok? Miért küszködjek olyan kielégüléssért, amely egy óráig sem tart, és aztán csömör jár a nyomában, amikor én már Istenhez közeledem az Ő örök örömeiben?

A világon a legkönnyebben ehhez az élethez és ehhez az örömhöz lehet eljutni, csupán hinnünk és szeretnünk kell hozzá. Az emberek mégis keserves fáradozásokkal, nehézségekben és áldozatokban vesz-

tegetik el az életüket, hogy olyasmit érjenek el, ami lehetetlenné teszi igazi életüket.

A lelkek olyanok, mint a pecsétre váró viasz. Magukban nincs önálló személyes jellegük. Arra kaptak meghívást, hogy életük során Isten akaratából meglágyuljanak és előkészüljenek arra, hogy halálukkor Krisztusban megkapják Isten-hasonlóságuk pecsétjét.

Többek között ezt jelenti az, hogy Krisztus megítél minket.

Az a viasz, amely meglágyult Isten akaratában, könnyen veszi föl saját azonosságának bélyegét, azt az igazságot, amelynek szánták. De a kemény, száraz, merev, szeretetlen viasz nem veszi magába a pecsét lenyomatát: és a rázuhanó pecsétnyomó porrá zúzza.

Ha tehát egész életedben menekülni próbálsz annak a tűznek a melegétől, amely meglágyíthatna és előkészíthetne arra, hogy igaz magaddá válj – mintha igazi valód az lenne, hogy kemény viasz vagy –, akkor végül is reád zuhan a pecsétnyomó és összemorzsol. Nem leszel képes fölvenni a magad igazi nevét és alakját, és az pusztít el, ami teljessé tehetett volna.

A szemlélődő lelkületű pap átéli mélységes, mindent átjáró azonosságát az oltáron előtte fekvő ostyával – annyira, hogy miséje tovább folytatódik bensejében, nemcsak akkor, mikor az oltárnál áll, hanem akkor is, mikor távol van tőle: napjának legkülönbözőbb elfoglaltságai között.

Krisztus úgy hívja elő életedből a Magáét, mint egy fényképet.

14. *Electa ut sol* (Napként kiválasztott)

Mindaz, amit a Boldogságos Szűzről, Isten Anyjáról írtak, azt bizonyítja nekem, hogy az ő szentsége a legelrejtettebb. Amit az emberek mondani tudnak róla, az néha többet mond nekünk önmagunkról, mint a Miasszonyunkról. Isten nagyon keveset nyilatkoztatott ki nekünk róla. Az emberek ezért – akik semmit sem tudnak arról, kicsoda-micsoda volt ő – könnyen a saját lényüket olvassák belé, amikor megpróbálják kiegészíteni azt, amit Isten mondott.

Amit pedig tudunk róla, az még rejtettebbé teszi szentségének igazi jellegét és lényegét. Hisszük, hogy Isten szentségén kívül az ő szentsége volt a legtökéletesebb. De Isten szentségét a mi értelmünk csak sötétségnek látja. A Boldogságos Szűz szentsége pedig bizonyos értelemben még rejtettebb Isten szentségénél. Mert Isten legalább

elmondott nekünk valamit Önmagáról, ami helytálló marad akkor is, ha emberi nyelvre fordítjuk. De a Miasszonyunkról csak a legfontosabbakat mondta el – és ezek értelmét sem tudjuk teljesen megragadni. Mert mindaz, amit róla mondott nekünk, ebben foglalható össze: Mária lelkét a leg-tökéletesebb teremtett szentség töltötte be. De hogy ez részleteiben mit jelent, nem tudhatjuk biztosan. Másodszor tehát csak azt tudjuk róla határozottan, hogy az ő szentsége a lejelrejtettebb.

Mégis megtalálhatom őt, ha én is belérejtőzöm Istenbe, ahol ő rejtőzik. Megismerésének legjobb módja: megosztom vele alázatát, rejtettségét, szegénységét, eltakart magányát. Aki így ismeri meg őt, az a bölcsességre talál rá. „Qui me invenerit, inveniet vitam et hauriet salutem a Domino”. (Aki engem megtalál, az életet talál, és üdvösséget merít az Úrtól.)

Mária a legszentebb az összes szentek közül. Mindnyájuk szentségét megtaláljuk benne, de nem hasonlít egyikükre sem. Mégis törekedhetünk arra, hogy hasonlóvá legyünk hozzá. Ennek az az oka, hogy az összes teremtmények közül ő hasonlított a leg-tökéletesebben Istenhez. Isten pedig mindnyájunktól azt várja, hogy a magunk módján hasonlóvá váljunk Hozzá.

Beszélhetünk Mária kiváltságairól, mintha csak emberi nyelven megérthetőek, emberi mértékkel mérhetőek volnának. Nevezhetjük őt Királynőnek, mintha tudnánk, mit jelent, hogy az ő trónusa fölötté áll minden angyalnak. De nem szabad elfelejtenünk: az ő legnagyobb dicsősége az, hogy a legrejtettebb, s minden hatalmát annak köszönheti, hogy szinte semmivé válik Krisztusnak, Istennek a színe előtt.

Ő a legszegényebb és a legrejtettebb minden szent között: semmije sincs, amit magáénak tekintene – azért tudja a többi embernek a legjobban továbbadni a végtelenül önzetlen Isten kegyelmét. Akkor jutunk el igazán Istenhez, amikor kiüresítjük magunkat és szegénnyé meg rejtetté leszünk, mint Mária: úgy hasonlítunk Istenhez, ahogyan őhozzá.

A teljes üresség, szegénység és a sötétség méhében hordozza minden öröm titkát, mert Istennel telik meg. Az tiszteli igazán Isten Anyját, aki ezt az ürességet keresi. Aki ezt megtalálja, az őt találja meg. Aki az ő mélyeibe rejtőzik, az Istennel telik el, amint ő is tele van Vele, és részesül az ő küldetésében, hogy elvigye Krisztust minden embernek.

Minden nemzedék boldognak kell mondja őt, mert mindnyájan rajta keresztül kapják meg természetfölötti életüket és örömeiket. Illó,

hogy a világ elismerje őt és a költészet megénekelje benne Isten nagy művét és székesegyházakat építsenek az ő nevében. Mert az Istenbe vetett hit mindaddig nem lesz teljes, míg Miasszonyunkat nem ismerik el Isten Anyjának, minden angyalok és szentek Királynőjének és a világ reményének. Hogyan kérhetnénk Istentől mindazt, amit szándéka szerint remélnünk kell tőle, ha a Szeplőtelen Szűz szentségét szemlélve nem tanuljuk meg milyen nagy dolgokat tud végbevinni az emberek lelkében?

15. Qui non est mecum (Aki nincs velem)

Akit egyetlen ember ölt meg, épp olyan halott, mint az, akit egy egész hadsereg. Ha egyetlen halálos bűn szokásával kötsz barátságot, halálban élsz, mégha látszólag minden más erény megvan is benned. Egyesek úgy gondolják, beérhetik egyetlen erénnyel: például a kedvességgel, a nagyvonalúsággal, vagy jótékony szeretettel és minden mást elhanyagolhatnak. De ha egyféleképpen vagy önzetlen, huszont más módon pedig önző, akkor nem sokat ér az erényed. Kiderül, hogy valójában ez is ugyanannak az önzésnek huszonhatodik válfaja, csak éppen erénynek álcázva.

Ne gondold hát, hogy csak azért mert van valami jótulajdonságod, megbocsátható és elfelejthető minden gonoszságod.

Ne gondold, hogy azzal mutathatod meg Krisztus iránti szeretetedet, ha gyűlölöd azokat, akik a földön ellenségeinek látszanak. Tegyük fel, hogy csakugyan gyűlölik Őt: Ő akkor is szereti őket, és csak akkor egyesülhetsz Vele, ha te is szereted őket.

Ha gyűlölöd az Egyház ellenségeit, ahelyett, hogy szeretnéd őket, annak a veszélynek teszed ki magad, hogy az Egyház és Krisztus ellenségévé leszel. Ő ugyanis ezt mondta: „Szeressétek ellenségeiteket”, és: „Aki nincs velem, ellenem van.” Ha nem állsz Krisztus oldalán, és nem szereted azokat, akiket Ő szeret, akkor Krisztus ellen vagy.

De Krisztus minden embert szeret. Krisztus mindenkiért meghalt. Azt mondta: nincs nagyobb szeretete senkinek annál, aki életét adja barátaiért.

Ha pénzed van, gondold meg: Isten talán egyedül azért engedte a te kezébe jutni, hogy örömmel és maradéktalanul továbbadd az egészet.

Könnyű azt mondani a szegényeknek, hogy fogadják el szegénységüket, mint Isten akaratát, miközben neked megvan a meleg ruhád, bőséges ételed, orvosi ellátásod, tető van a fejed fölött és semmi gondod a lakbérre. Ha azt akarod, hogy higgyenek neked, akkor próbáld egyben-másban megosztani szegénységüket; lássuk, el tudod-e fogadni, mint Isten akaratát!

16. Alázat a kétségbeesés ellen

A kétségbeesés az önszeretet legszélsőségebb formája. Akkor jut idáig az ember, ha szándékosan hátat fordít minden mástól jövő segítségnek, hogy aljasul kéjelegjen elveszettségének tudatában.

Minden emberben ott rejlik a kétségbeesés gyökere, mert bennünk tenyészik a büszkeség, csak úgy ontja magából az önsajnálát undorító virágait, amint megfogyatkoznak saját erőink. Mivel kudarcunk elkerülhetetlen, valamennyien előbb-utóbb elbátortalanodunk és kétségbeesünk.

A kétségbeesés a végső állapota annak a makacs és nyakas gőgnek, amely inkább a kárhozat teljes nyomorúságát választja, mint hogy elfogadja Isten kezéből a boldogságot, elismerve, hogy Ő fölöttünk áll, és mi magunkban képtelenek vagyunk betölteni hivatásunkat.

De az igazán alázatos ember nem eshet kétségbe, mert nincs benne önsajnálát. Szinte lehetetlen túlbecsülni az igazi alázat értékét és hatékonyságát a lelkiéletben. Mert az alázat kezdete a boldogság kezdete, a beteljesedett alázat pedig teljessé teszi az örömmünket. Feleletet ad a lélek életének minden nagy kérdésére. Az egyetlen kulcs a hithez, és a kezdődő lelkiülethez: mert hit és alázat elválaszthatatlan egymástól. A tökéletes alázatban eltűnik minden önzés, lelked már nem önmagában, vagy önmagának, hanem Istennek él, elvész és elmerül Benne, átalakul Beléje.

A lelkiületnek ezen a pontján az alázat juttathat el a legragyogóbb emberi nagysághoz. Itt válik valósággá, hogy mindenki, aki megalázza magát, felmagasztaltatik, mert amikor a lélek nem emberi szinten, tehát nem önmagának él, akkor megszabadul az esetleges teremtmények korlátaitól és változékonyságától, és beleveti magát Isten tengerebe. Hatalma, nagyszerűsége, bölcsessége, nagysága, örökkévalósága a szeretet és az alázat által a miénk lesz.

Ha nem tudnánk alázatosak lenni, nem tudnánk örülni sem, mert egyedül az alázat rombolhatja szét azt az énközpontúságot, amely le-

hetetlenné teszi az örömet. Ha nem volna a világon alázat, már régen öngyilkossá lett volna mindenki.

A hamis alázat szerint gőgös az, aki a nagyság legmagasabb fokára törekszik – a szemlélődés tökéletességére, az Istennel való misztikus egyesülés csúcsára. Ez a lelkiélet egyik legnagyobb tévedése, hiszen csak ebben a nagyságban és magasztos egységben érhetjük el a tökéletes alázatot.

Könnyű belátni ezt a tévedést; és ez bizonyos szempontból nem is tévedés. Mert ha elvontan vizsgáljuk a misztikus egység örömét, mint saját lényünket beteljesítő boldogító és gazdagító élményt, akkor önzően és kevélyen is vágyakozhatunk rá. Ez a kevélység egyre nagyobb lesz, ha vágyunkban az is meghúzódik, hogy ez a tökéletes állapot valamiképpen kijár nekünk, mintha jogunk volna hozzá, mintha tehetnénk valamit a megszerzéséért.

Ilyennek látják a misztikus egyesülést azok, akik nem fogják fel, hogy ez az egység a tiszta és önzetlen szeretetből származik, amely kiűri a lélekből minden gőgöt és megsemmisíti Isten színe előtt, hogy ne maradjon benne semmi más, csak megnyílás az Ő befogadására.

Isten misztikus szeretetének öröme a magunktól való teljes megszabadulásból fakad, ide pedig gőgünk teljes megsemmisítésével juthatunk el. Ne azt kívánd, hogy felmagasztaljanak, hanem azt, hogy megalázzanak. Ne akarj nagy lenni, hanem kicsiny önmagad és a világ szemében. Az egyetlen út, amely ennek az örömnak részesévé tesz: eltűnő ponttá zsugorodunk és saját semmiségünk középpontján át felszívódunk Istenben. Az egyetlen út, amelyen az Ő nagyságának birtokába jutsz: ha átjutsz saját teljes elégtelenség tüfokán.

A tökéletes alázatot az átalakító egységben találjuk meg. Csak Isten segíthet hozzá ehhez a tisztasághoz a belső megpróbáltatások tüzeivel. Ostobaság lenne ha nem kívánnánk ezt a tökéletességet. Mert mi haszna az olyan alázatnak, amely visszatart attól, hogy annak teljességére vágyódj?

Az alázatos embert nem zavarja meg a dicséret. Már nem törődik önmagával, és mert tudja, honnan származik a benne levő jó: nem utasítja vissza a dicséretet, hiszen a szeretett Istennek szól. Elfogadja, de semmit sem tart meg belőle magának, hanem nagy örömmel mindent Istennek ad. „*Fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius!*” (Nagy dolgokat tett nekem a hatalmas, és szent az ő neve!)

Aki nem alázatos, az nem tudja hálásan fogadni a dicséretet. Pedig tudja, mit kellene tennie vele. Tudja, hogy a dicséret Istené, nem az övé: de olyan esetlenül háritja át Istenre, hogy megbotlik és így ügyetlenségével önmagára vonja a figyelmet.

Aki még nem tanulta meg az alázatot, azt izgatja és nyugtalanítja a dicséret. Még a türelmét is elveszítheti, ha az emberek dicsérik; bosszantja saját méltatlanságának érzése. És ha nem csinál is belőle nagy hűhót, a róla mondottak mégis befurakodnak a gondolatai közé és gyötrik, akármerre jár.

A másik véglet: az az ember, akiben egyáltalán nincs alázat, és – ha kap – úgy falja a dicséretet, mint kutya a koncot. De az ilyen nem is okoz problémát: olyan típus, aki Arisztophanésztől kezdve minden bohózatban szerepel.

Az alázatos ember úgy fogadja a dicséretet, mint tiszta ablak a napfényt. Minél igazibb és áthatóbb a fény, annál kevesebbet látni az üvegből.

A szerzetközösségekben élő embereket fenyegeti az a veszély, hogy olyan mesterkéltn erőfeszítésekhez folyamodnak alázatosság – mármint könyvből tanult alázatosság – megszerzésére, hogy ezzel lehetetlenné teszik az igazi alázat megszületését. Hogyan lehetnél alázatos, ha mindig önmagadra figyelsz? Az igazi alázat kizárja önmagunk boncolgatását, a hamis alázat viszont olyan mértékben fokozza az éntudatot, hogy egészen belényomorodunk. Moccanni sem tudunk anélkül, hogy a mentegetőzések és önvádoló kijelentések egész bonyolalmas gépezetét működésbe ne hozzuk.

Ha igazán alázatos lennél, egyáltalán nem lenne gondod magadra. Minek is? Csak Isten és az Ő akarata érdekelne, a dolgok és értékek objektív rendje önmagában, nem pedig egy olyan világ, amelyet önzésed kívánna. Következésképpen már nem volnának védelmezésre szoruló ábrándképeid. Szabadon mozognál. Nem volna rá szükség, hogy mentegetőzések egész tömege gátoljon, hiszen ezek mind csak arra valók, hogy megvédjenek a kevélység vádjától – mintha attól függne az alázatosságod, hogy mit gondolnak rólad az emberek!

Az alázatos ember tökéletes és nagy dolgokat vihet végbe, mert már nem törődik olyan mellékes dolgokkal, mint saját érdekei, tekintélye, és így már nem kell ezek megvédésére pazarolnia erejét.

Mert az alázatos ember nem fél a kudarctól. Valójában semmitől sem fél, még önmagától sem, mert a tökéletes alázatosság tökéletesen bízik Isten hatalmában, Aki mindenható és nem ismer akadályt.

Az alázat az erő legbiztosabb jele.

17. Szabadság az engedelmisségben

Nagyon kevesen szentelődnek meg elszigeteltségben. Nagyon kevesen lesznek tökéletessé teljes magányban. Ha megértve megtanuljuk elveszíteni önmagunkat, ez segíthet abban, hogy igazán szemlélődő emberré váljunk. Nincs ennél jobb eszköz, hogy megszabaduljunk csontig ható önzésünk merevségétől, érdességétől és durvaságától, pedig ez áthághatatlan falat emel Isten Lelkének belénk öntött fénye és tevékenysége előtt.

Még a teljes magányban kapott belső megpróbáltatások bátor elfogadása sem ér fel azzal a tisztulással, amelyet a türelem és az alázat indít el bennünk, mikor szeretünk másokat és megértéssel fogadjuk legértelmetlenebb szükségleteiket és kéréseiket is.

A remetéket az a veszély fenyegeti, hogy csak kiszáradnak és megkeményednek saját különtségükben. Mivel nem érintkeznek más emberekkel, könnyen elveszítik szellemi érzékenységüket, amelyet egyedül a tiszta szeretet adhat meg.

Gondolod, hogy úgy válsz szentté, ha bezárkózol imádságaidal, könyveiddel és számodra kedves elmélkedésekkel és körülbástyázod magad az ostobának tartott emberek ellen? Gondolod, hogy a szemlélődés útján jársz, ha visszautasítod azokat a tevékenységeket és munkákat, amelyek mások javára szolgálnak, bár neked történetesen unalmasak és zavaróak? Krisztus nem kezdhet élni benned, ha nem találod meg Őt a többi emberben.

A benső szemlélődés és a külső tevékenység egyáltalán nem állnak lényegi ellentétben egymással – csak ugyanaz az istenszeretet két-féleképpen nyilvánul meg bennük.

A szemlélődő lélek tevékenységének a szemlélődésből kell születnie és eszerint alakulnia. Mindannak, amit a szemlélődésen kívül tesz, belső életének fénylő nyugalmát kell visszatükröznie.

Ehhez pedig az szükséges, hogy tevékenységében is ugyanazt keresse, amit szemlélődésében megtalál – az Istennel való kapcsolatot és egységet.

Bármilyen keveset tanultál is meg Istenről az elmélkedő imában, mérd hozzá tetteidet ehhez a kevéshez: rendezd el őket ezzel a mértékkel. Törekedj arra, hogy minden tevékenységed ugyanabban az ürességben, csendben és függetlenségben virágozzék ki, amelyet a szemlélődésben megtaláltál. Mindennek végső titka: hagyatkozz rá Isten akaratára azokban a dolgokban, amelyek fölött nincs hatalmad

és föltétlenül engedelmeskedj Neki mindabban, ami saját akaratodtól függ. Így mindenben, belső életedben és Istenért végzett külső munkádban egyaránt egyetlen egyet kívánsz: az Ő akaratát teljesíteni.

Ha így teszel, akkor tevékenységedet ugyanaz a rendíthetetlen béke fogja áthatni, amelyre imádságodban rátaláltál. Olyan egyszerűen csinálsz mindent, hogy az emberek fölismerik belső békédet és dicsőítik Istent.

A szemlélődő apostolság elsősorban így nyilvánul meg: csöndes és öntudatlan tanúságtétel Isten szeretete mellett. Mert a szent azzal is prédikál, ahogyan jár, ahogyan áll, ahogyan ül, ahogyan fölvesz vagy a kezében tart valamit.

A tökéleteseknek nem aprólékosan kell figyelniük tetteiket. Egyre kevésbé gondolnak tudatosan önmagukra, végül pedig tevékenységükben egészen megfélekednek magukról. Egyre kevésbé gondolnak tudatosan önmagukra, végül pedig tevékenységükben egészen megfélekednek magukról. Egyre inkább Isten viszi végbe bennük és értük mindazt, amit tesznek: ezt úgy értem, hogy szeretetük iránta második természetükké válik, és így bármit csinálnak, Őhöz lesz hasonlóvá.

Akik a belső szabadságot és a tiszta szeretetet keresik, olyan óriási nehézségekkel találkoznak útjukban, hogy hamarosan rájönnek: maguktól nem tudnak előrehaladni. Isten Lelke fölkelte vágyukat a leg-egyszerűbb eszközökre, hogy általuk legyőzzék saját önzésüket és ítéleteik vakságát. Ez az eszköz pedig: az engedelmesség egy másik ember ítéletének és vezetésének.

Az a lélek, amelyet a szemlélődés Isten felé vonz, hamarosan meg fogja tanulni az engedelmesség értékét. A nehézségek és gyötrelmek, amelyeket saját önzése, ügyetlensége, elégtelensége és kevélysége terhétől nap, mint nap el kell szenvednie, arra ösztönzik, hogy valaki más vezesse, irányítsa és segítse a tanácsaival.

Saját akarata annyi nyomorúságot és sötétséget okoz, hogy nemcsak azért megy el egy másik emberhez, hogy világosságot, bölcsességet vagy jótanácsot keressen, hanem eljut oda, hogy szenvedélyesen keresi magát az engedelmességet, a lemondást saját akaratáról, saját ötleteiről.

Nemcsak azért engedelmeskedik tehát apátjának, vagy lelki vezetőjének, mert a kapott parancsokat vagy tanácsokat ő maga jónak, hasznosnak, okosnak látja. Nemcsak azért engedelmeskedik, mert csodálatosnak tartja az apát döntéseit. Ellenkezőleg, néha úgy látszik, hogy előljárója nem döntött a legbölcsebben; ő azonban nem tö-

rődik ezzel, mert az előljárót közvetítőnek tartja Isten és önmaga között. Isten akaratában nyugszik meg tehát, amely a hivatása folytán fölébe rendelt embereken keresztül jut el hozzá.

A legveszedelmesebb ember a világon az a szemlélődő, akit senki sem irányít. Ő csak saját látomásaiban bízik. Egy belső hang vonzásának engedelmeskedik, de más emberekre nem akar hallgatni. Isten akaratát azonosítja mindazzal, ami szívét valami nagy, meleg, édes belső izzással tölti el. Minél édesebb és melegebb ez az érzés, annál jobban hisz a saját csálhatatlanságában. És ha saját önbizalmának rendkívüli ereje másokat is hatalmába kerít, és elhiszik, hogy ez az ember valóban szent, akkor az ilyen ember tönkretelhet egy egész várost, vagy egy szerzetesrendet, vagy akár egy nemzetet is. A világ tele van olyan sebhelyekkel, amelyeket az ilyen látnokok ejtettek rajta.

Ha Isten bevezetett abba a sötétségbe, ahol megtalálsz a szemlélődést, akkor nem tudsz megmaradni saját akaratod hamis édességében. Az öntetszelgés hamis belső elégtétele és a saját ítéletedbe vetett vak bizalom sohasem tud egészen becsapni: egy kicsit megbetegít ugyan, de a belső utálkozás határozatlan érzése arra kényszerít, hogy nyisd föl magad és add ki a mérget. A békesség sóvárgása oda vonz, ahol megtalálhatod a békét – valaki olyanhoz, akinek hivatásod szerint úgy engedelmeskedhetsz, mint Isten képviselőjének.

18. Mi a szabadság?

A szabadság alsó határa a jó és a rossz közötti választás képessége; az egyetlen szabad tény az, hogy mindig választhatjuk a jót.

Ha még szabadságodban áll a rosszat választanod nem vagy szabad. A rossz választása lerombolja a szabadságot.

Sohasem választhatjuk a rosszat magáért, csak mint látszólagos jót. De ha valami neked tetsző dolog megtételére határozod el magad, holott az valójában nem jó, akkor valami olyat teszel, amit nem akarsz igazán, tehát nem vagy igazán szabad.

A teljes lelki szabadság: teljes képtelenség a rossz választására. Ha mindaz, amit kívánsz, igazán jó, és minden választásod erre a jóra irányul, sőt el is éri, akkor szabad vagy, mert mindazt megteszed, amit kívánsz, minden akaratod tökéletesen megvalósul.

A szabadság tehát nem egyensúly jó és rossz választása között, hanem tökéletes szeretete és elfogadása annak, ami valóban jó; tökéle-

tes gyűlölete és elvetése annak, ami rossz. Így mindaz, amit teszel, jó és boldogító, viszont visszautasítasz és megtagadsz minden boldogtalanságra, öncsalásra és szomorúságra vezető lehetőséget – tudomást sem veszel rólok.

„Ut scias reprobare malum et eligere bonum”: (Tudd a rosszat elutasítani és a jót választani) csak az az ember igazán szabad, aki minden rosszat olyan tökéletesen elvet, hogy egyáltalán nem is kívánja.

Istenben még árnyéka vagy lehetősége sincs meg a rossznak vagy a bűnnek, tehát Ő végtelenül szabad. Ő a Szabadság.

Csak Isten akarata tökéletes. Minden más szabadság hibázhat és csalódhat a hamis választással. Minden igazi szabadság Isten természetfölötti adományaként jut hozzánk, mint részesedés az ő lényegi szabadságából, amelyet a szeretete öntött a lelkünkbe; ez egyesít minket Ővele, először az akaratába való tökéletes beleegyezéssel, azután pedig a két akarat átalakító egységében.

A másik szabadság, természetünknek úgynevezett szabadsága, amely közömbös a jó és rossz választása iránt. Ez semmi több, mint képesség, amely arra vár, hogy beteljesítse a kegyelem, az akarat és Isten természetfölötti szeretete.

Minden jóságot, tökéletességet és boldogságot Isten végtelenül jó, tökéletes és áldott akaratában találhatunk meg. Az igazi szabadság az a képesség, hogy mindig, tévedés és hiba nélkül a valódi jót választjuk. A szabadságot ezért csak úgy találhatjuk meg, ha tökéletesen alávetjük magunkat Isten akaratának és Vele egyesülünk. Ha akarunk együtt jár az övével, akkor eléri Isten célját, megpihen békéjében és eltelik végtelen boldogságával.

Ezért a szabadságot legegyszerűbb így meghatározni: Isten akaratának teljesítése. Ha ellenállunk akaratának nem vagyunk szabadok. A bűnben nincs igazi szabadság. A bűnt körülveszik bizonyos javak – a testi bűnökben például ott a test gyönyöre. De nem ezek a gyönyörök rosszak. Isten alkotta őket, tehát jók, akkor is, ha valaki nem Isten akarata szerint élvezi őket. Ha rossz az akaratnak iránya, nem érheti el a célját. Tehát önmagát csalja meg. És ezért végeredményben egyetlen bűnös tettben sincs boldogság.

Te bolond! Azt tetted, amit nem akartál! Isten meghagyta neked a gyönyört, mert az is az Ő akarata volt; de te semmibevedted azt a boldogságot, amit a gyönyörrel együtt akart adni, vagy talán azt a még nagyobb boldogságot, amit a gyönyör *nélkül*, azon túl, fölötte szánt neked!

Megetted a narancs héját és eldobtad a narancsot. A csomagolópapírt tartottad meg, a dobozt viszont eldobtad a gyűrűvel és a gyémánttal együtt.

A gyönyör végetért – hiszen véget kellett érnie –, és semmid se maradt abból a boldogságból, amely mindörökké gazdaggá tehetett volna. Ha Isten akarata szerint fogadnád el a gyönyört vagy mondanál róla a boldogságod érdekében, akkor mindig a tiéd lenne, veled maradna és mindenhová követne Isten akaratában. Mert józan embernek sohasem kell megbánnia olyan tettet, amelyet tudatosan vitt végbe Isten akaratával egyesülve.

19. Függetlenség

Nem tudom él-e a világon húsz olyan ember, aki igazi valójukban látja a dolgokat. Ez azt jelentené, hogy húsz szabad ember, akit nem tart hatalmában, még csak nem is befolyásol semmiféle ragaszkodás semmilyen teremtett dologhoz, vagy önmagukhoz, vagy Isten bármely adományához, még a legnemesebb, legtisztábban természetfölötti kegyelméhez sem. Nem hiszem, hogy él a világon húsz ilyen ember. De egy vagy kettő bizonyára igen. Ők azok, akik mindent összetartanak, és megóvják a széthullástól a mindenséget.

Vannak a világtól való elszakadásnak olyan oldalai, a belső tisztaságnak és az érzékeny lelkiismeretnek olyan finomságai, amelyeket még az őszintén jámbor emberek többsége sem fedez föl soha. Még a legszigorúbb kolostorokban is, és azokon a helyeken, ahol az emberek komolyan a tökéletesedésre szentelték életüket, sokan nem is sejtik meg, milyen nagymértékben irányítja őket a tudatalatti önszeretet, mennyire befolyásolja erényes cselekedeteiket a kicsinyes emberi önzés. Gyakran éppen ez a merevség és hajlíthatatlan formalizmus az oka annak, hogy ezek a jámbor emberek nem tudnak igazán függetlenekké válni.

Lemondtak a világ gyönyöreiről és törtetéséről, de helyette magasabb, finomabb, lelkibb gyönyöröket és törtetést szereztek be. Pedig nem lehet tökéletességre törekedni olyan öntudatos és feszült buzgósággal, amely már önmagában tökéletlen. Ők mégis ragaszkodnak bezárt kis világuk javaihoz.

Néha például a szerzetesben ragaszkodás fejlődhet ki az imádkozáshoz, a böjtöléshez, valami jámbor áhítatgyakorlathoz, külső ve-

zekléshez, egy könyvhöz, egy lelkiéleti rendszerhez, egy elmélkedési módhoz, vagy éppen magához a szemlélődéshez, az imádság legmagasabb kegyelmeihez, az erényekhez, olyan dolgokhoz, melyek önmagukban a hősiesség és magasfokú életszentség jelei. Emberek, akik szenteknek látszottak, elvakultak az ilyen rendetlen szeretetektől, így olyan sötétségben és tévedésben maradtak, mint azok a testvéreik, akik náluk látszólag sokkal kevésbé tökéletesek. A szemlélődők néha azt gondolják, hogy életük célja és lényege az összeszedettség, a belső béke és Isten jelenlétének érzése. Odáig jutnak, hogy ragaszkodnak ezekhez a dolgokhoz. De az összeszedettség éppen olyan teremtmény, mint egy autó. A belső béke érzése nem kevésbé a teremtés eredménye, mint egy palack bor. Isten jelenlétének élményszerű észrevétele pontosan olyan teremtett dolog, mint egy pohár sör. Az egyedüli különbség az, hogy az összeszedettség, a belső béke, Isten jelenlétének átérése lelki gyönyörűségek, amazok meg anyagiak. A lelki dolgokhoz való ragaszkodás tehát éppenúgy kötődés, mint bármi más rendetlen szeretete. A hiba ilyenkor rejtettebb és finomabb formában jelentkezik, de ez bizonyos szempontból még veszedelmesebbé teszi, mert nem olyan könnyű észrevenni.

Így aztán sok szemlélődő sohasem lesz nagy szent, sohasem kerül szoros barátságba Istennel, sohasem osztozik bensőségesen az ő mérhetetlen örömében, mert hozzátapad azokhoz a nyomorúságos kis vigasztalásokhoz, amelyeket a kezdők kapnak a szemlélődés útján. Hányan vannak még ennél is rosszabb állapotban: még a szemlélődésig sem jutnak el, mert ragaszkodnak szerintük fontos tevékenységekhez és vállalkozásokhoz. Elvakítja őket a szüntelen mozgás vágya, az állandó teljesítményre törekvés, elepeszti a maró éhség az eredményekre, a látható és fogható sikerre, és olyan állapotba hajszolják magukat, amelyben nem tudják elhinni, hogy tetszenek az Istennek, ha nincsenek egyszerre egy tucat tennivalóval elfoglalva. Néha nem győznek siránkozni és panaszkodni, hogy nem marad idejük imádkozni, de már annyira gyakorlottak az önámításban, hogy észre sem veszik, mennyire nem őszinték. Engedik mindig több és több munkába bevonni magukat, sőt ők maguk is új elfoglaltságokat keresnek maguknak és minél több dolguk van, annál több hibát követnek el. Felhalmozódnak körülöttük a balesetek és a tévedések. Nem fogadják el a figyelmeztetést. Egyre távolabb és távolabb merészkednek a parttól, – és akkor Isten talán megengedi, hogy hibáik magukkal ragadják őket. Akkor aztán fölébrednek és rájönnek, hogy

gondatlanságuk valami nagy és nyilvánvaló bűnbe rántotta őket, mondjuk az igazság ellen, vagy állapotbeli kötelességeik ellen. Ebbe fulladnak bele.

Milyen sokan lehetnek azok, akik elfojtották a szemlélődés első szikráit azzal, hogy megrakták fával a tüzet, mielőtt jól meggyulladt volna. A belső imádság ösztönzése úgy felizgatta őket, hogy nagyratörő terveket kezdenek szőni: majd ők tanítják és megtérítik az egész világot –, holott Isten csak azt kívánja tőlük, hogy legyenek nyugton, maradjanak békén és figyeljenek arra a titokzatos tevékenységre, amelyet Ő kezd meg lelkükben.

De ha megpróbálsz megmagyarázni nekik, hogy tevékenységet szomjazó buzgalomuk mögött – amelyet Isten nem kíván tőlük – tekintélyes adag tökéletlenség bujkál, akkor eretnekként elítélnék. Meggyőződésük, hogy te tévedsz, hiszen hatalmas vágyat éreznek a sikerekre, sőt képzeletben már el is érték őket. A belső béke titka a függetlenség. Nem lehet összeszedett az az ember, aki fölött saját akaratának zűrzavaros és változékony kívánságai uralkodnak. Ezek a vágyak még akkor is nehezzé, sőt lehetetlenné teszik az összeszedettséget, ha a belső élet értékeire irányulnak, amilyenek pl. a belső fegyelem, a béke, az imádság öröme, mindaddig, amíg természetes önzésük ott bujkál bennük.

Sohasem lesz tökéletes a belső békéd és összeszedettséged, ha nem szakadsz el ezek vágyától. Sohasem fogsz tudni tökéletesen imádkozni, amíg nem vagy független annak örömeitől.

Ha ezeket a kívánságokat mind feladod és csak egyetlen egyet keresel: Isten akaratát, akkor Ő megadja neked az összeszedettséget és békét, fáradság, fáradozások, feszülések és megpróbáltatások közepette is.

A vallásos életben is föllelhető a nyers materializmus: őszintén jámbor emberek is akadnak, akik azt hiszik, hogy az önmegtagadás egyszerűen az érzékeinknek tetsző dolgokról való lemondást jelenti. Pedig ezzel még alig kezdődik el az önmegtagadás. A durván érzéki dolgoktól nyilvánvalóan el kell szakadnunk a belső élet kezdete előtt. De aztán nem nagyon juthatunk tovább addig, amíg egyre inkább el nem szakadunk az értelmi, szellemi és lelki javaktól is.

Aki azt reméli, hogy szemlélődő lehet azzal, hogy csak az ésszerűen tilos dolgoktól függetleníti magát, még a szemlélődés fogalmának megsejtéséig sem fog elérni. Mert az Istenhez vezető út olyan mély sötétségen át vezet, amely Isten világosságának és jelenlétének túl-

áradó tisztaságával meghíúsít és megsemmisít minden tudást és teremtett bölcsességet, minden gyönyört, minden okosságot, minden emberi reményt és örömet. Mindaz, amit tudunk, meg amit természetes képességeinkkel élvezhetünk és kívánhatunk, csak akadály lehet az Ő tiszta, önmagáért való birtoklásának. Ha megelégszünk az ilyen dokkokkal, akkor végtelenül távol maradunk Tőle. Az igazi szemlélődő élet tehát nem belső, lelki gyönyörök élvezése. A szemlélődés több, mint az értelemnek és az akaratnak szeretetben és hitben kifinomult, szent szépségkeresése.

A szemlélődés olyan szeretet műve, amely minden kielégülés és minden tapasztalás fölé emelkedik, hogy megpihenjen a tiszta és mézítelen hit éjszakájában. Ez a hit olyan közel visz Istenhez, hogy elmondhatjuk: valóban megérintjük és megragadjuk Őt, bár a sötétségben. Ez a kapcsolat, amely gyakran olyan mélységes békével tölt el, kiárad a lélek alacsonyabbrendű képességeire is, és így „megtapasztalást” eredményez. De ez a megtapasztalás vagy békesség mindig csak járuléka marad a szemlélődésnek. Ha elmarad, akkor még nem feltétlenül szűnt meg kapcsolatunk Istennel.

Ha ragaszkodni kezdünk a békének ehhez a „megtapasztalásához”, ezzel veszélyeztetjük lelkünknek Istennel való igazi, lényegi és eleven egyesülését, amely érzéseken és élményeken túl, a tökéletes tiszta szeretet sötétségében él.

Istennel való egyesülésünk jele talán ez a béke, de csak járulékos jel. Az egyesülés lényege minden ilyen érzés nélkül is létrejöhet, sőt, amikor nem érezzük a békét, vagy Isten jelenlétét, ilyenkor valóságosabban jelen lehet bennünk, mint előbb bármikor. Ha túl sok jelentőséget tulajdonítunk ezeknek a véletleneknek, elveszíthetjük a lényegét: Isten akaratának tökéletes elfogadását.

De ha azt gondolom, hogy a legfontosabb dolog az életben a belső béke érzése, akkor egyre jobban nyugtalanít a hiánya. Minthogy ezt az érzést nem tudom bármikor közvetlenül előidézni magamban, a nyugtalanság csak fokozódik erőfeszítéseim kudarcával. Végül is elvesztem a türelmemet, elutasítom azt az állapotot, amelynek nem vagyok ura és így elveszítem az egyedül fontosat, az Isten akaratával való egyesülést, pedig enélkül nem lehetséges igazi béke.

20. A belső ima

A szemlélődés értelmünk és akaratunk egyesülése Istennel a tiszta szeretetben. Ez egyúttal az Ő valóságos megismerését is jelenti. A szemlélődés útja az, hogy fejlesztjük és tökéletesítjük értelmünket, akaratunkat és egész lelkünket. A szemlélődésben kapott kegyelem akkor kezdődik, amikor Isten közvetlen beavatkozása ezt az egész folyamatot természetünk szintje fölé emeli. Akkor tágítja ki képességeinket, amikor látszólag minden igyekezetünk kudarcot vall. Gyötrődéseink és sötétségeink közepette elfogadtatja velünk szeretetét és világosságát.

Mielőtt ez megkezdődne, rendes körülmények között azon kell dolgoznunk, hogy a magunk módján és az Ő kegyelmének segítségével előkészüljünk: Isten iránti ismeretünket mélyítsük el, akaratunkat pedig szabaddá tegyük a teremtett dolgokhoz való ragaszkodástól.

Minderről már sok könyvet írtak. Az elmélkedésnek és értelmi imának sokféle technikája és rendszere van, nehéz volna mindegyiket fölvezetni. Ezért nem beszélek egyikről sem, talán csak annyit, hogy aki hasznot tud meríteni a rendszeres elmélkedésből, ne mulassza el megtenni mindaddig, amíg már bátran félreteheti a módszereket és néha-néha egy kicsit a saját eszével is gondolkodhat.

Nem az a nehéz ezekben a módszerekben, hogy túl rendszeresek és túl külsőségesek; ilyenek kell lenniük és jó, hogy ilyenek. A hiba nem a módszerekben van, hanem abban, ahogyan az emberek használják őket – vagy abban, hogy nem használják őket.

Az elmélkedési könyvnek az a célja, hogy megtanítson, hogyan kell gondolkozni, nem pedig az, hogy helyetted gondolkozzék. Tehát ha veszel egy ilyen könyvet és egyszerűen átolvasod, azzal csak az idődet vesztegeted. Ha egy gondolat megragadja az eszedet, vagy a szívedet, tedd le a könyvet, és kezdj el elmélkedni. Nagy hiba lenne azt gondolni, hogy kötelességed követni a könyv szerzőjét saját egyéni következtetéseinek az útján. Megtörténhet, hogy ez a következtetés nem illik rád, Isten azt kívánhatja, hogy te máshova juss el. Terve szerint talán egészen más kegyelmet akar neked adni, mint azt, amit a szerző javasol.

Vannak olyan emberek is, akik csak akkor gondolnak elmélkedésre, ha a könyv címe kifejezetten „ElméLKedések”. Ha valami más a neve, akkor szerintük csak arra való, hogy egyszerűen olvassák, anélkül, hogy gondolkodnának rajta.

Tanulj meg papíron elmélkedni. Rajz és írás szintén elmélkedési formák. Tanuld meg, hogyan kell szemlélni a művészi alkotásokat. Tanuld meg, hogy kell imádkozni az utcán vagy kint a szabadban. Ne csak akkor tudj elmélkedni, ha könyv van a kezvedben, hanem akkor is, amikor az autóbuszra vársz, vagy vonaton utazol. Mindenekelőtt pedig kapcsolódj be az Egyház liturgiájába és tedd az egyházi évet életed részévé – engedd, hogy ritmusa utat találjon testedbe-lelkedbe. Sokszor azért nem éri el igazi célját az elmélkedés és a belső ima azok életében, akik élnek vele, mert nem értik meg igazi célját.

Egyesek talán azt gondolják: csak azért elmélkedünk Istenről, hogy érdekes gondolataink támadjanak róla. Bár az elmélkedés egyik eleme célja valóban az, hogy megszilárduljon és mélyebb hitbeli alapot kapjon vallásos meggyőződésünk, de ez csak a kezdet. Ez csak küszöb az elmélkedésnek.

Mások úgy gondolják: az elmélkedés célja az, hogy megmutassa milyen fontos az erényeket gyakorolnunk, és létrehozza bennünk azt a bátor elhatározást, hogy merjünk nekiindulni és tegyünk valamit ennek érdekében. Ez igaz. Ez is az elmélkedés egyik alapvető következménye. De még az is csak egy további lépés az úton.

Kevésbé komoly a tévedés – mert most már közelebb vagyunk az igazsághoz –, ha az elmélkedést arra használják, hogy nagyobb istenszeretetet hozzon létre bennük. Hogy ez a fogalom kielégítő-e vagy sem, ez attól függ, mit értesz Isten szeretetén. Ha azt gondold, hogy az elmélkedés elérte célját, és *azt mondd: szereted az Istent, vagy úgy érzed: szereted az Istent*, akkor még mindig tévedésben vagy. Az elmélkedés kettős jellegű gyakorlat, amelynek két rendeltetése van.

Először uralkodj értelmed, emlékezedet és akaratod fölött, szedd össze magad és vonulj vissza a külső dolgoktól, a múlt földi élet lár-májától, tevékenységeitől, gondolataitól és gondjaitól.

Másodszor pedig – és ez az elmélkedés igazi célja – megtanít észrevenni Isten jelenlétét. Mindennél fontosabb célja, hogy forduljunk Isten felé szinte állandó, odaadó figyelemmel és mindenestől alárendeljük magunkat Neki.

Az elmélkedés igazi célja ez: megtanítja az embert, hogyan tegye szabaddá magát a teremtett dolgoktól és múlt gondoktól, amelyekben csak zavart és szomorúságot talál. Hogyan lépjen tudatos és szerető kapcsolatba Istennel, készen arra, hogy elfogadja a segítséget, hiszen tudja, hogy annyira rászorul, és megadja Istennek azt a dicsé-

retet, tiszteletet és hálát, amelyet most már őszinte örömmel ajánl fel.

Elmélkedésed sikerét nem bizonyítja, ha ragyogó eszméid támadnak és nagy elhatározásokat teszel, vagy érzelmek és indulatok támadnak benned. Csak akkor elmékedtél igazán jól, ha sejtésed támadt Istenről. De valójában még ez sem a legfontosabb.

Tegyük föl hát, hogy elmélkedésed elvisz addig a pontig, ahol az Istent körülvevő felhő elkápráztat és visszalök, – mert Ő a sötétséget teszi rejtkehelyévé. Távol vagy attól, hogy fogalmad legyen Róla, semmi mást nem tudsz, csak azt, hogy mennyire képtelen vagy megismerni Őt. – Kezded azt gondolni, hogy az elmélkedés teljesen reménytelen és lehetetlen dolog. – Mégis: minél tehetetlenebb vagy, annál jobban kívánod látni és ismerni Őt, a vágyaidnak és kudarcodnak ellentmondása kínos és kielégíthetetlen sóvárgást kelt benned Isten után.

Azt hiszed, elmélkedésed rosszul sikerült? Ellenkezőleg: ez a zavar, a sötétségnek, tehetetlen vágnak ez a kínja az elmélkedés igazi beteljesedése. Mert ha az elmélkedés mindenekfölötti célja az, hogy eleven szeretet-kapcsolatba hozza lelkedet az élő Istennel, akkor mindaddig nem teljesítette feladatát, amíg csak olyan képeket, gondolatokat és érzéseket hoz létre benned, amiket érteni, érezni és értékelni tudsz. De amikor túlmegy megértésed és képzeleted határán, akkor csakugyan közel visz Istenhez, mert abba a sötétségbe vezet, ahol már nem tudsz többé gondolkodni Róla, tehát kénytelen vagy vak hittel, reménnyel és szeretettel Feléje kapaszkodni.

Ilyenkor nem szabad felhagynod a belső imával; vissza kell térned hozzá minden nap a kijelölt időben, minden nehézséged, szárazságod és fájdalmad ellenére. Saját szenvedésed és a kegyelem titkos munkája majd megtanít rá, hogy mit tegyél.

Eljutsz talán az érzelmi imának egy tökéletesen egyszerű formájához, amelyben akarod – alig néhány szóval, vagy egészen némán – kifeszül a sötétbe, ahol Isten rejtőzik. Félig reménytelenül, mégis természetfölötti bizalommal vágyódik arra, hogy megismerje és szeresse Őt.

Máskor talán hiteddel fölismered, hogy jelen van benned, de belátod, hogy tökéletesen reménytelen próbálkozás bármi értelmetes gondolni erről a mérhetetlen valóságról. Ilyenkor egy olyan szemlélődésben oldódhatsz fel, amely békésen ráirányítja figyelmedet az Ő jelenlétének valóságára. Isten ott rejtőzik ebben a sűrű felhőben és

arra ösztökél, hogy te is belépj oda. Ettől kezdve olyan egyszerűen imádkozz, ahogy csak lehet.

Ha újra tudsz elmélkedni, elmélkedj. Ha támad egy ötleted, gondold végig, de izgalom nélkül. Tápláld elmédet olvasással és liturgiával, és ha egyszerű imádságod sötétje túlságos feszültséget kelt benned – vagy pedig elbágyadsz és elalszol közben – oldd fel szóbeli imával vagy egyszerűen a szeretet érzésével. De ne erőltess magad azzal, hogy gondolatok után kutass, vagy buzgóságot érezz, ne borítsd föl belső egyensúlyodat haszontalan fáradozásokkal, hogy megvalósítsd azokat a nagyobbzsabású elhatározásokat, amelyeket valamilyen szokványos elmélkedési könyv ajánl.

21. A szórákozottság

Imádkozni és szeretni akkor tanulunk meg, amikor az imádság lehetetlenné válik és szívünk kővé dermed. Ha sohasem tudtad elengedni magad, akkor nem tudod hogyan kell imádkozni. Mert az imádság titka: éhség Isten és az Ő látása után, amely sokkal mélyebb rétegekbe nyúlik, mint az érzések vagy a nyelv birodalma. És az az ember, akit emlékezete és képzelete haszontalan, vagy éppen gonosz gondolatok és képek tömegével üldöz, néha rákényszerül, hogy jobban imádkozzék agyonkínzott szíve mélyén, mint az, akinek elméje világos fogalmak, ragyogó célkitűzések és könnyű szeretetek között úszkál.

Ezért ne jöjj ki sodrodból, ha nem tudod lerázni a szórákozottságot. Először is tudomásul kell vened, hogy ez gyakran elkerülhetetlen az imaéletben. A szemlélődő élet egyik szokásos megpróbáltatása, hogy ott kell térdelned alámerülve a vad és üres elképzelések torlódó hullámaiban. Ha azt gondolod, köteles vagy elhárítani ezeket azzal, hogy egy könyv mondataiba kapaszkodsz úgy, ahogy a fuldokló kapaszkodik a szalmaszálba: megteheted, de imádságod eredményeit elveszted, ha engeded, hogy az egyszerű lelkiolvasmánnyá alacsonyodjék le. Sokkal több hasznod lenne abból, ha türelmesen ellenállnál a szórákozottságnak és okulnál saját tehetetlenségedből és képtelenségedből. Ha viszont könyved csak érzéstelenítő szer, akkor nem segíti az elmélkedésedet, inkább elrontja. Elszórákozásodnak lehet oka ez is: az értelem, az emlékezet és a képzelet azért van jelen az elmélkedésben, hogy az akaratot Isten jelenlétébe helyezze. Ha néhány

éven keresztül gyakoroltad már az elmélkedést, akkor a világ legtermészetesebb dolga, hogy amint összeszeded magad az imádságra, az akarat elkezd működni: homályban és némán szereti Istent. Következésképpen az értelemnek, emlékezetnek és képzeletnek nincs semmi komoly dolga. Az akarat tevékeny, azok viszont munka nélkül maradnak. Így aztán egy idő múlva feltáruznak értelmet tudatalatti részeinek képei, és mindenféle furcsa figura táncol be rajtuk a színre. Ha bölcs vagy, ügyet se vetsz rájuk: figyelj továbbra is egyszerűen Istenre, és irányítsd reá akaratodat békésen, egyszerű vágygal, miközben ennek a bosszantó mozinak időről-időre fölmerülő árnyalakjai a messze háttérben nyüzsögnek. Ha egyáltalán észreveszed őket, csak azért tedd, hogy határozottan elkergethesd őket.

Az a szórakozottság, amelytől a jámbor lelkek legjobban félnek, általában a legártalmatlanabb. De néha jámbor emberek azon gyötrődnek elmélkedés közben, vajon „beleegyeztek-e” annak a léha és kicsit ostoba komédiának fantázia-képeibe, amely képzeletükben zajlik, hiszen semmit sem tudnak tenni megállítására. Szenvedésük legfőbb oka az, hogy a képek felvonulásának megakadályozására irányuló reménytelen erőlködésük ideges feszültséget eredményez, és ez még százszor rosszabbá tesz mindent. Olyan idegesek lettek, hogy ha volt is valaha humorérzékük, most teljesen elhagyta őket. Pedig a humor ilyenkor egyike a leghasznavehetőbb dolgoknak.

De mindezekon túl az imádság lényege az imádkozni akarás, és egyedül az a vágy számít, hogy megtaláljuk Istent, lássuk és szeressük Őt. Ha vágyódsz megismerésére és szeretetére, akkor máris megtetted azt, amit várnak tőled. Sokkal jobb anélkül vágyakozni Istenre, hogy világosan tudnál gondolkodni Róla, mint csodálatos gondolatmeneteket alkotni Róla, ahelyett, hogy akaratával próbálnál egyesülni.

22. A megértés ajándéka

Isten azért teremtett bennünket, hogy a szemlélődéssel megismerjük és szeressük Őt, Önmagában. Olyan mélységesen megtapasztaljuk Őt, amely túlesik minden természetes megértés határán. Ez mindenestül felülmúlja természetünket. Szent Tamás mégis azt tanítja, hogy ez az igazi életemünk, mert azokat az életfontosságú képességeket bontja ki a lelkünkben, amelyeket Isten akaratára szerint semmi

más nem tölthet be. Ezért mindazok, akik elérik teremtésük célját, szemlélődővé lesznek a mennyben. De sokan azt a hivatást kapják, hogy már földi életükben is behatoljanak ebbe a természetfölötti világba és beszívják ezt az új atmoszférát.

Mínthogy a szemlélődés Istentől kapott igazi és sajátos életelemünk, amikor először belekóstolunk, a teljes újdonság erejével hat ránk, mégis furcsán meghittnek találjuk.

A szemlélődésnek lelkünkbe árasztott egyszerű és otthonos fénye hirtelen új világra ébreszt rá bennünket. Olyan birodalomba lépünk, amelyről sejtelmünk sem volt, mégis ez az új világ otthonosnak és magától értetődőnek látszik. Érzékeink régi világát érezzük most idegennek, távolinak és hihetetlennek – mindaddig, míg a szemlélődés éles fénye el nem hagy, és mi visszazuhanunk saját életünk szintjére.

A szeretetnek ahhoz a tiszta és békés feltárulkozásához képest, amellyel a szemlélődés befogadja az igazságot, a látás és megismerés szokványos módjai tele vannak vaksággal, fáradozással és bizonytalansággal.

A legélesebb természetes tapasztalás is olyan, mint az álom, ha összehasonlítjuk a szemlélődés éberségével. A legáthatóbb és legbiztosabb természetes bizonyosság is csupán álmokkép ehhez a tiszta megértéshez képest.

Lelkünk fölemelkedik földünkről, mint az álmából ébredő Jákob: „*vere Deus est in loco isto et ego nesciebam*”. (Valóban az Úr volt ezen a helyen, én pedig nem vettem róla tudomást.) Maga Isten lesz az egyedüli valóság, Akiben minden más valóság megtalálja megfelelő helyét – és igazi jelentőségét.

Bár ez a világosság mindenestül meghaladja természetünket, most „normálisnak” és „természetesnek” érezzük, hogy látás nélkül lásunk, hogy világosságunk támadjon a sötétségben, tiszta bizonyosságra jussunk a logikus megbizonyosodás egyetlen foszlánya nélkül, hogy színültig töltsön egy minden tapasztalatot felülmúló megtapasztalás, és hogy derűs bizalommal hatoljunk be oly mélységekbe, amelyek leírására szavakat se találunk.

„*O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei!*” (Ó Isten bölcsességének és tudásának gazdagsága!)

Lényünk középpontjában ajtó nyílik ki és azon át mintha mérhetetlen mélységekbe zuhannánk, amelyek végtelenek, mégis elérhetőek: mintha az egész örökkévalóság ölünkbe hullana ebben a szelíd és lélegzetelállító érintkezésben.

Isten megérint bennünket: érintése üres és kiüresít minket. Olyan egyszerűen mozdít meg, hogy egyszerűvé tesz minket. Megszűnik minden különbség és ellentmondás, minden összetettség és bonyolultság. Értelmünk ott úszik a megértés légkörében, olyan mindent magába foglaló valóságban, amely egyszerre sötét és derűs. Semmi többre nem vagyunk. Semmi más nem hiányzik. Ha szomorúság itt egyáltalán lehetséges, akkor csak az fáj, hogy tudjuk: még mindig kívül élünk Istenen.

De természetfölötti ösztönöd megtanít rá, hogy a szabadságnak ez a lényünk mélyén feltárult szakadéka arra való, hogy egészen kiragadjon saját énünkéből, és fölemeljen az Ő mérhetetlen szabadságába és örömébe.

Úgy látszik, hogy ugyanaz vagy, aki mindig is voltál. Valójában jobban önmagad vagy, mint valaha voltál. Most kezdesz létezni. Úgy érzed, végre egészen megszülettél. Minden, ami azelőtt történt, csupán tapogatózó előkészület volt a születésre. Most jutottál igazi elemembe. Pedig semmivé lettél. Alámerültél saját szegénységedbe, de éppen ott tárultak fel a kapuk a végtelen szabadságra, egy olyan gazdagságra, amely tökéletes, mert semmi sem a tied belőle és mégis minden hozzád tartozik.

És most szabadon járhat sz ki-be a végtelenségben.

Hiába próbálnád fölmérni annak a benned tátongó tágranyílt homálynak mélységeit, amelyet szabadság és ujjongás tölt be. Hiszen nem hely ez, nem kiterjedés, hanem hatalmas, zavartalan tevékenység. Ezek a Szeretet mélységei. Lelked legközepén kastély épül belőlük. Semmi sem hatolhat ennek a békének a szívébe. Kívülről semmi sem juthat be ide. Még saját tevékenységednek egy része is ki van zárva ebből a szépséges, szelőlőjárta éjszakából. Az őt érzék, a képzelet, az okoskodó ész, a vágy éhsége nem tartozik e csillagtalan égbolt alá.

És akármilyen szabadon mozogsz is benne, mihelyt megpróbálsz szavakat, vagy gondolatokat formálni róla, máris kívül rekedsz – visszakerülsz lényed külső részébe, s csak ott szólalhat sz meg.

Ebben a sötét s kimondhatatlan békében, még olyankor is zavartalanul nyugodtan megpihenhetsz, amikor a képzelet és az ész még ott tevékenykedik az ajtód előtt.

Ott állhatnak és fecseghetnek az előcsarnokban mindaddig, amíg tétlenek, várva királynőjüket és parancsolójukat, az akarat visszatértét.

De jobb, ha hallgatnak. Most már tudod azonban, hogy ez nem tőled függ. Ajándékba kapod ennek a világos homálynak a mélyéről és

mindenestül a Szeretet döntésén múlik. A lélek állapota a szemlélődésben olyasféle, mint Ádámé és Éváé a Paradicsomban. Minden a tied, de egyetlen végtelenül fontos föltétellel: hogy minden – *ajándék*.

Semmit sem követelhetsz, semmire sem formálhatsz jogot, semmit sem *vehetsz el*. Mihelyt valamit a sajátodként próbálsz elvenni, elveszíted Édenedet.

Az egyetlen különbség az, hogy nem veszed rögtön észre, mit vesztettél el. Ezért egyedül a legmélyebb alázat tehet olyan gyengédé és óvatossá, hogy ne próbáld megragadni azt az örömet és megnyugvást, amelyet ebben a homályban átélhetünk és megízlelhetünk.

Ha csupán ennyit tehetünk: lényünk legmélyéig tudatosítuk azt, hogy ez egyedül Isten ajándéka, és nincs vágy, nincs erőfeszítés, nincs hősiesség, amellyel kiérdemelhetnénk vagy elérhetnénk. Semmit nem tehetünk közvetlenül annak érdekében, hogy megszerezzük, megőrizzük vagy növeljük. Saját tevékenységünk nagyrészt csak akadály a békés és megnyugtató fény belénkáradásának. Isten per sze megbízhat bizonyos feladatokkal és munkákkal a szeretet vagy az engedelmesség nevében, és akkor közben is megtarthat élményszerű egységben önmagával. De ezt is tőle kapjuk, s nem mi érdemeljük ki.

Legjobban úgy készülhetünk elő ennek a csodálatos ajándéknak a vételére, hogy megpihenünk szegénységünk mélyén, lehetőleg üresen tartjuk lelkünket mindazoktól a kívánságoktól, amelyek kelleme sek és vonzóak a természetünknek, ha önmagukban még olyan tiszták és magasztosak is.

Istennek minden adományára hálával, boldogsággal és örömmel kell válaszolnunk; de ilyenkor nem annyira szavakkal, mint a csendes elfogadás derült boldogságával mondunk köszönetet Neki. „*Vacate et videte quoniam ego sum Deus!*” (Pihenjetek meg, és lássátok, hogy én vagyok az Isten.) Ürességünk az Ő valóságának mélysége előtt, hallgatásunk az Ő végtelenül gazdag csendje előtt, örömünk annak a derűs homálynak öln, amellyel az Ő világossága körül fog – ez mind magasztalja Őt. Hatására békénk mélyéről önkéntelenül feltör Isten szeretete, csodálata és imádása. Hullámai öntudatunk partjain nyugszanak el a szavakba nem foglalható dicséretben és dicsőségben.

Istennek ez a világos sötétsége a szívnek az a tisztasága, amelyről Krisztus beszélt a hatodik Boldogságban. „*Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vidébunt.*” (Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják Istent.)

Isten bennünk élő homálya néha-néha úgy megmozgatja szeretetünket, hogy egy pillanatra egészen megszabadulunk önzésünk régi terhétől és olyan kisgyermekké tesznek, amilyeneké a mennyek országa.

Amikor pedig Isten megengedi, hogy újból visszaessünk vágyaink, ítéleteink és kísértéseink zűrzavarába, sebhely marad a szívünkön ott, ahol ez az öröm egy pillanatra ujjongott.

Ez a sebhely éget, az érzékeny forradás sajog bennünk, és eszünkbe jut, hogy oda estünk vissza, ahol nincs igazi helyünk, bár ott maradhattunk volna, ahová Isten akarata szerint tartozunk. Sóvárgunk az utcán a hely után, amelyet nekünk szánt, vágódunk arra az időre, amikor ez a tiszta szegénység majd hatalmába kerít és szabadságában fogva tart, és sohasem enged el; amikor már nem esünk ki többé az egyszerűek és a kisgyermek paradicsomából; nem zuhanunk vissza az okosság piacára, ahol e világ bölcsei szomorúan járnak-kelnek és csapdákat állítanak, hogy megfogják a boldogságot – azt a boldogságot, mely nem is létezik.

23. Az érzékek éjszakája

A szemlélődés kegyelmi élete nem kezdődik mindig Isten határozott megtapasztalásával, erős fényének belénk áradásával. Viszonylag ritka az a pillanat, amikor a lélek felszabadul szokásos, fáradtságos tevékenységének vakságától és tehetetlenségétől. Nem nehéz észrevenni a megértés adományának ezeket a hirtelen, éles felvillanásait, ezeket az élénk „sötét sugarakat”, amelyek mélyen belehasítanak a lélekbe és megváltoztatják az ember egész életét. Sajátos meggyőződést hoznak magukkal. Úgy metszik le szemünkről a vakságot, mint a hályogot. Az a bizonyosság, amelyet belénk ültetnek, mélyebb, nyugodtabb és újszerűbb, mintsem hogy félre lehetne érteni vagy hirtelen el lehetne felejtteni.

De ha az embernek ilyen tapasztalatokra kellene várnia, mielőtt szemlélődő lehetne, akkor sokáig kellene várakoznia, talán egész életén keresztül. És talán hiábavaló lenne a várakozás.

A szemlélődés Istentől tanult szokásosabb módja nem hirtelen felvillanás, hanem észrevétlen kis lépésekben haladás. A tiszta hit sötétségében való hosszú, türelmes próbálkozás és lassú fejlődés alapozó munkája nélkül a szemlélődést sohasem lehet igazából megtanul-

ni. Mert az értelem és bölcsesség Lelkének néhány elszigetelt, bár erőteljes felvillanása nem teszi az embert szemlélődővé a szó teljes értelmében; a szemlélődő imádság csak akkor igazán méltó a nevéhez, ha többé-kevésbé szokássá válik. A szemlélődéshez vezető közönséges út kopár, minden szépséget nélkülöző sivatagon át visz. Pusztaságba lép be a lélek és vakon bolyong, úgy látszik, hogy útja mind távolabb viszi a látástól, Istentől, beteljesüléstől és örömtől. Szinte lehetetlen elhinni, hogy ez az út vezet valahová, legfőljebb egy száraz csontokkal, reményekkel és jószándékunk romjaival teli elhagyatottságba.

Ennek a pusztaságnak a képe olyan ijesztően hat a legtöbb emberre, hogy nem akarnak izzó homokjára és kopár sziklái közé lépni. Nem tudják elhinni, hogy a szemlélődést és a szentséget ilyen elhagyatottságban lehessen megtalálni, ahol nincs sem étel, sem hajlék, sem pihenő, ahol képzeletük, értelmük és természetes vágyaik semmi felüdülést nem találnak.

Az a meggyőződésük, hogy a tökéletesség fokmérője: a nagyszerű megérzések Istenről és a szeretettől égő akarat izzó elhatározásai. Azt tartják, hogy az életszentséget érezhető buzgóság és tapintható eredmények jelentik – és nem akarnak tudni olyan szemlélődésről, amely nem gyönyörködteti értelmüket, nem tölti el elméjüket és akaratukat vigasztalással és érezhető örömmel. Tudni akarják, hol járnak, látni kívánják, mit cselekszenek. Ha olyan területre jutnak, ahol saját tevékenységük megbénul és nem terem látható gyümölcsöt, megfordulnak és visszatérnek a buján termő mezőkre, ahol biztosan tudhatják, hogy csinálnak valamit és eljutnak valahová. És ha nem tudják elérni a várva várt eredményeket, legalább meggyőzik magukat arról, hogy messzire jutottak, ha sok imát elmondtak, sok önmegtagadást végeztek, sok prédikációt mondtak, sok könyvet és cikket olvastak (esetleg írtak is), sok elmélkedési könyvet átlapoztak, különféle új ájtatosságok szavait végezték és körülzarándokolták a földet. Nem mintha mindez magában véve nem volna jó: de vannak az ember életében olyan korszakok, amikor mindez menekülés, kibúvás lehet a felelősség alól, hogy a homályt, sötétet és a tehetetlenséget elviselve megengedjék Istennek, hogy kiszakítsa őket hamis énjükből és olyan új emberré formálja őket, amilyenné lenniük kell.

Amikor Isten kezdi beárasztani a tudás és az értelem fényét a szemlélődésbe vonzott embernek a lelkébe, gyakran nem a beteljesülés érzését kelti, hanem a vereségét.

Az értelem rossz érzéssel tapasztalja, hogy egy különös, néma éjszaka árnyai közé lépett. Békés ez az éjszaka, de nagyon furcsa. A gondolkodás görcsös lesz és nehéz. Az unalom és undor sajátságosan nehéz érzése fogja el minden szellemi és lelki tevékenységgel szemben. De félelem üldözi, hogy ez az újfajta tehetetlenség a bűn vagy a tökéletlenség jele. Kényszeríteni próbálja értelmét és akaratát. Néha örült erőfeszítést tesz, hogy kipróbálja magából a buzgóság érzését, – melléleg ez a legrosszabb, amit tehet. Minden valaha dédelgetett szép istenkép és fogalom eltűnt, vagy kellemetlen és félelmes torzképpé alakult. Isten eltűnik, az imádság szavai üres kongással szólnak vissza e holt barlang falairól.

Ha az ember ebben az éjszakában engedi, hogy lelkét magával sodorja a félelem, vagy a türelmetlenség és a gond, akkor megreked az útján. Ide-oda fordul, kínlódva keresgél valami világosság és meleg után, hogy újból birtokába vegye azokat a régi vigasztalásokat, amelyek most olyan érthetetlenül messze vannak. Végül aztán kiszalad a sötétségből és mindent elkövet, hogy az első útjába kerülő fénysugárral elvakítsa magát.

Mások, nem bánják akármennyit szenvednek is saját fájdalmas kuszaságuktól ebben a pusztában, ahová Isten vezette őket – érzik, hogy valami egyre tovább-tovább vonzza őket, befelé a pusztaságba. Nem tudnak gondolkodni, nem tudnak elmélkedni; képzeletük kínozza őket azzal, amit nem akarnak látni; imaéletükben semmi világosságot, semmi gyönyörűséget és egy csepp áhítatot sem találnak.

Másrészt valahogy ösztönszerűen érzik, hogy a béke ennek a sötétségnek a mélyén lakik. Valami arra ösztökéli őket, hogy maradjanak csendben, bízzanak Istenben, legyenek nyugodtan és figyeljenek az Ő hangjára; legyenek türelmesek, ne jöjjenek izgalomba. Hamarosan kiderül, hogy minden hasztalan kísérlete az elmélkedésnek csak izgatja és zavarja őket; ugyanakkor viszont ha nyugodtan maradnak a csupasz hit némaságában, megpihennek figyelve a felfoghatatlan sötétbe egyszerű, nyíltzemű éberségben – akkor valami finom, meghatározhatatlan béke kezd a lelkükbe áradni és mély, megmagyarázhatatlan elégtétellel tölti el. Ez a megnyugvás gyengéd és homályos. Nem fogható, és nem meghatározható. Kisiklik tudatunkból és eltűnik. De mégis létezik.

Mi ez? Nehéz megmondani, de az ember érzi, hogy valahogy így foglalható össze: „Isten akarata”, vagy egyszerűen: „Isten”.

Aki nem engedi meg, hogy lelkét leigázza és felforgassa a szárazság és tehetetlenség, hanem hagyja, hogy Isten vezesse békésen a pusztaságon át; aki nem kíván más támaszt vagy irányítást, mint a tiszta hitét, és az egyedül Istenbe vetett bizalomét: az eljut a Vele való mély és békés egyesülésre.

Aki nem fél egész lelki fejlődését Isten kezébe letenni, nem fél rábízni az imádságot, erényt, érdemet, kegyelmet és minden adományt, Annak őrizetére, Akitől mindez való, azt Isten gyorsan elvezeti a Vele való egyesülés békéjére.

Ahogy a hit világossága sötétség az észnek, az értelem és az akarat legmagasabbrendű természetfölötti tevékenysége is tétlenségnek tűnik a szemlélődés és a szeretet adományának kezdetén. Ezért aggodalmaskodnak és nyugtalanzkodnak természetes képességeink; nem maradnak békében. Tevékenységeik egyedüli intézői akarnak lenni. A fölismerés, hogy nem tehetnek kedvük szerint, olyan szenvedést és megaláztatást okoz nekik, amit nehezen viselnek el.

A szemlélődés természetes képességeink szféráján túl emel föl bennünket.

Ha a föld felszínéhez közel utazunk repülőgépen, akkor észre vesszük, hogy haladunk valahová; de a sztratoszférában, ha hétszer olyan gyorsan megyünk is, elveszítjük a sebesség érzetét.

Ha ésszerűnek látszik, hogy Isten a szemlélődésnek erre az útjára vonzza lelkünket, békében kellene maradnunk, rendkívül leegyszerűsített imádságban, amely nélkülözi az aktív gyakorlatokat és megfontolásokat – és képektől tisztán, ürességben, bár figyelemmel arra várni, hogy Isten akarata beteljesedjék bennünk. Ez a várakozás ne legyen aggodalmas. Ne várjunk olyan élményt, amelyet megismerésünk vagy emlékezetünk körébe sorolhatnánk, mert mindaz a tapasztalás, amit felfoghatunk vagy megérthetünk, elégtelen és méltatlan ahhoz az állapothoz, amelybe Isten kívánja eljuttatni a lelkünket.

A legfontosabb gyakorlati kérdés, amelyet ezen a ponton az emberek föl fognak vetni, a következő: mik a jelei annak, hogy már biztonságosan elhagyhatjuk a rendszeres elmélkedést, és megpihenhetünk ebben a többé-kevésbé passzív várakozásban?

Először is: ha az elmélkedés és érzelmi ima könnyen megy, önkéntes és eredményes, akkor ne hagyjuk abba. De ha gyakorlatilag lehetetlenné válik, vagy ha egyszerűen tompítja és kimeríti a gondolkodást és az akaratot, undorral tölt el, vagy nagyon szétszór, akkor sokat árthat, ha értelmünket meghatározott gondolatkörbe, akaratun-

kat pedig meghatározott gyakorlatok közé kényszerítjük. Ha a képzelet (annak ellenére, hogy egészen tevékeny maradhat) nem ad többé gyönyörűséget és hasznot, hanem csak fáraszt és izgat, akkor is, ha a legvonzóbb természetes vagy akár lelki dolgoknál időzik, ez annak a jele, hogy talán abba kellene hagynod az aktív elmélkedést. De ha valódi békét találsz és hasznos neked az, hogy egyszerűen és hűségesen várakozol Isten segítségére, akkor tedd inkább ezt, mint hiábavaló erőlködéssel hajszold értelmeket és akaratodat, míg kicsiholhatsz belőlük néhány gondolatot és érzelmet. Ha megmaradsz ebben az ürességben és csendben, akkor megérzed, hogy ez az Istenét vakságban és sötétségben kereső szomjúság és éhség növekedni fog benned, és béke költözik a lelkedbe.

Ha az elmélkedés elhagyása egyszerűen értelmek megbénulását és akaratod megkövesedését jelenti, ha nekidőlsz a falnak és azzal töltöd az elmélkedés félóráját, hogy találgatod, mit kapsz vacsorára, akkor jobb, ha valamivel elfoglalod magad. Mert mindig megvan a lehetősége annak, hogy a restség öltözik a „nyugalom imájának”, vagy az „egyszerűség imájának” a ruhájába, s azután kábultsággá és alvássá torzul. A tevékenység egyszerű hiánya még nem tesz „*ipso facto*” szemlélődővé.

A szemlélődő imában a cselekvés hiánya csak látszólagos. A felszín alatt az értelmet és az akaratot mély, intenzív és természetfölötti tevékenység ragadja magával, ez átárad egész lényünkre és bőséges termést hoz.

Nincs olyan imádság, amelyben nem teszünk semmit. Ha nem csinálunk semmit, akkor nem imádkozunk. Másrészt ha Isten uralkodik benső tevékenységünkön és Ő lesz annak közvetlen elve a Szentlélek ajándékai által, akkor képességeink munkája egészen meghaladhatja tudatos értékelésünket és eredményeit esetleg nem is látjuk, nem is értjük meg.

A szemlélődő imádság mély és leegyszerűsített lelki tevékenység, melyben az értelem és az akarat egységes, egyszerű összszedettséggel pihen meg Istenben, Feléje fordul, Reá figyel, belemerül az Ő fényességébe, és egyszerű tekintete tökéletes imádság. Hangok nélkül mondja meg Istennek, hogy mi elhagytunk minden mást, és még saját magunkat is szeretnénk elhagyni Őérette; hogy egyedül Ő fontos nekünk, Ő az egyetlen vágyunk, az életünk, és semmi más nem okozhat nekünk örömet.

24. A hamis láng

A lelkiélet bármelyik fokán, sőt a lelkiéleten kívül is előfordulhat, hogy valakit elragadnak a vallásos felbuzdulás érzelmei, s túláradnak benne az isten- és emberszeretet érzelmei, sőt érzélgős indulatai. Ha tapasztalatlan, akkor könnyen elhitei magával, hogy hirtelen szentté lett, hiszen csak úgy hemzsegnek szívében a szent érzelmek.

Mindez azonban még nagyon keveset jelent, vagy éppen semmit. Mindez csupán a márnak egy fajtája, amelyet valami kellemes élmény okozott. Nemigen különbözik azoktól a könnyektől, amelyeket a gyerekek potyogtatnak a moziban.

Magukban véve közömbösek ezek a szenvedélyes felindulások. Jóra és rosszra egyaránt felhasználhatóak, bár a lelkiéletben kezdők általában igénylik őket. Pedig éppen nekik ostobaság rájuk hagyatkozniuk, hiszen előbb-utóbb meg kell válniuk tőlük. Igazában el sem kezdődik addig a lelkiélet, amíg meg nem tanulnak ilyen érzelmi ösztönzések nélkül is előrehaladni.

Szenvedélyeinket és érzéki természetünket, mint valami gyúlékony anyagot még akkor is magunkban hordozzuk, amikor már elkezdtük a szemlélődő életet. És ha a szemlélődés tiszta csöndjében röpködő szikrák véletlenül ebbe a tápanyagba hullanak, lánggra lobbantják indulatainkat és érzelmeinket.

Az egész lélek megrázkódik és tántorogni kezd az ittas öröm kitörésében vagy a bűnbánat viharában – ez lehet jó és egészséges, többé-kevésbé mégis állati márnak még akkor is, ha a tüzet okozó szikra természetfölötti eredetű volt.

Ez a tűz fellángol, és néhány perc vagy félóra alatt elég. Amíg tart, addig felfokozott gyönyör tölt el, amely néha megtévesztően emelkedett, nehézsége azonban időnként elárulja, mindez mennyire emberi – nem egyéb, mint: érzelem. Néha jó hatása is lehet. Az ilyen túlradó lelki kitörések felhangolhatnak egy-egy ünnepen, hoszú hetek küzdelme és fáradságos munkája után. De általában az ilyen megindultságok hatása nem több a természetes örömkénél. Ha minden elmúlt, akkor nem marad más eredménye, mint egy pár pohár pezsgőnek vagy egy jó úszásnak – márpedig a szerzetesek nem isznak pezsgőt és nem járnak úszni. Ennyiben tehát örülnek neki.

Az a tévedés fenyegethet, hogy túlságosan fontosnak tartod a vallásos megindultság ilyen megnyilvánulásait. Igazában egyáltalán nem fontosak, és bár néha elkerülhetetlenek, mégsem kell vágyakozni rá-

juk. Aki már szerzett valamelyes gyakorlatot a lelkiéletben, az tudja, hogy nem tanácsos túlságos lendülettel törekedni az ilyen vigasztalásokra. De sok olyan ember is, aki látszólag fölötte áll az érzelmeknek a vallási életben: ájtatosságával, érzelgős képeket, édeskés zenét és fellengzős lelkiolvasmányokat kedvelő ízlésével megmutatja, hogy egész belső élete egyetlen nagy hadjárat a „megvilágosításokért”, a „vigasztalásokért”, „a bűnbánat könnyeiért”, ha ugyan nem „a belső hangokért”, talán egy-két látomásnak vagy esetleg a stigmáknak alig palástolt reményével megtűzdelve.

Aki valóban hivatott a szemlélődés ajándékára, annak lelkiéletét igen komolyan veszélyeztetheti ez az „élmények” utáni vágy. Sok szemlélődésre hivatott lélek szenvedett hajótörést ezen a sziklán. Még veszedelmesebb az, hogy még a szemlélődő rendekben sem mindig értik meg világosan a különbséget a szó igazi értelmében vett misztikus szemlélődés és az ilyen alkalmi események, élmények és egyéb furcsaságok között; ezek talán természetfölöttiek, talán nem – de semmiképpen sincs lényegi közük az életszentséghez vagy ahhoz a tiszta szeretethez, amely az igazi szemlélődés lelke.

Akkor fogadjuk a legjózanabbul ezeket a kitöréseket, ha idegenkedünk azoktól a gyönyörűségektől és izgalmaktól, amelyeket magukkal hoznak. Fölismerjük azt, hogy mindez nem hoz igazi eredményt, tartós örömet. Semmi megbízhatót nem mond Istenről vagy önmagunkról. Nem ad valódi erőt, csupán a szentség pillanatnyi illúzióját. És ha tapasztaltabbá leszünk, észrevesszük, mennyire elvakítanak ezek a dolgok, milyen könnyen megcsalnak és félrevezetnek.

Ilyenkor megpróbálunk visszavonulni tőlük, és kerülni az alkalmat, amely kiválthatja őket, ha már sikerült felmérni, hogy mikor szoktak előfordulni. De ne izgassuk fel magunkat még erőszakos ellenállással sem; elég, ha megőrizzük békés közönyünket.

Ha pedig semmit sem tudunk tenni e mámoros lelki örömeik megelőzésére, akkor fogadjuk türelmes fenntartással, sőt valami alázatos hálával. Ne adjuk a beleegyezésünket semmilyen rendetlenségre, a többit pedig bizzuk Istenre, várva szabadulásunk óráját: akkor majd eljutunk az igazi örömekre, a szemlélődésnek tisztán lelki örömeire, amelyben semmi sincs a természetünkből, a kedélyünkből, a saját énünkből, hanem felszívódunk és elmerülünk – nem az érzékeknek ebben a tántorgó részegségében, hanem az Istenben felszabadult lélek tökéletesen tiszta mámorában.

25. Lemondás

A szemlélődéshez vezető út olyan mélységesen sötét, hogy még csak nem is drámai. Nem marad benne semmi, amit hősiességnek vagy akár csak szokatlannak nevezhetnénk. A szemlélődők számára tehát különleges értéke van mindannak a sűrke munkának, szegénységnek, egyhangú fáradozásnak, amely minden szegény, jelentéktelen és elfelejtett ember életét jellemzi ezen a világon.

Krisztus azért jött a földre, hogy szemlélődővé tegye az embereket, és megtanítsa őket a szentség és az imádság útjára. Könnyen körülvehette volna magát halálra koplaló, az embereket furcsa révületükkel rémisztgető aszkétákkal is. De az ő apostolai munkások voltak, halászok és vámosok, és csak azzal keltettek feltűnést, hogy többnyire nem méltatták figyelemre a hivatásos szentek ájtatosságainak, szertartásainak és erkölcsi tornáinak bonyolult rendszerét.

A legbiztosabb aszkézis: az igazán szegény ember keserű létbizonytalansága, fáradozása és jelentéktelensége. Mindenestül másoknak kiszolgáltató, semmibevert, megvetett, elfelejtett ember. Egyáltalán nem is ismeri az emberhez méltó, kényelmes életet. Piszokban él és rosszul táplálkozik, folytonosan csak parancsolgatnak neki, és kevés vagy semmi pénzért kell keményen dolgoznia. Szigorú iskola ez, olyan, amelytől a legtöbb jámbor ember igyekszik menekülni.

Sok vallásos ember azt mondja, hogy szereti Istent – de irtózik a szegénységnek még a gondolatától is, ha az olyan valóságos, hogy létbizonytalanságot, éhséget, szennyet jelent. Vajon miért lesznek olyan kevesen szeretetből szegénné, hogy a szegénységben megtalálják Istent, és eljuttassák Őt másokhoz is?

De azért nem kell azt gondolni, hogy senki sem lehet szemlélődővé, ha életkörülményei nem nyomorúságosak és visszataszítóak. Ha takarékosan és munkásan élünk, Istenre hagyatkozunk és nem anyagi dolgokra – hiszen már nincs is mire –, és megteszünk minden tőlünk telhetőt azért, hogy kijöjjünk mindazokkal, akik talán nem egyformán kedvesen és figyelmesen bánnak velünk – akkor mindez együttesen megteremtheti a béke, a nyugalom, a megelégedés és az öröm légkörét. Még valami természetes báj is lehet benne; a munkás és szegény élet egyszerűsége néha szebb lehet, mint azok mesterkelt élete, akik úgy gondolják, hogy pénzen megvehetik maguknak a szépséget, és körülrakhatják magukat mindennel, ami kellemes. Aki megfordult egy francia vagy olasz parasztházban, az tapasztalhatta ezt.

A trappista kolostorokban az élet alapvetően paraszti. Minél szorosabban simul azok szegénységéhez, takarékoságához és egyszerűségéhez, akiknek a földből kell kiásniuk a megélhetésüket – annál inkább betölti lényeges célját: szemlélődésre hangolja az embereket.

Jó, ha a kolostor szegény. Jó, ha a szerzeteseknek nagyon vékonyra kopott, folt hátán folt ruhával kell beérniük, ha a szabályban megengedettnél is rosszabb ételt kapnak, ha inkább kell a földjük terméneire hagyatkozniuk, mint a jötevők adományaira. Van azonban olyan határ, amelyen túl nem kellene mennie a kolostor szegénységének. Ha jót tesz is a kolostornak a szegénység, az átlagos szerzetes nem tud igazi lelkiéletet élni az olyan házban, ahol a szegénység olyan kétségbeejtő, hogy minden mást föl kell áldozni a kétkezi munkáért és az anyagi gondok miatt.

Gyakran előfordul, hogy egy öreg testvér, aki sajtkészítéssel, kenyérsütéssel, suszterkodással vagy pásztorokodással töltötte az életét, szemlélődőbb és szentebb életet élt, mint az a pap, aki bekebelezte az egész Szentírást és teológiát, ismeri a nagy szentek és misztikusok írásait, és több ideje volt az elmélkedésre, a szemlélődésre és az imádságra.

· Ha szemlélődő kívánsz lenni, akkor legelőször ezt kell megtanulnod: törődj a magad dolgával.

Semmi sem gyanúsabb a szenteskedő emberben, mint az a türelmetlen vágy, hogy átformáljon másokat.

Az összeszedettséget meggátolja az a csökönyös vágy, hogy azokat igazgasd, akiknek a vezetése nincs rád bízva, azokat reformáld, akiknek megjavítása nem a te dolgod, azokat figyelmeztess, akikhez semmi közöd. Hogyan lehetne mindezt úgy megtenni, hogy közben megőrzöd a nyugalmad?

Ne izgassanak mások hibái, és egyáltalán ne törődj természetes hiányaikkal és különbségeikkel.

Minden szentség a lemondáson, a belső függetlenségen és az önmegtagadáson alapul. De ez az önmegtagadás nem fejeződik be azzal, hogy felhagyunk minden szándékos hibánkkal és tökéletlenségünkkel.

Ha távortartjuk magunktól a nyilvánvaló bűnöket, elkerüljük a láthatóan rossz dolgokat, mert azok szégyenbe hoznak és lealacsonyítanak minket; ha köztiszteletnek örvendő tetteket hajtunk végre, mert emberi méltóságunk ezt kívánja – mindez még nem szentség. Az még nem szent, aki a bűnt kerüli és az erényt gyakorolja, csupán ember.

Ez csak a kezdete annak, amit Isten kíván tőled. De szükséges kezdet, mert nem alakulhat ki benned a természetfölötti tökéletesség, ha előbb (Isten kegyelmével) nem tökéletesítetted emberi természetedet a maga szintjén. Mielőtt szent lehetnél, emberré kell lenned. Az állat nem szemlélődő.

Viszonylag egyszerű azoktól a hibáktól megszabadulnunk, amelyekről felismertük, hogy hibák – bár ez is rettenetesen kemény munkába kerülhet. De a tökéletesség és a belső tisztaság kulcskérdése ez: tudunk-e gyökeresen szakítani a teremtményekhez kötő minden *öntudatlan* tapadásunkkal, lemondani a saját akaratunkról és vágyainkról.

A szándékos és nyilvánvaló hibák leküzdésének a legjobb – ha nem egyedüli – útja az, hogy előre eltervezzük, hogy mit kell megbánnunk és elhatároznunk. Megtervezed és végigharcolod ezt a hadjáratot, s a csata alakulásának megfelelően közben változtatasz a terveden. Imádkozol, szenvedsz, abbahagysz valamit vagy kitartasz mellette, reménykedsz és izzadsz, s a küzdelem változó körvonalaiából kialakul szabadságod formája.

Ha véget ér a harc, és megszereztél egy felhasználható jó szokást, ne felejtse el a csatának azokat a pillanatait, amikor sebesült, fegyvertelen és tehetetlen voltál. Ne felejtse el, hogy minden erőfeszítéssel mellett is csak azért győztél, mert Isten küzdött benned.

Az sem maradhat hatástalan, ha öntudatlan ragaszkodásaink ellen kezdünk harcot, amelyeket alig tudunk kiásni és fölismerni: elmélkedéseink, önvizsgálataink, elhatározott és kitervezett hadjáratunk bizonyára vezet valami eredményre, bár esetleg az ellenségnek nyújtunk segítséget. Mert könnyen megtörténhet, hogy elhatározásainkat az a hiba sugallja, amelytől szabadulnunk kellene. Így például a kevély ember elhatározza, hogy többet böjtöl, és jobban sanyargatja a testét, mert gyönyörűséget okoz neki, ha érzi az erejét. Böjtjeit és önsanyargatásait azonban a saját kevélyisége rója rá, és így mindez csak erősíti benne azt, amit a leginkább kellene kiölnie magából.

Ha valaki annyira erényes, hogy azzal áltatja magát: már majdnem tökéletes, akkor a vakságnak olyan veszedelmes állapotába juthat, amelyben minden erőszakos törekvése a tökéletességre csak megerősíti rejtett tökéletlenségeit, és megszilárdítja ragaszkodását a saját ítéleteihez és akaratához.

Saját kezdeményezésünk csaknem mindig haszontalan ahhoz, hogy legyőzzük titkos ragaszkodásainkat, amelyeket nem láthatunk, hiszen

éppen ezekből ered szellemi vakságunk. Isten kezében kell hagynunk a kezdeményezést, Ő ott dolgozik a lelkünkben, közvetlenül – a szárazság és szenvedés éjszakájában; vagy közvetve – embereken és eseményeken át. Itt pusztul el és omlik össze annyi jámbor lélek. Amint arra a pontra érnek, ahol már nem látják az utat és nem haladhatnak a saját lámpásuk után, nem hajlandóak továbbmenni. Nem bíznak senki másban, csak önmagukban. Hitük jórészt csak érzelmi csalódás. Érzelmekben, testi erejünkben, vérmérsékletükben gyökerezik. Egyfajta természetes optimizmus, amelyet az erkölcsi tevékenység vezet és mások helyeslése melengtet. Ha pedig az emberek szembe fordulnak vele, akkor ez a fajta hit még mindig menedéket talál az öntetszelgésben.

De eljön egyszer az idő, hogy belépünk a sötétségbe, mezítelenül, tehetetlenül, egyedül; belépünk, és meglátjuk, mennyire gyöngé a legnagyobb erőnk; milyen üres a legszilárdabb erényünk; semmink sincs többé, amire támaszkodhatnánk, semmi sem tart fenn a saját természetünkben, semmi sem vezérel fényével a kerek világon – ekkor majd meglátjuk, a hitből élünk-e vagy sem.

Ebben a sötétségben, amikor semmi sem marad bennünk, ami örömet okozna vagy vigasztalhatna, amikor úgy látszik: haszontalanok vagyunk és megvetésre méltóak; kudarcot vallottunk, felőröltünk, megsemmisültünk – akkor szakad ki a lelkünkéből az a mély és titkos önzés, amely túlságosan közeli ahhoz, hogy nevén nevezhessük. Ebben a sötétben találjuk meg a szabadságot. Ebben az elengedett állapotban válunk erőssé. Ez az éjszaka üresít ki és tisztít meg.

Ne keress nyugalmat a gyönyörben, mert nem a gyönyörért vagy teremtve: a lelki ÖRÖMRE teremtettek minket. És ha nem tudod, mi a különbség a gyönyör és a lelki öröm között, akkor még el sem kezdél élni.

Az evilági élet csupa fájdalom. De a fájdalom, amely ellentéte a gyönyörnek, nem feltétlenül ellentéte a boldogságnak vagy az örömnak. Mert a lelki öröm a teljes szabadságban virágzik, abban a szabadságban, amely akadálytalanul éri el legfőbb tárgyát, és az érdek nélküli szeretet tökéletes megvalósulásában teljeseedik be, amire teremtették.

A gyönyör önző, ezért minden szenvedést okoz, ami megfoszt e jótól, hiszen mindent önmagunkért akarunk élvezni. Az önzetlen örömnak viszont csak az önzés okoz szenvedést. A gyönyört a fajda-

lom és a szenvedés meggyöngíti és megsemmisíti. A lelki öröm viszont semmibe veszi a szenvedést, kineveti vagy éppen a saját legnagyobb akadályának, az önzésnek a szolgálatába állítja, hogy megtisztítsa.

Ez az igazi öröm, amelyre teremtve vagyunk: akaratunk erőteljesen, szabadon, rugalmasan és örvendezően odahajlik ahhoz, ami nemcsak nekünk jó, hanem önmagában is az.

Néha a gyönyör megölheti az örömet. Aki megízlelte az igazi örömet, az gyanakvóvá lesz a gyönyörrel szemben. De aki ismeri az igazi örömet, az sohasem fél a fájdalomtól, mert tudja, hogy a fájdalom újabb alkalom lehet szabadságának bizonyítására és megízlelésére.

Mégse gondold azt, hogy az öröm visszájára fordítja a gyönyört, és a fájdalomban keresi gyönyörűségét. Ha igazi az öröm, akkor fölötte áll a fájdalomnak és nem érzi azt. Érdek-nélküli, önzetlen és tökéletes szeretettel így meghódíthatjuk a szenvedést.

Ehhez a legnemesebb örömhöz nem érhet fel fájdalom – legföljebb annyira, hogy alkalomadtán növelje a tisztaságát. A lelket végleg megszabadítja az érzékektől, az indulattól és az önszeretettől, és a szenvedés fölé emelve a tiszta szabadságban őrzi meg az akaratot.

Nagyon szomorú, ha a szemlélődő lelkek nem keresnek szemlélődésükben többet, mint gyönyörűséget. Ez azt jelenti, hogy ártalmas erőlködésekben pazarolják el idejüket és merítik ki magukat, csak-hogy elkerüljék a szárazságot, a nehézségeket és a fájdalmat – mint-ha mindez rossz volna. Elveszítik a békéjüket. Miközben gyönyörűséget keresnek az imájukban, csaknem érzéketlenné teszik magukat az örömről.

Az önszeretetet állhatatlanság és határozatlanság jellemzi.

Ha sose tudod biztosan, mit akar tőled Isten, hanem folytonosan csak válogatsz a különböző vélemények, gyakorlatok és módszerek között, akkor ez annak jele lehet, hogy megpróbálsz elkerülni Isten akaratát, azért, hogy nyugodt lelkiismerettel tessed a magadét.

Ha Isten az egyik kolostorba küld, te egy másikba szeretnél kerülni.

Mihelyt megpróbálsz az imádság egyik fajtáját, rögtön belefogsz egy másikba. Folyton újabb elhatározásokat teszel, aztán ellenükre döntesz. Kérdeztetted a gyóntatódat, de nem emlékszel a válaszára. Mielőtt befejezel egy könyvet, máris belefogsz egy másikba, s minden elolvasott könyv nyomán megváltoztatod egész belső életed tervét.

Hamarosan meg is szűnik a belső életed. Egész lényed zavaros vágyak, ábrándok és törekvések kusza halmazává lesz, amely semmi egyébire sem jó, csak hogy lerombolja benned a kegyelem művét: hiszen a tudat alatt körmönfontan csupán egyre törekszel: hogy ellenállj Istennek, aki azt kívánná tőled, hogy áldozd föl neki minden vágyadat és élvezetedet, igazában egész önmagadat.

Maradj tehát csöndben, és hagyj, hogy Ő is dolgozhasson benned.

26. Belső nyomorúságunk

A szemlélődő élet egyik legnagyobb fájdalma az, hogy átérezzük, milyen iszonyúan durva, primitív és elégtelen az emberi szeretet és megértés legmagasabbrendű formája is, ha Isten fényében szemléljük. Megpróbáljuk elérni Őt, és kudarcot vallunk.

Mérd fel, ha tudod, mekkora fájdalom az, hogy Isten olyan boldogság befogadására alkotta a természetünket, amely mindenestül felülmúlja tényleges és lehetséges önmagunkat; az, hogy magadra maradsz önmagaddal; hogy elvették tőled azt az ajándékot, amely életed egyedüli értelme. Közönségesnek és értéktelennek bizonyul az emberi megértés legmagasabbrendű tökéletessége meg az emberi akarat erőfeszítése arra, hogy a vágyával elérje mindazt, ami egészen jó. Bűneidtől és hibáidtól függetlenül is mindaz, ami vagy és ami lehetnél, amid van és amid lehetne: semminek bizonyul, mert nem képes megszerezni számodra azt a mérhetetlen ajándékot, amely mindenestül felülmúl téged, s amely léted egyetlen célja.

Míndezek fölött észreveszed azt is, hogy természetedet mennyire eltorzítja és kiforgatja önmagából az önzés és a bűn rendetlensége, mennyire megnyomorít a saját életmódod, amely örökké visszafordít az élvezeteidhez és érdekeidhez, s nem tudsz menekülni ettől a torzulástól: mekkora lesz a fájdalmad, ha még csak nem is érdemelsz menekülést? Ez a gyökere annak, amit a szentek lelkiismeretfurdalásnak neveznek: szorongó aggodalom tölt el azért, mert menthetetlenül olyanná változol, amilyenné nem szabadna lenned.

Az imádság édessége ekkor keserűvé válik. Visszariadsz a vigasztalástól is, mert minden csöppje undort kelt benned. Minden világosság gyöngye, ezért csak fájdalmat okoz. Lassan már nem is igen mersz cselekedni. A legkisebb moccanás is jelzi, mennyire haszontalan, s meghal a szegyénytől.

Különös módon mégis ebben a reménytelenségben kezdjük megérezni az örömet. Fölfedezzük, hogy ha csöndben maradunk, akkor a fájdalom nem is olyan elviselhetetlen, sőt valami béke, megnyugvás, erő, együttérzés jelenik meg bennünk, éppen akkor, amikor elvágódunk a földön, és szájunk megtelik porral – *si forte sit spes* (hátha van remény).

S ha a béke meggyökerezik a lélekben, mi pedig elfogadjuk, kik vagyunk és kik nem – akkor ráeszmélünk arra, hogy a szegénység a legnagyobb vagyonunk. Attól a gazdagságtól fosztnak meg bennünket, amely nem a miénk, s nekünk nem is okozhatott mást, csak bajt. Ha felhagyunk azzal az önmagában véve jó és megengedett törekvésünkkel, hogy megismerjük és megszerezzük mindazt, ami mégsem tudja megadni végső célunkat és boldogságunkat – akkor eszmélünk rá arra, hogy életünk legmélyebb értelme az a szegénység és üresség, amely egyáltalán nem kudarc, hanem a legigazibb biztosítéka mindannak a csodálatos természetfölötti ajándéknak, amelyet általunk befogadhatunk.

Kiürült vizedénné válunk, amelyet borral töltenek meg. Olyan ablakká, amelyet megtisztítottak a portól és a piszoktól, hogy átengedje a napfényt, és eltűnjön benne.

Mihelyt belekóstoltunk ebbe az ürességbe, semmilyen szegénységet nem találunk elég szegénynek, semmilyen ürességet elég üresnek, semmilyen alázatosság nem elég mély a vágyainkhoz képest.

Az fáj a legjobban, hogy még mindig fontosnak érezzük, még mindig nagyoknak látjuk magunkat – hiszen már kezdjük sejteni, hogy az áttetszően tiszta és üres lélekre eső minden árnyék csupán illúzió, és elhomályosítja Isten ragyogó világosságát. Meglátjuk azt is, hogy minden tudásunk sötétség az Ő fényességéhez képest. Erőnk a legnagyobb gyöngeségünk, hiszen képtelenné tesz az Ő erejének befogadása a minden emberi vágy becsap és megzavar bennünket, majd elfordít Tőle.

Az engedelmisségben beérett szemlélődő lélek a gyermekek és a noviciusok egyszerűségében találja meg a békéjét. De még ez a hasonlat is félrevezető. Az érett szemlélődő sokkal egyszerűbb mint a gyermekek és a noviciusok – azok egyszerűsége még a tapasztalatok hiányából ered, esetleges bonyodalmak még nem alakulhattak ki. A szemlélődőben viszont már minden bonyolultság kezd elsimulni és feloldódni az egységben, az ürességben és a belső békében.

A szemlélődő élet minden különösebb szellemi erőfeszítés vagy bonyolult magyarázkodás nélkül elmerül a nyugalom folyamában, amely Istentől ömlik szét az egész mindenségben, és áramával minden visszasodor Istentbe.

Isten szeretete ugyanis olyan, mint a folyó: Isten mélységéből ered, s végtelenül árad át a teremtesen, étellel, jóssággal és erővel töltve be mindent.

Bűneinket kivéve mindent ennek a tiszta és ellenállhatatlan áramlásnak vizei hoznak el hozzánk.

Ha nyugalomban fogadjuk őket, tiszta és rendíthetetlen hittel, tökéletes és minden ellenállástól mentes szeretettel engedve e vizek nyomásának, akkor Isten akarata behatol szabadságunk mélyeire, és boldogságának hullámai magukkal sodorják életünket, minden tettünkkel és vágyunkkal együtt. Igazi békére csak azok találhatnak, akik megtanultak együtt úszni ennek a folyamnak ellenállhatatlanul hatalmas áramával. Életük egyszerűvé és könnyűvé válik. Minden pillanatuk teljes és boldog. Értik mindazt, ami velük történik, ha nem is az események részleteiben, de legalábbis az élet nagy egészével való kapcsolatában.

De ha visszautasítjuk az Ő akaratát (és ez a bűn), akkor is elönt bennünket ez az áram, hiszen ennek semmilyen hatalom nem tud ellenállni.

Minden fájdalom, nehézség, harc, gyötrellem, boldogtalanság és végül a halál maga is ide vezethető vissza: a lázadásra Isten szeretete ellen.

27. *Contemplata aliis trade* (Szemlélődésünk gyümölcsét megosztani másokkal)

A szemlélődésben nem látjuk Istent – *tudunk* róla a szeretetben: hiszen Ő a tiszta szeretet, s ha Istent önmagáért szeretve átéljük, akkor tapasztaljuk meg, ki és mi Ő.

Isten igazi misztikus megtapasztalása egybeesik azzal, hogy rajta kívül minden másról lemondunk. A kettő elválaszthatatlanul egybe tartozik. Hiszen ha értelmünk és akaratunk teljesen szabaddá vált minden földi ragaszkodástól, akkor tölti be Isten szeretetének ajándéka: *Omnis qui reliquerit domum vel patrem vel uxorem propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.*

(Mindaz, aki elhagyja házát vagy atyját vagy feleségét az én nevemben, százannyit kap és az örök életet.)

Istent olyan mértékben tapasztaljuk meg, amelyen mértékben elszakadunk a teremtményeihez való ragaszkodástól. Ha megszabadulunk minden más vágytól, akkor ízelejük meg a romolhatatlan boldogság tökéletességét.

Isten nemcsak minket egymagunkat ajándékoz meg az örömeivel, – ha lehetséges volna egyedül birtokolni, akkor egyáltalán nem birtokolhatnánk Őt. Az olyan öröm nem származik Istentől, amely nem árad ki a lelkünkéből, hogy más embereket is hozzásegítsen az örömhöz Istenben. (De azt ne gondold, hogy látnod kell, amint öröme beléárad másokba. Kegyelmi rendjében olyanokkal is megoszthatod az ajándékait, akiket sohasem ismersz meg, amíg a mennyországba nem jutsz.)

A szemlélődésben szerzett tapasztalatunk Istenről nem csupán a miénk, hanem másoké is.

De ha élményed valóban Istentől származik, akkor ennek egyik jele éppen az, hogy nagyon nehezen beszélsz róla másoknak. Ha elmondod másoknak, hogy milyen ajándékokban részesültél, úgy érzed, elárultad és beszennyezted azt az ürességet, amelyben Isten fénye ragyogott. Senki sem olyan szemérmes ezekben a kérdésekben, mint a szemlélődő ember. Néha szinte fizikai fájdalmat érez, hogy beszéljen arról, amit Istenből meglátott. Vagy legalábbis azt érzi elviselhetetlennek, hogy úgy beszéljen róla, mint saját élményéről.

Ugyanakkor viszont halálosan komolyan akarja, hogy mindenki részesüljön békéjében és örömeiben. Szemlélődése új távlatokat nyitott meg előtte az emberek világában. Titkos és békés gyanakvással szemlél mindent. Talán el sem árulja senkinek, de folyton azt reméli, hogy mások arcán vagy hangjában is fölfedezi ugyanennek a mélységes boldogságnak és bölcsességnek a hivatását és lehetőségét.

S akkor egyszerre beszélni kezd Istenről azoknak az embereknek, akikben reménye szerint fölfedezte a saját békéjének a fényét, saját titkának a mását: vagy, ha szólni nem tud hozzájuk, akkor írni kezd a számukra, hiszen szemlélődő élete mindaddig tökéletlen, amíg meg nem osztja másokkal; amíg társakra, egységre nem talál.

A lelkiélet egyetlen szakaszában sem annyira fontos a tanulékony-ság, Isten akaratának és kegyelmének érzékeny követése, mint amikor másokkal akarod megosztani az Ő szeretetének ismeretét. Inkább egyáltalán ne oszd meg másokkal, mint hogy az egészet elszórd,

szétoosztogatva, mielőtt magad egészen befogadtad volna. Aki előbb kezd el prédikálni a szemlélődésről, mielőtt maga igazán elmélyedt volna benne, az önmagát is, másokat is megakadályoz abban, hogy rátaláljanak Isten békéjének igazi ösvényére.

A mennyek országában a legnagyszerűbb hivatás szemlélődésünk gyümölcseit megosztani másokkal, és elsegíteni az embereket Isten élményszerű megismerésére – hiszen azoknak adja oda magát, akik tökéletesen szeretik Őt. De a hiba és a tévedés lehetősége is akkora, mint e hivatásnak magának nagyszerű szépsége.

Gyakran sokkal többet tehetünk azért, hogy másokat elvezessünk a szemlélődéshez, azzal, hogy magukra hagyjuk őket, és a magunk dolgával törődünk – tehát visszatérünk a saját szemlélődésünkhöz. Ez többet ér, mint ha rájuk rontunk azzal, amit mi tudni vélünk a belső életről. Hiszen ha csöndben és sötétben egyesülünk Istennel, s ha természetes képességeink a kegyelemben fölemelkedve megpihennek abban a tiszta, nyugalmas és felfoghatatlan felhőben, amely körülveszi Isten jelenlétét, akkor imádságunk és a nekünk juttatott kegyelem magától beléáramlik Krisztus láthatatlan testébe. S akik Isten egyetlen Lelkében láthatatlanul összetartoznak, azok nagyobb erővel segítik egymást, mint amennyire ezt saját Isten-közelségünkéből, saját lelkiéletünkéből elképzeltetjük.

Aki csak egy kicsit is belekóstolt ebbe az imába, csupán elkezdte a szemlélődést, és nem is sejtí még, milyen kincsnek birtokába jutott, az is hatalmas dolgokat tehet másokért, egyszerűen azzal, hogy figyelmével kitartóan elmerül Isten sötét jelenlétében, amelyről bizonyára egyetlen értelmes mondatot sem tudna megfogalmazni. S ha elkezdene beszélni és érvelni róla, akkor egyszerre elveszítené azt a keveset is, amit már megszerzett, és senkin se tudna segíteni, legkevésbé önmagán.

A szemlélődés gyümölcseinek esetleges megosztására tehát nem azzal készülhetünk föl, hogy megtanulunk beszélni és érvelni róla, hanem úgy, hogy lehetőleg tartózkodunk a beszéd-től és a vitától, visszavonulunk a szív csöndjébe és alázatába, amelyben Isten megtisztítja szeretetünket minden emberi tökéletlenségétől. A maga idejében aztán Isten majd kezünkbe adja az elvégzendő munkát, s anélkül fogjuk megtenni, hogy tudnánk, hogyan jutottunk hozzá vagy hogyan kezdődött az egész. S ekkor már a feladatunk nem fog elnyelni bennünket, megzavarva belső világunkat. Meg tudjuk már őrizni a

nyugalmunkat és a szabadságunkat, s legfőképpen azt megtanuljuk, hogy Istentől várjuk az eredményt, és ne tetszelegjünk a saját gőgünkben, gyors és látható megtérést várva mindazoktól, akikhez szólunk.

Papíron mindez könnyűnek látszik, s talán valóban könnyű volna, ha egészen egyszerűek volnánk, és nem nehezítenénk meg Istennek, hogy bennünk és általunk működjék. A valóságban azonban önzésünk utolsó barikádja – amelyet még a legtöbb szent sem szívesen ad föl: az, hogy mi magunk akarjuk elvégezni a munkát, és leszüretelni eredményét. Mi akarjuk learatni az egésznek a dicsőségét. S talán egyik-másik szent ezért nem jutott el a szemlélődés csúcára: túl sok mindent akartak önmaguk megcsinálni. Isten pedig rájuk hagyta ezt.

A szemlélődést tehát, mint minden más értéket, meg kell osztanunk egymással, és csak akkor élvezhetjük és birtokolhatjuk tökéletesen, ha közösen birtokolják azok, akik erre meghívást kaptak. Azt azonban így sem szabad elfelejtenünk, hogy ez a tökéletes közösség csak a mennyben jöhet létre.

28. Tiszta szeretet

Eddig ugyan nem osztottuk fel ilyen határozottan, mégis a szemlélődés három módjáról beszéltünk. Három lehetséges kezdetről.

1. A legjobb kezdet a lélek kiüresítése: a képek eltűnnek, a fogalmak és szavak elhallgatnak, s a szabadság és tisztaság hirtelen föltárul benned, s egész lényed átöleli a fönséges és áthatolhatatlan Isten csodáját, mélységét, nyilvánvalóságát, amely mégis üres és áthatolhatatlan, mérhetetlen fönség.

2. A leggyakoribb megközelítése a szemlélődésnek a szárazság sivatagján keresztül vezet, amelyben nem látsz, nem érzel, nem fogsz fel semmit, csak valami belső fájdalomnak és nyugtalanságnak jutsz a tudatára. Mégis vonz ez a sötét és száraz világ, mert egyedül itt találsz nyugalmat és békét. Amint előbbre haladsz, megtanulod, hogyan lehet megpihenni ebben a kopár nyugalomban, s valami vigasztaló, hatalmas jelenlét biztonsága nő ki ennek az élménynek a mélyéből, amíg fokozatosan rá nem eszmélsz arra, hogy Isten nyilatkoztatja ki magát neked olyan fényben, amely természetes képességeidnek fájdalmat okoz, mert végtelenül meghaladja őket, s mert tisztasága harcban áll sötét homályoddal, tisztátalansággal és önzésseddel.

3. A harmadik út a *quietud sabrosa*, az illatos nyugalom, béke és öröm, amely ugyan egyáltalán nem táplálja az érzéseket, a képzeletet vagy az értelmet, mégis mélységes, ragyogó és mindent elborító megtapasztalása a szeretetnek. Ez a szeretet olyan, mint a felhő, amelyben felkiáltottak: „Uram, jó nekünk itt lennünk!” E felhő mélyéből biztatóan szól hozzájuk Isten szótlán hangja, kimondva saját Szavát. Legalább homályosan fölismered azt, hogy ez a szépséges, mély és sokatmondó nyugalom, amely elárasztja egész lényedet a maga igazságával és békéjével, a szívedbe küldött Második Isteni Személytől származik, az Ő jelenlétét kíséri és jelzi.

Sokak számára tehát szemlélődésük felhője titokzatos módon azonnossá válik Krisztus Istenségével, Szívének szeretetével irántuk. Szemlélődésük Krisztus jelenlétévé válik, és elmerülnek az édes és tiszta egyesülésben Vele. Ezt a nyugalmat leginkább az Eukarisztiában találjuk meg.

Érezhető jelenlétté válik számukra, akik ebben elmerülten élnek, bárhová mennek és bármit csinálnak: felhőoszlop kíséri őket nappal, és tűzoszlop éjszaka, s ha valami egész figyelmüket lekötő munkába kell is elmélyedniük, megint gyorsan visszatalálnak Istenhez, mihelyt belepillantanak a saját lelkükbe. Néha pedig nem is gondolnak arra, hogy a mélybe forduljanak és megpihenjenek Őbenne, mégis váratlanul bevonja őket a maga rejtett békéjébe, vagy nyugodt, kimondhatatlan szeretettel árasztja el őket a szívük mélyéből.

Bármelyik úton indulj is el, mindig tudatában maradsz annak, hogy valami többé-kevésbé meghatározhatatlannak a küszöbén állsz. A második esetben csupán valami homályos, kifejezhetetlen érzés fog el, hogy a sötétség és szárazságod mélyén béke rejlik. Alig mered bevallani magadnak, de minden balfogásod ellenére ráeszmélsz arra, hogy elindultál valamerre, utadat irányítják és védelmezik, és biztonságban érezheted magad.

A harmadik esetben egy sokkal érezhetőbb és határozottabb szeretet jelenlétébe kerülsz, amely annyira betölti a gondolataidat és az akarodat, hogy meggátolja minden törekvésedet arra, hogy a saját lelked erőfeszítésével birtokold őt. Tudod, hogy ez a „Jelenlét”: Isten. Felhőbe rejtőzik, bár olyan közel van hozzád, hogy benned, kívülled és körülötted Őt találod.

Ha ez a kapcsolat elmélyül és megtisztul, akkor a felhő ritkább lesz. Ahogyan a felhő lassan áttetszővé válik, Isten megtapasztalása rettenetes ürességet nyit meg benned. Képességeid kiüresedését és

megtisztulását tapasztalod meg, amelyet Isten szeretete hoz létre benned.

Ezt a hatást fölerősíti a megértés fénye, amelyet Lelke önt beléd. Sötét és kápráztató világosság támad benned hirtelen, amelyben Isten egyszerre nyilvánvalóvá lesz, bár teljesen megbénítja és megsemmisíti minden természetes tudásodat.

Mindebben azonban még igen távol vagy Istentől, sokkal meszszebb, mint gondolnád. Kettős én él benned. Az egyik: te magad. A másik: Isten, aki e határok által megmutatkozik előtted.

De mindaddig, amíg él bennünk az elválasztottságnak ez az érzése, amíg tudatában vagyunk az Istentől elválasztó távolságnak és különbségnek, mindaddig nem értük el a tiszta szemlélődést.

Amíg csak a küszöbén állunk a tisztaság és üresség szakadékanak, aki Isten – addig még mérhetetlenül távol állunk tőle, és a legnagyobb kegyelmek is keveset árulnak el róla.

A szakadék felénk eső oldala sötétnek és üresnek, mélynek és hatalmasnak látszik – de izgat és vonz. Nincs hatalmunkban beléhatolnunk. Nem léphetjük át erőszakosan a szélét, bár nem választják el korlátok.

De az igazi oka talán az, hogy nincs is szakadék.

Ott maradsz tehát, s valahogy azt érzed, hogy a következő lépés a beleugrás lesz, és úgy érzed, a csillagok közt az űrben repülsz.

S ha eljön a következő lépés – akkor nem kell lépned, nem érzéksz semmilyen átmenetet, nem zuhansz bele semmibe. Nem mész sehova, nem tudod tehát az utat sem, hogyan kerültél ide, sem azt az utat, amelyen visszatérhetnél. Nem veszel el. Nem repülsz. Nincs űr, vagypedig minden az: nem tesz semmit.

A következő lépés nem lépés.

Nem kerülsz át egy fokozatból a másikba.

Az történt, hogy az a különálló lény, aki *te* vagy, látszólag eltűnik, és nem marad a helyén semmi, csak a tiszta szabadság, amely már megkülönböztethetetlen a végtelen Szabadságtól; az a szeretet, amely azonosul a Szeretettel. Nem két szeretet többé, amely egymásra vár, egymás felé törekszik, egymást keresi, hanem az a szeretet, amely szabadon szeret.

Nevezhetjük ezt tapasztalatnak? Azt mondhatod erre, hogy csak az utólagos visszaemlékezésben válik tapasztalattá. Egyébként az is helytelennek látszik, hogy úgy beszéljünk róla, mint eseményről. Hiszen az eseményeknek és a tapasztalatoknak van alánya. Itt azon-

ban eltűnik minden megosztott, korlátozott és teremtett tapasztalatnak cselekvő alanya. Te nem vagy te, hanem valaminek a terméke. Ha így jobban tetszik, neim te tapasztalsz meg valamit, hanem magad válsz tapasztalattá; ez azonban egészen más, mert már nem úgy létezel, hogy tudnál figyelni önmagadra vagy az élményedre, vagy megítélhetnéd, hogy mi folyik benned, ami nem örök és változatlan – olyan hatalmas tevékenység ez, amely végtelenül csöndes.

Itt minden jelző darabokra hull. A szavak ostobák. Mindaz, amit mondasz, félrevezető, hacsak minden lehetséges tapasztalatot föl nem sorolsz, hozzátéve: „*Ez sem olyan.*” „*Ez sem az, amiről beszélek.*”

A metaforák is haszontalanná váltak. Beszélj „sötétségről”, ha kell, – de a sötétség gondolata már önmagában is túl tömény és durva. Nem is sötétség igazán. Beszélhetsz „ürességről”, de így könnyen arra gondolsz, mintha az űrben lebegnél – pedig semmi sem történik a térben.

Csak szabadság van. És tökéletes szeretet. És tiszta lemondás. És Isten megtapasztalása.

Ezen a ponton, ahol a szemlélődés eléri célját, többé már nem is a teremtményeknek adott isteni ajándék, hanem az Istenben élő Isten, aki a teremtett életet azonosítja a maga életével, úgyhogy már nem marad semmi, amit megtapasztalhatnánk, csak az Istenben élő Isten.

Ezért nemigen van értelme annak, hogy minderről úgy beszéljünk, mint egy fejlődési fokozat csúcjáról, valami olyan élményről, amely felülmúl minden más tapasztalatot. Ezen a területen nincs értelme többé az összehasonlítgatásoknak. Túl van mindazokon az utakon, amelyeket az ember bármi módon bejárhat, túl mindazokon a fokozatokon, amelyeket a haladása során elérhet.

Mégis tulajdonképpen csupán a kezdete valami mérhetetlen és elképzelhetetlen új létsíknak. A belső élet még nem itt éri el a tökéletességét.

Azt igen fontos elmondanunk a tökéletes szemlélődésről, amelyben a lélek megsemmisül a vágyakról való tökéletes lemondásban – hogy semmi köze sincsen a nagyság és felsőbbrendűség mércéihez, hiányzik tehát belőle a gőg bűne.

A tökéletes szemlélődés lényegénél fogva tökéletesen alázatos. A gőg összeférhetetlen vele.

A gőgös ember ugyanis jogtalanul önmagának tulajdonít bizonyos javakat, értékeket és dicsőséget, – ez pedig lehetetlen ott, ahol az ember már képtelen önmagára mint Istentől különálló lényre figyelni.

Ha valaki arra lenne büszke, hogy fölfedezte és megszabadította Isten öröme, az olyan volna, mintha valaki azzal büszkélkedne, hogy a levegő szabad, vagy hogy a tenger nedves, a hegyek magasak, csúcsaikon a hó tiszta, s a szél hófelhőket kavar belőlük.

Itt van egy ember, aki meghalt és eltemették – elmúlt, és még az emléke is elenyészett az emberek világából: nem létezik többé az élők között, akik még az időben botorkálnak. Büszkének nevezné azért, mert a napfény betölti az ég hatalmas boltozatát az ország fölött, ahol élt, meghalt és eltemették?

Így van az is, aki a tiszta szemlélődés által eltűnt Istenben. Egyedül Isten maradt, aki szeret, ismer és örvend.

Büszkélkedhet-e, vétkezhet-e Isten?

A tiszta szeretet eksztázisában jutunk el az első parancs igazi teljesítéséhez, és szeretjük Istent egész szívünkkel, egész értelmünkkel és minden erőnkkel. Mindazoknak tehát, akik Istennek szeretnének tetszeni, erre kellene törekedniük – nem egy percre, nem egy félóra-ra, hanem örökre. A világ békéje ezekben a lelkekben születik meg.

Ők az ereje a világnak, mivel ők Isten tabernákulumai a világban. Ők őrzik meg a mindenséget a pusztulástól. Ők a kicsinyek. Nem tudnak önmagukról. Pedig rajtuk múlik az egész föld élete. Senki sem veszi észre őket. Pedig a teremtés elsősorban értük jött létre. Ők fogják örökölni az országot.

Ők azok az egyetlenek, akik valaha élvezni fogják az életet. Lemondtak az egész világról, s ezért birtokul kapták az egészséget. Egyedül ők tudják értékelni a világot és a benne lévő dolgokat. Egyedül ők értik meg az örömet. Mindenki más túlságosan gyöngö az örömről. Az öröm megölné mindenkit, kivéve ezeket a szelídeket. Ők a tiszta szívűek, akik meglátják Istent. Megteszik az akaratát, mert eggyé váltak vele, Isten teljesíti minden kívánságukat, hiszen az Ő vágyai jelentkeznek a kívánságaikban. Ők az egyetlenek, akik megkapnak mindent, bármit kívánnak is. Szabadságuk korlátlan. Utánunk nyúlnak, hogy átöleljék a nyomorúságunkat, és elmerítsék ártatlanságuk hatalmas tengerében, amely fényben fürdeti meg az egész világot.

Gyertek, hatoljunk be ennek a fénynek a szívébe. Élünk ennek a dalnak a tisztaságában. Mint a ruhadarabokat, vessük le magunkról evi világ dolgait, és lépünk be mezítelenül ebbe a bölcsességbe. Hiszen minden szív ezért imádkozik, amikor így szól: „Legyen meg a Te akaratod!”

AZ ÉLŐ KENYÉR

1. Büntudat és bűnbánat

A kiengesztelődés igényét önmagunkban akkor érthetjük meg, ha szétválasztjuk egymástól a büntudatot és a bűnbánatot. A két fogalom részben összetartozik, néha fedi is egymást, ezért nem mindig könnyű világosan megkülönböztetni őket. Mégis a bűnbánatot igaz és egészséges dolognak tartom, a büntudat viszont könnyen hamis és beteges jelenséggé válhat.

Mindkét fölismerés azt érezteti meg velünk, hogy elidegenedtünk életünk forrásaitól. De különbözőképpen válaszolnak arra a fölismerésre, hogy nem vagyunk azok, akiknek lennünk kellene. A bűnbánat annak fájdalmas fölismerése, hogy önmagunkkal és Istennel szemben is visszaéltünk szabadságunkkal. Valami olyanná váltunk, amivé nem lett volna szabad, mert nem engedelmeskedtünk Isten igazságának, amely lelkiismeretünk mélyéről szólott hozzánk.

A bűnbánat valóságos tényre eszméltet rá, nem ábrándokba ringat. Azt jelzi, hogy valóban elidegenedtünk az igazságtól és Isten szeretetétől. Bizonyos mértékben rávilágít az elidegenülés okára is. Arra indít, hogy bocsánatot kérjünk, kiengesztelődjünk Istennel, úgy, hogy újra rendezzük kapcsolatunkat a valósághoz. Azt a vágyat kelti föl tehát bennünk, hogy *változtassuk meg önmagunkat*. Arra ösztönöz bennünket, hogy új emberré váljunk. Istenhez fordít, azt remélve, hogy Ő, aki megteremtett minket, újjá is teremti az igazságnak megfelelően, amelyet jobban ismert nálunk, hiszen Ő maga az igazság.

A büntudat is keletkezhet úgy, hogy ráeszmélünk életünk erkölcsi zűrzavarára. De az a fajta kártékony büntudat, amelyre én itt gondolok, mindenestül különbözik a bűnbánattól. Először is nyoma sincs benne a változtatás határozott szándékának, nem akar igazán egészségessé válni. Nem az igazságot keresi, hanem csupán a saját illúzióit akarja háborítatlanul birtokolni. Ezért halálosan alakoskodó – nem hajlandó szembenézni a valósággal. A büntudattól szorongó ember nem akarja magát *bűnösnek érezni*. De nem akar ártatlanná sem vál-

ni. Azt akarja tenni, amiről tudja, hogy tilos, anélkül, hogy szorongva aggódnia kellene a következményektől. A büntudat gyakran csupa illúzió. Általános tapasztalatunk az, hogy az ember sokkal beszennyezettebbnek és megalázottabbnak „érezheti” magát egy jelentéktelen hiba nyomán, mint akkor, amikor igen súlyos bűnt követett el. A szégyenérzet nem mindig jelzi megbízhatóan az erkölcsi kárt. Éppen ellenkezőleg, az ember néha olyanért szégyenkezik, amiért valójában gratulálhatna önmagának.

Korunk történelmét olyan diktátorok írták, akiknek jellemét elnyomott büntudat, öngyűlölet és kisebbségi érzés hatotta át, gyakran nagyon is nyilvánvalóan. Mégis sikerült nagy tömegek támogatását megszerezniük: olyan embereket, akiket ugyanilyen elnyomott ösztönök hajtottak. Egymás ellen szervezett háborúikban a zsarnokságban elnyomított tömegek fanatikus önimádatuk áldozatát ajánlották fel - de ezzel sem voltak képesek csillapítani az öngyűlöletet okozta émelygést.

2. A szentmise áldozata

A modern világ már nemigen ismeri a rituális áldozat fogalmát.

Az áldozatban az ember saját természetes igényeinek megfelelően külsőleg, valamilyen látható cselekedet által is kifejezi azt, hogy alávetett és kiszolgáltatott egy „isteni” erőnek. Az áldozat fogalmát csak az érti meg, aki tudja, hogy benne az ember mély vallási érzéke szólal meg a „szent” láttán. Ha nem az isteni jelenlétének tudata fejeződik ki benne, akkor csupán üres gesztus marad.

A szent hatalom jelenlétére az egészséges válasz az, hogy meghajlik előtte az ember, és hódolattal veszi körül. A belső hódolat legerősebb külső kifejeződése az áldozat. Felajánlunk, odaszentelünk, félreteszünk valami olyan értékes tárgyat, amely nekünk is szükséges: ettől kezdve már nem a miénk, hanem az Istenségé. Többnyire úgy „különítik el” az Istennek szánt tárgyat, hogy elpusztítják, s ezáltal lemondanak róla. Minél magasabbrendűek és tisztábbak a vallások, annál mélyebbre hatolnak az áldozat értelmébe. Akinek fölszín fogalma van Istenről, az fölszín képet alkot az áldozatról is: átenged valamit egy olyan istenségnek, akinek a szükségletei és vágyai hasonlóak az övéhez. Az istenség eszerint csak némileg erősebb az embernél, de lényegében ugyanolyan ösztönök és vágyak vezérlik. Ebben az esetben a vallás alig több a babonánál.

Minél magasabbrendű vallást vizsgálunk, tehát minél szellemibb fogalmat alkotunk Istenről, annál inkább ráeszmélünk arra, hogy végtelen távolság választ el minket tőle. Egyre inkább tudatára ébredünk főként magasodó transzcendenciájának, de nem kerülhetjük ki mindent átjáró jelenlétének, immanenciájának tényét sem. Az Ószövetségben állatáldozatot mutattak be az élő Istennek, mert a nép gondolkodásában még sok volt a babonás elem. Szükségük volt arra, hogy olyan áldozatuk legyen, amely a szívükbe markol, és megőrzi őket attól, hogy elcsábítsák őket Kánaán bálványisteneinek izgalmas szertartásai. De Izrael prófétái habozás nélkül visszautasították az önelégült levitikus papságot, mert ezekbe az áldozatokba vetették bizalmukat. Izaiás az Újszövetség útját készítette elő, amikor így szólt Jahve nevében:

„Minek nekem megannyi véres áldozatotok?”
mondja az Úr.
„Jóllaktam már kosokból készült égőáldozataitokkal,
és hizlalt borjak hájával.
A bikák és bakok vérében nem lelem kedvemet.
Ne hozzatok nekem többé értéktelen ételáldozatot,
mert a füstjük utálattal tölt el.
Újhold, szombat és ünnepi összejöveteleitek . . .
hogyan tűrjem tovább ünnepeiteket?
Újholdjaitokat és zarándoklataitokat
egész szívemből gyűlölöm,
terhemre lettek.
Már belefáradtam, hogy elviseljem őket.
Ha kiterjesztitek imára kezeteiket,
elfordítom szememet.
Akármennyit imádkoztok is,
nem hallgatok oda,
mert a kezetek csupa vér.”

(Iz 1, 11–15)

Itt kezd kifejlődni a belső áldozat eszméje, amelyben az ember *önmagát* ajánlja föl Istennek, nem pedig valamilyen áldozati tárgyat vagy állatot. Ahogyan a próféta szövegéből kiderül, bensőnket úgy áldozhatjuk fel, hogy igazságosak, irgalmasak és jóságosak vagyunk másokhoz: ezekkel az erényekkel a lelkünk, énünk legmagasabbrendű része benső jószándékkal Istennek szenteli magát.

Az Eukarisztia egészen sajátos értelmű áldozat. Vannak ugyan más áldozatokkal közös vonásai, de nem azért, mert bármit is átvett a természetes rendből. Inkább a természetes áldozatokban tükröződik valami abból, amit Isten, aki a természetnek is ura, sokkal tökéletesebben kifejezett abban az egyetlen, igaz áldozatban, amelyet maga Isten Fia mutatott be az Atyának.

A szentmiseáldozatban a legmélyebb hódolat nyilvánul meg. De ennél is több: világosan kell látnunk, hogy Istent csak akkor imádhathatjuk tökéletesen az Eukarisztia áldozatában és szentségében, ha szeretjük Őt. A szeretet által bensőséges egységbe kerülhetünk vele. Rá kell eszmélnünk arra a tényre, hogy ez az áldozat bevezet bennünket Isten életébe, aki a szeretet. Látnunk kell, hogy az Istennek kijáró hódolat és imádás csak a szeretetével tökéletes egységben jöhet létre.

Az áldozatok természetes eszméjében, de még az Ószövetség áldozataiban is az a céljuk, hogy tanúságot tegyenek Isten hatalmáról és nagyságáról, akinek bemutatják. Igyekeznek kiengesztelni az isteni hatalmat, s kapcsolatot teremteni Isten és az áldozat bemutatói között. Az áldozat jelzi azt, hogy Isten és az ember egységbe lépett: az ember elismeri azt aényt, hogy Isten jóságos lehet hozzá, és tényleg jól is bánt vele. Kifejezi azt, hogy reméli: Isten továbbra is jó lesz hozzá, és megígéri, hogy e jóindulatra méltóan fog élni.

Ahhoz, hogy a keresztény áldozatot megértsük, meg kell ismerünk a keresztény tanítást arról, hogy kicsoda Isten.

A kereszténység Istene nem az animizmus vagy a fétisizmus Istene, nem egy tárgyban lakó szellem, nem valami természeti erő kivetítése, nem valaminek a megszemélyesítése. Nem csupán a filozófiának Istene, a Legfelső Lény, az Abszolútum, az Első Mozzató, a Végtelen értelem, aki megérti önmagát, s önismeretében válnak más lények is ismertté. A kereszténység a transzcendens titok sötétjéből felbukkanó kinyilatkoztatásból meríti ismeretét Istenről – ez a kinyilatkoztatás emberi fogalmakba öltözik, hiszen emberekhez szól, de olyan titkot fejez ki, amelyet emberi fogalmak sose határolhatnak körül s nem meríthetnek ki. A keresztény istenképet Szent János apostol három szóban foglalja össze: „*O Theos agape estin*. Isten a szeretet.” (1 Jn 4, 8.)

Hogy valami fogalmat adhasson Istenről, Szent János az emberi szellem legnemesebb és legtisztább tevékenységére hivatkozik, az értelemmel rendelkező ember életének legnemesebb kifejezésére. Ezzel megjelöli azt a kiindulópontot, ahonnan eljuthatunk Isten meg-

tapasztalásához. „Tudod, mi a szeretet? Tudod milyen az: önmagad fölé emelkedni, önfeledten odaadva magad mások javára, úgy, hogy magadon túl és fölül újra megtalálsz magad a másokban? Tudod, mit jelent eljutni az élet beteljesedéséhez azáltal, hogy odaszenteled magad összes felebarátaid javára, akikkel egységet alkotsz? Ismered ezt a tiszta lelki tevékenységet, amely egységbe forraszt több egyént: egyetlen titokzatos személyé teszi őket, miközben saját egyéni személyiségüket új tökéletességre emeli föl? Ha mindezzel tisztában vagy, akkor kezdhetsz arról eszmélkedni, hogy kicsoda az Isten.”

Szent János nem az *eros* szót használja e szeretetre, hanem az *agapé*. Nem azt a szót tehát, amely a saját sóvárgásunk mélyeiről feltörő szenvedélyt jelöli, s vágyaink beteljesüléséért kiált a másikhoz. Az *agapé* az a szeretet, amely túlárad önmagán, és saját teljességét osztja meg. Nem az üresség mélységeiből feltörő éhség mozgatja tehát. Az emberi szeretet, természeténél fogva, sohasem lehet tiszta *agapé*. Mivel létünk önmagában esetleges és töredékes, szeretetünk szükségszerűen magában rejti az *eros* jegyeit: a szenvedélyt, amely szegénységünkől fakad, és vágyaink kielégítésére törekszik. Istennek semmire sincs szüksége, ezért korlátlanul osztogathatja önmagát. Szeretete – az a szeretet, aki Ő maga – végnélküli odaadás, amely folytonosan feltöltődik saját maga szétosztásának teljességéből. Ezért aztán egyszerre végtelenül gazdag és alázatos. Annyira fölötte áll mindennek, hogy alávetheti magát mindennek, és senki sem veszi észre a különbséget, mert bárhol van is fölül és alul van egyszerre, innen és túl a határainkon, bennünk és kívülünk, önmagunknál is közelebb hozzánk, s mégis oly mérhetetlenül messze, hogy magunk sohasem érhetjük el őt.

Hogy az *agapé* beléphessen az ember lelkébe, Istennek a maga szeretetét, életét kell feltárnia és odaadnia az embernek. A keresztény szeretet (*agapé*) tehát lényegesen eltér az emberi szeretettől: sokkal tisztább a legtisztább, legönzettelenebb emberi szeretetnél is. Mindenestül új: az emberiségben élő Isten nyilatkozik meg benne, aki saját természetét abban a szeretetben tárja fel, amellyel elhatározása szerint egyesíti az embereket önmagával és egymással, beléemelve őket isteni titkába.

Mi az isteni szeretet? Mi az a szeretet, amely Isten legbenső természetét alkotja? A teológia Isten lényegét, a szeretetet a Szentháromság dogmájában írja le: a három személy egy természetet alkot. A Szentháromság főnséges titkával Szent János szavait fejti ki: „Isten a

szeretet.” Istent Atyának mondjuk: belőle származik a Fiú, aki a Lélekben egyesül vele – ezzel Istent végtelen életadónak mondjuk, aki-ben úgy létezik a három isteni személy, hogy önmagukat adják egymásnak. Itt rendkívül fontos elkerülnünk az emberi képeket Isten titkainak ábrázolására. Az Egyház nagylelkűen megengedi, hogy a Szentháromságot festményekben megjelenítsék, de ha valóban meg akarjuk közelíteni ezt a megközelíthetetlen titkot, akkor a legjobb, ha félreteszünk minden ilyen ábrázolást és megjelenítést.

Az Egyház az Eukarisztia szentségét és áldozatát adja a kezünkbe, hogy annak segítségével közelítsük meg a Szentháromság titkát. Nem kell erőlködnünk azzal, hogy elképzeljük az Atyát, a Fiút és a Szentlelket – elég, ha a Szentostyára tekintünk, és visszaemlékezünk Jézusnak az utolsó vacsorán mondott szavaira: „Aki engem lát, látja az Atyát is. Hogyan mondhatod hát: Mutasd meg nekünk az Atyát? Nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem? (Jn 14, 9–10.)

A Szentháromság titkába nem annyira gondolatainkkal és képzeletünkkel hatolhatunk bele, mint a szeretetünkkel. A gondolat és a képzelet hamarosan eléri azokat a határait, amelyeken nem tud túljutni. Ezek a határok pedig még végtelenül messzire esnek Isten valóságától. De a szeretet átlép minden korlátot, és minden határt, átrepül Isten saját lelkének szárnyain: behatolhat a titok legmélyére is, és megérti őt, akit értelmünk nem képes meglátni. „Nekünk azonban Lelke által kinyilatkoztatta Isten, mert a Lélek mindent átlát, még Isten mélységeit is.” (1 Kor 2, 10.) „Mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent. Istent sohasem látta stökéletes lesz bennünk. Abból ismerjük meg, hogy benne élünk és ő mibennünk, hogy saját Lelkéből adott nekünk.” (1 Jn 4, 7. 12–13.)

A szentmise áldozata szertartásban idézi föl ezt a titkot: megjeleníti köztünk a Megtestesült Ige legnagyobb tettét, amellyel a földön, az időben a legvilágosabban és legteljesebben kinyilvánította az időtlen és tökéletes isteni *agapét*. Ez a tette kereszthalálának a titka.

Az Atya szeretete Fia iránt a Szentháromság titkából tör elő, és akkor vált Istenen kívül is láthatóvá, amikor az Atya odaadta az emberiségnek egyszülött Fiát. A megtestesülésben az Atyának a Fiú iránti szeretete kitért, hogy átölelje az emberiséget a Léleknek ugyanabban az egységében, amelyben a Fiú egy az Atyával. Jézus pedig meghalt a kereszten, s ezzel nyilvánvalóvá tette szeretetét mind az Atya, mind az emberiség iránt: hiszen az Atya akaratát teljesítette azzal,

hogy meghalt értünk, de a mi érdekünkben tette, hiszen üdvösségünket kaptuk meg általa. Jézus halálában meglátjuk azt az egyetlen szeretetet, aki az Isten, és a három isteni személyt, akik szeretik egymást, s minket is megigéz a szeretet köteléke, a kölcsönös adás áramköre, amely őket összeköti egymással.

„Ügy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda.” (Jn 3, 16.) „Arról ismertük meg Isten szeretetét, hogy életét adta értünk. Tehát nekünk is oda kell adnunk életünket testvéreinkért.” (1 Jn 3, 16.) „Isten szeretete abban nyilvánult meg, hogy egyszülött Fiát küldte a világra, hogy általa éljünk... Mi láttuk és tanúságot teszünk róla, hogy az Atya elküldte Fiát, mint a világ Üdvözítőjét.” (1 Jn 4, 9. 14.)

A szeretet, amellyel a Fiú mindent elfogad az Atyától, és mindent visszaad neki: Isten ölen ez az örök „áldozat”, amellyel a Fiú elismeri, hogy az Atya szereti őt. Ez a tökéletes áldozat a Szentlélek lángjában izzik föl: az élet áldozata, nem pedig a halálé, a tökéletes és termékeny boldogság áldozata, nem pedig a szomorúságé és pusztulásé: ebből születik az egész teremtés és mindaz, ami által az isteni *agapé* kifelé megnyilvánul. Legtökéletesebb kifejeződése Krisztus megváltó kereszthalála, ez pedig az Eukarisztia áldozatában és szentségében örökké jelen van az oltárainkon.

Nyilvánvaló tehát, hogy csak akkor érthetjük meg egész mélységében az Eukarisztia áldozatát, ha tudjuk, hogy a mise megjeleníti a kereszt csodálatos, megváltó titkát, s ezáltal titokzatosan földidézi az *agapét*, Isten csodálatos, felfoghatatlan lényegét. Behatolunk ebbe a valóságba. Átölel bennünket az Igazság és Szeretet Szentlelke, a Szót az Atyával összekötő egység. Egyesülhetünk a Szóval az áldozatos szeretet csodálatos megnyilvánulásában, amellyel a kereszten tanúságot tett arról, hogy szereti az Atyát és mindnyájunkat. E titok mélyén egyesülünk egymással is – azzal az örök szeretettel, amely által a Szó bemutatja a dicséret végnélküli áldozatát az Atyának a Szentháromság mélységében.

3. Utunk Istenhez

Minden szentségben, amelyet a megtestesült Ige az Egyházban és az Egyházzal létrehoz, Isten közvetlenül, természetfölötti módon beavatkozik az ember dolgaiba, az idő folyamatába. A „beavatkozás”

szó nem elég erősen fejezi ki azt, hogy az emberi akarat megmozdulásait és irányulásait hogyan emeli ki sajátos világunkból egy egészen más jellegű és irányú cselekedettel. Az Ige nem egyszerűen alámerül az idő folyamatába, hogy új irányba fordítsa. Sokkal többet tesz ennél: nem csupán külsőleg érint valami olyat, ami már amúgyis a célja felé tart. Nem is csupán „átszeli” a történelmet egy olyan fordulattal, amelynek következményei beláthatatlanok. A Szentírás feltárja azokat a jellegzetes formákat, ahogyan Isten természetfölötti módon működik a világban az ember üdvözítésére. Mindig képes beszéddel szól erről, mert Istennek ezek a beavatkozásai titkok, amelyeket emberi fogalmakkal nem lehet megragadni. S bár ezek a titkok fölülmúlják fogalmainkat és érveléseinket, mégis igen közel vannak hozzánk: megközelíthetők, konkrétak és megfoghatóak a maguk szellemi valóságában. Valójában mindennapi életünk legmélyére hatolnak be. Bár a legkifinomultabb teológiai okoskodás sem tudja maradéktalanul megmagyarázni a titkot, ahogyan Isten odaadja magát az embernek az Eukarisztiában – az egyesülést vele megtapasztalhatja még a legegyszerűbb gyermek is a maga lelki tisztaságában, sőt bizonyos fokig át is élheti azt. Ahogyan Szent Tamás megmagyarázza, egy ószövetségi szöveget alkalmazva az Úrnap zsolozsmájában: „Melyik néphez állnak olyan közel az istenei, mint a mi Istenünk?”

A hit nyit ajtót a lelki valóságok megtapasztalásához. A hit fogalmakkal kezdődik, de átlép rajtuk, s eléri azt a fényes sötétet, amely nem csupán „meghaladja” fogalmainkat, hanem „innen” esik a fogalmi tudáson: annak a valóságnak kimondhatatlan sötétje ez, amely túl közeli, túl bensőséges ahhoz, hogy vizsgálhassuk. Isten valóságát pontosan úgy éljük át, mint saját legbensőbb lényünket. Úgy fedezük fel őt, ahogyan saját legmélyebb valónk érintetlen mélyeit. Ha a szentségek létrejönnek akkor olyan dinamizmussal hatnak és élnek közöttünk, amely félúton van a teremtett és az isteni világ között. Egyszerű lényegükkel könnyedén megérintik érzéseinket, s lelkünk mélyén felgyújtják Isten titokzatos tűzét. Aztán a szentségi jelek eltűnnek, de olyan valóságokat hagynak birtokunkban, amelyeket nem lehet maradéktalanul kifejezni emberi nyelven.

E valóságok jelenléte mélységesen át is formál bennünket. Ahogyan a tűzoszlop kivezette az izraelitákat Egyiptomból az éjszaka sötétjében; ahogyan a felhőoszlop napról-napra vezette őket: a szentségi kegyelem így vezet ki bennünket ebből a világból abba a sivatagba, amelyen áthaladva az Ígéret Földjére juthatunk. Szentségei ál-

tal Isten átvezet bennünket azon a Vörös Tengeren, amely a test és a lélek világát elválasztja. Szentségei által keresztülvezet a lélek vadonján, amelyben megtisztulunk és választott népévé alakulunk át. Szentségeiben megkóstoltatja velünk annak a békének előízét, amelyik a miénk lesz, ha eljutunk a tejjel-mézszel folyó országba, a lelki boldogság és szemlélődés országába, ahol, megszabadulva ennek az életnek gyöngé és nyomorúságos elemeitől, egészen a lélekben élünk, és egyek vagyunk Istennel Krisztusban.

Sohasem felejtethetjük el azt a paradoxont, hogy „kivételünk ebből a világból”, miközben benne maradunk. Utunk a pusztán keresztül nem térbeli utazás, hanem a lélek útja. Jézus nem azért imádkozik, hogy vegyen ki bennünket az Atya ebből a világból, (Jn 17, 15.) hanem hogy a gonosztól mentesen megmaradjunk a világban. A világban maradunk, de nem „a világból vagyunk”, mivel egyek vagyunk Krisztussal, aki nem a világból való (Jn 17, 14.). Az Ő Lelkét kaptuk meg, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja és nem ismeri (Jn 14, 17.). A világban maradunk, de a lélekben és az igazságban, Istenben élünk – ez azonban nem csökkenti csodálatunkat a teremtés iránt, amellyel Isten körülvevett bennünket. Sokkal valóságosabbá teszi, mivel minden teremtett dolgot új fényben láttat. Meglátjuk, megismerjük és megszeretjük őket Krisztusban. Istenben szemlélünk mindent és Érte szeretjük. Tudjuk, hogy Isten „minden teremtménye jó, mert megszentelődött” (1 Tim 4, 4.), s valójában benne és általa létezik. Hiszen „a valóság Krisztusban van” (Kol 2, 17.).

Az Egyiptomból, a fáraótól való menekülésünk tehát nem az anyagi világmindenségnek fordít hátat, mert rossznak tartja azt, hanem attól a vakságtól, gonosz ábrándtól menekül, amely a szívünkben lapangott, s amely meggátolt abban, hogy meglássuk és értékeljük a jót a világban, sőt a valódi jót még önmagunkban is.

Krisztus azért szabadít meg bennünket önmagunktól, hogy őt találhassuk meg magunkban. Hozzá vezető utunk saját lényünk mélyére s a minket környező valóságba vezet. Ahogyan szent Bernát mondaná: „Usque ad temetipsum occurre Deo tuo.” Szabadon fordítva ez azt jelenti, hogy ha meg akarjuk találni Istenünket, először rá kell találunk igazi önmagunkra.

Az egész szentségi rend, amellyel Isten belenyúl a világba, hogy „elkülönítse” és „megszentelje” magának kiválasztott népét, benne rejlik a Bölcsesség Könyvének titokzatos képében, amelyet az Egyház a megtestesülés jelképeként szemlél:

„Mialatt mély csend borult mindenre, és az éjszaka sietős útja közepén tartott, mindenható szava zord harcos módjára ott termett az égből, királyi trónjáról a pusztulásra szánt föld közepén . . . és a földön járva elérte az eget.” (18, 14–15.)

A pusztító angyal megjelenését a liturgia a megtestesülésre alkalmas mazzá, hiszen nemcsak azért jött, hogy elpusztítsa Isten népének ellenségeit, hanem azért is, hogy megszabadítsa azokat, akiknek ajtófélfáját megjelölték a húsvéti bárány vérével. Ez a rettenetes kép így élethűen megvilágítja eukarisztikus egyesülésünket Istennel. Emlékeztet arra, hogy az áldozásaink alkalmával Isten ellenállhatatlan erővel lép be a lelkünkbe, azért, hogy életünknek egészen új dimenziót adjon: beolvaszt önmagába, és népévé avat bennünket.

Amikor Illés menekült Jezabel elől, a pusztában lefeküdt egy fa alá, s csak arra vágyott, hogy meghaljon.

„Lefeküdt és elaludt. Egyszer csak angyal érintette meg és így szólt hozzá: »Kelj föl és egyél«. Ahogy odapillantott, lám, a fejénél egy sült cipó meg egy korsó víz volt. Evett is, ivott is, de aztán újra lefeküdt aludni. Ám az Úr angyala másodszer is megjelent, megérintette és azt mondta: »Kelj föl és egyél! Különben túl hosszú lesz neked az út.« Fölkelt, evett, ivott, aztán negyven nap és negyven éjjel vándorolt ennek az ételnek az erejéből, egészen az Isten hegyéig, a Hóreb-ig.” (1 Kir 19, 5–8.)

Isten tehát belenyúlt Illés életébe sorsának e kritikus pontján: csodálatos ételt és italt küldött számára, s aztán negyven napos útra indította a pusztán keresztül arra a hegyre, ahol a próféta meghallotta az isteni hangot és megkapta végleges küldetését. Az Eukarisztiában is beleavatkozik sorsukba az Ige: új értelmet ad életünknek, s olyan irányba fordítja, amelyet sose tudtunk volna magunk választani vagy elképzelni, s amely segít hivatásunk betöltésében.

Minden áldozás „útravaló” tehát, – étel és ital, amely táplál bennünket Istenhez vezető utunkon. De a természetes táplálék csak testi életünket tartja fenn, ez az eledel viszont irányítja is az utunkat. Jézus önmagát adja nekünk az Eukarisztiában – ő pedig „az út, az igazság és az élet” (Jn 14, 6.). Ahogyan Szent Bernát mondja: „Ő az út, amely az igazsághoz vezet, Ő az Igazság, aki életet ígér; és Ő az élet, amelyet maga ad nekünk.” (Ego sum via, quae ad veritatem duco; ego sum veritas quae vitam promitto; ego sum vita, quam do.) Szent Ágoston hozzáteszi: „Ha az igazságot keresed, maradj a helyes úton, mivel az út maga azonos az igazsággal . . . Krisztushoz Krisztu-

son keresztül jutsz el... az ember-Krisztuson keresztül az Isten-Krisztushoz.”

Az izraelitáknak a parancs szerint állva, útra fölöltözve kellett elfogyasztaniuk a húsvéti bárányt. (Ex 12, 11.) „Így fogyasszátok: a derekatok felővezve, saru a lábatokon, bot a kezetekben. Sietve egyétek, mert ez az Úr átvonulása.” (Ex 12, 11.) A választott népnek örök hűséggel kellett őriznie a húsvéti lakomát: ez az előképe annak az igazi áldozatnak, amelyet az Egyház a misében bemutat, és jelképe annak az egyesülésnek, amelyben a misztikus Bárány táplál bennünket. Így emlékeztek meg Isten beavatkozásáról, amely kiszabadította őket Egyiptomból. Ez emlékeztette őket mindig arra, hogy kicsoda Isten. A mise megőrökíti számunkra Isten hatalmas „beavatkozását” a világba megtestesülése, szenvedése, halála és feltámadása által, és folytonosan szemünk elé állítja azt a tényt, hogy ő a hatalom és az irgalom Istene, aki kiszabadított a test rabságából, és megajándékozott gyermekeinek szabadságával. Az ő népévé tett bennünket, és meghívott arra, hogy induljunk el, s keressük meg őt a menny Ígéret-földjén.

4. O sacrum convivium

Az evangéliumokban Krisztus gyakran hasonlítja a mennyek országát mennyegzős lakomához. „Hasonlít a mennyek országa egy királyhoz, aki menyegzőt rendezett fiának.” (Mt 22, 2.) De a példabeszédbeli lakomákon mindig nehéz a vendégeket összegyűjteni. A király ezzel az üzenettel küldi szét szolgálait: „Mondjátok meg a meghívottaknak: elkészítettem lakomámat, ökreimet és hizlalt állataimat leöltem, minden kész. Jöjjetek a menyegzőre!” De a vendégek nem válaszolnak a meghívásra. Nincs kedvük elmenni a menyegzőre. A király tovább kutat vendégek után, hogy megtöltse a menyegzős házat. Újra elküldi szolgálait: „Menj ki azonnal a város utcáira és tereire, és hozd be ide a koldusokat, bénákat, vakokat és sántákat... Menj ki az országútra, és a sövények mentére, kényszeríts be mindenkit, hogy megteljen a házam.” (Lk 14, 21. 23.)

Bár ezek a példabeszédek nem közvetlenül az Eukarisztiára céloznak, titkát mégis megsejtetik velünk. Hiszen az eukarisztikus lakoma a szíve közepe annak a keresztény életnek, amely a mennyei lakomába torkollik bele. Gondolnunk kell arra is, hogy nem igazi az a lakoma,

amelyiken csak egy-két ember vesz részt. Az ünnep lényegénél fogva vonzza az embereket, s arra készíti őket, hogy hagyjanak el minden mást, azért, hogy részt vehessenek az ünneplés örömeiben. Az együtt-ünnepléssel tanúságot teszünk arról az örömről, amelyet a barátainkkal együttlétben érzünk. Ha együtt étkezünk, még a lakomáktól vagy egyéb ünnepi alkalmaktól függetlenül is, akkor az természeténél fogva a barátság és a közösség, a „communio” jele.

Az újabb időkben elfeledkeztünk arról a tényről, hogy a mindennapi élet legegyszerűbb cselekedetei is természetüknél fogva mélyesleges lelki értelmet hordoznak. Az asztal bizonyos értelemben a családi élet közepe, a családi élet kifejezője. A gyerekek szüleikkel együtt azért gyülekeznek itt össze, hogy elfogyasszák azt az ételt, amelyet a szülei szeretete teremtett elő. Az asztalnál a gyerekek hálásan osztoznak szülei munkájában és áldozatában. A közös étkezést az édesapa imája áldja meg s az egész család beszélgetése teszi elevenné. Ebben a közös együttlétben éli meg a család saját családvoltát, eszmél rá önmaga létére, méltóságára és erejére. A keresztény család étkezése nem annyira a testi szükségletek pusztá kielégítése, hanem inkább a szeretet titkát, a keresztény otthon titkát ünnepli. Ez pedig mélyesleges titok, mivel Krisztus magá van jelen férj és feleség megszentelt egységében s a belőle születő gyermekekben. Krisztus táplálja a jelenlévőket, és áldja meg őket mindazzal, ami nélkül élni lehetetlen, vagy legalábbis nyomorúságos.

Így történik ez a lakomán is. A latin *convivium* szó többet hordoz ebből, a titokból, mint a „lakoma” vagy az „ünneplés” szavunk. Ha egy lakomát „*conviviumnak*” nevezünk, akkor az „élet megosztásának titkára” utalunk – olyan titokra, ahol a vendégek részesülnek mindabban a jóban, amelyet házigazdájuk szeretete elkészít számukra és eléjük ad. A barátság és a hála légkörében megosztják egymással gondolataikat és érzelmeiket is, és feloldódnak a közös örömben. Az ósrégi bölcsesség és a keresztény szeretet egyaránt azt tartja, hogy a vendég Isten küldötte, áruhás angyal. A házigazda viszont az Atyaisten képemása. A keresztény gondolatvilágban a vendégek és a házigazdák együttese az „egy Krisztust eltöltő szeretet” örömét jeleníti meg.

Napjainkban a XIX. századi burzsoá individualizmus oda süllyedt, hogy az egyént beleolvastja a tömegbe. A *convivium* egészséges, természetes tudata, a spontán és ösztönös szimpátia alapján létrejött kis csoportok élet- és érdekközössége – átadta helyét a jellegtelen és

alaktalan, hatalmas tömeggyűléseknek. Azelőtt tisztelték azt a közösségi életet, amelyben sok önálló személy egyesült, hogy ki-ki a maga módján hozzájáruljon mindnyájuk közös örömeihez, bánataihoz és felelősségéhez. Ezt most eltiporta a tömegek társadalmának szolgai kielégítése: egyetlen ember erőszakosan ráerőlteti a saját nézeteit és véleményét a társadalom egészére. Az emberektől nem kívánnak mást, csak szolgai alkalmazkodást és tapsot. A társadalom módszeresen fellazítja azokat a szilárd kötelekeket, amelyek elemi közösségekben egyesítik az embereket – mint pl. a családok és a plébániai közösségek. Céljuk az, hogy gyökerestül kiirtsák a természetes, ösztönös emberi egymáshoztartozást, s helyette olyan szervezetekbe ültesék át az embereket, amelyek a társadalom egészét szolgálják és annak a vezető által irányított igényeit. Minden lehető módon arra szorítják rá az egyéneket, hogy vetkőzzenek ki valódi személyiségükből és természetes kötődéseikből. Módszeresen arra nevelik őket, hogy ne bízzanak másokban, sőt féljenek tőlük. Hogy vonják meg bizalmukat azoktól, akikkel együtt élnek: a konkrét, hús-vér emberektől, és annak a vezérnek szavazzanak bizalmat, akit sohasem látnak vagy hallanak közelről, csupán a rádióban vagy a mozivásznon. A szeretetet lerombolják és fanatizmussal helyettesítik.

Az olyan korban, mint a miénk, rendkívül fontos tehát szemünk előtt tartanunk azt, hogy az Eukarisztia *convivium*, szent lakoma. Ebben az ünneplésben a keresztény család, az egyház egy közös asztalnál együtt örül az apostolokkal, az összes szentekkel és az összes hívőkkel. Nem pusztán egyéni, személyes találkozás Istennel, de másfelől nem is valamiféle vallásos tömeggyűlés, amelyen a hívek együttese semmi mást nem fedezhet föl, csupán saját tömegét.

Az áldozás *sacrum convivium*. Olyan lakoma, amelyen a hívek nemcsak egymaguk részesülnek az eukarisztikus Krisztussal való egyesülés lelki áldásaiban és örömeiben, hanem közösen részesülnek az isteni életben. Az áldozás örömét megosztjuk egymással. S ez nem pusztán érzelm, hanem a szentség tényleges lelki gyümölcse. Az Eukarisztia a szeretet szentsége, *sacramentum unitatis*, Krisztussal egyesülésünk szentsége. Az Eukarisztia csak úgy érheti el célját, és válhat a dicséret tökéletes áldozatává Isten tiszteletére és dicsőségére, ha tudatában vagyunk ennek az egységnek, és Krisztus életében részesedünk általa.

Hallgassuk csak meg az egyház szavát. A tridenti zsinat arra tanít bennünket, hogy az Eukarisztia szentségében Jézus az emberek

iránti szeretetének teljességét hagyta egyházára: lelki táplálékunkat, amely megerősít és megtisztít a bűntől; azt a szentséget, amelyben magának Krisztusnak élete éltet bennünket; zálogát eljövendő dicsőségünknek. Mindezekon felül azonban a szimbólumát is titokzatos Testének, amelynek Ő a feje, s amelyhez akarata szerint mi is csatlakozunk, mint e testnek tagjai, a hit, a remény és a szeretet köteléke által, azért, hogy mindnyájan „ugyanazt mondjuk, s ne lehessen közöttünk semmi nézeteltérés”. (cf. 1 Kor 1, 10. – XIII. sessio, 2. f. DB. 875.)

Aquinói Szent Tamás nyelvén a *res sacramenti*, vagyis az a szellemi valóság, amelyet az Eukarisztia jelez és létrehoz – a hívők egysége a szeretetben. *Res hujus sacramenti est unitas corporis mystici sine qua non potest esse salus.* (Summa Theol. III. Q. 73. a. 3.) Krisztus testének szentségi vétele nem érné el legfőbb hatását, ha a megtestesült Igével való egységünk által nem egyesülnénk a misztikus Krisztussal, az Egyházzal. Nem elég eggyé válni a misztikus Test fejével, ha ténylegesen nem egyesülünk a tagokkal is. Nincs élet (*vita*) együttélés (*convivium*) nélkül. A kereszténység nem csupán érintkezés Krisztussal, hanem beletestesülés az egész Krisztusba.

Az Eukarisztiában Jézus az egyetlen igazán hatékony eszközt adta kezünkbe, amellyel megvalósíthatjuk azt a nagy parancsot, amelyet a szentség alapításakor hagyott ránk. „Új parancsot adok nektek: szeressétek egymást! Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek egymást ti is.” (Jn 13, 34.) Az Eukarisztiában fejezte ki Jézus a legteljesebben, hogy mennyire szeret bennünket, mennyire szereti őt az Atya, s hogy nekünk mennyire kell szeretnünk egymást.

„Az új parancs” a Szentírás foglalata és koronája. „Szeressétek egymást” – ebben a két szóban benne rejlik az ószövetség és az újszövetség egész tanítása, mert – ahogyan Pál tanít bennünket: „Az egész törvény ebben a mondatban teljesedik be: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” (Gal 5, 14.) „A törvény tökéletes teljesítése a szeretet.” (Róm 13, 10.) De Jézus úgy tette teljessé tanítását, hogy az Oltáriszentségben többet adott nekünk, mint amit pusztán szavak tartalmazhatnak vagy jelezhetnek: saját lényét, saját szeretetét, isteni lelkét, lelkünk mélyeibe sugározva lelke és teste által. Mind a parancsnak, mind a szentségnek ugyanaz a célja: hogy egymást szeretve úgy legyünk egyek, ahogyan Krisztus egy az Atyával. (Jn 17, 21–22.)

Jézus annyira szeret bennünket, hogy irántunk való szeretete és az egység utáni vágya nem ér véget ezzel a szentséggel. Mindenekfölött

az Atya dicsőségére vágyik. Isten dicsősége: maga az Isten. Azzal fejezzük ki a legjobban külsőleg is Isten rejtett dicsőségét, ha egyesülünk Krisztus szeretetében. Önzetlen szeretetünkkel itt a földön, életünk folyamán létrehozhatjuk az egymást átjáró három isteni személy egységét – magának Istennek örök boldogságát. Ezért, ha igazán belé akarunk hatolni az Eukarisztia titkába, azt a „valóságot” kell fölfedeznünk és megcsodálnunk, amely Krisztus szentségi jelenlétén túl e valóságos jelenlét végső értelme és célja.

5. Az Eukarisztia és az Egyház

Mindaddig nem fogadjuk be egészen Krisztus valóságos jelenlétét, amíg meg nem látjuk azt a bensőséges kapcsolatot, amely egyesíti az Eukarisztia és az Egyház szent titkát: a kettő egymást átjárva egyetlen egészet alkot. Ha külön szemléljük e titkokat, akkor szellemünk nem képes megragadni őket. Nem érthetjük meg igazán sem az Eukarisztiát, sem az Egyházat, ha Krisztusnak két, egymástól független testét látjuk bennük. Krisztusnak valójában nincs két teste. Bizonyos értelemben egészen hitelesen mondhatjuk azt, hogy csupán egyetlen *Corpus Mysticum* létezik: Egyetlen Test, amely megjelenik az átváltoztatás szavaira. Ez Krisztus teste, akivel a szentáldozásban egyesülve egyetlen misztikus személyt alkotunk. Az Eukarisztia folytatja bennünk Krisztus megtestesülését: jelzi és létrehozza azt a Misztikus Testet, amelyet Krisztus magára vett. A mise legrégebbi kommentárja a IX. században tömören értelmezi az átváltoztatási imádság szavait: „Hogy teste és vére legyen szeretett Fiadnak”. Magyarázata szerint ezek a szavak nem csupán a kenyér és a bor átváltozására utalnak, hanem a mi egyesülésünkre is Krisztussal. Azt jelentik, „hogymi az ő testévé válhassunk, s ő isteni módon, az ő isteni kegyelmének titkával, adja meg nekünk azt a Kenyeret, amely a mennyből alászállt.” E szavak Szent Ágostont idézik, aki Szent János 6. fejezetét így magyarázza: „A hívők akkor ismerik Krisztus testét, ha nem utasítják el azt, hogy Krisztus testévé váljanak.”

A liturgia ma is elénk állítja ezt az igazságot Úrnapijának szentmiséjében:

„Kérünk téged, Urunk, add meg kegyesen egyháznak az egység és a béke ajándékát, amelyet felajánlott adományaink titokzatosan jeleznek.”

Ezt az imádságot a felajánlás után mondjuk, valószínűleg az egyházatyák tanítására támaszkodva. Szent Ágoston így tanít: „Urunk testét és vérét olyan dolgok színe alatt adta nekünk, amelyek a sokféleségből válnak eggyé. A kenyér egy, bár sok búzaszemből készült; a bor egy, bár sok szőlőfürtből készült.” Így a kenyér és a bor, jellegénél fogva jelzi a *sacramentum unitatis* (az egység szentségének) célját. Az persze nyilvánvaló, hogy ez az egység nem pusztán ettől a tényről jön létre, hogy a kenyér sok búzaszemből, a bor sok szőlőszemből keletkezik. Ez csupán a szentség pedagógiájához tartozik hozzá. Egymással való misztikus egységünket az teremti meg, hogy szentségi módon magunkhoz vesszük Krisztus valódi testét. A misztikus test egységének szentségi jelét tehát nem a kenyér és a bor színe hordozza. Az egyház egységére vonatkozóan a szentségi jelek csak a szokásos értelemben vett jelképek, nem pedig *hatékony* jelek. *Krisztussal egységünket Krisztus saját testének egysége jelzi, amely bármikor és bárhol jelenvalóvá válik a konszekrációval és a szentáldozással.* Ezért, ahogy a modern teológusok rámutatnak: „Krisztus a jele Krisztusnak . . . Krisztus, az egyetlen ember jelzi azt a Krisztust, akiben a választottak sokasága egyesül.”

Aranyszájú Szent János érdekes elmélkedésben mutat rá Krisztus eukarisztikus testének és misztikus testének, az Egyháznak benső kapcsolatára. Az oltár értékes edényeivel és más liturgikus tárgyakkal kapcsolatban, amelyekkel tiszteletből körülvesszük az Oltárszentséget, az egyházatyá arra figyelmeztet, hogy ennél is fontosabb úgy tisztelnünk Krisztus testét, hogy alamizsnát adunk a szegényeknek. Így nem csupán jót teszünk vele a szegényekben, hanem saját lelkünket is szent aranyedénnyé változtatjuk, amely az ő dicsőségére szolgál. Ezt a tételt később lelkesen magáévá tette Szent Bernát. Aranyszájú Szent János ezt írja:

„Ha az Eukarisztikus Áldozatot akarod tisztelni, ajánld föl saját lelkedet, amelyért ezt az áldozatot bemutatták. Változtasd arannyá lelkedet, amelyért ezt az áldozatot bemutatták. Ha a lelked silányabb marad sárnál és agyagnál, mire jó arany kelyhet használnunk . . . ?

Akarod tisztelni Krisztus testét? Ne vesd meg Őt, ha rongyokban látod. Ha selyem ruhákban tisztelted őt a templomban, ne engedd halálra fagyni a szabadban ruhátlanul. Mivel ugyanaz a Jézus mondta mindkettőt: »Éz az én testem« és: »Éhesen láttatok, és nem adtatok ennem – amit nem tettetek eggyel is e legkisebbek közül, velem nem tettétek.« Krisztus teste az Eukarisztiában lelkekre áhítozik,

nem drága ruházatra. A szegényekben azonban minden gondoskodásunkat igénybe veszi. Cselekedjünk bölcsen; tiszteljük úgy Krisztust, ahogyan ő maga kívánja: a legelfogadhatóbb módját a tiszteletnek akkor találjuk meg, ha úgy tiszteljük, ahogyan ő kéri, nem pedig a saját kedvünk szerint. Péter úgy akarta tisztelni mesterét, hogy nem engedte, hogy az Úr megmossa a lábát; pedig éppen az ellenkezőjére volt szükség. Adjuk meg tehát az Úrnak azt a tiszteletet, amelyet ő kér, s adjuk oda pénzünket a szegényeknek. Újra mondom, Isten nem arany kelyheket vár tőlünk, hanem arany szíveket.”

E tanítást legvilágosabban Szent Tamás foglalja össze a Summa Theologicában. Azt mondja, hogy „az Eukarisztia a lelkiélet beteljesülése és minden más szentség végcélja”, mivel az összes szentségek csupán előkészítenek bennünket ennek befogadására, vagyis elvezetnek ahhoz a szent valósághoz, amelyet egyedül az Eukarisztia hozhat létre bennünk: a tökéletes szeretethez, a beteljesült egységhez Krisztusban. Az összes szentség csúcsa az Eukarisztia. Ezzel nem csupán azt állítjuk, hogy a többi szertartás csupán előkészíti ezt az egyetlen nagy szertartást, az egyetlen igazi áldozatot. A többi szentségek csupán némi részt adnak Krisztus szeretetéből, saját lelkünk, vagy mások lelkének valamely sajátos szükségletét elégítik ki. Az Eukarisztia azonban az Ő egész szeretetével ajándékoz meg bennünket, egészen beleolvaszt misztikus testébe, amely a szeretetből él, s ezáltal képesé tesz arra, hogy nemcsak közvetlenül Krisztustól, a misztikus Főtől kapjunk szeretetet, hanem örvendezzünk a szeretetnek abban az élő áramlásában, amely egyik tagtól a másikig átjárja az egész szervezetet.

Az Eukarisztia tehát a szó szoros értelmében *sacramentum pietatis*, a szeretet szentsége. A keresztségben az ember újjászületik Krisztus szenvedéséből. Az Eukarisztiában viszont teljessé válik bennünk a szeretete, azáltal, hogy a szentség Krisztus szeretetében részesít. Az Eukarisztia az embert tökéletessé teszi a szenvedő Krisztussal való egysége révén – *homo perficitur in unione ad Christum passum*.

A szentáldozásban tehát nem mi tesszük a magunkévá Krisztus testét, ahogyan más közönséges étellekkel történik. Ellenkezőleg, Ő az, aki magához asszimilál és átalakít bennünket. Hogyan? A szeretet által beleolvaszt misztikus testébe. Mialatt a szentségi színekben „megesszük” Krisztus valóságos testét, minket emészt el és tesz a magáévá Krisztus misztikus teste. Mi válunk testének szerves részévé, az ő átalakító ereje által, beleépülve az ő lelki szervezetébe.

Erre gondolhatott Ágoston, amikor így kiáltott föl: *O sacramentum pietatis*: „Ő a szeretet szentsége, ő az egység jele, ő a szeretet köteleke! Az, aki életet keres, itt valóban életre talál, csakis – ebben és ez által képes élni.” S hozzáteszi: „Amikor az emberek esznek és isznak, arra vágyódnak, hogy ne legyenek többé éhesek és szomjasak. De ezt a hatást csak az az étel és az az ital éri el, amelyik halhatatlanná és romolhatatlanná teszi azokat, akik magukhoz veszik. Ez az étel a szentek közössége, ahol béke lesz és teljes, tökéletes egység.” E szent lakoma tehát a szeretetnek és a Krisztusban létrejött testvéri egységnek a lakomája. Megosztjuk egymással Krisztus szeretetét: az erősek segítik a gyöngéket, hogy rátaláljanak Krisztusra, a gyöngék viszont lehetőséget adnak az erőseknek, hogy jobban szeressék Jézust az ő tagjaiban. E távlatok nélkül áldozásaink nem érhetik el azt a teljeséget és azt az örömet, amellyel Jézus szeretne megajándékozni bennünket. Lelkiéletünk mindaddig satnya és fejletlen, amíg szeretetnek szentségében szeretetünk Jézus iránt csak a Főre irányul, anélkül, hogy őszintén és melegen szeretnénk testvéreinket is, anélkül, hogy törődnénk testi-lelki szükségleteikkel.

6. Az új parancs

Ha szeretjük az Oltáriszentséget és szívesen időzünk a szeretet e csodálatos titkának imádásában, akkor önkéntelenül is egyre többet tudunk meg Krisztus szeretetéről. Bensőséges és személyes kapcsolatba kerülünk Jézussal, aki a szentségi színek alatt rejtőzik. S milyen mértékben megismerjük és megszeretjük őt, annyira fölfedezzük azt is, hogy ő mit kíván tőlünk. egyre jobban megértjük, mennyire komolyan kell vennünk az „új parancsot”, hogy úgy szeressük egymást, ahogyan ő szeretett minket.

Jámborságunk biztosan hamis, ha nem vesszük elég komolyan ezt a parancsot, és lelkiéletünk csupán saját jámbor érzelmeinket önzően igyekszik kielégíteni – hiszen ezek bezárnak önmagunkba, és megkeményítik a szívünket, érzéketlenné és gögössé tesznek mások iránt. Nem ismerjük Krisztust, mert nem tartjuk meg a szavát. Csak azoknak mutatja meg magát, akik megteszik az akaratát. Ő pedig a szeretet szentségében akar közénk jönni, nem csupán úgy, hogy egyenként vigasztalgasson bennünket, hanem azért, hogy neki adhasuk a szívünket és lakóhelyet készítsünk neki önmagunkban, hogy ál-

talunk is szerethesse testvéreinket, a mi emberi szeretetünkön keresztül.

Mivel az Atya akarata, Isten egyetemes megváltó terve az egész Misztikus Test megdicsőülésében és feltámadásában végződik, az Ol-társiszsentséget elsősorban azért kaptuk, hogy mi magunk tökéletessé váljunk a szeretetben, és szeretetünket életadó lelki energiaként továbbadhassuk másoknak, szerte az egész Egyházban. Krisztus nem várja meg, amíg tökéletessé válunk a szeretetben – szeretetünk által már előbb megtermi gyümölcsét mások életében. Másokat szeretve növekedhetünk az iránta való szeretetben. Ha pedig őt egyre jobban szeretjük, egyre mélyebben beléhatolva keresztjének s az Eukarisztiának titkába, akkor egyre inkább képesek leszünk szeretni másokat.

Ez a magyarázata annak, hogy az Eukarisztia szent lakomája nemcsak az egyének lelki növekedését és örömét fejezi ki, hanem az egész Egyház életének fejlődését. Krisztus a lakoma asztala körül újra meg újra megtöri a kenyeret tanítványainak – s az Egyház gyermekei ezáltal növekednek korban és kedvességben Isten és ember előtt, míg el nem érik a teljes érettséget Krisztus teljességének mértékében.

Szent Pálnak a misztikus test egységéről szóló szövegeit magyarázva Szent Tamás a Krisztusban való egységünket különböző szempontból szemléli. A hit egységében növünk beléje. Ezt a növekedést pedig a remény és a szeretet egysége indítja el. Mindenekfölött azonban egyek vagyunk vele életünk és gondolkodásunk egységében: ahogyan kölcsönös szeretettel segítjük egymást, s ahogyan egyetértünk a hitnek és az erkölcsnek igazságaiban. Végül a legbensőségesebb egységet a Krisztusban kapott sajátos hivatásunk betöltése által pecsételjük meg.

Mindegyikünk sajátos (bár talán elrejtett és jelentéktelennek látszó) szerepet kapott Krisztus testének fölépítésében. Ahogyan a Test többi tagjaival testvéri együttműködésben teljesítjük a ráncbízott munkát, egyre szorosabban eggyé válunk egymással. Ezek a tettek sajátos kegyelemből, Krisztus rejtett működéséből fakadnak lelkünkben: állapotbeli kegyelmek, az Egyházban kapott sajátos és egyéni hivatásunknak megfelelő karizmák.

Meg kell jegyezni, hogy e sajátos kegyelmek, amelyekkel teljesítjük állapotbeli kötelességeinket, és végrehajtjuk munkánkat Krisztusért, nem a mi saját, egyéni javunkat szolgálják, hanem a közösséget – vagyis a szeretetre és Istenre irányulnak. Ugyanakkor azonban ép-

pen a kegyelemnek ez a működése tesz bennünket alkalmassá arra, hogy egyéni hivatásunkat a legjobban betöltsük. Azáltal válunk igazi önmagunkká, hogy másokért élünk Krisztusban. Ha Krisztusért és az ő Egyházáért élünk, akkor másokért és egyben magunkért élünk. A legnagyobb érték maga Krisztus, aki ott él bennünk egyenként és mindnyájunkban, s cselekszik általunk: a Szentlélek erejével létrehozza szívünkben azt a közös szeretetet, amely minket egyre tökéletesebben összeköt Óbenne.'Ez a szeretet elsősorban az Eukarisztia által ömlik bele a lelkünkbe.

Szent Bonaventura ezt írja: Ahogyan Isten megfelelő élelemmel lát el minden élőlényt, s így gondoskodik testünkről, ugyanúgy gondoskodik Fiának legszentebb testéről, az Egyházzól is, amelynek feje Krisztus, az Isten Fia. Ez a test nem élhet és nem táplálkozhat semmilyen más forrásból, mint a Főből: ezért minden tagja, vagyis minden igaz ember Krisztusban, a Főben egyesülve Lelkével és szeretetével táplálkozik az egységnek és békének e szentsége által. Egyetlen test sem képes anélkül élni, hogy megfelelő táplálékot ne venne magához – ugyanígy egyetlen szellemi lélek sem élhet anélkül, hogy a szükségleteinek megfelelő lelki táplálékot ne vegye magához. Ezért mondja Krisztus: Aki engem eszik, énáltalam él.

Összefoglalva, Krisztus azért jön hozzánk e szentségben, hogy véghezvigye azt a művet, amelyet Atyja rábízott, azért jön hozzánk, hogy betöltse szívünket azzal a szeretettel, amely őt arra indította, hogy meghaljon értünk a kereszten. Azért jön hozzánk, hogy a szívünkben éljen, s elvezessen minket ahhoz az egyetlen célhoz, amelyre minden igaz emberi cselekvés irányul: az Isten-szeretethez és felebarátunk szeretetéhez Istenben. Ha válaszolunk szeretetére, ha engedjük, hogy ez az isteni szentség megtisztítsa szívünket a földi dolgokhoz való ragaszkodástól, akkor erősebbé és elszántabbá tesz a szeretetében. Megtanít arra, hogy nem elég elviselnünk mások gyöngeségeit és hibáit, hanem szeretnünk is kell őket egészen a kereszthalálig. Mivel Krisztus akkor halt meg értünk, amikor még mindnyájan az ellenségei voltunk, nincs többé semmilyen jogcímünk arra, hogy tudatosan gyűlöljünk bárkit is. Ahogyan Krisztus legyőzte a rosszat jóval, úgy nekünk is, e szentséggel táplálkozva, meg kell tanulnunk: Krisztus szeretete elég erős ahhoz, hogy elérje és átölelje még az ellenséget is, a miénket és az övét egyaránt; elég erős ahhoz, hogy legyőzze őket, és ellenségből baráttá változtassa.

7. A paruzia felé

Amíg e világban élünk, életünk elrejtőzik Krisztusban. Egységünk benne szintén elrejtett marad. Rejtett marad Krisztus jelenléte is az Eukarisztiában és az Egyházban. Jelenléte csupán a hitben nyilvánvaló – a pusztá értelem gyakran tagadja és támadja. Elmékedésünk az Oltáriszentségről azonban nem volna teljes, ha nem tudatosítanánk magunkban azt, hogy mindez csak átmeneti állapot. A most rejtett Krisztus azt mondta, hogy meg fog nyilvánulni előttünk. A hitben megismertük Őt, rejtve egyesültünk vele – ez azonban nem a vége az utunknak, hanem csupán a kezdete. Krisztus eljövetelére várakozunk. Mi vagyunk azok, akik – Szent Pál szavával – „örömmel várják eljövetelét” (II Tim 4, 8.). Ez azt jelenti, hogy mi, akik a hitben birtokoljuk Őt, s a hitben egyesültünk vele, folytonosan azt a napot várjuk, amikor nyilvánvalóvá lesz rejtett jelenléte és feltárul az, ami most titok. Egyszóval, Krisztus misztériumának dicsőséges megnyilvánulásában reménykedve élünk. Reménykedünk az egész Krisztus megjelenésében – a paruziában.

Amikor a főtanács elé megidézték, Jézus ünnepélyesen kijelentette, hogy az Emberfia egyszer láthatóvá lesz, amint „ott ül a Mindenható jobbán és eljön az ég felhőin.” (Mt 26, 64.) Szent Pál teológiai kifejtésében némileg világosabbá válik a titokzatos képvilág, amelyet a szinoptikus evangéliumok használnak Krisztus második eljöveteléről és az utolsó ítéletről szólva. A pogányok apostola szerint a paruziában és az utolsó ítéletkor Krisztus láthatóan megnyilvánul testében, az Egyházban. Másszóval, az utolsó ítéletkor végleg beteljesül és feltárul a „Misztérium” – minden egybeépül Krisztusban, ami eddig csupán rejtetten tartozott össze az emberi történelem felszíne alatt.

Él egy fajta hamis miszticizmus, amely kárörvendve mereng az utolsó ítélet távlatain: akkor majd az emberiség egész történelme homályba merül valami haragvó Isten átka alatt. Az igazi keresztény szemlélet azonban úgy tekint az utolsó ítéletre, hogy akkor tisztázódik és igazolódik majd az emberi történelem. A paruzia az az esemény, amely nem lerombolja az emberi történelmet, hanem beteljesíti: megmagyaráz mindent, ami nem volt világos, és megmutatja, hogyan működött közre minden Krisztus javára, és hogyan töltötte be az Atya szándékait. Akkor majd meglátjuk, hogy milyen bölcsen döntött Isten gondviselése, amikor megengedett olyasmit, ami elképesztő gonoszságnak látszott. Meglátjuk majd, hogy Isten ítéletei bölcsseb-

bek és irgalmasabbak az ember ítéleteinél, az ő bölcsessége mélyebb a bölcsék és a hatalmasok bölcsességénél. Minden igazság igazolódik, elismerésre talál minden igazi érték és kirajzolódik valódi célja, bárhol bukkant is föl.

Krisztus óvott attól minket, hogy úgy képzeljük el a paruziát, hogy akkor megdicsőülnek mindazok a tiszteletreméltó polgárok, akik fogadták a köszöntéseket a piactereken, s elfoglalták az első helyeket a lakomákon. Csakugyan sokan jönnek majd keletről és nyugatról, és helyet foglalnak a mennyei lakomán, mialatt azok, akik csak látszatra voltak tiszteletre méltóak, meghallják majd Krisztus szavát: „A vámosok és az utcanők megelőznek titeket Isten országában.” (Mt 21, 31.)

A paruzia ítéletet mond a jókról és a rosszakról, ugyanakkor azonban kinyilvánítja az egész Krisztust. Azok, akik igazán jók voltak, Krisztus fényébe jutnak, azok viszont, akik igazán rosszak voltak, a Krisztuson kívüli sötétségbe szorúlnak, bármilyen rangos tiszteletet vívtak is ki maguknak az emberek között. A két csoportot elsősorban a szeretetük minősége választja el egymástól. Szerették-e Istent és a többi embert? Valóban az igazi jót keresték-e? Istenben keresték-e? Ha igen, akkor „Krisztusban” lesznek, és ő fog megnyilvánulni bennük.

A paruzia Krisztus megnyilvánulása lesz bennünk s a mi megnyilvánulásunk Krisztusban. Beteljesíti azt, amire a Lélek tanította Pált: „Amikor Krisztus, a mi életünk, megjelenik, vele együtt ti is megjelentek a dicsőségben.” (Kol 3, 4.)

Az Eukarisztia a végső beteljesülés jele. Másképpen ezt úgy mondhatjuk, hogy a paruziában az Eukarisztia szentségi lényege válik egészen nyilvánvalóvá. Krisztus misztikus teste, amelynek jele az ő szentségi teste, feltárja majd igazi valóját. A két titoknak rejtett egybetartozása végül is megoldódik annak a látomásnak a fényében, amelyben fölfedezzük, hogy Krisztus két teste valójában egy, hogy a szentségi Krisztus a misztikus testnek élő szíve, s hogy mindazok, akik részesedtek az ő szentségi testében, egyetlen valóságos testet alkotnak benne. Ez lesz a kezdete annak a szent lakomának, amelyen örömünk nem marad többé rejtve a hit sötétjében, nem marad néma a remény csöndjében, hanem kitör belőlünk a dicsőség és a győzelem örökké tartó énekében, a diadalmas Egyház ujjongásában.

De most, küzdelmeink közepette is, tudatosítanunk kell azt, hogy az Eukarisztia jelenléte a világon megváltoztatta az ember történelmét, legalábbis a kiválasztottak történelmét, s *sacrum convivium*má,

szent együttéléssé tette. Nincs okunk rá, hogy kétségbeessünk az ember, vagy a társadalom miatt. Tény, hogy a gonoszok titka működik a világon – de ez nem ok arra, hogy a keresztyény úgy viselkedjék az emberi társadalomban, mintha az visszavonhatatlanul elátkozott volna, s eljött volna az ideje annak, hogy a pogányokat széttiporják és eltapossák a kiméletlen leszámolás présében.

Egyetlen igaz keresztyény sem nézhet szembe az utolsó ítélettel azal az önelégült meggyőződéssel, hogy mások a gonoszok, mások vannak tehát arra ítélve, hogy a kosok közé állítsák őket. Krisztus tagjai vagyunk, ezért Krisztus tagjaiként kell élnünk. Hasonlóvá kell válnunk hozzá, aki nem azért jött, hogy elítélje az embert zűrzavaros nyomorúságában, hanem, hogy megvilágosítsa és megmentse.

Életünk Krisztusban ezért igazi eukarisztikus apostolságra hív bennünket – messzire látó és energikus cselekvésre, amely az imádásán és az Istennel való belső egységen alapszik, amely képes föléje emelkedni az osztályok, nemzetek és kultúrák korlátainak, és folytonosan új világot tud építeni a romok fölé, amelyeket a folytonos összeomlások idéznek elő.

Ha a jövő sötétnek tűnik számunkra, talán nem az az oka, hogy olyan fénynek a születését várjuk, amelyet azelőtt sohasem láttak még? Olyan korban élünk, amikor a szeretet hősiessébbé lehet, mint bármikor azelőtt. Talán a világ hatalmas eukarisztikus korszakának küszöbén élünk – amely megérheti az egész emberiség végső egyesülését.

Ha ez igaz, akkor elérhetjük a csodálatos beteljesedést: közel van az egész világ látható egysége Krisztusban. Ez a beteljesülés a leglényege az eukarisztikus lelkiségnek. A misének és az áldozásnak nincs értelme, ha nem annak tudatában végezzük, hogy az Eukarisztia az a hatalmas eszköz, amellyel az Isten összegyűjti és egyesíti azt az emberiséget, amelyet szétszórt az eredeti bűn és mostani bűneink. Az Eukarisztia az egység szentsége, és az eukarisztikus élet természeténél fogva a szeretet apostolságára irányul, amely létrehozza az egész emberiség látható egységét. Politikai egység lesz ez a látható egység? Remélhetünk ennek lehetőségében, vagy pedig a világ végső korszakának egyik kísértése ez? Ezekre a kérdésekre nem tudok válaszolni, könyvem végén mégis talán föl kell vetnem őket. Krisztus országa nem e világról való, s kétségtelenül igaz, hogy sokan, akik látszólag az emberiség politikai egységéért küzdenek, könyörtelen elenségei az Eukarisztiának, a papságnak és az Egyháznak. A végső

korszak talán abban az értelemben lesz „eukarisztikus”, hogy az Egyház maga dicsőíti meg Istent azért, hogy keresztre feszítik. De ebben az esetben csupán azt csinálja, amit Megváltója tett, s kiterjesztve karját az egész emberiség felé elvezeti az egységre és a győzelemre saját látszólagos pusztulása által.

Aki reménykedéssel és örömmel néz elébe a paruziának, az Istenfia eljövételének, annak eukarisztikus élete gyümölcsöt hoz Krisztusban az egész emberiség egységéért folytatott imában és munkában. Ha azon fáradozunk, hogy mindenkit egyesítsünk a szeretetben, akkor mi is az Ostyát készítjük elő, a sok búzaszemből készült Ostyát, hogy végül is megszentelődjék és átalakuljon Krisztus dicsőségévé az idők végén. Jézus maga is ezért imádkozott az Atyához az utolsó vacsorán: „De nemcsak értük könyörgök, hanem azokért is, akik a szavukra hinni fognak bennem. Legyenek mindnyájan egy. Amint te, Atyám bennem vagy s én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem. Megosztottam velük a dicsőséget, amelyben részesítettél, hogy egy legyenek, amint mi egy vagyunk: én bennük, te bennem, hogy így ők is teljesen egy legyenek, s megtudja a világ, hogy te küldtél, és szereted őket, amint engem szeretted.” (Jn 17, 20–30.)

GONDOLATOK A MAGÁNYBAN

Az előszóból

Korunkban a totalitárius társadalmi rendszerek minden lehetséges módon lealacsonyítják és megnyirbálják az emberi személyiséget. Ebben a korban, reméljük, jogosan kér meghallgatást mindenfajta egészséges tiltakozás, amely az ember elidegeníthetetlen magányát és belső szabadságát veszi védelmébe.

A társadalom léte ténylegesen tagjainak sérthetetlen személyes magányától függ. Ha valóban társadalom akar lenni, akkor nem állhat sem számokból, sem mechanikus egységekből, hanem egyedül személyekből. A személy pedig felelős és szabad – éppen ezért megkövetel bizonyos belső magányt, a személyes sérthetatlenségnek az érzését, saját valóságunk tudatát. Csak így válunk képessé arra, hogy odaadjuk magunkat a társadalomnak – vagy megtagadjuk tőle ezt az ajándékot.

Ha az emberek egyszerűen elmerülnek a személytelen emberi lények tömegében, amelyet gépies erők sodornak tova, elveszítik igazi emberségüket, függetlenségüket, elsorvad képességük a szeretetre és az önállóságra. Ha a társadalom olyan emberekből áll, akik nem ismerik a belső magányt, akkor nem tarthatja őket össze a szeretet: ennek következtében az erőszakos és gátlástalan hatalom veszi át az uralmat. Ha az embereket megfosztják a nekik járó magánytól és szabadságtól, akkor a társadalom, amelyben élnek, elrohad: megfertőzi a szolgálalkúség, a bosszú és a gyűlölet fekélye.

Semmilyen technikai haladás nem gyógyíthatja meg azt a gyűlöletet, amely a lélek rákjaként emészti korunk materialista társadalmát. Ennek egyetlen gyógyszere a lélekben található. Nemigen érdemes Istenről és a szeretetről beszélni az embereknek, ha már szavunkra odafigyelni sem tudnak. Az Evangélium üzenetére megnyitott fülünk a szívünkben rejtőzik, s e fül nem hall mindaddig, amíg süketsége meg nem oldódik a belső magányban és csöndben.

Más szóval: a hit szabad elhatározásból fakad, a kegyelem szabad ajándékaként, szabadon fogadjuk el. Az ember nem érheti meg ezt a lelki üzenetet mindaddig, amíg értelmét és szívét automatizmusok tartják fogva. S mindaddig rabságban él, amíg egyéniség és személyes önállóság nélkül elvegyül a gépies emberek tömegében.

A lelkiéletről

1. A lelki életet nem érheti nagyobb szerencsétlenség, mint ha a valótlanba merül el, hiszen életünket a körülöttünk és fölöttünk lévő valóságokkal való eleven kapcsolatunk élteti és táplálja. Életünk el-sorvad, ha valótlanossággal tápláljuk. Halálra ítéljük ezzel. Nem érhet nagyobb csapás, mint hogy ezt az értelmetlen halált összetévesztjük azzal a termékeny és önfeláldozó „halállal”, amellyel belépünk az életbe.

Az életbe elvezető halál nem menekülés a valóságtól, hanem önmagunk teljes odaajándékozása: ezzel mindenestül elköteleződünk a valóságnak. Először is le kell mondanunk azokról az illúziókról, amelyekkel a teremtett dolgok kecsegtetnek, ha csupán saját önző érdekeink szerint nézzük őket.

A teremtett dolgok valótlanosságát azonban csak akkor láthatjuk meg, ha már észrevettük igazi valóságukat.

Az anyagi dolgok „valótlanosága” ugyanis a lelkiek *igazibb* valóságához képest csak viszonylagos.

A teremtményekről való lemondásunk azzal kezdődik, hogy visszalépünk tőlük, és megpróbáljuk önmagukban látni őket. Ekkor hatolhatunk be a valóságukba, lényegükbe, igazságukba. Ehhez a fölfedezéshez azonban nem juthatunk el mindaddig, amíg magunkon kívül nem helyezük őket, s vissza nem lépünk, hogy megfelelő távlatból nézhessünk rájuk. Addig pedig nem alakulhat ki ez a távlatunk, amíg magunkhoz szorítjuk őket. Csak akkor értékelhetjük őket a maguk igazi valóságában, ha elengedjük őket. Csak ekkor kezdjük Istenben látni őket. Amíg nem Istent találjuk meg bennük, addig nem léphe-tünk rá a sötét szemlélődés útjára, amelynek végén Őt találjuk meg a teremtett lényekben.

A sivatagi atyák meggyőződése szerint a pusztaság éppen azért annyira értékes Isten szemében, mert semmi értéke sincs az ember számára. A pusztaság az a terület, amelyet az ember sohasem puszt-

títhatott el, mert nem vette semmi hasznát. Semmi sem vonzotta benne. Nem zsákmányolhatta ki. A Választott Nép a sivatagban vándorolt negyven éven át, egyedül Isten gondoskodása alatt. Néhány hónap alatt is elérhették volna az Ígéret Földjét, ha egyenesen feléje tartottak volna. Isten azonban azt akarta, hogy a pusztaságban tanulják meg szeretni Őt, s a pusztaságban eltöltött időre mindig úgy emlékezzenek vissza, mint arra a boldog korszakra, amikor egyedül Istennel éltek.

A sivatag egyszerűen arra lett, hogy önmaga legyen, s az emberek ne alakítsák át semmi mássá. Ugyanígy a hegyek és a tengerek. A sivatag tehát természetes lakóhelye annak az embernek, aki nem akar más lenni, csak önmaga – tehát magányos, szegény és egyedül Istennek alárendelt teremtmény, akit semmilyen hatalmas terv nem választ el Teremtőjétől.

Ez az elmélet lényege. Belép azonban egy másik tényező is. A sivatag először is az örület országa. Másodszor a gonosz menedéke, akit „Felső-Egyiptom vadonába” űztek ki, hogy „száraz helyeken bolyongjon”. A szomjúságba beleőrül az ember, s maga a gonosz is megőrült elvesztett kiválóságának szomjúságában – amelyet azért veszített el, mert belézárkózott, kirekesztve belőle minden mást.

Aki tehát a sivatagban vándorol, hogy magára találjon, annak vigyáznia kell arra, hogy el ne veszítse az eszét, és foglyul ne ejtse az, aki az üres bosszú meddő paradicsomában lakik.

Nézd meg azonban a sivatagokat ma. Mivé lettek? Egy új, szörnyű teremtés szülőhelyévé, egy olyan erő próba-telepeivé, amellyel az ember elpusztíthatja azt, amit Isten megáldott. Ma, az ember csodálatos technikai fejlődésének századában a sivatag végül kiterjed az egész világra. Az ember nem igényli többé Istent, megél a saját erőforrásainak sivatagában. Ha az ember a pénzével és a gépeivel kivonul a sivatagba, és ott épít magának, akkor sivataggá lesz az egész világ.

A ma embere nem harcol meg többé a Sátánnal, ahogyan Krisztus tette, hanem elhiszi ígéreteit a hatalomról és a gazdagságról, és imádja anyagi bölcsességét. Sivataggá lett a világ. Sivataggá, amelyben az embernek vezekelnie kell és megharcolnia az ellenséggel, hogy megtisztítsa szívét Isten kegyelmével.

A sivatag a kétségbeesés otthona. S a kétségbeesés ma mindenütt előbukkan. Ne gondoljuk azt, hogy belső magányunk a vereségünk beismeréséből áll. Semmitől sem menekülhetünk meg azzal, hogy

hallgatólagosan belenyugsunk a vereségünkbe. A kétségbeesés feneketlen szakadék.

Ez tehát a mi sivatagunk: bátran szembenézünk a kétségbeeséssel, de nem nyugszunk bele. Letiporjuk a Keresztben reménykedve. Újra meg újra harcot indítunk a kétségbeesés ellen. Ez a háború a mi vadonunk. Ha bátran harcolunk, Krisztust találjuk az oldalunkon. Ha nem merjük vállalni a harcot, akkor sohasem találjuk meg Őt.

2. Vérmérsékletünk egyikünkéről sem dönti el, hogy szentté leszünk-e vagy elkárhozunk. Mindenfajta vérmérséklet szolgálhat pusztulásunkra vagy üdvösségünkre. Meg kell látnunk, hogy lelki alkatunk Isten ajándéka, amellyel gazdálkodnunk kell az Ő eljöveteleig. Nem számít, hogy milyen ócska vagy nehéz természetet örököltünk. Ha jól felhasználjuk azt, amink van, ha a jó törekvéseink szolgálatába állítjuk, akkor többre vihetjük vele, mint az, aki rabszolgája lesz a saját természetének, ahelyett, hogy a saját szolgálatába állítaná.

Szent Tamás szerint az ember akkor jó, ha akarata a jóban találja örömét; és akkor rossz, ha a rosszban találja az örömét. Akkor erényes, ha örül az erényes életnek, akkor bűnös, ha gyönyörködik a bűnös életben. Abból, hogy mit szeretünk, megtudhatjuk azt, hogy milyenek vagyunk.

Az embert tehát a célkitűzéseiből ismerhetjük meg. Ráismerhetünk a kezdeteiből is. Ha bármely adott pillanatban ismerni akarsz, állapítsd meg, milyen messze van a kezdeteitől és mennyire jutott közel a céljaihoz. Ezért azok, akik szándékuk ellenére vétkeznek, de nem szeretik a bűnüket, még nem bűnösök a szó teljes értelmében.

A jó ember Istentől származik és Hozzá tér vissza. A lét ajándékával kezdődik az élete, s azokkal a képességekkel, amelyeket Istentől kapott. Felnő az értelmes korig, és választani kezd a lehetőségei között. Választásainak jellegét már nagymértékben meghatározza az, hogy mi történt vele életének első éveiben, és hogy milyen alkattal született. Aztán hatnak rá a vele együtt élők cselekedetei, a világban körülötte végbemenő események, a társadalom összetétele. Mindezek ellenére lényegében szabad.

Az emberi szabadság nem valami erkölcsi vákuumban működik. Nem is szükséges ilyen úrt létrehozni ahhoz, hogy biztosítsuk tevékenységünk szabadságát. A külső kényszerítések, a vérmérsékletünkkel adott belső hajlamaink és szenvedélyeink nem érinthetik szabadságunk lényegét. Ezek legfőljebb bizonyos határok közé szoríthatják. Sajátos jelleget adhatnak neki.

A természeténél fogva mérges ember könnyebben hajlik a haragra, mint mások. De amíg józan marad, addig szabad: nem kötelező dühbe gurulnia. Hajlama a méregre pusztán olyan indulati erő, amely szándéka szerint fordítható jóra vagy rosszra. Ha szándékai rosszak, akkor indulataiból gonosz fegyvert kovácsol más ember, sőt a saját lelke ellen is. De ha a jóra törekszik, akkor indulatai engedelmes eszközzé válnak a benne rejtőző gonosz elleni harcban, és segíthet másokat is abban, hogy leküzdjék a világban elébük kerülő akadályokat. Szabadság kívánhat jót és rosszat egyaránt.

Képtelenség volna azt föltételezni, hogy az érzelmenek nincs helye a lelki életben, pusztán azért, mert néha összeütközésbe kerül az értelemmel. A kereszténység nem sztoikus. A kereszt nem azáltal szentel meg bennünket, hogy lerombolja emberi érzéseinket. A világtól való függetlenség nem tehet érzéketlenné. Sok aszkéta azért nem válik szentté, mert szabályaik és aszkétikus gyakorlataik kiölték belőlük az emberséget ahelyett, hogy felszabadították volna minden képességüket az erőteljes fejlődésre, a kegyelem irányítása alatt.

A szent: tökéletes ember. A Szentlélek temploma. A maga sajátos módján azt a lelki egyensúlyt, tökéletességet és rendet valósítja meg, amelyet Jézus emberi egyéniségében találunk. Jézus lelke személyes egységben van Isten Igéjével: egyszerre és minden feszültség nélkül élvezte Isten tiszta jelenlétét önmagában, és átélte a legközönségebb, legegyszerűbb és legmeghittebb emberi érzelmeket – a vonzalmat, a fájdalmat, az örömet, a gyönyört vagy a gyötrelmet; a méltatlankodást és a csodálatot; a fáradtságot, szorongást és félelmet; a viasztalást és a békét.

Emberi érzelmek nélkül nem tudjuk Istent úgy szeretni, ahogyan Ő elvárja tőlünk: emberi módon. Ha nem hatnak át emberi érzések, Isten nem szerethet bennünket úgy, ahogyan akarja – emberi szívvel, Jézusnak, az Isten Fiának, a fölkent Krisztusnak a szívével.

Az aszkétikus életnek kezdettől fogva és föltétlenül tisztelnie kell a vérmérsékletet, az emberi alkatot, érzelmi világot, s mindazt, ami bennünket emberré tesz. Ezek lényeges részei a személyiségünknek, tehát az életszentségünknek is – hiszen a szent az, akinek személyiségét Isten egészen kifejlesztette Teremtőjének hasonlóságára.

Érzelmeknek az önmegtadadás útján történő megfékezése segíti emberi érzékenységünk érlelődését és tökéletesedését. Az aszkétikus fegyelem nem kíméli az érzékenységünket – különben célját tévesztené. Ha igazán megtadadjuk magunkat, akkor önmegtadadásunk né-

ha még olyan dolgoktól is megfoszt, amelyekre pedig valójában szükségünk volna. Hiányukat tehát megszenvedjük.

A szenvedést nem kerülhetjük el. De érzéseinket, érzékenységünket, képzeletünket, ítéleteinket és akaratunkat csak azért kell megsanyargatnunk, hogy megtisztíthassuk és gazdagíthassuk őket. Őt érzékünket eltompítják a rendezetlen élvezetek. A vezeklés megélesíti őket, visszaadja természetes életerejüket. A vezeklés megtisztítja lelkiismeretünk és értelmünk szemét. Segít abban, hogy világosan gondolkozzunk és józanul ítéljünk. Megerősíti akaratunk tevékenységét. A vezeklés felhangolja érzelmi világunkat is. Az önmegtagadás és az önfegyelem hiánya okozza, hogy olyan gyakran giccses az egyházművészet, annyira középszerű sok jámbor írás, sok szentimentális imádság, jónéhány szerzetesélet.

Úgy kell visszatérnünk a pusztából, mint Jézus vagy Keresztelő János: beteljesedett és elmélyült érzelmekkel, amelyek megerősödtek minden hamis csábítás ellen, fölkészültek a kísértés támadásaira, nagyszerűek, nemesek és tiszták.

3. A lelki élet nem csupán értelmünk élete, nemcsak gondolkodás. Persze nem is a benyomások és érzelmek élete – nemcsak megérezése és átélése a lélek és Isten dolgainak.

A lelki élet persze ki se zárja a gondolkodást és az érzést. Mindkettőre szüksége van. Nem szorítkozik egyedül a lélek „csúcására”, élete nem rontja le az értelem, a képzelet és a test életét. Ez így egyáltalán nem is volna élet. Ha az ember valóban él, akkor egészen kell élnie: testestül-lelkestül, értelmében, szívében és lelkében egyaránt. A szeretetben és a hitben mindent fölemel és átfurmál bennünk Isten működése.

A pusztán értelmi élet sok kárt okozhat, ha az életet gondolatokkal próbáljuk helyettesíteni, tetteinket pedig eszmékkel. Az emberi tevékenység nem pusztán értelmi, hiszen az ember nem csupán testbe öltöztetett értelem. Arra kaptunk hivatást, hogy meg is éljük azt, amit gondolunk, mert ha nem éljük át azt, amit tudunk, akkor nem is jutottunk el az igazi tudáshoz. Tudásunk csak a cselekedeteink által válhat énünk részévé. Így léphetünk be abba a valóságba, amelyet fogalmaink ábrázolnak.

Értelmes állatként élni nem annyit jelent, hogy emberként gondolkozunk és állatként élünk. Emberként kell élnünk és gondolkoznunk is. Testben és lélekben egyetlen egységet alkotunk, s ha nem ebben az egységben élünk, akkor el kell pusztulnunk.

4. Önmagunk legyőzése – ez a kifejezés könnyen csak bosszúságot vált ki belőlünk, mert gyakran nem olyan győzelemre gondolunk, amelyet magunkon arattunk, hanem amelyet mi vívtunk ki. A saját erőnk győzött. De mit győztünk le? Éppen azt, ami nem mi vagyunk.

Önmagunkat nem a saját erőnkkel hódíthatjuk meg igazán, hanem a Szentlélek erejével. Önmagunkat valójában a magunk feladásával győzhetjük le.

De csak úgy adhatjuk meg magunkat, ha előbb önmagunkká válnunk. Senki sem mondhat le arról, ami nem az övé.

Pontosabban – meg kell szerezni az uralmat önmagunk fölött ahhoz, hogy lemondhassunk a saját akaratunkról, és letehessük Krisztus kezébe. Így Ő győzhet ott, ahol mi semmire se megyünk a saját erőnkkel.

Mindenkiben ösztönösen ott él a vágy arra, hogy a jót tegye és kerülje a rosszat. De ez a vágy mindaddig meddő marad, amíg nincs élményünk arról, hogy mi a jó.

A kegyelem, amely azonos a szeretettel, a maga rejtett lehetőségeiben felölel minden erényt, ahogyan egy tölgyfa levelei és ágai benne rejlenek egy makk húsában. A makk léte már magában hordja a tölgyfa életének a lehetőségét. Az állapotunknak megfelelő kegyelem magában hordja minden keresztény erény csiráját.

E kegyelem tevékenysége aztán mozgásba hozza e rejtett erőket és kifejleszti őket: Krisztus működik bennünk általuk.

A jótetteink nyomán ébredt öröme mindig emlékeznünk kell – nem azért, hogy önelégültségünket táplálják, hanem hogy eszünkbe juttassák: a jótettek nemcsak lehetségesek és értékesek, hanem könnyebbek, örömtelibbek és termékenyebbek, mint a bűnös tettek, amelyek szembeszegülnek velük és pusztulásukra törnek.

A hamis alázat nem rabolhatja el tőlünk ennek a győzelemnek az örömét, hiszen lelki életünk jogosan igényli ezt, főleg kezdetben.

Lehet, hogy később magunkra maradunk olyan hibákkal, amelyeket nem tudunk legyőzni magunkban – talán azért, hogy kifejlődjék alázatoságunk, miközben legyőzhetetlennek látszó ellenfelünkkel harcolunk a győzelem minden jutalma nélkül. Hiszen lehet, hogy még a jótettek öröméről is le kell mondanunk: így bizonyosodhatunk meg róla, hogy nem csupán magáért az örömért tesszük mindezt. Mielőtt azonban lemondhatnánk az örömről, hozzá kell jutnunk.

Kezdetben tehát életszükségletünk az, hogy megízleljük az önmagunk fölötti győzelem örömét. Ne féljünk tehát törekedni rá.

5. A lustaság és a gyávaság a lelki élet két legnagyobb ellensége. Akkor a legvezélyesebbek, ha a bölcs mértéktartás álarcát öltik föl. Ez az illúió nem volna olyan végzetes, ha maga a mértéktartás nem tartozna valóban a lelki ember legfontosabb erényei közé. Éppen ez a mértéktartás taníthat meg bennünket arra, hogy mi a különbség a gyávaság és a mértéktartás között. *Ha a szemed egyszerű... de ha a világosság benned sötétséggé lesz...*

A mértéktartás tanít meg bennünket arra, hogy mit kíván tőlünk Isten és mit nem. Meggyőz bennünket arról is, hogy kötelesek vagyunk válaszolni a kegyelem indításaira, és engedelmeskedni mindannak, amiben Isten akarata nyilvánul meg előttünk.

A lustaság és a gyávaság Isten szeretetének elébe helyezi a magunk pillanatnyi kényelmét. Félnek a jövő bizonytalanságaitól, mert nem merik rábízni magukat Istenre.

A mértéktartás megóv a hiábavaló erőfeszítéstől: de a gyáva szemében minden erőfeszítés hiábavaló. A mértéktartás megmutatja, melyik erőfeszítés haszontalan és melyik kötelező.

A lustaság kitér minden kockázat elől. A mértéktartás elkerüli a fölösleges kockázatot: de arra ösztökél bennünket, hogy vállaljuk el azt a kockázatot, amelyet a hit és Isten kegyelme kíván tőlünk. Hiszen amikor Jézus azt mondta, hogy a mennyek országa erőszakot szenved, akkor arra gondolt, hogy csak bizonyos kockázatok árán lehet megszerezni.

Ha Krisztust követjük, akkor előbb vagy utóbb mindent kockára kell tennünk azért, hogy mindent megnyerhessünk. Föl kell tennünk mindent a láthatatlanra, és kockáztatni mindazt, amit látunk, érzünk és tapasztalunk. De tudjuk, hogy megéri ezt a kockázatot, hiszen semmi sem bizonytalanabb, mint ez a múltó világ. „Hiszen elmúlik a jelen világ” (1 Kor 7, 31.).

Bátorság nélkül sohasem juthatunk el az igazi egyszerűséghez. A gyávaság „kétértelművé” tesz – nem tudjuk eldönteni, hogy a világot válasszuk-e vagy Istent. E habozás nem ismeri az igazi hitet – a hit is csupán egy vélemény marad. Sohasem jutunk el bizonyosságra, hiszen sohasem adjuk meg magunkat egészen a láthatatlan Isten tekintélyének. Ez a habozás a remény halála. Sohasem engedjük el azokat a látható támaszokat, amelyek – jól tudjuk – egy napon mindenképpen cserbehagyják bennünket. Ez a habozás lehetetlenné teszi az

igazi imádságot is – sohasem mer igazán kérni semmit, vagy ha mégis, akkor annyira nem bízik abban, hogy meghallgatásra talál, hogy már a kérés közben is titokban a maga emberi okosságával próbál összetakolni valamilyen látszólagos választ (vö. Jak 1, 5–8.).

Mi haszna annak az imádságnak, amely oly kevéssé bízik Istenben, hogy minden pillanatban azon töri a fejét, milyen választ is adjon a saját imájára?

6. Krisztus szeretetén kívül nem létezik igazi lelki élet. Csak azért élhetünk lelki életet, mert Ő szeret bennünket. A lelki élet abban áll, hogy befogadjuk a Szentléleknek és az Ő szeretetének ajándékát, mert Jézus Szíve szeretetében azt akarja, hogy lelkében éljünk – ugyanabban a lélekben, aki a Szóból és az Atyából származik, aki Jézus szeretete az Atya iránt.

Ha tudjuk, mennyire szeret bennünket Jézus, akkor sohase fogunk félni attól, hogy minden szegénységünkkel, gyöngeségünkkel, lelki nyomorúságunkkal, sőt gonoszságunkkal együtt hozzá forduljunk. Ha igazán megértjük szeretetét irántunk, akkor szívesebben meggyünk eléje szegényen és kiszolgáltatottan. Akkor sohase fogjuk szégyellni a nyomorúságunkat. Kiszolgáltatottságunk előnyünkre válik, ha nincs más keresnivalónk, csak az irgalom. Még örülhetünk is az erőtlenségünknek, ha hisszük, hogy ereje a mi gyöngeségünkben válik teljessé.

Abból tudhatjuk meg a legbiztosabban, hogy lélekben megértettük Isten szeretetét irántunk, hogy az Ő végtelen irgalmának fényében megtanuljuk értékelni a saját szegénységünket is.

Úgy kell szeretnünk a magunk szegénységét, ahogyan Jézus szereti. Annyira értékes a számára, hogy meghalt érte a kereszten, hogy odaajándékozhatta szegénységünket az Atyának, és elárasszon bennünket a saját végtelen irgalmának gazdagságával.

Úgy kell szeretnünk mások szegénységét, ahogyan Jézus szereti. Az Ő részvétének szemével kell látnunk őket. De nem érezhetünk igazi részvétet mások iránt, ha nem vagyunk hajlandók elfogadni mások sajnálatát és bűneink bocsánatát.

Nem tudunk igazán megbocsátani addig, amíg nem tudjuk, mit jelent megbocsátásban részesülni. Örülnünk kell tehát annak, hogy testvéreink megbocsáthatnak nekünk. Egymás iránti megbocsátásunk teszi láthatóvá Jézus szeretetét az életünkben, hiszen egymásnak megbocsátva teszünk úgy egymással, ahogyan Ő cselekedett velünk.

7. A keresztény az az ember, aki egészen „magán kívül”, Krisztusban él – hisz megváltottságában és szereti Megváltóját, aki szeretetből meghalt értünk. Elsősorban pedig egy eljövendő világ reményében él.

A remény az igazi aszkézis titka. A teremtett dolgoknak is a reményben örülhetünk. Nem önmagukban tetszenek igazán, hanem Krisztusban – s így teli vannak ígérettel. Hiszen a dolgok belső jósága tanúskodik Isten jóságáról, és az Ő jósága garantálja, hogy hűséges marad az ígéreteihez. Új eget és új földet ígért nekünk, föltámadt életet Krisztusban. Nem egészen keresztény az az önmegtartózkodás, amelyik nem hagyatkozik rá egészen az Ő ígéreteire.

Uram, nincs másban reményem, csak a Te keresztvedben. Alázatod, szenvedéseid és halálod által megszabadítottál engem minden hiú reménységtől. Megölted magadban a jelen élet hiúságát, és a halálból föltámadva megajándékoztál mindazzal, ami örök.

Miért akarnék gazdag lenni, ha Te szegény voltál? Miért vágyódnék hírre és hatalomra az emberek szemében, ha azok fiai, akik a hamis prófétákat felmagasztalták és az igazakat megkövezték, elvetettek Téged és a Keresztre szögeztek? Miért dédelgessek a szívemben olyan reményt, amely elpusztít – azt a reményt, hogy tökéletesen boldoggá lehetek ebben az életben –, amikor az ilyen remény kudarcra van ítélve, és a kétségbeeséshez vezet?

Olyanban reménykedem, amit szem sohasem látott. Ne engedd tehát, hogy látható jutalmakban bizakodjam. Abban reménykedem, amit az emberszív nem érezhet. Ne engedd tehát, hogy szívem érzéseiben bizakodjam. Abban reménykedem, amit ember keze nem érinthet. Ne engedd tehát, hogy abban bizakodjam, amit a kezemmel megmarkolhatok. A halál meglazítja szorításomat és hiú reményem elszáll.

Engedd, hogy a Te irgalmadban bizakodjam, ne önmagamban. Engedd, hogy a Te szeretetedben bizakodjam, ne egészségben, erőben, tehetségben vagy emberi segítségben.

Ha Benned bízom, minden mást megkapok, erőt, egészséget és támogatást. Minden az égbe fog elvezetni. Ha nem bízom Benned, minden a pusztulásomat idézi elő.

8. Minden bűn annak az alapvető bűnnek a büntetése, hogy nem ismerjük Istent. Vagyis minden bűn a hálátlanság büntetése. Ahogy Szent Pál mondja a pogányoknak (Róm 1, 21.), akik „ismerték” Istent: nem *ismerték* Őt, mert nem voltak hálásak ezért az is-

meretért. Nem ismerték igazán Őt, mert ismeretük nem töltötte el őket szeretetének örömeivel. Hiszen ha nem szeretjük Őt, azt bizonyítjuk, hogy nem ismerjük Őt. Ő a szeretet. *Deus caritas est.*

Ismeretünk Istenről a hálaban teljesedik be: ujjongó köszönettel éljük át azt az igazságot, hogy Ő a szeretet. Nem ismerjük Krisztust mindaddig, amíg hálás szívvel nem dicsőítjük vele együtt az Atyát.

Nincs semleges középút hála és hálátlanság között. Akik nem hálások, azok hamarosan panaszkodni kezdenek mindenért. Akik nem szeretnek, azok gyűlölnék. A lelki életben nem lehet mindegy, hogy szeretünk-e vagy gyűlölnék. A langyos közöny ezért annyira förtelmes. Valójában szeretetnek álcázott gyűlölet.

A se-hídegen, se-meleg lélek nem tud őszintén se gyűlölni, se szeretni. Lagymatagsága elveti Istent és az Ő akaratát, de úgy, hogy közben fönntartja szeretetének külső látszatát, azért, hogy megmeneküljön a bajtól és megőrizze föltételezett önbecsülését. Az, aki őszintén válaszol Isten jóságára, és elismeri, mi mindent kapott Tőle, nem maradhat félszívvvel keresztény. Az igazi hála és a képmutatás nem fér össze egymással. A hála magától őszintévé tesz bennünket – vagy ha nem, akkor nem igazi hála.

Aki hálás, az elismeri Isten szeretetét mindenben, amit nekünk adott – márpedig mindent Ő adott nekünk. Minden lélegzetvételünk az Ő szeretetének ajándéka, létünk minden pillanata kegyelem, hiszen az Ő mérhetetlen kegyelmeit közvetíti. A hála ezért semmit sem vesz magától értetődőnek, semmi sem hagy viszonzatlanul, mindig új csodákra ébred, és mindig kész Isten jóságának dicséretére. A hálás ember ugyanis tapasztalatból tudja, hogy Isten jó, nem csupán kósza híreket hallott róla.

9. Mit jelent az, hogy megismerjük és megtapasztaljuk a saját semmisségünket?

Nem elég undorral elfordulunk a saját illúzióinktól, hibáinktól és tévedéseinktől, nem elég elhatárolni tőlük magunkat, mintha nem léteznének, mintha én másvalaki volnék, nem az, ami vagyok. Ez a fajta önmegsemmisítés a legrosszabb öncsalás, olyan színlelt alázat, amely azt modja: „semmi vagyok”, de valóságban ezt gondolja. „Bár csak ne az volnék, aki vagyok.”

Lehet, hogy mindez a saját elégtelenségünk és nyomorúságunk megtapasztalásából ered, mégsem hoz bennünk békét. Csak akkor ismerhetjük meg igazán a saját „semmisségünket”, ha szeretjük is. És

nem szerethetjük, ha nem tudjuk, hogy jó. S addig nem látjuk jónak, amíg el nem fogadtuk.

Ha így szeretjük a „semmiségünket”, akkor nem szabad elutasítanunk semmit, ami a sajátunk, semmit, amink van, semmit abból, amik vagyunk. Látnunk kell és elismernünk, hogy mindez a miénk és mindez jó: jók az értékei, hiszen Istentől származnak, de jók a gyöngeségei is, hiszen a nyomorúságunk, még az erkölcsi, lelki nyomorúságunk is Isten irgalmasságához vonz bennünket.

Ahhoz, hogy semmisségünket szerethessük, szeretnünk kell magukban mindazt, amit a büszke ember szeret magában. De mindezt pontosan ellenkező okból kell szeretnünk.

Ahhoz, hogy a semmisségünket szerethessük, *önmagunkat* kell szeretnünk.

A büszke ember azért szereti önmagát, mert önmagában méltónak tartja magát a szeretetre, a tiszteletre és a megbecsülésre. Azt gondolja, hogy őt szeretnie *kell* Istennek és embernek egyaránt. Úgy gondolja, hogy mindenki másnál méltóbb mások tiszteletére, szeretetére és megbecsülésére.

Az alázatos ember is szereti önmagát, törekszik arra, hogy szeresék és tiszteljék, de nem azért, mert *kijár* neki ez a szeretet és tisztelet, hanem azért, mert *nem jár ki* neki. Arra törekszik, hogy Isten irgalmából szeressek. Embertársainak nagylelkűségéből kéri azt, hogy szeressek és segítsék. Tudja, hogy semmije sincs, azért azt is tudja, hogy *rászorul* mindenre: nem fél tehát kérni azt, amire szüksége van, és kapni onnan, ahonnan lehet.

A büszke ember saját illúzióit és önelégültségét szereti. A lélekben szegény ember éppen saját elégtelenségét szereti. A büszke ember azért követel tiszteletet, mert olyasmivel rendelkezik, amivel más nem. Az alázatos ember olyanban akar részesedni, amit mindenki más is megkapott. Ő is arra vágyódik, amire a többiek: hogy Istennek mindenkire kiáradó jósága és irgalma töltsen el.

10. A lelki élet mindenekelőtt: *élet*.

Nem elég tanulmányozni és ismerni – élni kell. Mint minden élet, ez is megbetegszik és meghal, ha kiszakítják saját életeleméből. Akkor élünk lelki életet, ha Istent keressük. Csak úgy válhatunk lelkivé, ha emberek maradunk. Ha a teológia kevés volna, hogy erről meggyőzzön, akkor a megtestesülés titka éppen elég bizonyítékot szolgáltathat nekünk. Miért vált Krisztus emberré, ha nem azért, hogy az embereket megváltsa, azáltal, hogy saját megszentelt emberségén ke-

resztül egyesíti őket Istennel. Jézus saját kora embereinek közönséges életét élte, azért, hogy minden korok minden emberének átlagos életét megszentelje. Ha lelkivé akarunk válni, akkor tehát először a saját életünket kell élnünk. Ne féljünk az Isten által számunkra kijelölt munka felelősségeitől és elkerülhetetlen lekötöttségeitől. Fogadjuk el a valóságot, és akkor elmerülhetünk Isten életadó akaratában és bölcsességében, amely mindenütt körül fog bennünket.

Először győződjünk meg arról, hogy tudjuk, mit is csinálunk. Egyedül a hit adhatja meg azt a világosságot, hogy megláthassuk: Isten akaratát megtalálhatjuk a mindennapi életünkben. E világosság nélkül nem láthatjuk, mit kell igazán választanunk. E bizonyosság nélkül nem alakulhat ki bennünk természetfölötti bizalom és béke.

Hogy lélekben életben maradjunk, ahhoz folytonosan meg kell újítanunk a hitünket. Olyanok vagyunk, mint a ködben hajózó tengerészek: fürkészsze bámuljuk az előttünk gomolygó ködöt, fülelünk más hajók hangjaira, de csak akkor érhetjük el a kikötőnket, ha mindvégig éberek maradunk. A lelki élet ezért elsősorban az állandó ébrenlét kérdése. Nem szabad elveszítenünk az érzékenységünket a lelki ösztönzésekre. A leghalványabb jelzéseket is érzékenyen kell fogadnunk, amelyek mintegy rejtett ösztönként szólnak hozzánk a lélek élő mélységeiből.

Az elmélkedés az egyik módja annak, hogy a lelki ember ébren tartsa önmagát. Az elmélkedő imádság szigorú fegyelmet kíván, állandó bátorságot és kitartást. Akik nem hajlandók türelmesen munkálkodni rajta, azok végül is abbahagyják valamilyen megalkuvással. A megalkuvás pedig csupán a kudarc szebb elnevezése.

Az elmélkedésben elsősorban gondolkodunk. A sikeres elmélkedés azonban nem csupán okoskodás vagy érvelés. Sokkal több „érzelmek” vagy akár jól előkészített „tettek” sorozatánál is.

Az elmélkedő imádságban az ember nemcsak értelmével és a szájával gondolkodik és beszél, hanem bizonyos értelemben *egész lényével*. Az imádság tehát nemcsak szöveg vagy a szívünkől fakadó kívánságok sora – hanem egész testük, lelkünk és értelmünk odairányulása Istenre, csöndben, figyelemben és imádságban. A jó elmélkedő imádság *egész lényünk odafordulása* Istenhez.

Az ember nem kezdhet bele az ilyen elmélkedésbe valami belső fölemelkedés nélkül. Ez a fölemelkedés nem valami felfordulást kíván, hanem a megszokottal való szakítást, szívünk megszabadítását napi gondjainktól és elfoglaltságainktól. Éppen ez az oka annak, hogy

olyan kevesen szánják el magukat komolyan a belső imára: bensőnknek ez az átrendezése ugyanis nélkülözhetetlen, s legtöbbször képtelenek az ehhez szükséges erőfeszítésre. Talán hiányzik belőlük a nagyvonalúság, vagy pedig nélkülözik az irányítást vagy a megfelelő tapasztalatot, vagy esetleg rossz úton indultak el. Felizgatják magukat, erőszakos kísérletet tesznek arra, hogy összeszedjék magukat, s végül kiderül, hogy próbálkozásuk reménytelen.

Minden igazi belső ima, bármilyen egyszerű legyen is, megkívánja, hogy egész lényünket fordítsuk Isten felé, s amíg ezt nem érzük el – akár a saját erőfeszítésünkkel, akár a Szentlélek ajándékából – addig nem léphetünk be a „szemlélődésbe”, s nem hagyhatjuk abba erőfeszítéseinket, hogy kapcsolatot létesítsünk Istennel.

Ha úgy próbálunk Istentről szemlélődni, hogy nem fordítjuk belső énünk arcát egészen Őfeléje, akkor elkerülhetetlenül odajutunk, hogy magunkról tűnődünk, s esetleg belepottyanunk a saját természetünk meleg sötétjébe.

Egész lényünk mély, őszinte és egyszerű hittel „fordulhat” Istenhez. Ezt a hitet az a remény élteti, hogy lehetséges kapcsolatba kerülni Istennel; és az a szeretet, amely mindenekelőtt az Ő akaratát kívánja követni.

Az elmélkedés néha nem lesz több, mint sikertelen harc azért, hogy Istenhez forduljunk, hogy hitünkkel az Ő arcát keressük. Nem rajtunk múlik, hogy sok minden lehetetlenné teszi számunkra a hatékony elmélkedést. Ilyenkor beérhetjük a hittel és a jóakarattal. Ha őszintén és becsületesen megpróbáltunk Isten felé fordulni, s egyáltalán nem tudjuk összeszedni magunkat, akkor maga az erőfeszítésünk is már elmélkedésnek számít. Ez azt jelenti, hogy Isten, az Ő irgalmában, sikertelen kísérletünket is elfogadja tőlünk igazi elmélkedés helyett. Ez a belső kudarc néha éppen a belső életben való előrehaladásunk jele – hiszen még teljesebben és békésebben rá kell hagyatkoznunk Isten irgalmára.

Ha Isten kegyelméből egészen feléje tudunk fordulni, és mindent félre tudunk tenni azért, hogy beszéljünk Vele és imádjuk Őt, ez még nem jelenti azt, hogy mindig el is képzeljük Őt vagy átérezzük a jelenlétét. Sem a képzeletre, sem az érzelmeinkre nincs szükség ahhoz, hogy egész lényünk Istenhez forduljon. Még az sem különösen kívánatos, hogy Istennek valamilyen „eszméjére” összpontosítsuk a figyelmünket. Emberi nyelven igen nehéz beszélni erről – de van Istennek egy igen valóságos és határozottan fölismerhető (bár csak-

nem teljesen meghatározhatatlan) jelenléte: ilyenkor az imádságban találkozunk Vele és ismerjük meg Őt, aki ismer bennünket; tudatára ébredünk Annak, aki mident tud rólunk; kifejezzük a szeretetünket Annak, akiről tudjuk, hogy szeret. Saját személyiségünknek egészen tudatára ébredve eszmélünk rá Annak jelenlétére, aki végtelen a Maga Létében, Másféleségében, Egyedülvalóságában. Ez nem színről-színre látás, hanem a személyeknek valamiféle együtt-jelenléte, amelyben egész lényünk tiszteletteljes figyelmével megismerjük Őt, akitől minden lény származik. Alázatunk legközepén, szabadságunk szívében, lelki érettségünk legmélyén megnyílik egy szem az Ő jelenlétére. Akkor elmélkedünk igazán, ha látásra nyílik bennünk ez a szem.

11. Mivel a szentségek táplálnak, az imádság és az Egyház tanítása pedig átalakít bennünket – nekünk az az egyetlen dolgunk, hogy megtaláljuk az Egyházon belül azt a sajátos helyet, amelyet Isten akarata nekünk szánt. Ha megtaláltuk ezt a helyet, akkor életünk és imánk is egészen egyszerű lesz.

Akkor fölfedezzük, mi is valójában a lelki élet. Egész lényünk elhallgat Isten előtt a bűnbánatban és az imádságban. Folyamatosan átéljük azt, hogy Ő minden, mi pedig semmi vagyunk; Ő az a közép-pont, aki felé minden tart, s akire minden cselekedetünknek irányulnia kell. Ráeszmélünk arra, hogy életünk és erőnk Tőle származik, hogy életünk és halálunk egyaránt egészen Tőle függ, hogy Ő ismeri életünk egész folyását, és hogy mindenünk az Ő bölcs és irgalmas gondviselésének tervei szerint alakul. Hogy lehetetlen nélküle, csupán önmagunknak, önmagunktól élnünk. Hogy minden ter-
vünk és jószándékú törekvésünk is haszontalan, ha nem Tőle származik, és hozzá tart, és végül ha nem az Ő dicsősége az egyetlen fontos számunkra.

Mínél jobban beérjük a saját szegénységünkkel, annál közelebb kerülünk Istenhez. Hiszen akkor békeességben elfogadjuk a szegénységünket, és mindent Istentől várunk, magunktól semmit.

A szegénység a szabadság ajtaja: nem azért, mert foglyai maradunk annak a szorongásnak és szűkösségnek, amelyet a szegénység előidéz. Hanem mert tudjuk, hogy semmit sem érdemes védelmeznünk magunkban, hiszen nem találtunk magunkban semmi reményt keltőt. Nincs bennünk semmi különös szeretetreméltó. Ezért kilépünk magunkból, és megnyugszunk Őbenne, akiben egyedül reménykedhetünk.

Mi haszna, hogy ismerjük a gyöngeségünket, ha nem könyörgünk Istenhez, hogy tartson fenn a maga erejével? Mi az értéke annak, hogy fölismerjük szegénységünket, ha sohasem használjuk föl arra, hogy bejutunk vele az Ő irgalmába? Öreg hiba, ha valaki önelégülten megreked abban a gondolatban, hogy erényes; de még nagyobb hiba, ha valaki a jóra restül megtorpan gyöngeségeinek és bűneinek tudatában. Gyöngeségünk és szegénységünk értéke: ez az a termőföld, amelybe Isten belévetetheti a vágyakozás magvait. Nem számít, mennyire elhagyatottnak látszunk, ha bizalommal vágyódunk arra, hogy minden nyomorúságunk ellenére szeressük Őt, akkor ez az igény már az Ő jelenlétének jele és üdvözülésünk pecsétje.

12. Ha lelki életet akarsz élni, akkor egységesítened kell az életedet. Az élet vagy mindenestül lelki, vagy egyáltalán nem az. Senki sem szolgálhat két úrnak. Életedet azok a célok formálják meg, amelyekért élsz. Annak képmásává leszel, amire vágyódsz.

Életedet úgy teheted egységessé, ha egybegyűjtöd a vágyaidat. Úgy teheted lelkivé, ha átlelkésíted a vágyaidat. Úgy lelkesítheted át a vágyaidat, ha arra vágyódsz, hogy megszűnjenek.

Aki a lélekben él, az annak az Istennek él, akiben hiszünk, de akit nem láthatunk. Aki erre vágyódik, annak tehát le kell mondania minden látható dolognak vágyáról. Aki birtokolni akarja Őt, az Érthetlent, annak le kell mondania minden megértésről. Aki megnyugodni kíván Abban, aki túl van minden teremtett nyugalmon, annak le kell mondania a teremtett dolgokban való megnyugvás vágyáról.

A világot csak úgy hódíthatjuk meg, ha lemondunk róla, fölébe emelkedünk sokféleségének és újra átgondoljuk az egésztestet abban az egyszerű szeretetben, amely mindent Istenben talál meg.

Erre gondolt Jézus, amikor azt mondta, hogy mindaz, aki meg akarja menteni az életét, elveszíti azt, és mindaz, aki elveszíti az életét Istenért, megmenti azt.

13. Egy szerzetesközösségben nem feltétlenül az a legszegényebb, aki a legkevesebb tárgyat kapta saját használatára. A szegénység nem pusztán a „tárgyak” birtoklásának kérdése. A szegénység arra indítja az embert, hogy időnként mondjon le azokról az előnyökről, amelyek a dolgok használatából származnak. Lehet, hogy semmit se birtokol, szívósan ragaszkodik viszont azokhoz a személyes kielégülésekhez és örömhöz, amelyeket a közös dolgok használatából akar magának megszerezni.

Az a legszegényebb ember a közösségben, aki mindenkinek a rendelkezésére áll. Mindenki igénybe veheti, de arra sohasem szakít időt, hogy a saját kedvére tegyen valamit.

A szegénység kiterjedhet olyasmikre, mint a véleményünk, az „életstílusunk”, mindaz, ami megkülönböztet bennünket a többiek-től, fölébük helyez olyan módon, hogy mi kiélvezhetjük a saját különállásunkat, és „birtokunknak” tekintjük. Aki „szegény”, annak nem szabad különlegesnek lennie. A különnc nem lelki szegény.

Melyikünk beszélhet szégyenkezés nélkül a szegénységről, Uram? Mi szegénységi fogalmat tettünk a kolostorban – de igazán szegények vagyunk-e? Tudjuk-e, mit jelent: szeretni a szegénységet? Eltűnődünk-e már rajta akár egy pillanatra is, miért kell szeretni a szegénységet?

De Te, Uram, azért jöttél a világra, hogy szegény legyél a szegények között, mert könnyebb a tevének átmenni a tú fokán, mint a gazdagnak bejutni a Mennyek Országába. Mi fogalmat tettünk, de megelégszünk azzal, hogy a törvény szerint nem birtoklunk semmit, s hogy mindenhez, amit kaptunk, engedélyt kell kérnünk másoktól?

De szegénység-e ez? Aki munka nélkül maradt, és nincs pénze arra, hogy kifizesse a számláit, aki látja, hogy éhezik mellette a felesége és a gyermekei, akinek a szívét fölemésztí az aggodás és a harag – vajon ő megkaphatja-e mindazt, amire olyan égetően szüksége volna, pusztán azzal, hogy kéri? Próbálná csak meg! Mi pedig, akiknek sok fölösleges holmink van, s egy csomó olyasmivel is rendelkezünk, ami egyenesen botránkoztató – mi szegények vagyunk, azért mert engedéllyel jutottunk hozzá!

Aki szegény, az szükséget szenved. Aki fogalmat tesz a szegénységre, de sohasem szenved szükséget, sohasem szorul rá semmire úgy, hogy azt tényleg nem kapja meg – az gúnyt űz az Élő Istenből.

14. Az olvasással az igazság Istenének adjuk meg a tiszteletet. Olyan szavaknak nyitjuk meg a szívünket, amelyek az általa teremtet valóságról szólnak, vagy arról a még nagyobb valóságról, aki Ő. Az alázat és tisztelet jele más emberek iránt is, akiken keresztül Isten közli velünk a maga igazságait.

De bármilyen nagyszerűek legyenek is a könyvek, bármilyen jóbarátainkká váljanak is, sohasem pótolhatják a szegényeket. Csupán eszközei annak, hogy kapcsolatba kerülhessünk nagy emberekkel, olyanokkal, akik az átlagosnál többet kaptak emberségből, olyanokkal, akik az egész világ számára éltek, nemcsak önmaguknak.

Értelmünket nem eszmék és szavak táplálják, hanem az igazság. S nem az elvont igazság táplálja az értelmet. A lelki ember az egész Igazságot keresi, a valóságot, a létet és a lényegét együtt, azt, amit átfoghat és szerethet, azt, amit jogosan szolgálhatunk és tisztelhetünk a tetteinkkel. Nem csupán tárgyat, hanem személyeket, pontosabban egyetlen Személyt. Mindenekelőtt Őt, akinek a lényege az, hogy van: Istent.

Krisztus, a megtestesült Szó, az Élet Könyve, akiben Istent olvashatjuk.

15. Az alázat erény, nem pedig neurózis.

Az alázat tesz bennünket szabaddá arra, hogy azt tegyük, ami igazán jó, leleplezve *illúzióinkat* és elfordítva akaratunkat mindattól, ami csak *látszólag* jó.

Uram, Te arra tanítottál bennünket, hogy szeressük az alázatot, de mi nem tanultuk meg a leckénket. Mi csak annyit tanultunk meg, hogy a külső felszínét szeressük – azt az alázatot, amely kedvessé és vonzóvá teszi az embert. Néha megállunk és eltűnődünk ezeken a tulajdonságokon, s rendszerint úgy teszünk, mintha birtokolnánk őket, mintha meglennének bennünk, s mintha az alázatosság gyakorlásával jutottunk volna hozzájuk.

Ha igazán alázatosak lennénk, akkor tudnánk, mennyire hazugok vagyunk!

Taníts meg engem arra, hogy el tudjam viselni azt az alázatot, amely szüntelenül megmutatja, milyen csaló és hazug vagyok. Taníts meg arra, hogy mindennek ellenére mégis törekedjem az igazságra, olyan igaz legyenek, amilyen csak tudok, még akkor is, ha minden igazságomat folytonosan megmérgezi az öncsalás. Ez a legszörnyűbb az alázatban: sohasem juthat egészen sikerre. Mintha nem is lehetne egészen alázatosná lenni ezen a földön. De nem, itt a bökkenő: mert Te, Uram, alázatos voltál. Alázatunk azonban abban áll, hogy kevélyek vagyunk és mindent tudunk is róla. Györnyedezünk elviselhetetlen terhe alatt, mégis alig tudunk tenni ellene.

Milyen szigorú vagy irgalmasságodban – s ennek így is kell lennie. Irgalmasságodnak igazságosnak kell lennie, hiszen Igazságodnak igaznak kell lennie. Milyen szigorú vagy mégis irgalmadban: minél elszántabban harcolunk azért, hogy igazzá váljunk, annál inkább fölfedezzük a hamisságunkat. Irgalmas-e hozzánk a világosságod, amikor olyan könnyörtelenül a kétségbeesésbe sodor bennünket?

Nem – mégsem a kétségbeesésbe juttatsz, hanem az alázathoz ve-

zetsz el. Hiszen az igazi alázat valamiképp nagyon is valóságos kétségbeesés: kétségbeesem önmagam miatt, azért, hogy egészen Beléd vethessem reményem.

Melyik ember viselheti el azt, hogy beléhulljon ebbe a sötétbe?

17. Az imádság a szavakat arra használja, hogy Istenben megadja a tiszteletet mindennek. A mágia arra használja a szavakat, hogy megsértse a létezők csöndjét és szentségét. Úgy bánik ugyanis velük, hogy megpróbálja elszakítani őket Istentől, birtokba veszi és gonoszul visszaél velük az Ő csöndjének színe előtt. A mágia megsérti Isten csöndjét.

A mágiát Isten csöndjében győzhetjük le, keresztül mindazon, ami nincs ott, és ráeszmélve arra, hogy az, Aki Van, közelebb van hozzánk, mint azok a nem is létező látszatlények, amelyek megpróbálnak folytonosan betolakodni közénk és Közéje.

Az Ő jelenléte az én saját jelenlétemben van jelen. Ha én vagyok, Ő is itt van bennem. S ha tudom, hogy vagyok, ha behatolok a saját létezésem mélyeire, a saját jelenvalóságom mélyébe, akkor az a meghatározhatatlan „önmagam”, aki a legmélyebb gyökereiig én vagyok, mag-magamon keresztül eljuthat ahhoz a végtelen „Én Vagyok”-hoz, aki a Mindenhatónak neve.

Önmagam megismerése a csöndben (nem tudatos vizsgálódással, hanem behatolva igazi lényem misztériumába, amely túlesik a szavakon és fogalmakon, mert teljesen az én sajátom), megnyitja előttem a csöndet, sőt még Isten benső lényének világát is.

Krisztus kegyelme azonosít engem a „belém oltott igével” (*insitum verbum*) – vagyis magával a bennem élő Krisztussal. *Vivit in me Christus*. A szeretetben azonosulás vezet el a megismeréshez, amely bensőséges és homályos, de olyan kifejezhetetlen biztonságot hoz magával, amelyet csak a szemlélődés ismer.

Ha „tudjuk” (a hit sötét bizonyosságával, amelyet a lelki megértés világít meg), hogy Isten fiai vagyunk Isten egyetlen Fiában, akkor megtapasztalunk valamit abból a csodálatos misztériumból, hogy Isten bennünk van, mi pedig Őbenne. Akkor, magunk se tudjuk, hogyan, megsejtjük azt a tiszteletet parancsoló és csodálatos igazságot, hogy Isten, saját kimeríthetetlen lényének szakadékán áthajolva önmagából létrehozott bennünket, megtisztított minket szeretetének tüzeiben, és a kereszt erejében egyesített Egyszülött Fiával. „Alkosunk embert a mi képünkre és hasonlóságunkra” (Gen 1, 26). „Anyád méhétől, még a hajnalcsillag előtt születtek téged.” (Zsolt 109, 3.)

Hatalmas Istenem, mindeneknek Atyja, akinek végtelen világosságát én sötétségnek látom, akinek mérhetetlenségét ürességnek érzem, Te hívtál elő önmagadból, mert szeretsz magadban, és én csupán elmúló kifejeződése vagyok a Te kimeríthetetlen és végtelen valóságodnak. Nem ismerhetnélek Téged, elvesznék ebben a sötétben, belézuhannék ebbe az üres szakadékba, ha nem Te magad szorítanál magadhoz Egyszülött Fiadnak Szívében.

Atyám, szeretlek Téged, akit nem ismerek, átölellek Téged, akit nem látok, rádhagyatkozom, akit megbántottalak, – hiszen Te szeretsz engem Egyszülött Fiadban. Őt látod bennem, Őt öleled magadhoz bennem, hiszen Krisztus egészen azonosulni akart velem, mert szeretett, annyira, hogy elvállalta még a kereszthalált is.

Úgy jövök hozzád, mint Jákob Ézsau ruháiban, vagyis: Jézus Krisztus érdemeibe és drága vérébe öltözve. S Te, Atyám, aki vakon semmibe veszed ezt a különbséget, nyújtsd ki kezedet a fejem fölé, és áldj meg egyetlen fiadként – annak a mélységes titoknak sötétjében, amely a Te szeretetednek kinyilatkoztatása. Azt akartad, hogy csak Őbenne láss engem, de ezáltal sokkal valóságosabbnak akartál látni, mint amilyen vagyok. Hiszen bűnös énem nem az én igazi énem, nem az az énem, akinek Te elgondoltál, csupán az, aki én magam akartam lenni. Nem ragaszkodom többé ehhez a hamis énhez. S most, saját Fiad énjében közeledek Hozzád, hiszen az Ő Szentséges Szíve vett birtokba engem, rombolta le a bűneimet, s Ő mutat be engem neked. Hol? Saját Szívének szentélyében, amely a Te palotád és templomod, ahol a szentek imádnak Téged a Mennyben.

18. Nevén kell nevezni Őt, akinek csöndjében osztozom és akit imádok, hiszen az Ő csöndje is kimondja az én nevemet. Egyedül Ő tudja a nevemet, s én is csak ebből tudom az Ő nevét. Hiszen abban a pillanatban, amikor Ő így szólít: „Fiam”, már tudhatom, hogy Ő az „Atyám”. Ez a fölismerés bennem: cselekedet; Őbenne: Személy. Az én cselekedetem az Ő Személyének, Lelkének, Szeretetének megmozdulása bennem. Ha megmozdul, én is vele mozgok, úgyhogy én is részt veszek a mozdulatában. S ebben a mozdulatban egyszerre ébredek rá arra, hogy „én vagyok”, és fölkiáltok: „Abba, Atyám”.

Mivel azonban nem vagyok önmagam apja, fölösleges úgy ébresztgetnem magamban az Ő ismeretét, hogy „fiúnak” hívom magam saját csöndem kongó ürességében. Saját hangom csupán halott visszhangot kelthet, ha önmagát szólítja. Mindaddig nem ébredhetek föl igazán, amíg nem Ő szólít a sötétből, aki az én világosságom. Csak Ő,

aki az Élet, képes föltámasztani a halottakat. S ha Ő nem szólít a ne-
vemem, akkor halott maradok, és csöndem a halál némasága.

De mihelyt kimondja a nevemet, hallgatásom a végtelen élet
csöndjévé alakul: azért tudom, hogy vagyok, mert a szívem megnyílt
az Atyára, az örök élet visszhangjában.

Az én életem a hallgatás, az Övé a beszéd. Üdvösségem az, hogy
hallgassam és feleljek Neki. Ehhez azonban hallgatagon kell élnem.
Mert csöndemben jön el az üdvösségem.

Az Istennek tetsző áldozat az, hogy följánlom Neki a lelkemet – és
más emberek lelkét.

Lelkünket akkor ajánljuk föl Neki, ha mindenestül ráfigyelünk.
Csöndemben tehát, amely elvon minden más dologtól, föl kell áldoz-
zak mindent, és Istennek kell ajánlanom a lelkemet. Ez a legkedve-
sebb áldozatom az Ő szemében. Ha másokat is meg tudok tanítani
arra, hogy éljék ugyanezt a csöndet, akkor ajánlom föl Neki a leg-
kedvesebb áldozatot. Isten megismerése többet ér az áldozatoknál.
(Oz 6, 6.)

A belső csöndhöz lehetetlen eljutni irgalmasság és alázat nélkül.
Akik elfogadják a meghívást az életszentségre és elindulnak ezen az
úton, egyszerre megmagyarázhatatlanná válnak. Nem alkalmazható
rájuk semmilyen emberi meghatározás. Nem tartoznak semmilyen
emberi kategóriába, hiszen egészen *sajátos módon önmagukká* let-
tek. Nem számíthatnak tehát semmilyen különleges tiszteletre vagy
szeretetre az emberek részéről, mert egyéniségüket megpecsételte
az, hogy Isten nagyon szereti őket; egyedül Ő ismeri a titkukat, ez pe-
dig értékesebb annál, hogy dobra lehessen verni.

Mindeneken túl azt tiszteljük a szentekben, hogy tudunk e titkuk-
ról; Istenben tökéletesen elrejtett ártatlanságuk és azonosságuk tit-
káról.

19. „Vége a beszédnek, mindent hallottál. Féld az Istent, és tartsd
meg a parancsait! Ez minden embernek a kötelessége.” (Préd 12, 13.)

A bölcsesség gyökere ki előtt mutatkozik meg?

A bölcsesség gyökere az Úr félelme: békét és egészséget terem ma-
ga körül, ágai pedig napok sokasága.

„Ha bölcs akarsz lenni, tartsd meg a parancsokat, akkor majd el-
halmoz vele az Úr.” (Sir 1.)

Lényünk mélyeiben Isten azt parancsolja nekünk, hogy éljünk. De
ha önmagukra rátaláltunk, még nem találtuk meg Őt.

Azt parancsolja, hogy éljünk, mégpedig meghatározott módon. Nem élhetünk akárhogyan – azt parancsolja, hogy jól kell élnünk: tökéletesse kell válnunk azáltal, hogy Őbenne élünk.

Lényünk mélyeiben ezért elhelyezte a lelkiismeret fényét, hogy megtanítson minket az élet törvényére. Az élet csak akkor igazi élet, ha ehhez a törvényhez, vagyis Isten akaratához igazodik. Az ember akkor válik teljessé, ha e fényben él, hiszen így jut el oda, hogy Istenben és Óáltala él. Ha a törvényt megszegve kioltjuk ezt a világosságot, akkor saját természetünket romboljuk le. Igaztalanná leszünk önmagunkhoz, s hazugnak mondjuk az Istent: minden bűn ide vezet, a bálványimádáshoz, amely a hamisságot teszi Isten igazságának helyébe.

Az Úr félelme a bölcsesség kezdete.

Félünk attól, hogy hűtlenné válhatunk Istenhez és önmagunkhoz. Félünk attól, hogy becsapjuk önmagunkat, hogy hamis istenek lábai elé dobjuk oda az életünket.

De mindnyájan bűnösök vagyunk, tehát mindnyájan hazugok. Mindnyájan rászedtük Istent. „Isten igaz, még ha minden ember hazug is.” (Róm 3, 4.)

„Ha azt állítjuk, hogy nincs bűnünk, önmagunkat csaljuk meg, és az igazság nincs bennünk . . . Ha azt állítjuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük Őt, és tanítása nincs bennünk. (1 Jn 1, 8.)

A bölcsesség kezdete tehát az, hogy megvalljuk bűneinket. Ez a vallomás szerzi meg nekünk Isten irgalmát. Felragyogtatja igazságának fényét a lelkiismeretünkben, enélkül pedig nem kerülhetjük el a bűnt. Kegyelmének erejét önti a lelkünkbe, s így akaratunk tetterejét hozzáadja értelmünk igazságához.

A magány szeretete

1. Aki szereti a magányt és el akarja érni, annak nem fontos nagy földrajzi utazásokba kezdenie. Az ember abban a pillanatban magányossá válik – bármilyenek legyenek is a külső körülményei – mihelyt ráébred saját elidegeníthetetlen magányára, és megsejti azt, hogy mindig is magányos marad. E pillanattól kezdve tudatára ébred mindeddig lappangó magányának.

Tényleges magányunk azonban észrevételi velünk a „tökéletes magány” megvalósulatlan, s talán sohase megvalósítható lehetőségét.

Ha a magányos ember meghal és a mennybe jut, akkor látja meg világosan, hogy ez a lehetőség mégis beteljesült az életben, bár nem tudott róla – hiszen magánya elsősorban Isten birtoklásának a „lehetőségét” hozta meg számára: semmi másét, csak Istenét, a tiszta reményben.

2. Uram, Istenem, fogalmam sincs róla, merre tartok. Nem látom az utat magam előtt. Nem tudom biztosan, hol fog véget érni. Magamat sem ismerem igazán, s bár azt hiszem, hogy akaratodat követem, de még ebben sem lehetek bizonyos. De hiszem, hogy nagylelkűen elfogadod a puszta törekvésemet arra, hogy Neked tetszően éljek. És remélem, hogy ez a törekvés ott működik minden tettem mélyén. Remélem, hogy sohasem fogok mást tenni, mint amit e törekvésem sugall. S tudom, hogy ha így teszek, akkor Te a helyes úton fogsz vezetni, még akkor is, ha én semmit sem tudok róla. Ezért mindig csak Terád hagyatkozom, még akkor is, ha elveszettnek érzem magam, és a halál árnyékában élek. Nem félek, mert Te mindig velem vagy, és sohasem hagyod, hogy egyedül kerüljek szembe a rám leselkedő veszedelmekkel.

3. Manapság mindenből „problémát” csinálunk. Korunk az aggodalom korszaka, de mi akartuk, hogy azzá legyen. Szorongásunkat nem kívülről kényszerítik ránk. Mi erőltetjük rá a világra, egymásra és önmagunkra.

Az ilyen korban a szentség kétségtelenül azt jelenti, hogy a szorongatás légköréből átlépünk egy olyan világba, amelyből hiányzik a félelem, vagy amely megtanulja Istentől, hogy a szorongások közepe is hogyan lehet félelem nélkül élni.

Max Picard szerint alapvetően erről van szó: olyan csöndben kell élnünk, amely úgy kibékíti egymással a bennünk található ellentétet, hogy nem okoznak többé problémát, még ha továbbra is bennünk maradnak. (World of Silence).

Ellentmondások mindig akadtak az ember lelkében. De csak akkor válnak állandó és megoldhatatlan problémává, ha elemzésüket fontosabbnak tartjuk a csöndnél. Nem arra vagyunk hivatva, hogy feloldjunk minden ellentétet, hanem hogy megtanuljunk élni velük és fölélük emelkedni és olyan külső, tárgyilagos értékek fényében szemlélni őket, amelyek megmutatják, hogy valójában milyen semiségek.

A csönd tehát hozzátartozik a szentség lényegéhez. A szentek ereje a csöndben és a reményben formálódik. (Iz 30, 15.)

Sohasem érhetjük be a pusztán egyéni, belső magánnyal. Magányunknak tárgyilagosságnak és konkrétáknak kell lennie. A világnál hatalmasabb egységet kell létrehozni, akkorát, mint maga a lét, hogy mélységes békéjében megtalálhassuk Istent.

Szavakat rakosgatunk önmaguk és a dolgok közé. Maga Isten is fogalmi látszatvalóság lett annak a nyelvnek senkiföldjén, amely már nem tud egyesíteni bennünket a valósággal.

A magányos élet csöndes. Ezért eltisztítja a szavak ködfüggönyét, amelyet az ember a dolgok és a saját értelme közé húzott. A magányban szemtől-szembe maradunk a dolgok meztelen valóságával. S észrevesszük, hogy a valóságnak e meztelenségétől nem kell félnünk, hiszen sem rettegésre, sem szégyenkezésre nem ad okot. A csönd barátságos érintésével közeledik hozzánk, s ez a csend a szeretettel rokon. Közel jön hozzánk az a világ, amelyet megpróbáltunk felosztani, ellenőrzésünk alá vonni, vagy pedig megvetni (mert nem fért bele a szavainkba). A csönd megtanít arra, hogy úgy ismerhetjük meg a valóságot, ha tiszteljük, s nem mocskoljuk be szavakkal.

Ha elég hosszan éltünk egyedül a bennünket körülvevő valósággal, akkor tiszteletünk megtanít arra, hogyan formálhatunk meg róla néhány jó szót is abban a csöndben, amely az Igazság édesanyja.

A szavak elválasztják a csöndet a csöndtől: a dolgok csöndjét saját lényünk csöndjétől. A világ csöndjét Isten csöndjétől. Ha a csöndben igazán találkoztunk a világgal és megismertük, akkor a szavak már nem távolítanak el a világtól, sem a többi embertől, sem Istentől, sem önmagunktól, mert már nem bízunk rá magunkat mindenestül a nyelv valóságközvetítő szerepére.

Az igazság lényünk csöndjében születik, és jut el a Szónak nyugodt és csodálatos jelenlétéhez. Aztán újra elmerül a csöndben, s a szavak igazsága eljuttat bennünket Isten csöndjébe.

Isten kincsként kiemelkedik a tenger hullámaiból, s ha a nyelv visszavonul a csöndbe, az Ő fénye továbbra is ott ragyog saját létünk partjain.

4. Az ember onnan tudja meg, hogy megtalálta a hivatását, hogy nem gondolkodik többé arról, hogyan éljen, hanem elkezd élni. Ezért aki a magányos életre kapott meghívást, nem tűnődik többé azon, hogyan is kell élnie, hanem elkezd élni a magány békéjében. De aki nem kapott meghívást a magányos életre, az minél inkább egyedül marad, annál inkább aggódni kezd az életéért, s ezért elfelejt élni. Ha nem élünk egészen az igazi hivatásunknak megfelelően, a gondo-

latok elsorvasztják az életünket, vagy pedig az életünk helyébe lépnek, és megfojtják lelkiismeretünk szavát. Ha megtaláltuk a hivatásunkat – akkor gondolkodásunk és életünk egygyé válik.

Tegyük föl, hogy valaki megtalálta önmaga teljességét igazi hivatásában. Egységbe, rendbe és békébe került benne minden. Munkája nem zavarja többé az imáját, imádsága a munkáját. A szemlélődés ettől kezdve nem különleges „lelkiállapot”, amely elszakítja az őt körülvevő, közönséges eseményektől, mivel Isten mindent átlát benne. Úgy érzi, hogy senkinek sem kell számot adnia önmagáról, csak Istennek.

5. Fontos, hogy Isten csöndjét ne csak önmagunkban találjuk meg, hanem egymásban is. Ha mások nem olyan szavakkal szólnak hozzánk, amelyek Istentől származnak, és nem kerülnek érintkezésbe Isten csöndjével a lelkünkben, akkor magunkra maradunk csöndünkkel, és Isten visszavonul belőle. Hiszen a belső csend csak úgy maradhat meg bennünk, ha folytonosan keressük, ha állandóan kiáltozunk hozzá az éjszakában, ha újra meg újra kihajlunk a szakadék fölé. Ha olyan csöndhöz ragaszkodunk, amelyet egyszer s mindenkorra birtokba vettünk, akkor felhagytunk az istenkereséssel, és a csönd elhal bennünk. Az a csönd, amelyben nem keressük Őt tovább, nem beszél többé Öröla. Folytonos jelenlétét veszedelmesen fenyegeti az a csönd, amelyben nem érzik Őt távolinak. Hiszen csak az találja meg Őt, aki keresi, és ha abbahagyjuk a keresést, elmenekül. Csak akkor hallhatjuk meg Őt, ha reméljük, hogy meghalljuk, s ha abbahagyjuk a hallgatóságot, azt gondolva, hogy reményünk beteljesült, akkor elhallgat, és csöndje nem elevenebbé, hanem halott, még akkor is, ha megpróbáljuk betölteni saját érzelmi lármánk visszahangjával.

6. Uram, szívem nem bizakodik el. (Zsolt 130, 1.)

A gőg és az alázat is belső csöndet keres. A gőg mozdulatlanságot próbál magára erőltetni, megpróbálva utánozni Isten csöndjét. Isten csöndje azonban tökéletes és tiszta élet, a gőg csöndje viszont a halál némasága.

Az alázat nem a tétlenségben keresi a csöndet, hanem a rendezett cselekvésben, olyan cselekvésben, amely megfelel Isten előtti szegénységünknek és kiszolgáltatottságunknak. Az alázat elkezd imádkozni, s a szavakon át találja meg a csöndet. Természetünkhöz hozzátartozik, hogy a szavakból átlépünk a csöndbe, s a csöndből újra a szavakba, az alázat azonban mindig hallgatag. Még akkor is hallgat,

ha beszél. Az alázat szavai olyan egyszerűek, olyan kedvesek és olyan szegények, hogy erőfeszítés nélkül eltalálnak Isten csöndjéhez. Valójában az Ő csöndje visszhangzik bennük, s mihelyt elhangzanak, már meg is jelenik bennünk az Ő csöndje.

A góg retteg attól, hogy kilépjen önmagából, attól félve, hogy elveszíti azt, amit magában létrehozott. A góg csöndjét ezért veszélyezteti a szeretet tevékenysége. Az alázat azonban nem talál semmit önmagában (hiszen önmagának csöndje). Ezért nem veszítheti el békéjét és csöndjét azzal, hogy előlép, s meghallgat másokat vagy szól hozzájuk Isten szeretetéből. Az alázat mindenben csöndes és nyugodt marad, még fáradásai közben is. *In omnibus requiem quaesivi.* (Mindenen nyugalmat kerestem.)

Nem a beszéd zavarja meg a csöndünket, hanem az, ha mindenáron beszélni akarunk. A gógos ember szavai mindenki mást elhallgattatnak, azért, hogy egyedül őt hallgassák. Az alázatos ember csak azért beszél, hogy őt is megszólíthassák. Nem kér semmit, csupán alamizsnát, aztán vár és hallgat.

Ha életünk haszontalan szavakban folyik szét, akkor nem fogunk meghallani semmit, nem válunk semmivé, s végül elnémulunk legfontosabb döntésünk pillanatában, mert korábban már mindent elmondunk, amit tudunk.

Pedig a csönd célja az, hogy ezt a végső szót kimondjuk. Nem öncél. Egész életünk erről az utolsó döntésről – egyetlen fontos döntésünkről – szóló elmélkedés. S ez az elmélkedés csöndben folyik. Persze bizonyos mértékben kötelességünk beszélni másokkal: segítenünk kell őket, hogy megláthassák e döntéshez vezető újtukat, tanítanunk kell őket Krisztusra. De másokat Krisztusra tanítva még a szavaink is új csöndre vezet el őket: a feltámadás csendjére. Ebben a csöndben alakulnak át és készülnek föl arra, hogy ők is elmondhassák azt, amit hallottak. *Mivel hittem, azért szóltam,* (Zsolt 115, 1.)

7. Ha a csönd megszabadított, ha már nem kell méricskélnem az életemet, hanem szabadon élhetem, akkor fedezhetem föl az imádságnak azt a formáját, amelyben kizárt a szórakozottság. Egész életem imádsággá válik. Egész csöndem imává lesz. Csöndem világa kezd el imádkozni.

A szegénység hozza létre bennünk a magányban azt az egységet, amely összehúzza és beforrasztja a lélek minden sebeit. Ameddig szegény maradok, ameddig üres vagyok és egyedül Isten érdekel, addig semmi sem vonhat el az imától. Maga a szegénység őriz meg attól, hogy szétszóródjak.

A csönd, a szegénység és a magány ajándékára kell tehát törekednem, amelyben minden imádsággá lesz, amihez csak hozzáérek: imádságom az ég, imám a madarak, a szél a fák között, mivel Isten minden mindenben.

Ehhez azonban igazán szegénnyé kell lennem. Nem szabad keresnem semmit: be kell érnem azzal, amit Istentől kapok. Az igazi szegénység a koldusé, aki szívesen fogad el alamizsnát bárkitől, de főleg Istentől. A hamis szegénység úgy próbálja feltüntetni magát, mintha tökéletesen önellátó lenne. Az igazi szegénység elfogad és megköszön mindent, s csak azt tartja meg, amire életének fenntartásához szüksége van.

8. Az igazi szemlélődő lelkeknek közös jellemzője nem az, hogy csupán a sivatagban gyűlnek össze, sem az, hogy elzárkóznak valami remeteségbe, hanem az, hogy ott vannak, ahol Isten. Hogyan találják meg Őt? Milyen módszerrel? Nincs az a módszer, amely megtalálhatná Őt. Akaratán keresztül találnak rá. Isten akarata elárasztja őket kegyelemmel, és úgy rendezi el életük külső körülményeit is, hogy csalhatatlanul eljussanak arra a helyre, ahol megtalálhatják Őt. Még ott sem tudják, hogyan jutottak oda, vagy mit is csináltak volta-képpen.

Mihelyt valaki elszánta magát arra, hogy egyedül legyen Istennel, akkor már négy szemközt is van vele, akárhol legyen is – vidéken vagy kolostorban, erdőkben vagy városon. Észreveszi, hogy már meg is érkezett a céljához, bár még útjának közepén tart. Hiszen a kegyelem élete a földön már az örök élet kezdete bennünk. Még vándorok vagyunk az időben, de a szemünk egy-egy pillanatra már rányílik az örökkévalóságra.

9. Jobban élünk és imádkozunk, ha beléhelyezzük az életünket az Ő végtelenségébe, és Őbenne örvendezünk, mint ha megpróbáljuk beleprézelni az Ő végtelenjét a saját szívünk szűk keretei közé. Amikor beérem azzal, hogy tudom: végtelenül nagyobb nálam, s csak akkor, úgy ismerhetem meg Őt, ha Ő megmutatja magát nekem, – akkor megtalálom a békét, s Ő eljön hozzám és belém költözik, én pedig megnyugszom Őbenne. De ha magamnak akarom kisajátítani az Ő ismeretét és örömét, akkor erőszakot követek el ellene, s ezért kitér előlem. Ezzel önmagamat is megerőszakolom, s visszahullok önmagamra, fájdalommal és szorongással eltelve, tudva, hogy Ő már messze jár a maga útján.

10. Az legyen az egyetlen vigasztalásom, hogy bárhol is vagyok, Uram, Téged szeretlek és dicsérlek.

A fák úgy szeretnek Téged, hogy nem tudnak rólad. A tigrisliliumok és a búzavirágok hirdetik szeretetedet, anélkül, hogy tudatában volnának jelenlétednek. A gyönyörű sötét felhők lassan úsznak át az égen, s rólad álmodoznak, mint a gyerekek, akik játékuk közben nem tudják, miről is ábrázolnak.

Mindezek közepette azonban én ismerlek Téged, és tudok a jelenlétekről. Őbennük és énbennem tudok arról a szeretetről, amelyről ők nem, s megszágyenít szereteted jelenléte bennem. Ó édes és rettetes szeretet, amellyel megajándékoztál, s amely sohasem költözhetett volna a szívembe, ha Te nem szerettél volna! Hiszen mindezek a teremtmények sohasem bántottak meg Téged, én viszont igen – s mégis engem szeretsz, talán mindnyájuknál jobban. Látsz engem az ég alatt, és elfelejtetted bűneimet – én azonban nem tudok megfeledezni rólok.

Egyetlenegyét kérek Tőled: hogy bűneim emléke ne riasszon vissza attól, hogy szívembe fogadjam a szeretet ajándékát – amelyet Te adtál nekem. Elfogadom, mert méltatlan vagyok rá. S ha így teszek, ezzel csak jobban szeretlek Téged, s megdicsőítem irgalmadat.

Emlékezem a bűneimre, és szeretlek annak ellenére, hogy mi voltam, tudva, hogy szeretetemet az teszi értékessé, hogy a tiéd, nem pedig az enyém. Azért tartod értékesnek, mert saját Fiadtól származik, de még inkább értékes azért, mert engem is fiaddá tesz.

11. A vértanú az az ember, aki olyan erősen elkötelezte magát Istennek, hogy azt még a halál is próbára teheti.

A remete az az ember, aki olyan erősen elkötelezte magát, hogy a vadon is próbára teheti: ez pedig olyan, mint a halál. Hiszen a vadon tele van bizonytalansággal, veszéllyel, megaláztatással és félelemmel, – a remete egész nap a halál torkában él. Ezért ő a vértanú kisebb testvére. Maga a Szentlélek az, aki kiválasztja a vértanúkat és a remetéket Krisztusban.

A vértanúságra rendkívüli karizmák választják ki az embert. Hasonló a helyzet a remete-hivatással is. A magunk tervei szerint nem válhatunk vértanúvá, de remetévé se lehetünk a saját elhatározásunkból.

Nem az számít, hogy a közösségbe vagy a magányba szólít-e a hivatásunk mindenképpen. Az apostolok és a próféták alapjára, Krisztus alapkövére kell épülnie. Arra kaptunk hivatást, hogy betöltsük és

megvalósítsuk az Ő erejének csodálatos titkát bennünk, azt az erőt, amely Krisztust föltámasztotta a halálból. Arra hívott bennünket a föld végső hatáiról, hogy Benne az Atyának éljünk. Bármilyen legyen is a hivatásunk, arra hívott bennünket, hogy isteni irgalmának tanúi és szolgálói legyünk.

A keresztény ember azért keresi a magányt, hogy benne egészen Istennek adhassa magát. Nem eszközként használja, arra, hogy megszerezzen vele valamit, hanem önmagát akarja odaajándékozni. Magával hozhatja a lemondást a világról, de sohasem indíthat arra, hogy visszahúzódjunk a keresztény közösségtől.

12. A magányos élet elsősorban az imádság élete.

Nem az imádság kedvéért imádkozunk, hanem meghallgatásukban reménykedünk. Nem azért imádkozunk, hogy lássuk magunkat imába merülni, hanem azért, hogy Isten meghallgasson bennünket, és válaszoljon nekünk.

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy az imaélet elsősorban a könyörgésen alapszik – bármivé fejlődjék is később.

A könyörgés nem szennyezi be a magányos ima tisztaságát, sőt sértetlenül megőrzi azt. A magányos ember mindenkinél jobban tisztában van a saját szegénységével és azzal, mennyire rászorul Istenre. S mivel minden anyagi és lelki javát közvetlenül Istentől kapja, ezért kérnie kell mindent.

Az imádság embere úgy jut el Isten megismerésére, hogy tudja: imádsága mindig *meghallgatásra talál*. Innen juthat el a szemlélődésre, ha Isten is úgy akarja.

A keresztény élet szíve a hála.

Az imádság jellemzői:

1. Rendületlen hit (Mt 21, 21, Jak. 1, 6).
2. Kitartó bizalom (Lk 11).

13. Úgy érzem, hogy a magányos szemlélődő élet Jézus szavait követi és teljesíti be: – „A Fiú önmagától nem tehet semmit, csak azt teheti, amit az Atyánál lát. Amit ugyanis ő tesz, azt a Fiú ugyanúgy cselekszi. Az Atya szereti a Fiút, és mindent megmutat neki, amit tesz.” (Jn 5, 19-20.)

Úgy követjük Jézust, ha ugyanolyan kapcsolatba kerülünk Jézussal, mint Ő az Atyával. (Jn 5, 24.) „Aki a szavamot hallgatja és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van.” Az Atya vont bennünket Jézushoz. „Mindaz, aki hallgat az Atyára és tanul tőle, hozzám jön.” (Jn 6, 46.)

Jézusban az Atya adja magát nekünk, és táplál bennünket a maga kimeríthetetlen életével. A magány élete ezért a folytonos egyesülés és hálaadás élete, amelyben hittel befogadjuk mindazt, ami az Isten mélyeiben végbemegy, és megszűnik az érdeklődésünk minden más élet vagy más lelki táplálék iránt.

A magányos életben beteljesül a zsolttáros szava: „Koldus vagyok és szegény – az Úr visel gondot reám. (39, 18.) Úgy élünk, hogy állandóan az Atya irgalmas jóságától függünk – így egész életünk hálaadássá lesz – hálásan fogadjuk folytonos segítségét. Azt hiszem, ezt mindenki fölfedezi a maga hivatásában, ha az igazi hivatás.

14. Akkor imádkozol a legjobban, ha a lelked tükrében semmi más nem tükröződik, mint a láthatatlan Atya képe. Ez a kép az Atya bölcsessége, az Atya Szava, *Verbum spirans amorem*, (szeretetet lehellő Szó), az Atya dicsősége.

Reménységben dicsőítjük az Atyát, képének sötétségén át, amely kizár a lelkünkéből minden más hasonlóságot, és arra késztet bennünket, hogy egyedül az Atyával kapcsolatban, neki kiszolgáltatva éljünk.

Aztán kitöröljük magunból a képeket.

Csak a tiszta szeretet ürítheti ki a lélekből egészen a teremtett dolgok képeit, ezzel fölébe emelve a vágyaknak.

Előkészületként nem kell megpróbálkoznunk azzal a hiábavaló erőfeszítéssel, hogy minden képet kitisztogassunk magunkból: először jó képekkel kell fölváltanunk az ártalmasakat, aztán kell lemondanunk még a jó képekről is, amelyek haszontalanok, vagy amelyek fölöslegesen kötnek hozzá bennünket az indulatokhoz és a szenvedélyekhez.

A kegyelem finom működését a lélekben megzavarhatja és felboríthatja minden emberi erőszak. A rendezetlen szenvedély erőszakot követ el a lelken. Leginkább azzal veszélyeztetheti a lelket, hogy látzólag békeséget nyújt neki. Az erőszak akkor válik igazán végzetessé, ha már nem érezzük zavarónak.

A kegyelem nyomán keletkező béke olyan lelki biztonság, amely mélyebb az erőszaknál – megingathatatlan, hacsak mi magunk be nem engedjük a szenvedély hatalmát a saját szentélyünkre. Az érzelmek megzavarhatják lényünk felszínét, de nem zavarják meg a mélyeinket, ha a kegyelem tölti be.

A lelki erőszak akkor a legveszélyesebb, amikor a leginkább lelki nek látszik – tehát a legkevésbé érzelmesnek. Az akarat mélyén ható

erőszak a felszín eltorzítása nélkül ejti fogságba egész lényünket, minden látható küzdelem nélkül. A tudatos és ellenállhatatlan bűnnek ez az erőszakossága a béke álarcában jelenik meg.

Megronthat bennünket a rendezetlen vágyak elfogadott erőszakja is, – ez ugyan töbnyire nem bűnös, mégis megakadályozhatja a kegyelem működését, és megnehezítheti számunkra a szeretet gyakorlását. Ez a beleegyezés túlságosan mélyen belesodor a szenvedély diktálta elhatározásokba, nemegyszer az Isten szolgálatának ürügyén. A legveszedelmesebb lelki erőszak olyan hamis lelkesedéssel ragadja meg az akaratunkat, amely látszólag Istentől származik, valójában azonban a saját szenvedélyeinkből fakad.

Isten dicsőségére szőtt legdédeltettebb terveink közül jónéhány nem egyéb, mint álruhába öltöztetett rendetlen szenvedély. Abban az izgalomban leplezhetjük le őket, amely megvalósításukkal jár. A béke Istentét sohasem dicsőíthetjük erőszakkal.

Csupán egyfajta erőszak van, amely meghódíthatja az Isten országát – az az erőszak, amely békét hoz a lélek mélyeibe még az indulatok közepette is. Ez az erőszak maga a rend, amelyet a béke Istentének tekintélye és szava hozott létre bennünk, aki szent helyéről szólt hozzánk.

„Te vagy a Szent, aki Izrael szentélyében lakik.” (Zsolt 21, 4)

Mihelyt igazán egyedül maradsz, Istennel leszel.

Van, aki Istentért él, van aki Istennel, van aki Istenben.

Akik Istentért élnek, azok más emberekkel élnek együtt, s részt vesznek közösségük tevékenységében. Életük az, amit *csinálnak*.

Akik Istennel élnek, azok érte is élnek, de nem élnek benne abban, amit tesznek érte, hanem abban élnek, ahogyan Isten előtt állnak. Életük az, hogy saját egyszerűségükben tükrözzék vissza Istent, és a saját szegénységükben jelenítsék meg Isten lényének tökéletességét.

Akik Istenben élnek, azok nem élnek együtt másokkal, de nem élnek önmagukban sem, még kevésbé abban, amit csinálnak, hiszen Isten művel bennünk mindent.

Ugyanannak a fának árnyékában ülve élhetek Istentért vagy Ővele vagy Őbenne.

Ha mindezt csupán *Érte* írnám, nem volna elég.

Aki Vele él, annak tartózkodnia kell a beszédtől, s mértékletesnek kell lennie az emberekkel való érintkezésben, még akkor is, ha mindez Istentért történik.

Bár nem nehéz másokkal és Istennel egyszerre egységben lenni, mindaddig, amíg Őbenne találkozunk a többiekkel.

A magányos élet lényegénél fogva a legegyszerűbb. A közös élet annyiban készít elő rá, hogy ha a közös élet egyszerűségében megtaláltuk Istent, akkor még tovább keressük Őt, és jobban rátalálunk a magány még nagyobb egyszerűségében.

De ha a közös életünk túlságosan bonyolult (a saját hibánkból) – akkor valószínűleg még bonyolultabbá válunk a magányban.

Nem szabad a magányban menekülnünk a közösség elől. Először a közösségben kell megtalálnunk Istent, Ő aztán elvezethet bennünket a magányba.

Az ember csak akkor értheti meg a csönd igazi értékét, ha őszintén becsüli a beszéd hasznát. Hiszen a nyelvben kifejezhető valósággal találja magát szemben a csöndben, minden közvetítő eszköz nélkül. S nem találhatunk rá erre a valóságra a saját csöndünkben, ha előbb nem jutottunk volna el hozzá a beszéd közvetítésével.

16. Saját lényünkben találjuk meg Istent, hiszen az Isten tükre.

De hogyan találunk rá önmagunkra?

A cselekedetek lényünk ajtajai és ablakai. Ha nem cselekszünk, akkor nincs lehetőségünk arra, hogy megismerjük önmagunkat.

Ezért nem találhatunk rá lényünk mélyeire, ha lemondunk mindenfajta tevékenységről.

Szellemi lényünkre csak úgy találhatunk rá, ha végigjárjuk a szellemi tevékenység útjait.

De ha a kegyelemmel összhangban cselekszünk, akkor tetteink nem maradnak pusztán a mieink, hanem Istenhez tartoznak. Ha gyökerükig elmegyünk, legalábbis képessé válunk Isten megtapasztalására. Hiszen bennünk végbevitt tettei megmutatják bennünk az Ő lényét.

Életünk úgy válik teljessé, ha átélkesítjük tetteinket az alázatban és a hitben, ha elhallgattatjuk a természetünket a szeretetben.

„Kilépni önmagunkból” – ehhez lényünk csúcsára kell fölemelkednünk, nem a magunk erejéből, hanem attól az Istentől indítva, aki mérhetetlenül fölöttünk van, mégis ott lakik lényünk mélyeiben.

És ha ebben a cselekvésben megpihenünk, vagyis megkóstoljuk tetteink gyümölcsét, akkor Isten lényében pihenünk meg, aki meghaladja a saját lényünket – hiszen ahol a kincsed, ott a szíved is. Átéled azt, hogy lelki tevékenységed minden értéke (kincse) Istentől származik, és szíved megpihen abban a forrásban, amelyből minden jó

származik. Nem magadban birtoklod önmagad, hanem csupán Benne, akitől mindenestül származol.

A hit által találjuk meg saját igazi lényünket Istenben.

A hit tökéletes felindítása vezet el az igazi alázathoz.

Isten nem mondja el a legmélyebb titkait annak, aki szeretné rögtön továbbadni őket. Vannak olyan titkai, amelyeket csak azoknak mond el, akik meggondolják, mit adhatnak át belőle másoknak. Titkainak egy része mindenki közös birtokát képezi. Vannak azonban elmondhatatlan titkai is. Ha ezeket is szeretnénk kihirdetni, akkor ez a vágyunk alkalmatlanná tehet bennünket a befogadására.

Isten legnagyobb titka maga Isten.

Arra vár, hogy megossa magát velem, olyan módon, amelyet sohasem tudok elmondani másoknak, sőt magam sem tudok egészen végiggondolni. Egyet tehetek: csöndben vágyakozom erre az egyesülésre.

17. Minél mélyebben hatolok bele a magányba, annál világosabban látom, milyen jó minden.

Ha boldogan akarok élni a magányban, akkor együttérzéssel kell átéreznem más emberek jóságát, tisztelettel kell gondolnom minden teremtmény jóságára, és alázatosan kell számbavennem a saját testem és lelkem jóságát. Hogyan élhetek a magányban, ha nem látom meg mindenütt Istennek, Teremtőmnek és Megváltómnak a jóságát, aki minden jónak Atyja?

Mi tett engem gonosszá és gyűlöletessé önmagam előtt? A saját ostobaságom, a saját sötétségem, amely a bűn által megosztott engem, és szembefordított azzal a fénnel, amely Isten jóságának a tükröződése és irgalmának tanújele bennem.

Megpróbáljam úgy kiűzni a gonoszt a lelkemből, hogy birkózni kezdek a saját sötétségemmel? Isten nem ezt kívánja tőlem. Elég, ha az Ő világossága felé fordulok a saját sötétségemtől. Nem fontos elszaladnom önmagam elől! Elég ha rátalálok magamra, nem arra az énemre, akit a magam ostobaságában létrehoztam, hanem arra, akit Ő formált meg a maga bölcsességében és alkotott újjá végtelen irgalmában. Hiszen Ő akarta, hogy testem és lelkem az Ő Szentlelkének templomává legyen, és életem az Ő szeretetének ragyogását tükrözze vissza, és egész lényem megnyugodjék az Ő békéjében. Akkor igazán megismerem majd Őt, hiszen Őbenne vagyok, és Ő valóságosan bennem van.

18. A magányban végre fölfedeztem, mennyire vágyódsz az én szívem szeretetére, ó én Istenem, szívem szeretetére.

Rájöttem és fölismertem, nagy irgalmasságod által, hogy az ember-szív szeretete, bármilyen elhagyatott, összetört és szegényes legyen is, mégis tetszik Neked, és magára vonja irgalmad tekintetét. Hogy arra vágyódsz és abban találsz vigasztalásod, Uram, hogy közel kerülsz azokhoz, akik szeretnek Téged, és Atyjuknak szólítanak Téged. Hogy talán nincs is nagyobb „vigasztalásod” (ha szabad így beszélnem), mint az, hogy megvizsgálsz meggyötört gyermekeidet, és mindazokat, akik szegényesen és üres kézzel Hozzád jönnek – akiknek nincsen semmijük, csak emberi korlátaik, és határtalanul bíznak a Te irgalmadban.

Csupán a magány tanított meg arra, hogy nem kell istenné vagy angyallá lennem ahhoz, hogy Neked akarjak tetszeni, hogy nem kell érzelem és emberi tökéletlenség nélküli tiszta értelemmé válnom ahhoz, hogy meghallgasd szavam.

Nem várod el, hogy nagyvá legyek, mielőtt Te magadhoz fogadnál és válaszolnál nekem. Nyomorúságom és emberi tökéletlenségem az, amely arra indított, hogy leereszkedj hozzám, egyenlővé válj velem, és irgalmas gondoskodással velem élj.

S most nem arra vágyódsz, hogy azt a hálát és elismerést kapd meg tőlem, mint hatalmas angyalaidtól, hanem azt a hálát és szeretetet, amely egy gyermek szívéből fakadhat, egy asszony szülte gyermektől, a Te Fiadtól.

Atyám, arra hívtál, hogy egyedül Veled éljek, s hogy megtanuljam: ha nem volnék csupán egy közönséges ember, aki minden nyomorúságra és gonoszságra képes, de képes arra is, hogy a maga törekeny és gyarló emberi érzelmeivel szeressen Téged – akkor én nem volnék képes arra, hogy a fiaddá legyek. Az emberszív szeretetére vágyódsz, mert Isteni Fiad is emberszívvvel szeret Téged, és azért lett emberré, hogy az én szívem és az Övé egyetlen szeretettel szeressen Téged, azzal az emberi szeretettel, amely Szentlelkedből született és általa él.

Ha tehát nem emberi szeretettel, egyszerű emberként szeretlek Téged, s nem azzal az alázattal, hogy elfogadom önmagam, akkor sohasem ízelhetem meg atyai irgalmasságod egész édességét, és Fiad hiába halt meg, legalábbis énértem.

Emberinek kell lennem és annak is kell maradnom, ahhoz, hogy Krisztus keresztje ne váljék bennem hiábavalóvá. Jézus nem az angyalokért halt meg, hanem az emberekért.

Ez a mi hivatásunk titka: nem adjuk föl emberségünket azért, hogy angyalok vagy istenek legyünk. Emberi szívem szeretete az, amely Isten szeretetévé változhat szívem és az emberek iránt. Emberi könnyeim úgy hullhatnak a szememből, mint Isten könnyei, mivel az Ő szeretetéből ömlik elő megtestesült Fia szívében.

Ha ezt megtanuljuk, akkor a mások iránti szeretetünk tisztává és erőssé válik. Hiúság és önelégültség nélkül mehetünk az emberek közé, olyan szeretettel közeledve hozzájuk amely Istennek tiszta, kedves és rejtett szeretetéhez vált hasonlóvá.

Ez a keresztyén magány igazi gyümölcse és célja.

A FORDÍTÓ MEGJEGYZÉSE

Kötetünk teljes terjedelmében tartalmazza a *Senki sem sziget* c. könyvet. Eredeti címe: *No Man is an Island* (Harcourt, Brace and World Inc. 1955.)

A *Mi a szerzetes?* és *A monasztikus béke* c. írás a következő kötetben található: *The Silent Life* (Farrar, Straus and Cudahy New York 1956. 1–59 lap.)

Jónás jele: részletek a *The Sign of Jonas* c. naplóból (Harcourt, Brace and Company 1953).

Egy bűnrészes külső szemlélő megjegyzései: néhány részlet a *Conjectures of a Guilty Bystander* c. naplóból (Doubleday and Company 1966.)

Ázsiai útinapló: néhány részlet és dokumentum a *The Asian Journal* c. kötetből (New Directions Publishing Corporation 1968.)

A szemlélődés magvai némi kihagyásokkal tartalmazza a *Seeds of Contemplation* c. könyvet (New Directions Publishing Col 1949).

Az élő kenyér: részletek a *The Living Bread* c. kötetből (Farrar, Straus 1956.)

A gondolatok a magányában kihagyásokkal a *Thoughts in Solitude* c. kötet fordítása (Farrar, Straus 1958.)

ISBN 963 360 257 2

**KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
SZEDÉST A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT VÉGEZTE
NYOMÁS ÉS KÖTÉS A KOSSUTH NYOMDA MUNKÁJA — 83.0599
FELELŐS VEZETŐ: BEDE ISTVÁN VEZÉRIGAZGATÓ**

